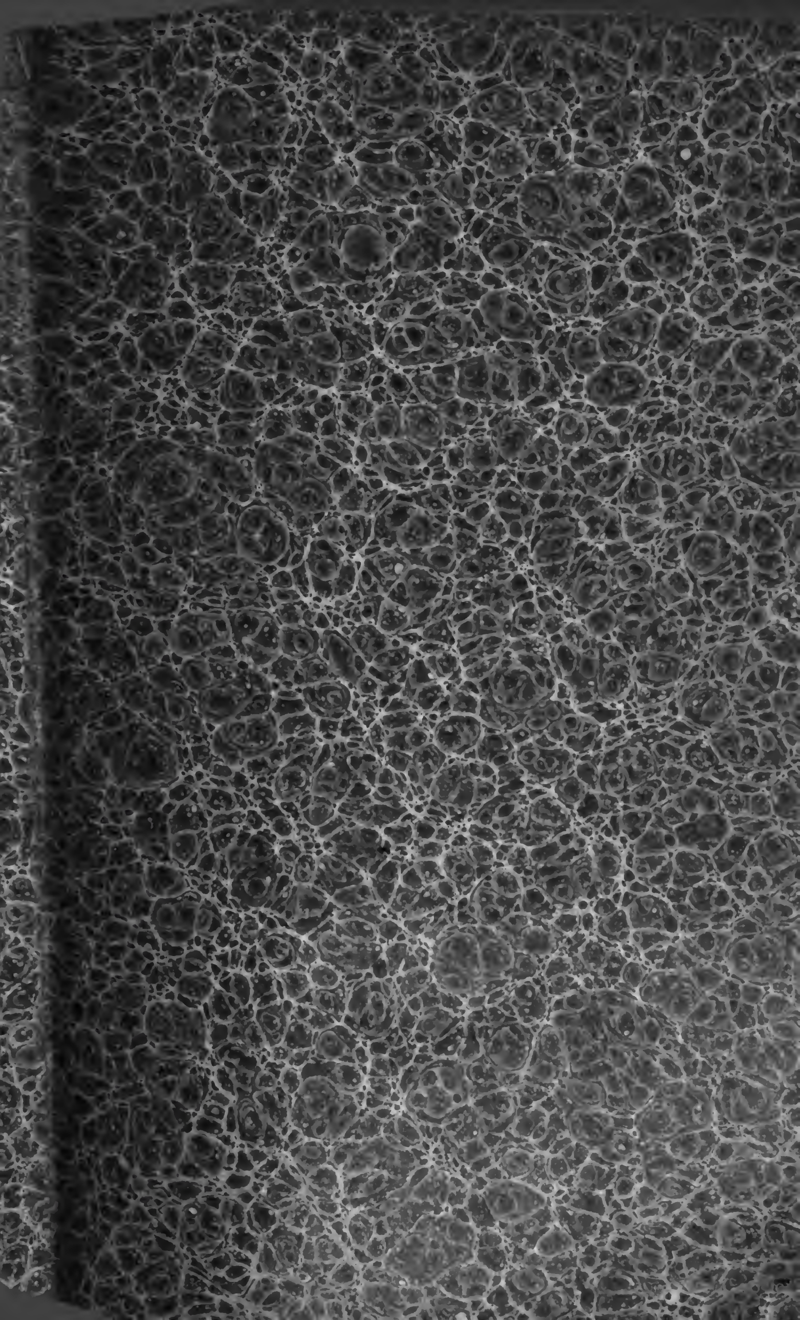

BEKNOPT

BIOGRAPHISCH HANDWOORDENBOEK

VAN

NEDERLAND.

BEKNOPT
BIOGRAPHISCH HANDWOORDENBOEK

VAN

NEDERLAND,

behelzende de Levensbeschrijvingen van vele personen, die zich in Nederland hebben bekend gemaakt:

ONDER MEDEWERKING VAN ANDEREN,

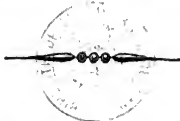
bijeengebragt door

J. C. KOBUS,
Predikant te Bemmel,

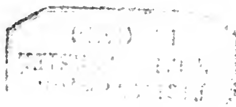
EN

Jonkhr. W. DE RIVECOURT,
Gep. kapitein, Ridder van de Militaire Willemsorde,
te Zutphen.

DERDE DEEL. S—Z.

TE ZUTPHEN, BIJ
A. E. C. VAN SOMEREN.
1861.

BIOGRAPHISCH

WOORDENBOEK.

T.

TAEMSZOON (CORNELIS), geb. te *Hoorn* in 1567, † 1600, was volgens Velius (*Chron. v. Hoorn*, 356) de eerste, die, hoewel in de Lat. taal niet bijzonder ervaren, om zijne fraaije en aardige Nederd. dichtstukken, als een der grondleggers van onze dichtkundige school kan beschouwd worden. Daar hij *Spanje*, *Italië* en *Duitschland* had bezocht, had hij zich met de poëtische werken dier landen bekend gemaakt. In zijne vaderstad teruggekeerd, had men hem aldaar den post van rentmeester toevertrouwd. In den nacht van Nov. 1600 van 't Amsterdamsche veerschip over boord gevallen, verdronk hij, waardoor de uitgave zijner dichtwerken verhinderd werd. Hij is het (volgens Velius) „die uit *Parnas* het eerst de Muzen in „*Holland* heeft aan den dans gebragt." Een staaltje van zijn' dichttrant vindt men vóór de gemelde Chronijk.

TAETS VAN AMERONGEN, zie op AMERONGEN, Dl. I, bl. 36.

TAFFIN Sr. (JEAN), geb. te *Doornik* in 1528 of 1529, † 1602, begon zijne theol. studiën te *Geneve* onder Beza en de la Faije, nam daarop het leeraarsambt waar te *Metz* en in 1566 bij de Waalsche gemeente te *Antwerpen*. Het volgende jaar naar *Metz* teruggekeerd, bleef hij daar vertoeven tot in 1572, hoezeer de zaak der Hervormden van 1569 af eene ongelukkige wending had genomen en hunne kerk vernield was. Te *Heidelberg* predikte hij gedurende 2 jaren in de Fransche taal, waarna hij zich in *Holland* vestigde en benoemd werd tot

hofprediker en raad van prins Willem I, die hem in 1576 naar *Engeland* zond om de gerezene geschillen te helpen bijleggen. Daarna was hij eenige jaren te *Haarlem* en van 1590 tot aan zijn' dood te *Amst.* als leeraar werkzaam. Vredelievend van aard, zocht hij, hoewel vruchteloos, eene verzoening te bewerken tusschen Arminius en zijne tegenpartij. Hij trachtte, gedurende zijn verblijf te *'s Hage*, Uitenbogaert aan te sporen om de gunst van Oldenbarneveldt te winnen, wijl die de kerken veel goeds kon doen. Behalve eenige brieven aan Fr. Junius, heeft men van hem: *Des marques des infans de Dieu et des consolations et leurs afflictions*, etc. 1585, herdrukt te *Saumur* in 1618, te *Geneve* in 1621 en in 't Nederd. vert. door J. Crucius, *Amst.* 1593 en 1628, terwijl er ook eene Lat. vert. van bestaat. — *Instruction contre les erreurs des Anabaptistes*, *etc. Harl.* 1589. — *Metanœa, seu de vitae emendatione libri* 4, 1604, ook in 't Fr. en Nederd. vertaald, welk werk langen tijd onder de stichtelijke boeken op prijs is gesteld. Zijne zinspreuk was: *à Dieu ta vie, en Dieu ta fin.* — Zijn neef

TAFFIN Jr. (JEAN), wiens geb.- en sterfjaar ons onbekend zijn, was leeraar bij de Waalsche gemeente te *Bergen op Zoom*, vervolgens van 1590 tot 1611 te *Vlissingen*, van waar hij in dezelfde betrekking naar *Middelburg* verplaatst werd, en nog leefde in 1614. Hij zond in 't licht: *l'Estat de l'Eglise; avec le discours des temps dépuis les Apostres jusqu'à présant. B. sur le Zoom*, 1605. — *Claire exposition de l'Apocalypse etc. Fless.* 1609. *Middelb.* 1614, in 't Nederd. vertaald door G. Udemans, Ib. 1611, welk boek, volgens Paquot, niet het minste licht verspreidt over de Openb. van Joh. en slechts dient om den haat der Protestantsche leeraars tegen de Roomsche kerk te toonen.

TALESIUS (QUIRINUS), meer bekend onder den naam van Mr. QUIRIJN DIRKSZOON, schepen, burgemeester en pensionaris van *Haarlem*, was een zeer geleerd man, een bijzonder vriend en zaakbezorger van Erasmus en Junius. Niet zoo zachtmoedig en verdraagzaam als de eerstgenoemde, stond hij bij de Hervormden in zwaren haat, te meer daar hij o. a. gepoogd had om den verdienstvollen Dirk Hasselaer, broeder van Kenau en vader van Pieter H., om het leven te brengen door naschrijven aan den schout van *Kampen*. Dit had ten gevolge, dat ten tijde der belegering van *Haarlem* (Apr. 1573) de volkswoede, getergd door de wreedheden der Spanjaarden, tegen hem, die als Spaanschgezind bekend stond, op eene

schrikkelijke wijze uitbarstte. Men had, om den vijand te tergen, eene galg op den stadswal opgerigt, waaraan men Talesius, die op kwaad vermoeden reeds gevangen zat, met nog eenige anderen ophing, zonder vorm van proces. Zijne vrouw en dochter, eene bagijn, betoonden hierbij meer moed dan men van hare sekse kon verwachten. Zij vergezelden hem tot aan de galg, hielden niet op te smeeken, te schreijen en te kermen, en spraken hem hierna moed in, om voor zijne godsdienst alles te verdragen. Hierdoor bereikte de woede van 't gemeen den hoogsten top. Men sloeg de handen aan de vrouwen, mishandelde haar op eene gruwzame wijze en stortte beide in de *Bakenesser gracht*, alwaar ze verdronken.

TALPA (PETRUS), een Fries uit *Stellingwerf*, die leefde in 't laatste gedeelte der 16de eeuw, was een beroemd med. doctor te *Sneek*, *Leeuwarden* en elders, die bij theoretische vele practische kennis voegde en niet onervaren was in de Lat. satyre, blijkens zijn *Exilium empiricorum*. Ook schreef hij bij wijze van zamenspraak: *Empiricum sive indoctum medicum*.

TAMMINGA (EGER), heer van *Moersbergen*, hoofdschout van *Dalem* en *'s Hertogenrade*, geb. te *Groningen* in 1680, † 12 Febr. 1752, verscheen al vroegtijdig wegens de *Ommelanden* ter staatsvergadering: bekleedde verschillende ambten; werd in onderscheidene commissiën gebruikt; erlangde door wijsheid en bekwaamheid veel invloed, en bewees in verscheidene handelingen gewigtige diensten aan den staat. Hij stierf als lid der Staten-Generaal te *'s Hage*, en was de laatste van zijn oud geslacht, zoodat het wapenschild op zijn graf verbroken en met hem begraven werd. Dit en zijn naam zijn naderhand aangenomen door die van Alberda en Sickinge.

TANJÉ (PIETER), geb. te *Bolsward* 15 Febr. 1706, † 29 Junij 1761, was knecht op het beurtschip van zijne geb.-plaats op *Amsterdam*, en betoonde zulk eene groote zucht voor de teekenkunst, dat hij daaraan zijne meeste vrije uren besteedde, en zich toelegde om op koperen tabaksdoozen allerlei figuren te graveren. Dit trok de opmerkzaamheid van den plaatsnijder Jac. Folkema, die hem op zijn' 24jarigen leeftijd als leerling aannam en zijn talent verder ontwikkelde. Weldra liet hij zijn vorig bedrijf varen en vestigde zich te *Amsterdam*, waar hij zich vlijtig oefende op de teeken-academie, en het vriendschappelijk onderrigt genoot van de Wit, Troost, Picart en Houbraken. Hierdoor werd zijn kunstzin en bekwaamheid in 't voeren van de graveerstift zoo zeer aangevuurd, dat hij van 1734—37 twee platen graveerde naar schilderijen van Parmeciano, welke

de sprekendste blijken droegen van zijne vorderingen. Naderhand heeft hij prenten uit de galerij van *Dresden* geleverd; eene menigte portretten van vorsten uit het huis van Oranje-Nassau in het werk van van Gool en in andere boeken; ook Bijbelplaten, door Tirion uitgegeven, en stukken naar schilderijen en teekeningen van beroemde meesters, maar geene van eigen vinding. Hij had eene vaste en stoute hand, ofschoon zijne portretten in 't zachte, mollige en losse voor die van Houbraken moeten onderdoen.

TAPPER (RUARD), geb. te *Enkhuizen* in 1488, † 2 Maart 1559, beoefende de letterkunde, wijsbegeerte en godgeleerdheid te *Leuven*, ontving in de 2 laatstgenoemde vakken den titel van meester, werd daarna aangesteld tot hoogl. in de theologie, tot deken der *St. Pieterskerk*, tot kanselier der Leuvensche Universiteit en te gelijker tijd tot inquisiteur-generaal der *Nederlanden*. Hij stond in hooge gunst bij keizer Karel V en diens zoon Filips. De eerstgenoemde zond hem naar 't concilie van *Trente*, zoo men wil, met 2 wagens vol boeken. Als kettermeester maakte hij zich bijzonder gehaat bij allen, die de leer der Hervormden aankleefden. Berucht is zijn regtsgeding tegen C. Kooltuin, J. de Bakker (Pistorius) en A. Merula. Hij maakte ter bestrijding der Reformatie meer gebruik van zijne scherpzinnigheid, dan van de H. Schrift, waarmede hij, volgens zijne eigene verklaring, weinig was ingenomen. Er bestaan slechts van hem een paar werken, uit andere zamengesteld, die weinig om 't lijf hebben en te *Keulen* zijn gedrukt in 1582. Zijne boekerij vermaakte hij aan de theol. faculteit te *Parijs*, en zijne goederen aan de armen van *Leuven*. Krachtig is het bijschrift, dat G. Brandt Sr. op zijne afbeelding maakte:

Dees' heeft het Paependom met ijver voortgeplant,
Dees' kettermeester stak de mutsaerden aen brandt;
Maer d' asch stoof overal, in winkelen en hoeken:
Sijn Inquisitie schoot te kort in 't ondersoeken:
De terwe trok hij uit in plaats van 't boose saedt,
Hoe onvast staat de kerk, die op dees' gronden staat?

TARGIER (JACOB) geb. te *Dordrecht* in 1688, † in 1735, had tot vader Abraham T., dien hij vroeg verloor, leeraar bij de Doopsgezinden aldaar. Bij ijverige letteroefeningen, toonde hij een' bijzonderen aanleg voor de Nederd. dichkunst, die zich nog meer zou ontwikkeld hebben, indien eene droevige blindheid hem, van 1712 af, niet gedrongen had, alle boekoefening te laten varen. Onder dezen rampspoed bleef de

zucht voor de poëzij hem steeds bij, welke aangevuurd werd door zijnen omgang met J. Petraeus en J. Badon; welke laatste zijne nagelatene *Gedichten* uitgaf, waarin men vele dichterlijke schoonheden bewondert en bijzonder de levendige beschrijving van een' *Zomermorgenstond*, toen hij bijna 20 jaren blind geweest was.

TASMAN (ABEL JANSZ.). Door de nasporingen van den hoogl. Lauts heeft men ontdekt, dat deze beroemde zeereiziger niet te *Hoorn* (zooals men meende) maar te *Lutkegast* geb. is, gelegen in de prov. *Groningen*. Den 14 Aug. 1642 zond hem de gouverneur-generaal van Ned. *Indië*, van Diemen, met 2 schepen, de *Heemskerk* en de *Zeehaan*, van *Batavia* in zee, met het doel om de *Zuidlanden* nog verder op te sporen, dan tot dus ver door Nederlanders geschied was. Hij stevende eerst zuid-westwaarts naar *Mauritius*, naderhand door de onzen verlaten en in 1721 door de Franschen bevolkt en *Isle de France* genoemd. Van daar rigtte hij zijnen koers een geruimen tijd meer zuidwaarts, tot dat hij eene oostelijke rigting nam, en eindelijk op den 24 Nov. een geheel onbekend land in 't gezigt kreeg, door hem *van Diemensland* genoemd; dat hij niet voor den 1sten Dec. kon naderen en waar hij het anker wierp in eene baai, aan welke hij den naam gaf van *Frederik Hendriksbaai*. Volgens berigten uit *Engeland* zal het in 't vervolg den naam voeren van *Tasmania*. Wijl men het niet geraden keurde het land diep in te dringen, stevende hij verder op, en ontdekte op den 13den Dec. een hoog en bergachtig land, door hem het *Staten-land*, later *Nieuw-Zeeland* geheeten. Hij zeilde nu langs de kust ten Noord-Oosten en wierp den 18den der gemelde maand het anker in eene baai, die sedert, om de kwade bejegening door hem van de wilden ondervonden, de *Moordenaars-baai* geheeten werd. Zijn weg langs de kusten vervolgende, in de onzekerheid of het hem gelukken mogt, een' doortogt naar de ruime zee te vinden, kwam hij den 4den Jan. 1643 in de nabijheid eener kaap, welke tot het nieuw ontdekte land behoorde, waar alle teekenen hem aankondigden dat hij den verlangden doortogt gevonden had. Ten westen ontdekte hij eene groep kleine eilanden, waaraan hij den naam van *Drie koningen* gaf. Zij waren bewoond, doch men vond het niet geraden aan land te gaan. Op den 19den der genoemde maand zag hij een klein, hoog, rotsachtig en onvruchtbaar eiland, door hem *Pijlstaart* geheeten, om de menige dier vogels welke hij aldaar zag vliegen. Twee dagen later bevonden zij zich in de nabijheid van 2 andere eilanden, waaraan hij den

naam gaf van *Amsterdam* en *Middelburg*. De bewoners verschenen met levensmiddelen van allerlei aard en waren zachtzinnig en vreedzaam, maar tevens zeer diefachtig. Om uitvoerigheid te mijden, zullen wij het verdere van dien togt, als minder belangrijk, onvermeld laten en slechts mededeelen, dat Tasman en zijne reisgenooten den 15den Junij 1643, na eene reis van 10 maanden, behouden te *Batavia* terugkwamen. In 't volgende jaar ondernam hij, op last van van Diemen, een' tweeden togt, met de schepen de *Zeehaan* en de *Braak*, waardoor niet alleen het zuidelijke, maar ook het noordelijke van *van Diemens-land*, zoo niet ontdekt, althans nader bekend is geworden; ook verscheidene gedeelten van de Oost-Noordwest- en Westkust van *Nieuw Holland* zijn ontdekt, waarvan (blijkens de reis van Flinders) het oorspronkelijke dagboek nog in 1705 bestond, doch sedert is verloren geraakt. Tasman is te *Batavia* gestorven in Oct. 1659.

TASSIS (JEAN BAPTISTE DE) of DE TAXIS, geb te *Brussel* omstreeks het midden der 16de eeuw, † in 1609 of 1610, werd vroegtijdig in openbare zaken gebruikt, en naar *Holland* gezonden, om Bossu behulpzaam te zijn in 't herstellen der orde van zaken. Na den dood van Requesens, verklaarde hij zich openlijk voor de partij des konings, en werd met de graven van Mansveld, Barlaymont, d'Assonleville en anderen gevangen genomen. Hij ontsnapte den 1 Nov. 1576, en begaf zich naar Don Juan te *Luxemburg*, die hem dadelijk in zijne dienst nam als groot-meester en hem een zending naar *Leuven* opdroeg. Toen Juan in Oct. van 1578 overleden was, begaf hij zich naar *Spanje* en bood Filips zijne dienst aan, die hem als ambassadeur naar *Frankrijk* zond. In deze betrekking was hij vele jaren ijverig werkzaam, en hielp o. a. het beruchte verbond sluiten in 1585, 't welk onder den naam van *de Ligue* bekend is. Naar *Madrid* teruggeroepen, droeg hij veel bij tot het sluiten van den vrede te *Vervins* in 1598. Andermaal door Filips naar *Frankrijk* gezonden, verwierf hij zoo zeer de achting van Hendrik IV, dat deze hem gewoonlijk *mon père* noemde. Verlangende naar rust, verzocht hij dringend om naar *Spanje* terug te keeren, 't geen gebeurde in 1604. Toen hij zich gedurende één jaar aan 't hof van Filips III te *Valladolid* ophield, verkreeg hij slechts voor een half jaar van den koning verlof, om in de Commanderie van *de los Sanctos* zijne gedenkschriften in orde te brengen, welke aanleiding hebben gegeven waarom wij hier van hem gewagen. Zij dragen den titel van: *Commentariorum de tumultibus Belgicis libri octo*,

door Hoijnck van Papendrecht in 1743 opgenomen in zijne *Analecta Belgica*. Hij begint zijn verhaal met het vertrek van Filips II uit de *Nederlanden* naar *Spanje* en eindigt met het jaar 1598. Vele zaken, in *Nederl.* voorgevallen gedurende zijn leven, worden door hem vrij onpartijdig medegedeeld. Hij spaart Alba en den bloedraad niet en wijt aan diens wreede strengheid het verlies van zoo vele bloeijende gewesten. Jammer dat stijl en taal hoogst gebrekkig zijn.

TASSIS (JEAN BAPTISTE DE) of de TASSI, waarschijnlijk van Italiaanschen oorsprong, wordt door Wagenaar en anderen ten onregte voor één persoon met den vorige gehouden. Deze stond ook in dienst van den Spaanschen koning en komt gedurig in de vaderl. geschiedenis voor als een bekwaam veldheer. Alba zond hem in 1572 met P. van Kwarebbe, bevelhebber van *Breda* en bloedverwant van de Tassis, naar *Dordrecht*, om die stad voor den koning te behouden, doch vruchteloos, wijl zij weldra 's Prinsen zijde koos, waarbij de Tassis ontkwam, maar zijn togtgenoot te *Gorinchem* tot aan zijn' dood gevangen gehouden werd. In 1581 ontmoeten wij hem als luitenant van Billij in de *Ommelanden*, waar hij deel had aan de verovering van 2 gewigtige schansen *Winsum* en *Warfum*. Het volgende jaar veroverde hij, als overste onder Verdugo, *Steenwijk*, dat hij bijna geheel uitplunderde en de burgers brandschatte. Van daar deed hij in 1583 een' uitval in de *Veluwe*, en verzekerde zich van 2 sterke blokhuizen; vervolgens in *Friesland*, alwaar hij veel moedwil pleegde en het dorp *Lekkum* verbrandde. In Sept. van dat jaar overrompelde hij *Zutphen*, deels door verraad, deels door gebrek aan goede wacht, en hield hier ook zoodanig huis, dat de meeste burgers de stad verlieten. Voorts bemagtigde hij in 1585 de kasteelen *Hackfort* en *Nieuwbeek*, viel later in het *Gooiland*, plunderde onderscheidene dorpen, waarop hij naar *Zutphen* terugkeerde. Deze voordeelen maakten hem stout en nu moest *Overijssel* het misgelden, waar hij het huis te *Regteren* en te *Schuilenburg* bemagtigde. Over de *Veluwe* getrokken naar *Amerongen*, raakte hij daar slaags met eenige Staatsche troepen onder den graaf van Nieuwenaar, van Villers en M. Schenk, welke hij meest alle versloeg of gevangen nam. In de eerste maanden van 1586 trok hij bij vriezend weêr in *Friesland*, ontmoette bij *Boxum* eenig volk der Staatschen onder den overste Stein van Malsem, met welke hij in gevecht kwam, waarbij de onzen 600 man aan dooden en gevangenen verloren. De invallende dooi deed hem, met achterlating

van al zijne dooden en de veroverde veldstukken, spoedig het land ruimen. Bij 't art. STANLEY hebben wij reeds gezien, hoe hij zich door 't verraad van dien Engelschman van *Deventer* meester maakte. Nog in dat zelfde jaar (1587) vinden wij hem in 't leger van Parma voor *Bonn*, waar een kogel een einde maakte aan zijn leven, zoodat de onzen een' wreeden vijand en de Spaanschen een' kundigen veldheer verloren.

TATMANS (FEIJCKE) of TATMAS of TETMANS, was omstreeks 1574 en later een man van veel gezag in *Friesland*. Hij verzette zich krachtig tegen de geweldenarijen van Billij. Zijne vrijheidsliefde deed de Staten van *Friesland*, bij de omwenteling in 1576, hem verkiezen, om eerst met den nieuw benoemden stadhouder in onderhandeling te treden, en daarna met Schelte Tjaarda en M. van der Nijtzem naar *Brussel* te trekken, waar hij de volledige vereeniging van *Friesland* met de Algemeene Staten hielp tot stand brengen en de Brusselsche unie teekende; terwijl hij ook in 1577 tot eene geldligting gemagtigd is geweest. Een jaar later werd hij grietman van *Utingeradeel;* en stierf waarschijnlijk in 1601.

TAURINUS (JACOBUS), geb. te *Schiedam* in 1576, † 22 Sept. 1618, was predikant eerst in 't *Woud*, vervolgens in *Delftshaven* en in 1605 te *Utrecht*. Hoezeer ingenomen met de gevoelens der Remonstranten, stond hij evenwel wegens zijne geleerdheid in achting bij de magistraats-personen dier stad. Toen de Amsterdamsche pred. Jac. Trigland, een ijverig Contra-remonstrant, in 1665 een werk uitgaf onder den titel: *Regtgematigden Christen* enz., waarin hij o. a. beweerde, dat de 5 art. of geschilpunten tusschen de Remonstr. en Contra-remonstr. zoo als de eerstgenoemden die opvatten, in de kerk niet te dulden waren, en dat deze zich met bedrog zochten te redden, schreef hij daartegen een tractaat: *Van de onderlinge verdraagsaamheit, die soo wel de pred. als gemeine lidmaten, met malkander in liefde behoren te onderhouden. Utr.* 1616, 1ste deel, waarvan het 2de deel bevat: *Naarder opening enz. met de Postillon* Ib. 1616. Dit werk, waarin ook eenige bedenkingen werden aangevoerd tegen de regering van *Amst.*, werd door deze opgehaald en verboden. Niet minder misnoegen verwekte zijn: *Inhout van eenige brieven aangaande de beroerte, binnen Amst. voorgevallen; met een discours aan alle goede patriotten.* 1617. Toen hier een tegenschrift op volgde, gaf Taurinus in 't licht: *Leugengeest verschenen in 't uitgegevene antw. op gemelde brieven*, 1617. Ook schreef hij dat jaar: *Zedig onderzoek van eenige handelingen in Febr. in Gelderlant voorgevallen.* Nadat de Engelsche

gezant D. Carleton, in Oct. 1617, in de vergadering der Staten-Generaal, eene redevoering had gehouden omtrent de beslissing der kerkelijke geschillen, waarin hij de verdraagzaamheid afkeurde, het houden eener nationale synode aanprees, en de Remonstranten veroordeelde, en deze rede in druk verscheen, schreef Taurinus naamloos daartegen een boekje, getiteld: *de Weegschael*, waarin de Engelschman bondig wederlegd werd, 't geen deze zoo euvel nam, dat hij wist te bewerken, dat het boekje verboden en premiën van *f* 1000 en *f* 600 werden uitgeloofd voor dengenen, die den schrijver of drukker kon aanwijzen. Dit plakkaat, uit naam der Algem. Staten afgekondigd, ofschoon *Holland*, *Utrecht* en *Overijssel* zich daartegen verzet hadden, en nog andere omstandigheden noodzaakten Taurinus, zijn vaderland te verlaten en naar *Braband* te wijken. Te *Antwerpen* mogt hij zijn' vriend Uitenbogaert ontmoeten, in wiens armen hij 3 dagen later den geest gaf, op den huize *Luijthaeghen*, even buiten gemelde stad. Behalve de reeds aangehaalde schriften, schreef hij ook o. a. eene: *Nasporinge hoe de prins van Oranje de bescherming dezer landen heeft aangenomen om 't gevoelen der Contra-remonstr. te maintineeren*, 1617. Meer andere worden hem toegeschreven, waarvoor wij echter niet durven instaan. Paquot telt er de titels van op (III 622), zoo ook Glasius, *Godgel. Nederl.*, III 416.

TAVENIER (HENDRIK), geb. te *Haarlem* in 1734, † 1807, genoot onderwijs in de teeken- en schilderkunst van J. Augustini, dien hij eerst behulpzaam was in zijne behangsel-fabriek, waarop hij vervolgens voor zich zelven werkte. In zijne tusschenuren vervaardigde hij landschaps-teekeningen, in den trant van de Moucheron, Pronk, de Haan en anderen en ook naar eigen ordonnantie, naar de natuur uit de schoone omstreken zijner geb.-stad. Hij heeft vele landschappen geteekend met sapverwen en O. Ind. inkt, welke echter niet alle de meesterhand kenmerken.

TAUTENBURG (SCHENK VAN), Zie op SCHENCK, bladz. 807 van het 2de deel.

TEELINCK (JOOST EWOUTSZ.) was burgemeester van *Zierikzee* in 1574, 1576 en 1577, onderteekende, namens *Zeeland*, de bekende unie met *Holland* en werd in 1579 benoemd tot gecommitteerde raad zijner provincie. Later kwam hij in den raad van state der vereenigde Nederl. gewesten, en benoemde Leycester hem in zijne kamer van geldmiddelen. Hij bleef in den gemelden raad werkzaam tot in 1594, in welk jaar hij voor 't laatst onder de leden gevonden wordt, en welligt ge-

storven is, ofschoon zijne plaats eerst in 1597 vervuld werd. Hij stond in algemeene achting en wordt geroemd om zijn' ijver en trouw. Bij zijne vrouw Johanna Jans had hij 2 zonen, die volgen.

TEELINCK (EWOUT), geb. te *Zierikzee* omstreeks 1570, † 1629, bekleedde aldaar de burgemeesterlijke waardigheid in 1598 en 1602, en zag zich een jaar later aangesteld tot ontvanger-generaal van *Zeeland*, terwijl hij de eerste is geweest, die na 't vernietigen van het thesaurierschap, dezen titel gevoerd heeft. Ofschoon in zulke gewigtige en werkzame betrekkingen geplaatst, wist hij tijd te vinden tot het opstellen van onderscheidene veelal practische theologische werken, meestal uitgegeven onder den naam van *Irenaeus Philalethius*, of *Alexius Philopator*, van welke wij o. a. noemen: *Vijer- en wolk-colomme, lichtende dag en nacht. Amst.* 1622. — *Cleophas of christ. gespreck van het ooghmerck der kerkel. verschillen enz.* Ib. 1617. — *Querela patriae, ofte klachte des vaderl. over de tegenwoordighe swaarigheden door ettelijcke leeraars in Holl. verweckt, door Alexius Philopator.* Ib. 1617. — *Christel. klachte van eenighe godsalighe luijden, over hare onvruchtbaarheijt in 't ware christel. leven. Middelb.* 1618. — *Klauwe van de beeste of blijkelicke teeckenen des Antichrists. Amst.* 1619. — *Amos of de siender Israels* enz. *Middelb.* 1625, en verscheidene traktaten en kleine schriften, door la Rue in zijn *Gelett. Zeel.* bl. 332 enz. genoemd. — Zijn broeder

— (WILLEM), geb. te *Zierikzee* in 1580, † 8 Apr. 1629, bestudeerde in zijne jeugd de theologie, doch oefende zich tevens in de regten, zoodat hij in beide vakken te *Poitiers* in *Frankrijk* tot licentiaat en doctor bevorderd werd. Zijne vriendschapsbetrekking in *Engeland* met J. Dodd en A. Hilderson, wier rigting eenigermate mijstiek was, met welke hij, en eenige andere beroemde vrome mannen, een' afzonderlijken biddag hield, bewoog zijn gemoed zoodanig, dat hij besloot zich geheel aan de Evang.-dienst te wijden. Na 7 jaren buiten 's lands te hebben doorgebragt, keerde hij naar *Nederland* terug; hield zich eenigen tijd op te *Leijden* en legde zich onder L. Trelcatius in 1606 bijzonder toe op de godgeleerdheid. Tot proponent bevorderd door de classis van *Schouwen*, zag hij zich in Oct. van 't gemelde jaar beroepen als predikant in de gemeente van *Haamstede* en *Burgt*. De roep, die van hem uitging, bezorgde hem in 1613 eene pred.-plaats te *Middelburg*. In 1618 zond men hem bij leening naar *Rotterdam*, om de Contra-remonstranten met zijne gaven te gerieven en 't volk tegen de Remonstrantsche gevoelens te waarschuwen. Wijl men in zijn' tijd de praktikale

godgeleerdheid te zeer verwaarloosde, trachtte hij dat verzuim krachtig te weren, blijkens een groot aantal zijner schriften, van ascetischen of beoefenenden inhoud. Doch zijn arbeid werd door velen uit een verkeerd oogpunt beschouwd, gesmaad en belasterd. Men vreesde, (en die vrees is nog niet uitgestorven) dat door de beoefening der zedeleer, de leer des geloofs schade zou lijden. Wederzijds trad men buiten 't spoor. Hier werd aan de geloofsleer, dáár aan de zedeleer, de kracht der godzaligheid toegekend. Hier dreef men orthodoxie zonder zedekunde, dáár zedekunde zonder orthodoxie, waaruit een twist ontstond, die van langen adem was. De lijst van Teelincks werken is te lang voor ons bestek; la Rue ter boven aangehaalde plaats, deelt ze mede, terwijl het merg uit de meeste is verzameld door F. Ridderus, onder den titel: *De mensche Godts*, *Rott.* 1658.

TEELINCK (MAXIMILIAAN), zoon van Willem T., geb. te *Middelburg* in 1602, † 26 Nov. 1653, volgde het voetspoor zijns vaders, was eerst pred. te *Vlissingen* bij de Engelsche gemeente, daarna bij de Herv. te *Zierikzee* en eindelijk te *Middelburg*. Hij zond in 't licht: *Vredepredikatie voor de vrije Nederlanders enz. Amst.* 1648. — *Grondig bewijs dat het een christel. magistraat ongeoorloft is enz., de paepsche superstitien en afgoderijen toe te laten enz.* — *Christel. onderwijsinge in de leerstukken des geloofs enz. Midd.* 1652. — *Vrijmoedige aenspraeck aen den prince van Oraenjen Willem II* enz. Ib. 1650 en *Amst.* 1672. Ook voegde hij een deel bij zijns vaders huisboek over den Catechismus. Vondel, die hem als ten hoogste onverdraagzaam beschouwde, roskamde hem in 2 zijner hekeldichten (*Poezij*, II 223), waarvan het laatste, *Bloedbeuling* getiteld en onderteekend P. L., kennelijk niet van zijne hand is. — Zijn broeder

— (JOHANNES), geb. in 't begin der 17de eeuw te *Middelburg*, terwijl zijn vader aldaar predikant was, werd in 1641 te *Wemeldingen* in *Z. Beveland* tot predikant beroepen. In 1646 nam hij bij leening eenigen tijd de dienst waar bij de Engelsche gemeente te *Middelburg;* werd 3 jaren later bij de Ned. Herv. kerk te *Vlissingen* als leeraar bevestigd, en in 1654 te *Utrecht*, waar hij in onmin raakte met de regering, over het oud geschil omtrent de geestelijke goederen, met dat gevolg, dat hem en zijnen ambtgenoot A. van de Velde den 19 Julij 1660 de stad en de provincie ontzegd werden, terwijl men hem eene gunstige attestatie gaf ten opzigte van zijne regtzinnigheid in de leer. Kort daarop zag hij zich te *Arnemuiden* beroepen, daarna te *Kampen*. Eens te *Vianen* optredende, hield

hij eene leerrede over Ps. 119: 50: „*Uwe toezegging heeft mij* „*levend gemaakt*", waarin hij de toenmalige ascetisch-wettische denkwijze gevoelig aantastte, zoo dat er eene kreet uit den mond der vromen opging, welke hem veroordeelden als een' ongetrouwen arbeider in den wijngaard des Heeren. Wijl men de leerrede onder 't uitspreken nageschreven en zeer verminkt in 't licht had gezonden, gaf hij die uit onder den titel: *De levendigmakende kracht van Gods beloften*, met de goedkeuring van de classis van *Kampen*. Den regt Evangelischen hoofdinhoud leest men in de *Gesch. der Ned. Herv. kerk* van Ypeij en Dermout, III 312. Die van *Leeuwarden*, welke zich met zijne denkbeelden goed konden vereenigen, beriepen hem in 1663 (La Rue heeft bij misstelling 1673), waar hij echter kort na zijne bevestiging ontsliep. Hij is driemalen gehuwd geweest. Behalve de gemelde leerrede, heeft hij uitgegeven: *Den vruchtbaarmakenden wijnstok Christus. Kamp.* 1666. — *Christus in den Christen blijvende*, als 2de deel van 't vorige werk. Ib. 1666. — *Den Christen uit Christo vruchtbaerheijdt treckende*, als 3de en laatste deel, na zijn' dood, in 1667 uitgekomen. Als een staaltje van zijnen ijver wordt medegedeeld, dat hij te *Kampen* vrijwillig alle zondagen eene preekbeurt op zich nam in 't gehucht *Brunnipe*, digt bij de stad, door visschers bewoond, welke dit zoo dankbaar erkenden, dat zij aan zijne dochter, te *Amsterdam* met den koopman le Grand getrouwd, alle maanden een geschenk van visch bezorgden, zoo lang zij leefde.

TEELINCK (CORNELIA EWOUTS), uit het zelfde aanzienlijk geslacht als bovenstaande, leefde te *Zierikzee* in 't begin der 17de eeuw, huwde in jeugdigen leeftijd met A. Limmers uit *Antwerpen*, doch stierf 2 jaren daarna. Hare zuster Susanna gaf van haar in 't licht: *Een corte belijdenisse des gheloofs*, *voormaels schriftelijk overghegeven den kercken-raedt binnen Zierickzee door* enz., *oudt wezende* 19 *jaren*, met eenige stichtelijke stukjes, door haar op rijm gesteld. *Zierikz.* 1616, in 1625 voor de 5de maal herdrukt. De titels der rijmstukjes worden door La Rue, *Geletterd Zeel.* bl. 330, opgegeven.

TEENSTRA (MARTEN AEDGES), geb. te *Teerns* bij *Leeuwarden* in 1742, † 1806, had op zijne boerderij in *Friesland* met vele tegenspoeden te worstelen, zoodat hij eene andere kocht te *Zuurdijk* in *Groningerland*, waar hij betere zaken deed en onderscheidene verbeteringen in den landbouw daarstelde, zoo als: het koolzaad en de granen in rijen te zaaijen en het te doen beploegen en wieden. — Zijne zonen DOUWE en AEDGE MARTENS (de 1ste geb. te *Anjum* in 1768, † 1818, de 2de te

Zuurdijk in 1776, † 1823) maakten zich nog meer naam door de bedijking van het *Ruigezand*, een uitgestrekte polder, liggende digt bij de *Zoutkamp* bezuiden de *Hunse* of het *Reitdiep* in de prov. *Groningen;* welke stoute onderneming, na veel tegenstand, in 1794 werd begonnen en binnen 2 jaren voltooid. Douwe gelukten ook vele landbouwkundige proeven, o. a. om 't raapzaad door middel van een rolblok op een groot kleed uit te dorschen. Hij was lid der Prov. Staten en van de Commissie van landbouw in de prov. *Groningen.*

TEERNS (JAN GERRITSZ. VAN), naar zijne geb.-plaats alzoo genoemd, doch zich 't liefst schrijvende J. G. Terentius, zag aldaar in de pastorij het levenslicht omstreeks 1630 en † 29 Sept. 1677. Hij bezocht de Lat. school te *Leeuwarden* en in 1645 de Franeker academie; oefende zich eerst in de letteren en wijsbegeerte, daarna in de godgeleerdheid; en begaf zich in 1649 naar *Groningen* ter voortzetting zijner laatstgenoemde studie. Dewijl hij smaak kreeg in de Rabbijnsche letterkunde, vertrok hij naar *Amsterdam*, om zich die meer eigen te maken, onder den beroemden Rabbijn Manasseh Ben Israël. Hier vertoefde hij één jaar; zocht daarna Coccejus te *Leijden* op, van wiens onderwijs hij niet lang genot had, wijl men hem in Apr. 1651 tot zijn' opvolger te *Franeker* benoemde. In Mei van dat jaar aanvaardde hij die betrekking met eene Lat. rede: *Over de uitnemendheid, het nut, de aangenaamheid en noodzakelijkheid der Hebr. taal ten opzigte der theologie.* Hij verkreeg in 1657 den graad van Litt. et Philos. doctor. Na gehuwd te zijn geweest met Jetskje Outgers, hertrouwde hij na haren dood met eene vrouw, die niet genoemd wordt, welke zijne nalatenschap niet wilde aanvaarden en uit de giften der academie moest bestaan. Men heeft o. a. van hem: *Meditationum philologico-Hebraearum triades duae. Fran.* 1654. — *Liber Jobi, Chaldaïce et Lat. cum notis* etc. Ib. 1662. — *Gymnasium Chaldaïcum.* Ib. 1664. — *J. Buxtorfi Epitome Gramm. Hebreae* etc. *opera et studio J. Terentii.* Ib. 1665.

TEEUWSEN (HENDRIK). Van dezen dichter zijn ons met W. Geijsbeek geene andere bijzonderheden bekend, als dat hij 2 tooneelstukken vervaardigde, het eene getiteld: *Marturio*, 1767; het andere *Wilson*, 1784, en dat er ook eenige losse en bevallige dichtstukjes van hem zijn opgenomen in de *Kleine Dichterlijke Handschriften.*

TEISSÈDRE L'ANGE (JOSUÉ), geb. te *Dordrecht* (waar zijn vader Pierre l'Ange pred. was bij de Waalsche gemeente) 28 April 1771, † 8 Febr. 1853, ontving het eerste onderwijs in

de geleerde talen te *Delft*, werwaarts zijne ouders vertrokken waren, en verwisselde de Lat. school in 1787 met de Leijdsche academie, om zich in de godgeleerdheid te bekwamen. Tot de kerkelijke bediening in de Waalsche gemeente toegelaten, werd hij 7 April 1793 te *Zwolle* bevestigd, het volgende jaar te *Middelburg*. De staatsgebeurtenissen van dien tijd oefenden ook op hem haren invloed uit. Toen de Fransche generaal Moreau den 3 Febr. 1795 te *Middelburg* verscheen, stelde zich l'Ange met van der Palm en van Roijen aan het hoofd der omwenteling, en hij werd bij de vernieuwde regering tot secretaris der stad aangesteld. Hoe hij in 2 tegenstrijdige betrekkingen kon werkzaam wezen, lust ons niet te onderzoeken. Behalve als voorzitter der volks-societeit en als mede-redacteur van den *Vriend des Volks*, nam hij ook eenige staatkundige bezendingen op zich, o. a. naar *Parijs*, waarna hij zijne leeraars-betrekking moest opgeven, welke hij echter 12 Junij 1796 te *Haarlem* weder aanvaardde. Genezen van staatkundige bemoeijingen, legde hij zich nu met trouw toe op het waarnemen zijner Evang.-bediening. Tevens werkte hij mede aan de pas gevestigde *Konst- en Letterbode;* begon in 1798 de bewerking van Niermeijer's *Grondbeginselen van opvoed. en onderwijs*, in 1810 door F. A. Bosse en A. van den Ende voltooid; nam de redactie der *Haarl. Courant* op zich van 1799—1811, en werd in 1801 benoemd tot schoolopziener, welken post hij 50 jaren lang waardiglijk bekleedde. In 1811 naar *Amsterdam* beroepen, verhoogde hij ook daar zijn' roem als welsprekend kanselredenaar. Behalve eenige *Sermons d'occasion*, zag in 1817 een bundel *Sermons* het licht met aanteek. aangaande de Waalsche kerken en die van *Amst.* in 't bijzonder. Aan het *Fonds ter aanmoedig. en ondersteun. van de gewapende dienst in de Nederlanden* nam hij ijverig deel. Van de meeste geleerde genootschappen in ons vaderland was hij lid; de academische senaat van *Leijden* schonk hem, *honoris causa*, het doctoraat in de letteren en de koning de ridderorde van den Nederl. leeuw. Hij was gezellig en werkzaam van aard, menschlievend en mededeelzaam, een verdraagzaam theologant, een trouw vriend en een hartelijk Christen. Zijne *Lofrede* op zijn' vriend S. F. J. Rau, uitgeg. in 1808, zal steeds een gedenkstuk blijven van keurige en verhevene taal. Behalve eenige verhandelingen, die hier en daar zijn opgenomen, vindt men in het *Christelijk Maandschrift*, in dat *voor Christenen* en dat *voor den beschaafden stand*, eene menigte belangrijke stukken, en daarvan eene lijst

in de *Hand. der Maatsch. van Nederl. letterk. te Leijden*, 1853, bl. 55 en 56.

TEISSIER (JEAN GEORGE), geb. te *'s Hage* in 1750, gestorven in hoogen ouderdom, was leerling van den hist.- en portret-schilder B. Bolomeij en won in 1781 den eersten prijs op de schilderacademie in zijne geb.-plaats. Hij vervaardigde moderne onderwerpen, portretten en landschappen; beoefende inzonderheid het theoretische gedeelte der kunst; was zeer ervaren in 't copieëren en herstellen van oude schilderijen, en in het geven van onderwijs. Vele bekwame leerlingen zijn door hem gevormd; terwijl hij zich tevens verdienstelijk maakte als onder-directeur van 't Haagsche Schilder-kabinet en als lid van 't algemeen bestuur der Stads Teeken-academie.

TELLE (REINIER), of met eene Lat. kleur REGNERUS VITELLIUS, werd geboren te *Zierikzee* en stierf volgens la Rue, *Gelett. Zeeland*, in 1618, en volgens W. Geijsbeek in zijn *Biogr. Woordenb. d. Nederd. dichters*, in 1688. Hij bezocht als jongeling *Italië*, *Frankrijk* en *Duitschland;* werd na zijne terugkomst in zijne vaderstad aangesteld tot rector der Lat. school; verliet later dezen post en vestigde zich te *Amsterdam*, waar hij zich in 1618 bij de Remonstrantschgezinden voegde en men hem in 60jarigen ouderdom met eene lauwerkrans om het hoofd begraven heeft. Behalve eene vertaling uit 't Italiaansch in 't Latijn van Guicciardini's: *Descriptio regionum Belgii* etc. *Amst.* 1613 en *Arnh.* 1616, en een uittreksel uit G. Camden's *Britannia*, *Amst.* 1617, leverde hij o. a. ook in 1620 uit 't Lat. eene Nederd. vertaling van M. Servetus' werk: *De dolingen in de drievuldigheijd*, 7 boecken, 't welk zijnen auteur op den brandstapel en zijnen vertaler in een' ketterschen reuk bragt. Zijne begraving, als een *poeta laureatus*, geeft te kennen, dat hij de dichtkunst beoefende; maar te oordeelen naar de stukjes, welke ons van hem in *Apollo's harpe. Amst.* 1658, onder de oogen zijn gekomen, heeft hij waarlijk die eerbetooning met zijne rijmelarij niet verdiend. Hoe het met zijne andere rijmwerken gelegen is, weten wij niet; zij heeten: *Vredezangh ofte jaerliedt op de voleijndinge van de eerste* 100 *jaeren, na de Reformatie der kercken*, 1617; *met noch een N.jaar liedeken voor den jare* 1615. — *Het schilt der verdruckte ghemoederen enz.* 1619.

TELLICHT (SANDER of ALEXANDER VAN), een Geldersch edelman, die het verbond der edelen teekende, de zaak van *Neêrlands* vrijheid met ijver behartigde, en wegens de ridderschap van *Gelre* en *Zutphen* de Unie van *Utrecht* onderschreef,

nadat hij vooraf alle pogingen in 't werk had gesteld die tot stand te brengen. Zijne verrigtingen in dien tusschentijd schijnen onbekend, behalve dat hij in 1578 met D. Vijgh, heer van *Soelen*, werd afgevaardigd, om de bezetting op het huis te *Hedel* en in *'s Hertogenbosch* aan de goede zaak getrouw te doen blijven. Zijne beproefde trouw en kundigheden hebben hem den weg gebaand ter verkrijging van den gewigtigen post van Commissaris-generaal der monstering van 't krijgsvolk in de dienst der Vereenigde Gewesten. Zijne echtgenoote was Elisabeth van Munster, bij welke hij een' zoon had, Wolter genoemd, die in 1611 overleed.

TEMMINCK (EGBERT DE VRIJ), geb. te *Amersfoort* in 1701, † in Junij 1785, vestigde zich reeds vroeg te *Amsterdam*, kwam daar in 1727 als schepen in 't bewind, bekleedde die waardigheid 9 malen, tot dat hij in 1749 den burgemeesterlijken stoel beklom en daarna nog 20 jaren. Hij was daarenboven raad der admiraliteit, bewindhebber der O. I. Comp., commissaris politiek bij de synode en meermalen lid der Staten van *Holland*. Hij bewees gewigtige diensten aan den staat en de stad, vooral ten tijde van den 7jarigen oorlog, toen hij met anderen het vaderland buiten oorlog met *Engeland* wist te houden. Bij de toenemende twisten van 1780—85 wist hij zijn gezag te handhaven, ofschoon zijn hooge ouderdom hem meer aan de leiband van anderen deed loopen, daar hij geheel onkundig was van het geheime tractaat, door den pensionaris van Berckel en eenige Amsterd. regenten met de Amerikanen gesloten. Hij behoorde met Rendorp tot de bezending aan Willem V op het *Huis in 't Bosch*, om den prins de verwijdering van den hertog van Brunswijk aan te raden en de aanstelling van eene soort van staatsraad te vragen. Zijne deugden en verdiensten verschaften hem bij groot en klein den naam van Vader Temminck. Matig en ingetogen in zijne leefwijze, paarde hij bij onvermoeide werkzaamheid een' godsdienstigen zin. Jer. de Bosch verkondigde zijn' lof in een' keurigen Lat. lijkzang, door P. Nieuwland in schoone Nederd. verzen overgebragt. Hij was gehuwd met zijne nicht Margaretha Temminck, doch liet geene kinderen na.

— (MATTHIJS), geb. te *Amersfoort* 26 Febr. 1734, † 24 Dec. 1814, oefende zich aldaar vlijtig in de Lat. en Gr. talen, zette op de Utrechtsche academie zijne letterk. en juridische studiën voort, en verkreeg in 1757 den doctoralen graad in de regten met eene *Diss. antiquario-juridica ad fragmenta quaedam legis Juliae de judiciis*. Hij vestigde zich als ad-

vokaat te *Amsterdam*, waar hij een gemeenzaam verkeer had met de Bosch, Wijttenbach en van der Meersch; 't welk getuigt van zijn' lust voor de letteroefeningen, welke hem ook niet verliet na zijne aanstelling, eerst tot boekhouder, daarna tot kassier, en later tot bewindhebber der O. Ind. Comp. ter kamer van *Amsterdam*. Bijna gelijktijdig met deze bevordering, werd hij benoemd tot raad in de vroedschap. Van deze 2 laatste betrekkingen is hij ontslagen in 1787, toen hij *Amst.* verliet en den volgenden winter op zijn buitenverblijf bij *Beverwijk* doorbragt. In 1795 werd hij aangesteld tot lid van 't prov. bestuur en in die hoedanigheid naar *Amst.* gezonden als president eener commissie, om een aldaar ontstaan oproer te dempen. Later begaf hij zich ter woon naar *Leijden;* was daar korten tijd raad in de vroedschap; maar bleef tot aan zijn' dood lid van de gemeente-commissie der Gereformeerden binnen die stad, en hoofd-ingeland van *Rijnland*. Hij gaf naamloos eenige stukjes uit betrekkelijk de omstandigheden dier tijden, en werkte met vlijt jaren lang aan eene nieuwe uitgave der *Aethiopica* van Heliodorus, die echter tot nog toe niet in 't licht gekomen is. Van de vele verhandelingen, door hem opgesteld en uitgesproken, is de *Lofrede op R. H. Scheele*, 1796, gedrukt in de *Mnemosyne*, VIII, 147 enz. Een zijner Lat. dichtstukken, een' uitvoerigen lijkzang op J. Helvetius, vindt men achter de *Poëmata* van dezen, door L. van Santen in 1782 uitgegeven. Hij liet eene eenige dochter na, Elisabeth Maria Aletta, welke eenige stichtelijke geschriften in 't licht zond, waardig om als godsdienstige hand- en huisboeken gebruikt te worden, volgens het gevoelen van den hoogl. H. W. Tijdeman.

TEMMINCK (LEONARDUS), geb. te *'s Hage* in 1746, † 1813 te *Amsterdam*, had zich op onderscheidene vakken der teekenkunst toegelegd, toen hij zich aan 't schilderen zette van miniatuur-portretten, zoo fraai en goed gelijkend, dat zijn werk bij de aanzienlijksten in achting stond. Hij was lid en een der bestuurders van 't kunstgenootschap *Pictura* in zijne geb.-plaats.

TEMMINK (MATTHEUS) was waarschijnlijk predikant en heeft in 't licht gezonden: *Werkzaamheden van een geloovige omtr. de geb. van 's weerelds Heiland. Gorinch.* 1740. — *Het kromme dat in de weereld is recht gemaakt. Amst.* 1744. — *Heilweckende verlustingen, bestaande in eene Christel. geloof-schetse, verscheide keurstoffen en gezangen. Amst.* 1753, waarin de *Geloofs-schetse* het uitvoerigste rijmstuk is, 't welk aan W. Geijsbeek aanleiding heeft gegeven tot sarcastische opmerkingen.

TEMPEL (ABRAHAM VAN DEN), geb. te *Leijden* omstreeks

1618, † 1672, was een leerling van den schilder Joris van Schooten, en heeft uitgemunt in 't schilderen van portretten, historiële en zinnebeeldige stukken. Zij worden geroemd als schoon en vast geteekend, met een helder koloriet, inzonderheid zijne portretten. Of de 3 kloeke stukken met levensgroote beelden, toepasselijk op den oorlog en de fabrieken, nog op de Lakenhal te *Leijden* aanwezig zijn, durven wij niet bepalen. Hij vervaardigde bovendien vele portretten van aanzienlijke familiën in zijne geb.-stad, daaronder ook die van de regenten van 't Weeshuis. Zijn huwelijk met Catharina van Hogemade in 1648 is door den dichter R. Ansloo bezongen. Uit zijne school kwamen knappe schilders voort, o. a. M. van Musscher, K. de Moor en F. van Mieris.

TEMPLE (WILLIAM), geb. te *Londen* in 1628, † 1699 of 1700, volbragt zijne studiën op eene loffelijke wijze en toonde vele liefde voor de Lat. taal. Na eene buitenlandsche reis, trad hij op het staatkundig tooneel; nam o. a. eene geheime zending waar in 1665 naar den bisschop van *Munster*, om dien over te halen tot eene verbindtenis met *Engeland* tegen *Nederland*, terwijl deze reeds een verdrag met de Algemeene Staten gesloten had. Als ambassadeur naar *Holland* gezonden, kwam hij weldra in vriendschapsbetrekking met den raadpensionaris J. de Witt en sloot met dezen in 1668 de bekende *Triple-alliantie* tusschen *Engeland*, *Nederland* en *Zweden*, welke binnen 4 dagen tot stand kwam. Hij had ook veel deel dat jaar aan het sluiten van den vrede te *Aken*. Door zijn hof teruggeroepen, zag men hem met leedwezen vertrekken, terwijl in *Engeland* een dreigend onweder tegen ons vaderland opkwam. Hij onthield zich een tijdlang van alle staatkundige betrekkingen en besteedde zijn' tijd op zijn buiten bij *Richmond* aan het tuinieren en aan zijne geliefdkoosde letteroefeningen, o. a. aan het opstellen van *De historische gedenkschriften over de Nederl. provincien* enz., waarvan de 4de druk in 't Nederd. verscheen te *Amst.* 1716. Ze zijn hoogst belangrijk voor de geschiedenis van 1672 en 1678, toen hij als buitengewoon gezant den vrede te *Nijmegen* hielp sluiten. Hij bragt zijne laatste dagen door op een klein landgoed bij *Surrey*. Zijne werken zijn bijeenverzameld in 1814 en te *Londen* in 4 dln. uitgekomen, waarin o. a. zijne briefwisseling met de Witt een aangenaam licht verspreidt over diens eenvoudige levenswijze.

TENCOMPE (JAN), zie op COMPE (J. TEN), deel I, bl. 376.

TENGNAGEL (REINIER), geb. te *Arnhem* uit een oud adelijk geslacht, † in 1585, werd te *Leuven* bevorderd tot doctor

in de regten, welke academie hij later als professor juris tot luister verstrekte. Hij gaf naamloos in 't licht: *Juris utriusque methodum*, en schreef in 't Latijn een werk *Over den oorsprong, opvolging en bedrijven van de Geldersche vorsten of hertogen, tot op Karel V;* alsmede eene *Beschrijving van de voornaamste steden en plaatsen;* deze werken zijn echter nooit gedrukt, maar bestonden vroeger in manuscript te *Affligem*. — Hij moet niet met een' ander geleerde uit dat aanzienlijk huis, SEBASTIAAN TENGNAGEL, verward worden, die raadsheer was van verscheidene keizers, opziener van de bibliotheek te *Weenen* en (volgens zijn grafschrift) in 15 talen ervaren. Deze † in 1636 in den ouderdom van 63 jaren.

TENGNAGEL (MATTHIJS GANSNEB), geb. te *Amsterdam*, maakte zich in 1642 bekend door een onkiesch rijmwerk in den smaak van Focquenbroch, getiteld: *Geest van M. G. Tengnagel in de andere wereld bij de verstorvene poëten*, meermalen herdrukt. Zijn tooneelspel *Spaensche Heidin*, *Amst.* 1643, met fr. geëtste platen, waarin een geheel andere toon heerscht dan in zijn *Geest*, is langen tijd op den Amsterdamschen schouwburg vertoond. Ook bestaat er van hem een blijspel: *Frik in 't veurhuijs*, zie *Navorscher*, VI, 12.

TENKINCK (JOHANNES W. C.), geb. in 1777, werd in 1797 pred. bij de Herv. te *Veenhuizen*, en in 1813 te *Zaandam*, waar hij met lof en ijver werkzaam was tot aan zijn' dood in 1845. Behalve als redacteur en later medearbeider van de *Boekzaal voor de geleerde wereld*, maakte hij zich gunstig bekend door eenige werken, sommige met, andere zonder zijn' naam uitgegeven, o. a. door: *De Evangel. geschiedverhalen met betrekking tot Jezus tot één gebragt en opgehelderd. Hoorn*, 1803. — *Verhandel. over de uitstorting van den H. Geest op het Pinksterf. Gron.* 1808. — *Tweetal Leerredenen. Amst.* 1815. — *De Hervorm. der* 16*de eeuw beschouwd enz., Amst.* 1817. — *Overzigt van de geschied. der kerke.* Ib. 1818. — Tenkinck maakte zich ook verdienstelijk in het kerkbestuur en was evenzeer in andere opzigten een geacht en nuttig man.

TENNULIUS (SAMUEL), uit *Deventer* afkomstig, was hoogleeraar te *Steinfurt*, toen hij in 1667 aan de academie te *Nijmegen* benoemd werd in de plaats van J. Schultingh, tot hoogl. in de geschiedenis en welsprekendheid; welke betrekking hij aanvaardde met eene Lat. redevoering: *Over het geluk der Nederlanders en derzelver vergelijking met de Romeinen.* Bij den inval der Franschen in 1672 verliet hij *Nijmegen* en nam de wijk naar *Deventer*. Zijne verdere lotgevallen staan ons niet geboekt.

Men roemde zijne Latijnsche verzen, zijne uitgave van *Agathemeres* en zijne noten op *Jamblichus*, *Frontinus* en andere oude schrijvers.

TERBRUGGEN (HENDRIK), zie op BRUGGEN (H. TER), deel I, bl. 273.

TERBURG (GERARD), zie op BURG (G. TER), deel I, bl. 288.

TERENTIUS (J. G.), zie op TEERNS, bl. 13 van dit deel.

TERESTEIJN (CORNELIS VAN), geb. te *Dordrecht* in 1580, † 22 Maart 1643, bekleedde aldaar onderscheidene ambten, o. a. vele jaren dat van thesaurier en burgemeester. Als lid der vergadering van de Staten van *Holland* en als bewindhebber der W. Ind. Comp., gedroeg hij zich loffelijk, en nam o. a. in 1632 eene zending waar naar *Zeeland*, ter wering van misnoegen. Zijne zeldzaam plegtige begrafenis wordt door Balen medegedeeld in de *Beschr. van Dordrecht*, bl. 879.

TERKAMP (HERMANUS THEODORUS) gaf te *Batavia* in 1770 een dichtwerkje in 't licht, getiteld: *Proeven van dicht- en letteroefeningen*, waarin stukjes voorkomen, die den man van goeden smaak en gezond oordeel kenmerken. Zijne erotische stukjes zijn bevallig en los en de vertalingen uit *Horatius* vrij goed geslaagd. Levensbijzonderheden hebben wij van hem niet kunnen opsporen.

TERNOOIJ APEL (WILLEM), geb. te *Amst.* in 1799, † 1842, ontving eene beschaafde opvoeding en werd als leerling in eene apotheek geplaatst. In dit vak had hij echter geen' zin, doch ter wille zijner ouders bleef hij er in werkzaam, tot dat hij de apotheek liet varen, in den handelsstand overging en gedurende eenige jaren daarbij bleef. Na gehuwd te zijn, en terwijl hij in den handel met ijver werkte, kwam toch onophoudelijk de oude neiging bij hem boven, om predikant te worden. Na zich hiervoor te *Amst.* onder de leiding van eenige vrienden te hebben voorbereid, ontdeed hij zich van zijne zaken, ging te *Utrecht* wonen, studeerde er 4 jaren, werd toen proponent en reeds eenige dagen later te *Vreeswijk* tot predikant beroepen. Van hier vertrok hij naar *Berkel-en-Roderijs*, na 4 jaren toevens naar *Vlissingen* en werkte hier met lust en vreugde aan het heil der gemeente, gedurende 10 jaren tot aan zijn' dood. Behalve eenige leerredenen, o. a. een 7tal en 2 4tallen, zag nog van hem het licht: *De H. Geest, in deszelfs invloed en werking voor den mensch tot zijne bekeering en heiliging, buiten allen twijfel onmisbaar. Vliss.* 1835. — *Brief over Joh. XII vs.* 27 *en* 28*a*, *geschrev. ten geleide van eenige treffende dichtregelen, ten opschrift hebbende: De Zondaarsliefde van Jezus, ver-*

vaardigd door een Israëliet. Na zijn overlijden kwamen nog in 't licht: *Nagelatene Leerredenen. Vliss.* 1843.

TERPSTRA Sr. (JACOBUS), geb. te *Franeker* in 1742, † 3 Junij 1803, volbragt aldaar met lof zijne studiën; werd in 1759 tot doctor in de wijsbegeerte bevorderd op een proefschrift: *De fluido in genere*, vervolgens in 1761 in de regten, met eene diss. *De consuetudine.* Na 4 jaren lang als advokaat aan 't hof van *Friesland* te zijn werkzaam geweest, aanvaardde hij in 1765 het rectoraat der Lat. scholen te *Harlingen* met eene *Oratio de poësi diis gentilibus adamata, cultori semper amica;* terwijl hij gedurende zijn verblijf aldaar in 't licht gaf eene *Oratio de eo, quem admodum honos alit artes*, en een *Specimen philos.-juridicum de philosophia veterum J.c.torum.* In 1768 vertrok hij in dezelfde betrekking naar *Deventer*, en sprak daar *De institutione scholastica domesticae anteferenda.* Toen hij in 1775 te *Haarlem* voor het rectoraat bedankte, verhoogde de regering van *Dev.* zijne jaarwedde en benoemde hem tot buitengewoon hoogl. in de dichtkunde (?), bij welke gelegenheid hij eene rede hield: *Adversus iniquos artis poeticae aestimatores.* Tot gewoon hoogl. aangesteld in 1780, sprak hij: *De praecipuis quibusdam veritatis hist. indiciis* en in 1782 als rector magn. *De Nicolai Cusani doctrina et meritis in rem liter. inprimis Daventriensem*, terwijl hij, 3 jaren later, bij 't nederleggen dier waardigheid, een *Carmen* voordroeg, *in laudem R. H. Schelii*, en nog eens bij dergelijke gelegenheid in 1789 eene *Oratio de egregio quod ex studiis humanioribus petitur ad beate vivendum praesidio.* In 1798 kwam hij te *Harderwijk* als hoogl. in aanmerking. Met roem en ijver nam hij zijn' post waar tot aan zijn' dood. — Zijn zoon

TERPSTRA (WILLEM), geb. te *Deventer* in 1779, † 18 Julij 1839, werd door hem vroegtijdig in de oude letterkunde onderwezen, zoo dat hij reeds op zijn 19de jaar het conrectoraat te *Harlingen* kon op zich nemen; later het rectoraat der Lat. scholen te *Zwolle*, *Oldenzaal*, *Bommel*, *Arnhem* en *Groningen*, tot hij in 1819 als zoodanig bij de Erasmiaansche school te *Rotterdam* geplaatst werd. Op al deze plaatsen vormde hij vele kundige mannen, die later tot luister verstrekten van het staat- en letterkundig *Nederland.* Behalve eenige Lat. redevoeringen en eene goed bewerkte uitgave der *Heldinnenbrieven van Ovidius* en van 't 4de boek der *Aeneis*, gaf hij eene *Verhand. over de beste leerwijze op de Lat. scholen*, in 1818 door de *Maatsch. van Wetensch. te Haarlem* bekroond, in hare *Lett. en oudheidkundige verhand.* opgenomen en later af-

zonderlijk uitgegeven. Hij was lid van 't Prov. Utrechtsch Genootschap en van de Maatsch. v. Ned. letterk. te *Leijden*; terwijl de Groninger hoogeschool hem, *honoris causa*, den titel schonk van Phil. theor. Mag. et litt. hum. doctor. — Zijn zoon

TERPSTRA Jr. (jacobus), geb. te *Oldenzaal* 19 Febr. 1805, † 8 Maart 1837, werd onder zijne leiding weldra bekwaam om te *Groningen* en daarna te *Utrecht* de akademische lessen bij te wonen. Op de laatstgenoemde plaats verkreeg hij in 1824 het doctoraat in de letteren met eene diss. *Over het sodalitium der Pythagoreërs*. Weldra benoemd tot conrector der Lat. school te *Franeker*, verwisselde hij één jaar later dien post met het praeceptoraat te *Rotterdam*, tot hij in 1833 het rectoraat bij 't gymnasium te *Harderwijk* aanvaardde, welke school hij uit haren vervallen staat opbeurde. Hij zou welligt tot hoogere betrekkingen geklommen zijn, indien de onverbiddelijke dood niet tusschen beide ware gekomen. Men heeft van hem eene omwerking van E. Feith's *Antiquitas Homerica*, en bijdragen in onderscheidene woordenboeken voor de Gr. en Lat. taal, uit *Duitschland* tot ons overgebragt, alsmede eene *Gr. Spraakkunst* van Krebs, door W. L. C. Clarisse voltooid. Hij was een grondig onderwijzer, met een' Christelijken zin, en een beminnelijk mensch, echtgenoot en vader.

TERWEN (jan aertsz.), geb. te *Dordrecht* in 1511, † 1589, was een beeldhouwer of beeldsnijder, van wiens bekwaamheid in zijn vak men nog heden blijken ziet aan het houten koorgestoelte in de groote kerk zijner geb.-stad, bestaande uit processiën, bijbelsche geschiedenissen en ander beitelwerk, waaronder ook van boertigen aard, zeer kunstig uitgevoerd en tamelijk ongeschonden gebleven. Andere kunstproducten schijnen er van hem niet meer voorhanden.

TERWESTEN (augustinus), geb. te *'s Hage* 4 Mei 1649, † 21 Jan. 1711, was door zijn' vader, een kunstig zilversmid, opgeleid tot het teekenen naar prenten en pleister, waarna hij lust kreeg tot het boetseren in was en het maken van drijfwerk in goud en zilver. Op zijn 20ste jaar bepaalde hij zich bijzonder tot de schilderkunst en genoot daarin onderwijs van Wieling en W. Doudijns. Na vlijtige oefening van 4 jaren en tamelijke vordering in de kunst, begaf hij zich over *Duitschland* naar *Italië*, hield zich 't meest te *Rome* en *Venetië* op, en keerde na eene afwezigheid van 6 jaren, over *Frankrijk* en *Engeland*, in 1671 naar *'s Hage* terug. Hier gaf hij weldra blijken van zijne kundigheden in 't historiële vak, door het

schilderen van zolder- kamer- deur- en schoorsteenstukken met kloeke stoffaadje met een meesterlijk penseel en vlugge hand. Hij wist in 1682 en 83 de in verval geraakte Haagsche Teeken-academie weder in bloei te brengen, en werd in 1690 door den keurvorst van *Brandenburg* als zijn hofschilder naar *Berlijn* geroepen. Men maakte daar gebruik van zijn talent ter versiering der vorstelijke zalen en gaanderijen; hij rigtte er eene schilder-academie op, waarin hij tot 3 malen toe als eerste professor ageerde. — Zijn broeder

TERWESTEN (ELIAS), geb. te *'s Hage* in 1651, † te *Rome* in 1729, ontving van hem het eerste onderwijs in de teeken- en schilderkunst en werd een verdienstelijk bloem- en fruitschilder. Eene liefdes-historie, welke hij met eene aanzienlijke dame zou gehad hebben en waardoor hij genoodzaakt werd naar *Rome* te trekken, is door van Gool verzonnen en heeft min of meer betrekking op een' Ezaïas Terwesten. Dat hij *Rome* bezocht en daar den Bentnaam van *Paradijsvogel* ontving, is bekend, als ook dat hij van daar aan zijn' broeder Augustinus keurige afgietsels bezorgde van de beste antieken, voor de schilder-academie te *Berlijn*, alsmede van het kunstkabinet van beeldhouwwerken van P. Belori.

— (MATTHEUS), broeder van de 2 vermelde, werd geb. te *'s Hage* in 1670, † 1751, en is door zijn' oudsten broeder, daarna door W. Doudijns en D. Mijtens, tot de kunst opgeleid. Hij maakte zulke snelle vorderingen, dat hem groote werken werden toevertrouwd, welke hij op eene loffelijke wijze uitvoerde. Om zijne moeder en zijn' broeder te bezoeken, reisde hij naar *Berlijn* in 1696, waar hij zich eenigen tijd op de kon. academie oefende, en toen *Venetië* en *Rome* bezocht, ter voortzetting zijner studie. In 1699 naar *'s Hage* teruggekeerd, vervaardigde hij een aantal kapitale stukken met bijbelsche en mythologische onderwerpen, die juist van teekening waren, doch even als die van zijn broeder A. minder aangenaam van koloriet. Op 't Museum te *Amsterdam* ziet men van zijne hand het portret van prinses Anna, gemalin van prins Willem IV.

— Jr. (AUGUSTINUS), zijn zoon, geb. te *'s Hage* in 1711, genoot van jongs af het vaderlijk onderwijs in de kunst, terwijl hij intusschen ook de Lat. scholen bezocht en vervolgens de teeken-academie, waar men hem als adjunct der regenten aanstelde. Later begaf hij zich naar *Delft* en schilderde daar keurige portretten en hist. stukken; vervolgens naar *'s Hertogenbosch*, waar hij eene weduwe trouwde, van welke hij echter spoedig scheidde, als niet met zijnen zuinigen aard over-

eenstemmende. Naar '*s Hage* teruggekeerd, nam hij zijn' intrek bij den boekverkooper Scheurleer, wiens gansche familie hij afschilderde. Hij bleef de kunst beoefenen tot aan zijn' dood, waarvan het juiste jaar onbekend schijnt.

TESCHENMACHER (W.), geb. te *Elberfeld*, † te *Wezel* in 1638, heeft, na volbragte studiën, hier en daar in 't Guliksche en Kleefsche het leeraarsambt bij de Hervormden uitgeoefend. Op zijne standplaats *Kleef* in 1618 bedankte hij voor eene beroeping naar *Deventer*. Wij ruimen hem hier eene plaats in, wijl het werk, dat hij uitgaf, min of meer belangrijk is voor de Geldersche geschiedenis. Het is getiteld: *Annales Cliviae, Juliae, Montiae, Ravensburgiae antiquae et modernae. Arnh.* 1638, in 1721 met de aanmerk. van Dithmarus herdrukt. Aan 't einde vindt men de geschiedenis van *Gelderland* en *Zutphen*, doch weinig uitvoerig behandeld. Hij bezat meer geleerdheid dan geest of oordeel en ook geen' bevalligen Lat. stijl.

TESCHENMACHER (ENGELBERT), bloedverwant van bovenstaande, geb. te *Elberfeld* in 1608, † 1649, had zich te *Herborn*, *Keulen* en *Leijden* bijzonder op de genees- en wiskundige wetenschappen toegelegd, zijnde in laatstgenoemde stad in 1636 tot med. doctor bevorderd. Met zijn' vader (ook Engelbert genoemd) oefende hij te *Deventer* de geneeskundige praktijk uit, met het beste gevolg; en werd in 1638 tot buitengewoon hoogleeraar in de geneeskunde benoemd, welken post hij aanvaardde met eene redevoering: *De dignitate et utilitate anatomiae;* terwijl hem de regering tevens de redactie opdroeg van den toenmaals beroemden Deventerschen almanak. Na 't vertrek van G. van Isendoorn werd hij gewoon hoogl. in de genees- en natuurkunde.

TESSELSCHADE (MARIA), zie op VISSCHER.

TETAR VAN ELVEN (HENRI), geb. in 1780, † 13 Mei 1855, maakte zich als dichter en letterkundige bekend, doch verwierf inzonderheid bekendheid als ontwerper van 't Nederlandsche stelsel van stenografie, dat bij de Kamers der Staten-Generaal wordt gevolgd. Men heeft aan hem de invoering er van te danken, terwijl ook de meeste bij de Kamers aangestelde stenografen van hem hunne opleiding genoten. Hij was om zijn beminnelijk karakter algemeen geacht en stierf als gepensioneerd ambtenaar bij het ministerie van binnenlandsche zaken. Zijne 3 zonen verhoogen door hunnen kunstzin den roem des vaders.

TETRODE (WILLEM DANIELSZ. VAN), geb. te *Delft*, waarschijnlijk in de laatste helft der 15de eeuw, wordt geacht als

een der kunstrijkste beeldhouwers van zijn' tijd. Uit *Italië* teruggekeerd, waar hij vele kunststukken had vervaardigd, wist de regering zijner geb.-stad van zijn talent gebruik te maken, om het hoog altaar in de oude kerk, door den beeldstorm in 1566 geheel vernield, op te sieren met marmeren beelden, pilaren en andere kunstwerken. Hij volbragt dit in 1572, na 4 jaren er aan besteed te hebben, zoo gelukkig, dat dit altaar van alom aanschouwers lokte en geleerden en dichters het met roem vermeldden. Van waar hij zijne bouwstoffen erlangde en welke aanzienlijke kosten hij moest maken, is uitvoerig geboekt door J. Meerman in zijne *Aanmerk. op de Groot's Vergelijk. der gemeenebesten*, III, 212, enz., uit welke aanteekeningen (bl. 217) tevens blijkt, dat prins Willem I gedurende den beeldstorm in *Delft* niet kan zijn tegenwoordig geweest. Het albasten altaar, benevens de beelden der 12 Apostelen, welke de prins aan zijn' zwager graaf van Schwartsenburg ten geschenke zond, zijn waarschijnlijk van een ander altaar uit de groote kerk geweest. Men wil, dat de 12 gemelde beelden later in eene kerk te *Straatsburg* geplaatst zijn. Tetrode's bekwaamheden worden tevens verhoogd door 't berigt, dat de Italianen hem het herstellen van oude beelden en kunstwerken toevertrouwden.

TETS VAN GOUDRIAAN (ARNOLD WILLEM NICOLAAS VAN), geb. te *'s Hage* in 1771, † 5 Jan. 1837, oefende zich te *Dordrecht* in de oude talen, en te *Leijden* in de regtsgeleerdheid, waarin hij in 1791 den doctoralen graad verkreeg met eene diss. *De legum poenalium requisitis et proportione poenarum.* Hierop ondernam hij eene reis door *Duitschland*, vestigde zich te *'s Hage*, maar na den dood zijns vaders in 1794 te *Dordrecht*, waar men hem tot pensionaris aanstelde. Als voorstander van 't huis van Oranje, legde hij in 1795 dien post neder, en wijdde zich geheel aan 't beroep van pleiter. In 1807 werd door de dijk- en waterbesturen van den *Alblasserwaard* aan koning Lodewijk een *Vertoog* ingediend tegen het ontwerp eener verbeterde waterlozing, welke de *vijf Heerelanden*, ten koste van den gemelden waard, voor zich begeerd hadden. Dit *Vertoog* was door van Tets opgesteld in eene levendige voordragt van zaken en duidelijken stijl, welke het stroef onderwerp aangenaam en verstaanbaar voorstelden. Na de afschudding van 't Fransche juk was hij ijverig werkzaam in het behartigen der goede zaak; werd den 1 Jan. 1814 benoemd tot commissaris-generaal van het dep. der *Monden van de Maas*, en nam de ontruimde vesting

Gorinchem over. In Apr. van dat jaar zag hij zich aangesteld tot staatsraad in buitengewone dienst en gouverneur van *N. Holland*, en in Mei 1828 tot minister van financiën. In deze betrekking diende hij den staat tot aan zijn' dood en gaf de grootste blijken van bekwaamheid en ijver. De Belgische omwenteling verzwaarde wel zijne taak, maar hij wist door beleid alle hinderpalen uit den weg te ruimen en toonde door zijne treffende redevoeringen en vurige taal, de ware welsprekendheid te bezitten. Daarenboven was hij een ijverig bevorderaar van kunsten en wetenschappen, directeur der Holl. Maatschappij van K. en W. te *Haarlem*, president van 't Nederl. bijbelgenootschap, van 't Amortisatie-syndicaat, lid der Maatsch. van Ned. letterk. te *Leijden*, van 't Algem. Burgerlijk Pensioen-fonds, en grootkruis der orde van den Nederl. leeuw.

TEUTEM (FREDERIK VAN), geb. te *Rotterdam* in 1774, † 17 Jan. 1848, wist zich onder de leiding zijns vaders en door eigene oefening zoo te bekwamen, dat hij in 1792 onder de proponenten bij de Remonstrantsche broederschap werd opgenomen. Tot in 1794 bediende hij de gemeente te *Delft*, werd toen te *Dokkum* tot predikant aangesteld; 2 jaren later te *Gouda*, waar hij tevens het rectoraat der Lat. school waarnam; in 1804 te *Utrecht*, met bijvoeging in 1816 van de gemeente te *Amersfoort*. De zwakke staat zijner gezondheid noodzaakte hem in 1845 zijne dienst neder te leggen, waarop hij te *Doesburg* zijne overige dagen ging slijten. Hij was ook in allerlei maatschappelijke en letterkundige betrekkingen werkzaam; had doorgaans jonge lieden bij zich inwonen, voor wier opvoeding en opleiding hij zorgde; was te *Dokkum* lid der municipaliteit, zonder later in een' politieken werkkring te treden; te *Utrecht* lid der schoolcommissie, en voorts van onderscheidene geleerde genootschappen, en correspondent der 2de kl. van 't Kon. Ned. Instituut. Behalve de verhandelingen en redevoeringen, in de *Letteroef.* en den *Rec. der Recensenten*, waarvan hij mederedacteur was, opgenomen, zijn ook andere afzonderlijk uitgegeven. Zijne prijsverhandel. *Over de oorzaken van het verval in den openb. eeredienst en de middelen van deszelfs herstel*, verscheen in 1797. Veel opgang maakten zijne *Bijbelsche tafereelen* enz. 2 dln., 1802 en 1805; terwijl eene onschuldige uitdrukking in één zijner leerredenen hem, in de dagen van het Fransch bewind, eene vervolging berokkende. Men heeft bovendien van hem o. a. *Proeven van Christel. Godsvereering naar aanleid. van godsdienstige gezangen.* 1817. — *'s Menschen bestemming en pligt in Christenleer en Chr. troost*

enz. in kerkel. redevoer. 1821. — *Leerredenen ter Christel. viering van den kinderdoop*, enz. Ook met het vertalen van werken uit de Hoogd., Fr. en Eng. talen hield hij zich gedurig onledig. Zijn stijl is bevallig en vloeijend, hier en daar al te bloemrijk, terwijl zijn gezellig karakter en leerzame omgang veler harten won.

TEIJES (ALLE) of THEIJS, in 't Latijn *Allaeus Teiesius*, was burgemeester te *Leeuwarden*, toen hij het verbond der edelen onderteekende en alle pogingen aanwendde ter herstelling der vrijheid. Dit noodzaakte hem in 1567 *Friesland* te verlaten, terwijl hij op de dagvaarding van Alba voorzigtig genoeg was, niet te *Antwerpen* te verschijnen. Hij wilde zich liever de verbanning en verbeurdverklaring zijner goederen getroosten; in welk lot ook zijne vrouw deelde, omdat zij de ketters begunstigd en ook haren man daartoe verleid had. Men vermoedt, dat hij zich naar *Groningen* begeven heeft, waar hij een landgoed bezat. Indien hij, gelijk men meent, van de algemeene vergiffenis is uitgesloten geweest, — daar verdere berigten omtrent hem ontbreken, — is daaruit op te maken, dat hij in liefde voor vrijheid en vaderland niet minder volhardde, dan 't Spaansche hof in onderdrukking der onschuld.

TEIJLER (JOHANNES), geb. te *Nijmegen* in het laatst der 17de eeuw, werd de opvolger van T. Cranen, als hoogl. in de wiskunde in zijne geb.-plaats, toen deze in 1670 als prof. in de wijsbegeerte naar *Leijden* vertrok. Bij den inval der Franschen schuurde hij de piek en begaf zich in dienst bij den keurvorst van *Brandenburg* Frederik, die hem wegens zijne talenten als ingenieur in hooge waarde hield, tot dat de afgunst zijner vijanden hem noopte, naar *Nijmegen* terug te keeren, waar hij, wijl de academie vervallen was, eene kunstfabriek oprigtte, waarin geteekend, gegraveerd en met kleuren gedrukt werd. Vóór dien tijd had hij de schilderkunst als uitspanning beoefend en daarna ook *Rome* bezocht, waar hij den Bentnaam van *Speculatie* ontving. De platen, die door hem met kleuren werden gedrukt, waren daartoe bijzonder gegraveerd zonder de lucht en andere gedeelten, die naderhand met het penseel daarin geschilderd werden; vervolgens heeft men ze ook wel op linnen gebragt en voor schilderijen en behangsels gebruikt. De onderwerpen zijner teekeningen waren stadsgezigten, beelden, kindertjes, bloemen en vogels, vast van omtrek, breed en meesterlijk met roet of O. Ind. inkt behandeld. In olieverw schijnen er geene stukken van hem bekend te zijn.

Over de vestingbouwkunst schreef hij een werk, getiteld: *Architectura militaris. Rott.* 1697 in 4to met pl., welligt door hem zelven gegraveerd. Het wordt door prof. Wolff geroemd als een boek, waarin de vestingbouw door de algebra geleerd wordt.

TEIJLER VAN DER HULST (PIETER), van Engelsche afkomst, geb. te *Haarlem* 25 Maart 1702, † 8 Apr. 1778, behoorde tot de Doopsgezinden, heeft medegewerkt tot de oprigting eener kweekschool voor zijne geloofsgenooten te *Amsterdam*, doch zich inzonderheid een' onsterfelijken naam gemaakt door de stichting eener maatschappij tot bevordering van godgeleerde, natuur- en letterkundige wetenschappen. Als vermogend man, legateerde hij daartoe zijne aanzienlijke bezittingen. Zes door hem benoemde bestuurders over zijne nalatenschap moesten 2 genootschappen oprigten, waarvan elk uit 6, door hem aangestelde geleerde leden zou bestaan. Aan zijn voormalig woonhuis, later bekend onder den naam van *Teijlers fundatie-huis*, moest jaarlijks door elk dezer genootschappen eene vraag uitgeschreven, en aan den besten beantwoorder een gouden eerepenning worden ter hand gesteld ter waarde van *f* 400. Welke schoone stukken daardoor zijn uitgelokt, betreffende de natuurlijke en geopenbaarde godsdienst, de natuur- dicht- geschied- teeken- en penningkunde, die aanleiding hebben gegeven tot gewigtige ontdekkingen en mededeelingen op het uitgebreide veld der wetenschappen, is genoegzaam bekend. Men heeft bij deze stichting later een kostbaar museum gevoegd, waarin een schat van boeken, natuurkundige voorwerpen, instrumenten, penningen, teekeningen, schilderijen enz. bewaard worden; alsmede een *Laboratorium* met den noodigen toestel tot natuur- en scheikundige proefnemingen; terwijl er eindelijk ook nog een hofje toebehoort, waarin 24 oude vrouwen verzorgd worden.

TEIJLINGEN (WILLEM VAN) of TEILINGEN, uit een oud beroemd Nederlandsch geslacht, leefde onder de regering van graaf Dirk VII en diens dochter Ada. Hij teekende en bezegelde met andere edelen in Nov. 1203 een verdrag, waarbij genoemde graaf als leenman erkend werd van den hertog van *Lotharingen* en *Braband;* van welke leenroerigheid de graven van *Holland* eerst in 1280 ontslagen werden. Hij behoorde tevens onder degenen, welke hunne toestemming gavēn tot het huwelijk van Ada met graaf Lodewijk van Loon, terwijl hij naderhand diens zijde verliet, en in een' oorlog tegen hem gevangen genomen werd. Hij stierf in 1244 en was gehuwd

met Halewijne van *Egmond;* bij welke hij o. a. een' zoon naliet, Willem genoemd, die in 1284 overleed, en dus niet (volgens Wagenaar) deel kan genomen hebben aan de zamenzwering tegen graaf Floris V in 1296; dat moet een ander van dien naam geweest zijn.

TEIJLINGEN (FLORIS VAN), zoon van Augustijn en Jodoca van Egmond, staat reeds in 1558 vermeld als een der voornaamste en rijkste burgers van *Alkmaar*, waar hij in 't volgende jaar de burgemeesterlijke waardigheid bekleedde, als ook na het omslaan der stad in 1572. Gedurende hare belegering toonde hij eene edele fierheid en moed voor de belangen van stad en vaderland. Men had beraadslaagd, of men Ruickhaver met zijn krijgsvolk zou binnen laten, en toen men daarmede weifelde, stond van Teijlingen in den raad op en riep uit: „Ik „wil bij den prins en de burgers leven en sterven!" En nu snelde hij met een deel burgers naar de Friesche poort, en deed 's prinsen volk, dat daar voorstond, binnenrukken. Ten tijde van 't beleg wist hij met zijne ambtgenooten, door zachtheid en voorzigtigheid, rust en vrede binnen de wallen te bewaren, en het voorstel van sommigen, om de stad over te geven, af te wenden, terwijl hij de geheime brieven teekende, die men afzond tot ontzet. Zijne verdiensten schijnen niet genoegzaam erkend te zijn, althans hij werd in 1581 van zijne ambten ontslagen.

TEIJLINGEN (AUGUSTINUS VAN), geb. te *Haarlem* in 1587, † 1665, trad ten jare 1606 in de orde der Jezuiten, welker belangen hij ijverig voorstond. Hij schreef o. a. tegen de ketters: *Over de zaligheid van 't Paradijs. Antw.* 1630; en onder den naam Petrus Amstel, een *Extractum Catholicum.* Ib. 1641. — *Over de geloofsverschillen.* Ib. 1640. — *Opkomst der Nederl. beroerten, door een liefhebber der waerheijdt en der sielen saligheijdt. Munster* 1642, *Keulen* 1645 en *Luik* 1646. Hij toont daarin meer belezenheid dan oordeel en is alles behalve onpartijdig. In den eersten druk staat achter het werk een *Liedeken op het jaar* 1572, *als Hollandt afviel, ghemaeckt door broer Hendrick van Biesten, wijlen orateur in het convent van de Minnebroeders binnen Amsterdam, geprent te Amst. in* 1572. Aan dezen broeder wordt ook een werkje toegeschreven: *Opcomste der Nederl. beroerten;* of dit nu hetzelfde is als wat aan van Teijlingen wordt toegekend, durven wij niet beslissen.

TELLEGEN (J. A.) werd d. 28 Jan. 1771 geb. te *Groenlo*, alwaar zijn vader het beroep van med. doctor uitoefende. In 1778 trad hij als kadet in dienst bij het regiment infanterie

van den graaf van Dam; werd in 1792 tot 2de luit. bevorderd; woonde in het volgende jaar de blokkade van de vestingen *Geertruidenberg* en *Maubeuge* bij; was in 1794 bij de belegering van *Landrecy*, en werd in dat jaar na de inneming van *Grave* krijgsgevangen. In 1799 tot 1ste luitenant bevorderd, was hij in *Noord-Holland*, onder het bevel van den generaal Daendels, bij de verschillende gevechten, voortvloeijende uit de landing der Engelschen en Russen. In 1800 was hij getuige van de belegering van *Wurtzburg*. Reeds in 1803 den rang van kapitein verkregen hebbende, was hij in *Noord-Holland* onder de troepen, bestemd om eene landing in *Engeland* te doen; trok vervolgens in 1805 met het leger naar *Oostenrijk*, woonde den slag van *Diernstein* bij, was bij de inneming van *Weenen;* het volgende jaar bij die van *Hamelen*, en bleef tot 1808 bij het leger in *Noord-Duitschland*. In 1809 tegenwoordig bij de landing der Engelschen in *Zeeland*, ging hij in 1811 als kapitein bij het 128ste regement met het groote leger naar *Rusland*, en werd door Napoleon in 1812 voor het front van zijn regement tot luit.-kol. bevorderd. Hij woonde de onderscheidene gevechten bij, onder anderen den slag bij *Polotz*, en werd bij die gelegenheid benoemd tot ridder van het legioen van eer; bij den terugtogt werd hij aan de *Berezina* gevaarlijk gewond. Na den val van Napoleon verzocht hij in 1814 zijn ontslag uit de Fransche dienst, en benoemde Willem I hem tot kommandant van het 10de bat. nat. mil. In 1821 tot plaatselijk kommandant van *'s Hage* aangesteld, werd hij in 1827 bevorderd tot den rang van kol., en bleef aldaar, tot dat men hem in 1835, met den verhoogden rang van generaal-majoor, tot kommandant van *Deventer* benoemde, waar hij in 1839, bij de algemeene reductie van het leger, op pensioen werd gesteld. Hij vestigde zich in 1840 te *Delft* en overleed aldaar in Febr. 1855.

TEX (CORNELIS ANNE DEN), geb. te *Tilburg* 30 Aug. 1795, † 9 Apr. 1854, bezocht de Lat. school te *Utrecht*, en genoot er vervolgens het academisch onderwijs in de letteren, wijsbegeerte en regtsgeleerdheid. Hij was een der geliefdste leerlingen van van Heusde, dien hij met liefde gedacht in de voorrede van zijne *Encyclopedia jurisprudentiae*, en wiens nagedachtenis hij huldigde in de zitting der 3de kl. van 't Kon. Ned. Instituut, Aug. 1839. Geen wonder derhalve, dat Plato onder zijne lievelings-schrijvers behoorde. In 1816 verkreeg hij het doctoraat in de letteren met eene diss. *De vi musices ad excolendum hominem e sententia Platonis.* Zij getuigt van zijnen zin voor de

muzijk, welke hem zijn gansche leven bijbleef, en ook wel iets deed componeeren. Een jaar daarna behaalde hij bij de Utr. academie het gouden eermetaal op de prijsvraag: *De libera civium facultate migrandi e patria*; en in Dec. 1817 het doctoraat in de regten met eene diss. *De antiqui juris principiis in excolenda jur. prud. Romana constanter servatis*. Zoo vele blijken van kunde bleven niet onopgemerkt. In 1820 werd hem reeds aan 't athenaeum te *Amsterdam* de door Cras verlaten leerstoel toevertrouwd, dien hij d. 9 Oct. aanvaardde met eene rede: *De insigni honore quo habiti fuerunt cum philosophi apud Graecos, tum Romae jurisconsulti*. Een beroep naar *Leijden* in 1825 om de plaats van Kemper te vervullen, wees hij van de hand. Den 11 Oct. 1831 begroette hij de teruggekeerde studenten met eene sierlijke Lat. toespraak; terwijl hij zich bij de rustbewaarders had gevoegd. Den 9 Oct. 1845 mogt hij zijn 25-jarig jubilé vieren met eene herinneringsrede: *De iis quae proximis hisce 25 annis in jure prud. tractanda tradendaque praesertim in patria nostra nova acciderunt*. Hij was gedurende eenige jaren lid van de 2de kamer der Staten Gen., en sedert 1847 staatsraad in buitengewone dienst; lid van onderscheidene binnen- en buitenlandsche genootschappen, ridder van de orde van den Nederl. leeuw en van het gouden kruis der orde van den Verlosser. Bij 't verzwakken zijner gezondheid werd hem, op zijn verzoek, J. de Bosch Kemper als ambtgenoot toegevoegd, tot dat hij zich, weinige jaren voor zijn' dood, gedrongen gevoelde zijn' post als hoogl. neder te leggen. Behalve het reeds genoemde, gaf hij vele verhand. en opmerk. ten beste in de werken van 't Ned. Instituut, in de *Bijdragen tot regtsgeleerdheid en wetgeving*, en elders, te veel om hier op te nemen, maar van welke eene lijst voorkomt in de *K. en Letterbode*, 1854, bl. 174 en 175. In al de betrekk., door hem bekleed, was hij nuttig werkzaam; hij bezat de gave om zijne kundigheden aan anderen mede te deelen, den zin voor het schoone en goede op te wekken, en levendig te houden. Die dus leefde zoo als hij, met het oog op God en zijn' Verlosser, en tot heil zijner medemenschen, kan niet gezegd worden, te vergeefs geleefd te hebben.

THABORITA (PETRUS) of PETER JACOBSZ. VAN THABOR, zoo genoemd naar het klooster van reguliere kanunniken *Thabor* bij *Sneek*, waarin hij leekebroeder was. Hij was geb. te *Bolsward* in het laatste gedeelte der 15de eeuw, en komt daarom ook wel voor onder den naam van *Peter van Bolsward*. Bijzonder bedreven in de landmeetkunde, bediende zich keizer

Karel V van hem en M. van Delft, om de *Bildtlanden* in *Friesland* op te meten. Hij maakte zich naam door eene *Kronijk van Friesland*, loopende van 781—1527, zijnde volgens sommigen een vervolg op die van zijn' mede-leekebroeder Vorperus Thaborita. Zij is voor het eerst uitgegeven door Visser en Amersfoort, in 't *Archief voor vaderl. inzonderheid Friesche gesch.* 1ste, 2de en 3de stuk, met aanteek., welke heeren ze prijzen als belangrijk voor de gebeurtenissen van zijn' leeftijd, en hem een' waarheidlievend man noemen, daar hij zijne geestelijke broeders niet verschoont en het bijgeloof geen voedsel geeft.

THEDENS (JOHANNES), geb. te *Friederichstad*, kwam als gemeen soldaat in 1698 met het schip de *Eendragt* te *Batavia*, was eenige jaren als zoodanig in dienst der O. Ind Comp., kwam vervolgens in burgerlijke betrekkingen en tot aanzienlijke ambten, o. a. dat van raad van *Indië*. Voor dat de baron van Imhoff, die door A. Valckenier in arrest was genomen en naar *Holland* gezonden, als gouverneur-generaal kon optreden, nam Thedens ad interim dien gewigtigen post van 1741—43 waar, en bleef na de terugkomst en aanstelling van Imhoff, te *Batavia*, waar hij stierf 19 Mei. 1748. Behalve dat er gedurende zijn bestuur eene overwinning behaald werd op de oproerige Chinezen en de vaart gegraven van *Ansjol*, vallen er van hem geene bijzonderheden te berigten.

THEMMEN (PHOEBUS HITSERUS), geb. in 1757, † 15 Oct. 1830, had zich op de geneeskunde toegelegd en als med. doctor gevestigd te *Amsterdam*, waar hij het eerst de koepokinenting invoerde, en de kinderen der armen in 't Engelsche Weeshuis gratis vaccineerde. Behalve zijn vak beoefende hij ook met goed gevolg de Nederd. dichtkunst, blijkens zijne *Fabelen en Vertelsels. Amst.* 3 dln., 1793—1802; de eerste zijn meestal van satyrischen inhoud, doch missen doorgaans naïefheid en kortheid. Zijne vertelsels hebben wel iets pikants, maar zijn te gerekt. Er komen ook stukken van hem voor in de *Kleine Dichterl. Handschriften*, door Uijlenbroek uitgegeven; en men wil dat hij de naamlooze schrijver is van de *Komieke en vermakelijke boeren-reis van Dirk den eenvoudigen en zijne zonen, uit het Overmaasche naar Delft*, waarvan met gekl. pl. een 2de druk verscheen in 1817. Hij was ridder der orde van den Nederl. leeuw, lid van het Utr. Prov. Genootschap enz. en zijne nagedachtenis werd door eene gedenkpenning, en door een groot fraai gegraveerd portret vereerd.

— (JOHANNES), geb. in de prov. *Groningen* in 1762, † 7

Oct. 1844, volbragt zijne medische studiën aan de Gron. hoogeschool en vestigde zich daarna als genees-, heel- en vroedmeester te *Deventer*, alwaar hij eene uitgebreide practijk, de achting, de liefde en het vertrouwen zijner talrijke patienten verwierf. Zijn huwelijk met eene dochter uit het aanzienlijk geslacht der van Doorninck's, daarna gezegend met 2 dochters en één zoon, verhoogden niet weinig zijn levensgenot. Al vroeg als stadsdoctor aangesteld, paarde hij aan onvermoeiden ijver, zorgvuldige, doch eenvoudige behandeling en een' vriendelijken omgang. In 1805 zag hij zich benoemd tot lid der Prov. Comm. van Geneesk. Toeverzigt in *Overijssel;* onder het Fransch bestuur tot arrondissements-geneesheer, terwijl hij in 1815 op zijn verzoek eervol van gemelde commissie ontslagen werd. Bovendien was hij corresponderend lid der Maatsch. tot redding van drenkelingen. Zijne verdiensten werden openlijk gehuldigd door den Amst. hoogl. C. B. Tilanus in diens redevoering, gehouden bij de viering van 't 50jarig bestaan des Genootschaps ter bevordering der heelkunde te *Amst.* den 2 Sept. 1840; waarbij hij inzonderheid vermeld werd als verloskundige, waaromtrent een stuk in de nieuwe verhandelingen van 't gemelde genootschap was opgenomen.

THIEBOUT (HENDRIK) of THIEBAUT, geb. te *Middelburg* in 1601, † 1668, was aldaar in 1633 schepen en één jaar later burgemeester, behoorde in 1651 tot de Oranje-partij, die er op uit was, om den jongen prins tot stadhouder van *Zeeland* aan te stellen en daardoor verandering te brengen in de wijze, waarop men de stadsregenten benoemde. Deze partij moest toenmaals het onderspit delven. Het oproerig gemeen dreigde Thiebout en doctor J. van Lansbergen met den dood, zoo dat zij heimelijk de stad en provincie verlieten, waarna het huis van laatstgenoemde geplunderd werd, welk lot ook dat van T. zou getroffen hebben, indien het niet door eenige predikanten belet ware. In 1654 werd hij aangesteld tot rentmeester *Bewesten Schelde* en in 1662 andermaal tot burgemeester van *Middelburg.* Hij was ridder en heer van *St. Aachtenkerke.*

THIEL (CORNELIS VAN), geb. te *Harderwijk*, volbragt zijne academische studiën te *Utrecht* en verdedigde onder G. Voetius eene theologische disputatie. Hij zag zich in Nov. 1655 in zijne vaderstad aangesteld tot buitengewoon hoogl. in de practische wijsbegeerte, en 3 jaren later tot gewoon hoogl. in de redeneer-, natuur- en zedekunde. De Cartesische wijsbegeerte, welke hij voorstond, wikkelde hem in onaangename twisten met sommige zijner ambtgenooten, tot dat de senaat ze opruimde.

Men vindt van hem geene werken of redevoeringen opgegeven, maar wel, dat hij in 1678 door prins Willem III tot secretaris der hoogeschool benoemd werd, in een hagchelijk tijdstip veel toebragt tot haar behoud en met moed en beleid hare belangen handhaafde. Hij † 2 Sept. 1688.

THIENNES (JACOB VAN), heer van *Castres* en *Claarhout* en Groot-Baljuw van *Vlaanderen*, woonde in 1522 met M. Schenk het beleg bij van 't blokhuis te *Workum*, als kapitein van *Holland*. Toen de stadhouder, de graaf van Hoogstraten, te kennen gaf, dat hij de belangen des lands beter zou kunnen behartigen aan het hof der landvoogdes, dan door zijn verblijf in *Holland*, stelde men den heer van Castres tot onderstadhouder aan, terwijl men hem, die zich bij 't volk gehaat had gemaakt, in 1528 onbekwaam rekende om de betrekking van kapitein te vervullen. De graaf van Rennenberg werd in zijne plaats aangesteld. Hij was gehuwd met Elizabeth van Arkel, vrouwe van *Heukelom*, doch stierf kinderloos in 1534. Zijne weduwe hertrouwde, na dispensatie van den paus, met zijn' broeder Thomas, die tevens zijne heerlijkheden erfde. Zijne nakomelingen schreven zich later VAN THIENEN.

THIER (BAREND HENDRIK), geb. in *Munsterland*, kwam als glazemakers-gezel te *Amsterdam*, waar hij aan zijne neiging tot de teeken- en schilderkunst gereedelijk kon voldoen. Na eenige vorderingen gemaakt te hebben, begaf hij zich in eene behangsel-fabriek aldaar en te *Haarlem* aan 't schilderen van bloemen en vruchten, vervolgens ook van landschappen, met beesten gestoffeerd. Hij vestigde zich als schilder te *Leeuwarden*, daarna te *'s Hage* en eindelijk te *Leijden*, waar hij in 1814 overleed. Hij heeft vele landschappen geteekend met zwart krijt en O. Ind. inkt, die beter van bewerking dan van omtrek en ordonnantie zijn. Ook was hij zeer ervaren in het opzetten van vogelen, en heeft eenige landschapjes met beelden en beesten geëtst.

THIL (HENDRIK VAN) was burgemeester van *Zutphen;* behoorde in 1576 tot de Geldersche afgevaardigden naar *Brussel*, om zich met de Algemeene Staten te vereenigen en te bewerken, dat de vrede van *Gend* ook in hunne gewesten afgekondigd werd, om in de daaraan verbondene voorregten te deelen. Als zoodanig onderteekende hij ook in 1577 de Unie te *Brussel*. Welk een belang hij stelde in 't welzijn van 't vaderland, kunnen zijne brieven getuigen, welke P. Bondam mededeelt in zijne *Verzameling van onuitgegevene stukken tot opheld. der vaderl. hist.* I. Van het begin af mishaagden hem de onderhandelingen met Don Juan, dewijl hij vreesde (zoo als hij in een zijner brieven

het uitdrukt), dat het een *Parijs werck*, d. i. een Bartholomeusnacht zou worden; maar hij voegde er bij: „woe ons ooc te moede is, kenne Godt; dulce est mori pro patria; come ick niet weder, mogen Ul. mij een sielmisse nae laeten doen." Welke zijne verdere lotgevallen geweest zijn, daaromtrent ontbreken ons de berigten.

THIM (CORNELIS), geb. te *Rotterdam* in 1759, † 1813, werd door zijn' oom opgevoed, en toen hij bijzonderen aanleg toonde voor de teekenkunst, wijl hij op zijn 5de jaar al aardige scheepjes teekende, liet deze hem in die kunst onderwijzen, en bleef hij zich vlijtig oefenen in het afbeelden van onderscheidene vaartuigen en watergezigten. Door zijn huwelijk kwam hij in een' witwerkerswinkel en beschilderde meubelen, intusschen ook deel nemende in eene behangsel-fabriek te *Utrecht*. In 1787 werd hij officier bij een nieuw opgerigt corps, tot in 1796, toen hij op het bureau van oorlog te *'s Hage* geplaatst werd. Andermaal in werkelijke dienst getreden, woonde hij in 1799 den veldtogt in *N. Holland* bij, kreeg vervolgens zijn pensioen, en vestigde zich eenigen tijd te *Haarlem*, daarna te *Utrecht*. Gedurende den tijd, dat hij soldaat was, vergat hij zijne liefhebberij niet, maar maakte eene menigte teekeningen van schepen, stroom- zee- en riviergezigten of woelende waters, met de schrijfpen, of met O. Ind. inkt en sapverw. Ze zijn doorgaans bevallig geordonneerd en naauwkeurig van omtrek, doch dragen het kenmerk van overhaasting.

THIN (FLORIS), advocaat der Staten van *Utrecht*, was een ervaren regtsgeleerde en een groot voorstander der vrijheden van zijn vaderland, zoo als hij voornamelijk toonde in 1570 en volg. jaren, toen hij *Utrecht*, door Alba wegens majesteitsschennis schuldig verklaard en van alle voorregten en vrijheden beroofd, stoutmoedig durfde verdedigen. Hij trok zelf naar *Brussel*, om zoo mogelijk de woede van den hertog te verzachten, en de stad van de Spaansche soldaten te doen ontslaan; hielp aldaar in 1577 de Unie teekenen; handelde vervolgens heimelijk met Sonoij, om *Utrecht* van de Spaanschen te verlossen, en was tegenwoordig bij de pacificatie te *Gend*. Toen de Noordsche gewesten zich bij de Unie van *Utrecht* vereenigen zouden, was hij een der mannen, die dit gewigtig werk met kracht hielpen doorzetten. Om zijne vrijheidsliefde stond hij Leycester in den weg en verzettede zich tegen diens maatregelen, waarom hem in 1586 de stad *Utrecht* ontzegd werd. Ofschoon hij zich vervoegde bij de Staten van *Holland* en eene sauvegarde kreeg van Leycester, moest hij echter vertrekken;

en hield hij zich het meest te *Gouda* op. Na het vertrek van den graaf in 1588, werd hij in het rustig bezit zijner voormalige bediening hersteld; bevorderde, na den dood van den graaf van Meurs, de aanstelling van prins Maurits tot stadhouder, en stierf in 1590.

THOLEN (JACOBUS PIERSON), geb. te *Leeuwarden* 20 Sept. 1764, † 20 Sept. 1824, bezocht aldaar de Lat. scholen, en in 1781 de Franeker academie. Hier legde hij zich, behalve op de wiskunde en wijsbegeerte, op de Gr., Rom. en Oost. talen toe; verdedigde onder van Swinden eenige *Theses philosophicae*, en oefende zich, om zijne bloedverwanten genoegen te geven, ook in de regtsgeleerdheid, waarin hij ten jare 1786 het doctoraat verkreeg. Daar hij eene groote liefde voor de wis- en natuurkunde had, volgde hij van Swinden naar *Amsterdam*, om op nieuw 's mans onderwijs te genieten, en intusschen ook de lessen van Wijttenbach bijtewonen. In 1788 benoemde hem *Frieslands* hoogeschool tot lector in de wis- en vestingbouwkunde. Met ijver en roem vervulde hij dezen post, zag in 1791 zijne jaarwedde verhoogd en 2 jaren later zich vereerd met den titel van A. L. M. et philos. doctor. Bij de nieuwe inrigting der academie, werd hij aangesteld tot gewoon hoogl. in de wis-, vestingbouw- en aardrijkskunde, bij welke gelegenheid hij eene redevoer. hield: *Over den invloed van de beoefening der wijsbegeerte op de menschel. maatschappij, en onze verstandelijke vermogens;* en in 1808 bij het nederleggen van 't rectoraat eene: *De vero philosophiae studio.* De vernietiging der Franeker academie in 1811 trof hem diep; doch aangenaam was hem hare herstelling in 1814, toen hij als gewoon hoogl. in de wis- en natuurkunde mogt optreden, waarbij men ook het onderwijs in de bespiegelende wijsbegeerte voegde; 't geen hij later aan een zijner ambtgenooten afstond. Behalve in de genoemde betrekk., was hij ook in andere werkzaam, o. a. in het onderzoeken der kweekelingen van 's lands artillerie-school te *Amersfoort*; als lid van den municipalen raad te *Franeker*, van de commissie te *Leeuwarden* ter regeling van de maten en gewigten, en sedert 1815 als lid der Prov. Staten. Voorts was hij corresponderend lid van de 1ste kl. van 't Kon. Instituut en van dat voor de blinden te *Amst.* Men roemt zijne geleerdheid, zijne edele hoedanigheden als mensch en Christen, zijne rondborstigheid en onkreukbare eerlijkheid.

THOMASSEN à THUESSINCK (EVERT JAN), geb. te *Zwolle* uit aanzienlijke ouders in 1762, † 3 Junij 1832, studeerde eenige jaren te *Harderwijk* in de wijsbegeerte en geneeskunde, en werd in 1781 in de eerstgenoemde wetenschap tot doctor

bevorderd, met eene diss. *De analogia cognoscendi praesidio.* Ter voortzetting zijner medische studiën bezocht hij *Leijden*, *Parijs*, *Londen* en *Edinburg;* verkreeg in 1785 te *Leijden* de doctorale waardigheid met eene diss. *De opii usu in syphilitide observatis prolati*; oefende vervolgens de geneeskundige practijk uit te *Zwolle* en in *den Haag*, terwijl hij door het schrijven van onderscheidene belangrijke stukken over zijn vak, en door het behalen in 1788 van de gouden medaille bij 't genootschap: *Servandis civibus*, veel eer inoogste en toonde wat men van hem te verwachten had. Wees hij reeds in 1781 het buitengewoon professoraat in de philosophie te *Franeker* van de hand, een gelijk lot trof *Harderwijk*, toen men hem daar in 1791 dat in de geneeskunde aanbood, gelijk ook later *Utrecht;* maar beter-slaagde *Groningen* door hem derwaarts te roepen als opvolger van den hoogl. F. Verschuur. Hij aanvaardde dien post 26 Nov. 1794 met eene rede: *De nonnullis praesertim medicinae practicae locis ulterius elaborandis et perficiendis.* Hier vormde hij als 't ware eene eigene school en vele bekwame leerlingen, waardoor hij, even als door zijne menigvuldige schriften, niet slechts zijn' roem, maar ook dien der academie en des vaderlands buiten 's lands aanmerkelijk verhoogde. Van zijne schriften vermelden wij slechts zijne *Geneeskundige waarnemingen*, 5 dln. 1806—28, grootendeels in 't Gron. Nosocomium gedaan, welke altijd belangstelling zullen blijven inboezemen, even als hetgeen hij o. a. schreef over het al of niet besmettelijke der gele koorts, over de epidemische ziekte, welke in 1826 te *Groningen* heeft gewoed, over de voorbehoeding van roodvonk, persloop enz. en de verhandelingen, in de werken van het Zeeuwsche Genootschap en van 't Kon. Nederl. Instituut opgenomen. Geen wonder, dat deze Hippocrates van zijnen tijd lid was van vele genees- en letterkundige genootschappen in ons vaderland, en dat koning Lodewijk hem onder zijne consulerende artsen opnam en Willem I hem de ridderorde van den Ned. leeuw vereerde.

THUIJNEN (THEODORUS VAN) verkreeg te *Franeker* den graad van theol. doctor met eene diss. *De foedere Sinaïtico;* en was in 1722 predikant te *Dokkum*, toen hij een werk in 't licht zond, getiteld: *Korte uitlegging van 't Gereformeerde geloof;* 't welk aanleiding gaf tot hevige geschillen, tot voor- en tegenschriften, waarin van weerszijde de bal wel eens werd misgeslagen. Die lust vindt, deze theol. twistingen na te gaan, kan te regt bij A. Ypeij, *Kerkel. gesch. der 18de eeuw*, *VII*, 302 of bij Ypeij en Dermout, *Gesch. der Nederl. Herv. kerk*, *III*,

218 enz. Van zijne levensbijzonderheden hebben wij verder niets anders kunnen opsporen, als dat hij in 1725 te *Harderwijk* in aanmerk. kwam voor den leerstoel in de godgeleerdh. en oost. talen, waartoe echter beroepen werd Petrus Ens, pred. te *Oosthuizen*.

THYE (Jonkhr. ABRAHAM VAN), geb. in 1603, was niet ouder dan 26 jaar, toen hij bij 't beleg van *'s Hertogenbosch*, door Frederik Hendrik, den lande gewigtige diensten als ingenieur bewees. Hij bezat in hooge mate het vertrouwen van genoemden prins, die hem, bij het vermoeden van een' aanslag op *Grave*, als ingenieur derwaards zond, en hem in 1634, met eenen vleijenden brief van aanbeveling, den landgraaf van *Hessen* in dienst afstond. Door dezen werd hij tot het versterken der stad *Hamm* gebruikt, dat hij tot groote voldoening van den landgraaf volbragt. Niet lang bleef hij bij dezen in dienst, want in 1645 werd hij door Fred. Hendrik tot luit.-kol. en bevelhebber der artillerie benoemd, in welke betrekking hij den 7. Dec. van dit jaar te *'s Hage* overleed, waar hij in de Groote kerk in het familie-graf begraven werd. Uit zijn huwelijk met Anna de Schilder, dochter van Mr. P. de Schilder, bewindhebber der O. I. compagnie, zijn kinderen gesproten, van welke nog afstammelingen bestaan, zoowel van vaders als van moeders zijde.

THYSIUS SR. (ANTONIUS), geb. te *Antwerpen* 9 Aug. 1565, † 7 Nov. 1640, begon zijne academische loopbaan te *Leijden*, eerst in de letteren en philosophie, daarna in de theologie; toen bezocht hij *Neustatt*, waarheen destijds de Heidelbergsche hoogeschool verplaatst was; vervolgens in 1582 *Geneve*, waar hij zijne theol. studiën voortzette onder Beza en anderen. Na eene reis door *Zwitserland*, vertoefde hij 4 jaren te *Heidelberg*; bezocht daarna de hoogeschool van *Cambridge* en *Oxford*; keerde in den herfst van 1589 naar *Leijden* terug, van waar hij kort daarop als leeraar bij de Herv. gemeente te *Haarlem* beroepen werd. Hier was hij slechts 3 maanden werkzaam, toen de dood zijns vaders hem naar *Frankfort* riep en hij een bezoek bragt aan *Dantzig*, *Rostock*, *Leipzig* en and. plaatsen, tot hij eindelijk te *Emden* 2 jaren vertoefde. Na verloop van deze, trok hij met Menso Alting naar *Groningen*, wees een herhaald aanzoek naar *Dordrecht* van de hand, nam eenige maanden te *Amst.* het predikambt waar, reisde vervolgens door *Frankrijk*, waar hij met verscheidene geleerden kennis maakte, tot dat hij eindelijk, het rondtrekken moede, zich te *Leijden* vestigde, doch weldra in 1601, op voorspraak van Gomarus, een' theologischen leerstoel verkreeg te *Harderwijk*, welke pas opgerigte

school zich 18 jaren in zijn licht mogt verheugen. Als iemand van beproefde wijsheid en regtzinnigheid, werd hij dikwijls geraadpleegd in de toen heerschende kerkgeschillen; woonde ook de vermaarde Dordsche synode bij, welker zamenroeping hij reeds 6 jaren vroeger had aangeraden, en waarin hij behoorde tot de bekwaamste en gematigdste, zoodat men hem in 1619 het professoraat in de godgeleerdheid te *Leijden* toevertrouwde, waar hij zijne lessen opende met eene rede: *De theologia ejusque studio capessendo;* terwijl de genoemde synode hem intusschen met andere bekwame mannen benoemde tot de herziening der nieuwe vertaling van 't O. T. Men heeft van hem o. a. eene *Leere en order der Nederl. soo Duijtsche als Waelsche Gereform. kercken in een lichaem vervat*, Amst. 1615, waaruit later P. Colonius een uittreksel leverde. In de *Synopsis purioris theologiae etc.*, 1625, komen 13 zijner verhandelingen voor. Hij was gehuwd met Johanna de Raet, bij welke hij een' zoon had, die hier volgt.

THYSIUS Jr. (ANTONIUS), geb. te *Harderwijk* in 1603, † 25 Jan. 1665, oefende zich in de Gr. en Lat., gelijk ook in de Hebr. en Arab. talen, zette deze studiën te *Leijden* voort, met die in de regtsgeleerdheid, en verkreeg in deze wetenschap aldaar of elders het doctoraat. In 1637 vereerde men hem te *Leijden* met den titel van buitengewoon hoogl. in de dichtkunde, zonder eenige jaarwedde; 3 jaren later met dien in de welsprekendheid, in welke betrekking hem eerst in 1653 de bevordering tot gewoon hoogl. ten deel viel; terwijl men hem tevens benoemde tot coadjutor van D. Heinsius bij de acad. bibliotheek, aan wien hij 2 jaren later opvolgde. In de plaats van dezen werd hij ook door de Staten van *Holland* tot hist.-schrijver van hun gewest benoemd en in 1658 door curatoren der Leijd. acad. tot gewoon hoogl. in de regten. Uit de lijst zijner schriften, deelen wij slechts de volg. titels mede: *Compendium hist. Batavicae a J. Caesare usque ad haec tempora* etc. *L. B.* 1645 en 1652. Belangrijk vooral is zijne: *Historia navalis* etc. Ib. 1657, ook in 't Ned. vert. onder den titel *Gesch. der zeestrijden van de oudste tijden af tot op den Munst. vrede.* — *De usura et foenore commentarius. Traj. ad R.* 1658. Vervolgens heeft hij ook eenige Lat. classici uitgegeven en Lat. lijkredenen gehouden, o. a. over M. Hz. Tromp (door T. Schrevelius in 't Ned. vert.), over D. Heinsius, over L. Barlaeus, over Jac. Cats, en zich tevens bekend gemaakt als Lat. Dichter, o. a. door zijne *Elegia in mortem F. Spanhemii. L B.* 1649. — *Epigramm. in laudem C. l'Empereur* en door zijne hier en daar verstrooide stukken. Zijn neef Johannes T. vermaakte in 1653 zijne aanzienlijke boekverza-

meling aan de Leijdsche academie, welke in 1656 geplaatst werd in een huis op den hoek der *Groote Hazengracht*, met het wapen van den stichter en het opschrift: *Johannis Thysii Bibliotheca.*

THIJSSEN (MAERTEN), te *Vlissingen* geboren, was in dienst der W. Ind. Comp. en gaf als vlootvoogd menigvuldige blijken van dapperheid. In 1631, toen de Spanjaarden eene vloot naar *Brazilië* zonden, om het *Recif* van *Fernambuco* te heroveren, vinden wij hem vermeld als vice-admiraal, voerende het schip *De* 17 *Provinciën* onder den admiraal A. Pater; in welken strijd de gemelde admiraal vertrok en Thijssen in zijne plaats werd aangesteld. Wederzijds was dapper gevochten, doch de Spaansche vloot behield de zee. In 't vaderland teruggekeerd, zag hij zich in 1634 te *Vlissingen* aangesteld tot equipage- en ammunitie-meester. Toen in 1643 geschillen ontstaan waren tusschen de Zweden en Denen, waarbij de Nederl. Staten aan de eerste hulp beloofden, werd Thijssen tot admiraal benoemd over eene vloot van 20 tot 30 schepen. Door beleid en moed behaalde hij eene volkomene zegepraal op *Zwedens* vijanden, zoo dat men hem ter belooning zijner diensten, tot den Zweedschen adelstand verhief, met bijvoeging van den naam *Anckerhelm*, waarop hij, na het eindigen van den oorlog, in Zweedsche dienst trad en in dat land overleed. Zijn' adelbrief van Maria Christina heeft hij den 24 Maart 1645 laten registreren ter rekenkamer van *Zeeland;* hij wordt door la Rue in zijn *Heldhaftig Zeeland* medegedeeld, bl. 262 enz.

THIJSSEN (HENRICUS FRANCISCUS), werd uit R. C. ouders van den deftigen burgerstand geb. te *Amsterdam* 15 Nov. 1787 en † 7 Jan. 1830. Zijne vlugge geestvermogens maakten hem geschikt voor de studie, en geneigdheid hebbende voor de geneeskundige wetenschappen, oefende hij zich daarin met vlijt, zoo dat hij reeds in 1810 te *Leijden* de doctorale waardigheid verkreeg met eene diss. *De pulsus doctrina.* Hij vestigde zich in zijne geb.-stad en zag zich weldra aangesteld als geneesheer van het Buiten- en daarna van het Binnen-gasthuis, en tot lid benoemd van de Prov. Commissie van geneeskundig toevoorzigt. Nadat de genees- heel- en verloskundige school te *Amst.* tot stand was gekomen, werd hij in 1828 daarbij als hoogl. geplaatst en tevens aan 't Athenaeum illustre; bij welke gelegenheid hij den 3 Sept. eene Nederd. redevoer. uitsprak: *Over de geschiedenis der clinische school en hare strekking.* Daar hij, in 't belang zijner leerlingen, de praktische uitoefening van zijn vak niet liet varen, vergde hij van zijne zwakke ligchaamskrachten

te veel, zoodat hij in de vaag zijns levens bezweek. Van zijne schriften noemen wij: *Lofrede op den Amst. geneesheer N. Tulp*, opgenomen, met zijne verhand. *Over het verband der bevolking met de bebouwing der aarde*, in v. Kampen's *Magaz. van Wetensch., kunsten en lett.*, IIIde en VIIIste deel. — *Geneeskund. beschouw. der ziekten in de Nederl. in verband met de gesteldheid des lands en de leefwijze der inwoners*, 1824. — Verhand. *Over de herfstkoortsen in Amst., bijzonder in* 1826. Vervolgens eenige belangrijke stukken in de werken van 't Kon. Nederl. Instituut, en in de *Bijdragen tot de natuurkund. wetenschappen*, van H. C. van Hall, W. Vrolik en G. J. Mulder, en eenige boekbeoordeelingen met of zonder naam.

TIARA (PETREJUS), geb. te *Workum* in 1514 of 1516, † in 1586 of 1588, had zich in zijne jongelingsjaren op de oude talen en geneeskunde toegelegd; daarna *Italië*, *Duitschland* en *Frankrijk* bezocht, vervolgens te *Leuven* privaat en te *Douai* openbaar onderwijs gegeven in de Gr. taal. Bij de oprigting der Leijdsche hoogeschool in 1575 zag hij zich daar aangesteld tot hoogl. in de Gr. taal, en door Willem I tot rector magnificus. Met goed gevolg kweet hij zich van zijne taak, maar toen er onder zijne Friesche landgenooten in 1585 door graaf Willem Lodewijk eene hoogeschool te *Franeker* werd gesticht, vertrok hij derwaarts in dezelfde betrekking. Hij wordt geroemd als een man van groote kunde, die ook in het medische vak het doctoraat verkregen en eenigen tijd te *Delft* de praktijk had uitgeoefend. Er bestaan van hem eenige Lat. vertalingen van Gr. schrijvers, o. a. van de *Medea* van Euripides, *Utr.* 1543, van de *Gnomas Pythagorae*, *Phocylidis et Theognidis. Franek.* 1590. Daarenboven was hij een sierlijk en krachtig Lat. dichter blijkens zijne *Elegia de nobilitate et disciplina militari veterum Frisiorum. Franek.* 1597, ook opgenomen in de *Delic. poet.* van Gruterus, IV, 372 etc. Volgens Foppens moeten er ook nog eenige dichtstukken van hem in handschrift bestaan.

TICHELAAR (WILLEM) was wondheeler te *Piershil*, een Z. Hollandsch dorp in het land van *Putten*, waarvan C. de Witt ruwaard was. Hij stond bekend als een man van zedeloos gedrag. Toen in 1672 de Franschen in *Holland* drongen, en men den ongelukkigen gang des oorlogs aan 't kwaad beleid van den raadpensionaris J. de Witt toeschreef, beschuldigde Tichelaar den ruwaard, dat hij hem had willen omkoopen, om prins Willem III te vermoorden. Hoezeer zijne bewijzen niet op geldige gronden steunden, werd C. de Witt nogthans gepijnigd en tot ballingschap veroordeeld. Zijn beschuldiger,

gloeijend van spijt, dat men 't voorwerp van zijn' haat niet ter dood had verwezen, hitste te *'s Hage* het volk op om zelf regter te zijn; met welk een uitslag leert ons het bloedig uiteinde der gebroeders, waarvan wij, even als van Haren, het verhaal gaarne uit onze geschiedenis gescheurd zagen. Tichelaar werd stedehouder van J. F. van Schagen, heer van *Heenvliet*, die ruwaard van *Putten* was geworden; doch gedroeg zich in deze betrekking zoo schandelijk, dat hij werd afgedankt en daarna omstreeks 1714 in armoede en verachting stierf.

TICHELAAR (HOITO), geb. in 1743, was laatstelijk predikant bij de Doopsgezinden te *Amsterdam* en stierf als emeritus te *Makkum* 25 Febr. 1818. Behalve eene *Lijkrede op G. van Heijningen*, zijn ambtgenoot, en eene redevoering: *Over de verpligting en nuttigheid der aankweeking van de vermogens en begaafdheden, met welke ieder mensch bedeeld is*, gehouden als voorzitter der Maatsch. tot Nut van 't Algemeen in 1794, zagen verscheidene vertalingen uit het Eng. of Hoogd. van hem het licht; o. a. Blair's *Leerredenen* in 10 dln. en Pischon's *Philoikos of de huisvriend*, in 2 dln.

TIDEMAN (PHILIP), geb. te *Hamburg*, 22 Dec. 1657, † 9 Julij 1705, had zich reeds in zijne jeugd, tegen den zin zijner ouders, die hem op de Lat. school deden, in de teeken- en schilderkunst geoefend, en daarin onder den schilder N. Raes al eenige vorderingen gemaakt, toen hem de lust beving, zich te *Amsterdam* verder in de kunst te volmaken. Hij begaf zich daar onder de leiding van G. de Lairesse en legde zich toe op 't hist. schilderen. Daarna ging hij op zich zelven werken, waarbij het hem aan geene bestellingen ontbrak. Doch Lairesse, die met werkzaamheden overladen was en Tideman's penseelbehandeling wist te waardeeren, lokte hem weldra weder in zijne dienst. Daarin hield hij het 2 jaren vol, toen oneenigheden hen voor altoos van elkander scheidden. Het gerucht zijner bekwaamheden schonk hem handen vol werk; zoodat hij besloot zich te *Amst.* te vestigen, waar hij het burgerregt kocht en zich in 't huwelijk begaf. Hij schilderde inzonderheid plafond-, zaal-, deur- en schoorsteenstukken, die hem voordeel en roem aanbragten. Onder deze moet vooral het orgel in de O. Luth. kerk uitmunten. In het historiële en emblematische vak toonde hij een' vindingrijken geest en een fiksch penseel. Overigens was hij een belezen man, ervaren op de viool en van een opregt en vroom gedrag.

TIEBOEL (BOUDEWIJN), geb. te *Franeker* 12 Aug. 1732, † 1813, werd aldaar op zijn 9de jaar als leerling geplaatst bij

een' kundigen apotheker; begaf hij zich 4 jaren later naar *Amsterdam*, woonde er 2 jaren bij den apotheker A. Conradi, wiens voorbeeld en onderwijs veel hebben toegebragt, om des jongelings smaak te vestigen. Daarna vertrok hij naar *Leijden*, om zich verder te bekwamen, waartoe hij met vrucht de lessen van Gaubius, en waarschijnlijk die ook van van Roijen bijwoonde. Hij vestigde zich, wel toegerust als apotheker te *Leeuwarden* in 1758; huwde een jaar later met Juliana Krol uit *Groningen*, alwaar hij zijn verblijf nam in 1760, en 44 jaren loffelijk zijne kunst uitoefende. Bij gelegenheid dat zijne jongste dochter te *Leeuwarden* huwde, keerde hij derwaarts terug, waar eene pijnlijke kwaal een einde maakte aan zijn leven. Men heeft van hem: *Verhand. over eene verbeterde bereiding van de dierlijke olie van Dippel.* — *Over de aethergeest en het pijnstillend vocht van Hoffman;* beide opgenomen in de werken der Haarlemsche Maatsch. van Wetenschappen. — *Over den eigenlijken aard en natuur der vaste lucht* enz., in 1779 met de zilv. medaille bekroond bij 't Bat. genootschap der proefondervind. wijsbegeerte te *Rotterdam.* — Eene beantw. der prijsvraag: *Welke de eigenlijke oorzaken zijn, waarom de scheikunde bij onze naburen en vooral bij de Duitschers in meer aanzien en algem. oefening is dan in ons vaderland* enz.; waarop hij in 1786 bij 't Utr. Genootschap van k. en wetenschappen de gouden medaille ontving. — *Scheikundige mengelstoffen.* 1806, met een vervolg onder den titel: *Scheikund. vermakelijkheden.* 1808. Voorts nog eenige vertaalde werken over zijn vak. Hij bevorderde grootelijks de zucht voor de scheikunde bij de Gron. studenten; was een onvermoeid werkzaam lid van 't *Collegium medicum* en van de departementale geneeskundige commissie.

TIELE (ALARDUS), geb. in 1673, werd in 1696 predikant te *Haaften*, van waar hij in 1703 beroepen werd naar *Rotterdam.* Hier verkreeg hij in 1748 zijn emeritaat en overleed er den 20. Julij van dat jaar. Behalve eenige gelegenheids-predikatiën, heeft hij eene beschrijving van watervloeden en rampen uitgegeven onder den titel: *Schouwburg der oordeelen en gerigten Gods.* 1736. — En na zijn' dood kwamen te *Rotterdam* in 1748 nog uit: *Heilige Keurstoffen.*

TIELT (THOMAS VAN) of VAN THIELT, VAN TIL, THIELDEN, TILIUS enz., geb. te *Mechelen* omstreeks 1534, † te *Delft* 13 Jan. 1590, was eerst pastoor in den *Ouden-Bosch*, vervolgens in 1564 abt der rijke en vermaarde abdij van *St. Bernard* bij *Antwerpen.* Als voorstander van de vrijheid in godsdienst en burgerstaat, was hij de eenige uit de kerkelijken

van dien tijd, die het verbond der edelen onderteekende. Dit en de Herv. gezindheden, welke hij aan den dag legde, noodzaakten hem in 1567 het dreigend lijfsgevaar in 't land van *Kleef* te ontvlugten. Hier legde hij, met het geestelijk gewaad, de R. kerkleer af en huwde eene jonkvrouw, Johanna van Waveren genoemd. Daarna werd hij predikant bij de Hervormden, en verkoos dus liever om zijn geloof vervolging en smaadheid te lijden, dan het vorstelijk inkomen van *f* 24000 zijner abdij te genieten. Na eerst te *Duisburg* en elders het leeraarsambt te hebben bekleed, begaf hij zich naar *Haarlem*, waar hij Gods woord verkondigde, hetzij openlijk, hetzij in 't geheim, tot dat hij de woede der Spanjaarden bij de belegering dier stad ontweek en waarschijnlijk eene veilige schuilplaats vond te *Wezel*. In 1575 vinden wij hem als predikant te *Delft* en tevens als hofprediker van Willem I, die hem reeds als abt hoogschatte, terwijl hij in Mei 1578 buiten *Amsterdam* op den *St. Anthonijsdijk* voor de Onroomschen eene leerrede uitsprak, welke (volgens Hooft) de uitwerking had, dat kort daarna de wethouderschap uit *Amsterdam* verdreven, de geheele regering veranderd en de Hervormde leer openlijk werd ingevoerd. Dat zelfde jaar woonde hij de nationale synode te *Dordrecht* bij en vergezelde, in hoedanigheid van hofprediker, den 3 Dec. 1578 prins Willem naar *Gend*, waar hij meermalen optrad, waarna hij, bij afstand van de kerkbediening te *Delft*, te *Antwerpen* eene vaste standplaats bekleedde. De overgave dier stad aan Parma (17 Aug. 1585) drong hem weder naar *Delft*, waar de Herv. gemeente hem met opene armen als herder en leeraar ontving en 4 jaren later zijn' dood diep betreurde. Of zijne *Apologie*, (waarop zich Kaspar van Grevinchoven in zijne *Catholijke verantwoordinghe der Religie* gedurig beroept, ter verdediging van T. van Tielt tegen de lasterlijke aantijgingen van Costerus,) ooit in druk is verschenen, durven wij niet bepalen. Breedvoeriger berigten omtr. hem deelt W. de Water en diens zoon mede in de *Hist. der Herv. kerk te Gent* enz.

TIENEN (MEINDERT VAN) of VAN DER THIJNEN, schoolmeester en koster te *Coeverden*, was het middel in de hand der Voorzienigheid, dat deze belangrijke vesting, door den bisschop van *Munster* veroverd, weder in de magt der Staten kwam. Hij had zich behalve op zijn beroep, bijzonder toegelegd op de vestingbouw-kunde; van daar zijne grondige kennis der versterkingen van *Coeverden*. Om den overlast van 't Munstersche krijgsvolk te ontwijken, had hij die plaats met vrouw

en kinderen verlaten en zich naar *Groningen* begeven. Daar beraamde hij in 't najaar van 1672 den aanslag om de geduchte vesting te verrassen; hij wist den Lt.-generaal Rabenhaubt tot de volvoering over te halen; bruggen van biezen te maken en alles, tot de kaarten toe, te ontwerpen, wat tot zijn plan noodig was, waaraan de ervaren Lt.-generaal niets te veranderen vond. Wat het al in had om dezen daartoe te bewegen, hoe scherp hem deze ondervroeg, hoe van Tienen de bekwaamste lieden wist uittekiezen tot zijne medehelpers, hoe hij alle achterdocht uit den weg wist te ruimen, hoe hij bij de uitvoering de raadsman was van allen en de voorste in 't gevaar, dat alles, met de omstandigheden daarmede verbonden, moet men lezen in 't journaal of dagboek, dat hij daarvan heeft gehouden, en dat J. Scheltema ons mededeelt in zijn *Gesch. en letterk. mengelwerk*, II (2), bl. 54—122. Wij zien er uit, hoe alles zamenliep, om zijn heldenstuk den 12 Dec. 1672 te doen gelukken binnen één uur tijds; hoe hij op de borstwering der veroverde vesting staande, met den hoed om 't hoofd zwaaijende, zijnen togtgenooten zegevierend toeriep: „De plaats is ons!" Toen de majoor Sickinga den kolonel van Eijbergen ontmoette op het vermeesterde kasteel, waren beide in verbaasdheid opgetogen. „Hoe is het mogelijk?" vroeger één hunner. „Het is niets anders dan Gods hand;" was het antwoord. Van Tienen erlangde weldra van de hooge regering een blijk van goedkeuring, door eene aanstelling tot sergeant-majoor; doch deze post hem te moeijelijk vallende, werd hem te *'s Hage* eene akte als kapitein van eene comp. te voet aangeboden, welke op zijn verzoek veranderd werd in eene akte als commies der magazijnen te *Coeverden*, op het gewone traktement, met bijvoeging van een pensioen van *f* 200. De Staten der Prov. van *Stad en Lande* beschonken hem in 1676 met eene gouden medaille, wegende 6½ lood, op welker voorzijde de aanval op *Coeverden*, en op de keerzijde het wapen der prov. waren gegraveerd. De Raad van state vereerde hem in dat zelfde jaar een' zilveren verguldden bokaal, waarop insgelijks de herovering der stad was afgebeeld, welke hij later heeft geschonken aan de Herv. gemeente aldaar, die ze nog gebruikt bij de bediening des H. Avondmaals. In 1683 werd zijn traktement als commies van *f* 800 op *f* 1000 gebragt, wegens zijne getrouwe diensten; ook bekleedde hij dikwijls het burgemeester- en ouderlingschap. De verjaardag van zijn heldenstuk werd, zoo lang hij leefde, in zijn geslacht en met zijne vrienden plegtig gevierd. Hij ontsliep den 23 Febr. 1707.

TIL (SALOMON VAN), geb. te *Weesp* 26 Dec. 1644, † 31 Oct. 1713, werd door zijn' vader — die later predikant werd, — naar *Alkmaar* op de Lat. school gezonden en van daar naar *Utrecht*, om zich in de wijsbegeerte en fraaije letteren en vervolgens in de theologie te oefenen. Hier genoot hij de vriendschap van den hoogl. F. Burman, die hem van het voornemen terugbragt, om, wegens een gebrek in de spraak, de theologie met de geneeskunde te verwisselen, in welke wetenschap hij reeds aanmerkelijke vorderingen gemaakt had, en hem aanried, om te *Leijden* de lessen van Coccejus te gaan hooren. Hieraan gaf hij gevolg, tegen den zin van zijn' vader, die niet zoo zeer met de Coccejaansche leerstellingen was ingenomen, en hij behoorde al spoedig onder de beste leerlingen van Coccejus, wiens vriendschap en achting hij mogt verwerven. Hij vertoefde aldaar ruim één jaar, toen hij met een' schat van kundigheden voorzien, in 1666 voor de H. dienst bekwaam geacht en te *Huisduinen*, toenmaals kerkelijk met *den Helder* vereenigd, als leeraar beroepen werd. Bijna elf jaren stond hij op deze plaats, en hij zou er welligt zijn leven roemloos hebben gesleten, indien geen bijzonder voorval zijne bekwaamheden had aan 't licht gebragt. Toen in 1673 in de nabijheid van *Texel* en *den Helder* de roemrijke zeeslag door de Ruiter tegen de Engelschen geleverd werd, stond van Til met eene groote schare op 't strand om den uitslag van den strijd te vernemen. Onder de menigte vreemdelingen, aldaar zamengevloeid, bevond zich Nic. van der Hagen, oom van den predikant van dien naam. Zoodra deze met andere bewoners der *Amstel-stad* van Til ontdekte, riepen zij het zaamgepakte volk toe: „Ziet daar een' dienaar van den Allerhoogste; „verzoeken wij hem, dat hij in dezen hagchelijken stond de „goddelijke barmhartigheid en bijstand inroepe." Aanstonds stroomde eene menigte toeschouwers naar de kerk, terwijl anderen in 't zand op de knieën vielen. Van Til beklom den preekstoel en bad zoo roerend, dat hij later betuigde, nimmer in het openbaar zóó gebeden te hebben, en allen, diep getroffen door zijne hartelijke taal, het heiligdom verlieten. Drie jaren later beriep de gemeente van *de Rijp* hem tot leeraar, in 1682 *Medemblik* en in 't volg. jaar *Dordrecht*. Hier werd de groote verwachting, die men van hem koesterde, weldra ver overtroffen. Het stadsbestuur erkende zijne verdiensten door verhooging van traktement niet alleen, maar ook door hem den leerstoel aan te bieden in de gewijde geschiedenis en taalkunde aan de Illustre school; en de lessen,

die hij nu eenmaal 's weeks hield over de goddelijkheid, het gezag en de geloofwaardigheid der H. Schriften, lokten zelfs vreemdelingen uit, om zich te *Dordr.* tot de hoogescholen voor te bereiden. Toen de Herv. gemeente van *Amsterdam* hem in 1685 tot leeraar begeerde, stelden aanzienlijken en geringen alles in 't werk om hem te behouden; en toen hij zich andermaal aan de Dordr. gemeente verbond, vermeerderde het dankbaar stadsbestuur zijne inkomsten en benoemde hem tot hoogl. in de godgeleerdheid. Een aantal geleerde schriften zagen van hem het licht, welke zijn' roem nog uitbreidden. Dit bewoog de verzorgers der Leijdsche hoogeschool in 1702, hem als gewoon hoogl. in de godgeleerdheid te beroepen, welke betrekking hij aanvaardde met eene *Oratio qua exitus ecclesiae Reformatae ex Babylone spirituali justificatur et a schismatis crimine liberatur;* terwijl hij kort daarna zijne waardigheid als academie-prediker begon met eene sierlijke leerrede, die ook gedrukt is. Hier verhoogde hij niet minder dan te *Dordr.* zijn' roem door lessen en geschriften. Wij willen daarvan slechts de voornaamste aanstippen: *Inleijdinge tot de prophetische schriften* enz. *Alkm.* 1682, *met eene verdediging van 't werk. Dordr.* 1684, meermalen herdrukt. — *Het Evang. der H. Apostels Matthaei geopent.* Ib. 1683, 7 malen herdrukt en in 't Hoogd. vert. — *Methodus concionandi.* Ib. 1683, 1688, 1712, ook in 't Nederd. vert. *Amst.* 1730. — *Salems vrede in liefde.* Ib. 1687, meerm. herdrukt. — *Digt- zang- en speelkonst zoo der ouden, als bijzonder der Hebreen.* enz. 1692, *Amst.* 1725, *Rott.* 1728, ook in 't Hoogd. en 't Lat. vert. — *Het voorhof der Heijdenen voor alle ongeloovigen geopent* enz. Ib. 1694. Met een vervolg Ib. 1696, 3 malen herdrukt. — *Eerste weerelds op- en ondergang, na Mosis oogwit en beschrijv. ontvout.* Ib. 1698, *Leijd.* 1724. — *Theologiae utriusque compendium cum naturalis, tum revelatae. L. B.* 1704, ook in 't Nederd. *Dordr.* 1712. — *Verzameling van eenige uitgelezene predikatiën* enz. *Leijd.* 1714. Hij heeft bovendien verschillende werken van andere geleerden uitgegeven; bezat eene hooge mate van scherpzinnigheid en snedigheid van oordeel; was wel een aanhanger van Coccejus, maar heeft diens leerwijze zeer verbeterd en haar van vele verkeerdheden ontdaan. De pastorijgrond te *Huisduinen*, thans in een' pleiziertuin herschapen, draagt nog den naam van *Tillenhof.*

TILANUS (JOHANNES WILHELMUS), † in 1812, was predikant te *Harderwijk*, toen hij een beroep naar *Bommel* van de hand wees, weshalve de senaat der hoogeschool hem in 1785, honoris causa, het doctoraat in de theologie opdroeg. Hij

heeft zich verdienstelijk gemaakt jegens het godsdienstig onderwijs, door de uitgave van *Aanleiding tot onderwijs in de leere en pligten van den godsdienst*, waarvan te *Harderw.* in 1809 de 7de druk verscheen, en dat langen tijd in verscheidene gemeenten is gebruikt, en heeft ook met van Loo belangrijke bijdragen geleverd tot het werk ter *bevordering van waarheid en godsvrucht*, later door Donker Curtius voortgezet, doch ook niet voltooid. Hij was ook een fiksch handhaver van de regten der Herv. kerk.

TILLIJ (CLAUDE, graaf VAN) bekleedde den post van ritmeester in Nederlandsche dienst, en lag in bezetting te *'s Hage*, toen de gebroeders de Witt de slagtoffers werden van 't woedende graauw. Hij kreeg den 20 Aug. 1672 schriftelijk bevel, uit naam der gecommitteerde raden, door den secretaris S. van Beaumont geteekend, om met zijn paardevolk de plaats nabij de *Gevangenpoort* te bezetten en aldaar de nadere bevelen van den raad af te wachten. Toen het valsche gerucht ontstond, dat de boeren uit den omtrek de de Witten wilden ontzetten, ontving Tillij schriftelijk bevel, door den commies de Wilde opgesteld en geteekend door van Asperen en Boschveld, om met zijne ruiterij de door hem bezette plaats te verlaten, en den boeren den toegang tot *den Haag* te beletten. Toen deze dit schriftelijk bevel had ontvangen, zeide hij: „Ik zal gehoorzamen, doch nu zijn de Witten doode lieden". De droevige uitkomst vervulde zijne voorzegging. Sedert droeg hij dat bevel, in eene opzettelijk vervaardigde doos, altijd bij zich, en als hij 't soms aan zijne vrienden toonde, voegde hij er bij: „Ziet daar het papier, dat de Witten gedood heeft!" Na den dood van Willem III, in 1702, werd hem rekenschap afgevraagd, waarom hij op dien noodlottigen dag zijne standplaats bij de gevangenpoort verlaten had, en indien hij zich niet had kunnen regtvaardigen door 't schriftelijk bevel, zou zijn leven op 't spel hebben gestaan. Hij verkreeg in onze dienst den rang van Lt.-generaal der kavallerie, en kommandeerde na den dood van Ouwerkerk de troepen van den staat. Later is hij generaal over de ruiterij en gouverneur geweest van *Namen*, *'s Hertogenbosch* en *Maastricht*. Hij was gehuwd met eene gravin van Rechteren en stierf in 1723.

TIMMERMAN (PETRONELLA JOHANNA DE), geb. te *Middelburg* 2 Febr. 1724, † 1 Mei 1786, toonde reeds in hare jeugd veel lust voor kunsten en wetenschappen, inzonderheid voor de sterre- en dichtkunde en wijsbegeerte. In den echt getreden met den heer Haverkamp, die ook de Nederd. lier hanteerde

en door de Staten van *Zeeland* met de ontvangst en de directie van 't zegel begunstigd werd, was zij dezen daarin, bij zijne verzwakte ligchaamskrachten, met zoo veel kennis van zaken behulpzaam, dat zij na 't overlijden van haar' echtgenoot, met vergunning der Staten, dezen post één jaar lang alleen heeft waargenomen. In 1769 huwde zij den Utrechtschen hoogleeraar J. F. Hennert, en daar haar huwelijk kinderloos bleef, vond zij overvloedige gelegenheid, onder de leiding van den hoogl., zich verder te oefenen in de wijsbegeerte, natuur- en wiskunde; terwijl zij de poëzij niet liet varen, maar eene navolging ondernam van Molière's *Tartuffe* en tot op het 5de bedrijf voltooide, welke Hennert daarna beloofde aan te vullen uit de vertaling van den tooneelspeler Corver. Het dichtlievend genootschap te *'s Hage: Kunstliefde spaart geen vlijt*, vereerde haar met den titel van honorair lid, en in de *Poët. mengelstoffen* van dat genootsch. worden ook eenige harer dichtstukken gevonden. Zij zou over de wetenschappen, welke zij beoefende, iets in 't licht hebben gegeven in den trant van Euler's *Lettres à une princesse d'Allemagne*, indien geen ongelukkig toeval, waarbij zij gedeeltelijk haar geheugen en levenslust verloor, zulks niet verhinderd had. Hennert heeft in 1786 hare *Nagelatene gedichten* uitgegeven, waarin men wel geene treffende dichterlijke beelden zal aantreffen, maar eene vloeijende versificatie, terwijl het *Lettertuiltje*, gevlochten voor haar neefje J. D. Herklots, toen hij één jaar oud was, waarlijk kinderlijk naïf is. Vóór die gedichten leest men eene lofrede op haar, die er, als uit de pen gevloeid van een' hoogl. in de wijsbegeerte, hier en daar curieus uitziet. — Haar neef

TIMMERMAN (JAN DE), pensionaris van *Middelburg*, maakte zich als dichter bekend, ofschoon zijne stukken eerst na zijn' dood, te *Middelb.* in 1774 het licht zagen. Zij verheffen zich, gelijk de meeste van dien tijd, niet boven het middelmatige.

— (HERMAN) was een der voornaamste hoofden der Waterlandsche Doopsgezinden, die in 1560 een werkje uitgaf, getiteld: *Een verklaringhe hoe Christus zijne jongheren in de afsonderinghe macht gegeven heeft*, waarin hij den toenemenden en onrekkelijken bangeest van Menno Simons en D. Philips afkeurde en tegenging. Deze zijne zachtere beginselen vonden invloed en G. Brandt prijst zijne bescheidenheid in geloofszaken. Om zijne leer nog meer te verspreiden, reisde hij ook buiten de prov. *N. Holland*, en was in 1569 te *Antwerpen*, toen hem zijne geloofsgenooten sterk drongen, de vervolging aldaar te ontwijken. Hiertoe gereed, werd hij door een van des mark-

graven dienaars, die zich Doopsgezind had geveinsd, verraden en gevangen genomen. Vóór dat men hem de duimen afgesneden of verbrijzeld had, om hem het schrijven te beletten, heeft hij eene bekentenis des geloofs opgesteld, door T. van Braght bewaard in zijn *Bloedig tooneel of Martelaers-spiegel der Doopsgezinden*, II, 415 enz., en is daarna met elf andere Doopsgezinden levend verbrand, nadat men hun met ijzers den mond had toegeschroefd.

TIMMERS VERHOEVEN (PIETER FRANÇOIS), geb. te *Dordrecht* 16 Julij 1802, † 10 Junij 1850, ontving eene wetenschappelijke opvoeding, verliet in 1821 de Lat. school, legde zich te *Leijden* met lust en vlijt op de regtsgeleerdheid toe, en zag zich 5 jaren later bevorderd tot doctor in de beide regten, met eene *Disputatio juridica de errore ejusque in conventionibus effectu.* Hij vestigde zich als advokaat in zijne geb.-stad, en deed zich weldra in de pleitzaal kennen als een kundig regtsgeleerde, die op billijke, scherpzinnige en welsprekende wijze de hem toevertrouwde zaken verdedigde. Verschillende betrekkingen werden hem opgedragen, o. a. in 1836 die van regterplaatsvervanger in de regtbank te *Dordr.*, in 1838 die van substituut-officier en 2 jaren daarna die van officier van justitie bij genoemde regtbank. In zijne behandeling van zaken altijd onbevooroordeeld en menschlievend, verrees er nooit tegen hem de klagt van verdrukking of onregt. Hij verkreeg in 1845 het lidmaatschap van de 2de Kamer der Staten-Generaal, waarin hij zitting behield tot in 1848. In 1842 tot lid benoemd der Prov. Comm. van onderwijs en tot schoolopziener in het 5de district, was hij in deze, gelijk ook in zijne kerkelijke betrekkingen, nuttig werkzaam. Als 2de Lt. der dienstdoende schutterij van *Dordr.*, nam hij in 1830 deel aan den veldtogt tegen *België*, en na in 1837 tot kapitein bij dat corps bevorderd te zijn, bleef hij bestendig in dienst. Van onderscheidene letterk. genootschappen was hij werkend lid, en trad meermalen als spreker op in *Diversa sed una;* doch van zijn' letterkundigen arbeid zagen weinige stukken het licht, behalve eene *Verhand. over de verdiensten van Jer. de Decker. Dordr.* 1834; eene *Feestrede* bij de viering van 't 50jarig bestaan der Maatsch. tot Nut van 't Algemeen. Ib. 1834, en zijne *Toespraak*, gehouden in het Depart. *Dordr.* van dezelfde Maatsch., 24 Nov. 1842. In 1840 gehuwd met Elisabeth Catharina Tissot van Patot, betreurde deze met hare 2 zonen het verlies van man en vader, in krachtvollen leeftijd weggerukt, die in den gezelligen kring door luim en geest en 't sierlijk voor de vuist spreken, de genoegens aanmerkelijk verhoogde.

TINGA (EELCO), geb. te *Leeuwarden* 23 Nov. 1762, was, na 't verkrijgen van den doctoralen graad in de theol., in 1795 predikant te *Heereveen*, daarna te *Vlissingen*, waar hij de aanbieding, om te *Harderwijk* den theol. leerstoel te bekleeden, van de hand wees, maar in 1799 dien te *Franeker* in de natuurl. godgeleerdheid en zedekunde aanvaardde met eene rede *De commodis verae virtutis hac in vita.* Dezen post vervulde hij 6 jaren met ijver en trouw en vormde menig jongeling tot een sieraad der Chr. Herv. kerk. In dezelfde betrekking naar *Groningen* geroepen in 1805, was hij daar niet minder ijverig werkzaam tot aan zijn' dood, 30 Julij 1828 (bij Bouman, H. W., II, 531, 14 Oct.). Weinige schriften zien van hem het licht, zoo als eene verhand. bij 't Haagsche Gen. tot verdediging van de Chr. godsd., over *De gemakkelijkheid der Evang. pligten.* 1795, waarmede hij de zilv. medaille behaalde, en bij de Maatsch. tot Nut van Alg. de gouden voor eene: *Beschr. van 't godsdienstig en zedelijk karakter van Jezus Chr.* Later nog 4 tweetallen *Leerredenen* en eenige losse stukjes. Hij was lid van 't Zeeuwsch Genootsch. en van de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden.*

TISSEL (JOHANNES), geb. in 1750, † 1813 te *Amsterdam* als leeraar bij de Evang. Luthersche gemeente, heeft zich o. a. als verdediger der Chr. godsdienst bekend gemaakt, door eene *Apologie voor de leer der verzoening*, tegen J. A. Eberhard, en door de uitgave van *Leerr. over de gewigtigste gebeurtenissen uit het leven van Jezus*, in 6 dln. Dordr. 1806, welke gunstig zijn ontvangen. Ook moet hij zich verdienstelijk gemaakt hebben door 't vertalen van werken, strekkende ter bevordering van letterkunde en voortplanting van godsdienstige kennis.

TISSOT DE PATOT (SIMON). Van zijne afkomst, lotgevallen, geb.- of sterfjaar vinden wij niets aangeteekend. Hij werd in 1706 te *Deventer* benoemd tot hoogl. in de wiskunde, en gaf eene *Oratio* of *Disputatio* uit, waarin hij trachtte te betoogen: *Quapropter fieri nunquam possit, ut homo eodem temporis puncto, pluribus quam uno suorum sensuum utatur acque perfecte ac natura illos concedere potest.* Hij was een deïstisch en sceptisch wijsgeer, die zijne gevoelens openbaarde in 2 geschriften, waarvan het eerste naamloos is uitgegeven, onder den titel: *Voyages et aventures de Jacques Massé. Bourdeaux et Keulen*, 1710, in 't Eng. vert. *Lond.* 1733; het andere, getiteld: *Lettres choisies. 's Hage* 1727, met zijn naam. De inhoud van beide wordt kortelijk door IJpeij opgegeven in zijne *Kerk. Gesch. der* 18*de eeuw*, II, 61 enz. In de *Fable des Abeilles*, welke in

't eerste stuk voorkomt en een ellendig zamenweefsel is van de kwaadaardigste uitvallen, legt hij zijn' haat tegen de Chr. godsdienst zoo duidelijk aan den dag, dat de lezing elken Christen met verontwaardiging vervult. In 't 2de werk redeneert hij meer tegen de leer van 't Evang., vooral tegen de algemeene opstanding der dooden. Het werd door de regering van *Deventer*, op aansporing van den kerkeraad, zoo hoog opgenomen, dat hij van zijn' post ontzet werd, tot dat hij zijne stellingen zou herroepen hebben, 't geen hij, voor zoo ver wij weten, nooit gedaan heeft. Men had hem reeds vroeger verdacht gehouden, blijkens het verbod der curatoren, om de oratio, die hij als rector magn. in 1722 reeds gereed had, uittespreken. Zij is opgenomen in het *Journal Littéraire de l'anneé* 1722, T. XIII, prem. partie.

TITSINGH (ISAAC), geb. te *Amsterdam* in 1744, † 9 Febr. 1812 te *Parijs*, vertrok reeds als jongeling naar *Batavia*, waar hij later de waardigheid van raad van *Indië* bekleedde. In 1778 zond men hem naar *Japan* als hoofd van 't Nederl. kantoor aldaar en hij hield ten gevolge van den oorlog, die zijne vervanging bemoeijelijkte, langen tijd zijn verblijf op 't eiland *Decima*; trok meermalen in hoedanigheid van gezant der O. Ind. Comp. naar *Jedo*, om den keizer van *Japan* te begroeten, en wist zich door zijne minzame manieren onder de grooten van dat land vrienden te maken, met sommige van welke hij naderhand, o. a. met den schoonvader des keizers, briefwisseling hield. Het mogt hem echter niet gelukken, verlof te verwerven, om den prachtigen tempel van *Nilo* te bezoeken. Hij vertrok van daar in 1784, en bragt eene menigte zeldzaamheden en belangrijke aanteekeningen mede. Kort daarop werd hij benoemd tot gouverneur van *Chinchoura*, een bij *Chandernagor* in *Bengalen* gelegen handelskantoor, welken post hij slechts eene wijl bekleedde, daar hij weldra als raad van *Indië* weder optrad en in 1794 als ambassadeur naar *China* gezonden werd. Ook hier wist hij zich vrienden te winnen; verkreeg herhaalde malen gehoor bij den keizer, woonde de feesten en verlustingen van 't hof bij in de tuinen van *Ynen-min-Ynen*, en eindigde zijn gezantschap met een' gelukkigen uitslag in Mei 1795. In het vaderland teruggekeerd in 1809, drongen hem de staatkundige gebeurtenissen naar *Parijs*. Daar wilde hij zijne nasporingen wereldkundig maken, toen eene hevige ziekte hem aan zijne vrienden en de wetenschappen ontrukte. Zijne belangrijke papieren vielen in handen van een' Franschen uitgever, die daarvan uitgaf: *Cérémonies usitées en Japon pour les mariages et les funérailles, etc.*

Par. 1819, in 2 dln. 8°, met 76 pl. — *Mémoires et anecdotes de la dynastie regnante des Djogouns* etc. Ib. 1820 met pl., eene editie door Remusat bezorgd. Vervolgens: *Encyclopédie Japonnaise* en *Description de la terre Jeso*. Een Engelsch boekverkooper moet ook eenige stukken van Titsingh's aanteek. in handen hebben gekregen, die door hem uitgegeven zijn in een kwarto deel, waarvan eene Nederd. vert. in 't licht kwam te *Delft*, onder den titel: *Bijzonderheden van Japan*. In 't 3de deel der *Verhand.* van 't Bataviaasch Genootsch. vindt men van hem eene opgave van de bereiding der Sakki en der Soja.

TITSINGH (SUSANNA REGINA), geb. te *Amsterdam* in 1772, † 1776, behoorde tot die vroeg rijpe vernuften, welke spoedig afvallen. Op haar 10de jaar, toen zij reeds de Fransche taal volkomen magtig was, begon zij Latijn te leeren, en maakte daarin weldra zulke vorderingen, dat zij ruim 3 jaren later de classieke schrijvers, waar men die ook opsloeg, wist te vertalen. De beginselen der wiskunde maakte zij zich spoedig in zoo ver eigen, dat zij de moeijelijkste vragen uit Euclides kon betoogen. Behalve in de sterrekunde, was zij zeer bedreven in de toonkunst en wist het klavier uitmuntend te behandelen; en bovendien bezat zij eene geoefendheid en doorzigt in de waarheden van de godsdienst, welke het sieraad van rijpere jaren zou geweest zijn. Aan al hare zeldzame vermogens paarde zij eene groote zedigheid en nederigheid. Hare bewonderaars vereerden hare nagedachtenis in een' bundel lijkzangen, uitgegeven, met eene Lat. lofrede van G. W. van Oosten de Bruin, onder den titel: *S. Reg. Titsinghiae Epicedia et Elogium. Haarl.* 1778, niet in den handel. Onder de grafschriften op haar, die ons onder de oogen zijn gekomen is het volgende, vervaardigd door Jufvr. van den Berg, geenszins het minste:

Susanne, een schoone bloem, nog pas ter helfte aan 't bloeijen,
  Verspreidde zoo veel geur van deugd en hemelmin,
En stond met zulk een glans van kunde en kunst te gloeijen,
  Dat zij geroemd werd als der bloemen koningin.
Een rei van Englen zag met vreugde haar ontluiken,
  En vond haar veel te schoon voor deze rampwoestijn,
En nam daarom haar op uit 's werelds wilde struiken,
  Om voorts een puiksieraad van 't Paradijs te zijn.

TJAARDA, een oud adelijk Friesch geslacht, dat vele voorname mannen heeft geleverd, die op het staatstooneel of op 't oorlogsveld hebben uitgemunt. Van deze vermelden wij de volgende:

— (SCHELTO), die het verbond der edelen onderteekende en

zich daardoor den haat van Alba en zijne verbanning op den hals haalde. Later in zijn vaderland teruggekeerd, vindt men hem in 1572 onder de volmagten van *Westergo;* hij verzette zich 2 jaren later tegen de onmatige eischen van Billij, en toen *Friesland* in 1576 openlijk de partij koos der Algemeene Staten, werd hij met van Nijtzem en Tatmas naar *Brussel* gezonden, om de Unie te onderteekenen. Uit zijn huwelijk met His Hermana, had hij een' zoon, SIDS TJAARDA genoemd. Deze genoot later met de zijnen in zijn vaderland de vruchten der bevochtene vrijheid; even als zijn stam- en tijdgenoot JAN TJAARDA VAN STARKENBORG, die ook de woede van Alba was ontweken, en wiens zoon BARTHOLD, in ballingschap geboren, door zijn' heldenmoed het Spaansche geweld hielp fnuiken.

TJAARDA VAN STARKENBORG (LUDOLPH VAN), heer van *Wee* en *Suurdijk*, was een zoon van Lambert v. T. en Fredrika Gaikinga. Hij bekleedde aanzienlijke ambten; vervulde te *'s Hage* de gewigtigste commissiën; woonde in 1667 den vredehandel bij te *Breda* en behoorde onder de voornaamste voorstanders der belangen van 't huis van Oranje. Hij was gehuwd aan Anna Catharina de Mepsche.

TJADEN (CORNELIS HENDRIK), geb. te *Groningen* in 1698, † 14 Jan. 1765, was aldaar langen tijd een der voornaamste regenten, en had veel invloed op den loop der zaken. Onder de meest aanzienlijke ambten, die hij bekleedde, behoorde o. a. die van syndicus der stad, en van drost van 't *Oldambt*. Zijne vrouw heette Rolina Wolthers.

TOCHT (JACOB VAN DER) bekleedde aanzienlijke posten te *Gouda*, welligt zijne geb.-stad, zoo als dien van secretaris, burgemeester en pensionaris, en werd in 1668 door 's Lands Staten, ter bevordering van den vrede, met Burgersdijk naar *Brussel* gezonden, tevens om de afdoening van de hoefijzersche of oude Brandenburgsche schuld, voor het hof van *Mechelen* hangende, te bevorderen. Zij slaagden ten genoege hunner lastgevers, terwijl van der Tocht om de laatstgenoemde zaak zich naar *Berlijn* begaf. Twee jaren later werd hij met van Vrijbergen andermaal naar *Brussel* gezonden ter beteugeling der Oostendesche kaperijen. In het zorgelijke jaar 1672 behoorde hij onder degenen, die aandrongen op het vertrek van P. de Groot als gevolmagtigde, om met den koning van *Frankrijk* te handelen. Hierdoor schijnt hij echter de gunst van Willem III niet verbeurd te hebben, daar hij in het stadsbestuur van *Gouda* bleef, waarschijnlijk door toedoen van H. van Beverningk, die zijne bekwaamheid kende en op prijs stelde.

Na de verandering der regering werd hij het eerst onder de raden vermeld en in 1675 tot pensionaris aangesteld. Hij † in 1686.

TOGER (FREDERIK), geb. omstreeks 1665, † 11 Maart 1720, was in 1691 leeraar bij de Doopsgezinden in *den Briel* en 3 jaren later te *Leijden* bij de Waterlandsche gemeente. Hij oefende er tevens de geneeskunst uit, waarin hij tot doctor bevorderd werd, en bevorderde in 1701 de vereeniging zijner gemeente met die der Vlamingen. Bij toenemende verzwakking legde hij in 1717 zijn predikambt neder. Na zijn' dood zond Abr. van Loon, geneesheer te *Amst.*, zijn *Zamenstel der Chrl. godgeleerdheid. Leijd.* 1726, in 't licht. Dit was het eerste werk bij de Doopsgez., waarin de dogmatische theologie een schoolsch kleed aangetrokken en door wijsgeerige redeneringen opgehelderd wordt, doch in geen' populairen, noch duidelijken stijl. Het vond zelfs bij minder vrijzinnigen nog al goedkeuring, en heeft welligt invloed gehad op de meer wijsgeerige behandeling en beschouwing der godgeleerdheid bij de Doopsgezinden. Bij zijn leven zag een zijner redevoeringen het licht *Over I Petr. III:* 9, waarin hij geleerdelijk *de lijdzaamheid en vergelding der heiligen* betoogt.

TOLLÉ (HENDRIK ANTONI) was predikant te *Veere*, toen hij aldaar in 1790, op 61jarigen ouderdom, een ellendig rijmwerkje in 't licht zond, getiteld: *Iets.* Uit het *Berigt nopens de Rederijkkamer der stad Vere*, dat voorafgaat, blijkt, dat die kamer, ter spreuke voerende: *In reijnder ionsten groeijende*, met het blazoen van een A B C bordje en wier leden *De missende scholieren* genoemd werden, toen nog bestond en werkzaam was, van welke werkzaamheden Tollé proeven mededeelt, der 16de eeuw waardig.

TOLLENS Cz. (HENDRIK) werd den 24 Sept. 1780 te *Rotterdam* geboren uit ouders van den deftigen burgerstand en na het genieten van eene beschaafde opvoeding tot den voorvaderlijken handel opgeleid. Reeds op 14jarigen leeftijd openbaarde zich bij hem de lust voor de poëzij, toen hij als secretaris van een Genootschap, *Vaderlandsche Bijeenkomst* genoemd, werkzaam was. Toen de vurige jongeling wat te veel volgens zijns vaders oordeel naar de lier greep en handelsstudie en kantoorbezigheden daaronder dreigden te lijden, beperkte zijn vader die neiging zoo veel mogelijk; en Tollens, het billijke van die beperking inziende, heeft in het vervolg nooit zijne bezigheden ter wille van de kunst verzuimd. Alleen in zijne vrije uren zette hij zijne geliefkoosde studiën

voort en vond in den letterkundigen boekhandelaar J. P. Uijlenbroek een' hem nuttigen Maecenas. Na zich de Eng. en Fransche talen genoegzaam eigen gemaakt te hebben, begon hij zich toe te leggen op het vertalen van de meesterstukken van Racine, Voltaire, Ducis en anderen, wier treurspelen destijds aan de orde van den dag waren. Zoo gaf hij, behalve eenige dichtbundels, in het licht: *De dood van Cezar*, *Cato te Utica*, *Abufar*, *Katilina*, *De Guebers*, *Lucretia*, *of de verlossing van Rome*, (in 1806 verboden om opgevoerd te worden), *Andromache*, reeds op 16jarigen leeftijd door hem bewerkt en in 1809 voor de 2de, in 1827 voor de 3de maal herdrukt. Ook zijn oorspronkelijk, in 1806 vervaardigd treurspel, *De Hoekschen en Kabeljaauwschen*, verwierf veler goedkeuring. Na in 1804 voor zijnen *Lierzang op Hugo de Groot* met den 2den prijs en in 1806 voor zijn heerlijk dichtstuk *Egmond en Hoorne* met den eersten te zijn bekroond, ontving hij in 1819 van de Holl. Maatsch. van fr. k. en wet. het gouden eermetaal voor zijn meesterstuk van beschrijvende poëzij: *De overwintering der Hollanders op Nova Zembla*, sedert dien tijd meermalen herdrukt in allerlei formaat. Ons bestek gedoogt niet, de menigvuldige voortbrengselen van Tollens' dichtgenie te vermelden. Dat ze gezocht waren en door allen op hoogen prijs geschat werden, blijkt uit de vele uitgegaven, die van sommige bundels verschenen. Zoo werden o. a. zijne 3 deelen *Gedichten* in 1808 voor het eerst uitgegeven en in 1822 reeds voor de 4de maal in kleiner formaat tot eene oplage van 10,000 ex., in 1831 voor de 5de maal. En wie kent niet de keurige uitgave van al zijne bundels, eerst in gr. 8vo, en later van 1855—57 in postformaat bezorgd door den heer Suringar te *Leeuwarden*, de laatste zoo veel te belangrijker voor 's dichters vereerders, daar hij al zijne stukken herzien, geschift en gerangschikt heeft? Zijn meesterschap over vorm en taal is ongeëvenaard. Te midden van al den roem, door hem in en buiten 's lands verworven, bleef hij nederig, altijd de goedhartige, welwillende en medelijdende man, die door menig keurig dichtjuweel ook den nood der armen gelenigd heeft, van welke gewis de *Bedelbrief* en het *Goeden nacht van de armen aan de rijken* in ieders herinnering leven. — In 1827 was hij met zijne naaste betrekkingen uit de R. K. kerk tot de Remonstr. Broederschap overgegaan, alleen uit innige overtuiging, en bleef, wat hij ook als Roomsch-Katholijk geweest was, een gemoedelijk Christen, heerlijke getuigenis van zijne opvatting des christendoms afleggende in zijn gedicht:

Geloofsbelijdenis. — Na het verlies van een' geliefden zoon, die zijne handelszaken zou hebben voortgezet, deed hij deze over aan zijnen schoonzoon, en ging in het rustige *Rijswijk* zijne oude dagen slijten. Daar vierde hij 24 Sept. 1850 zijn' 70sten geboortedag, op welken hem namens een aantal Rotterdamsche vrienden een kostbaar schrijfgarnituur werd aangeboden, terwijl de minister van justitie, zelf overgekomen, hem namens den koning het kommandeurs-kruis der orde van den Ned. leeuw schonk, en eenige oogenblikken later de commissie voor het op te rigten Tollensfonds het vertrek binnentrad en hem de akte hiervan, benevens den afdruk eene medailje met 's dichters borstbeeld, overhandigde. Inmiddels was op denzelfden dag zijne marmeren buste, gebeeldhouwd door Strackee, in het Museum Booimans te *Rotterdam* geplaatst, en door velen bezocht als een blijk van stille hulde. Den 21en Oct. 1856, bezig zijnde met het nazien eener drukproef van de nieuwe uitgave zijner gedichten bij Suringar, daalde de doodsengel zachtkens tot hem neder en ontsliep hij kalm en gelukkig tot een beter leven. Overeenkomstig zijnen wensch, om in het lieve *Rijswijk* begraven te worden, werd zijn lijk aldaar den 25en Oct. plegtig ter aarde besteld, waarbij gevierde dichters en letterkundigen schoone verzen en toespraken ontboezemden.

TOLLIUS (CORNELIUS), geb. te *Rhenen*, waar zijn vader, Johannes T., een man van studie, doch onbemiddeld en met een zwaar huisgezin belast, hem echter met 4 andere zijner zonen eene geleerde opvoeding gaf. Hij heeft waarschijnlijk te *Utrecht* gestudeerd, en een' geruimen tijd te *Amsterdam* de leiding en den huiselijken omgang genoten van G. J. Vossius, wiens zoon Izak hij volgde naar *Stokholm* als amanuensis of secretaris. Volgens diens getuigenis zou hij misbruik van zijne vriendschap gemaakt en hem onderscheidene schriften ontvreemd hebben. In hoe verre die beschuldiging van iemand, wiens zedelijk karakter zoo bevlekt en onrein was, gegrond is, lust ons niet te onderzoeken. Indien Tollius een man ware, zoo als I. Vossius hem afschildert, dan zou hij de achting van J. F. Gronovius en andere mannen van naam niet hebben genoten, op wiens aanbeveling hij in 1648 benoemd werd tot secretaris der curatoren en der Harderwijker academie, welke betrekking hij levenslang waarnam; terwijl hij daags na de inwijding dier hoogeschool in 't gemelde jaar (nog geene 20 jaren oud) aangesteld werd tot buitengewoon hoogl. in de geschiedenis en Gr. taal en in Jan. 1654 tot gewoon hoogl. in de gesch., staatsleer en aardrijkskunde. In Maart van dat

jaar huwde hij met Margaretha, dochter van den Goudschen burgemeester Kant; en toen hij zijne schoonouders te *Gouda* ging bezoeken, trof hem aldaar de schicht des doods 13 Junij 1654. Als jongeling toonde hij zijne ervarenheid in de Lat. poëzij door een dichtstuk, getiteld: *Rhena gratulans*, bij gelegenheid dat Fried. Wilhelm, keurvorst van *Brandenburg*, met zijne pas gehuwde gemalin, oudste dochter van prins Fred. Hendrik, door *Rhenen* kwam, waarvoor hij een eeregeschenk van *f* 200 ontving. Hij heeft de uitgave bezorgd van *Pierius Valerianus de infelicitate literatorum*, *cum appendice*, naderhand ook door J. B. Menckenius te *Leipzig* in 1707 uitgegeven. — Vervolgens: *Palaephatus de incredibilibus*, *cum notis. Amst.* 1648. — *J. Cinnamus*, *historia Constantinopolitana. Traj.* 1652, met zijne vertaling. — Eene lijkrede op zijn' ambtgenoot J. A. Schmitz en eene redevoer. ter eere van G. J. Vossius; alsmede eene *Oratio de pace inter Hispan. regem Phil. et liberos Ordd. Belgii*, etc. 1648, op den eigen dag der openlijke afkondiging, uit naam der academie. — Zijn broeder

TOLLIUS (ALEXANDER), geb. te *Rhenen* in 1632, † 30 Oct. 1675, genoot het onderwijs in de oude talen te *Amsterdam* bij Vossius, en begaf zich in 1650 naar *Utrecht*, 2 jaren later naar *Harderwijk*, ter voortzetting zijner studiën in de letteren en regten. Het gelukte zijn' broeder Cornelius in 1654, bij curatoren de vergunning te verwerven, dat hij openlijke voorlezingen mogt houden over de Grieksche letterkunde. Doch naauwelijks was hij hiermede begonnen, of de dood van Cornelius bevorderde hem tot buitengewoon hoogl. in de Gr. letteren en tevens tot secretaris der curatoren en der academie. Bijna één jaar later werd hem daarbij het onderwijs in de Lat. letterkunde en de welsprekendheid toevertrouwd en hij in 1657 aangesteld tot gewoon hoogl. in al de genoemde vakken. Het jaar 1672, ook ongelukkig voor de Harderwijker academie, bragt hem in groote ongelegenheid, daar men hem verdacht hield de stadhouderlijke partij niet te zijn toegedaan, 't welk zijne ontzetting bijna ten gevolge had. Dit gebeurde echter niet, en de stadhouder gaf 16 Mei 1675 te kennen, dat, daar Tollius in zijne academische bediening altoos genoegen gegeven had, men dus belangende zijn persoon geene verandering wenschte. Hij en zijne ambtgenooten hadden het intusschen met trouw en beleid weten voor te komen, dat de acad. boekerij door de Fransche plunderzucht niet geheel verloren ging. Zijne uitgave van *Appianus Alexandr. Rom. hist.* 2 *tom. Amst.* 1670, wordt geroemd. — Een jongere broeder van beide

TOLLIUS (JACOBUS) oefende zich te *Harderwijk* en *Utrecht* in de Gr. en Lat. letteren en later in de geneeskunde, waarin hij de doctorale waardigheid verkreeg. Daarna vertoefde hij eenigen tijd bij den vermaarden boekdrukker J. Blaauw te *Amst.*, tot hij, op voorspraak van Gronovius, zijn' broeder Cornelius en anderen, als secretaris werd geplaatst bij N. Heinsius gedurende diens buitenlandsche reis. Deze ontdekkende dat hij van sommige zijner aanteekeningen en schriften door Tollius beroofd werd, gaf hem zijn afscheid. Hierna vinden wij hem terug als rector te *Gouda*, onder de bescherming van den schoonvader zijns broeders Cornelius, den burgemeester F. Kant; doch wijl hij zich in eenige woelingen mengde, verloor hij weldra dien post. Nu vestigde hij zich te *Noordwijk*, waar hij zijn bestaan vond in het geven van lessen en het uitoefenen der med. practijk. Vruchteloos waren zijne pogingen, om te *Harderwijk* in plaats van zijn' broeder Alexander benoemd te worden; als ook om een leerstoel te verkrijgen te *'s Hertogenbosch* en te *Leijden*; tot dat hij eindelijk slaagde te *Duisburg*, waar hij in 1679 het professoraat verkreeg in de Gr. taal, geschiedenis en welsprekendheid. Daar hij veel op had met de alchymie en de daarmede verwante wetenschappen, ging hij, op kosten van den keurvorst van *Brandenburg*, in 1687 de bergwerken in *Duitschland* en *Italië* bezoeken; doch bij zijne terugkomst ontdekkende, dat de keurvorst tegen hem was ingenomen, besloot hij elders zijn geluk te beproeven, hetwelk hij meende in *Italië* te vinden, door het afzweren zijner Protestantsche geloofsbelijdenis. Maar ook daar ging zijn vlieger niet op, en na allerlei vruchtelooze pogingen om zich aan 't rad der fortuin vast te houden, kwam hij weder te *Utrecht*, waar hij, zonder toestemming van curatoren en hoogleeraren, privaat onderwijs begon te geven. Hierin verhinderd, nam hij zijne toevlugt tot de alchymie, welke hem echter zoo weinig opbragt, dat hij in armoede stierf ten jare 1696. Hoe ongunstig zijn karakter ook uitkomt, aan zijne kunde in de Gr. en Lat. letteren zal niemand twijfelen, die met zijne schriften bekend is, o. a. met zijne uitgave van *Ausonius*, *cum notis integris J. Scaligeri aliorumque. Amst.* 1671. — *Gustus ad Longinum*, *cum ejusdem observat. in orat. Ciceronis pro Archia. L. B.* 1678, waarmede hij zich bij de curatoren der Leijdsche acad. wilde aanbevelen. — *Longinum de subtilitate. Traj.* 1694. Behalve deze en meer andere, door C. Burman in zijn *Trajectum Eruditum* vermeld, schrijft men hem ook toe eene *Manuductio ad coelum chemicum. Amst.* 1688. — *Sapientia insaniens*, *sive promissa chemica.* Ib. 1689.

TOLLIUS (ADRIANUS), of deze tot het genoemde geslacht behoorde, durven wij niet bevestigen. Hij wordt door Foppens, p. 21, opgegeven als een Leijdenaar en als med. doctor en hoogl. in zijn vaderland. Doch in deze laatste betrekking vinden wij hem nergens vermeld. Hij is gestorven aan de pest in 1635 en heeft uitgegeven: *Observationes in praxin auream Joh. Stockeri, L. B.* 1634, en *Commentarium in hist. gemmarum et lapidum, auctore Ansel. de Boodt. Ib.* 1636.

— (HERMAN), geb. te *Breda*, 28 Febr. 1742, † 29 Apr. 1822, was een achterkleinzoon van Philippus Theodorus T., die de broeder was van de 3 bovenstaanden: Cornelius, Alexander en Jacobus T. Hij verloor vroegtijdig zijn' vader Phil. Joh., waarop hij met zijne moeder Bartha Stuerman naar *Leijden* trok, om zich aan de wetenschappen te wijden. Behalve op de wis- en natuurkunde, legde hij zich bijzonder toe op de Gr. en Lat. letteren, onder Hemsterhuis en Ruhnkenius. Terwijl hij in 1763 den graad van doctor in de regten verkreeg, wisten hem de genoemde hoogleeraren voor hun vak te behouden door hem aan te bevelen bij curatoren der Harderwijker academie, die hem een' leerstoel aanboden in de geschiedenis, welsprekendheid en Gr. taal, welken post hij aanvaardde met eene *Oratio qua demonstratur etiamnum superesse in Graecis lit. ex quo graviores disciplinae decus ac praesidium capere possint.* Hier genoot hij weldra algemeene achting en toejuiching, welke verhoogd werd door het openen van een' cursus over de zuiverheid der Nederd. taal in 1773. Zijne gelukszon taande door het verlies eener teêrbeminde echtgenoot, eene zuster van Bennet; want hierdoor werd zijn gestel zoodanig geschokt, dat eene reis noodzakelijk geoordeeld werd. Hij begaf zich in 1776 naar *Parijs*, waar hij eenigen tijd vertoefde, zijne gezondheid herkreeg en gelegenheid vond onderscheidene handschriften voor de de uitgave van zijn' *Apollonius* te raadplegen. Gedurende zijn verblijf aldaar ontving hij eene aanstelling tot hoogl. in dezelfde vakken als te *Harderwijk*, bij het athenaeum te *Amsterdam*, waar hij 2 Maart 1778 zijne lessen opende met eene rede: *De G. J. Vossio grammatico perfecto.* Ook hier hield hij, gelijk zijn voorganger P. Burman, in 't Nederd. voorlezingen over de vaderl. geschiedenis, met grooten toeloop tot in 1785, toen de stadhouder Willem V hem benoemde tot onderwijzer van zijne 3 kinderen. Te *'s Hage* werd hij met onderscheiding behandeld en door zijne kweekelingen met liefde ontvangen; vergezelde in 1788 op onderscheidene reizen den erfprins naar *Duitschland* en elders; werd na zijne terugkomst begunstigd met

den gewigtigen post van raadsheer en rekenmeester der domeinen, en trok in 1790 met den oudsten zoon des stadhouders naar *Leijden*, om hem onder zijne leiding de lessen der hoogll. te doen bijwonen. Na de revolutie van 1795 verliet hij met zijn huisgezin het vaderland, vestigde zich eerst te *Osnabruck*, vervolgens te *Brunswijk*, waar hij aan 't hof vele bewijzen van hulp en goedwilligheid ondervond; en men hem vele belangrijke commissiën toevertrouwde, o. a. den aankoop voor den prins van Oranje der uitgestrekte goederen van den vorst Jablonowsky in *Polen;* door hem tot zoo groot genoegen van zijn' lastgever volbragt, dat deze hem, onder den titel van geheimraad, het beheer dier goederen opdroeg. Hij vertrok in 1800 met zijn gezin derwaarts en verbleef er, na het ondervinden van vele moeijelijkheden , tot in 1808 , toen hij , op aansporing zijner vrienden in *Holland* en op verzoek van koning Lodewijk, de terugreis naar 't vaderland ondernam. Deze benoemde hem, om zijne verdiensten te vereeren, tot hoogl. der statistiek en diplomatie te *Leijden*, en Tollius trad aldaar 10 Julij 1809 op met eene redevoer. *De fine statistices quae vocatur hodiernae;* doch daar men hem later met het onderwijs in de Gr. taal belastte, verwisselde hij in 1815, bij de herstelling der hoogeschool, zijn' vroegeren post met dien van hoogl. in de Gr. en Lat. letterkunde. Intusschen had zijn vorige kweekeling, koning Willem I, hem in 1814 als notabel doen zitting nemen in de groote vergad. te *Amst.*, waar de prins tot souvereine vorst verklaard en de beraamde grondwet goedgekeurd werd. Nadat zijn 70jarige ouderdom hem van de verpligting tot het houden van geregelde lessen ontslagen had, bleef hij echter tot aan zijn' dood ten nutte van leergierige jongelingen werkzaam. De hoogl. te Water kenschetst hem o. a. als schrander van vernuft, fijn van oordeel, vaardig in het spreken en schrijven, werkzaam en getrouw in elke ambtsbediening, en daarbij nederig en dienstvaardig, godvruchtig en vaderlandlievend. Het voornaamste werk, waardoor hij zich in de geleerde wereld bekend maakte, blijft altoos zijne keurige uitgave van *Apollonii lexicon Homericum*, met de aanteek. van d'Ansse de Villoisson en zijne eigene beknopte aanmerk. 1788. Behalve eenige kleine, ook naamlooze werken, heeft men van hem *Staatkundige schriften over de Vereen. Nederlanden in* 1786 *enz.*, uitgegeven in 1814—16 in 3 dln. Een enkel bevallig dichtstukje, dat ons van hem onder de oogen kwam, deed ons naar meerdere verlangen; het is opgenomen in 't *Vervolg op W. Geijsbeek's Woordenboek*, III, 235.

TOMBE (LA), geb. te *Amsterdam* in 1616, † 1676, legde

aldaar de eerste gronden voor de schilderkunst, die hij verder in *Italië*, vooral te *Rome* beoefende. Hier ontving hij bij de schilders-bent den naam van *Stopperije*, wijl hij telkens, als hij zijne kunstbroeders bezocht, aanstonds zeide: „Komt, laat ons „eene pijp stoppen." Hij was zeer ingenomen met de schoonheid der natuur en der kunst in dat heerlijke land, zoo dat hij, na zijne terugkomst in de *Amstelstad*, zich meestal bezig hield met het schilderen van Italiaansche gebouwen, grotten, graven enz., gestoffeerd met beeldjes en gezelschappen van bergwerkers en dergelijk volkje. Hij had een' broeder te *Amst.*, die een beminnaar was van schilderijen en platen, en van wien er onder de etskunst van Rembrandt een prentje bestaat onder den naam van *la Tombe's prentje.*

TOMBE (ANDRÉ JEAN JACQUES DES), geb. te *St. Michiels Gestel* 6 Sept. 1787, † 18 Febr. 1845, trad op zijn 15de jaar in militaire dienst als kadet in het regement van *Saxen-Gotha* en in 1806 als 2de Luitenant in het Holl. leger. Een jaar later tot 1ste Lt. bevorderd, benoemde generaal Daendels hem tot zijn adjudant, om hem in die betrekking naar de *O. Indiën* te volgen, 't geen echter niet gebeurde. Na de veldtogten in *Duitschland* mede gemaakt te hebben, zond men hem in 1808 naar *Spanje*, waar hij onder den generaal Leval onderscheidene gevechten bijwoonde en bewijzen gaf van zijne dapperheid. Na bij *de Mezza d'Ibor* gewond te zijn, verwierf hij in Aug. 1809 den rang van kapitein bij 't 9de regem. van linie en 8 dagen later werd hem het bevel toevertrouwd over 't 2de reg. grenadiers te voet onder generaal Roguet, die hem zoo groote achting toedroeg, dat hij hem tot zijn ordonnans-officier aanstelde. Hij verliet met dezen in Maart 1812 *Spanje*, om zich bij 't leger in *Duitschland* te voegen, 't welk den togt naar *Rusland* zou ondernemen. Hier ontving hij de orde van 't legioen van eer en nam den 2. Apr. het bevel over eene comp. grenadiers der oude garde aan; werd in Junij benoemd tot ridder van 't Fransche rijk en tot kapt.-adjudant-majoor van 't 2de reg. tirailleurs der oude garde en daarna tot bataillons-chef. In de reserve geplaatst, woonde hij den voor de Franschen zoo noodlottigen Russischen veldtogt niet bij, voegde zich in Jan. 1813 bij zijn' vriend den generaal Roguet, die hem als adjudant gebruikte. Al de gevechten, waarin hij zich bijzonder onderscheidde, op te noemen, zou deze schets te uitvoerig maken. Den 22 Oct. 1814 verkreeg hij zijn ontslag uit de Fransche en trad den 21 Nov. als majoor in Nederl. dienst. Weldra werd hij bevorderd tot den rang van Lt.-kolonel, terwijl koning Lodewijk

XVIII hem in den Franschen adel opnam, gelijk hij den 29 Maart 1829 ook in die van *Nederland* opgenomen, en versierd werd met de orde van den Nederl. leeuw. Benoemd tot kommandant van de 2de brigade der 2de divisie infanterie, moest hij als opperbevelhebber van 't kasteel te *Gend*, dit aan de Belgen overgeven. In Aug. 1831 was hij kommandant van *Gorinchem*, in Nov. van dat jaar van *Zeeland*, en ontving den rang van generaal-majoor en de Willemsorde 3de kl. In 1837 was hij kommandant van *Gelderland;* in 1840 werd hij benoemd tot kommandeur der orde van den Nederl. leeuw, een jaar later tot Lt.-generaal, tevens tot kommandant van *Maastricht* en de troepen in het hertogdom *Limburg*, en in Aug. 1844 tot buitengewoon adjudant van Z. M. Bij zijne bekwaamheden als militair, voegde hij een opgeruimd, zacht karakter, waardoor hij veler achting en liefde won.

TOMBERG (DANIEL) of THOMBERGEN. (Daar deze door Immerzeel met Willem Tomberg verward wordt, volgen wij alleen J. Walvis, *Beschr. van Gouda*, deel I, bl. 330.) Hij werd geb. te *Gouda* in 1603, waar zijn vader Herboldus predikant was, die in 1619 om zijne Remonstr. gevoelens werd afgezet en de schrijver is van: *De kleine Sandberg van parabelen, uit de groote Bijbel der edeler nature* enz. 1612. Daniel leerde gedurende 7 jaren het glas-schilderen van A. Westerhout uit *Utrecht*, die toen te *Gouda* getrouwd was, en vertrok daarna naar *'s Hertogenbosch*, om zich bij den vader van Ant. van Dijk verder in de kunst te oefenen. Toen Westerhout door ouderdom onbekwaam was, om den hem toevertrouwden post van het onderhouden der beroemde kerkglazen te *Gouda* waar te nemen, werd Tomberg daarmede begunstigd. Hij herstelde in 1674 die glazen, welke door een onweder sterk beschadigd waren. Men acht dit werk als minder helder en krachtig den dat van zijne voorgangers. Hij † in 1678. — Zijn zoon — (WILLEM) beoefende dezelfde kunst en schilderde de glazen in de Luthersche St. Joost-kerk te *Gouda* en elders. Walvis in zijne aangehaalde *Beschr.* beroept zich telkens op Tomberg's aanteekeningen, vooral omtrent de geschilderde glazen in de groote kerk, bl. 69 van 't 2de deel, en dat hij o. a. verhaalde, dat het glassnijden, 't geen vroeger door gruis-ijzer geschiedde, in de 17de eeuw daar ter stede met diamant zou uitgevonden zijn door eenen *Jan de Diamant* (zijnde hem welligt om zijne uitvinding deze naam gegeven). Het baart wel verwondering dat Walvis geene levensbijzonderheden van W. Tomberg mededeelt. Zie *Navorscher*, VI, 324.

TORCK (LUBBERT ADOLPH), vrijheer van *Roosendaal*, heer van *Petcum*, geb. in 1686, † 1758, beschreven in de ridderschap van de *Veluwe* ten jare 1710, bekleedde eenige meer of min aanzienlijke waardigheden, o. a. in 1730 het landdrostambt van de *Veluwe*, en had veel invloed in *Gelderland*. Hij werd aldaar en te *'s Hage* tot belangrijke commissiën gebruikt ten tijde der stadhouderlooze regering; doch verloor veel van zijn gezag na de aanstelling van prins Willem IV in 1722 en nog meer na diens verheffing in 1748. Zijne bekwaamheden in staatszaken worden geroemd. Hij was gehuwd met Petronella Wilhelmina van Hoorn, wed. van J. Trip, doch liet geene kinderen na.

— (FREDERIK WILLEM), heer van *Heerjansdam*, sedert 1729 raad en rekenmeester en later eerste rekenmeester van *Gelderland*, bekleedde eenige aanzienlijke bedieningen, was burgemeester van *Hattem*, afgevaardigde ter Staten-generaal, en van 1741 tot aan zijn dood in 1762 curator der Harderwijker hoogeschool.

TORENBURG (GERRIT), geb. te *Amsterdam* omstreeks 1737, † 1785 of 86, was een leerling van J. ten Compe en C. Pronk, en schilderde in den trant van eerstgenoemde, dien hij in sommige opzigten overtrof, stadsgezigten en landschappen. Hij heeft fraaije teekeningen naar de natuur en naar schilderijen van P. Wouwerman en anderen vervaardigd. Voor het schilderen van het oude huis *Schaffelaar* ontving hij van den heer dier plaats, den baron van Essen, eene som van *f* 400. Hij vestigde zich in 1774 te *Nijkerk* op de *Veluwe*, en haalde zich door zijne ongeregelde leefwijze eene bloedspuwing op den hals. Daar het hem aan geene kunde en belezenheid ontbrak, zou hij het ver in de kunst gebragt hebben.

TORENVLIET (JACOB), geb. te *Leijden* in 1641, † 1719, werd door zijn vader aangespoord tot het beoefenen der teeken- en schilderkunst, en bragt het daarin tot eene aanmerkelijke hoogte, zoo dat hij een goed portret kon vervaardigen. Ter verdere oefening vertrok hij in 1670 naar *Rome*, in gezelschap van den Enkhuizer schilder N. Rosendaal. Hij besteedde vlijtig zijnen tijd gedurende verscheidene jaren, welke hij aldaar en te *Venetië* doorbragt, en men kan het aan zijne historieële en andere stukken zien, dat hij de naauwkeurigheid der Rom. teekening en het schoone van 't Venetiaansche koloriet bestudeerd heeft. In zijne vaderstad teruggekeerd, schijnt zijn Italiaansche stijl niet bijzonder in den smaak gevallen te zijn, en hij weinig aanmoediging gevonden te hebben. Geluk-

kig dat hij niet voor den broode behoefde te schilderen, wijl hij te *Venetië* eene rijke vrouw getrouwd had.

TORRE (JACOB DE LA) was secretaris van den geheimen raad te *Brussel*, en ontving in 1567 te *Utrecht* van de landvoogdes den last, om zich naar *Amsterdam* te begeven, ten einde Brederode gade te slaan, die zich in die stad bevond met vele verbonden edelen, om ze aan 's konings gezag te ontrukken. Toen hij zich, vergezeld door 2 schepenen, bij Brederoode vervoegde, doch geen' lastbrief der landvoogdes kon toonen, verklaarde zich deze ongehouden om de stad te ontruimen. Intusschen werd de la Torre in zijne kamer op den *Dam* door eenige edelen overvallen, o. a. door W. van Blois van Treslong en Lancelot van Brederode, welke hem den ganschen dag in gijzeling hielden, zijne papieren doorsnuffelden en een koffertje met de gewigtigste aan H. van Brederode ter hand stelden. De la Torre, voor zijn hoofd vreezende, verliet heimelijk de stad. Later viel hij in ongenade bij Alba, wijl hij dezen bestrafte, buiten toestemming van den Paus den 10den en 20sten penning geheven te hebben. Hiervoor kreeg hij huis-arrest en ontzetting van zijn ambt gedurende een jaar. Zijne verdere lotgevallen zijn ons onbekend.

TORRENTINUS (HERMANNUS) of VAN DER BEEKE, geb. te *Zwolle*, † 1520, oefende zich te *Deventer* in de letteren onder den vermaarden A. Hegius, en was de vriend en leerling van Gansfort, in wiens opgeklaarde denkbeelden hij deelde. In 1490 vinden wij hem als onderwijzer in de rhetorica in het fraterhuis te *Groningen*. Na den dood zijns vaders keerde hij naar *Zwolle* terug, om voor het onderhoud zijner moeder te zorgen. Hoewel blind, ging hij tot in zijn ouderdom voort met het geven van onderwijs. Hij gaf, op verzoek van zijn vriend Gansfort, de *Doctrinale Alexandri de villa Dei*, met zijne aanteek. in 't licht (*Dav.* 1508), hetgeen vroeger door Synthius geschied was, waardoor hij de Lat. spraakkunst poogde te vereenvoudigen, maar dit haalde hem den haat der toenmalige grammatici op den hals, welke zóó ver ging, dat men hem zelfs van ketterij beschuldigde. Taalkundige twisten zijn soms niet minder hevig dan theologische. Om den storm, die hem dreigde, aftewenden, vond hij zich verpligt eene plegtige *Apologia* te schrijven. Een ander loffelijk werk, dat niet betwist is, was zijn geschiedkundig woordenboek, dat eerst te *Deventer* in 1498 en daarna meermalen het licht zag, onder den titel: *Elucidarius carminum et historiarum, vel vocabularius poëticus continens historias, prov., urbes etc.*, dat den eersten grond gelegd heeft tot de uitgave van 't legio geschiedkundige woordenboeken, daarna versche-

nen. Hij gaf ook een *Scholia Euangeliorum et epistolarum* etc. *Col.* 1499, daarna meermalen herdrukt. — *Commentarius in Bucolica et Georgica Virgilii. Dav.* 1502, en and. werken, die van zijne geleerdheid getuigen. — Nog 2 anderen van dien naam zijn ons voorgekomen, van welke slechts het volgende te berigten valt:

TORRENTINUS (LAURENS), welligt een bloedverwant van Hermannus T., omtrent een halve eeuw later dan deze geb. te *Zwolle*, muntte bijzonder uit als boekdrukker, zoo dat de bekende voorstander der geleerdheid Cosmo de Medicis hem naar *Florence* lokte, van waar zijn roem zich door geheel *Italië* verbreidde. Emanuel Philibert van *Savoije* noodigde hem uit, om eene drukkerij te *Piëmont* op te rigten, en hij maakte reeds toebereidselen, om zich met toestemming van Cosmo op reis te begeven, toen de dood in 1563 een spaak in 't wiel stak.

— (ANTONIUS VAN GEMERT) stond aan het hoofd der Lat. school te *'s Hertogenbosch*, en bezorgde eene nieuwe uitgave van de *Grammatica Despauteriana* met verklar. in 1573. (Zie over Despauterius deel I, bladz. 428.) Ook moeten er eenige verstrooide Lat. gedichten van hem bestaan. Hij † te *'s Hertogenbosch* in...?

TORRENTIUS (JOHANNES), geb. te *Amsterdam* in 1589, † 1640, schilderde zoogenoemde stillevens, die om de fraaije en natuurlijke behandeling roem en geld aanbragten. Maar ongelukkig misbruikte hij later zijn heerlijk penseel tot het afbeelden van hoogst ergerlijke en ontuchtige onderwerpen, zoo dat men wil, dat ze op last der regering door beulshanden zouden verbrand zijn. Hij verliet *Amsterdam* en vestigde zich te *Haarlem*, waar zijn slecht gedrag hem in 't tuchthuis bragt, waarin hij overleed. Volgens anderen zou men later die straf verzacht en veranderd hebben in verbanning; hij zou zich hierop naar *Engeland* begeven hebben, waar hij meer verachting dan kunstroem inoogstte, en naar *Amst.* zijn teruggekeerd en daar gestorven. Volgens het verhaal van den schepen G. Schaap Pz., was de vader van Torrentius de eerste tuchteling geweest in het Amsterdamsche rasphuis; waarin wij de bevestiging zien van 't spreekwoord: De appel valt niet ver van den boom.

TOULLIEU (PIERRE DE), Parijzenaar van afkomst, werd te *Utrecht* 19 Mrt. 1695 met lof tot doctor in de regtsgeleerdheid bevorderd, en gaf aldaar gedurende 3 jaren, met toestemming van curatoren, juridisch onderwijs, waarna ze hem tot lector in die wetenschap aanstelden. Bij A. Schultingh's vertrek van *Harderwijk* in 1695, kwam hij aldaar als hoogl. in aanmerking, ook in 1716. Later nam hij het professoraat

waar te *Lingen*, vervolgens te *Groningen* in 1717. Verdere berigten ontbreken ons.

TOULON (LODEWIJK VAN), geb. te *Gouda* in 1767, † 1840, zag zich in 1785 te *Utrecht* tot doctor in de regten bevorderd, daarna door de staatkundige gebeurtenissen dier dagen genoopt, den finantiëlen post, waarin hij geplaatst was, te verlaten en op 't land een ambteloos leven te leiden. Na 1795 was hij in onderscheidene gewigtige betrekkingen werkzaam, o. a. in 1807 in de commissie van weldadigheid, om voor de slagtoffers van *Leijden's* ramp te zorgen. Tot staatsraad in gewone dienst benoemd, werd hem, tegen zijn' zin, de post van hoofdschout en hoofdofficier van *'s Hage* opgedragen, terwijl men hem in 1811 benoemde tot lid van 't hof van cassatie te *Parijs*. Na de omwenteling van 1813 stond hij bij herhaling als burgemeester aan 't hoofd van de regering zijner geb.-stad; werd in 1817 lid der Staten van *Holland* en van de 2de kamer der Staten-Generaal; in 1824 dijkgraaf van *Steijn* en *Wilnis;* voorzitter in de buitengewone zitting der Algemeene Staten van 1830 en den 14. Sept. van dat jaar bij de gewone zitting. In al deze betrekk. verwierf hij den lof van beleid, gematigdheid en vaderlandsliefde. Tot staatsraad gekozen in buitengewone dienst, werd hij in 1831 gouverneur der prov. *Utrecht* en mogt als zoodanig het 2de eeuwfeest van hare hoogeschool mede vieren, en toonen dat de belangen dier prov. hem ter harte gingen. Hij was ridder, later kommandeur der orde van den Nederl. leeuw, lid van 't Prov. Utr. Genootschap en van de Maatsch. van Ned. letterk. te *Leijden*.

TRAUDENIUS (DIRCK). Van dezen niet onbevalligen Nederd. dichter kunnen wij niets anders mededeelen, als dat hij in 1662 te *Amsterdam* in 't licht zond: *Tijdzifter*, *d. i. van de onderscheidinge en afdeelinge des tijdts*, *met een Rijmbundel van denzelven;* en dat men in *Apollo's harp*, als ook voor sommige werken zijner tijdgenooten, eenige gelegenheidsverzen van hem vindt.

TRELCATIUS Sr. (LUCAS), geb. te *Erin* bij *Douai* in 1542, † 28 Aug. 1602, werd op kosten zijner moei, die mater was in een nonnenklooster, te *Douai* op de Lat. school gezonden, om tot den geestelijken stand opgeleid te worden; en ging vervolgens naar *Parijs*, waar hij zich in de talen en wetenschappen oefende. Door het lezen van de gewijde schriften ging hij tot de Hervormden over. Hierdoor ontstoken van de toelagen zijner moei, vond hij in de aanbieding van eenige Rijsselsche kooplieden ondersteuning, mits hij, na afloop zijner

letteroefeningen, zich ten dienste hunner kruiskerk zou laten gebruiken. Van *Parijs* begaf hij zich naar *Orleans*, van waar hem weldra de burgerlijke onlusten naar *Londen* dreven, alwaar hij, — die intusschen te *Santerre* getrouwd was — zijn onderhoud vond door onderwijs te geven in de Lat. taal, terwijl hij zich tevens oefende in de godgeleerdheid. Door die van *Rijssel* opontboden om hunne gemeente te dienen, vertrok hij met zijne vrouw en 4 kinderen derwaarts, doch de tijdsomstandigheden gunden hem hier maar een kort verblijf. Met goedkeuring zijner gemeente vertrok hij naar *Brussel*, waar hij 6 jaren de Evang.-dienst waarnam, tot de overgave dier stad aan Parma in 1585 hem naar *Antwerpen* deed verhuizen, om aldaar de gemeente te stichten. Daar hem onderscheidene standplaatsen werden aangeboden, liet hij de keuze over aan de aldaar vergaderde synode, welke hem in het reeds gemelde jaar der Waalsche gemeente te *Leijden* toewees. Zijn ijver en trouw deed curatoren der hoogeschool besluiten, hem in 1587 tot buitengewoon hoogl. in de godgeleerdheid aantestellen, in welke betrekking hij met roem, kunde en godsvrucht werkzaam was, tot eene pestziekte hem uit 't leven rukte.

TRELCATIUS Jr. (LUCAS), zijn zoon, geb. te *Londen* 25 April 1573, † 12 Sept. 1607, volgde met lof het voetspoor van zijn' vader in geleerdheid en godsvrucht, en toonde reeds vroeg eene gunstige ontwikkeling van geestvermogens; zoo dat hij in zijn 17de jaar als leeraar optrad en zich als redenaar zoo wel in de Nederd. als Fransche taal onderscheidde. Scaliger o. a. was zeer met hem ingenomen. Hij bekleedde het predikambt bij de Waalsche gemeente te *Leijden*, toonde veel verdraagzaamheid bij de ontstane kerkgeschillen; scheen eerst over te hellen tot de gevoelens van Arminius, doch is daarvan later teruggekeerd, volgens een werk, dat hij in 't licht zond onder den titel: *Institutiones theologicae*, waartegen Arminius in een' brief zijne bedenkingen opperde. Hij werd in 1603, in de plaats zijns vaders, te *Leijden* tot buitengewoon en 3 jaren later tot gewoon hoogl. in de godgeleerdheid benoemd; doch hoogeschool en kerk mogten van zijne begaafdheden maar een kort genot hebben.

TREMBLEY (ABRAHAM), geb. te *Geneve* in 1700, † 1784, kwam als onderwijzer der kinderen van W. Bentinck te *'s Hage*, en was bijzonder ijverig in het doen van natuurkundige waarnemingen. Hij ontdekte bij toeval op de door Cats aangelegde buitenplaats *Zorgvliet* in 1740 de wedervoortbrenging van den in stukken verdeelden arm-polijp; het bestaan dezer dieren was

reeds vroeger bekend bij Leeuwenhoek en een' ongenoemden Engelschman, blijkens de *Philosophical transactions* van 1703, doch deze kenden slechts hunne natuurlijke voortteeling. Trembley deelde zijne ontdekking mede aan den grooten natuurkenner Reaumur, door wiens schriften hij tot de natuurkennis was aangemoedigd, en deze maakte ze het eerst in *Europa* bekend, terwijl de ontdekker er nog een vollediger verslag van gaf in zijne *Mémoires pour servir à l'hist. d'un genre de Polypes d'eau douce à bras en forme de cornes. Leijd.* 1744. Hij volgde den gezant Bentinck in 1748 naar *Londen*, waar hij lid werd der Kon. Societeit van wetenschappen; bezocht *Parijs*, waar hij Reaumur en Jussieu ontmoette en hunne vriendschap verwierf, terwijl men hem tot corresponderend lid aannam van de Parijsche academie. Later bevond hij zich in het gevolg van den hertog van Richmond op diens reis door *Duitschland* en *Italië*, en vestigde zich daarna in zijn geb.-stad. Eene schoone proeve van zijne kunde als opvoeder gaf hij in zijne *Instructions d'un père à ses enfants, sur la nature et la religion*, 2 tom., ook in 't Nederd. vertaald. In 1757 was hij aldaar lid van den grooten raad en mede-commissaris tot proviandering der stad, en wist te midden der onlusten, die haar schokten, de achting van alle weldenkenden te winnen.

TREMOUILLE (HENRI CHARLES hertog DE LA), prins van *Tarente*, geb. in 1620, † 1672, trad in Nederl. krijgsdienst onder zijn' oudoom prins Fred. Hendrik, en werd benoemd onder het statig gevolg, dat den erfprins (later Willem II) naar *Engeland* zou vergezellen ter sluiting van zijn huwelijk met prinses Maria in 1641. Te laat gekomen bij de inscheping, wierp hij zich in eene kleine schuit, en bereikte het oorlogschip, dat hem moest innemen, na herhaalde malen gevaar geloopen te hebben door de golven overstelpt te worden. Te *Londen* kwam hij in hevigen twist met graaf Hendrik van Nassau, waaruit een tweegevecht zou ontstaan zijn, indien men hen niet gescheiden had. Hij kreeg het bevel over een regement ruiterij en gedroeg zich bij onderscheidene gelegenheden als een dapper officier. Het schijnt, dat hij eene sterke liefde opvatte voor zijne nicht Louise Henriette, oudste dochter van Fred. Hendrik, en hij hoopte hare hand te erlangen, als hij de Hervormde leer aannam, waarvan hem de grondbeginselen door zijne moeder waren ingeprent; maar zijne liefde werd niet beantwoord: zij huwde den keurvorst van *Brandenburg*. Zijn leedwezen hierover en over den dood van den prins, haar vader, in 1647, noopten hem *Holland* te verlaten en

naar *Frankrijk* weder te keeren, waar hij door toedoen zijner moeder zich in den echt verbond met Amelia, dochter van den landgraaf van *Hessen-Cassel.* Zijne krijgsbedrijven onder den prins van Condé liggen buiten ons bestek. In 1663 verkreeg hij bij de Nederl. Staten den rang van generaal, om tegen den bisschop van *Munster* c. s. te strijden. 5 jaren later vinden wij hem in *Frankrijk* terug, om er de staten van *Bretagne* te vertegenwoordigen; hij won de goedkeuring des konings, bedankte voor zijn' krijgspost in *Holland*, en begaf zich weder in den schoot der R. C. kerk.

TRESLING (TJALLING PETRUS), geb. te *Groningen* in 1809, † 1844, werd door zijn vader in de oude letteren en regtsgeleerdheid onderwezen, waarvan hij de oefening voortzette op de hoogeschool zijner geb.-stad. Al vroeg gaf hij blijken van zijne kennis der Gr. taal, door zijne Nederd. overzetting van den roman van Xenophon den Ephesier: *Habrokomes en Anthia.* 1829. Een jaar later gaf hij eene Lat. verhand. *Over het leven en de verdiensten van R. Agricola;* behaalde bij de letterkundige faculteit der Utr. hoogeschool het eeremetaal door eene *Disquisitio historica de prudentia Guilielmi I, princ. Arausiaci, in republica perturbata*, 1830; terwijl hem 3 jaren daarna bij dezelfde hoogeschool gelijke eer te beurt viel voor eene keurige Lat. bearbeiding van *Cicero's wetenschappelijke leven, uit diens brieven geput.* Ook hij nam deel in 1830 aan den strijd tegen de *Belgen* en werd in 1834 Mr. in de bespiegelende wijsbegeerte, doctor in de letteren en beide regten met 2 diss. *Over de wijze waarop de Romeinen de overwonnen volken beheerschten.* Daarna trad hij op als advocaat bij 't prov. geregtshof te *Groningen*, zonder zijne letterk. studiën te vergeten. Hij gaf o. a. een werk uit over de regtsinstellingen te *Gron.* getiteld: *De warven en hoofdmannenkamer.* Ook de dichtkunde was hem niet vreemd blijkens zijne stukjes in 't Nederd. en in de Friesche en Gron. dialecten, in de *Friesche jaarboekjes.* Tot lid der 2de Kamer benoemd in 1843, gaf hij bewijzen van zijn doorzigt en bekwaamheden. Behalve van andere genootschappen was hij ook lid van de Maatsch. van Nederl. letterkunde te *Leijden* en algemeen geacht en bemind.

TRESLONG (JAN VAN BLOIS VAN), gesproten uit het grafelijk geslacht van Blois in *Frankrijk*, werd geb. in *den Briel*, waar zijn vader Jaspar baljuw was, en door zijn' broeder Willem (die volgt) aangezet, om te *St. Truijen* het verbond der edelen te onderteekenen. Hij was edelman van 's konings geschut en wordt in het vonnis, dat door Alba over hem ge-

streken werd, beschuldigd, dat hij lasterlijk van de Roomsche religie gesproken, de vergadering der Calvijnschen en de beeldenbreking te *Voorburg* bijgewoond zou hebben. Voorts zou hij, met de leden des verbonds, de kooplieden en kerkenraden in bescherming genomen, 4000 ruiters en 40 vaandelen voetknechten aangeworven en een' aanslag op *Walcheren* in den zin gehad hebben. Waarschijnlijk is hij bij de ongelukkige ontmoeting te *Oosterweel* gevangen genomen en op de punten, boven vermeld, den 28 Mei 1568 veroordeeld, om onthoofd te worden, met verbeurdverklaring zijner goederen, welk vonnis den 1 Junij van dat jaar te *Brussel* werd voltrokken. Hij was een vriend van den beroemden F. Junius.

TRESLONG (WILLEM VAN BLOIS VAN), zijn jongere broeder, heer van *Gijsenoord*, *Oudenhoorn* en *Pettegem*, waarschijnlijk geb. in *den Briel*, vertoefde in zijne jeugd aan het hof van Maximiliaan van Bourgondië, markgraaf van *Vere*, trad ten jare 1556 in de krijgsdienst, en volgde keizer Karel V naar *Spanje*, en later admiraal Boshuizen naar *Denemarken*. Van zijne togten tegen de Franschen en Turken teruggekeerd, stond hij, als lid van het verbond der edelen, H. van Brederode trouw ter zijde, met wien hij o. a. ook deel nam aan den toeleg op *Amsterdam*. Daar hij een ijverig voorstander der Hervorming en vrijheid was, moest hij den storm, die beide bedreigde, naar *Embden* ontwijken. Daarop begaf hij zich onder de vanen van Lodewijk van Nassau; woonde de zegepraal te *Heiligerlee* bij, doch ontkwam, zwaar gewond, bij de nederlaag te *Jemmingen*, naauwelijks aan 's vijands handen. Naar *Embden* ontvlugt, waar hij zich liet genezen, trad hij als edelman in dienst van graaf Edzard, en rustte, op bestel van Oranje, een paar oorlogschepen toe, om op zee den vijand afbreuk te doen; doch onder voorwendsel dat hij en zijn luitenant Roobol eenige vijandelijkheden hadden gepleegd, liet graaf Edzard hem gevangen zetten, en eindelijk ontslaan onder borgtogt dat hij *Embden* niet zou verlaten. Toen hem die zaak te lang onafgedaan bleef, nam hij de vlugt met zijn schip en voegde zich bij de Watergeuzen. In 't begin van 1572 verhinderde hem het ijs, om uit het *Vlie* naar *Texel* te zeilen, en noodzaakte hem onder *Wieringen* te loopen, waar hij door 't ijs bezet, een krachtigen aanval had uittestaan, 17 mannen verloor, maar eindelijk losgeraakt, zijn' steven wendde naar *Engeland*, om zich te voegen bij 's prinsen vloot, waarover Lumeij als admiraal het bevel voerde. Koningin Elizabeth echter, door Alba opgestookt, noodzaakte de vloot haar rijk te ruimen. Treslong wilde nu

op *Texel* los, doch het keeren van den wind drong haar de *Maas* in te loopen, en welk deel hij nu had aan het innemen van *den Briel*, 1 Apr. 1572, waardoor de dageraad der vrijheid aanbrak, kan men uitvoerig geboekt vinden in elke vaderl. geschiedenis. Gekozen tot gouverneur en kapt.-generaal dier stad, versterkte hij die zoo veel mogelijk; trok daarna met 200 manschappen naar *Vlissingen*, door de onzen reeds ingenomen; liet den spaanschen ingenieur Pacieco, aldaar gevangen, aan de galg knoopen en waagde een' aanval op *Middelburg*, welke mislukte. Hij was nog een tijd lang admiraal van *Vlissingen;* had deel aan de zege, op de vloot van Medina Celi behaald; verliet *Zeeland* en vertrok weder naar *den Briel*, na zijn admiraalschap aan E. Pz. Worst te hebben overgegeven. Hier aangesteld tot baljuw en dijkgraaf van den lande *Voorne*, betoonde hij zich een trouwe beschermer van de belangen der ingezetenen; hielp *Goeree* versterken; werd benoemd tot admiraal van *Holland* en in 1576 ook van *Zeeland;* bevorderde met ijver de goede zaak, ofschoon niet altoos met den besten uitslag, en bleef vaderland en Oranje getrouw, hoezeer Parma en Pardieu de la Motte hem tot verraad en afval wilden verleiden. Als bevelhebber van *Oostende*, wist hij het muitende krijgsvolk met voorzigtig beleid te stillen. En toch, na zoo vele roemwaardige blijken van liefde tot het vaderland, meer dan wij hier konden vermelden, ondervond hij na den dood van Willem I, de grievendste onaangenaamheden. Wrevelig dat men zijn' zin niet wilde volgen, om het door Parma belegerde *Antwerpen* te ontzetten, voer hij te *Middelburg*, 11 Febr. 1585, op eene hevige wijze uit tegen eenige leden der admiraliteit van *Zeeland.* Deze, dat niet kunnende verkroppen, lieten hem zonder toegang gevangen zetten en van zijne ambten berooven; en beschuldigd van de snoodste misdaden, zag hij zich zonder vorm van regten aangeklaagd en aan zijne wettige regters onttrokken. Ofschoon hij zich op eene mannelijke wijze verdedigde, bleef hij verscheidene weken in hechtenis, en het was slechts op voorspraak van zijne vrienden, van koningin Elizabeth, en vooral van Leycester, dat hij op zijn woord van eer ontslagen werd. Eindelijk verklaarde het hof van *Holland*, dat zijne zaak naauwkeurig onderzocht, hem den 11 Maart 1591, bij plegtige uitspraak, zuiver en onschuldig van alle hem ten laste gelegde misdrijven. Bor heeft dit voorval het uitvoerigst geboekt. J. W. te Water, in zijn *Verbond der Edelen*, II, 229 enz., van Groningen in zijne *Watergeuzen*, 160 enz., gegeven daaromtrent veel lezenswaardigs. Na zijne zuiververklaring,

zelfs na zijn' dood, hield de laster niet op, hem te betigten. De Staten van *Holland* schonken hem een jaarwedde van *f* 700; prins Maurits stelde hem in 1592 aan tot zijn luit.-houtvester en een jaar later tot luit.-groot-valkenaar van *Holland.* Doch deze posten, hoe eervol, konden den krijgsman niet voldoen. Het aanzoek om bij kon. Karel van *Zweden* als generaal in dienst treden, was hem derhalve welgevallig; doch het kwam er niet toe, en de sommen gelds, tot ligting van krijgsvolk uitgeschoten, werden hem nimmer vergoed. Hij sleet zijn overige dagen op het huis *Zwieten* bij *Leijden* en overleed in 1594, drie kinderen nalatende uit zijn eerste huwelijk met Adriana, dochter van Otto van Egmond van *Kenenburg*, en twee kinderen uit zijn tweede huwelijk met Wilhelmina Kaarl, welke echter volgens de geslachtslijst bij Kok heette Cornelia van den Heuvel, weduwe van Berchem.

TRESLONG (JASPER VAN BLOIS VAN), heer van *Oudenhoorn* en *Pettegem*, zoon van bovenstaande, geb. in 1576, † 1659, was kapitein van een vaandel voetvolk in dienst der Staten, en bevelhebber over het krijgsvolk in *den Briel.* Hij heeft zich vooral naam gemaakt door de krachtige verdediging van de eer zijns vaders, door den Franschen gezant Maurier aangerand, die in een voorstel, aan de Algem. Staten gedaan d. 1 Mei 1619, had te kennen gegeven, hoe de Nederl. historie hem leerde, dat de admiraal van *Zeeland*, Treslong, de oorzaak was geweest van 't verlies van *Antwerpen*, daarom lang in hechtenis gezeten, op de voorspraak eener wijze koningin daaruit ontslagen was, en naderhand eene eerlijke dienst in *Holland* bekomen had. De zoon, die deze woorden beschouwde als eene openbare beschuldiging van zijn' vader, liet den gezant plegtig aanzeggen, dat hij zich hierdoor beleedigd rekende en voldoening begeerde. Maurier verklaarde die woorden niet geschreven te hebben, met het doel hem te beleedigen, daar hij niets anders van de zaak wist, dan wat hij in 's lands geschiedenissen gevonden had. Dit gaf Treslong aanleiding, de hist.-schrijvers van dien tijd te raadplegen en daar hij vond, dat sommige de eer zijns vaders te na kwamen, besloot hij eene verantwoording uit te geven onder den titel: *Corte en waerachtighe verantwoordinghe van Joncker Jasper van Bloijs gheseijt Treslong, teghen de onwaerachtighe, valsche en versierde injurijen tot nadeel en oneere van de memorie van enz.* 1620. — Hij was 2 malen gehuwd, eerst met Lucretia de la Salle, dochter van den ridder de la Salle, heer van *Krabbendijk*, waarbij hij 4 kinderen verwekte; en toen met Adriana, dochter van den baron van

Steenhuizen, heer van *Herne*, bij welke hij 5 kinderen naliet. — Zijn kleinzoon

TRESLONG (OTTO VAN BLOIS VAN) onderscheidde zich als kapitein ter zee in den Engelschen oorlog gedurende 1665-66, en had o. a. het bevel over 't schip *Duivenvoorde* van 46 stukken onder het escader van den admiraal de Ruiter, in den zoo roemvollen 4daagschen zeeslag van Junij 1666. Reeds op den 1sten dag vatte zijn schip door de brandende proppen van zijn schip of van andere Nederl. schepen vuur, sprong in de lucht en maakte een einde aan zijn leven. Bij die gelegenheid werden echter de prins van Monaco en de Graaf van Guiche, die met andere Fransche edelen bij hem aan boord waren, gelukkig gered, door uit het galjoen van 't brandende schip op dat van kapitein de Gelder overtespringen, terwijl zij nog 8 personen van hun gevolg moesten achterlaten. Zijn vader was W. Bl. v. T. en zijne moeder Anna de Hartoge van Oismale.

— (JOHAN ARNOLD VAN BLOIS VAN), geb. te *Steenbergen* 8 Nov. 1757, † 26 Jan. 1824, trad al vroeg in zeedienst en was 2de luit. op 's lands fregat *de Castor*, kapitein P. Melvill, die zich 30 Mei 1781 zoo dapper kweet op de hoogte van *Kaap St. Marie* tegen een zwaar gemonteerd Engelsch fregat. Zwaar gekwetst, bleef hij aan boord van zijn door de Engelschen bemagtigd schip, die het naar de Engelsche kust zouden gesleept hebben, indien niet juist 2 Fransche fregatten waren aangekomen, die *de Castor* hernamen en ter reede van *l'Oriënt* bragten, waar hij met zorg verpleegd en genezen naar het vaderland teruggezonden werd. Daarna werd hem het bevel toevertrouwd over den *Admiraal Tromp* van 54 stukken, waarmede hij onder 't escader van kapt. 't Hoofd, de gewone geschenken aan den Deij van *Algiers* hielp overbrengen. Tot schout-bij-nacht bevorderd en het bevel voerende over *den Brutus*, een 74tiger, woonde hij in 1786 den noodlottigen zeeslag van *Kamperduin* tusschen den vice-admiraal de Winter en den Engelschen adm. Duncan bij. Hij kwam in een hevig gevecht met 2 vijandelijke schepen, streed met moed en dapperheid, maar werd door een' kanonskogel zoodanig getroffen, dat zijn regterarm verbrijzeld werd. Na het bevel aan den kapitein-luit. Polders overgegeven te hebben, hield deze den strijd wel vol, doch moest eindelijk voor de overmagt wijken en den volgenden dag *Goedereede* binnen loopen. Hier hadden zij nog een' aanval te verduren van een Engelsch fregat van 44 stukken, dat nog niet in den strijd geweest was, en dat onder aanmoediging van Treslong, die, hoe verzwakt ook door het afzetten van zijn' arm, zelf op het

dek kwam, zoodanig werd ontvangen dat het afdeinsde. Daarna kwam hij met 2 brikken behouden *Hellevoetsluis* binnen; en werd spoedig, hoe loffelijk hij zich ook gedragen had, in staat van beschuldiging gesteld. Wat er ook tot zijn voordeel werd ingebragt, de partij, die hem verdacht hield van gehechtheid aan 't huis van Oranje, zegevierde; hij werd bij vonnis van den hoogen zeekrijgsraad van al zijne militaire posten vervallen verklaard en in de kosten van het regtsgeding verwezen. Te vergeefs was zijn verzoek tot herziening in hooger beroep. Maar koning Lodewijk herstelde hem den 1 Oct. 1808 in zijne eer en in zijnen rang, ofschoon hij niet meer in zee ging. Ook Willem I wist zijne verdiensten te schatten, daar hij hem in 1814 tot vice-admiraal benoemde. Hij was tweemalen gehuwd, eerst met Adriana van den Berg, daarna met de Wed. van Hoesen. De bijzonderheden van zijn gedrag en regtsgeding vindt men uitvoerig en onpartijdig vermeld in het onschatbare werk van De Jonge, *Nederl. Zeewezen*, VI, 1ste en 2de stuk.

TRESLONG (WILLEM OTTO VAN BLOIS VAN), geb. op den huize *Eekelenberg* 25 Nov. 1765, † 23 Oct. 1837, klom van kadet ter zee op tot den rang van vice-admiraal. Als luit. voerde hij in 1793 het bevel over den gewapenden hoeker de *Maasnimph* op de *Schelde* voor *Bath*, onder het opperbevel van J. Schreuder Haringman, die hem met 7 gewapende sloepen afzond, om het Fransche wachtschip *la St. Lucie* te overvallen. Na eerst eene kanonneerboot te hebben vermeesterd, gelukte hem dit ook met de *Lucie*, en tot belooning zijner heldendaad, werd hij tot kapitein bevorderd en door den vice-admiraal van Kingsbergen met een zilveren degen vereerd. In 1796 zeilde hij met *de Pollux*, een 44tiger, onder den vice-adm. Braak, naar de *W. Indiën*. Het escader bestond uit 8 schepen, waarvan er 6 *Suriname* bereikten, doch weinig uitvoerden, behalve dat zij welligt den aanval der Engelschen op de W. Ind. Koloniën voor eenigen tijd hebben verhinderd. In 1799 vertrok men van daar, liep te *Drontheim* en *Bergen* in *Noorwegen* binnen, en verkocht er de schepen voor sleet, wijl ze het vaderland niet meer konden bereiken, waar de bemanning later behouden aankwam. In 1802 weder naar de *W. Indiën* gezonden, met een escader van 2 fregatten, 1 kotter en 1 schoener, nam Treslong op nieuw bezit van de kolonie, door den vrede van *Amiens* aan *Holland* afgestaan. Doch toen in 1804 eene Engelsche vloot van 26 schepen, met 2000 krijgsmannen aan boord, opdaagde, kon hij met zijne kleine magt en bij onwilligheid van den raad der kolonie, weinig uitvoeren, zoodat *Suriname* zonder slag of stoot

den vijand in handen viel. Later benoemde koning Lodewijk hem tot zijn aide-de-camp. Hij † te *'s Hage* en liet eene weduwe na in Petronella van der Meersch.

TRESLONG (JACOB ARNOLD BASTINGIUS VAN BLOIS VAN), zijn broeder, geb. te *Steenbergen*, 10 Maart 1768, † 26 Maart 1825, was als luitenant voor de admiraliteit der stad *Amsterdam* op het schip *de Adm. de Ruiter*, onder den schout-bij nacht J. A. Zoutman, 5 Aug. 1781, tegenwoordig bij den slag op *Doggersbank*, en werd om zijn' betoonden moed met een eereteeken beschonken. Later droeg men hem het bevel op over het fregat *Medemblik*, en in 1794 en 95 komt hij voor als kapitein ter zee bij gemelde admiraliteit, het bevel voerende op het schip *de Enkhuizer* van 66 stukken. Hij overleed als schout-bij-nacht.

TRICHT (ARNOLD VAN), geb. te *Nijmegen* omstreeks 1510, † 1580, behoorde te *Utrecht* met G. Macropedius tot de onderwijzers der broederschap van 't gemeene leven aldaar, later te *Rosteck*, en wist, even als deze, zijnen leerlingen smaak in te boezemen voor de Lat. dichtkunst. Dat hij deze zelf beoefende, blijkt uit zijn werk: *Prima adolescentiae progymnasmata. Colon.* 1569, waaruit Paquot een brok eener elegie ter eere van Macropedius aanhaalt, welke geen grooten dunk geeft van zijne bekwaamheid in dat vak.

— (EGBERT VAN), ook een Nijmegenaar van geboorte, vinden wij vermeld als broeder van Gregorii's orde binnen *Doesburg*, waar hij zich ophield ten tijde van Karel van Egmond, hertog van *Gelderland*, wiens leven hij moet beschreven hebben, daar A. Huijgen, in zijne *Beschrijv. der stad Doesburg*, het telkens aanhaalt; doch 't welk, voor zoo ver wij weten, nooit is uitgegeven. — De stichting dezer Gregorii's orde werd in 1571 in de parochie-kerk aldaar ingelijfd, terwijl eenige goederen werden afgezonderd tot een wetenschappelijk gebruik. — Men wil, dat de krijgsknechten van Leycester in 1586 de welvoorziene boekerij der Broederen op de markt hebben verbrand.

TRIEST (FILIPS), uit een der oudste en edelste geslachten van *Vlaanderen*, geb. te *Gent*, nam deel aan het verbond der edelen en werd door Alba veroordeeld om onthalsd te worden, wijl hij een vurig aanhanger was van de Herv. godsdienst en een' hevigen afkeer had betoond van de Roomsche kerkplegtigheden. Het vonnis werd 1 Junij 1568 te *Brussel* voltrokken, waarna zijn hoofd op een staak en zijn romp aan eene paal bleef opgehangen, zonder de eer van begrafenis te verwerven, welke toenmaals aan anderen te beurt viel.

— (JACOBUS VAN), geb. te *Nijmegen*, was licentiaat in de

godgeleerdheid en rector van 't juridisch collegie te *Keulen*, en wordt geroemd om zijn zachtmoedig, opregt, werkzaam en beschaafd karakter. Hij zond in 't licht: *Epigrammatum moralium libri* III. *Colon.* 1600. Dit wordt ons door Foppens van hem medegedeeld.

TRIGLAND (JACOBUS), geb. te *Vianen* in 1583, † in Apr. 1654, leerde de lat. taal van zijn' vader, onderwijzer op de Lat. school te *Gouda*, en bezocht in 1598 de hoogeschool te *Leuven*, om zich op de wijsbegeerte toeteleggen. Het verbod der Staten, dat geen Noord-Nederlander de hoogescholen, die onder den koning van *Spanje* stonden, mogt bezoeken, deed hem zijn' eigenlijken naam Vereijk veranderen in dien van Triglandius of Triballenius, uit *Gouda* afkomstig. Wat hem dit baatte, begrijpen wij niet. Zijne tafelkost werd uit de stichting van den Edammer Matthias Tincx betaald. Na volbragte studie verliet hij *Leuven*, verzaakte de Roomsche godsdienst, ging tot de Hervormden over, en oefende zich zoo vlijtig in de godgeleerdheid, dat hij reeds in 1606 tot predikant te *Stolkwijk* werd benoemd, terwijl hij reeds vroeger in 't huwelijk was getreden met Christina Theodora Stoof, welke hij naderhand deftigheidshalve *Astophia* noemde en die hem wakker tegen de Remonstranten opzette. De roep, die van hem uitging, bragt hem 4 jaren later te *Amsterdam*, waar hij zich mengde in de godsdienstige twisten dier dagen en optrad als een voorstander der kerkelijke regtzinnigheid. Zijn werk, getiteld: *Regtgematigden Christen*, zoo beleedigend voor de Remonstranten, en andere werken verbitterden de gemoederen. Hij was in 1618 afgevaardigde der N. Holl. Synode te *Enkhuizen*, waarbij hij en Schultetus verzocht werden in 't Lat. en Nederd. een geschrift optestellen, waarin de leer der 5 bekende artikelen volgens het gevoelen der synode moest verklaard worden. Ook de Dordsche Synode zond hem in 1619, met Bogerman, naar de prov. synode te *Utrecht*, om de afzetting en verbanning der Rem. predikanten te bevorderen. In 1623 liet hij een geschrift drukken, getiteld: *Eene vermaning aan alle Rem.-gezinden.* Deze en meer andere kleine schriften zijn verzameld in 't licht verschenen in zijne *Opuscula theologica.* In 1634 werd hij te *Leijden* aangesteld tot hoogl. in de godgeleerdheid en tot predikant, in welke betrekkingen hij werkzaam bleef tot aan zijn' dood. Zijne zoogenoemde *Kerkelijke geschiedenissen*, *begrijpende de sware en bekommerl. geschillen in de Vereen. Nederl. voorgevallen met derzelver beslissinge enz. Leijd.* 1650, in fol., bestaan slechts uit aanmerkingen op de *Kerkel. Gesch.* van Uijtenbogaert, welke hij voet voor voet volgt, toetst en weder-

spreekt. Onpartigheid moet men van weerszijden niet verwachten, en beide werken zijn slechts belangrijk voor hem, die den aard der toenmalige kerkelijke twisten en der daarmede gepaarde burgerlijke beroerten wil leeren kennen. Vondel roskamt hem geducht.

TRIGLAND (THEODORUS), zoon van bovenstaande, verkoos de juridische loopbaan, en was tijdens zijns vaders overlijden advokaat voor den hove van *Holland*. Hij werd in 1661 benoemd tot gewoon hoogl. in de regten te *Harderwijk*, waar hij zijn' tijd ijverig besteedde aan de beoefening en het onderwijs der regtswetenschap. Het onstuimige jaar 1672 verwijderde hem voor korten tijd van zijn' post. Meermalen bekleedde hij het academische rectoraat, het laatst in 1678, toen hij den titel voerde van eerste hoogl. in de regtsgeleerdheid. Van zijne werken is ons alleen bekend: *Examen institutionum juris. Amst.* 1671. Hij † 25 Oct. 1679.

— (JACOBUS), kleinzoon van Jacobus T. Senior, geb. te *Haarlem* 8 Mei 1652, † 22 Sept. 1705, verloor zijne ouders op elfjarigen leeftijd, en begon zijne taalkundige studiën te *Amsterdam*, zette die en zijne wijsgeerige en theologische voort te *Harderwijk* en eindelijk te *Leijden*. Door vlijt en talenten muntte hij boven vele zijner medeleerlingen uit. Bekwaam gekeurd tot het leeraarsambt in 1676, bekleedde hij eerst eene standplaats te *Thamen aan den Uithoorn*, vervolgens te *Breda* en te *Utrecht* en eindelijk in 1681 te *Leijden*. De roem zijner geleerdheid en gematigdheid (waarin hij zijn' grootvader overtrof) bezorgde hem aldaar in 1686 een' leerstoel in de godgeleerdheid, waarbij 6 jaren later het onderwijs in de Hebr. oudheden gevoegd werd, bij welke gelegenheid hij eene redevoering hield: *De origine et causis rituum Mosaicorum.* Op aanprijzing van Willem III, bij wien hij in hooge achting stond, bekleedde hij 2 malen de waardigheid van rector magnificus. Behalve eenige verhand. en redevoeringen, schreef hij o. a: *Syntagma 3 scriptorum illust. N. Serrarii, J. Drusii et J. Scaligeri de tribus Judaeorum sectis, cum sua diatribe de secta Karaeorum. — De Josepho patriarcha in sacri bovis hieroglyphico ab Aegyptiis adorato.* Het bewijs dat de Egyptenaren in den gewijden os den aartsvader Jozef aanbaden, zou hem moeijelijk vallen.

TRIP (JACOB) was de eerste, die omstreeks 1550 uit dit aanzienlijk geslacht voorkomt, dat zich later meestal te *Amst.* heeft gevestigd en waarvan sommigen aldaar de burgemeesterlijke waardigheid hebben bekleed. De lijst van dat geslacht vindt men in Kok's *Woordenb.*, XXVIII, 314—323, waaruit wij slechts diegenen overnemen, van welke ons eenige bijzonderheden geboekt staan.

TRIP (ELIAS), geb. te *Bommel*, verkoos *Amsterdam* tot zijne woonplaats, en was wegens *Dordrecht* (de geb.-plaats zijner 2de vrouw Aletta Adriaans, dochter van Adriaan Jansz., burgemeester aldaar) bewindhebber der O. Ind. Comp, ter kamer van *Amst.*, waar hij † in 1635. — Bij een' ander, van dien naam nam Maria de Medicis in 1638, tijdens haar verblijf te *Amst.*, haar' intrek.

— (LOUIS) wordt gehouden voor den stichter van het zoogenoemde *Trippenhuis*, thans 's rijks Museum. In 1674 wist hij als burgemeester van *Amst.* met zijne ambtgenooten G. Valckenier, N. Pancras en J. Munter te bewerken, dat ter vergadering der Staten van *Holland* voorgesteld werd, om den prins van Oranje te ontslaan van eene schuld van 2 millioen guldens, waarmede de boedel van Willem III bezwaard was, en die over te nemen voor rekening der provincie; gelijk gebeurde. Ook had hij met andere gelastigden, het opzigt over het maken van eene nieuwe waterkeering langs den *IJkant.*

— (ADRIAAN), zoon van Elias T. en Aletta Adriaans, heer van *Warfumburg*, huwde in 1645 met Adriana de Geer, dochter van Louis de G., broeder van zijns vaders eerste vrouw. Hij vestigde zich als koopman te *Nordköpping* in *Zweden;* nam, na zijne terugkomst in 't vaderland, eerst zijn verblijf in de *Beverwijk*, daarna bij *Wildervank*, op eene heerlijkheid naar zijn' naam genoemd. Zijne nakomelingen hebben in *Groningen* onderscheidene aanzienlijke posten bekleed. — Zijn kleinzoon ADRIAAN JOSEF T., geb. in 1687, was eerst president van den krijgsraad, vervolgens hoofdman van de justitie-kamer van *Stad* en *Lande* binnen *Groningen.* — Zijn broeder JACOB ELIAS T. was gehuwd met Anna Titia Nijsingh, bij welke hij naliet één zoon.

— (JAN LUCAS), geb. te *Groningen* in 1726, volgens Kok, doch volgens W. Geijsbeek in 1712. Hij had de regtsgeleerdheid beoefend, en trad in zijne vaderstad het eerst op als advokaat, vervolgens als raadsheer en eindelijk als burgemeester. Hij heeft zich een onsterfelijken naam gemaakt als dichter, vooral door het bezingen van geringschijnende voorwerpen uit de natuur, als *de Kei*, *Blaauwbesse en de Vlieg*, bl. 209—244 in zijn: *Tijdwinst in ledige uuren*, 2de druk, *Leijd.* 1774, uitgegeven onder de letters M. L. Zijne godsdienstige gevoelens zijn supra-orthodox, soms wanstaltig en in strijd met die, welke men thans der Groninger school toedicht. Behalve den gemelden bundel, heeft hij afzonderlijk uitgegeven: *Aan de schim van den hovetman A. J. Trip. Gron.* 1776, waaruit men zijne afkomst

kan opmaken. — *De bescheiden hekeldichter*, een uitvoerig stuk, uitgelokt door eenige scherpe Lat. hekeldichten van G. N. Heerkens (zie dat art., deel I, bl. 714) op Trip. Gelukkig werd er bij dien hevig gevoerden strijd geen bloed gestort. Zijn levensbeschrijver stelt hem voor als een man van een prikkelbaar gestel, en niet ontbloot van 't geen de Duitschers *Witz* noemen. Hij † in 1783.

TRIP (ALBERTUS DOMINICUS), geb. te *Groningen* in 1776, trad als kadet in Nederl. krijgsdienst in 1791, en werd nog dat jaar bevorderd tot vaandrig. In deze betrekking woonde hij het beleg van *Landrecies* bij en eenige gevechten in dit tijdvak. Benoemd tot luitenant in 1795, nam hij 4 jaren later in *N. Holland* deel aan de gevechten met de gelande Engelschen en Russen. Door koning Lodewijk werd hij in 1806 benoemd tot kapitein bij zijne garde, en eenigen tijd later tot *chef d'escadron* van de grenadiers te paard, 2 jaren daarna tot kolonel met het kommando over het 2de regement kurassiers en tot zijn stalmeester. Hij bevond zich in 1808 met zijn regement bij de inneming van *Straalsund*, en bragt veel toe ter verstrooijing van het corps van Schill, en verwierf om zijne dapperheid van den koning van *Denemarken* het ordekruis van Danebrog; terwijl hij door Lodewijk bij de instelling der orde van de Unie in 1810 tot kommandeur dier orde werd benoemd. In zijne hoedanigheid als stalmeester, vergezelde hij Lodewijk op diens laatste reis naar *Parijs*, welke zijn' troonsafstand ten gevolge had. Bij onze inlijving in *Frankrijk* ging hij in Fransche dienst over met behoud van zijn regement. In den Russischen veldtogt werd hij bij de *Beresina* gewond; in 1811 ridder en in 1813 officier van 't legioen van eer, nadat hij bij *Dresden* vele blijken van dapperheid gegeven had. Bij de omwenteling van 1813 bood hij het vaderland zijne dienst aan, en de souvereine vorst erkende zijne militaire verdiensten door hem tot zijn adjudant te benoemen. In 1815 tot generaal-majoor aangesteld, onderscheidde hij zich bij den slag van *Waterloo* aan het hoofd van 't 1ste regiment karabiniers, en werd eervol vermeld in 't rapport van den hertog van Wellington. Verheven tot luit.-generaal in 1816, ging hij in bijzondere zending naar *Petersburg*, om keizer Alexander bekend te maken met de geboorte van *Nederlands* erfprins. Kort na zijne terugkomst werd hem het kommandement over de kavallerie toevertrouwd, en in 1820 dat over de 1ste divisie, waarvan het hoofdkwartier in *Utrecht* lag. Den 3 Sept. 1830 vertoonde hij zich met detachementen lanciers en dragonders, een bataljon infanterie en

4 stukken geschut, op de hoogten voor *Leuven*. Toen deze troepen door het oproerige volk uit de stad werden aangevallen, mogten zij zich niet verdedigen, ingevolge bevel uit het hoofdkwartier te *Vilvoorde*, maar moesten terugtrekken. Later stond hij prins Frederik ter zijde in den togt naar *Brussel*.

TRIUMPHO (FRANCISCUS STATIUS ADVORSTENIUS), geb. te *Bolsward* in de eerste helft der 16de eeuw, was priester te *Amsterdam*, en werd hier door overdrevene studiën in zijne hersens gekrenkt. Hij schreef 6 boeken onder den titel *De Maecenate*, opgedragen aan Viglius ab Aijtta en aan Joach. Hopperus, waarbij gevoegd is eene *Lijkrede* (op wien staat niet vermeld), in *Duitschland* gehouden. *L. B.* 1565.

TROMMIUS (ABRAHAM), geb. te *Groningen* in 1633, † 1720, genoot aldaar het acad. onderwijs in de theologie en werd in 1655 onder het getal der proponenten aangenomen. Hij bezocht daarna, volgens het toenmalig loffelijk gebruik, eenige buitenlandsche hoogescholen in *Duitschland*, *Zwitserland*, *Frankrijk* en *Engeland*, hier en daar een' geruimen tijd vertoevende, tot hij met een' schat van geleerdheid naar zijne geb.-stad terugkeerde, van waar men hem in 1661 als leeraar te *Haren* beriep en 10 jaren later te *Groningen*. Op de eerste plaats begon hij met onvermoeid geduld eene *Concordantie* te schrijven van het O. Test., waartoe hem een soortgelijke arbeid over 't N. Test. van zijn' schoonvader J. Martinus waarschijnlijk aanleiding gaf. Toen deze stierf en zijn werk niet voleindigd had, vatte Trommius die taak op, en zond in 1672 te *Gron.* in 't licht: *Volkomene Ned. Concordantie ofte woordregister des N. T.* in fol. Intusschen verloor hij zijn eerste plan niet uit het oog, maar arbeidde met stalen vlijt aan eene *Concordantie des O. T.*, waarvan te *Amst.* het 1ste deel uitkwam in 1685 en het 2de in 1691 in fol. Later vervaardigde hij nog eene *Concordantiae Graeceae in LXX interpretes*, 2 *tom. Amst.* 1718 in fol. De Gron. hoogeschool schonk hem *honoris causa* den titel van theol. doctor. Hij gaf ook in 't licht eene *Sagte verbetering der Psalmrijmen P. Datheni. Gron.* 1695, waaruit hij eenige stopwoorden wegnam, het rijm vloeibaarder en den zin verstaanbaarder maakte. Met zijn' schoonvader Martinus vervaardigde hij eene: *Klijndere cathegisatie over de catechismus der Gereform. Nederl. gemeenten. Amst.* 1715. Over zijne *Grieksche Concordantie* werd hij uit *Engeland* aangevallen door J. Gagnier, waartegen hij zich op eene gematigde wijze verdedigde in zijne *Epistola apologetica*, etc. Ib. 1718.

TROMP (MARTEN HARPERTSZ.), geb. in *den Briel* in 1597,

† 10 Aug. 1653, voer reeds op zijn 9de jaar met zijn' vader ter zee, die in den zeeslag bij *Gibraltar*, onder Heemskerk, over een fregat het bevel voerde. Op zijn elfde jaar toonde hij reeds welk een heldenaard hem bezielde, toen zijn vader op de kust van *Guinee* in een gevecht tegen een' zeeroover doorschoten werd, riep hij jammerende het scheepsvolk toe: „zult „gij mijns vaders dood niet wreken?" Maar het schip werd veroverd en hij moest ruim 2 jaren den roover als kajuitwachter dienen. Zijne gevangenschap ontkomen, trad hij dadelijk in 's lands dienst en klom van den laagsten tot den hoogsten rang op, dien van Luit.-admiraal van *Holland* en *W. Friesland* (1637). Bij elke gelegenheid, dat er op zee te vechten viel, gaf hij blijken van dapperheid en beleid. Wij zullen slechts zijne schitterendste daden aanstippen. Eene spaansche vloot van 67 schepen werd door hem in *Duins* gedreven en daar 21 Oct. 1639, in spijt der Engelschen, met zoo veel onverschrokkenheid aangevallen, dat maar weinige van 's vijands schepen den dans ontsprongen. Ter gedachtenis dezer glansrijke overwinning, liet hij de dochter, die hem in dat tijdstip geboren werd, noemen: Anna, Maria, Victoria, Martensis, Harpensis, Trompensis, Dunensis. De overmoed der Duinkerker kapers werd hierdoor zeer gefnuikt en hij wist die met hulp der Franschen in 1646 verder te breidelen. De Munstersche vrede schonk hem verademing tot in 1652, toen de oorlog met *Engeland* ontbrandde, waartoe hij, gelijk men voorwendde, de eerste aanleiding zou gegeven hebben bij eene ontmoeting met den Eng. admiraal Blake, die hem beschuldigde, dat hij zijne vlag niet had geëerbiedigd. Hierdoor viel Tromp een' tijd lang in ongenade, waartoe bovendien zijne verkleefdheid aan het huis van Oranje het hare bijdroeg. Het bevel over de vloot werd aan de Ruiter opgedragen. Doch zijne ervarenheid in den oorlog ter zee, zijn aanhang onder 't bootsvolk, dat hem op de handen droeg, deed de Staten weldra besluiten, hem het opperbevel weder toe te vertrouwen. Ofschoon de vloot in een' slechten staat en zwak bemand was, stak hij ten jare 1653 in zee, en toonde in 3 moorddadige zeeslagen, schoon altoos niet met den gewenschten uitslag bekroond, zich het vertrouwen waardig, dat men op zijne dapperheid gesteld had. In den 3den slag bij *Scheveningen* ontving de held een musketschot in de linkerborst dat het hart trof. Onder het vallen uitte hij nog deze woorden: „Ik heb gedaan! Houdt goeden moed! O Heer! wees mij en „dit arme volk genadig!" — „Zoo stierf de man", zegt van Kampen, „die door zachtmoedigheid, bedaardheid, ook te mid-

„den van 't hevigste gevecht, en inschikkelijkheid, niet minder „dan door zijn voorbeeld van onkreukbaren heldenmoed en „volharding in de grootste gevaren, de liefde zoo wel als de „bewondering der zeelieden in de hoogste mate gewonnen had." Zij noemden hem doorgaans Bestevaâr. Zijne voorzigtigheid evenaarde zijn' moed. 's Lands Staten erkenden zijne verdiensten door eene statige begrafenis in de Oude kerk te *Delft*, een heerlijk praalgraf van marmer en het slaan van een' gedenkpenning. Hij is 2 malen gehuwd geweest, eerst met Annegie Arkenbout Jacz., en toen met Dina de Haas, bij welke hij, behalve eene dochter, een' zoon naliet, die volgt.

TROMP (CORNELIS), geb. te *Rotterdam* 9 Sept. 1629, † 29 Mei 1691, toonde al vroeg, dat hem zijns vaders geest bezielde, wiens roem hij trachtte natestreven, schoon hij diens zachtmoedigheid en toegevendheid niet bezat. In 1650 voerde hij reeds als kapitein 't bevel over een oorlogschip, en woonde 2 en 3 jaren later den zeeslag bij tusschen J. van Galen en de Eng. admiraals Bodley en Appleton, waarbij hij zich zoo kloekmoedig gedroeg, dat men hem tot schout-bij-nacht bevorderde. Wij kunnen hem op al zijne togten van minder belang niet volgen. In 1656 zeilde hij naar de *Sond* en beveiligde *Dantzig* voor de Zweden; kweet zich in 1664 mannelijk tegen de Algerijnsche zeeschuimers, gaf in 't volgende jaar als vice-admiraal proeven van uitstekenden heldenmoed, in een noodlottigen zeeslag tegen de Engelschen, waarbij zijn vader sneuvelde, even als de adm. Obdam en de luit.-adm. Kortenaer, terwijl hij de vloot in goede orde binnen *Texel* bragt, waarover hem het opperbevel werd toevertrouwd. Dit geschiedde in een' tijd, dat de Ruiter met zijn smaldeel afwezig was; maar naauwelijks was deze daarmede terug, of aan Tromp werd zijn opperbevel ontnomen, en aan de Ruiter opgedragen. Zulk een hoon kon onze held moeijelijk verkroppen, ofschoon hij zich eindelijk liet overreden, om onder de Ruiter te dienen. In den eersten zeeslag van 1666 was hij te ver onder de Engelschen geraakt, die hem geheel omsingelden, en het zou met zijn schip gedaan geweest zijn, indien de Ruiter zijn' mededinger niet had ontzet. Men legde hem te laste, dat hij in één dezer zeeslagen zijnen opperbevelhebber niet genoegzaam ondersteund, en alleen voor zijn' eigen' roem gezorgd zou hebben, door 't escader van den Eng. vice-admiraal Smith op de vlugt te drijven en te vervolgen. Hij werd daarover door de Ruiter zelven bij de Staten van *Holland* aangeklaagd, en hetzij door de kracht der bewijzen, hetzij door partijschap, (daar Tromp, even als zijn vader,

steeds de stadhouderlijke partij aanhing) uit 's lands dienst ontslagen, niettegenstaande zijn aanbod, om de Ruiter voldoening te geven, zijn' misslag te bekennen, en, des noods, als eenvoudig kapitein in zee te gaan. Dit zette bij hem kwaad bloed, waarvan de Fransche gezant d'Estrades partij trachtte te trekken, door hem eene jaarwedde aan te bieden van 50,000 livres, als hij in dienst van zijnen koning overging; maar Tromp weigerde dien verleidelijken voorslag, en verkoos liever een ambteloos leven te leiden. Indien hij met welgevallen den moord der gebroeders de Witt heeft aangezien, zou dit eene onuitwischbare vlek op zijn karakter werpen, waarvan hem J. C. de Jonge in diens *Gesch. van 't Nederl. Zeewezen*, IV (1) 267 enz., zoo veel mogelijk vrijwaart. Hoe het hier mede gelegen zij, en hoe veel deel de partijwoede in dit verhaal ook hebbe, wij gaan 't liever met stilzwijgen voorbij, en voort om Tromp's verdere lotgevallen kortelijk mede te deelen. Na verloop van bijna 7 jaren kwam hij, door 't sneuvelen van van Gent, als admiraal weder in aanmerking. Het gelukte den stadhouder Willem III eene opregte verzoening tusschen de 2 groote zeehelden te bewerken. Tromp zou onder de Ruiter de eer der Nederl. vlag handhaven. Den 27 Mei 1673 voegde hij zich bij de vloot op *Schooneveld*, waar de Ruiter hem vriendelijk verwelkomde en deed in 3 zeeslagen, vooral in den grooten slag van *Kijkduin*, wonderen van dapperheid. Andermaal te diep onder de vijanden geraakt, zou hij zonder de Ruiter's bijstand reddeloos zijn verloren geweest. Merkwaardig is de krijgsmanstaal, waarmede hij het scheepsvolk aansprak: „Mannen! de vijand is nabij; „elk gedrage zich als een braaf kerel, en daar hij voor is „scheep gekomen; die zulks doet, zal ik beloonen, dat beloof „ik. 't Zal wel gaan." Te karakteristiek is de brief, welken hij den 8. Junij 1673 aan zijne zuster schreef, om dien den lezer te onthouden: „Beminde Suster! Gisteren hebben wij den „dans aangegaen, en ben, Godt sij gelooft, gesondt, en hebben „ons hart eens weder opgehaelt als keuningen. Ik ben op „mijn vierde schip de *Comeetstar*, en meen van daeg een braven dans te dansen. Wij krijgen de Fransen soo aen 't loopen „dat sij de bramseils en alles bijsetten, en soo het van daeg „soo voortgaet, soo hoop ik dat aller vrienden en ons gebedt „verhoort sal sijn, en dat wij van de tirannij verlost sullen „worden. Adieu! couragie, 't sal waerachtig wel gaen!" — Na den vrede met *Engeland*, deed hij op uitnoodiging van Karel II eene reize derwaarts en genoot er een vorstelijk onthaal, terwijl de koning hem tot de waardigheid van baron

verhief, met zijne nakomelingen in het mannelijk geslacht. In 1676 werd hij andermaal naar *Denemarken* gezonden, om dat rijk tegen *Zweden* bij te staan. Zijne krijgsbedrijven aldaar waren wel de laatste, maar niet de minst schitterende. De koning begiftigde hem met de orde des Olifants en verhief hem tot graaf, doch ontsloeg hem uit zijne dienst, toen Niels Juel 2 overwinningen behaald had en daarvoor tot luit.-adm. verheven was. Tromp, misnoegd over deze handelwijze, verliet dat ondankbare land, vooral ook op aansporing zijner vrouw Margaretha van Raaphorst, die zeer in zijn misnoegen deelde, althans de luit.-adm. Bastiaenze schreef omtrent dezen tijd aan den raadpensionaris van *Holland*: „dat Margrietje nu zoo goed Deensch niet was, als weleer." Overigens biedt Tromp het zonderling verschijnsel aan van grooten heldenmoed en zwak geloofsvertrouwen op Gods vaderlijke genade, blijkens een' brief van den gezant van Citters aan den adm. van Almonde, waarin hij o. a. schrijft: „dat de held C. Tromp in een seer ellendige „conditie overleden is, als gansch en 't eenemale wanhoopig „aan sijne saligheid, soo dat al de omstanders met hem be-„wogen waren." Zijn sterfbed was te *Amsterdam*, doch zijn lijk werd te *Delft* in de graftombe zijns vaders bijgezet.

TROOST (WILHELMUS), geb. te *Amsterdam* in 1684, werd leerling van den landschapschilder J. Glauber, en begaf zich ter verdere oefening op zijn 28ste jaar naar *Dusseldorp*, waar hij met de schildersdochter Johanna Maria van Nikkelen huwde, die bijzonder ervaren was in 't vervaardigen van bloem- en fruitstukken, dat zij van H. van der Mijn geleerd had. Na den dood des keurvorsten en van zijn' schoonvader, verliet hij *Dusseldorp*, en hield zich aan verschillende Duitsche hoven bezig met het schilderen van portretten van personen van rang, waardoor zijne beurs goed voorzien werd. Vervolgens hield hij zich wel 10 jaren op te *Haarlem*, waar hij vele aanzienlijke familieportretten vervaardigde; ook teekeningen met sapverwen en O. Ind. inkt, die goed betaald werden. Later vestigde hij zich te *Amst.*, waar verscheidene zaalstukken met landschappen door hem geschilderd zijn.

— (CORNELIS), welligt zijn broeder, geb. te *Amsterdam* 8 Oct. 1697, † 7 Maart 1750, betoonde zoo veel vlugheid van geest en vatbaarheid voor de kunst, dat hij het binnen 2½ jaar, door 't onderwijs van den bekwamen schilder A. Boonen en door eigen oefening, tot eene aanmerkelijke hoogte bragt. Hij muntte vooral uit in het schilderen van portretten, dat o. a. blijkt uit een kapitaal stuk, voorstellende de 5 inspecteurs van

't Amst. *Collegium medicum* ten voete uit (1724) en uit dat voor de chirurgijns-gildekamer, verbeeldende eene ontleedkundige les met een cadaver. Deze stukken, waarin hij de natuur stiptelijk volgde, bragten hem veel eer en voordeel aan; maar zijn geestig vernuft had meer vrije speling in het schilderen en teekenen van vrolijke tafereelen uit het dagelijksche leven, welke hem den eernaam van Nederl. Hogarth waardig maakten. Daaronder zijn te tellen zijne fraaije crayon-teekeningen, voorstellende 10 tooneelen uit oude Hollandsche kluchten, in 't kon. kabinet te *'s Hage* voorhanden, en nog 5 andere met crayon en waterverw onder den naam van *Nelri* bekend, van welk woord de letters naar volgorde elk boven een stuk staan, als: *Nemo loquebatur* (niemand sprak). *Erat sermo inter fratres* (er werd gesproken onder de broeders). *Loquebantur omnes* (alle spraken). *Rumor erat in casa* (er kwam leven in huis). *Ibant qui poterant, qui non potuere, cadebant* (die konden gingen, die niet konden, vielen.) De aanleiding tot deze luimige tafereelen vindt men uitvoerig verhaald in 't onschatbare werk: *Hollands roem*, III, A, 202 enz. Ze golden op eene verkooping te *Leijden* in 1781 *f* 2030, behoorden later tot de kunstverzameling van den hoogl. Bennet, en zijn, door een toeval, bij *Leijden's* ramp gelukkig behouden gebleven. De *Amsterdamsche kermisvreugd; de Huwelijksvoorstelling* door den vader van Reinier Adriaensz. aan de ouders van Saartje Jansz., de *Vrijaadje* van R. Adriaensz. en meer dergelijke boertige voorstellingen, zijn in plaat gebragt door Houbraken, Punt, Tanjé en and. Ook bestaan er van hem enkele zwarte-kunst-prentjes. Zijn eigenhandig geschilderd portret prijkt op 's rijks Museum te *Amsterdam*. — Zijne dochter

TROOST (SARA), geb. te *Amsterdam* in 1731, † 17 Oct. 1803, had den kunstzin van hem geërfd, en bragt het door zijn' onderwijs en door vlijtige oefening ver in het vervaardigen van fraaije teekeningen naar schilderijen van beroemde meesters. Ook slaagde zij bijzonder in het miniatuur-portretschilderen. Zij was gehuwd met Jacob Ploos van Amstel, dien zij verscheidene jaren overleefde.

TROOSTWIJCK (WOUTER JOHANNES VAN), uit een' aanzienlijken stand, geb. te *Amsterdam* 28 Mei 1782, † 20 Sept. 1810, toonde reeds op zijn 6de jaar grooten lust voor de teekenkunst, weshalve zijne ouders hem daarin een geregeld onderwijs lieten geven bij A. Andriessen, terwijl hij vervolgens de behandeling van 't penseel bij den broeder van dezen, Jurriaan A. leerde en gelegenheid vond zich verder te oefenen op de stedelijke teeken-academie. Door vlijt en het navolgen

der natuur, bragt hij het weldra tot eene aanmerkelijke hoogte, zoo dat hij het werk van andere meesters bedriegelijk wist na te bootsen, en bij gemelde academie en bij *Felix meritis* verscheidene prijzen wegdroeg. Hij schilderde portretten, die schoon van behandeling en treffend van gelijkenis waren, en wist door zijn gelukkig geheugen zelfs gestorvenen of afwezenden gelijkend af te malen. Het was echter voornamelijk in 't landschap- en vee-schilderen, dat hij slaagde, en een langer leven zou hem in 't laatste vak tot een' eersten meester gevormd hebben. Liet het zijn post als concierge van 't stadhuis toe, dan begaf hij zich jaarlijks in 't zomersaisoen naar 't *Gooi* of *Gelderland* en *Drenthe*, om stof voor zijne landschappen optezamelen. Hij was een jongeling van een voorbeeldig gedrag en aangenaam verkeer, wiens teekeningen gezocht en goed betaald worden.

TROOSTWIJK (PAATS VAN), geb. omstreeks het midden der 18de eeuw te *Amsterdam*, heeft zich als ster- en natuurkundige bekend gemaakt door zijne werkzaamheden met J. R. Deiman, M. Bondt, M. van Marum en anderen, betreffende electriciteit, gas, enz. Vele proeven en onderzoekingen, vooral met Deiman en van Marum, die lector was aan Teijlers's Stichting en Med. doct. te *Haarlem*, gedaan, hebben zijnen naam gunstig bekend gemaakt en aanleiding gegeven tot belangrijke opmerkingen en vorderingen op het gebied der schei- en natuurkunde. Hij gaf in 1790 met Deiman te *Amst.* in het licht: *Beschrijving van eene electriseer-machine en van proefnemingen met dezelve*, 4to met pl. Iets naders omtrent hem hebben wij niet kunnen opsporen.

TROTZ (CHRISTIAAN HENDRIK) was eerst advocaat te *Utrecht*, daarna hoogl. in de regten te *Franeker*, vervolgens te *Utrecht*, waar hij stierf in 1773.

TSEERAERTS (JHEROSME) of 'T SEERAERTS, uit een zeer oud adelijk Brabantsch geslacht, genoot als stalmeester bij den prins van Oranje, diens vertrouwen en was lid van het verbond der edelen. Hij werd door den prins in 1569 naar koningin Elisabet gezonden om haar te bevredigen omtrent de buitensporigheden der Watergeuzen, die hare schepen en onderdanen te dikwijls beschadigden. Daarna hield hij zich meestal te *Rochelle* op bij graaf Lodewijk van Nassau, waar hij bijzonder zorg droeg voor der Geuzen vloot. Op last van den graaf begaf hij zich in 1572 met eenig krijgsvolk naar *Vlissingen*, dat het Spaansche juk had afgeschud. Hij landde aldaar den 27 April, terwijl hij de volg. maand *Vere* binnentrok, door van Kuik en de Rijk onder het gebied van Oranje gebragt. Zijne verdere

onberadene en doldriftige aanslagen op *Brugge*, *Goes* en and. plaatsen vielen ongelukkig uit, waardoor hij veler misnoegen verwekte, en die van *Vlissingen* hem ter naauwernood binnen hunne muren toelieten, zelfs later den toegang weigerden. Dit drong hem met zijne manschappen naar *Zoutelande* te wijken, waar hij moedig den aanval van 2000 Spanjaarden afsloeg en vele vijanden doodde of op de vlugt dreef. Deze overwinning opende hem de poorten van *Vlissingen* en herstelde hem eenigermate in zijne eer. Een tweede togt op *Goes* met zijn ongeoefend volk, tegen geharde Spaansche soldaten en ervaren veldheeren, mislukte, even als de eerste. Dit maakte hem andermaal verdacht en zóó ongeduldig, dat hij zijn bewind over *Walcheren* opdroeg aan Jac. Smit, heer van *Baarland*, en zich naar *Medemblik* bij den prins van Oranje begaf, om zich tegen zijne beschuldigers te verdedigen. Hij zocht herstelling van eer in een tweegevecht, maar niemand daagde er op; dagvaardde in een gedrukt geschrift allen, die hem achter zijn' rug lasterden, om het in 's prinsen bijzijn te doen; maar niemand trad te voorschijn. Alleen Oranje, de steun der verdrukten, regtvaardigde en gebruikte hem, om *Haarlem* te ontzetten in Junij 1573, waarbij hij gewond werd; zoodat hij zich ter genezing naar *Leijden* begaf. Hier toefde hij niet lang; want na de inneming van *Geertruidenberg*, zag hij zich tot bevelhebber dier vesting aangesteld, doch werd weldra door 't oproerig krijgsvolk, dat hij in 't beeldenbreken wilde stuiten, moorddadig omgebragt. Bij zijn vroegtijdig graf zweeg de laster.

TUINMAN (CAROLUS), van wien ons geene levensbijzonderheden bekend zijn, was predikant te *Middelburg* in 't begin der vorige eeuw, en vergrootte het getal der rijmelaars van zijnen tijd, door zijne *Zielsverlusting of stichtelijke gezangen. Amst.* 1716. — *Beginselen van hemelwerk en zedezangen. Leijd.* 1720. — *Liederen Zions. Amst.* 1726. — *Mengelstoffen van gezangen op muzijknooten.* Ib. 1755. — *Rijmlust.* Ib. 1765, en *Middelb.* 1779, en meer and. Een scherp hekeldicht op dit en zijne and. rijmwerken vindt men in de *Ned. en Lat. Keurdichten*, 4de vervolg, bl. 151. Hij rijmde, zoo als hij zelf betuigt, maar om te rijmen. In 1722 kwam te *Leijden* zijn *Fakkel der Nederd. taale* in 't licht, en 't *Vervolg* daarop in 1731 te *Middelb.*, waarin hij, schoon niet altoos even gelukkig, vele onzer woorden uit vreemde talen afleidt, zonder gebruik te maken van Kiliaen of ten Kate. Meer bekend is zijn werk over *Den oorsprong en uitlegging der Nederd. Spreekwoorden*, 2 dln. *Middelb.* 1726 en 27, met dikwijls smaak- en zoutelooze aanmerkingen,

maar welke verzameling toch zijne verdienste heeft en lang ten gids verstrekte voor allen, die over spreekwoorden wilden verhandelen. Het in onze dagen uitgegevene *Spreekwoordenboek der Nederd. taal* van P. J. Harrebomée zal echter zijn werk wel verduisteren. Zijne theologische en twistschriften, slechts goed voor scheurpapier, laten wij onvermeld.

TULDEN (NICOLAAS VAN), uit een aanzienlijk geslacht geb. te *'s Hertogenbosch* in de eerste helft der 16de eeuw, oefende zich te *Leuven* in de regtsgeleerdheid, en bekleedde in zijne geb.-stad een' regterlijken post met eerlijken ijver en bekwaamheid. Meer om nut te stichten, dan om roem te behalen, schreef hij: *Loci communes parium ac similium juris, J. Damhouderi annotationibus. Antv.* 1601. — *Praxis rerum civilium ejusdem Damhouderi.* Ib. 1617, met belangrijke aanteek. — *Commentarium in methodum juris controversi N. Vigelli.* — Hij † 6 Oct. 1609. — Zijn zoon

— (THEODORUS VAN), geb. te *'s Hertogenbosch*, † 19 Nov. 1645, legde zich te *Leuven* toe op de fraaije letteren, logica, physica en regtsgeleerdheid voornamelijk onder E. Puteanus, met wien hij in vriendschapsbetrekking stond, en vestigde zich in zijne vaderstad als advocaat. Hij maakte zich in 1620 bij de geleerde wereld bekend door zijne *Dissertationes Socraticae, lib.* 2, en zag zich weldra te *Leuven* benoemd tot hoogl. in het burgerlijke regt. Later aangesteld tot raadsheer in den hoogen raad van *Mechelen*, was hij naauwelijks 4 maanden in deze betrekking werkzaam, toen de dood hem opriep. Hij heeft onderscheidene regtsgeleerde werken uitgegeven, o. a. *De principiis jurisprudentiae Lov.* 1621. — *De causis ac remediis corruptorum judiciorum etc. Colon.* 1624. — *Commentarium ad instit. juris civilis lib.* 4. *Lov.* 1633. — *Comment. ad cod. Justinianeum.* Ib. 1633. — *De sui cognitione libr* 5. — Zijne *Opera omnia* zagen te *Leuven* in 1701 en 1702 het licht. Hij was gehuwd met Catharina Clara van Grevenbroeck, bij welke hij 3 zonen naliet, waarvan een, Johannes Florentius, hem opvolgde als raadsheer in den hoogen raad te *Mechelen*, en daarna als pensionaris optrad aan 't hof te *Madrid.* —

— (THEODORUS VAN), geb. te *'s Hertogenbosch* in 1607, † 1676, werd als leerling besteld bij den grooten schilder Rubens te *Antwerpen.* Hij maakte weldra zulke vorderingen, dat hij zijn' meester kon helpen in het zamenstellen van groote stukken, o. a. in de werken der Luxemburgsche galerij. Daarna helde hij meer over tot het schilderen van boeren-gezelschappen, kermissen, bruiloften en dergelijke; zeer verdienstelijk

in den stijl van zijn' meester, doch minder naauwkeurig van teekening. Te *Parijs* vervaardigde hij 24 schilderijen in de kerk *des Mathurins;* genomen uit het leven van den stichter. Behalve van deze, heeft hij ook een menigte prenten geëtst in een' goeden stijl. In de Oranjezaal op 't *Huis in 't Bosch* bij *'s Hage* ziet men van hem eene smederij van Vulkaan, met levensgroote beelden, heerlijk van kracht en kleur, en op het stadhuis te *'s Hertogenbosch* 2 groote meesterlijk behandelde historiestukken. Men heeft aldaar den 1 Julij 1854 zijne verdiensten vereerd door het oprigten van een' standbeeld, vervaardigd door den beeldhouwer Frans Donkers.

TULP (NICOLAAS) of CLAAS PIETERSZ. T., geb. te *Amsterdam* 11 Oct. 1593, † 12 Sept. 1674, genoot eene beschaafde opvoeding en oefende zich te *Leijden* in de geneeskunde onder Vorstius en Heurnius. Hij vestigde zich als arts in zijne geb.-stad, en maakte zich zoo verdienstelijk, dat men hem onder de kundigste geneesheeren van dien tijd kan rangschikken. Die zich daarvan wenscht te overtuigen, leze de belangrijke verhandel. over hem van H. F. Thijssen, opgenomen in *'t Magazijn voor wetensch., kunsten en lett.* van N. G. v. Kampen, III, 391 enz. Hij was de oprigter van 't *Collegium medicum* te *Amst.*, en gaf anatomische lessen boven de Hal in de *Nes*, waarvan Rembrandt een treffend schilderstuk heeft vervaardigd, terwijl hij ook zorg droeg, dat de apothekers aan een zoo genoemd *Winkelboek* zich te houden hadden, in 1726 vermeerderd uitgegeven onder den titel van *Pharmacopoea Amstelodamensis renovata.* — Zijne *Observationes medicae. Amst.* 1641 met fraaije pl. in 3 boeken, waarbij hij naderhand het 4de voegde, zijn meermalen herdrukt, in 1739 voor de 6de maal, van welke uitgave in 1740 te *Leijden* eene Nederd. vertaling verscheen, die, hoe verouderd, nog waarde heeft. Zijne stadgenooten kozen hem in 1622 tot raad en schepen, en hij won als zoodanig algemeene liefde en achting door gematigdheid in 't godsdienstige. In 1650 was hij een der afgevaardigden tot den stadhouder Willem II, om de geschillen tusschen dezen en *Amsterdam* te vereffenen, terwijl zijne zending naar *'s Hage*, om over den vrede met Cromwell en uitsluiting van Oranje te handelen, genoegzaam toont, hoe zeer het heil van 't vaderland hem ter harte ging. In 1654 bekleedde hij voor 't eerst de burgemeesterlijke waardigheid. Hij drong in 't volgende jaar er op aan, dat er eene keure werd opgesteld tegen de weelderige en kostbare maaltijden. In 1672 betoonde hij veel moed en lust, om aan den inval der Franschen het hoofd te bieden en de stad te ver-

dedigen. Tot 4 malen toe stond hij als burgemeester aan 't hoofd der burgerij, en de zinspreuk: eene brandende kaars, welke hij gekozen had, was op hem bijzonder toepasselijk: „*aliis inserviendo consumor.*" (Ik verteer door anderen nuttig te zijn.) Hij genoot het voorregt, in Jan. 1672 den 50sten verjaardag te vieren van zijne benoeming tot lid der vroedschap, met eenen plegtigen maaltijd, waarbij het aan geene Lat. verzen ontbrak en een zilveren gedenkpenning werd uitgedeeld. Als eene bijzonderheid staat hiervan aangeteekend, dat elk der gasten een' zwaren schotel met suikergebak en ingelegde fruit van 't nageregt naar huis nam, en hun pijpen werden aangeboden nevens tabak op porceleinen schotels. Zijn borstbeeld is door den verdienstelijken beeldhouwer Quellijn in marmer gebragt. Hij was gehuwd eerst met Eva van der Voegh en toen met Margaretha de Vlaming van Oudshoorn, en liet bij beide kinderen na.

TUNINGIUS (GERARDUS), of VAN TUNINGHEN, geb. te *Leijden* in 1566, † 19 Aug. 1610, legde zich aldaar toe op de Fransche, Spaansche en Italiaansche talen, en begaf zich vervolgens naar *Enkhuizen* op een procureurs-kantoor om de behandeling van regtszaken te leeren, welk plan hij daarna liet varen, om zich in den koophandel te oefenen, ten welken einde hij zich naar *Lissabon* wilde begeven. Maar toen een geweldige storm hem noodzaakte naar 't vaderland terug te keeren, besloot hij zich aan de taalstudie te wijden. Na zich vlijtig in 't Latijn, het Grieksch en de wiskunde geoefend te hebben, bepaalde hij zich bij de regtsgeleerdheid, en promoveerde in 1588 onder den hoogl. H. Donaeus tot doctor in de regten. Hij vestigde zich te *'s Hage* als advocaat voor 't hof van *Holland*, en er ging weldra zoo groote roep uit van zijne bekwaamheid, dat curatoren der Leijdsche hoogeschool hem in 1590 het buitengewoon professoraat in de regten aanboden, op aanbeveling van J. Douza en J. Lipsius, terwijl hij 2 jaren later tot gewoon hoogl. bevorderd werd. Men zond hem in 1593 met D. Baudius naar *Frankrijk*, voorzien van brieven der curatoren, ja van de Staten, om koning Hendrik IV te verzoeken, dat hij de noodige vrijheid verleende aan J. J. Scaliger, om te *Leijden* als professor honorarius op te treden. Na het sluiten van 't bestand met *Spanje*, beving hem in de zomervacantie van 1610 de lust tot eene reis naar *Braband*, doch eene beroerte, die hem niet ver van *Brussel* overviel, verijdelde zijn voornemen. In de laatstgenoemde stad werd hij begraven in 't koor der kerk van de *H. Catharina*. Men heeft

van hem: *Apophthegmata Graeca*, *Lat.*, *Italica*, *Gallica et Hispanica*. *L. B.* 1602, waaruit eenige onkiesche wel hadden kunken gemist worden. Zijn vrolijk en opregt humeur bezorgde hem vele vrienden; overigens bezat hij een sterk geheugen en veel welsprekendheid, waarbij hij bevalligheid en levendigheid van voordragt paarde, zoo dat zijne lessen met toejuiching gehoord werden.

TURCK of TORCK (ALEXANDER), een Geldersch edelman, onderteekenaar van der edelen verbond, zoon van Jasper T., heer van *Aalst*, en van Johanna van Lijnden, was een voorstander der vrijheid en hopman in dienst van prins Willem I. Hij hielp in 1568 *Grave* bij verrassing innemen, en werd door den prins naar *'s Hage* gezonden, om de burgers tot onderwerping te brengen. Dit alles en het schenken van een kerkglas aan de onroomschen te *Gorinchem*, haalde hem Alba's toorn op den hals, die hem verbande en zijn goed verbeurd verklaarde. Dien ten gevolge werd zijne woning onder *Altena* dadelijk aangeslagen. Zijne verdere lotgevallen zijn ons onbekend.

TURCK (LUBBERT), heer van *Hemert*, zoon van Frederik T. tot *Zinderen* en van Maria van Wittenhorst, behoorde ook tot het verbond der edelen. Hij was bevelhebber over 't krijgsvolk te *Grave* in 1586, toen die stad door Parma belegerd werd. Bij een' tweeden storm, waarmede deze haar bedreigde, ontzonk aan burgers en soldaten zoo zeer de moed, dat de regering aan van Hemert voorstelde, om de stad bij tijds onder goede voorwaarden over te geven. Hij leende daaraan maar al te gereed het oor, en den 7 Junij van 't gemelde jaar trok Parma binnen *Grave's* muren. De verontwaardiging over dit gedrag van den bevelhebber was algemeen. De Staten van *Holland* drongen er op aan, dat hij gevangen gezet en voor een' krijgsraad te regt gesteld zou worden; en deze, ofschoon hem niet van verraad kunnende beschuldigen, verwees hem om zijne lafhartigheid ter dood. Te vergeefs waren al de pogingen zijner talrijke vrienden en bloedverwanten, om Leycester tot genade te bewegen; te vergeefs zijn aanbod, om met zoo vele jaren dienens op eigen kosten, als de koningin van *Engeland* hem zou opleggen, zijn leven te betalen, en de behaalde schandvlek, met rustig wagen van zijn persoon, hier of elders te land of te water, af te wasschen. Hij kwam op 't schavot, en bekende, door mededoogen met kermende vrouwen en kinderen, tot bloohartigheid vervallen te zijn, niet tot ontrouw. Hij werd binnen *Utrecht* 28 Junij 1586 staande onthoofd, en zijn lijk met groote pracht en rouw te *Hemert* begraven. Zijne

vrouw was Josina van Salland. Mevr. Bosboom-Toussaint heeft dit voorval tot het onderwerp van een harer romantische tafereelen genomen.

TURCK (P. LE), uit *Vlissingen*, heeft zich in den oorlog tusschen onzen staat en *Engeland* in het laatst der vorige eeuw, als kaperkapitein, door moed, ervarenheid en beleid bijzonder onderscheiden. In 1781 maakte hij, na het doorstaan van vele gevaren, goede prijzen, en zich beroemd door het hernemen van een Fransch fregat, dat door de Britten veroverd was. In Febr. van 't volg. jaar sneed hij een sloepschip en een brik van een Engelsch convooi af, dat door 6 sterk gewapende oorlogsfregatten begeleid werd. Hij zette op de bemagtigde sloep een prijsmeester en 2 man over, maar toen hij ook den brik in bezit wilde nemen, dwongen de fregatten hem af te houden. Intusschen ziende, dat de sloep weder den steven naar 's vijands vloot wendde, zeilde hij haar na, haalde haar midden uit de Engelsche vloot terug, nam haar op 't sleeptouw en voerde haar dwars door een geweldig vuur in de ruimte. Nog roemrijker was voor hem een volgende togt: na eenige prijzen gemaakt te hebben, was hij onder den Engelschen wal geraakt, en werd door 4 gewapende sloepen omringd; 2 uren duurde het gevecht, toen de vijand moest afhouden, doch vervangen werd door een groot Eng. kaperschip, dat, na even lang vechtens, ook moest afdeinzen. Hij kwam in zeer ontredderden staat *Vlissingen* binnen, waar men zeer voldaan was over zijn gedrag, zoodat in de kerk openbare dankzeggingen gedaan werden en zijne reeders hem een' kostbaren eere-sabel schonken, met een paar fraai gewerkte met zilver ingelegde pistolen. In den zomer van 1782 raakte hij slaags met een Engelsch fregat; hield het tegen de overmagt 5 glazen lang vol; doch moest, na 't verlies van 21 dooden en 17 gekwetsten, de vlag strijken en zich overgeven. In *Engeland* gevangen gezet en van zijne zware wonden genezen, wist hij te ontvlugten, kwam in 't begin van Sept. te *Vlissingen* terug, doch aan de eene zijde genoegzaam zonder kakebeen. De reederij beloofde hem een nieuw schip, maar de spoedig daarop gevolgde vredehandelingen maakten aan het kapen een einde.

TURNHOUT (JOHANNES LANTFORTIUS VAN), geb. te *'s Hertogenbosch* in 1524, † 1611, had zich onder Macropedius en C. Valerius bijzonder toegelegd op de Grieksche en Lat. talen, en was gedurende 50 jaren in zijne vaderstad, een ijverig leermeester der jeugd, die vele geleerde en beroemde mannen vormde. Hij had inzonderheid veel op met den Rom. dichter Terentius,

en heeft eenige werkjes naamloos uitgegeven, o. a.: *Praecepta syntaxeos in compendium redacta.* — *Annotationes in diversos grammaticos, oratores, poetas etc.* — *Tomi IV epistolarum seu thematum, discipulos praelectorum.*

TUIJL (PIETER) VAN SEROOSKERKE, geb. in 1430, ridder, heer van *Serooskerke* en *Welland* enz., werd in 1476 rentmeester-generaal van *Zeeland* beoosten *Schelde* en kort daarna door Karel den Stoute naar *Engeland* tot Koning Eduard I gezonden. De beide rentmeesters bewesten en beoosten *Schelde* hadden destijds, elk in hun kwartier, het voornaamste beleid van zaken in handen, en oefenden tevens de hooge jurisdictie. Pieter was een man van groot gezag en invloed en tweemalen gehuwd, eerst met Cornelia van Haemstede en daarna met Hadewig van Maelstede. Zijn sterfjaar schijnt onbekend.

— (JERONIMUS VAN) VAN SEROOSKERKE, geb. in 1510, † 1571, was ridder, heer van *Serooskerke*, burggraaf van *Zeeland.* Hij werd in 1534 benoemd tot raad en rentmeester-generaal beoosten *Schelde*, en bleef in die betrekking werkzaam tot in 1564, toen zijn schoonzoon Bruijninck van Wijngaerden hem opvolgde. Gedurende eene reeks van jaren had hij in zijn kwartier den grootsten invloed; hij was een ijverig voorstander van de R. Cath. godsdienst en een getrouw aanhanger van zijnen koning. — Zijn zoon

— (PHILIBERT VAN) VAN SEROOSKERKE, heer van *Serooskerke*, *Popkensburg* enz. burggraaf van *Zeeland*, was in 1562 schepen van *Middelburg* en vervolgens raad en rentmeester bewesten *Schelde.* Hij oefende als ijverig koningsgezinde veel gezag uit en, hoezeer uit *Zeeland* gevlugt, behartigde hij getrouw bij den ommekeer van zaken de belangen van zijn' meester. Als stedehouder van *Bergen op Zoom* zorgde hij in 1572 voor de veiligheid der Spaansche soldaten, te *Vlissingen* afgewezen. Hij beschreef de staten van *Zeeland* te *Brussel*, en werd door den landvoogd de Requesens gebruikt bij diens aanslag op *Zierikzee*, terwijl hij de hoofdbeleider was van den overtogt van Mondragon op *Duiveland.* Hij stierf in 1579 te *Antwerpen.* Er gaat van hem een gedenkpenning uit, in 1558 geslagen en bij van Loon te vinden. Zijne weduwe Catharina Sandelijn van Heerenhout keerde naar *Zeeland* terug, alwaar hare zonen aanzienlijke eereambten bekleedden. — Zijn zoon

— (HENDRIK VAN) VAN SEROOSKERKE, heer van *Staevenisse* en *Rijnhuizen*, was in verschillende eerambten werkzaam, o. a. in 1625 als lid van den raad van state, toen aan *Zeeland* de vervulling van de 2de plaats in dien raad werd toegestaan;

ook behoorde hij in 1622 tot het aanzienlijk gezantschap naar *Engeland*, om de gerezene geschillen over de O. Indische zaken bij te leggen, en den koning voor de belangen van den staat te winnen. Hij stierf d. 26 Mei 1627, na gehuwd te zijn geweest met Jacoba Oem van Wijngaerden.

TUIJL (GODERD WILLEM VAN) VAN SEROOSKERKE, geb. in 1648, † 1709, heer van *Welland* enz., was de zoon van Johan v. T. v. S. en Anna Walburg van Reede van Amerongen. Hij verloor zijn' vader vroeg en werd door zijne moederlijke bloedverwanten opgevoed. Weldra stonden de aanzienlijkste ambten voor hem open, en moest hij in 1672 de onaangename zending vervullen, om met den overwinnenden koning van *Frankrijk* te onderhandelen. Bij de verandering der regering in 1674 zag hij zich van al zijne ambten ontzet en buiten eenig bewind, tot aan den dood van prins Willem III. Na 1702 op nieuw benoemd tot gewoon afgevaardigde ter vergadering van de Staten-Generaal, was hij vervolgens een voornaam regent, zoo voor de prov. *Utrecht*, als voor den staat in 't algemeen. Hij liet kinderen na uit zijne beide huwelijken met Eleonora Constantia van der Meijden, vrouwe van *Papecoop*, en met Dorothea Pesser.

TWENT (JONKH. A. C.), geb. in 1772, † 3 Jan. 1852 te *'s Hage*, trad in 1784 in 's lands zeedienst en bragt een 10tal jaren door aan boord of in onze overzeesche bezittingen. Hij had tot zijne opleiding groote verpligting aan den kundigen zeekapitein J. O. Vaillant, met wien hij (na in 1788 tot luitenant bevorderd te zijn) tot 1793 in *O. Indië* bleef. Een jaar later diende hij als 1ste officier op 't fregat *De Waakzaamheid*, kapt. van Hamel, en woonde den merkwaardigen strijd bij, waarin dit fregat zich dapper tegen 2 grootere Fransche oorlogschepen verdedigde, tot dat het rijke convooi van koopvaarders, dat het beschermen moest, zich had kunnen redden. Eene harde krijgsgevangenschap in *Frankrijk*, tijdens het schrikbewind, was zijn lot. In Julij 1795 naar 't vaderland teruggekeerd, maar met hart en ziel aan 't huis van Oranje gehecht, was het hem onmogelijk het land te dienen, weshalve hij zich eene vrijwillige ballingschap getroostte. Sedert voerde hij het bevel op één der oorlogschepen, waarop het gezag van prins Willem V als admiraal-generaal steeds werd erkend, en hij verliet den stadhouder niet, dan nadat in 1802 de oude Hollandsche vlag ook op 't schip van kapt.-luitenant Twent was nedergedaald. Nu ging hij in Russische zeedienst, waarin hij, als kommandant van een linieschip, vooral bij de verovering van *Anapa* in de

Zwarte zee, roemrijke wapenfeiten volvoerde. In 1808 keerde hij naar *Holland* terug, waar koning Lodewijk dadelijk zijne verdiensten erkende, hem tot lid en raad van marine benoemde en later het bevelhebberschap over groote afdeelingen der vloot op de *Zuiderzee* en Zeeuwsche stroomen opdroeg. Met geestdrift begroette hij de omwenteling in 1813. Door van Hogendorp daartoe gemagtigd, stak hij in Nov. van dat jaar te *Scheveningen* in zee, om de kruisende Engelsche vloot op te zoeken, van welke hij als in zegepraal, met een detachement Britsche mariniers terugkeerde. Sedert werd hij door Willem I aan 't hoofd van 't loodswezen geplaatst, waarbij hij zich zeer verdienstelijk maakte. De eerste gewapende zee-stoomschepen van onze marine, zijn onder zijn opzigt gebouwd en in dienst gesteld. Het kommandeurs-kruis der orde van den Nederl. leeuw, en het ridderkruis met de ster van de orde der Eikenkroon strekten ten bewijze, dat ook Willem II zijne werkzaamheid en kunde op prijs stelde. Zijne 6 laatste levensjaren bragt hij in welverdiende rust door. Zijn hoofd bleef helder, en zijne belangstelling in 's lands zeewezen was nog even sterk als toen hij, vol van herinnering aan den roemrijken zeeslag op *Doggersbank*, als knaap zijn leven aan 's lands dienst wijdde.

TWISCK (PIETER JANSZ.), geb. te *Hoorn* in 1565, † 1 Oct. 1636, schreef eerst zijn' naam PIETER JANSZOON, doch heeft later dien van *Twisck* aangenomen, wijl aan het huis, waarin hij te *Hoorn* woonde en waarin tevens een laken- en stof-winkel gehouden werd, het dorp *Twisck* uithing. Hij was in zijne geb.-stad leeraar der Doopsgezinden, onder den naam van Friezen bekend. Hij verstond, behalve zijne moedertaal, geene andere dan de Hoogduitsche, was niet slechts in de godgeleerdheid, maar ook in de geschiedenis zeer ervaren; en had grooten invloed op de partij, die hij aanhing, zoo dat men het niet onwaarschijnlijk acht, dat hij door zijne veelvuldige reizen en de vele disputatiën, welke hij voerde, aangemerkt kan worden als een der hoofden of oprigters der Friesche Societeit in *N. Holland.* Hij deed zich kennen als een streng voorstander van kerkelijke tucht en ban, en daar hij zich mengde in allerlei godgeleerde en kerkelijke twisten, heeft hij niet veel bijgedragen tot bevordering van den vrede des genootschaps. Eene menigte theologische en geschiedkundige boeken worden van hem in de *Gesch. der Mennoniten* van H. Schijn en G. Maatschoen opgeteld, waaruit wij slechts overnemen zijne *Concordantie der H. Schriftuuren*, in fol. *Leijd.* 1615 en *Haarl.* 1648. — *Bijbelsch naam-chronijkboek*, 2 dln. in fol. *Hoorn* 1632,

beide werken hoog geschat vóór die van Trommius uitkwamen. — *Religions vrijheid* enz. 1609. — Onder zijne geschiedkundige boeken behoort *Chronyk van den ondergang der tyrannen* enz. 2 dikke dln. in 4to, *Hoorn* 1619 en 20. Het werk, schoon bij de Hervormden veracht, zou meer waarde hebben, indien er meer logische orde in heerschte en hij zonder het minste verband, niet van het eene onderwerp op het andere sprong. In de beschrijving van den toestand der *Nederlanden* is het vrij onpartijdig. Ook schreef hij in 1665 een boekje *van de Cometen*, waarin hij toont niet vrij te zijn van het bijgeloof dier dagen. Hier en daar vindt men ook in zijne werken eenige *meditations-liedekens*, die geene de minste dichterlijke waarde hebben, evenmin als die, welke voorkomen in zijn *Klein liedboeksken. Hoorn.* 1603 en 1633. Na zijn' dood verscheen er een bundel *Lijkdichten*, die toont dat hij bij velen in hooge achting stond.

TWIST (ALBERTUS JACOB DUIJMAER VAN) werd den 3 Jan. 1775 geb. te *Puttershoek* (waar zijn vader pred. was), en † d. 27 Nov. 1820. Hij bezocht in 1791 de Leijdsche hoogeschool, waar hij 5 jaren later bevorderd werd tot doctor in de beide regten met eene diss. *De mulieris in repetenda dote inter caeteros mariti creditores privilegio, ejusque usu in foro Hollandico.* Na te *'s Hage* als advocaat gepractiseerd te hebben, zag hij zich reeds in 1797 te *Deventer* tot hoogleeraar in de regten aangesteld, welken post hij aanvaardde met eene rede: *De juris Romani addissendi utilitate ac summa necessitate composito etiam novo legum codice, apud Belgas minime cessatura.* Bij herhaling, doch vruchteloos, werd hem het professoraat te *Harderwijk* aangeboden; maar in 1802 verwisselde hij zijne standplaats met *Groningen*, waar hij zijne lessen opende met eene redevoer. *De sapiente legislatore ad communem utilitatem civium mores componente.* Hier onderwees hij eerst het Romeinsche, daarna het hedendaagsche privaatregt, dat later vervangen werd door het wetboek van Napoleon. Belangrijk was zijne rede, bij 't nederleggen van 't rectoraat uitgesproken 12 Oct. 1809: *De iis ad quae cod. Napoleontei Hollandi doctor ad saluberrimum regis hunc perferentis, consilium sua docendi ratione adjuvandum imprimis attendat.* Als verdienstelijk leerling van van der Keessel, die uit het oude en 't nieuwe het beste wist te kiezen, vormde hij met zijn helder verstand, grondige geleerdheid en duidelijke voordragt, eene kweekschool van uitstekende regtskennis, en was door zijne welwillendheid en kunde veler vraagbaak in moeijelijke regtszaken.

TYBOUT (WILLEM), geb. te *Haarlem* in 1526, † 1599, oefende zich voornamelijk in het glasschilderen, waarmede hij grooten roem verwierf. Hij heeft in onderscheidene Nederl. steden blijken van zijne kunst nagelaten, o. a. in zijne geb.-stad een fraai geteekend en geordonneerd stuk in 't Westeinde der Groote Kerk, voorstellende, hoe aan *Haarlem* het stadswapen vereerd werd. Te *Delft* in de St. Ursels-kerk vervaardigde hij een stuk, waarin de afbeelding voorkomt van koning Filips II van *Spanje*, met zijne gemalin Elisabeth van Valois, beide knielende voor eene tafel, op welke 2 boeken liggen; en in de St. Janskerk te *Gouda*, de overwinning van *Damiate*; terwijl hij ook in den *Doelen* te *Leijden* al de graven van *Holland* staande afbeeldde. Van Mander vergist zich, als hij beweert, dat Tybout in 't beleg van *Haarlem* zou gesneuveld zijn.

TYDEMAN (MEINARD) was de zoon van Hendrik Willem T., Lt.-kolonel van een Overijsselsch regim. voetvolk, en van Johanna Onkruidt, en werd geb. te *Zwolle* den 20 Maart 1741, † 1 Febr. 1825. Na eerst de Lat. scholen in zijne geb.-stad, daarna het athenaeum te *Deventer* bezocht te hebben, verkreeg hij aan de Utrechtsche hoogeschool in 1762 den doctoralen graad in de regten met eene diss. *De L. Ulpiani Marcelli Jurecos. vita et scriptis etc.*, welke ook buiten 's lands met lof vermeld werd. Hij oefende zich nog een jaar te *Utrecht* in de regtspractijk, en toen bood men hem het rectoraat der Lat. scholen te *Leeuwarden* en te *Dordrecht* aan. Op de eerstgenoemde plaats, waar hij zijn' post aanvaardde met eene *Oratio de copulanda literarum et juris studio*, was hij slechts korten tijd werkzaam, wijl de Harderwijker akademie hem in 1765 verhief tot hoogl. in de hist., welsprekendheid en Grieksche taal. Hier opende hij zijne nieuwe loopbaan met eene rede *De necessario hist. eloq. et ling. Graecae in Belgica studio, ad egregium ejus civem formandum.* Doch reeds één jaar later vertrok hij van daar, om te *Utrecht* op te treden als hoogl. in de regtsgeleerdheid, met eene redevoer. *De finibus jurisprud. naturalis regendis.* Hier heeft hij 20 jaren, zoo door onderwijs als schriften, zich aan ambt en studiën kunnen toewijden, waarna noodlottige burgertwisten hem in 1786 wegens zijne Oranjegezinde gevoelens noodzaakten, *Utrecht* te verlaten en toevlugt te zoeken in *Harderwijk.* Hier in liefde opgenomen, werd hem een leerstoel aangeboden in het hedendaagsche regt, en den 13 Junij 1787 sprak hij zijne intree-rede uit: *De causis quibusdam corruptae jurisprudentiae.* Na den omkeer van zaken in 1788, begaf hij zich weder naar

Utrecht als hoogl. in 't Rom. regt, tot men hem in 1790 benoemde tot griffier der Staten van *Overijssel*, van welken post hij wegens de omwenteling in 1795 vrijwillig afstand deed. Nu leidde hij te *Kampen* een ambteloos, maar geen werkeloos leven. Jonge lieden, die gebruik wilden maken van zijne kunde, onderwees hij in de geschiedenis en regtsgeleerdheid, om hen zoo voor het academische onderwijs te vormen. In 1801 vestigde hij zich te *Leijden*, waar curatoren der hoogeschool hem het in orde brengen der acad. boekerij opdroegen en het opmaken van een' catalogus, waaraan hij met naauwkeurige getrouwheid voldeed. In 1814 benoemde hem de souvereine vorst tot gewoon hoogl., met toezegging dat hem bij de aanstaande hervorming van het hooger onderwijs, een bepaald vak zou worden aangewezen. Na de plegtige invoering dier wet, werd hij geplaatst bij de faculteit der bespiegelende wijsbegeerte en letteren, doch wegens zijne vergevorderde jaren, als boven de 70, ontslagen van de verpligting tot het houden van geregelde lessen. Dit belette echter niet, dat hij vrijwillig het onderwijs in de Rom. oudheden op zich nam en met lof voortzette tot kort voor zijn overlijden. Hij bezat eene uitgebreide geleerdheid, verwonderlijke belezenheid, groote dienstvaardigheid en werkzaamheid en een christelijk, beminnelijk karakter. Hij bezorgde o. a. eene verbeterde vertaling van Shaw's *Reizen door Barbarije en het Oosten*, verrijkt met eene belangrijke voorrede en aanteek.; eene nieuwe uitgave van de Groot's werk *De jure belli et pacis*, schreef een *Enchiridion studiosi jurisprud. naturalis*, enz.; leverde belangrijke bijdragen in de *Jaarboeken van kunsten en wetensch. voor 't Koningrijk Holland*, door J. Meerman uitgegeven; gaf eene schoone letterkundige verhand. in 't licht, getiteld: *De Burggraviata Leidensi* van W. Musketier Vergenst, doch 't meest van zijne hand, en schreef, behalve andere redevoeringen en verhandelingen, ook eene *Over den oorsprong der spraak en den Cratylus van Plato*, opgenomen in het IIde deel 2de stuk der *Verhand.* van de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*.

TYDEMAN (BAREND FREDERIK), zoon van bovenstaande en van Sophia Theodora de Beveren, werd geb. te *Utrecht* 8 Nov. 1784, † 21 Oct. 1829, en genoot te *Kampen* onder de leiding zijns vaders en van den kundigen rector H. Weijtingh, het eerste onderrigt in de geleerde talen. Behoorlijk toegerust, liet hij zich in 1801 onder *Leijden's* academie-burgers opnemen, terwijl hij bij zijne ouders inwoonde. Na de beoefening der voorbereidende wetenschappen, legde hij zich toe op de theologie, bijzonder op de Oostersche talen. Van zijne ervarenheid

in 't Arabisch gaf hij o. a. eene proef in een dichtstukje in die taal, achter de diss. van zijn vriend Borger *Interpr. epist. Pauli ad Galatas*, daarna door den hoogl. Rau in Lat. dichtmaat overgezet; doch inzonderheid door zijn *Specimen philolog. exhibens conspectum operis Ibn Chalicani de vitis illust. virorum*, 't welk hij in 1809 openlijk te *Leijden* verdedigde. Dat zelfde jaar tot proponent bevorderd, trad hij weldra te *Herveld* als leeraar op. Hier viel hem, door de gemoedelijke waarneming zijner bediening, de achting zijner gemeente ten deel, ook die van de R. Katholieken, blijkens den hartelijken brief van den pastoor, hem vóór zijn vertrek van daar toegezonden. Naar *Harlingen* beroepen in 1815, nam hij ook hier met lust en ijver zijn' post waar, was er de geliefdste leidsman der jeugd, veler raadgever, vertrooster, vriend, en lid van 't prov. kerkbestuur van *Friesland*. Bijna 2 jaren later vertrok hij naar *Dordrecht*, waar hij, in onderscheidene betrekkingen, tot aan zijn' dood werkzaam bleef. Die werkzaamheden vindt men uitvoerig geschetst in Schotel's *Kerkelijk Dordrecht*, II, 728 enz. Hij was bijzonder ingenomen met de wijsgeerig-godgeleerde stellingen van J. Swedenborg, wiens schriften hij zich aanschafte, welke later door de Leijdsche academie zijn aangekocht en in de *Bibliotheca Thysiana* aldaar opgenomen. — Weinige schriften heeft hij nagelaten. Hij vertaalde eenige werkjes van J. Clowes *Opleid. tot waarheid en deugd. Dordr.* 1828. — *Over het bestaan van booze geesten.* — *Bevestiging van de leer der drieëenheid, Amst.* 1826, en bezorgde ook eenige boekbeoordeelingen in sommige tijdschriften en de 2de uitgave der *Levens van doorlucht Gr. en Rom. van Plutarchus*, door E. Wassenbergh en H. Bosscha. Bij curatoren der Franeker hoogeschool kwam hij eenmaal in aanmerking voor 't professoraat in de Oostersche talen, en die van *Leijden* schonken hem in 1822 eershalve den titel van theol. doctor. Zijne dichterlijke verdiensten zijn gehuldigd in 't *Vervolg* op W. Geijsbeek's *Biogr. Woordenb.* III 246. De Zeeuwsche, Leijdsche en Utrechtsche wetenschappelijke genootschappen telden hem onder hare leden. Hij bezat bij een' beminnelijken geest veel verstand en uitgebreide geleerdheid; bij onvermoeiden vlijt een welwillend hart voor zijne medemenschen.

TYMAEUS (JACOBUS) uit *Amersfoort*, daarom ook wel *Jacobus Amersfordiensis* genoemd, was op het einde der 15de eeuw, art. lib. magister en doctor in de theologie, voorzitter van 't *St. Laurens-Collegie* te *Keulen*, pastoor der St. Johanneskerk en hoogl. in de godgeleerdheid aldaar. Hij schreef: *Com-*

mentaria in Aristotelem de generatione et corruptione, en *In Aristotelis meteora*, beide te *Keulen* in 1497 uitgegeven.

TYSENS (GIJSBERT) uit *Amsterdam*, schreef in de eerste helft der 18de eeuw meer dan 30 tooneelstukken, waarvan men de titels in W. Henskes, *catalogus van tooneelspelen*, kan opslaan. Ook gaf hij in 1720 te *Amst.* zijne *Herders-*, *veld-*, *minne- en mengeldichten*, en in 1723 zijne *Gedichten* uit. Alles niet meer dan middelmatig.

TZAERDA (SCHELTO VAN), zie op S. VAN TJAARDA, bladz. 53.

U.

UBERFELD (JOHANN WILHELM), geb. in 't *Westfaalsche* in 1659, † 1732, vestigde zich omstreeks 1684 als koopman te *Leijden*. Hij was de dweepachtige gevoelens van J. G. Gichtel toegedaan (Zie dat Art. deel I, bl. 590), en bevorderde ze zoo lang het in zijn vermogen stond, vooral door het uitgeven van Gichtel's werk *Theosophia practica*, 7 dln. *L. B.* 1722, en ook door die van J. Böhme. Deze secte droeg in *Duitschland* den naam van *Hollandsche Engelbroeders*. Na zijn' dood zijn de Gichtelianen hier te lande langzamerhand uitgestorven. Hunne mystieke denkbeelden vindt men uitvoerig vermeld in Ypeij's *Kerkel. gesch. van de* 18*de Eeuw*, X, 327 enz.

UBINCK (THEODORUS). In 1699 tot proponent bevorderd, zag hij zich in 1704 tot pred. benoemd te *Overschie*, van waar hij 2 jaren later naar *Delftshaven* vertrok, en in hetzelfde jaar naar *Alkmaar*, waar hij stierf in 1709. Wij zouden hem niet vermelden, ware het niet, dat hij eenige schriften in 't licht had gezonden, zoo als: *Koningsgangen in zijn heiligdom of verklar. van den LXVIIIsten Psalm.* — *Lijkpredikatie over koning Willem III. Utr.* 1702. — *'s Heilands geboorte. Leijd.* 1710. — *Geestelijk Bruiloftslied of verklar. over den XLVsten Psalm. Ib.* 1728; 2de druk.

UCHTERVELT (JACOB) is een zeer verdienstelijk schilder

geweest uit de Holl. school, van wien ons geene levensbijzonderheden bekend zijn, als dat hij leefde in 't midden der 17de eeuw, en gelijktijdig met Pieter de Hooge leerling van van Berchem zou geweest zijn. Hij schilderde moderne gezelschappen in den trant van G. Metzu, wist als deze licht en schaduw, kleederen en huissieraden keurig te schikken, ofschoon hij hem niet overtrof. Zijne stukken, die weinig voorkomen, worden duur betaald. In 't Haagsche Museum vindt men van hem een fraai stuk, voorstellende een binnenhuis, waar een boer aan eene dame visch biedt.

UCHTMANNUS (ALLARDUS), † in 1679, was conrector der Lat. scholen te *Leijden*, toen men hem in 1648 aldaar aanstelde tot buitengewoon hoogl. in de Hebr. taal; in 1668 werd hem ook het onderwijs in 't Grieksch opgedragen en hij in 't volg. jaar benoemd tot gewoon hoogl. in die taal. Hij hervatte 3 jaren later het onderwijs in 't Hebr., terwijl dat in 't Gr. aan een ander werd opgedragen. Men beschuldigde hem van een nalatig en onbetamelijk gedrag omtrent de studenten, zoo dat hij tot straf in 1678 eene aanzienlijke vermindering in zijne jaarwedde onderging.

UDEMANS (GODEFRIDUS) was in 1599 predikant te *Haamstede* en *Burgt*, en werd van daar in Julij 1602 naar *Zierikzee* beroepen, waar hij echter eerst den 11. Apr. 1604 werd bevestigd. Men zond hem in 1616 wegens de kerken van *Zeeland* met H. Faukelius ter vergadering te *Amsterdam*, om middelen te beramen ter verkrijging eener nationale synode, en ter bewaring van de zuivere leer tegen de dwalingen der Remonstranten. Hij diende in 1617 eenigen tijd de gemeente te *'s Hage*, op verzoek van prins Maurits; was assessor der Zeeuwsche synode, van 9—13 Oct. 1618 te *Zierikzee* gehouden en werd door deze naar die van *Dordrecht* gezonden, waar hij zich als een voorstander der zuivere leer deed kennen. Hij wees in 1645 een beroep naar *Dordr.* van de hand en stierf in Jan. 1649. Men heeft van hem o. a. een *Geestelijck compas.* 1617. — *Christel. bedenckingen gestelt op elcken dag van der weke.* —

— (Mr. CORNELIS), geb. te *Bergen op Zoom*, woonde te *Vere* in *Zeeland* in 't midden der 17de eeuw, en heeft onder meer andere stukjes, ook een paar rijmwerken uitgegeven in den trant van zijn' vriend J. Cats, namelijk: *Nederl. tragicomedie, vertoonende het gewoel der voorledene en tegenwoordige oorlogen in de Nederl. Middelburg* 1652, en *Afbeeldinge van de verkeerde Werelt enz. Ib.* 1660 in 4to met pl., die even middelmatig zijn als de inhoud. Hij stelt daarin de verkeerdheid der menschen

voor van de schepping der wereld af tot op Christus' hemelvaart, en zegt o. a. in de voorrede: „Mijn pen is wel scherp, maer sij en gaept niet om ijemandt in 't bijsonder te quetsen of te bijten, maer om in 't gemeen onse *verdraeijde verkeertheit* wat uijt te schreeuwen." Cats heeft er een vers voor geschreven, welligt het laatste dat hij gedicht heeft, met het onderschrift: „Gedicteert, ende geteekend uijt mijn bedde. Sorgvliet den 17 Mey 1660." Udemans heeft ook nog, onder den naam van Irenaeus Poimenander, een werkje geschreven, getiteld: *Absaloms-hayr. Dordr.* 1643, waarin hij de talenten huldigt van A. M. van Schurman. Zijn vader, die ook den naam van CORNELIS droeg, was smid en schijnt ervaren geweest te zijn in het latijn, zoodat hij door sommigen verward wordt met zijn' zoon, die echter, daar hij den naam van Mr. droeg, met meerderen grond voor schrijver en in het latijn ervaren kan gehouden worden. — Daar zijn ook nog geweest een H. UDEMANS en een IZAAK UDEMANS, de eerste graveur, de laatste predikant te *Vere.*

UDEMANS (WILLEM), geb. te *Middelburg* in 1723, † 1797, was een bekwaam schilder van zeegezigten, met schepen gestoffeerd, bijzonder naauwkeurig geteekend; daarbij was hij een kundig scheepsbouwmeester, ofschoon hij dat vak geheel uit liefhebberij beoefende. Hij behaalde een' zilveren eereprijs voor eene *Verhandeling over de scheepsbouwkunst. Middelb.* 1757.

UFKENS (POPKE of POMPEJUS) was een edelman in de *Groninger Ommelanden*, en de belangen van vrijheid en hervorming bijzonder toegedaan. Ofschoon geen lid van het verbond der edelen, moest hij de vervolging van 't Spaansche bewind in 1569 en 1570 naar *Embden* ontwijken. Daarna diende hij graaf Lodewijk van Nassau bij diens ongelukkig geslaagden inval in de *Ommelanden*, en hielp toen met al zijn vermogen de pogingen der Watergeuzen bevorderen. Hij bragt manschappen en krijgsvoorraad bij een, en wapende een schip tot een aanslag op *Vlissingen* of *Enkhuizen*; doch de uitvoering werd door den drost van *Embden* belet. Ofschoon hij daarna niet werkeloos bleef ter bevordering der goede zaak, terwijl hij brieven wisselde met den prins van Oranje, vinden wij hem eerst terug in Dec. 1576, toen hij, nadat *Groningen* het Spaansche juk had afgeschud, met den graaf van Rennenberg die stad binnentrok, waarbij hij, bij ongeluk, door de wang geschoten werd. Hij stond bij den graaf in hooge gunst en was een der ijverigsten om de Unie in *Friesland* te bevorderen; doch ontdekte al spoedig, na de komst van Rennenberg's zuster

in *Groningen*, 21 Jan. 1580, hoe deze alles in 't werk stelde om haar' broeder voor *Spanje* te winnen. Met Corput poogde hij den weifelenden stadhouder te vergeefs tot betere gedachten te brengen. Deze zond Ufkens van de hand naar *Utrecht*, tot den prins en de bondgenooten, om als 't ware zijn persoon te verdedigen tegen de beschuldigingen, die reeds veld hadden gewonnen, terwijl hij in diens afwezigheid zijn snood ontwerp uitvoerde. De prins kon dit in 't eerst niet gelooven, daarom zond hij Ufkens naar Rennenburg terug, om dezen tot eene zamenspraak uit te noodigen in *Kampen*. Maar vernemende, hoe de hekken te *Gron.* verhangen waren, zocht hij zijne veiligheid in de vlugt. Kort daarna, den 26 Junij 1580, beving hem de nieuwsgierigheid om, in eene koets gezeten, den slag bij *Hardenberg* aan te zien. Het leger van Hohenlo, niet bestand tegen dat van M. Schenk, werd verslagen, en Ufkens gedood in zijn' omgeworpen koets. Hij was gehuwd met Teetke Jarges, welke na zijn' dood hertrouwde met Jacob van Brienen.

UILKENS (JACOBUS ALBERTUS), geb. te *Wierum* bij *Groningen* 1 Mei 1772, † 30 Mei 1825, verloor op zijn 5de jaar zijn' vader, die een' geacht landman was. Zijne moeder, die 3 jaren later naar *Groningen* vertrok, zond hem aldaar op de Lat. school, wijl hij vele proeven gaf van vernuft en opmerkzaamheid. Na haren dood in 1783 werd hij aan voogden toevertrouwd, die voor zijne verdere ontwikkeling behoorlijk zorg droegen. Hij openbaarde reeds vroeg, welk een open oog hij had voor de heerlijke werken Gods, van daar dat hij, ofschoon tot de predikdienst opgeleid, niet verzuimde zich die wetenschappen eigen te maken, welke een' diepen blik doen slaan in de natuur. Hij verdedigde in 1795 op de Gron. hoogeschool eene diss. *De atmosphaera ejusque quam exserit in vegetalibus actione*, waardoor hij den doctoralen graad in de wijsbegeerte enz. verkreeg. In het volgende jaar tot proponent bevorderd, trad hij als leeraar op te *Lellens*, 2 jaren later te *Eenrum*, en in 1815 als hoogl. in de landhuishoudkunde te *Groningen*, welke betrekking hij aanvaardde met eene rede: *Over den invloed der landhuishoudk. op het bestaan en de welvaart der maatschappij*. Hij breidde zijnen werkkring verder uit, zoo dat hij niet alleen aan de academische jongelingschap, maar ook aan zijne medeburgers, door openbare lessen, onderwijs gaf in de technologie en in het physiologisch gedeelte der kruidkunde. Het vereerend aanzoek van den koning in 1822, om zijn' leerstoel met dien te *Leijden* te verwisselen,

wees hij beleefdelijk van de hand. In 't volg. jaar woonde hij als afgevaardigde der commissie van landbouw, te *Brussel* de vergadering van landhuishoudkundigen bij, door den minister van binnenlandsche zaken Falck, als voorzitter, bestuurd. Eene menigte schriften verhoogen zijn' roem als natuurkundige. Om algemeen nuttig te kunnen zijn, wist hij die in een bevalligen eenvoudigen stijl op te stellen. Hij leverde eene, met dubbel goud bekroonde, beschrijving van de merkwaardigste voortbrengselen der natuur; een *Technologisch* en *Landhuishoudkundig handboek;* en bovenal het uitgebreide werk: *De volmaaktheden van den Schepper in zijne schepselen beschouwd*, 4 dln. 1801—18. Hij mogt dit voortreffelijke werk niet ten einde brengen, maar het ontbrekende is op eene keurige wijze aangevuld door zijn' opvolger, den hoogl. van Hall. Zijne overige werken vindt de lezer vermeld in 't *Woordenb. van kunsten en wetenschappen* van G. Nieuwenhuis, in voce. Bij zijne uitgebreide kennis was hij bijzonder nederig, en aan een' vasten doordringenden geest paarde hij eene eenvoudigheid van zeden, die den luister zijner talenten verhoogt.

UITERLIMMIGE (WOUTER), geb. te *Dordrecht* in 1730, † 1784, werd door den vermaarden schilder A. Schouman in de kunst onderwezen. Doch hoezeer hij ook poogde zijn' leermeester op zijde te streven, dit mogt hem niet gelukken; ofschoon zijne portretten en zijn gevogelte hunne verdiensten hebben. In de theoretische kennis van zijn vak was hij zeer ervaren, dat hem bij den kunsthandel, dien hij dreef, zeer te stade kwam.

UITEWAAL (JOACHIM), geb. te *Utrecht* in 1566, † 1624, leerde het glasschilderen bij zijn' vader, en oefende zich daarna 2 jaren in de eigenlijke schilderkunst onder J. de Beer, een leerling van F. Floris. Daarop begaf hij zich naar *Italië*, kwam te *Padua* in kennis met den bisschop van *St. Malo*, dien hij op zijne kunstreis door *Italië* vergezelde, bij wien hij een' geruimen tijd in dienst bleef en voor wien hij onderscheidene stukken vervaardigde. Na verloop van 4 jaren keerde hij naar zijne vaderstad terug, waar hij een aantal groote en kleine historiële kunstwerken schilderde, meestal goed van teekening en koloriet. Er zijn ook 14 prenten van zijne vinding, door W. J. Swanenburg in 't koper gebragt.

UITKERKE (ROELAND VAN), heer van *Heestert* en *Heemstrode*, was een Vlaamsch edelman, die bij Filips van *Bourgondië* in hooge achting stond, met wien hij naar *Holland* overkwam. Na hem vroeger met eene zending naar *Engeland* begunstigd te hebben, bekleedde hij hier te lande steeds gewigtige posten

en wordt in een' brief van gemelden vorst, in 1425 geschreven genoemd: „Onze lieve getrouwe raad en kamerling." Hij voerde het bevel in *Haarlem* tijdens het beleg door vrouwe Jacoba van Beijeren in 1426. In Mei van 1427 werd hij, in plaats van Frank van Borselen, tot stadhouder van *Holland* aangesteld. Toen in 't volgende jaar de verzoening tusschen Jacoba en Filips tot stand gekomen, en een raad van 9 personen met het bestuur van zaken belast was, waren hij en C. de Comines de eenige vreemdelingen, door Filips hiertoe benoemd. Hij was gehuwd met Margaretha de la Clite de Comines, vroeger gehuwd aan Olivier van Halewijn. Hij stierf den 22 Apr. 1442. — Zijn zoon

UITKERKE (JAN VAN), heer van *Ruwerschuuren*, bewees aan Filips mede gewigtige diensten, door zich o. a aan 't hoofd van 7 of 800 Vlamingen te stellen, waarbij zich eenige Leijdsche en Amsterd. poorters gevoegd hadden, ten einde zijn vader in 't beleg van *Haarlem* te ontzetten. Zijne nadering dwong Jacoba het beleg op te breken en hem te gemoet te trekken tot bij *Alfen*, waar zij hem versloeg en vele der Kabeljaauwschen sneuvelden of gevangen genomen werden. Wij vinden hem nog in 1426 terug als kastelein of burgtvoogd te *Gouda*, als hoedanig hij nog werkzaam was in 1440.

ULFT (JACOB VAN DER), geb. te *Gorinchem* omstreeks 1627, is waarschijnlijk een leerling geweest van J. Both, te oordeelen naar zijne manier van schilderen. Ofschoon hij nooit *Italië* bezocht heeft, is het opmerkelijk, dat hij meestal bouwvallen en overblijfsels der oudheid, die te *Rome* gevonden worden, afbeeldde, terwijl hij de pleinen en straten stoffeerde met figuren in allerlei kleederdragten met zulk eene naauwkeurigheid, dat zij, die het land gezien hadden, aanstonds de door hem afgebeelde plaatsen herkenden, en zich verwonderden over den natuurlijken Italiaanschen toon, die daarin heerschte. Tevens vindt men van hem ook gezigten in *Londen* en *Amsterdam*, en was hij een der beste glasschilders van zijn' tijd, gelijk onderscheidene stukken in de kerken in en om *Gorinchem* konden getuigen. Overigens behoorde hij tot den aanzienlijken stand en heeft in zijne geb.-stad den post van burgemeester bekleed. Er bestaat van hem eene teekening van den *Dam* te *Amst.*, rijk gestoffeerd, en daarvan eene geëtste prent. Het Amsterd. Museum bezit van hem een gezigtje aan den *Tiber* bij *Rome* en een bergachtig landschapje, en het Haagsche een Rom. gezigt op antieke gebouwen, met eene legermagt in aantogt.

ULPIUS, geb. te *Schalsum*, een dorp in *Friesland*, weleer

vermaard door een' grooten klimopboom, die den ganschen toren bedekte; van daar Ulpius' bijnaam: Cissaeus; terwijl hij ook wel Franequerensis genoemd wordt, wijl zijne geb.-plaats digt bij *Franeker* lag. Hij was bijzonder ervaren in de Grieksche taal, zoo dat die van *Erfurt* hem daarin een' leerstoel aanwezen. De toenemende Hervorming van Luther drong hem die hoogeschool te verlaten en naar zijn vaderland terug te keeren, waar hij eene kerkelijke bediening bekleedde. Zijn landgenoot Suff. Petri was zijn opvolger te *Erfurt* in 1557, en de beroemde Erasmus zijn vriend. Hij vertaalde de *Opera et dies Hesiodi* in 't Latijn met aanmerkingen, 1553. Ook verzamelde hij een *Farraginem proverbiorum*, naar die van Erasmus, *Paris*, 1571, en schreef eene *Elegia gratulatoria ad Henricum Saxoniae ducem*, als ook eenige werkjes tegen Luther.

UKENA of UKEN (FOKKE), hoofdling te *Leer*, een voornaam edelman in de *Groninger Ommelanden* en in *O. Friesland*, waarvan destijds de grenzen niet bepaald waren. Aan het hoofd der Vetkoopers trok hij in 1420, met vele Groninger en O. Friesche edelen, in *Friesland*, waar het tusschen hem en de Schieringers, aangevoerd door Sikke Sjaardema, Wijbren Hermana en anderen, bij *Hindelopen* tot een scherp gevecht kwam, waarin Uken, meer in de wapenen geoefend, de overwinning behaalde, 300 Schieringers verslagen en 200 gevangen genomen werden. Daarop werd in 1422 een vredesverdrag gesloten. Een verschil tusschen hem en Okke ten Broecke deed hem in 1427 tot de Schieringers overgaan, en door het verslaan en gevangen nemen van dezen zijnen vijand, kwam hij in 't bezit van *Reiderland*, waar hij zich liet huldigen, nadat ten Broecke de ingezetenen van den eed ontslagen had. Hij trachtte later vruchteloos *Bremen* te veroveren; en ondervond daarna veel onspoed. De graaf van *O. Friesland* beoorloogde hem in 1431 en belegerde zijn kasteel te *Leer*, nadat hij vroeger naar *Munster* gevlugt was. Hij stierf in 1435 op *Dijkhuizen* bij *Appingadam*. Er wordt van hem getuigd, dat hij als knaap reeds ten strijde toog, als jongeling bij de wapenen was opgevoed en zich altoos menschelijk en eerlijk bij veldslagen en stormen gedragen, en 35 gevechten geleverd heeft.

UKO WALLIS, zie op WALLIS.

UNIA (WORP) of VAN UNIA, uit een zeer oud aanzienlijk Friesch geslacht, reeds vóór 1443 bekend, was een zoon van Kempo v. U., Olderman te *Leeuwarden*, en van Frouwk Ammema. Hij behoorde tot de voornaamste Vetkoopers, had veel invloed en was een der hoofdlingen te *Leeuwarden*. Hoezeer hij

vroeger sterk geijverd had tegen het Groninger verbond, onderteekende hij het 1 Nov. 1492, met Rienk Burmania en P. Cammingha, en zij beloofden, in geval van oorlog of oproer, hunne huizen te *Leeuwarden* aan de bondgenooten, mits kost- en schadeloos, te zullen inruimen. Later moest Worp het huis, door zijn' vader gebouwd, afstaan aan den hertog van Saxen voor 3000 gouden florijnen of 200 goudguldens jaarlijks als interest, wijl het te digt bij de plaats stond, waar het blokhuis zou gesticht worden. Hij was gehuwd met Tet van Burmania en † in 1507.

UNIA (AUKE VAN) tot *Wirdum*, was een kloekmoedig voorstander der vrijheid, onderteekenaar van 't verbond der edelen en daarom gehaat bij Alba, die hem te *Antwerpen* liet dagvaarden en op zijne niet verschijning verbannen. Hij bleef desniettemin der goede zaak getrouw, en behoorde in 1572 onder de 4 hopmannen der burgerij van *Sneek*, welke met de meeste Friesche edelen de zijde van Oranje kozen. Hij was gehuwd met Anna van Tjaarda, doch stierf kinderloos.

— (RITSKE of RITSCO VAN), hoogstwaarschijnlijk dezelfde, die op de lijst der verbondene edelen voorkomt onder den naam van Horatius v. U., was de zoon van Juw van U. en Aelke Jukema, en derhalve een broeder van Auke, met wien hij ook door Alba te *Antwerpen* gedagvaard werd. Het schijnt eenigermate vreemd, dat hij evenwel wegens den koning van *Spanje* drost bleef van *IJsselmuiden* en van 't kasteel te *Genemuiden;* of het moest zijn, dat zijn huwelijk met Margaretha (natuurlijke dochter van den graaf van der Marck van Aremberg) zijne onderteekening van der edelen verbond deed vergeten. Althans behield hij zijn' post tot in 1572, toen het kasteel te *Genemuiden* in handen der Watergeuzen viel, en Ritske op 't blokhuis te *Leeuwarden* gevangen gezet en een' geruimen tijd gehouden werd, niettegenstaande hij zich ter zuivering had aangeboden. Hij had bij zijne vrouw elf kinderen, van welke Karel van Unia, zoo ver men weet, het geslacht heeft voortgeplant, dat echter thans, volgens J. Scheltema, uitgestorven is.

UTENENG (BERNT) of WTENENG, uit een oud edel geslacht in 't *Sticht van Utrecht*, was de zoon van Frederik U. en Agnes van Renesse van Baer. Hij ijverde zeer voor de zaak der vrijheid, trad in 't verbond der edelen, woonde hunne vergadering te *St. Truijen* bij, en trachtte *Vianen* van buskruid te voorzien. Hierom werd hij door Alba verbannen, doch bij de eerste bekwame gelegenheid keerde hij naar deze

landen terug en voegde zich bij Adr. van Swieten, dien hij *Gouda* hielp innemen. Later is hij in handen der Spanjaarden gevallen, die hem te *Arnhem* onthoofden. Omstandigheden noch tijd van dit ongeval schijnen bekend te zijn. Zijn vader overleefde hem, die lid was van de Staten van *Utrecht* en in hunnen naam de vermaarde Unie onderteekende in 1579. Bernt stierf waarschijnlijk ongehuwd.

UTENHOVE (JAN), uit een oud adelijk geslacht te *Gend*, dat zich, ter bevordering der Hervorming in de *Nederlanden* en *Engeland*, bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt. Zijne godsdienstige begrippen haalden hem eene verbanning uit zijne geb.-stad op den hals in 1545; weshalve hij zich naar *Londen* begaf, waar hij weldra een licht en sieraad werd der Nederd. gemeente en in 1551 één harer voornaamste ouderlingen. De verheffing van Maria op den troon drong hem, met de leeraars en leden der Herv. gemeente, *Engeland* te verlaten en elders jammerlijk om te zwerven, waarvan hij een verhaal opstelde en uitgaf onder den titel van: *Simplex et fidelis narratio*, etc. *Bazel* 1560. Nadat de koningin Elisabeth hare zuster opgevolgd was, keerde hij naar *Londen* terug, waar hij stierf in 1566. Door zijne taal- en dichtkunde, geleerdheid, christelijken wandel en verdraagzaamheid heeft hij der Herv. kerk gewigtige diensten bewezen, ook vooral door zijne schriften. Hij vertaalde den in 't Latijn opgestelden *Catechismus* van à Lasco in 't Nederd. (*Londen* 1551), waarvan in 1558 eene Emdensche uitgave volgde, en ook zijne *Liturgie*, welke later door Micron verkort en hier te lande in gebruik is gekomen. Hij leverde met andere eene uitnemende overzetting van 't N. T. naar de Gr. uitgave van H. Stephanus, *Embden* 1556, waarin de hoofdstukken in verzen verdeeld zijn, en waarvan eene verbeterde uitgave verscheen in 1559. Hij bragt ook de *Psalmen Davids in Nederlandischer sangsrijme over*, eerst stukswijze, daarna in 1566, na 's mans dood door G. Wingius te *Londen* bij Jan Daye in 't licht gegeven, waarachter men vindt de *Kleijne Catech. kinder of berichtleer der Duijtscher gem. te Londen gemaekt door M. Micron.* Deze berijming naar 't oorspronkelijke zou hier te lande welligt zijn aangenomen, ware zij vroeger dan die van Datheen bekend geworden.

UTENHOVE (ANTHONIS VAN) was uit hetzelfde geslacht gesproten. Men gist, dat hij tot de verbondene edelen behoorde, en om Alba's woede te ontwijken, zich op de vloot der Watergeuzen begeven heeft. Hij hielp in 1572 den *Briel* innemen en verdedigen; voegde zich daarna bij 't leger van den

prins van Oranje, dat *Brabant* introk, of bij hen, die uit *Vlissingen* getogen, *Oudenaerde* innamen. Toen de prins terugtrok en die plaats met andere door Alba hernomen werd, viel Utenhove in handen van dezen bitteren vijand. Veroordeeld om levend verbrand te worden, geschiedde dit op zulk eene barbaarsche wijze, dat het menschelijk gevoel er voor terugdeinst. Men bond hem met een langen keten aan een' paal, en liet hem zoo door een' kring van vlammen loopen. Dit deerlijk schouwspel maakte het medelijden der Spaansche hellebardiers gaande, zoo dat zij, tegen den wil van hunnen wreeden meester, een einde maakten aan zijn jammerlijk leven. Een snuifje voor hen, die Alba's wreedheid pogen te vergoelijken.

UTENHOVE (KAREL VAN), geb. te *Gend* in 1536, † 1600, zijn stamgenoot en met hem een voorstander der vrijheid, had in zijne jeugd de Parijsche hoogeschool bezocht en was, behalve in de nieuwere, ook ervaren in de Gr., Lat. en Oostersche talen. Om zijne vrijheidlievende gevoelens, werd hij in 1569 met 2 zijner zonen door den bloedraad ingedaagd, op straf van een eeuwigen ban en verbeurte van al hunne goederen. Hij schijnt zich tot in 1576 in *Engeland* te hebben opgehouden, toen hij naar *Gend* terugkeerde, waar hij in 't begin van 1579 tot één der 4 vredemakers behoorde van de zijde der Hervormden, die met 4 andere van den Roomschen kant de verschillen en klagten, uit den religie-vrede ontsproten, zouden bijleggen. In dat zelfde jaar was hij voorschepen of burgemeester van *Gend*, gehecht aan de belangen van den prins van Oranje, dien hij met andere gevolmagtigden te *Antwerpen* naar *Gend* ging uitnoodigen. Hij moet vooral vaardig geweest zijn in het opstellen van Lat. verzen, daar hij zijne brieven meestal in dichtmaat schreef, en zelfs één der *Heldinnen-brieven* van Ovidius, dien van Penelope aan Ulysses, in Grieksche verzen overbragt. In het 4de deel der *Deliciae poet.* van Gruterus zijn eenige proeven van zijne dichtvruchten opgenomen, welke Peerlkamp niet smaken.

UTENHOVE (JACOB MAURITS CAREL baron VAN), geb. 26 Junij 1773, † 1 Sept. 1836, uit hetzelfde oud-adelijk geslacht als de bovenstaande, studeerde op de hoogeschool te *Utrecht* in de oude letteren, wis- en sterrekunde. Voor de 2 laatste vakken vond hij in L. Praalder (onderwijzer bij de stichting van *Renswoude*) en in den hoogl. Hennert 2 uitstekende leermeesters: overeenstemming van smaak en studie bragt hem in vriendschapsbetrekking met van Beek Calkoen. Hennert had hem reeds vroeg de zorg voor de Utrechtsche sterrewacht toe-

vertrouwd, en hij liet zich door geen gebrekkig toestel van instrumenten afschrikken, om alles te beproeven wat ter uitbreiding der wetenschap kon dienen. Hij bepaalde met Vriespecker o. a. de geographische lengte van *Utrecht*, en met anderen eenige belangrijke waarnemingen van de eclipsen der satellieten van Jupiter. Algemeen geacht door allen, die hem hier konden waarderen, telde hij ook onder de buitenlanders vrienden en hoogschatters zijner bekwaamheden, als Lalande, von Zach, Bode en and. Hij vervaardigde een meridiaan, die het verschil van den waren en middelbaren tijd aanwijst; doch zijne nederigheid wilde niet, dat dit vernuftig werk met zijn' naam zou prijken. Hij was lid van onderscheidene geleerde maatschappijen, o. a. van 't Kon. Instituut. Hieraan en aan Arago te *Parijs* deelde hij zijne naauwkeurige aanteekeningen mede over den gang des barometers en thermometers gedurende lange jaren gehouden. Hij was ridder der orde van den Nederl. leeuw, gedurende 12 jaren lid van de 2de kamer der Staten-Generaal, van de Prov. Staten van *Utrecht* en hoogheemraad van 't Collegie der Eem. Hij overleed op den huize *Kermestein* bij *Lienden* in *Gelderland*. Zijne weduwe schonk zijne kostbare bibliotheek aan de Utr. academie.

UTTEWAALL of WTTEWAALL (HENDRIK ASSUERUS), heer van *Stoetwegen*, geb. te *Utrecht* in 1699, † 1775, werd in 1729 lid der regering zijner geb.-stad; bekleedde in 1746 aldaar de burgemeesterlijke waardigheid en bediende sedert onderscheidene posten en commissiën. Hij maakte zich o. a. bekend door zijn verschil van denkwijze met de prinses-gouvernante, en verzette zich tegen het voorstel van Albinus, een der jongste raden, om aan de gemalin van den stadhouder de opvolging in de hooge ambten aan te bieden, ingeval de vorst zonder kinderen overleed. Hierover zijn verscheidene stukken uitgegeven, die destijds nog al opzien baarden. Hij had het waarschijnlijk aan zijne anti-stadhouderlijke denkwijze te danken, dat hij in 1752 bij de keus van een' burgemeester werd voorbijgegaan. Bij zijne vrouw Margaretha van Suchtelen liet hij kinderen na.

UWENS (LAURENTIUS), geb. te *Nijmegen*, was lid der Jezuiten-orde, bloedverwant van P. Canisius, en even als deze, uitmuntende in schoolsche geleerdheid. Hij was regent van 't Antwerpsche collegie en bekleedde met ijver andere gewigtige posten. Hij stierf 2 Oct. 1641 in den ouderdom van 51 jaren. Men heeft van hem eene: *Oratio in funere viri ampl. Petri Pecquii. Leuv.* 1625; en hij vertaalde in 't vlaamsch: *Imago primi soeculi Societatis Jesu. Antv.* 1640.

UYLENBROEK (PIETER JOHANNES) werd geb. te *Amsterdam* 7 Dec. 1748, en † 16 Dec. 1808. De vroegtijdige dood zijns vaders bragt zijne moeder in bekrompene omstandigheden, zoodat zij hem slechts op de stadsschool in 't lezen en schrijven kon laten onderwijzen. Op een koopmanskantoor geplaatst, kon hij van zijn klein salaris zijne moeder bijstaan; zich vermaken met het lezen der dichters; met het opstellen van dichtstukjes en het aanleeren der Hoogd., Fransche, en later der Engelsche taal. Door het plaatsen van eenige zijner stukjes in de *Algem. Oefenschoole* en in den *Rhapsodist*, door den dichtkundigen boekhandelaar P. Meijer uitgegeven, kwam hij met dezen in kennis, als ook met D. Klipping, die zich hoofdzakelijk toelegde op het uitgeven van dichtkundige werken. Door het verkeer in beider boekwinkels, kwam hij in vriendschapsbetrekking met Pater, de Bosch, Steenwijk, Nomsz, van Winter en and. dichters en letterkundigen, die zijne kunstliefde aanmoedigden en hem met onderscheiding behandelden. Na den dood van Klipping huwde hij diens weduwe Catharina Soorbeek, en nam haren boekwinkel over en vond daarin een genoegzaam bestaan. Zijn huis werd weldra eene verzamelplaats van fraaije vernuften, die men bijna elken voormiddag aldaar bijeen vond, waar zij elkander de voortbrengsels van hunnen geest mededeelden, en met openhartigheid beoordeelden, terwijl de uitgave meestal aan Uylenbroek werd toevertrouwd. Als man van fijn oordeel en kieschen smaak, altijd gedienstig en vaardig met zijne raadgevingen, vormde hij als 't ware in zijn' winkel eene oefenschool van jeugdige dichters, waarin zich mannen ontwikkelden als Bilderdijk, Vereul, Helmers, Loots, Klijn, W. Geijsbeek en vele andere. Hij zelf mogt nog aan den ouden netten leiband loopen, hij had toch als dichter zijne verdiensten, inzonderheid als vertaler van de beste Fransche treur-, blij- en zangspelen; ook vervaardigde hij in 1799 bij gelegenheid van 't 25jarig bestaan des Amst. schouwburgs een zinnespel *Het feest van Apollo*, dat herhaaldelijk met toejuiching vertoond werd. In de *Kleine Dichterlijke Handschriften*, die hij in 1788 begon uit te geven en vervolgde tot op het einde van zijn leven, vindt men eenige zijner stukken, als ook in de *Dichtvruchten* van den vriendenkring: *Kunst door vriendschap volmaakter*, 8 dln. 1803—10. Men vindt overigens in de *Dichterl. Handschriften* proeven van burgerlijke *Heroïdes*, (een nieuw kunstvak in onze taal) die treffend en behagelijk zijn.

UYLENBROEK Jr. (PIETER JOHANNES), zijn zoon, geb. te

Amsterdam 25 Nov. 1797, † 1844, moest al vroeg de ouderlijke zorg missen, doch zag zich liefderijk opgenomen in 't Instituut van Kinsbergen te *Elburg*, waar hij zich onderscheidde door leerzaamheid en vlijt. Om zich tot de godgeleerde studiën voor te bereiden, begaf hij zich in 1814 op 't athenaeum zijner geb.-stad, waar de hoogl. Willmet hem lust inboezemde voor de Oostersche talen en van Swinden voor de wis- en natuurkundige wetenschappen. Naar *Leijden* vertrokken in 1818, gaf hij weldra proeven van zijne bekwaamheid in het beantwoorden eener hydrostatische prijsvraag, in 1820 door de natuurkund. faculteit der Leijdsche hoogeschool uitgeschreven. Een jaar later behaalde hij bij dezelfde faculteit 2 gouden eerepenningen op wis- en sterrekundige prijsvragen. Intusschen zette hij zijne oefening in de Arabische taal onafgebroken voort, terwijl hij de theologie liet varen, en verdedigde onder Hamaker in 1822 een proefschrift over Ibn Haukal en de geographie van Perzisch *Irak*, enz. Reeds vóór de verdediging van dit specimen benoemde men hem te *Leijden* tot lector in de wis- en natuurkunde, terwijl hij eershalve bevorderd werd tot meester in de wiskunde en tot doctor in de natuurlijke wijsbegeerte. Hij aanvaardde zijn lectoraat den 2 Nov. 1822 met eene rede: *De astronomiae conditione apud Arabes aliasque medii aevi gentes Orientales.* In 1826 zag hij zich benoemd tot buitengewoon hoogl. in de natuur- en sterrekunde, en hij opende zijne lessen met eene redevoering: *De hodierno physices astronomiaeque studii praestantia.* Hij besteedde veel moeite en vlijt aan de uitgave der brieven van Christ. Huijgens, 1833, in 2 4to dln. Na den dood van Speijert van der Eijk in 1835, werd hij gewoon hoogleeraar. Bij 't nederleggen van 't rectoraat in 1838 sprak hij: *De fratribus Christiano atque Const. Hugenio artis dioptricae cultoribus.* In datzelfde jaar was hij lid van de commissie, door den koning naar *Parijs* gezonden, „om over te gaan tot „het doen vervaardigen en justeren ten behoeve van 't Nederl. „gouvernement, zoo mogelijk van 3 standaards, zoo van 't „Nederl. pond, als van de Nederl. elle, naar de oorspronke„lijke standaards, berustende in de staats-archieven aldaar." Zijne van tijd tot tijd verzwakkende gezondheid hinderde hem in het uitvoeren van ver uitziende plannen. Het tijdschrift der 1ste klasse van 't Kon. Instituut bevat slechts 3 bijdragen of mededeelingen van hem. Behalve van 't Instituut, was hij ook lid van de Holl. Maatsch. van wetenschappen; van Utr. Prov. Genootschap, enz. en sedert 1840 ridder der orde van den Nederl. Leeuw. Hij was streng wetenschappelijk in zijn onder-

zoek, gevoelig van aard, ongeveinsd in godsvrucht en beminnelijk in omgang.

UYLENBURGH (ROMBERTUS) of ULENBURGH, burgemeester van *Leeuwarden*, werd in 1584 door de Friesche steden afgevaardigd naar *Delft*, om met prins Willem I over eenige geschillen in *Friesland* omtrent de aanstelling van rekenmeesters, en bijzondere huishoudelijke zaken, zijne stad betreffende, te onderhandelen. Na afloop daarvan verzocht de prins hem aan zijne tafel, onderhield zich met hem op de vriendelijkste wijze over den politieken en kerkelijken staat van *Friesland*, en toen, na het eindigen van den maaltijd, de prins zich uit de eetzaal naar beneden begaf, om met den Engelschen ritmeester Williams te spreken, trof hem het doodelijk lood van Balth. Gerards. De brief, waarin hij dit op een' koelen toon mededeelt, is door de zorg van G. H. M. Delprat opgenomen in de *Bijdragen voor vaderl. gesch. en oudheidkunde*, verzameld en uitgegeven door I. A. Nijhoff, II, (2) 120 enz., waar verder ook op bl. 122 van Uylenburgh vermeld staat, dat hij van 1597 tot omstreeks 1624 (denkelijk het jaar van zijn overlijden) de waardigheid van raadsheer in 't hof van *Friesland* bekleedde, en als zoodanig vele stedelijke zaken en geschillen heeft helpen beslechten.

UYLENBURG (GERARD), geb. te *Amsterdam* in de 1ste helft der 17de eeuw, was een landschapschilder, die, ofschoon niet onbekwaam in zijn vak, echter oordeelde dat hij als kunstkooper beter zijn fortuin zou maken. Hij nam eenige jonge schilders, wier kunstroem nog niet gevestigd was, in zijne dienst, en liet hen de werken der beroemdste meesters copieëren, waaronder wel eens een onecht stuk doorliep, waarvan Houbraken naïef betuigt: „werd het niet gemerkt, „hij liet het ook ongemerkt doorgaan." Op last van den keurvorst van *Brandenburg*, moest hij eenige, zoo Italiaansche als andere schilderstukken naar *Berlijn* zenden, waarop hij een voorschot van *f* 4000 ontving; maar hij zond eene zoo groote menigte derwaarts, dat zijne rekening niet minder dan *f* 30.000 bedroeg. De vorst, die niet bedoeld had zóó veel geld te besteden, en misschien ook de echtheid van sommige stukken wantrouwde, weigerde betaling, zond den voorraad grootendeels terug en liet hem daarvoor en voor zijne moeite en kosten de *f* 4000 behouden. Dit bragt hem in miscrediet, zoodat hij den 23 Febr. 1673 zijne Italiaansche stukken moest verkoopen, waarop Vondel een krachtig vers maakte, waaruit blijkt dat wangunst ook hier haar spel dreef. Uylenburg begaf

zich naar *Engeland*, waar hij den vermaarden P. Lelij behulpzaam was, door achter diens portretten draperiën en landschappen te schilderen. Hij is aldaar overleden, doch het jaar zijns doods schijnt evenmin bekend, als dat zijner geboorte.

UYTENBOGAERT (JOHANNES), geb. te *Utrecht* 11 Febr. 1557, † 4 Sept. 1644, oefende zich in de oude talen eerst bij zijn' vader, daarna op de openbare school, om zich vervolgens op de regtsgeleerdheid toe te leggen. Hierin werd hij eerst door een' advocaat, later door een' procureur onderwezen. Intusschen, ofschoon uit Roomsche ouders geboren, had hij dikwijls de predikatiën van H. Duifhuis bijgewoond, waardoor hem de post van 1ste klerk ter griffie bij 't hof van *Utrecht* ontging. De Hervormde gevoelens, die zijne ouders aan den dag legden, het lezen der schriften van Anastasius Veluanus en van Erasmus, bewogen hem eindelijk, belijdenis der Hervormde leer af te leggen. Na eenigen tijd in dienst geweest te zijn van een der secretarissen van Johan van Nassau, stadhouder van *Gelderland*, keerde hij naar zijne geb.-stad terug en diende daar de Gereformeerden in de Minnebroeders-kerk als voorlezer, voorzanger en catecheet. Besloten hebbende zich op de godgeleerdheid toe te leggen, werd hij gedeeltelijk op stadskosten in 1580 naar *Geneve* gezonden, om daar onder Beza en anderen zijne studiën te voltooijen. Hier leerde hij Jac. Arminius kennen, wiens gevoelens hij later zoo ijverig voorstond. In 1584 naar *Utrecht* teruggekeerd, werd hij door die van 't Consistorie (de gematigde partij der Protestanten toegedaan) tot leeraar beroepen. Toen echter die van de St. Jacobskerk de overhand kregen, zag hij zich door de regering, met de betuiging: „dat hij „zich altijd beleefd en rekkelijk had gedragen," van zijn leeraarsambt ontzet. Hierop beriep men hem in 1590 te *'s Hage*, waar hij datzelfde jaar gemengd werd in 't verschil van den Amsterdamschen kerkeraad met Arminius. Weldra stond hij in de gunst van prins Maurits en de prinses-weduwe, voor welke hij ook in de hofkapel in 't Fransch predikte, en als gewoon hofprediker werd aangesteld. In vele kerkelijke aangelegenheden werd hij geraadpleegd, en tot vele bezendingen gebruikt, om de opkomende oneenigheden in de kerk bij te leggen; terwijl men hem nu en dan ter leening aan *Utrecht* afstond, aan welke gemeente hij zich gaarne voor altoos had verbonden, daar hij den storm voorzag, die hem te *'s Hage* wachtte. Hij vergezelde in 1599 als veldprediker prins Maurits naar het leger, ontkwam menig levens-

gevaar; woonde o. a. den veldslag van *Nieuwpoort* bij, en wees het aanbod van den vorst om hem tot raad te benoemen, beleefdelijk van de hand, even als het herhaald beroep tot hoogl. in de godgeleerdheid te *Leijden*, waar men op zijne aanbeveling C. Vorstius benoemde. In de hevige geschillen tusschen Remonstranten en Contra-remonstranten koos hij de partij der eersten; hielp hun in 1610 de bekende remonstratie opstellen en overgeven, en vergezelde dat jaar, op last der Staten, de gezanten Brederode, van der Mijle en Malderee als predikant naar *Frankrijk*. Zijne vriendschap met Oldenbarneveldt, zijne geleerdheid en vooral zijne welsprekendheid, hielden hem onder alle beroeringen staande, tot in Aug. 1618, toen de gemelde staatsman gevangen werd genomen. Nu zag hij zijne veiligheid bedreigd, zich gedrongen ijlings de wijk te nemen naar *Antwerpen*, waarop men hem in Nov. van dat jaar van zijn ambt ontzette, ten eeuwigen dage verbande en al zijne goederen verbeurd verklaarde. Hij bestuurde in *Braband* de zaken der Rem. gebannen predikanten; weigerde standvastig alle pogingen van de Spaansche zijde, om tot de Roomsche kerk over te gaan, of door zijn' invloed bij zijne geloofsgenooten, hunne terugkeering onder de Spaansche heerschappij te bevorderen; noch geld, noch bedreigingen konden hem tot afval bewegen of tot verrader van zijn vaderland maken. Op het einde van 't bestand, in Maart 1621, verliet hij *Antwerpen*, begaf zich naar *Parijs* en spande hier vruchteloos alle krachten in, om voor de Remonstranten vrijheid van godsdienst in *Frankrijk* te verkrijgen. Toen de hitte der vervolging onder Frederik Hendrik bedaarde, keerde hij in Sept. 1626 naar *'s Hage* terug, beklom eerst heimelijk, daarna in 't openbaar den predikstoel en sleet zijne overige dagen in tamelijke rust. Uitvoerige levensberigten vindt men in zijne: *Kerkelijcke bedien. en zedighe verantwoording*, *enz.*, 2de druk, 1646, met een breed register van zijne schriften en tractaten, en in *Levensbeschrijv. van eenige voorname Nederl. mannen en vrouwen*, 2de druk, V, 51—166. Onder de vele schriften, die betrekking hebben op de geschiedenis van zijnen tijd, noemen wij slechts het na zijn' dood uitgekomen werk: *De kerckelicke historie*, enz., loopende van 't jaar 400 tot 1619, de 1ste druk zonder naam des drukkers, 1646, in fol., de 2de te *Rotterdam*, bij J. Naeranus, 1647. Het uitvoerigst wordt de kerkel. gesch. der *Nederlanden* behandeld, bevattende vele echte stukken en belangrijke zaken, in zuiver Nederd. taal.

UYTENBOGAARD (izaäk), geb. te *Amsterdam* in 1767, † 1831, was een leerling van J. Andriessen en schilderde met vee gestoffeerde landschappen, dood wild en vruchtstukken, die als verdienstelijk op onderscheidene tentoonstellingen de opmerkzaamheid trokken. Ook heeft men van hem teekeningen met zwart krijt en O. Ind. inkt, even als zijne schilderijen uitvoerig en zorgvuldig behandeld. Hij woonde ruim 17 jaren te *Hoorn*, waar het stedelijk bestuur hem aanstelde tot directeur van eene behangselfabriek, welke hij later voor eigene rekening dreef. Zijne overige jaren sleet hij in zijne geb.-stad, waar de maatsch. *Felix Meritis* in 1810 één zijner stukken bekroonde.

UYTENBROECK (mozes van), bijgenaamd „de kleine „Mozes," geb. te *'s Hage* omstreeks 1600, was een verdienstelijk schilder, van wien weinige bijzonderheden bekend zijn. Zijn manier van schilderen komt veel overeen met die van C. Poelenburg, zoodat men zich wel eens vergist in het werk van dezen en genen. Men heeft ook van hem fraaije gravuren van landschappen en van historiële stukken, alle van eigene vinding, welke hij op 3 verschillende manieren bewerkte; sommige veel geëtst en even opgesneden; anderen veel opgesneden, met weinige etsing; terwijl in andere geen spoor van de etsnaald is op te merken. Hij bloeide tusschen de jaren 1620 en 1646.

UYTTENHOVEN (adriaan), geb. te *Naarden* in 1789, stamde af van den in de geschiedenis der Ned. kerkhervorming vermaarden Jan Uyttenhoven. Hij had eerst eene besliste neiging voor de krijgsdienst, maar offerde die op voor den wensch zijner moeder, die hem gaarne predikant zag. Na zich te *Wageningen* voor de academische lessen te hebben voorbereid, ging hij te *Utrecht* studeren en kwam in den vriendenkring van Bellamy, Ockerse, Rau enz., met welke hij mede arbeidde aan de *Proeven voor het verstand, den smaak en het hart.* Met bijzonderen lof in 1784 van de academie ontslagen, werd hij reeds in 1785 predikant te *Simonshaven*, waar hij tijdens de staatk. gebeurtenissen van 1787 zich als iemand van bijzondere kloekheid deed kennen, hetgeen aanleiding gaf, dat hij in dat jaar tot predikant der *Kruiskerk* op den Brabandschen Olijfberg te *Antwerpen* werd aangesteld. Het kerkelijk archief daar onderzoekende, besloot hij eene *Geschied. der Herv. kerk te Antw.* te schrijven, waarvan het 1ste deel te *Amst.* in 1794 uitkwam. Het vervolg is in de pen gebleven. In 1791 vertrok hij naar *Aardenburg*, in 1796 naar *Brouwershaven*, waar hij zich hoogst

verdienstelijk maakte in zake van het onderwijs, zijnde hij daar een der eerste schoolopzieners geweest, welke betrekking hij nog met lof en ijver, na zijn emeritaat, tot 1831 heeft waargenomen. Hij † 9 Mei 1839, den naam nalatende van helderdenkend godgeleerde, scherpzinnig beoefenaar van velerlei wetenschappen, voorbeeldig christen en menschenvriend.

UYTTERSCHOUT (ADRIAAN), geb. in 't laatste gedeelte der 17de eeuw onder *Middelburgs Staatsambachten*. Van hem weten wij niets anders te berigten, als dat hij in 1711 te *Vlissingen* uitgaf een rijmwerk, getiteld: *Ledige uuren*, bevattende: 1) De rijm-kronijk van *Zeeland*, enz., van Christus komst tot op dezen dag. 2) Bijbelstof. 3) Jok en ernst, tevens met eene gebrekkige vertaling van de *Georgarchontamachia of Boeren-overheid-strijd* van Beronicius. Voorts bestaat er nog, of heeft er bestaan een M. S. in 4to, dat nooit mogt gedrukt worden, met den titel: *Nader verklaring over het onderzoek des Zatans*. Mitsgaders: *De tooveres te Endor, en een wederlegging tegen J. L. en J. Blonckebijle.*

UYTWERF STERLING (JACOBUS JOHANNES), geb. te *Dordrecht* 4 Aug. 1790, † 15 Mei 1853, ontving het eerste onderwijs in de N. en O. talen in zijn geb.-stad, daarna aan 't athenaeum te *Amsterdam*. Hij oefende zich aldaar onder Cras en Kemper in de regtsgeleerdheid, en ontving te *Leijden* in 1809 den juridischen doctoralen graad met eene diss. *De furtis*. Dat zelfde jaar werd hij lid van de balie in zijne geb.-stad tot in 1821, toen hij, na 3 jaren de betrekking van plaatsvervangend regter te hebben waargenomen, tot regter in de regtbank van 1sten aanleg te *Amsterd.* werd benoemd. In 1826 trad hij aldaar als regter van instructie op; in 1838 als officier van justitie bij de crimineele regtbank en in 1841 als procureur-crimineel. Zijne veelvuldige werkzaamheden legden zijne wetenschappelijke oefeningen geene hinderpalen in den weg. Hij schreef eene *Verhandel. over de behoedmiddelen ingeval van scheiding van goederen;* vertaalde uit 't Lat. J. Bondt's verh. *over het dragen van schade, uit valsche of vervalschte wisselbrieven ontstaande*, en gaf in 't licht: *Beschouwingen over de wet van* 18 *April* 1827, *op de zamenstell. der regterlijke magt en het beleid der justitie, vergeleken met het ontwerp, in de* 2*de Kamer der Staten-Generaal van* 20 *Febr.* 1829, *voorgesteld.* Al deze schriften zijn opgenomen in de *Bijdragen tot regtsgeleerdh. en wetgeving* van den Tex en J. v. Hall. Ook had hij aandeel in den arbeid van F. v. Hall, den Tex en J. van Hall, in zich bevattende: *Aanmerkingen over het ontwerp van 't wetboek van strafvordering voor het koningrijk*

der Nederlanden. Amst. 1829. Als lid van de 2de Kamer der Staten-Generaal, deed hij belangrijke voordragten en redevoeringen. Hij gaf nog in 4 stukjes eene *verzameling van vonnissen in zaken van koophandel*, 1826—29; en hield als voorzitter der algem. vergad. van de Maatsch. tot nut van 't alg., in 1829 en 1833 twee redevoeringen. Behalve van de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*, was hij ook lid en bestuurder van onderscheidene burgerlijke en wetenschappelijke vereenigingen; en bezat, bij een' opgeruimden en helderen geest, uitgebreide kundigheden, bij gematigdheid strenge regtvaardigheid, en bij werkzaamheid, christelijke onderwerping en liefde.

V.

VAILLANT (WALLERANT), geb. te *Rijssel* in 1623, † 1677, leerde te *Antwerpen* de schilderkunst bij den beroemden hist.-schilder E. Quellinus, onder wiens leiding hij een bekwaam portretteur werd en tevens een kunstig teekenaar met crayon. Tijdens de krooning van keizer Leopold, begaf hij zich naar *Frankfort*, waar hij diens portret schilderde, en dat van verscheidene vreemde gezanten en vorsten van het Duitsche rijk. Daarna trok hij, in 't gevolg van den maarschalk Grammont, naar *Parijs*, portretteerde den koning, de koningin, den hertog van Orleans en andere hooge persoonaadjes. Na eene afwezigheid van 4 jaren vestigde hij zich te *Amsterdam*, waar de roem zijner kunst hem reeds was vooruitgegaan en hij met groot gewin vele uitmuntende portretten schilderde. Hij was een der eersten, die in de mezzo-tinto of zwarte kunst-manier gegraveerd of geschraapt heeft, waarvan hij het geheim — volgens sommiger verhaal — ontvangen had van prins Robbert, grootadmiraal van *Engeland*, dien men toen voor den uitvinder daarvan hield. Men wil, dat door de trouweloosheid van een zijner leerlingen, de handgrepen dier kunst bekend zijn gemaakt en daardoor het voordeel aanmerkelijk verminderde. Er bestaan verscheidene portretten, door hem in deze manier fraai bewerkt. — Zijn broeder

VAILLANT (BERNHARD), geb. in 1627, † 1674, had het

aan hem te danken, dat hij vaardig met 't crayon wist te teekenen. Hij vergezelde hem op zijne reizen; vestigde zich te *Rotterdam*, waar hij diaken werd der Waalsche gemeente; en wordt geroemd om zijne kunstige en krachtige teekeningen, terwijl hij ook eenige portretten geschraapt heeft. — Een ander broeder, JACOB genoemd, geb. in 1628, † 1670, bezocht *Italië* en werd een bekwaam historie-schilder. Toen een gezant van *Brandenburg* zijn kunstwerk zag, spoorde deze hem aan, om zich naar *Berlijn* te begeven. Hier werd hij schilder van den keurvorst, die groot genoegen vond in zijn persoon en werk, en hem naar *Weenen* zond om 't portret des keizers te vervaardigen, die hem ten blijke zijner tevredenheid, een gouden keten met medaille vereerde. Met roem over zijne kunst en braaf gedrag, daalde hij te *Berlijn* ten grave. — Van zijn jongsten broeder ANDREAS zijn ons geene andere berigten bekend, als dat hij in 1629 is geboren, te *Parijs* zich 2 jaren in de graveerkunst oefende, zijn broeder Jacob te *Berlijn* opzocht en daar in de lente zijns levens stierf.

VAILLANT (Mr. C. E.), geb. in 1726, † 15 Nov. 1809 te *Amst.*, maakte zich bijzonder verdienstelijk als directeur der Nederl. huishoudelijke Maatschappij te *Haarlem*, welker daaraan verbondene wetenschappen hij met lust en ijver bevorderde, terwijl hij tevens aan stad en staat groote diensten bewees. Hij was ridder van de orde van den Nederl. leeuw, en heeft eene redevoer. uitgegeven (niet gehouden): op het 2de eeuwgetijde van den overgang der stad *Enkhuizen* aan Willem I, pr. van Oranje, d. 21 Mei 1572. Amst. 1772.

VALCK (GERARD), geb. te *Amsterdam* in 1626, leerde de graveerkunst bij A. Blooteling, met wiens zuster hij huwde en wien hij volgde naar *Londen*, waar hij P. Schenck behulpzaam was in het uitgeven van zijnen grooten *Atlas van Holland*, 2 dln. in fol. 1683. Van Londen teruggekeerd, vestigde hij zich te *Amst.*, graveerde in den trant van zijn meester, vele platen naar schilderijen van beroemde meesters, ook verscheidene portretten in zwarte kunst.

VALCKE (JACOB), heer van *Cats* en *Wolfaartsdijk*, geb. te *Goes*, † 9 Julij 1603, was de zoon van Jan Cornelisz. en Volkje van Duvenee. Hij trad al spoedig op het staatstooneel, eerst als raad van state, daarna als thesaurier van *Zeeland*; bevorderde het toetreden van die provincie tot de Unie van *Utrecht* en het instellen van den Raad van State te *'s Hage*. In 1580 behoorde hij tot de gedeputeerden, om den prins van Oranje tot graaf te verheffen, waarin hij misschien verder ging

dan zijn last was. Na den dood van den prins vertrok hij, met anderen, naar *Engeland*, om het hoog gezag dezer landen aan Elisabeth op te dragen. Zeven jaren later met J. de Menin door Leycester in den raad van state geplaatst, durfde hij dezen tegen te staan, waar het te pas kwam, terwijl hij, na diens vertrek, met Leoninus de inlandsche twisten te *Utrecht* vruchteloos poogde te dempen. Op nieuw werd hij in 1591 in gezantschap naar *Engeland* gezonden, ter bijlegging van verschillen omtrent den koophandel en het nemen en plunderen onzer schepen door de Engelschen; vervolgens in 1594 naar *Schotland*, met W. van Brederode en een' aanzienlijken stoet van Nederl. edelen, om getuige te zijn van den doop des zoons van Jacobus VI, en tevens om de verbindtenissen met den Koning te hernieuwen en te vermeerderen. Op zijne terugreis handelde hij andermaal in *Engeland*, en behartigde dat zelfde jaar de plannen van F. Maelson en B. de Moucheron, om de vaart door het Noorden naar *China* te vinden. In 1601 benoemde men hem met J. van Oldebarneveldt tot een gezantschap in *Frankrijk* en 3 jaren later met denzelfden en prins Frederik Hendrik en W. van Brederode naar *Engeland*, om Jacobus I als koning van dit rijk te begroeten en hem de belangen van onzen staat op het hart te drukken. Van deze bezending keerde hij niet terug, hij stierf te *Londen*. Hem gaat de roem na van een man geweest te zijn van groote ervarenheid in staatszaken en van vele verdiensten.

VALCKENAER (HENDRIK VAN) tot *Valckenaer* en *Rummelaer*, zoon van Hendrik v. V. en Oeda van Zuylen van Nyeveld, wordt gevonden als boven de gewone ridderschap van *Utrecht* beschreven in 1527, om keizer Karel V te begroeten, en daarna in 1549 als beschreven tot de gewone ridderschap. Hij behoorde langen tijd tot de aanzienlijkste regenten in het *Sticht*, en legde eene bijzondere vrijmoedigheid en standvastigheid aan den dag, door zich met ijver te verzetten tegen Alba's aanvraag, om de oorspronkelijke brieven van de vrijdommen der stad *Utrecht* over te leveren; ronduit betuigende — volgens Hooft — „Hebben wij het lijf verbeurd, dat men het ons neme, „maar laat ons geenszins van onze geregtigheid wijken!" — Doch men moest voor het geweld bukken. Van zulk een man zoude men gaarne meer bijzonderheden weten. Vóór April 1573 was hij overleden, na gehuwd te zijn geweest met Hadewich van der Meije van der Haer.

— (LODEWIJK KASPAR), geb. te *Leeuwarden* in 1715, † 15 Maart 1785, werd door zijn vader (rector der Lat. scholen)

onderwezen in de geleerde talen, waarop hij zich naar *Franeker* begaf, om in de Gr., Lat. en Oostersche talen te studeren, met het doel zich op de godgeleerdheid toe te leggen; doch hij werd door den beroemden Tib. Hemsterhuis overgehaald, om zich alleen aan de Gr. en Rom. letterkunde te wijden. Bij het verlaten dier hoogeschool in 1735, gaf hij eenige geleerde aanmerkingen uit over de gebruiken bij den eed, zoowel bij de Hebreeuwen als bij de Grieken. In 1741 zag hij zich, als opvolger van Hemsterhuis, te *Franeker* geplaatst, waar hij, als hoogl. in de oude letterkunde, met nut en roem werkzaam was tot in 1766, toen men hem te *Leijden* het professoraat opdroeg in de Gr. taal, 't welk hij aanvaardde met eene rede: *De publicis Atheniensium moribus, diversis temporum articulis velut causis decrescentis reipublicae.* Twee jaren later droeg men hem daarbij het onderwijs op in de vaderl. geschiedenis, 't welk hij begon met eene Lat. redevoer.: *Over de deugden en bedrijven van Willem I, prins van Oranje, handhaver der Nederl. vrijheid en grondlegger van 't gemeenebest der Vereen. Nederlanden.* Hij had redenen om de uitgave dezer redevoer. aan curatoren te weigeren. Bij het aftreden als rector magn. sprak hij: *Over de bewonderenswaardige bestellingen der goddelijke Voorzienigheid in de grondvesting van de vrijheid der Vereenigde Nederlanders.* Hij handhaafde inzonderheid zijn' roem in taalkundige opmerkingen en schrandere gissingen ter opheldering van oude schrijvers. Hiervan getuigen zijne uitgaven van *Theocritus*, van 2 treurspelen van *Euripides*, van *Herodotus* en anderen, welke men in Saxe's *Onomast.* VI. 523 vindt opgeteekend. Na zijn dood werden door zijn' leerling E. Wassenbergh uitgegeven: *Selecta e scholis L. C. Valckenarii in libros quosdam N. T.* 2 tom. 1814 of 15. Hij wilde volstrekt niet gedoogen, dat hij geportretteerd werd. — Zijn zoon

VALCKENAER (JAN), geb. te *Franeker* 12 Jan. 1759, † 25 Jan. 1821, volbragt zijne juridische studiën te *Leijden* en werd reeds in 1786 te *Franeker* beroepen tot hoogl. in de regtsgeleerdheid. Zijne anti-stadhouderlijke gevoelens en verkleefdheid aan de patriottische partij noodzaakten hem, in 1787 van zijn professoraat afstand te doen, en zijne benoeming om M. Tijdeman's plaats te *Utrecht* te bekleeden, van de hand te wijzen. Hij begaf zich in eene vrijwillige ballingschap naar *Frankrijk*, en leverde aldaar, met anderen van zijn' aanhang, eene petitie in aan de Nationale Conventie, om met een Fransch leger de Hollandsche patriotten te ondersteunen, welke wenschten in hun land terug te keeren. In 1795 verkregen zij hun' wensch. Val-

kenaer schreef in dit tijdvak een periodiek werk getiteld: *De advocaat van de Bataafsche vrijheid*, en hield den 10 Oct. 1795 als hoogl. in het staats- en bijzonder regt, eene Lat. redevoer.: *over den pligt van een Bataafsch burger in tijden van burgerlijke beroerten.* Doch reeds in 't volg. jaar benoemde men hem tot vertegenwoordiger van het volk van *Nederland;* terwijl men hem het onderzoek omtrent het gedrag van den raadpensionaris van de Spiegel opdroeg, van wien hij verklaarde, niets gevonden te hebben, waaruit afgeleid kon worden, dat hij zich met 's lands penningen verrijkt of de letter zijner instructie overtreden zou hebben. Dat zelfde jaar tot gezant naar *Spanje* benoemd, verwierf hij van Curatoren der Leijdsche academie een eervol ontslag, met behoud van zittingsrang in den acad. senaat; van welk voorregt hij ook later soms gebruik maakte, doch zonder zijn onderwijs te hervatten. Aan 't Spaansche hof hielp hij niet slechts de verbindtenis met dat rijk tegen *Engeland* sluiten, maar ook de handelsbelangen van *Nederland* aanmerkelijk bevorderen. In 1799 herwaarts teruggekeerd, vertrok hij niet lang daarna als buitengewoon gezant naar *Spanje*, waar hij vertoefde tot in 1801. Hierna leefde hij ambteloos in zijn vaderland, tot dat men hem met eene zending naar *Berlijn* belastte, om met het hof schikkingen te treffen, nopens de vereffening der op *Silezië* gevestigde schuld. Schoon deze zending vruchteloos afliep, even als die in Junij 1810 naar *Parijs*, om koning Lodewijk met zijn' broeder te bevredigen en de inlijving van *Holland* te voorkomen, heeft hij, zoo daar als elders, zijn' roem als schrander en kundig onderhandelaar steeds gehandhaafd. Vervolgens van 't staatkundig tooneel afgetreden, leefde hij als ambteloos burger nu eens te *Amsterdam*, dan op zijn landgoed te *Bennebroek*, voor de fraaije wetenschappen. Behalve de genoemde verhandelingen, heeft men van hem nog twee: *De peculio quasi castrensi veteribus jur. cons. cognitio ejusque vera origine. L. B.* 1730, en *De duplici legum quarumdam in pandectis interpretatione.* Ib. 1781; alsmede een *Regterlijk advies in de zaak van den erfstadhouder Willem V.* Hij was ridder van den Pruissischen rooden adelaar, hoogheemraad van *Rijnland* en lid van 't Nederl. Instituut, van de Holl. Maatsch. der wetenschappen te *Haarlem*, en werd gedurig als regtsgeleerde door velen geraadpleegd, die de vruchten plukten van zijne kunde en ondervinding.

VALCKENIER (JOHAN) werd geb. te *Keulen* 2 Nov. 1617 en † 8 December 1670. Zijne voorouders waren om het geloof uit *Antwerpen* gevlugt, en hadden zich in *Nederland* gevestigd,

waar dit geslacht 2 eeuwen bloeide en mannen opleverde, die in staatsbeleid en geleerdheid hebben uitgemunt. Johan schijnt zijne eerste opleiding voor de theologische studiën te *Geneve* ontvangen te hebben van F. Spanheim, zekerlijk ook te *Leijden*, waarheen deze godgeleerde in 1642 verhuisde. Valckenier onthield zich vervolgens eenigen tijd te *Amsterdam*, werd in 1645 aan de kwartierschool te *Harderwijk* tot hoogl. in de godgeleerdheid beroepen, en verkreeg in 't volgende jaar te *Leijden* den eeregraad in de theologie. Hij was een ijverig aanhanger van Coccejus, met wien hij brieven wisselde, en op wiens voorspraak hij in 1654 te *Franeker* werd beroepen, aan welke hoogeschool hij zich, naar 't schijnt, niet aanstonds voor goed verbond, althans hij streelde de Geldersche curatoren met het uitzigt op eene spoedige terugkomst. Toen hij daaraan niet voldeed, baarde zulks groot misnoegen. In 1668 vertrok hij in dezelfde waardigheid naar *Leijden*, waar hij zijne lessen opende met eene rede: *De s. litterarum necessitate et auctoritate*. Twee zijner voornaamste schriften zijn tegen de Roomschen en Doopsgezinden gerigt, en getiteld: *Refutatio Anabaptistarum. Hard.* 1652. — *Roma paganisans, sive idololatria pontificiae hist. theol. examen etc. Fran.* 1656.; andere worden vermeld door Vriemoet.

VALCKENIER (GILLES), geb. te *Amsterdam* in 1624, † 6 Nov. 1680, had al spoedig aldaar zitting in den raad en bekleedde meermalen met lof de burgemeesterlijke waardigheid. Hij werd in 1666 met and. benoemd, om de opvoeding van Willem III als kind van staat gade te slaan, en in 't volgende jaar gemagtigd met and., om van de vroedschappen der steden den eed op het eeuwig edict te vorderen. Voorts had hij eene voorname hand in het beletten der versterking van *Naarden;* behaalde inzonderheid veel roem door zijne moedige houding bij de nadering der Franschen in 1672, die de stad, zoo zij tegenstand bood, met algemeene plundering dreigden. Hij moedigde in eene uitgebreide redevoering de raden van *Amsterdam* aan tot handhaving hunner dierbare vrijheid, en om in zijne vaderstad *Nederland* als in een brandpunt te behouden Hierdoor werden de kleinmoedigen opgebeurd en de dapperen te meer versterkt. Hij deelde met H. Hooft het voornaamste gezag. Hoezeer Temple hem minder gunstig afschildert dan zijnen ambtgenoot, daar hij hem beschuldigt van stuurschheid, hoofdigheid en inhaligheid, zoo kent hij hem toch den lof toe van vaderlandsliefde en groote wijsheid. Hij was curator van 't Amsterd. Athenaeum en een uitstekend voorstander van letteren en wetenschappen.

VALCKENIER (PIETER), geb. te *Amsterdam* in 1638, † 1712, uit hetzelfde geslacht als bovenstaande afkomstig, bekleedde, na volbragte studiën in zijne geb.-stad, met lof den post van advocaat, werd in verschillende buitenlandsche zendingen van den 2den rang gebruikt, en was gedurende 18 jaren *envoyé* van den Staat bij de Zwitsersche Cantons. Hij verwierf veel roem door bekwaamheid, bijzonder in 1690 en 91, toen hij de voortreffelijke memoriën stelde, om den staat en zijne bondgenooten te regtvaardigen tegen de bittere lasteringen van 't Fransche hof, welke bewaard zijn in den *Mercurius* van 1690, IV, 183, 1691, III, 52. Als vaderlandsch historie-schrijver maakte hij zich bekend door het werk getiteld: *Het verward Europa*, 1ste d. *Amst.* 1675, 't 2de Ib. 1678 in 4to, bevattende de geschiedenis der jaren 1672—74, geschreven in een' stadhouderlijken zin, met verontwaardiging tegen de aanmatigingen van Lodewijk XIV, doch te kort bij den tijd opgesteld om onpartijdig te zijn; voorts zeer naauwkeurig, maar in een' wijdloopigen stijl, vol basterdwoorden, welke de lezing veronaangenamen.

— (ADRIAAN), geb. te *Amsterdam* uit hetzelfde aanzienlijk geslacht, vertrok in 1725 als onderkoopman naar *Batavia*, waar hij in weinige jaren tot de hoogste waardigheid opklom. In 1727 werd hij opperboekhouder, 3 jaren later buitengewoon, in 1733 gewoon raad van *Indië*, vervolgens directeur-generaal van den koophandel en in Mei 1737 gouverneur-generaal. Onder zijn gebied en op zijn bevel viel die afschuwelijke moord der Chinezen te *Batavia* voor, waarbij tien duizend slagtoffers vielen, beschuldigd van eene zamenzwering gesmeed te hebben tegen den gouverneur en de raden van *Indië*. De akelige bijzonderheden van dien moord vindt men uitvoerig bij Du Bois, 309, in de *Levensbeschr. van Ned. mann. en vr. III*, 227, en in Kok's *Vaderl. Woordenb.*, waar ook zijn driftig en laakbaar gedrag vermeld wordt omtrent eenige leden van den Indischen raad, onverhoord gevangen genomen en naar *Holland* opgezonden; doch geregtvaardigd door de bewindhebbers der O. I. Comp., die, overtuigd van het hatelijk gedrag van Valckenier, hem, toen hij zich in 1741 op de terugreis naar 't vaderland bevond, aan de *Kaap de Goede Hoop* in hechtenis lieten nemen en naar *Batavia* terug brengen, om zich te verantwoorden omtrent den moord der Chinezen en de gevangenneming der 3 raden. Het pleitgeding, dat daarop volgde, is nooit openbaar gemaakt, en daardoor de beoordeeling dezer beruchte zaak hoogst moeijelijk geworden.

VALCOOCH (DIERICK ADRIAENSZ.) was notaris of schoolmees-

ter te *Schagen*, en maakte zich als rijmelaar en chronijkschrijver bekend. Hij zond in 't licht: *Chronijcke van Leeuwenhorn, voortijden omtrent der Sijpen gelegen in W. Vrieslandt enz. gepractiseert en eensdeels in rijme gesteld enz. Hoorn* 1599, te *Alkmaar*, *Schagen* en *Amst.* herdrukt in 1740. De verzen zijn smakeloos, in den trant der rederijkers. Het 2de gedeelte van 't werk, waar de schrijver als tijdgenoot spreekt, is wel het belangrijkste. Achteraan volgen nog eenige losse rijmstukken, en in proza een stukje: *Van 't innemen en de destructie der stadt Vroonen.* Bovendien gaf hij: *Een nut en profijtelijck boecxken, ghenaemt: een regel van de Duijtsche schoolmeesters. Amst.* 1591, *Alkm.* 1607 en *Amst.* 1628, waarin hij zich noemt *Schoolmeester tot Barsigherhorn.*

VALDES OF VALDEZ (FRANCISCUS DE), een Spanjaard, doch van geene aanzienlijke afkomst, heeft zich in de Nederlandsche onlusten, vooral door de belegering van *Leijden* in 1574, waarvan hem het opperbevel was toevertrouwd, bekend gemaakt. Gedurende die belegering bevond hij zich nu en dan te *'s Hage*, waar men hem bij eenige aanzienlijke lieden den toegang niet weigerde. Zoo had hij o. a. ook verkeering in het huis van P. Moons, raad in den hove van *Holland*, en verliefde op diens zuster, een meisje van 30 jaren, welke met hare moeder bij hem inwoonde. Het kostte vele moeite, eer zij van deze en verdere verwanten de toestemming tot het huwelijk verkreeg, dat echter niet eerder zou gesloten worden, dan na den afloop van 't beleg. Toen hij kort vóór een' beraamden storm op de stad van haar afscheid nam, en haar in diepe droefheid gedompeld vond, waarvan de reden gelegen was in het treurig lot, dat *Leijdens* ingezetenen wachtte, beloofde hij haar dien storm uit te stellen, wijl, naar zijne gedachten, de stad hem toch spoedig in handen zou vallen. Doch de Voorzienigheid beschikte een gedenkwaardig ontzet, en de Valdes, die zich hierdoor de verbittering der Spaansche krijgslieden op den hals haalde, werd door deze eenigen tijd gevangen gehouden, tot dat het hem te *Utrecht* gelukte, hen te bevredigen en naar *Braband* te wijken. Wijl hij zich in *Holland* niet durfde wagen, verzocht hij zijn meisje, met hare zuster en bloedverwanten zich naar *Antwerpen* te begeven, om het beraamde huwelijk te voltrekken. Dit gebeurde waarschijnlijk in 1575, en zij onthielden zich in *Braband* tot aan de Valdes' dood in 1580 of 81. De kinderlooze Magdalena keerde naar haar vaderland terug, trad later in een 2de huwelijk met Jhr. Willem de Bie en na diens dood in een 3de met Jhr. Jurriaan van Lennep, een Kleefsch edelman. Zij

overleed hoog bejaard, zonder kinderen na te laten, te *Utrecht*.

VALENTIJN (ABRAHAM), eerst praeceptor (1664), daarna in 1675 conrector der Lat. school te *Dordrecht*, bleef als zoodanig werkzaam tot in 1686. Hij vertaalde op eene smakelooze wijze de werken van Ovidius Naso in 't Nederd., *Leijd.* 1697, 4 dln. in 12vo, *Amst.* 1700, in 3 dln. 4to met pl., als ook de werken van Juvenalis en Persius, *Leijd.* 1668, 82 en 1703 in 12vo. Hij was gehuwd met Maria Rijsbergen, die hem één zoon schonk, meer bekend geworden dan de vader.

— (FRANÇOIS), zijn zoon, geb. te *Dordrecht* in 1666, † 17..., volbragt waarschijnlijk zijne theolog. studiën te *Leijden*, en vertrok in 1685 naar *Batavia*. Hij bekleedde het leeraarsambt eene wijl te *Japara*, vervolgens op *Amboina;* waar hij door Rumphius geholpen werd in het leeren der Maleische taal, zoodat hij na 4 maanden reeds in die taal predikte. Daar zijne gezondheid veel geleden had, keerde hij in 1694 naar *Europa* terug, doch in 1706 andermaal naar *Amboina*, van waar hij 8 jaren later voor goed in 't vaderland wederkwam. Hoogst verdienstelijk heeft hij zich gemaakt door zijn belangrijk werk, getiteld: *Oudt- en Nieuw O. Indiën* enz., met meer dan 1050 pl. en k., *Amst.* 1725 in 5 dln. fol. en *Dordr.* 1726, in 8 dln. fol. (in 1858 op nieuw verkort uitgegeven door Dr. S. Keyzer.) Het bevat de natuurlijke en burgerlijke gesch. der *Molukken*, van *Java*, ja van alle Nederl. koloniën in *Indië*, met bewonderenswaardige naauwkeurigheid en waarheidsliefde, uit eigene opmerkingen en uit echte bescheiden opgemaakt. Altoos blijft dat werk nog een vraagbaak voor allen, die zich met onze O. Ind. aangelegenheden willen bekend maken. De tegenwerking en de teleurstelling, die hij ontmoette bij zijne terugkomst in de *Indiën*, wijl hij de laakbare geheimhouding der O. I. Comp. niet had geëerbiedigd, verdroeg hij met gelatenheid. Zijne vertaling der H. S. in het hoog en laag Maleisch, verdient nog ieders belangstelling. Ook bestaat er van hem eene *Afscheidsrede*, door hem in 1705 te *Dordrecht* gehouden, een werkje: *Deure der waarheid*. *Dordr.* 1698, en eene *Verhandeling der Zee-horenkens*, met pl. *Amst.* 1754.

VALERIUS (CORNELIUS), eigenlijk CORNELIS WOUTERS, geb. te *Oudewater* in 1512, † 11 Aug. 1578, ontving zijne letterk. opleiding te *Utrecht* van Macropedius, die hem weldra onder zijne bekwaamste leerlingen telde. Daarna oefende hij zich te Leuven gedurende 6 jaren in de oude talen, toen hij naar *Utrecht* terugkeerde, waar hij onder zijnen vorigen leermeester de rhetorica onderwees. Zes jaren later vertrok hij met eenige

jongelingen, die aan zijne leiding waren toevertrouwd, naar *Leuven*, vervolgens naar *Frankrijk*, van waar hij in 1547 naar *Leuven* terugkeerde, om 10 jaren later een' leerstoel in de Lat. taal te bekleeden. Hij was het evenbeeld van Macropedius in nederigheid, zachtaardigheid, geleerdheid en zeldzame gaven van onderwijs; zoodat hij eene menigte leerlingen trok, ook uit de aanzienlijkste standen, welke hij het meest bezig hield met de schriften van Cicero en Virgilius, gepaard met natuur- en zedekundige opmerkingen. Er bestaan van hem onderscheidene taalkundige schriften, o. a. *Rhetorices et dialectices tabulae*, *Bas.* 1545, meermalen herdrukt, laatst te *Amst.* in 1606. — *Grammaticarum institutionum libri* 4, *Par.* 1550, veelmalen herdrukt. — *Physicae*, *seu de naturae philos. institutio. Antv.* 1567, 1584 etc. ook te *Marburg* 1598. Ook beproefde hij zijne krachten aan de Lat. poëzij, maar met minder goed gevolg.

VALERIUS (ADRIAAN) of VALERIJ, geb. te *Middelburg* in de laatste helft der 16de eeuw, † 27 Jan. 1625, was schepen, raad en licentmeester der stad *Vere* en waarschijnlijk lid van de Rhetorijk-kamer aldaar: *In reinder ionsten groeijende.* Na zijn dood gaf J. Valerius van hem in 't licht: *Neder-landtsche Gedenck-danck, kortelick openbaerende de voornaemste geschiedenissen van de* 17 *Nederl. prov. 't sedert den aenvang der inlandtsche beroerten en troebelen tot* 1625, *Haerl.* 1626, in langwerpig 4to met pl. Dit werk bevat eenige stichtelijke rijmen en liedekens, meest alle gesteld op muzijknoten, benevens *de tablateur van de Luijt en Cijther.* Het geschiedkundige is hier en daar van eenig belang omtrent de oorlogsverrigtingen ter zee, en de kennis van den staat der toenmalige toonkunst; overigens is de dichterlijke waarde zijner rijmen en liedekens zeer gering, blijkens ook die, welke voorkomen in de *Zeeuwsche Nachtegaal.*

VALK (PIETER DE), geb. te *Leeuwarden*, in 1584, was de zoon van een zilversmid; oefende zich in de schilderkunst, — voor zoover men weet zonder meester, — naar de stukken van A. Bloemaert, en begaf zich naar *Italië*, om zich verder te bekwamen naar de groote meesters en antieken. In zijne vaderstad teruggekeerd, trad hij in 't huwelijk. Twee zijner zonen, door hem in de kunst onderwezen, bezochten met hun oom *Italië*, werden door een' Genuees misleid en in *Barbarije* als slaven verkocht, zonder dat later iets van hen vernomen werd. Hij maakte zich eenigen naam door het schilderen op 't *Prinsenhof* te *Leeuwarden*, van historiën, portretten en landschappen.

VALKENBURG (GEERAERT VAN), of G. FALCKENBUR-

GIUS, geb. te *Nijmegen* in 1538, † 1578, was een jongman van groote welsprekendheid en geleerdheid. Hij zond in 't licht: *Notas in Nonni Panipolitani Dionysiaca. Antv.* 1569, in 4to, en *Francof.* a/M. 1606, in 8vo, schreef eenige Grieksche verzen in de *Aanmerk.* van J. van der Does op Tibullus; en maakte ook Latijnsche, waar Peerlkamp weinig mede opheeft. „Daar-„enboven heeft men van hem nog andere handschriften" (zegt A. van Slichtenhorst) „welke in de gemeijne boekwinkel van „*Leijden*, als kostele kleijnoodien, in kassen en aan keetens „geslooten leggen." (N. B!) Door den wijn bevangen, viel hij van zijn paard en stierf te *Steinfort.*

VALKENBURG (ADRIAAN VAN) of A. FALCOBURGIUS, geb. te *Leijden* 1 Nov. 1581, † 1650, ontving aan de hoogeschool aldaar zijne opleiding tot de genees-, ontleed- en heelkunde, in welke laatste wetenschap hij zoo groote bekwaamheden verwierf, dat hij in 1617, na 't overlijden van den hoogl. Pauw, met goedvinden van curatoren, daarin openbare lessen gaf. Tot de waardigheid van doctor in de geneeskunde bevorderd, in 1621 hield hij eenigen tijd in plaats van R. Bontius (door prins Maurits tot zijn geneesheer aangesteld), openbare medische voorlezingen. Het jaar 1624 zag hem als buitengewoon hoogl. in de heelkunde optreden, om nevens Heurnius, die als hoogl. in de ontleedkunde Pauw was opgevolgd, zijne lessen mede te deelen. Zes jaren later werd hij tot gewoon hoogl. aangesteld, in welke betrekking hij roemvol tot aan zijn' dood werkzaam bleef.

— (DIRK), geb. te *Amsterdam* in 1675, † 1721, leerde de schilderkunst bij J. Weeninx en vervaardigde in diens trant stukken van tam en woest gedierte, bijzonder van dood en levend wild, en ook portretten. In 1696 begaf hij zich naar *Duitschland*, waar hij te *Augsburg* het portret van den baron Knobel en ander kunstwerk schilderde, die hem in kennis bragt met prins Louis van *Baden*, welke hem den titel van hofschilder en eene jaarwedde van 2000 daalders aanbood; doch Valkenburg, zich niet willende verbinden, vertrok naar *Weenen*, waar hij door zijne kunst de gunst verwierf van prins Adam van *Lichtenstein*, die even vruchteloos moeite deed, hem aan zijn hof te houden. In 't vaderland teruggekeerd, ontbood prins Willem III hem naar *'t Loo*, voor wien hij in 10 dagen een keurig tafereel vervaardigde, dat hem honderd dukaten opbragt. Het aanbod om bij den koning van *Pruisen* als hofschilder te werken, wees hij van de hand. Wijl hij ongelukkig gehuwd was, trok hij naar *Suriname*, om aldaar de zaken van een heer, die hem hoogachtte, te bestieren; doch eene ziekte noodzaakte hem weldra

naar 't vaderland terug te keeren, waarna hij zich meest met 't schilderen van portretten heeft bezig gehouden.

VALKERT (WARNARD VAN DEN), geb. te *Amsterdam* in de 1ste helft der 17de eeuw, of volgens sommigen in 1572 of 1580, was een bekwaam kunstschilder, in den smaak van H. Goltzius, zijn leermeester. Hij schilderde inzonderheid portretten en historieële stukken; 2 daarvan worden zeer geroemd, het eene voorstellende de prediking van Johannes in de woestijn, met levensgroote beelden, waaronder ook dat van hem zelven; en het andere een uitmuntend altaarstuk voor de Catharijnekerk te *Utrecht*, waarin Christus de kinderen zegent; het is gekenmerkt door den naam des meesters en het jaartal 1620. Hij heeft ook naar eigene teekeningen eenige prenten ferm en breed geëtst.

VALOIS (FRANÇOIS DE), hertog van *Anjou* en *Alençon*, zoon van Hendrik II, koning van *Frankrijk* en Catharina de Medicis, werd geb. in 1533, en † 10 Junij 1584. Toen in 1576 en 1577 voor de *Nederlanden* bijna geen uitzigt meer over bleef, om den strijd tegen *Spanje* vol te houden, werd aan de Valois in 1578 de bescherming der Nederl. vrijheid, bij wederzijds bedongene voorwaarden, opgedragen. Hij kwam herwaarts, vergezeld van een magtig leger; doch toen er oneenigheden ontstonden omtrent de voldoening dier voorwaarden, vertrok hij naar *Frankrijk*, van waar hij 2 jaren later terugkeerde, nieuwe onderhandelingen aanknoopte, waarop zijne huldiging volgde als hertog van *Braband*. Hij begon zijne krijgsbedrijven met het ontzetten van *Kamerijk* en de verovering van *Le Cateau* in *Cambresis*, doch zonder zijn krijgsgeluk te vervolgen. Terwijl zijn uitzigt op een huwelijk met koningin Elisabeth van *Engeland* in rook verdween, werd hem in onderscheidene provinciën, onder verschillende titels, gezag toegekend, behalve door de afgevaardigden van *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht*, die zwarigheden opperden. Weldra bleek het, dat hij in 't schild voerde, om zich eene onbeperkte magt over deze gewesten aan te matigen, bij zijnen mislukten aanslag op *Antwerpen* in 1583, door Hooft zoo krachtig geschilderd. Bij het doorwaden der *Dijle* haalde hij zich eene ziekte op den hals, waarop later zijn dood volgde. Hij wordt beschreven als veranderlijk van aard, nu te streng, dan te toegevend; grootmoedig en tevens lafhartig, driftig, staatzuchtig en onrustig.

VARELEN (JACOB ELIAS VAN), geb. te *Haarlem* 9 Aug. 1757, † 16 Mei 1840, bezocht de Lat. scholen, om voor de academische studiën te worden opgeleid, doch op aandrang zijner

bloedverwanten nam hij eene destijds tamelijk bloeijende fabriek (eene gouddraadtrekkerij) over, welke later zoo geheel in verval raakte, dat hij zich overgaf aan de beoefening der letteren, en vooral aan de teekenkunst, waarop hij zich vroeger ijverig had toegelegd, onder de leiding van P. van Liender. Hij vervaardigde een aantal teekeningen van landschappen met vee, natuur- en ontleedkundige onderwerpen, welke veelal zijn gegraveerd en o. a. voorkomen in de *Natuurl. hist. van 't Rundvee* van Le Francq van Berkheij, terwijl hij ook ontleedkundige teekeningen vervaardigde voor den hoogl. Bakker te *Groningen* en onderscheidene naar schilderijen. Ook vond hij verlustiging in de Lat. en Nederd. poëzij, van welke laatste eenige proeven voorkomen in de *Mnemosyne* van H. W. Tijdeman, van een burlesken aard. Afzonderlijk gedrukt, doch niet in den handel, bestaat er van hem: *Twist tusschen Achilles en Agamemnon, schuitepraatje van een boer, of luimige vertaling van het 1ste boek der Ilias*, voorgelezen in de Maatsch. van Nederl. Letterk. te *Leijden*, waarvan hij lid was. Aldaar en in de Haarl. teekenacademie, heeft hij meermalen voorlezingen gehouden. Kort voor zijn' dood was hij griffier bij de regtbank van policie in zijne geb.-stad. Door geestigheid en vrolijken luim was hij aangenaam in 't gezellig verkeer.

VARGAS (JUAN DE) was een Spanjaard, licentiaat in de regtsgeleerdheid, doch die zijn latijn later schijnt vergeten te hebben, of het sprak als een monnik. Spaansche schrijvers teekenen zijn karakter met eene zwarte kool, daar hij uit zijn vaderland gebannen was om vrouwenschennis of maagdenroof. Zulk een man was een waardig lid van den raad der beroerte, door Alba in de *Nederlanden* opgerigt. Zelfs vele der andere leden aarzelden met zijne wreedheid in te stemmen. Voor dezen bloedraad werden binnen 2 jaren 8000 menschen gevonnisd, en toen hij opbrak, bleven er nog 15000 zaken onafgedaan. Bij het ontdekken, dat iemand onverhoord en bij vergissing onschuldig was ter dood gebregt, zou Vargas gezegd hebben: „Dit is goed voor zijne ziel." Bij het wegvoeren van Filips Willem, zoon van prins Willem I, van de Leuvensche school naar *Spanje*, beklaagden zich de curatoren bij Vargas over het schenden hunner voorregten, maar hij voegde hun toe in zijn Latijn: „*Non curamus vestros privilegios.*" (Wij storen ons niet aan uwe voorregten!) Daags na het vertrek van Alba in 1573, schuurde ook hij de piek, beladen met den vloek van duizenden. Zijne gruwelen heeft Hooft in zijne krachtige taal treffend ten toon gesteld.

VAY (NATHAN), geb. te *Vlissingen* 16 Maart 1581, † 15 Dec. 1651, studeerde te *Leijden* in de theologie, verdedigde onder Arminius in 1606 een dispuut: *De sacramentis in genere*, en vervolgde zijne studiën in *Frankrijk* en *Geneve*. Tot het leeraarsambt bekwaam gekeurd in 1610, was zijne eerste standplaats bij de Nederd. Fr. herv. gemeente te *Calais*, van waar hij 4 jaren later naar *Axel* beroepen werd, om in de Nederd. en Fransche talen te prediken, en in 1617 naar *Bergen-op-Zoom*, waar hij ook de dienst in beide talen moest waarnemen. Door de classis werd hij in 1638 gedeputeerd naar de prov. Synode van *Zeeland*, gehouden te *Tholen*. Hij woonde het vermaarde beleg van *Bergen-op-Zoom* bij, waarvan hij met zijne ambtgenooten L. de Rijcke en Job du Rieu eene beschrijving heeft uitgegeven, onder den titel: *Bergen op den Zoom beleghert op den* 10 *Julij* 1622 *ende ontleghert den* 3 *Oct. deszelven jaers* enz. *Middelb.* 1622, welk werk aan de Staten van *Utrecht* zoo behaagde, dat zij hen daarvoor eene vereering van *f* 100 schonken.

VECHOVEN (JOHANNES VAN) of VECKHOVEN, werd geb. te *Aalburg*, waar zijn vader pred. was, in 1657 en † in 1727. Daar hij zijn' vader vroeg verloor, zorgde zijn grootvader (ook Johannes genaamd), notaris te *Utrecht*, voor zijne opvoeding. Na eerst aldaar en later te *Gorinchem* de Lat. scholen te hebben bezocht, kwam hij op de hoogeschool te *Utrecht*, die hij bij den inval der Franschen in 1672 verliet, waarna hij zich te *Gorcum*, onder den proponent (later rector) A. van Lakerveld op de Hebr. taal toelegde. Na den aftogt der Franschen, vertrok hij naar *Leijden*, vervolgens naar *Utrecht*, waar hij de godgeleerdheid beoefende, tot hij in 1681 het leeraarsambt te *Dussen* aanvaardde; in 1689 te *Tiel*, in 1702 te *Delftshaven*. De roem zijner geleerdheid en welsprekendheid bezorgde hem 4 jaren later eene standplaats te *Dordrecht*, waarop hem in 1709 de leerstoel in de godgeleerdheid aan de illustre-school werd toevertrouwd. Hij was een arbeidzaam man, die ook briefwisseling hield met de geleerdste theologanten van zijnen tijd, waarvan die met Almeloveen voorkomt in Schotel's *Kerkelijk Dordr.* II 252 enz. Zijne leerredenen op den dood van koningin Maria (1695) en van koning Willem (1702) verdienen onderscheiding. Tot de stichtelijke werkjes, in dien tijd nog al gezocht, behooren zijne: *Noodige boetprediking in duuren tijd* enz. *Tiel* 1699; zijne: *Handleijding voor de geene welcke sig ten H. Avontmaal begeven sellen* enz. Ib. 1699. — Een zijner zonen JACOB geheeten, was eerst te *Dordr.* advocaat en substituut-watergraaf van den

overvaart, werd later pensionaris van *Gorcum*, vervolgens van *Haarlem*, waar hij † in Oct. 1731. Hij schreef: *De noodlijdende Alblasserwaart*, *of een omstandig verhaal van de dijk- en inbreuken waarmede dezelve waart sedert* 1500 *heeft te worstelen gehad* enz. *Dordr.* 1726.

VEDELIUS (NICOLAAS), geb. te *Hegenhauzen* in de *Paltz*, omstreeks 1596, † 26 September 1642, begon zijne philosophische studiën te *Heidelberg*, waarbij hij zich tevens op de theologie toelegde; begaf zich vervolgens naar *Geneve*, waar men hem als hoogl. in de wijsbegeerte aanstelde, en hij in 1622 ook het leeraarsambt bij de Herv. gemeente bekleedde. In 1630 beriep men hem, op aanbeveling van J. Wolfard van Brederode, agent der Staten-Generaal te *Basel*, en van Rivetus en Alting, als hoogl. in de godgeleerdheid en Hebr. taal aan 't athenaeum te *Deventer*, terwijl hij voor zijn vertrek derwaarts, te *Basel* tot doctor in de theologie bevorderd werd; ook gaf hij na 't vertrek van H. Renerius naar *Utrecht*, eenigen tijd onderwijs in de wijsbegeerte. Reeds ten derden male naar *Franeker* beroepen, gaf hij daaraan eindelijk gehoor in 1639, waar eene vierdaagsche koorts en 't graveel hem weldra ten grave sleepte. Van de onderscheidene werken, die men bij Paquot en Saxe vindt opgeteld, maakte dat de *De episcopatu Constantini magni*, *seu de potestate magistratuum Reformatorum circa res ecclesiasticas* etc. *Franek.* 1642, (ook in 't Nederd. vertaald) het meeste gerucht en lokte vele tegenschriften uit. Zijne *Opuscula theol. nova* zagen in 1644 te *Franeker* het licht. Hij ijverde zeer tegen de Arminianen en voerde een hevigen twist met C. Barlaeus. H. de Groot noemt hem: „*homo ineptus*".

VEEN (OCTAVIO VAN), meer bekend onder den naam van O. VAENIUS, werd geb. te *Leijden* in 1556 en † 6 Mei 1634, in 78jarigen ouderdom; 't welk wij hier bijvoegen, wijl er bij velen, die over hem schrijven, verwarring heerscht in zijn geb.- en sterfjaar. Wij hebben de aanwijzing gevolgd van Foppens en van J. de Jongh in zijne not. op 't leven van O. van Veen, door K. v. Mander, II 176. Zijne ouders behoorden tot den aanzienlijken stand, en zonden hem ter Lat. school, tevens met verlof om aan zijne natuurlijke neiging tot teekenen te voldoen, waarin hij onderwijs ontving van J. Nicolai, die in 1566 te *Leijden* burgemeester was; terwijl hij het schilderen leerde bij Isaak Klaasz. Op 15jarigen leeftijd zonden hem zijne voogden naar *Luik*, om zijne letteroefeningen voort te zetten, waarin hij meer dan gewone vorderingen maakte, ofschoon hij zijne liefhebberij voor de teeken- en schilderkunst niet liet varen. Deze

bragt hem in gunst bij D. Lampsonius, secretaris van den Luikschen bisschop, bij den kardinaal van Graasbeek, die hem met brieven van aanbeveling naar *Rome* zond, waar hij gelegenheid vond zijne kunsttalenten te ontwikkelen, voornamelijk in de leerschool van F. Zucchero. Na verloop van 7 jaren, begaf hij zich naar *Duitschland*, werkte in dienst des keizers te *Weenen* en bezocht vervolgens de hoven der keurvorsten van *Beijeren* en *Keulen*, doch de luister dier hoven kon hem niet binden. Hij keerde naar de *Nederlanden* terug, vestigde zich te *Brussel*, waar de hertog van Parma, die zijne talenten wist te schatten, hem met de titels vereerde van hoofd-ingenieur en hofschilder van *Spanje*. Na 's hertogs dood koos hij *Antwerpen* tot woonplaats. Hier schilderde hij verscheidene stukken voor kerken en andere gestichten; had het opzigt over 't teekenen en oprigten der zegebogen voor de blijde inkomst van den aartshertog Albertus, die, bekoord door zijn werk, hem naar *Brussel* ontbood en aanstelde tot intendant van de munt. Hij schilderde o. a. de portretten van Albertus en Isabella, welke ten geschenke gezonden werden aan den koning van *Engeland*, en sleet zijne overige levensdagen in laatstgemelde stad, niettegenstaande de pogingen, welke Lodewijk XIII aanwendde om hem naar *Parijs* te lokken. De meeste zijner stukken bevinden zich in *Braband*; in 't Amsterd. Museum 12 stukken, die betrekking hebben op de geschiedenis en oorlogen der Batavieren met de Romeinen, waarvan de platen, door Tempesta gegraveerd, voorkomen in 't werk van den markies de St. Simon: *Hist. de la guerre des Bat. en des Romains.* Door den invloed van zijnen in *Italië* gevormden smaak, heeft hij veel toegebragt tot den luister der Vlaamsche school, en door zijn voorbeeld en leiding tot den onsterfelijken roem van Rubens. Zijn vindingrijk vernuft wist de zinnebeelden der oude dichters krachtig door zijne teekeningen uit te drukken. Daartoe behooren o. a. de *Zinnebeelden getrokken uit Horatius* (*en andere dichters*), *op de zeden toegepast en met bijdichten op nieuws gerijmt door Antoni Jansen van Ter Goes* (de vader van Antonides v. d. G.) *Amst.* 1683 met pl., waarvan vroeger de 1ste druk verschenen was te *Brussel* en te *Parijs* omgewerkt door T. de Gomberville, onder den titel: *l' Instruction et devoirs d' un jeune prince.* Zijne: *Emblemata amoris divini atque humani*, droeg hij op aan de infante Isabella; terwijl zijne: *Emblemata, ducenta principibus*, *viris ecclesiasticis*, *militaribus*, *aliisque usurpanda*, in 1624 te *Brussel* in 't licht verschenen. Nog meer andere werken heeft hij door zijne in plaat gebragte teekeningen opgesierd. Zijne dochter

GEERTRUIDA vervaardigde van hem een fraai portret, terwijl eene andere, CORNELIA genaamd, ook als schilderes uitmuntte. — Zijn broeder

VEEN (GIJSBERT VAN), geb. te *Leijden* in 1558, † 1628 te *Antwerpen*, legde zich toe op de graveerkunst en werkte in de manier van Corn. Kort. Hij heeft waarschijnlijk met zijn broeder in *Italië* vele van diens teekeningen gegraveerd, alsmede de stukken van B. Peruzzi, Passeri, Barroche, Tintoret en andere schilders. — Een 2de broeder PIETER, wiens geest tot de schilderkunst overhelde, werkte slechts uit liefhebberij en zou meesterstukken geleverd hebben, als hij daarvan zijne hoofdstudie had gemaakt, blijkens zijn tafereel van de verhongerde stad *Leijden*, door den adm. Boisot gespijzigd, in welke stad hij meermalen de burgemeesterlijke waardigheid bekleedde.

— (ROCHUS VAN), zoon van OCTAVIO, of volgens sommigen zijns broeders zoon, beoefende de schilderkunst, doch meest met waterverw op papier en perkament. Hij woonde met zijne 2 zonen, waarvan hij de oudste in de kunst had onderwezen, te *Beverwijk*, waar zij stil en gerust leefden, en hunnen tijd aangenaam doorbragten met het schilderen in kleuren van allerlei gedierte en vogelen, op de wijze van P. Holsteijn, doch meer uitvoerig. Nadat de laatste van dezen stam gestorven was, werd hunne nagelatene kunstverzameling te *Haarlem* in 1706 openlijk verkocht.

— (JAN VAN DER) zag te *Haarlem* het levenslicht, waar zijne ouders, uit *Deventer* gevlugt, om in 1587 het Spaansch geweld te ontgaan, een veilig verblijf vonden. Na het herwinnen van *Deventer* door prins Maurits in 1591, keerden zij, die waarschijnlijk tot de Doopsgezinden behoorden, naar die stad terug, waar hun zoon eene beschaafde opvoeding ontving en tot apotheker werd opgeleid; welk bedrijf hij aldaar tot aan zijn dood in 1659 uitoefende. Hij verwierf zich roem door zijne dichterlijke gaven, wel niet van den eersten stempel, maar toch boven zoo vele zijner rijmende tijdgenooten. Sommige zijner stukken bezitten iets zangerigs, ook vele horten en stooten; ze zijn overal niet even kiesch, maar hier en daar geestig. Eene aanzienlijke verzameling zijner dichtstukken, zag het licht onder den titel: *Zinnebeelden, oft Adams-appel, met pl. Mitsgaders O. en N. ongemeene Bruijdt-lofs- en zege-zangen.* Amst. 1642, van welke laatste in dat zelfde jaar een 3de vermeerd. druk verscheen. Zijne *Raadtselen, met zin-rijke uijtleggingen*, met bijvoeging van: *Sijn gulden en ijseren eeuw, als mede een Nikkers-praatje nopende de quade proceduren van Engelant*, verschenen te *Deventer* bij

Jan Colomp in 1653. Zijne zinnebeelden, opgehelderd door schoone platen van S. Savrij, vol kracht en waarheid, verdienen bij ons de voorkeur boven zijne andere gedichten. De meeste onderteekende hij met de spreuk: *Stuer recht.* — Of zijn naamgenoot, die onder de grove Deïsten geteld wordt, en een werkje uitgaf: *De godsdienst zonder bijgeloof*, *betoogende het geloof der Deïsten*, 1752, waarvan in 1755 te *Deventer* een 2de druk verscheen, tot zijne bloedverwantschap behoorde, durven wij niet beslissen. Uitvoerige berigten omtrent dat boek deelt Ypey mede in zijne *Kerkl. gesch. der* 18*de eeuw*, *II*, 13 enz.

VEEN (SIMON VAN), geb. in 1625, † 1690, was gesproten uit een aanzienlijk geslacht, verwant aan den hertogelijken stam van *Braband*. Tijdens zijne jeugd woonden zijne ouders te *Grootebroek* in *N. Holland*, waar zijn vader het ambt van hoofdschout bekleedde, en later door zijn 17jarigen zoon werd opgevolgd. In 1662 vestigde deze zich te *Alkmaar*, kwam aldaar in de regering, en kreeg zitting in de Staten van *Holland*. Door deze werd hij in 1673 met de pensionarissen Molenschot en Hop tot gecommitteerde op de vloot benoemd. Na nog meer ambtsbetrekkingen vervuld te hebben, werd hij hoofdofficier van *Alkmaar*, en bleef als zoodanig tot aan zijn dood werkzaam. Bij Maria Cuijk van Mierop liet hij verscheidene kinderen na.

VEER (ELLERT, ALLERT of ALBERT DE), ridder, heer van *Calandsoog*, geb. te *Amsterdam* in de laatste helft der 16de eeuw, † in 1620, maakte zich als staat- en letterkundige loffelijk bekend. In 1610 werd hij met J. van Duijvenvoorde, J. Berk, E. van Oldebarneveldt en A. Joachimi, naar *Engeland* gezonden om den handel en de visscherij te bevorderen, alsmede om de zaken van *Gulik* en *Cleve* te handhaven. Bij deze gelegenheid werd hij, met de 3 laatstgemelden, door Jacobus I tot ridder geslagen. Hij deelde al vroeger in 't vertrouwen van Oldebarneveldt, die hem tot de gewigtige bijeenkomst der voornaamste bewindslieden geroepen had, in welke over de verheffing van prins Maurits gehandeld werd. Wat daarin voorviel, heeft van Wijn uit de Veer's aanteekeningen in zijne *Nalezingen op Wag.* I, 315, enz. medegedeeld. Hij was voorts secretaris en pensionaris van *Amsterdam* en in 1611 lid van den hoogen raad. Hij maakte een vervolg of 2de deel op de *Groote Hollandsche en Seelandsche of Divisie cronijcke* enz. *Dordr.* 1595, in fol., aan prins Maurits opgedragen, uit onderscheidene schrijvers, die op de keerzijde van den titel genoemd worden, bijeen getrokken en loopende van 1516 tot 1564. Ook vertaalde hij de *Samenspraken van Erasmus* en andere werkjes uit het Latijn,

o. a. *'t Samensprekinghe van 't recht der coninghen door G. Buchanamus. Amst.* 1610, met rijmen op rederijkers trant.

VEERIS (MELCHIOR), geb. in 1653, † te *Beverwijk* in 1721, werd in 1667 predikant te *Hem*, in 1674 veldprediker en in 1679 naar *Assendelft* beroepen, waar hij werkzaam was tot 1712. Wij zouden hem niet vermelden, zoo hij niet de zamensteller ware van een: *Kerkelijk Alphabeth van de namen aller leeraren, die onder het Synodus van Noord-Holland zedert de reformatie van het jaar* 1566 *de kerkedienst bekleed hebben.* Dit werk is door F. de Pauw, pred. te *Enkhuizen*, vervolgd en aldaar in 1750 uitgegeven onder den titel van *Vernieuwd Kerkelijk Alphabeth.*

VEGILIN (PHILIP FREDERIK) VAN CLAERBERGEN, geb. in 1685, † 28 Junij 1738, volgde in 1707 zijn vader op als grietman van *Haskerland.* Men koos hem 2 jaren later, als lid van den raad van State, tot gedeputeerde te velde, in welke betrekking hij 3 jaren lang met roem werkzaam was. Daarna benoemd tot lid der Staten-Generaal, heeft hij deze waardigheid tot aan het einde zijns levens bekleed, en in 1733 veel toegebragt, dat wij niet in eenen verderfelijken oorlog gewikkeld werden. Hij was zeer bedreven in vele vakken van geleerdheid, en Scheltema (*Staatk. Nederl. II*, 390) noemt hem een lat. dichter van de eerste klasse, ofschoon Peerlkamp hem verzwijgt. Vooral had hij zich op de wis- en werktuigkundige wetenschappen toegelegd, welke hem in staat stelden werkdadig deel te nemen aan het overdijken van den mond van het *Dokkumer diep* en het leggen der *Kollumer nieuwe zijlen* in 1729; gelijk dan ook, ter gedachtenis dier stoute onderneming, zijn naam op de gestichte zuil loffelijk vermeld staat. Van zijne kennis in finantieële zaken gaf hij o. a. in 1718 blijken, door zijne uitgewerkte deductie, ingeleverd bij de Staten der prov. *Friesland*, welke hem committeerden ter generaliteit, om bij de Hoog Mog. aan te toonen de onbillijkheid der hooge quota, met welke *Friesland* boven andere prov. bezwaard was. Hij stond in vriendschapsbetrekking met Sicco van Goslinga en U. A. van Burmania, was gehuwd met Elisabeth van Essen, eerst weduwe van Corn. Kien, en na zijn dood nog hertrouwd met den graaf van Slippenbach, doch liet geene kinderen na. Zijn broeder

— (JOHAN), VAN CLAERBERGEN, geb. in 1690, † 1772, was in jongen leeftijd rentmeester der geestelijke goederen in *Kempenland* in de *Meijerij* van *'s Hertogenbosch*, sedert 1720 raad in den hove van *Friesland* en 2 jaren later grietman van *Doniawerstal.* Hij wist tot heil zijner prov. met zijne talenten te woe-

keren; had veel kunde in finantieële zaken, en was beroemd wegens zijne geleerdheid, bijzonder in de Grieksche letterkunde, ofschoon het ons onbekend is of daar nog bewijzen van voorhanden zijn. Zijne vrouw was Cecilia Isabella van Burum, bij welke hij eene dochter naliet, gehuwd aan Schelte Hessel Roorda van Eysinga.

VEIRAC (JOHANNES), geb. te *Gouda* in 1743, † 1 Dec. 1795, werd in 1764 te *Leijden* tot med. doctor bevorderd, oefende eenigen tijd in zijne geb.-stad de geneeskunde uit, vervolgens in 1768 te *Sommelsdijk* en eindelijk te *Rotterdam*, waar men hem met aanmoedigend vertrouwen vereerde, tot doctor van de Geref. diaconie-armen, examinator in de geneeskunde bij de O. Ind. Comp. en in 1783 tot schepen van *Schieland* aanstelde. Zijne aanzienlijke practijk verschafte hem menigvuldige gelegenheden tot belangrijke waarnemingen, waarvan hij een geschied- en oordeelkundig gebruik heeft gemaakt in onderscheidene geneeskundige verhandelingen. In 1776 verwierf hij bij 't Zeeuwsche Genootschap te *Vlissingen* het eermetaal op de uitgeschrevene prijsvraag: *Omtrent de kenmerken enz. der besmettelijke rotkoorts op de uitgaande O. Ind. schepen dezer landen;* bij 't Bataafsch genootschap der proefonderv. wijsbegeerte te *Rotterd.*: *Over de geschiktste middelen, om den gemeenen man tot de inenting der pokken aan te moedigen;* bij de Maatsch. ter bevordering van den landbouw te *Amst*: *Over de genezing van het ongans der schapen;* bij de Holl. Maatsch. van wet. te *Haarlem*: *Over de borstwaterzucht;* bij het Prov. Utr. Genootschap: *Over de kinkhoest* en *over de Engelsche ziekte.* Daarenboven deelde hij hier en daar nog afzonderlijke waarnemingen mede, en vervaardigde eenige vertalingen o. a. eene redevoering van Voltelen. Dat een man van zoo vele grondige kennis, lid was van verscheidene genootschappen, baart geene verwondering, evenmin dat curatoren der Geldersche hoogeschool op hem het oog sloegen, om de plaats van M. van Geuns te vervullen, hoezeer hij na eenig beraad van dit vereerend aanzoek moest afzien.

VELAER (MARTEN), in 1475 schout geworden der stad *Hoorn*, berokkende door zijne hevige staatzucht veel onheil. Door zijne vervolgzucht haalde hij zich, met andere regeringsleden, den haat van een groot gedeelte der burgerij op den hals; vermeerderde het misnoegen door het getal zijner dienaren te vergrooten, met welke hij in 1477 voor het eerst naar de kerk trok, zijnde ze allen op de wijze van aanzienlijke heeren, in gelijke liverei gekleed. Dit goot olie in 't vuur en verwerkte een oploop, waarop het volk vermindering van bier-accijns ver-

kreeg. Velaer trok naar *'s Hage* om te klagen over de burgerij; maar deze maakte van zijne afwezigheid gebruik, en plunderde, door zijn onvoorzigtig schrijven aangevuurd, zijn huis en verbande hem uit de stad. Na eenige vruchtelooze pogingen, om weder in 't bewind te geraken, verkocht hij zijn regt op 't schoutambt aan Jan van Egmond, die met hulp der Kabeljaauwschen, waarvan hij het hoofd was, de stad veroverde. Later werd Velaer wederom schout; doch geene lessen van wijsheid getrokken hebbende uit zijn rampspoed, begon hij met verdubbelde strengheid te vervolgen; zoodat hij andermaal moest vlugten. Wel ondernam hij, zich met geweld van de stad te verzekeren; maar hij sneuvelde bij den 3den aanval in 1482.

VELDE (JESAJAS VAN DE), geb. te *Leijden* omstreeks 1597, † 1648, was een leerling van den schilder P. Denijn. Zijn smaak viel op het schilderen van veldslagen, ruitergevechten en andere woelige tooneelen. Hij stoffeerde de landschappen van eenige andere schilders met paarden en ruiters, meest op de Spaansche wijze gekleed; ook heeft hij eenige prenten geëtst, voorstellende dorps- en riviergezigten, landschappen met boerenwoningen, ruïnen enz. In 1626 woonde hij te *Haarlem*, later in zijne geb.-stad. Op het Rijksmuseum te *Amsterdam* ziet men van hem eene voorstelling uit den tijd van prins Maurits. — Zijn broeder

— (JAN VAN DE), geb. te *Leijden* omstreeks 1598, leefde nog in 1677, was een verdienstelijk landschapsschilder, doch nog beter graveur. Met de etsnaald behandelde hij de landschappen op eene losse en luchtige wijze, het graveerijzer gebruikte hij voor uitvoeriger voorwerpen; werkte met de uiterste netheid, krachtig en vol van uitdrukking; en wist vooral partij te trekken van het dag- en kunstlicht. Er bestaan van hem eene menigte gegraveerde portretten, landschappen, dorpsfeesten enz., de meeste naar P. Molijn, A. Elsheimer en W. Buitenweg. — De schoonschrijver JAN VAN DE VELDE, die in 1605 te *Rotterdam* een werkje uitgaf, getiteld: *Spieghel der schrijfconst*, was welligt uit hetzelfde geslacht afkomstig, als ook

— (WILLEM VAN DE), bijgenaamd de oude, geb. te *Leijden* in 1610, † te *Londen* in 1693. Voor de zeevaart opgeleid, maakte hij zich op onderscheidene togten alle kundigheden eigen, welke tot dat vak behoorden. Toen hij zich daarna bijzonder op de teekenkunst toelegde, was hij in staat, alle schepen en scheepsbewegingen, gelijk ook de zee in hare verschillende toestanden af te beelden. In dienst van den staat had hij het bevel over een advies-jagt, bestemd om berigten van

en naar de vloot te brengen, in den oorlog tusschen *Holland* en *Engeland*. In deze betrekking had hij gelegenheid, om de rigtingen der vaartuigen, bij kalmte, bij storm en ook in gevecht gade te slaan, en op papier en gewitte paneelen af te teekenen, om deze teekeningen tot opheldering van zijn mondeling verslag, den heeren Staten aan te bieden, waarvoor hij onbekrompen beloond werd. De zeelieden sloegen dikwijls met bewondering zijne stoutmoedigheid gade, wijl hij zich niet ontzag in 't heetst van den strijd tusschen en om de vloot te zeilen. Zoo had hij in 1665, kort vóór het springen van 't schip van den admiraal van Wassenaer, aan diens boord het middagmaal gehouden. Ook in den vermaarden vierdaagschen zeeslag, in 1666 onder de Ruiter, tegen Monk, liet hij zich rondvoeren in een klein vaartuig, voorkomende in het kapitale stuk van zijn' zoon Willem (die volgt) en bewaard in 's Rijks Museum te *Amsterdam*. Daarna werd hij door koning Karel II naar *Londen* genoodigd, waar Z. M. hem in 1675, op eene jaarwedde van *ƒ* 1200, tot scheepsteekenaar aanstelde, terwijl aan zijn zoon eene gelijke bezoldiging werd toegelegd, om zijns vaders teekeningen in kleuren te brengen. Beide bleven deze jaarwedde genieten gedurende Karel's regering en die van zijn' broeder Jacob; doch zij schijnt na de omwenteling opgehouden te hebben. In het laatst van zijn leven heeft de oude van de Velde ondernomen met olieverw te schilderen, zonder het daarin ver te brengen. Zijn lijk is in de St. Jacobs-kerk te *Londen* begraven. — Zijn zoon

VELDE (WILLEM VAN DE) de jonge, geb. te *Amsterdam* in 1633, † 1707, ontving onderrigt van zijn vader in den scheepsbouw en in het teekenen van allerlei vaartuigen, en van den bekwamen zeeschilder S. de Vlieger in de schilderkunst. Het is waarschijnlijk dat hij zijn vader op bovengemelde zeetogtjes vergezelde en schetsen maakte en waarnemingen deed; welke hem een onvergankelijken roem hebben verworven als een onzer voornaamste zeeschilders. Wij hebben gezien, dat hij zijn' vader naar *Engeland* volgde, waar de koning hem tot zijn hofschilder benoemde. In alle deelen der kunst vertoont zich de meester, zoo in naauwkeurigheid der teekening, als in de zachte en nevelachtige luchttinten; heerlijk was zijn koloriet en vleijend zijn penseel. Men beschouwe ter overtuiging in 't Museum te *Amst.* het reeds genoemde tafereel van den 4daagschen zeeslag, zijn gezigt uit het *IJ* op de stad, en het stil en woelend water, als ook een stil water met schepen in 't Museum te *'s Hage*. Op vele zijner stukken draagt *Engeland* roem. Na den dood

van Karel II heeft hij zijne vaderstad bezocht in 1685, en daar eenige kunststukken vervaardigd. Naar *Londen* teruggekeerd, is hij daar gebleven tot aan zijn' dood.

VELDE (ADRIAAN VAN DE), zijn broeder, geb. te *Amsterdam* in 1639, † 1672, openbaarde reeds in kindschen leeftijd groote neiging voor de teekenkunst. Toen zijn vader opmerkte, dat hij meer overhelde tot landschappen, dan tot watergezigten, zond hij hem naar *Haarlem* ter leerschool bij J. Wijnands. Hier maakte hij in korten tijd zulke vorderingen, dat hij weldra als meester in 't schilderen, teekenen en etsen kon beschouwd worden. Dagelijks vond men hem, bij geschikt weder, buiten bezig met het schetsen van koeijen, schapen en landschappen. Doch niet slechts heeft hij uitgemunt als landschap- en beestenschilder, maar ook als historie-schilder, blijkens zijne Passiestukken voor de R. kerk in de *Spinhuis-steeg*, en eene afneming van 't kruis voor die op de *Appelmarkt* te *Amst.* Hoewel hij slechts den ouderdom van 33 jaren bereikte, staat men verwonderd over de menigte kunststukken, die hij leverde en het aantal beeldjes en beestjes, waarmede hij vele schilderijen zijner kunstbroeders stoffeerde. Hoog staan nog zijne voortbrengsels van penseel en etsnaald in achting en in prijs. De Amst. en Haagsche Museums prijken met 4 zijner landschappen.

VELDE (JOHANNA ELISABETH VAN DE), geb. HELMKE, geb. te *Amsterdam* 4 Nov. 1762, † 26 Oct. 1844 te *Zutphen*, toonde al vroeg, dat een dichterlijke geest haar bezielde. Van daar dat zij in hare geb.-stad een verdienstelijk lid was van het dicht- en letteroefenend genootschap: *Hierna volmaakter*, in welks werken eenige verzen van haar voorkomen; terwijl men ook van hare hand eenige dichtstukjes vindt in *Het taal-, dicht- en letterkundig magazijn* van G. Brender à Brandis, en in den *Almanak van vernuft en smaak* voor 1791. Zij muntte inzonderheid uit in het vervaardigen van godsdienstige gezangen, waarin men veel smaak, welluidendheid, vloeijende versificatie en een' populairen, deftigen toon opmerkt. In den bundel *Evang. Gezangen* zijn er 4 van haar opgenomen (Gez. 2, 50, 79 en 85), meer nog in den *Bundel van Christel. gezangen*, welke door de vereenigde Doopsgezinde gemeente verzameld is (Gez. 85, 91, 123, 124 en 164). In het *Maandschrift voor Chr. van den beschaafden stand*, IX, 19—55, heeft B. ter Haar *een woord ter harer nagedachtenis* medegedeeld. — Van haar echtgenoot WILLEM VAN DE VELDE, zijn ook eenige gezangen in den bundel, bij de Hervormden in gebruik, opgenomen (Gez. 147, 174 en

175), doch zij zijn in dichterlijke waarde niet te stellen boven die zijner echtgenoot.

VELDEN (PIETER VAN DER), geb. te *Enkhuizen* 10 Jan. 1806, † 3 April 1839, genoot eene beschaafde opvoeding, doch vond zich door het vroegtijdig sterven van zijn' vader genoopt, zich in 1826 aan het gymnasium van H. J. Nassau, rector te *Assen*, te verbinden tot het geven van onderwijs in de nieuwere talen. Toen deze merkte, welk een aanleg er in hem sluimerde, spoorde hij hem aan, om ook de oude letterkunde te beoefenen, waarin hij weldra zulke vorderingen maakte, dat hij na verloop van 3 jaren, de Utrechtsche hoogeschool kon bezoeken. Ook hier moest hij door het geven van onderwijs in zijn onderhoud voorzien. De onlusten van 1830 deden hem, met zoo vele anderen, de wapenen opvatten. In 1832 zag hij zich door den koning aangesteld bij het Instituut voor de marine te *Medemblik*, als onderwijzer in de Fransche en Hoogd. taal- en letterkunde. Desniettemin bleef hij onvermoeid de academische studiën voortzetten, en verkreeg in 1835 te *Utrecht* den doctoralen graad in de wijsbegeerte en letteren, met eene diss. *De comitis curiatis apud Romanos.* Een paar zijner verhandel. zijn opgenomen in den *Recensent ook der Rec.* Benoemd in 1838 tot schoolopziener in 't 5de district van *N. Holland*, mogt hij in deze betrekking maar kortstondig werkzaam zijn.

VELDENAAR (JOHAN), werd waarschijnlijk geb. te *Utrecht*, waar hij zich meestal heeft opgehouden als boekdrukker. Welligt heeft hij ook te *Leuven* vertoefd, waar hij in 1476 een omslagtig werk in de moedertaal uitgaf, getiteld: *Fasciculus temporum*, beginnende met de schepping der wereld, tot op den dag der uitgave toe. In 1480 gaf hij deze kronijk te *Utrecht* in 't licht. Boxhorn heeft daaruit overgenomen 't geen onze noordelijke gewesten betreft en gaf dit in 1650 te *Leijden* uit met aanteekeningen. Men houdt Veldenaar slechts voor den vertaler, ten hoogste voor den vervolger van den Latijnschen *Fasciculus temporum* van Wern. Rolevink van Laar, een Westfaler en Karthuizer monnik. Het Lat. *Chronicon de Hollant* en het *Chronicon de Trajecto et ejus episcopatu*, in 't 5de deel der *Analecta* van Matthaeus, komt, met uitzondering van weinige plaatsen, bijna woordelijk met Veldenaar overeen. Hij maakte zich door de uitgave wel verdienstelijk, maar verdiende daarom den naam nog niet van beroemd geschiedschrijver, waarmede Burman hem betitelt.

VELDHOVEN (HENDRIK VAN), geb. te *Leijden*, † te *Utrecht* in 1769, gaf in zijne geb.-stad onderwijs in de teekenkunst,

schilderde portretten en moderne ordonnantiën, en was een der eersten, die in het Renswoudsch gesticht te *Utrecht* tot teekenmeester werd aangesteld, waar men van zijn portretwerk proeven vindt. Hij was bijzonder geacht als mensch, terwijl hij zich als onderwijzer verdienstelijk maakte. — Zekere ABRAHAM VELDHOVEN, die de natuurkundige lessen van den beroemden G. Kuipers (den vader) te *Dordrecht* vlijtig bijwoonde, gaf in 1774 eenige *Dichtkundige bespiegelingen over de aarde, den mensch en den sterrenhemel*, in 't licht, welke weinige dichterlijke waarde bezitten.

VELDMAN (WIJBRAND), geb. te *Groningen* in 1742, † 1800, werd door zijn vader, schoolonderwijzer aldaar, tot dien post opgeleid. Zijne schoone schrijfwijze bragt hem aan het teekenen, waarin hij verder door den vermaarden P. Camper onderwijs ontving. Hierdoor en door eigene oefening, bragt hij het op eene aanmerkelijke hoogte, en zou het nog verder gebragt hebben, indien hij het miniatuur-schilderen en portretteren niet als eene kostwinning bij de hand had behoeven te nemen. De fraaije afbeeldingen in de *Verhandeling* van J. van Lier *Over de Drentsche slangen en adders*, 1781, zijn door hem geteekend en door J. C. Philips gegraveerd. In 't laatste jaar zijns levens oefende hij zich nog op de Groninger teeken-academie in de boetseerkunst.

VELINGIUS (ABDIAS) werd door zijn vader Willem Velingius, predikant o. a. te *Rotterdam*, tot de predikdienst opgeleid. Waar hij zijne academische studiën volbragt, is ons onbekend. Hij verkreeg den graad van Mr. in de vrije kunsten en van doctor in de godgeleerdh. en wijsbeg. In 1747 was hij pred. te *'s Hertogenbosch* en twee jaren later aldaar hoogl. in de Joodsche oudh. en kerk. gesch., welken post hij aanvaardde met eene redevoer.: *De conflagratione Nadubi et Abihu*, vertaald in 't 2de deel zijner *Mengelschriften*, *Amst.* 1784. Slechts kort was hij in deze betrekking werkzaam, want in 't volg. jaar vinden wij hem als pred. te *Kleef;* doch in 1757 als hoogl. in de Gr. taal en H. welsprekendheid naar *'s Hertogenbosch* teruggeroepen. In 1760 vertrok hij als pred. naar *Heusden*, waar hij in 1769 overleed. Men heeft o. a. van hem: 150 *Geestelijke gezangen welke in de Gereformeerde kerken van Cleve*, *Gulik*, *Berg en Marksland gezongen worden. Amst.* 1766; ze zijn vrij vloeijend berijmd. Hij † 15 October 1803.

VELIUS (THEODORUS), geb. te *Hoorn* 10 Jan. 1572, † 23 April 1630, begaf zich, na de Lat. scholen aldaar bezocht te hebben, in 1585 naar *Leijden*, waar hij zich eerst op de

voorbereidende wetenschappen toelegde, en later onder Heurnius en Bontius op de geneeskunde. In 1593 reisde hij naar *Italië*, hield zich eenigen tijd te *Padua* op, waar hij tot doctor in de medicijnen bevorderd werd, en keerde in Oct. van 't volgende jaar naar zijne vaderstad terug. Hier werd hij tot gewoon stads doctor aangenomen, oefende er met lof de practijk uit; kreeg in 1601 zitting in de vroedschap, tot in 1618, toen hij bij de verandering der regering door prins Maurits, wegens zijne Remonstrantsche gevoelens, uitviel, doch als weesmeester in bediening bleef. Hij was zeer ervaren in zijn vak en in de kruidkunde; kende, behalve de Gr. en Lat. talen, ook de Fransche en Italiaansche, en heeft zich inzonderheid naam gemaakt door eene *Chronijk van Hoorn*, 1604, in 4to met pl., welke hij gedurig verbeterde, vermeerderde en vervolgde tot 1629, en daarna nog uitgegeven is in 1645, 1648 en in 1740 door S. Centen. Dit werk behelst niet zoozeer eene plaatsbeschrijving als wel eene doorloopende geschiedenis, welke met 1316 begint. Tot 1536 heeft hij zijn verhaal meestal ontleend uit eene oude kronijk van een' onbekende, maar daarna is het opstel van hem. Deze *Chronijk* zal altoos een belangrijk geschiedkundig werk blijven, hoezeer zijne gevoelens omtrent prins Maurits niet van partijdigheid zijn vrij te pleiten.

VELSEN (BARTHOLOMEUS VAN), geb. te *Amsterdam* 8 Maart 1675, † 5 Oct. 1733. Zijn vader Hendrik v. V. vertrok kort na zijne geboorte, naar *'s Hage*, waar hij als catechiseermeester en regent van 't armenhuis vele jaren werkzaam was. De zoon genoot eene godsdienstige opvoeding, bezocht vlijtig de Lat. scholen; begaf zich in 1693 naar *Utrecht*, legde zich bijzonder toe op de wijsbegeerte en godgeleerdheid, verdedigde in 1694 in 't openbaar een opstel: *Ubi essentiale Dei, etc.;* in 't volgende jaar een stuk: *De praejudiciis;* en werd in 1696 bevorderd tot doctor in de philosophie met eene diss. *De honesto* Hij zette in 't volg. jaar zijne theolog. studiën voort te *Leijden;* werd in 1699 pred. te *Beets* in *N. Holland*, en in 1706 te *Zaandijk*, waar hij zoo veel toeloop had, dat de kerk voor een derde moest vergroot worden. Na verloop van 18 maanden, nam hij een beroep aan naar *Hoorn*, en in 1713 naar *Rotterdam*. Hier maakte hij veel opgang door zijne welsprekendheid, vlug verstand en schrander oordeel, waardoor hij zich ook bijzonder kenmerkte in onderscheidene kerkelijke betrekkingen en als curator der Lat. scholen. Hij schreef: *Kort ontwerp der stellige godtgeleertheid*, waarvan een 2de druk verscheen te *Rott.* in 1735. *De beginzelen van de geopenbaarde filosofie.* Ib. 1720, in 2 dln.,

een 2de druk te *'s Hage* in 1767. Veelvuldige bezigheden verhinderde het vervolgen van dit grondige werk.

VELSEN (BARTHOLOMEUS VAN), neef van bovenstaanden, werd in 1724 geb. te *'s Hage*, in 1748 tot Dr. in de wijsbeg. en proponent bevorderd, en in 't zelfde jaar pred. te *Ransdorp*. Na dat ambt bekleed te hebben te *Rhoon*, *Oost-Zaandam*, *Goes* en *Schiedam*, kwam hij in 1766 te *Rotterdam*, waar hij in 1787 tot hoogl. in de philosophie benoemd werd en † in 1810. Hij heeft slechts een 3tal leerredenen uitgegeven, waarvan 1 bij zijne 25jarige en 1 bij zijne 50jarige evangeliedienst.

VELSIUS (JUSTUS), geb. te *'s Hage* in 't begin der 16de eeuw, begon zijne academische studiën te *Leuven* in de wijsbegeerte, geneeskunde en theologie. De eerstgenoemde wetenschap en de fraaije letteren hadden bij hem de voorkeur, zoodat hij meermalen de openb. lessen van zijn vriend, den hoogl. P. Nannius, waarnam. Na onderscheidene hindernissen, ontving hij in 1541 den doctoralen graad in de geneesk. Men hield hem verdacht van Luthersche gezindheid, weshalve hij, om het onderzoek der inquisitie te ontgaan, naar *Straatsburg* week, zonder openlijk voor zijne gevoelens uit te komen. In 1551 vertrok hij naar *Marburg*, waar hij eenigen tijd openbare lessen gaf, daarop die stad eensklaps verliet, en bij de magistraat van *Keulen* voorwendde, zulks gedaan te hebben, wijl hij aldaar als R. Katholiek niet gerust leven kon. Hij verkreeg hier een' leerstoel in de philosophie, waarbij hij ook onderrigt gaf in de Gr. en Lat. talen. Doch toen zijn werk: *Crisis, seu verae christianaeque philosophiae combrobatio; atque aemuli et sophistae per comparationem descriptio*, 1554, door de Leuvensche hoogeschool veroordeeld en hij ter verantwoording geroepen werd, waaraan hij niet voldeed, zette men hem gevangen. Een brief aan Koning Ferdinand, waarin hij beloofde zich omtrent het gemelde werk te zullen verdedigen, had geen gevolg. Bij nader onderzoek door J. Slotanus, een Dominicaner inquisiteur, werd hij van ketterij overtuigd en uit *Keulen* verbannen. Te *Frankfort* gaf hij een verdedigings-geschrift uit, getiteld: *Apologia contra haereticae pravitatis appellatos inquisitores* etc. 1556, met eene geloofsbelijdenis, waarin hij zich voor de Augsburgsche confessie verklaart, ofschoon hij met betrekking tot het avondmaal de gevoelens van Zwinglius aanhing. Met Calvijn hield hij een twistgeding over den vrijen wil. Na in onderscheidene gewesten rondgezworven te hebben, begaf hij zich in 1578 naar *Holland*, gaf zich te *Haarlem*, *Leijden*, *den Haag* en elders uit voor een van God gezonden persoon om de wereld te hervormen, en beloofde zijne

leer met wonderwerken te bevestigen. Toen het hem mislukte, een' blinde ziende en een' kreupele gaande te maken, gaf hij de schuld aan hun geloof. Te *Leijden*, waar hij op eene opene bank in de kerk preekte en een grooten oploop verwekte, werd hij door de regering uit de stad gebannen. Hierover ten hoogste gebelgd, schreef hij haar een' brief, waarin hij haar schold voor erger dan de Turken, en ze met hare satanische valsche leeraars overgaf aan 't helsche vuur. Zijne geleerdheid bragt hem tot razernij en zijn ouderdom maakte hem suf. Zijn geschrift: *Commentarius in Cebetis Thebani tabulam etc. Argent.* 1550 *en L. B.* 1557, waarin hij meer R. Kathol. dan Protestantsche gevoelens uitte, had hij aan den bisschop van *Arras*, A. Perenot de Granvelle opgedragen. Zijne medische *orationes* laten wij onvermeld, als ook zijne andere schriften, thans van geene waarde.

VELSIUS (JOH. GUILIELMUS), geb. te *Leeuwarden* in de 16de eeuw, was ervaren in talen en wetenschappen, in de geneeskunde, regtsgeleerdheid en theologie. Hij bekleedde langen tijd het burgemeestersambt in zijne geb.-stad; doch legde dien post neder, om als med. doctor te kunnen werkzaam zijn. Zijne *Observationes astronomicae en geometricae* en andere schriften, ook zijne Lat. verzen, worden geroemd, ofschoon men niet weet of ze ooit het licht hebben gezien.

VELTDRIEL (JOHAN). Van dezen Frieschen staatsman zijn geb.- en sterfjaar onbekend. Als burgemeester van *Dokkum* zond men hem in 1629 wegens *Friesland* ter vergadering van de Staten-Generaal en van daar met anderen, tijdens den inval van het keizerlijk-Spaansche leger in de *Veluwe*, naar *Arnhem;* later ook naar *Wesel*, om de belangen van den Staat te bevorderen. In 1632 benoemde men hem met A. Cz. Burgh tot ambassadeur naar *Moscovie*, met rijke geschenken voorzien. Doch hunne pogingen ter bevordering van den koophandel mislukten en Veltdriel keerde vroeger naar 't vaderland terug dan zijn ambtgenoot. In 1634 werd hij door *Friesland* gelast, om in de admiraliteit van *Zeeland* zitting te nemen, doch door de Knuijt onvriendelijk afgewezen, bleef hij sedert de plaats in de Staten-Generaal als buitengewoon lid behouden. In al de door hem bekleede waardigheden betoonde hij zich een man van groote bekwaamheid en werkzaamheid.

VELTHEM (LODEWIJK VAN), een Brabander, in 1304 kapelaan te *Sichem*, in 1313 pastoor te *Velthem*, een dorpje bij *Leuven*, heeft zich waarschijnlijk in 1293 als student opgehouden te *Parijs*; hij stond in betrekking tot eenige aanzienlijke

mannen en heeft veel gereisd. — Op zijn' naam bestaat er een *Spieghel Historiael* of Nederl. rijmkronijk, door J. le Long in 1727 te *Amst.* in fol. uitgegeven, doch op eene zeer slordige wijze, zoo wel wat den tekst als de aanmerkingen betreft, naar een handschrift, dat thans op de Leijdsche academie-boekerij berust. Het werk bestaat uit 8 boeken, waarvan de 6 eerste een uitvoerig verhaal bevatten van de gebeurtenissen van 1248 tot 1316; het 7de behelst de verklaring van onderscheidene profetiën; het 8ste handelt over het einde der wereld en 't laatste oordeel; het geheel is eene bonte mengeling van wonderen, anecdoten, ridderlijke feesten en fantastische avonturen. Omtrent de geschiedenis van ons land bevat het eenige belangrijke bijzonderheden, die men elders niet vindt. Overigens is deze kronijk uit verschillende schrijvers zamengesteld, voornamelijk uit Jan van Helu, van wien hij, in zijn 2de en 3de boek, met eenige bekortingen, 14 hoofdstukken letterlijk heeft overgenomen; en uit een onuitgegeven slot van Maerlant's *Kronijk.* Zij wemelt van bastaardwoorden en is voor den taalvorscher van minder gewigt. De hoogl. Jonckbloet, die in 1829 te *Leijden* het doctoraat in de lett. verkreeg door de uitgaaf van 't 3de boek van den *Sp. historiael*, met aanteek., aarzelt niet, in zijne *Geschied. der middennederl. Dichtk.* 3de deel, bladz. 194, aan den kronijkschrijver van Velthem den naam te ontnemen, waarmede hij lang ten onregte gepronkt heeft, en hem weêr onder de anonimi te rangschikken. Een gedrukt exemplaar van den *Spieghel historiael*, door Le Long uitgegeven, is door de HH. Steenwinkel en Clignet letterlijk vergeleken met het gemelde handschrift, en duizende gebreken zijn overal met hunne naauwkeurige pennen verholpen. Het door Steenwinkel verbeterde exemplaar was vroeger in 't bezit van wijlen den hoogl. A. Ypey, en dat van Clignett berustte bij den geleerden J. Koning.

VELTHUIJZEN (LAMBERTUS VAN), geb. te *Utrecht* in 1622, † 1685, heeft in onderscheidene wetenschappen uitgemunt; behalve in de letteren, oefende hij zich in de wijsbegeerte, godgeleerdh. en geneesk., welke laatste hij met roem te *Utrecht* in praktijk bragt. In 1667 kreeg hij aldaar zitting in de regering, en bekleedde later het schepensambt; doch werd in 1674, met vele anderen, waaronder ook zijn broeder Wernard (secretaris van finantiën dezer provincie), van zijn' post ontzet. Hij was een aanhanger der Cartesiaansche philosophie en een voorstander der gevoelens van Hobbes, waagde zich op kerkelijk terrein, raakte in twist met Voetius en verwekte zich door een en ander vele vijanden. Zijne veelvuldige schriften van theo-

logischen, philosophischen en medischen inhoud, eerst afzonderlijk in 't Nederd. en 't Lat. uitgegeven, zijn later door hem verzameld onder den titel: *Opera omnia. Rott.* 1680, 2 vol. in 4to, met eene opdragt aan zijnen bovengemelden broeder, welke beschouwd wordt als een meesterstuk van welsprekendheid; een gedeelte er van is te lezen in A. M. Cerisier, *Tafereel der algem. gesch. der Vereen. Nederlanden*, VII (2), 482, enz.

VELTMAN (JOHANNES GERARDUS) werd geb. te *Zwartewaal* 1 April 1799 en † 21 Mei 1852. Zijn vader Johannes V., die eerst aldaar en laatstelijk te *Arnhem* pred. was, liet hem in laatstgenoemde stad de Lat. scholen bezoeken. Hij begon zijne academische studiën in de godgeleerdheid te *Harderwijk* en volbragt die met roem te *Leijden*, en werd in 1801 pred. te *Voorhout*, 2 jaren later te *Waardenburg* en *Neerijnen*, waar hij tevens het ambt van schoolopziener bekleedde in 't 1ste district van het toenmalige departement van *Gelderland*. Van daar vertrok hij in 1807 naar *Kampen* en in 1810 naar *Dordrecht*, waar hij in 1851 zijne 50jarige Evang.-dienst mogt vieren. Het verlies van zijne echtgenoote en een' volwassen zoon en dochter, dompelde hem in diepe droefenis; doch hij bleef met onvermoeide vlijt zijne betrekkingen waarnemen, ook die van scriba van 't Dordr. klassikaal bestuur. Hij was een ijverig werkend lid van het daar gevestigde Genootschap: *Diversa sed una*, waarin hij in 1830 eene redevoer. uitsprak ter gedachtenis van B. F. Tijdeman, dien hij als voorzitter opvolgde, en in 1841 eene *Feestrede ter viering van 't 25jarig bestaan.* Beide zijn gedrukt, gelijk ook zijn *Feestelijke dankstond*, gehouden op het Hervormingsfeest van 1817 en uitgegeven met de toen uitgesprokene leerr. van E. Kist en D. H. Wildschut; en later nog eene *leerrede* en eene *Toespraak.* Hij was lid der Maatsch. van Nederl. letterkunde te *Leijden.*

— (FETTE BAUKES), gesproten uit den boerenstand, werd geb. te *Oldeboorn* den 18 Maart 1791, en † den 20 Julij 1833. In 1814 in Nederl. krijgsdienst getreden, woonde hij het jaar daarna den slag van *Waterloo* bij. Zijn ijver en goed gedrag bezorgden hem den rang van serg.-majoor bij eene comp. der 18de afdeeling; als zoodanig vertrok hij naar de *Oost;* nam in 1821 deel aan de Palembangsche expeditie, onderscheidde zich bijzonder bij de bestorming der batterij *de Bladjoe*, waar hij den vijand een tijd lang staande hield, terwijl vele zijner wapenbroeders voor de overmagt terugdeinsden. Hier ontving hij zware wonden, werd met het eerekruis der Willemsorde gedecoreerd en tot 2de luitenant bevorderd. In den *Mil. Spectator*, VII,

No. 7, vindt men zijne bedrijven omstandiger geboekt. Bij den vruchteloozen aanval op de sterkte *Marapalm*, 14 April 1823, in de Padangsche bovenlanden op *Sumatra*, werd zijn regterarm gewond en daardoor voor altoos verminkt. Desniettegenstaande verdedigde hij den 19 Sept. van dat jaar, met 16 flankeurs eene hem toevertrouwde brug zoo krachtdadig, dat hij eene groote menigte Padries op de vlugt dreef. Met dezelfde onverschrokkenheid handhaafde hij zich met 40 flankeurs en een paar veldstukjes in het kleine fort *Soeroasso*, dat de vijand met talrijke troepen gedurig bestormde. Den 22 Junij 1831 tot kapitein bevorderd, gaf hij niet mindere proeven van dapperheid en beleid, en werd bij de onderwerping van de versterkte kampong *Tongkar* door een' voetangel vrij zwaar gewond. Nog niet volkomen hersteld, vermeesterde hij, door een' geweldigen aanval, de versterkte linie van *Gadoe* en *Loeäk*. Na een 17jarig verblijf in de *O. Ind.*, verlangde hij zijn vaderland terug te zien; verkreeg daartoe verlof, en wachtte in 't begin van 1833 naar scheepsgelegenheid, om te vertrekken, toen er nieuwe onlusten op *Sumatra* uitbraken Hij bood vrijwillig zijne dienst aan, doch mogt het einde van den opstand niet aanschouwen: zijne door aanhoudende vermoeijenissen ondermijnde gezondheid bezweek. Bij een helder oordeel bezat hij vele krijgsbekwaamheden; was bijzonder geliefd bij de zijnen en bij de inlanders, die hem kapitein Djanggoet (baard) noemden. Bij *Arou* werd een aarden schans, hem ter eere, *Fort Veltman* genoemd.

VELTWIJCK (GERARDT VAN), te *Ravestein*, volgens anderen te *Utrecht* geb., op het einde der 15de eeuw, † te *Weenen* in 1555, wijdde zich eerst aan het vak van onderwijs, en was in 1528 rector der Lat. scholen te *Leuven*, daarna raad van keizer Karel V en thesaurier der orde van 't gulden vlies. Hem werden onderscheidene gezantschappen opgedragen, o. a. in 1545 naar *Constantinopel;* ook bezocht hij *Venetië*, waar hij eene naauwe vriendschap sloot met den geleerden staatsman, later kardinaal, P. Bembo. Behalve in de Europesche, was hij ervaren in de Hebr. en Chald. talen; schreef een Hebr. dichtstuk, getiteld: *Shevilé Thohis*, *itinera deserti. Venet.* 1539, in 4to, waarin hij de Joodsche kerkgebruiken in hare ijdelheid ten toon stelt. Ook heeft hij eene redevoering: *Ad Solimannum Turcarum imperatorem*, in 1545 gehouden, uitgegeven.

VELIJN (PHILIPPUS), geb. te *Leijden* 31 Jan. 1786, † 4 Mei 1836, leerde aldaar de gronden der teekenkunst op de teekenacademie *Ars aemula naturae*, welke hem als haar kweekeling

aannam en de graveerkunst liet leeren bij den plaatsnijder Delfos. Hij had voornamelijk zijne ontwikkeling te danken aan zijn meer dan gewoon talent, studie en oefening. Weldra in staat, op eigen wieken te drijven, vertrok hij naar *Amsterdam*, vervolgens naar *Parijs*, van waar hij na eene afwezigheid van 8 jaren, in 1813 naar *Amst.* terugkeerde en daar bestendig zijn verblijf hield. Men heeft aan hem eene menigte gravures te danken van platen en portretten in onderscheidene boekwerken en ook afzonderlijk uitgegevene. Hij kan onder de beste plaatsnijders van lateren tijd gerangschikt worden, ofschoon wij in zijne gravures die losheid en ongedwongenheid missen, welke wij bij anderen bewonderen. Vele bekwame leerlingen zijn door hem gevormd, die den ouden roem onzer graveurs handhaven. Velijn was lid van de Kon. Academie van beeldende kunsten te *Amst.* en te *Antwerpen.*

VELZEN (GERARD of GERRIT VAN), heer van *Velzen*, *Noordwijk*, *Kroonenburg*, enz., was met graaf Floris V opgevoed, stond bij hem in hooge gunst; bekleedde later den post van geheimen raad aan het grafelijke hof, en was met van Woerden's erfdochter gehuwd. Waarom hij zich bij het verbond voegde, dat 's graven ondergang bezworen had, schuilt in 't duister. De onderscheidene gevoelens daaromtrent op te geven, daartoe is het hier de plaats niet. Toen v. Velzen vreesde, dat men den gevangen en op 't paard gebonden graaf zou ontzetten, was hij de eerste, die moorddadig op hem aanviel. Hij ontsnapte in 1296 naauwelijks het gevaar, in handen der Naardinglanders te vallen, door op het paard van een zijner knapen te springen en de vlugt te nemen op zijn slot *Kroonenburg* bij *Loenen.* Hier had hij eene geduchte belegering door te staan, welke met de overgave van 't kasteel eindigde, waarbij hij aan de woede des volks werd prijs gegeven, dat hem deerlijk mishandelde en naar *Dordrecht* voerde, waar hij later loon naar werken ontving. Omtrent de wijze waarop, bestaat verschil van gevoelens. Het slot *Kroonenburg* werd gesloopt.

VENATOR (ADOLPHUS), eigenlijk ADOLF DE JAGER, was in 1597 predikant te *Alkmaar*, uitmuntende door geleerdheid en welsprekendheid. Hij maakte er werk van, om jongelingen van goeden huize te huisvesten en in de Gr. en Lat. talen te onderwijzen; en liet deze op hun verzoek o. a. de *Andria* van Terentius van buiten leeren en binnen 's huis spelen. Later verzochten zij hem, het spel voor hunne ouders en vrienden te mogen herhalen in Romeinsche kleeding, 't geen hij toestond. Dit verwekte ergernis bij zijne beide ambtgenooten, „d' een

dondert, d' ander blixemt, zoo dat Venator bijna perplex wert „gemaakt" (gelijk er staat in het boekje: *Noodwendich hist. verhael van de swaricheijden enz. binnen de stadt Alkmaer*, bl. 53 enz.) De zaak kwam voor den kerkeraad, en schoon Venator zich mannelijk verdedigde, werd hij, die geene schuld wilde bekennen, voor de classis gebragt, die hem het houden van commensalen en het spelen van comediën verbood. Nog meer opzien baarde een boekje, door hem uitgegeven onder den titel *Democritus* en een zeker wat loszinnig bruiloftsdicht, welke schriften door sommige beschouwd werden als niet met de deftigheid van zijn' ambt overeenstemmende. Om des vredes wille bekende hij zijne verkeerdheid en had eenigen tijd rust. Doch weldra maakte men zijne regtzinnigheid verdacht en wierp tevens een blaam op zijn zedelijk karakter. De zaak werd niet slechts geestelijk, maar ook wereldlijk behandeld en had ernstige onlusten en verandering van regeringsleden te *Alkmaar* ten gevolge in 1610 en 1613. Venator, eerst in zijne dienst geschorst, had sedert 1609 zijne ambtsbezigheden hervat, onder grooten toeloop tot in 1617, toen hij de onvoorzigtigheid had, een werkje in 't licht te zenden onder den titel: *Theologia vera et mera, ofte een suiver, klaer, algemein Fondamentboeck*, 1617, waarover klagten vielen aan de Staten-Generaal, alsof er stellingen in voorkwamen tot nadeel van Christus godheid en andere leerpunten der Christelijke religie. Het boekje (met den naam: *Een jagher na den vrede, knecht der knechten Godes, Gode bekent.* A. T. V. T. F. D. (dat is Adolphus Texander Venator, Texandri filius dedicavit), werd door 2 Leijdsche hoogleeraren Polyander en Episcopius onderzocht, waarvan de uitslag en verdediging niet gunstig was voor den schrijver. Het werd als aanstootelijk en gevaarlijk veroordeeld, den schouten bevolen het overal op te halen, hij zelf van zijne dienst ontzet en gelast zijne standplaats te verlaten en niet naar *Alkmaar* terug te keeren met zijne vrouw en 10 kinderen. Dit werd min of meer verzacht door hem toe te staan, aldaar orde op zijne zaken te stellen, en er nog wegens zijne ziekelijkheid en het sterven zijner vrouw te vertoeven, tot wederopzeggens toe. De omstandigheden, welke er intusschen in 1617 en 18 in 't vaderland plaats vonden, drongen hem zich naar *Frankrijk* te begeven, waar hij zich op de geneeskunde toelegde en zijne dagen eindigde. Behalve de genoemde schriften bestaat er van hem een dramatisch rijmwerk, getiteld: *Redenvreucht der wijsen in haer wellust.* 1603.

VENEMA (HERMAN), geb. te *Wildervank* in 1697, † 25 Mei

1737, bezocht in 1711 de Groninger hoogeschool en 3 jaren later die van *Franeker*, om inzonderheid de godgeleerde wetenschappen te beoefenen, onder den hoogl. Campegius Vitringa den vader, vervolgens onder diens zoon, die denzelfden voornaam voerde. Gedurende zijne academische loopbaan, gaf hij uitstekende proeven van zijne vorderingen, door zijne diss. *De voto Jephtae ad Jud. XI* 29—40. — *De natura haereseos, quae resurrectionem mortuorum negabat, oppugnatae a Paulo* 1 *Cor. XV*, welke hij in 1717 en 18 met grooten lof verdedigde en waarmede hij tot Theol. Dr. bevorderd werd. In 1719 aanvaardde hij te *Dronrijp* het leeraarsambt, en reeds in 1724 dat van hoogl. in de godgeleerdheid te *Franeker*, als opvolger van C. Vitringa den zoon, door een vroegen dood weggerukt. Hij hield zijne inwijdingsrede: *De zelo veritatis et pietatis genuino et caritatus pleno*. Na het vertrek van A. Schultens naar *Leijden* in 1729, werd hem de waardigheid van academie-prediker en het professoraat in de kerk. geschied. opgedragen. Met zijne ambtgenooten had hij een aangenaam en leerzaam verkeer. Als hoogl. volgde hij het voetspoor, door Vitringa en van Til hem aangewezen, doch niet slaafsch, maar als zelfdenker, wien het waarlijk te doen was, de Chr. godsdienst in leer en onderwijs tot zijne oude eenvoudige beginselen terug te brengen, 't geen toen weinig bijval vond en thans nog ver van algemeen is. Van zijne gematigdheid in theologische verschillen, gaf hij een merkwaardig bewijs in de zaak van den Doopsgezinden pred. Stinstra. Vrij van vooroordeelen, matigde hij zich het regt niet aan om den hemel te sluiten of te ontsluiten. Deze verdraagzaamheid was voor velen een doorn in het oog, en stelde hem bloot aan afkeuring en vervolging; maar hij vond in prins Willem IV een beschermer en een verlichten verdediger zijner eer. Bij zijne groote geleerdheid voegde hij een bescheiden en nederig gemoed, terwijl de liefde tot God en den Verlosser zich diep in zijn hart had gevestigd. Onder zijne voornaamste geschriften telt men zijn' *Commentarius ad Psalmos*. 1762—67. — *Dissertationes ad vaticinia Danielis*. 1743—52. — *Comment. ad librum prophet. Jeremiae*. 1765. — *Ad librum prophet. Zachariae*. 1787. — *Lectiones academicae ad Ezechiëlem, cura J. H. Verschuir*. 1790; en vooral zijne *Institutiones historiae ecclesiasticae Veteris et Nov. Test*. 7 vol. *Lugd. B*. 1778. Zijn stijl, zoo in het Lat. als in het Nederd., was droog, stroef, onbeschaafd en soms slordig.

VENNE (ADRIAAN VAN DER), geb. te *Delft* in 1589, † 12 Nov. 1662, werd door zijne vermogende ouders (uit *Braband* afkomstig) te *Leijden* op de Lat. school besteld. Het lezen der oude

dichters boezemde hem lust in, om de poëzij te beoefenen, waarin hij niet ongelukkig slaagde; terwijl hij tevens smaak kreeg voor de teeken- en schilderkunst, waarvan hij de gronden leerde bij den goudsmid en schilder S. de Valk, en verder zijn talent ontwikkelde onder de leiding van J. van Diest. Hij maakte zulke vorderingen, dat hij weldra op eigen wieken kon drijven, en onderscheidene historieële stukken schilderde voor den prins van Oranje, den koning van *Denemarken* en andere vorsten. Zij waren meestal in 't graauw geschilderd, geestig geteekend, fiks gepenseeld en rijk van ordonnantie. Hij heeft vele teekeningen geleverd voor de platen en zinrijke werken van Cats. Een groot gedeelte van zijn leven is te *Middelburg* doorgebragt en het laatste te *'s Hage*. Als dichter of liever rijmelaar maakte hij zich bekend door de volgende werkjes: *Sinne-vonck op den Hollandtschen turf* enz., waarbij is gevoegd: *Hollandtschen sinne-droom op het nieuw wijs-mal van den ouden Italiaenschen smit; mitsgaders De vindinge der Tabacks wondersmoock*, met pl. van zijne vinding. *'s Gravenhage bij den auteur*, 1634. Voorts: *Tafereel van de belaccende werelt*, enz., *met bijgevoegde raedsel-spreuken*, *aengewesen in de boer-achtige eenvoudigheyt op de Haegsche kermis*. Ib. 1635. Ze zijn hier en daar vloeijend berijmd, doch ontsierd door eene menigte vreemde koppelwoorden, die de lezing bemoeijelijken.

VENNEKOOL (JACOB), wiens geb.- en sterfjaar onbekend schijnen, was een vermaard bouwmeester te *Amsterdam*, welke stad hij, even als andere plaatsen, met prachtige bouwwerken heeft versierd. De rijk geordonnanceerde eerepoort op 't *Buitenhof* te *'s Hage*, ter blijde inkomst van Z. M. prins Willem III opgerigt, wordt aan hem, en door sommigen aan Rom. de Hooghe toegeschreven. De bouwkunstige teekeningen van het in- en uitwendige van 't Amsterd. stadhuis zijn van zijne hand en in 1661 en 1664 in fol. uitgegeven.

VERBEEK (PIETER), waarschijnlijk in 't begin der 17de eeuw geb. te *Haarlem* uit eene deftige regeringsfamilie, was de leermeester van den beroemden schilder P. Wouwerman. Zijne ontwerpen bestaan in paarden, jagtpartijen, pleisterplaatsen en gezelschapstukjes, alle goed geteekend en fiks geschilderd. Zijne teekeningen, meestal van zwart krijt en O. Ind. inkt, zijn los en geestig getoetst, dun en helder in de schaduwen en daarom bij de liefhebbers zeer in achting; ook worden zijne weinige geëtste plaatjes goed betaald. — Van den vermaarden Amsterd. klokkenist P. VERBEEK, dien Vondel (*Poezij* I. 432) met uitbundigen lof vermeldt, hebben wij geene levensberigten kunnen opsporen.

VERBEEK (HENRICUS), geb. te *Arnhem* 9 Sept. 1750, † 15 Maart 1815, oefende zich in de letteren te *Franeker* onder zijn oom, den hoogl. H. Cannegieter, werd in 1769 praeceptor der Lat. school te *Dordrecht*, bedankte op onderscheidene tijden voor het rectoraat te *Dokkum*, *Brielle* en *Culemborg*, doch aanvaardde dien post in 1800 te *Dordrecht*. Behalve eenige kleine werkjes, welke hij naamloos heeft uitgegeven, bestaat er van hem eene *Oratio de plurimis vitae humanae calamitatibus litt. studiis ac vera virtute fugandis. Dordr.* 1803. — *De quorumdam Batavorum moribus ab antiqua proavorum simplicitate degenerantium et exinde nata luxuria patriae pariter ac studiis inimica.* Ib. 1801. — *De Dordraco foecundissima eruditionis genetrici.* Ib. 1774. Hij tokkelde ook nu en dan de Latijnsche lier, blijkens zijne *Carmina elegiaca*, die wel niet kunnen wedijveren met die van Broekhuizen en Francius, maar toch wegens bevalligheid en zuiverheid van taal opmerking verdienen. Ook maakte hij zich bekend als beoefenaar der Nederd. taal en letterk., vóór de invoering der N. spelling, zoodat de curatoren hem belastten, om aan de onderwijzers te *Dordr.* collegie te geven in de gronden der Nederd. taal, terwijl hij zich ook, op het voetspoor van Ypey, verscheidene jaren bezig hield met het aanteekenen van verouderde woorden in den Staten-Bijbel. — Zijn broeder

— (ALBERT JAN), geb. in 1758, † 1829 te *'s Hage*, was eerst praeceptor te *Haarlem*, daarna te *Dordrecht*, waar hij in 1796 zijn ambt nederlegde, en naar *'s Hage* verhuisde. Hij schreef: *Dordrechts gedenkboek.* — *De historie der Spartanen*; en *Een zedekundig handboek.*

VERBOOM (MICHAËL), geb. te *Hoorn* in 1728, † 2 Dec. 1770, volbragt zijne godgeleerde studiën te *Leijden*, en zag zich in 1751 beroepen tot predikant aan *de Vuursche*, waar hij in 1757, bij gelegenheid van het 100jarig zelfstandig bestaan der Herv. gemeente, eene plegtige redevoering hield en te *Utrecht* uitgaf, onder den titel: *Jeremias getrouwen raad aan de mannen van Juda, gebonden op het harte van de gemeente van de Vuursche, of schriftmatige verklar. over Jerem. VII:* 4—7; van welke het geschiedkundige gedeelte wel het belangrijkst is. Van hier vertrok hij naar *Edam*, vervolgens naar *Alkmaar* en in 1769 naar *Dordrecht*, waar men hem één jaar later vereerde met den titel van theol. professor. Eenige der door hem gehoudene leerredenen zagen in 1769 te *Alkmaar* het licht en te *Dordr.* in 1770, met den titel: *Getrouwe zielenraad aan de christelijke jeugd* enz. Uit deze blijkt o. a. zijne gehechtheid aan de oude preekmanier, en hoe de verbeteringen, die daaromtrent beproefd

werden door Chevalier en Hollebeek, hem tegenstonden. De twist, hierdoor verwekt met Hollebeek, werd door Verboom's dood afgebroken.

VERBOOM (ABRAHAM) werd waarschijnlijk in de 1ste helft der 17de eeuw geb. te *Haarlem*, wijl hij een tijdgenoot van P. Wouwerman en Lingelbach was, die verscheidene van zijne boomrijke landschappen met beelden en beesten versierden, 't geen ook soms geschiedde door A. van de Velde. Zijne teekeningen echter werden meer gezocht en duurder betaald dan zijne schilderstukken, waarvan er een, voorstellende een groot boschgezigt, in 't Amst. Museum voorkomt. Men heeft ook van hem eenige geëtste landschappen, welke door Groensveld in een boekje met boomrijke veld- en wintergezigten in 't koper zijn gebragt. Ook schilderde hij op groote en kleine tegels, welke vroeger in de keukens, gangen en schoorsteenen onzer voorvaders en nog hier of daar gevonden worden; hierin het voorbeeld volgende van Terhimpel en anderen.

VERBRUGGE ANDRIESZ. (GIJSBERT), geb. te *Leijden* in 1633, was een leerling van den beroemden G. Dou en schilderde in diens trant kabinetstukjes en portretten, waarvan er vroeger in de aanzienlijke huizen te *Delft* gevonden werden. Hij begaf zich naar *Engeland*, werkte te *Londen* voor het hof, liet er verscheidene stukken achter bij zijne terugkeering naar 't vaderland en vestigde zich te *Delft*, waar hij huwde met Cornelia Alewijnsdr. van Assendelft, en de kunst nog in 96jarigen ouderdom beoefende.

— (OTTO), geb. in 1670 te *'s Hage*, aanvaardde reeds op 27jar. leeftijd het professoraat in de O. talen te *Lingen*. In 1717 werd hij tot hoogl. in de theol. en O. talen te *Groningen* beroepen, waar hij tot zijn dood toe in 1745 met voorbeeldigen ijver werkzaam was. Daar hij al zijn' tijd aan het academisch onderwijs wijdde, zoo ziet slechts één geschrift van hem het licht: *Observationes philol. de nominum Hebraeorum plurali numero. Gron.* 1730, waarachter gevoegd zijn 3 tot de O. studiën behoorende stukken: *De situ Paradisi; — De navigatione Ophiritica*, en *De statu Judaeorum tempore exilii Babylonici.*

VERBRUGGEN (JAN), geb. te *Enkhuizen* in 1712, uit een aanzienlijk geslacht, bekleedde aldaar onderscheidene malen het schepensambt. Als jongeling had hij zich geoefend in de teekenkunst, onder de leiding van J. van Call; welke kunst hij daarna ter uitspanning bleef voortzetten, ja ook het schilderen met olieverw. Hij teekende het liefst zee- en strandgezigten met allerlei vaartuigen; ook was hij in de bouwkunde niet on-

ervaren, zoodat hij zijne vrienden kon behulpzaam zijn in het aanleggen van buitenplaatsen.

VERBURCHT (AUGUSTIJN JORIS), geb. te *Delft* in 1525, † 1552, leerde de schilderkunst bij Jac. Mondt, die het niet ver in de kunst gebragt had. Na verloop van omtrent 3 jaren begaf hij zich ter zijner vorming naar *Mechelen;* vervolgens naar *Parijs* bij een plaatsnijder P. de la Cuffle, waar hij gelegenheid vond zich in de graveer- en schilderkunst te oefenen. Na 5 jaren toevens keerde hij naar *Delft* terug, vervaardigde eenige historieële stukken, die om hunne zachtheid en bevalligheid geprezen worden. Hij zou veel roem behaald hebben, indien hij niet in zijne prille jaren het leven had verloren in eene welput. Ter zijner gedachtenis werd er eene koperen medaille vervaardigd met zijne afbeelding op 25jarigen leeftijd, te zien bij F. van Mieris in diens *Hist. d. Ned. vorsten*, *III.* 309.

VERBURG, zie deel I, pag. 289, op JACOB VAN DER BURG.

VERDOEL (ADRIAAN), geb. te *Vlissingen* in 't begin der 17de eeuw, wordt door sommigen gehouden voor een leerling van Rembrandt, doch 't is meer waarschijnlijk, dat hij een kweekeling is geweest van L. Bramer en J. de Wit. Als historieschilder en goed teekenaar behaalde hij roem, terwijl zijne stukken zich onderscheidden door een krachtig koloriet. Behalve de schilderkunst, die hij later verwisselde met den handel in schilderijen, beoefende hij ook, als lid der rederijkerskamer te *Vlissingen*, de dichtkunst, zoodat hij in 1672, met een beknopt en zinrijk antwoord op eene voorgestelde vraag, den hoogsten prijs verwierf. Wij kunnen zijne dichterlijke bekwaamheden niet beoordeelen, wijl ons nooit eenig stuk onder de oogen is gekomen. Hij stond in betrekking tot eenige dichters van zijnen tijd, bijzonder tot Antonides.

VERDUGO (FRANCISCO), geb. in 't Spaansche vlek *Talavera* uit arme, doch adelijke ouders, omstreeks 1536, † 2 Sept. 1595, trad reeds op zijn 9de jaar in krijgsdienst, onderscheidde zich bij den slag van *St. Quentin* in 1559, en diende eenigen tijd onder den graaf P. E. van Mansveld, wiens natuurlijke dochter hij later huwde. Door zijne dapperheid tot hoogen rang bevorderd, won hij weldra het vertrouwen van Parma, zoodat hij na den dood van Rennenberg, namens den Koning van *Spanje*, tot stadhouder van *Friesland* en *Groningen* werd aangesteld. Om zijn gezag te handhaven, vertrok hij in 1581 met 10 vaandels Walen naar zijne landvoogdij, en wist, geholpen door Maarten Schenk, eenige voordeelen op de Staatsche troepen te behalen. Hij deed een inval in de *Zevenwouden*,

vervolgens in *Drenthe*, kenmerkte zijn' togt door roof en plundering, en sloeg met zijne gansche magt het beleg voor *Lochem*, welk stadje hij zeer benaauwde, tot het door Hohenlo ontzet werd. Het gelukte hem door den overste luit. Tassis, *Steenwijk* in te nemen en zich aldaar te verschansen. Een aanslag op *Kampen* en *Hasselt* mislukte. Daarna poogde hij 's konings belangen in *Friesland* te bevorderen, trachtte zich door sluipmoord van graaf Willem van Nassau te ontdoen, ondernam eene vruchtelooze poging om *Koeverden* en *Delfzijl* in zijne magt te krijgen, doch niet opgewassen tegen prins Maurits, vertrok hij naar *Frankrijk* in 1594, waar hij 't volgende jaar stierf.

VERDUIN (ABRAHAM), geb. te *Amsterdam* in 1668, † 1756, werd aldaar tot de predikdienst opgeleid, in 1695 tot proponent bevorderd bij de Doopsgezinde gemeente van *'t Lam* en den *Toren;* 3 jaren later tot leeraar te *Koog* en *Zaandijk*. Hij was geacht om zijne godsvrucht en geleerdheid, en heeft eene menigte schriften in 't licht gegeven, vermeld in de *Naamlijst van Doopsgez. schrijvers en schriften* en in G. Maatschoen's *Aanh. of 't 3de deel van Schijn's Gesch. d. Mennoniten*, bl. 498 enz. Wij noemen slechts zijne *Christelijke godgeleerdheid in leerredenen verhandeld*. 2 dln. *Haarl.* 1729, daarom opmerkelijk, wijl men bij de Doopsgez. doorgaans meer moraal dan dogmatiek op den kansel behandelt. Hij gaf ook 2 vraagboekjes uit voor alle Doopsgez. Christenen, meermalen herdrukt, en geraakte in twist met den Rem. hoogl. van Cattenburgh over den eed, waarover men een tegenschrift vindt achter Verduin's eerstgenoemd werk en in 't Lat. vert. door A. Spinniker.

VERDUIJN GERBRZ. (GERBRAND) was tijdens Alba's bewind burgemeester te *Hoorn*, en wist door zijn beleid die stad voor de gruwelijke woede van den bloedraad in 1568 te beschermen. Zijne zachtmoedigheid en die van sommige leden des raads vond bij de voorstanders van den gewetensdwang weinig bijval. Zij werden 't eerst verklaagd bij 't kapittel van *Utrecht*, daarna bij den hove van *Holland* en eindelijk bij den hoogen raad van *Braband* als flaauwhartig in 't uitvoeren der bloedplakkaten. De beide eerste collegiën zonden een Karel de Smijter derwaarts, om kennis van zaken te nemen; doch Verduijn wist hem in *St. Cicilien klooster* zoo gul te onthalen en in bedwelming te houden door maaltijden en feesten, dat hij, van bed naar tafel en van tafel naar bed gaande, geene gelegenheid kreeg om klagten te hooren en dus wel te vreden naar huis keerde. Met eenige leden der regering naar *Mechelen* gezonden, om zich voor den hoogen raad te verantwoorden, wist hij op eene nog

behendiger wijze het dreigend gevaar af te wenden. Zijne eerste werk was, om de leden van dien raad en hun aanklager, zekeren pastoor Dirk, op een' keurigen maaltijd te noodigen, waarbij gezorgd werd dat men Dirk niet voorbij dronk. Toen hij in de stemming kwam, waarin Verduijn hem wenschte, hief hij eene klagte aan over den droevigen tijd dien men beleefde, over de nieuwigheden die het land doorkropen, over de sekten die er ontstonden, over het breken der heilige beelden en altaren, het schenden en ontheiligen der kerken. Hierop wijdde hij er over uit, hoe de stad *Hoorn* van dien smet was vrijgebleven, hoe stil en rustig het daar alles toeging; hoe de burgers bij het oude Katholieke geloof bleven, men er geene beelden geslagen, noch kerken beroofd had, en niet wist van sekten of nieuwigheden. Bij elk punt beriep hij zich gedurig op heer Dirk, hem vragende: of het niet zoo was? Deze, wiens bitterheid door den wijn aanmerkelijk verzacht was, kon daarop niet anders antwoorden, als ja en amen, zoodat de andere heeren geene beschuldigingen van den heer Dirk konden aannemen. Bij al zijne verdraagzaamheid schijnt hij aan de R. Kath. godsdienst getrouw te zijn gebleven, wijl hij bij de omwenteling in 1572 *Hoorn* verliet en naar *Amsterdam* of *Utrecht* week; van waar hij, op last van Barlaymont of Noircarmes, een' brief zond aan Dirk Elders Edam, burgemeester van *Hoorn*, om dien tot verzoening met den koning van *Spanje* over te halen, waarbij hij zich als middelaar aanbood. Bor deelt dien brief mede, I, 473. Zijne verdere lotgevallen schijnen onbekend.

VERDUIJN (JACOBUS), ook genoemd J. DUNIUS, geb. te *Hoorn* in de 1ste helft der 16de eeuw, † in 1566, was een vloeijend Lat. dichter in den trant van Ovidius, doch zijne stukken hebben waarschijnlijk nooit het licht gezien. Hij had zijne academische studiën in de regtsgeleerdheid (?) begonnen te *Leuven* en die met een gunstig gevolg voortgezet te *Nantes*, zoodat hij het uitzigt gaf, den roem van zijn geslacht te zullen bevorderen. Doch dat uitzigt verdween in rook, wijl hij te vroeg de hoogeschool verliet, zich mishuwelijkte, een ongebonden leven leidde, en zich door den drank het leven verkortte in den bloei zijner jaren.

VERE (FRANCOIS), VEERE of VEER, geb. in *Engeland* in 1554, † 28 Aug. 1608, behoorde als officier onder de Eng. hulptroepen, door Elisabeth met Leycester naar de *Nederlanden* gezonden, en onderscheidde zich bij verschillende gelegenheden door beleid en dapperheid. Hij werd in 1588 voor *Bergen-op-Zoom* tot ridder geslagen; wist nieuwen voorraad in het bele-

gerde *Rijnberk* te brengen; en maakte zich in 1591, op prins Maurits bevel, bij verrassing meester van eene schans tegenover *Zutphen* aan de Veluwsche zijde, door middel van 9 soldaten, die als boeren en boerinnen verkleed, boter, kaas en eijeren te koop kwamen bieden, 't welk de overgave dier stad aan Maurits ten gevolg had. Zoo hielp hij ook denzelfden prins *Deventer* bemagtigen en den hertog van Parma voor het fort *Knodsenburg* verjagen; ontving van zijne koningin in 1596 het bevel over de aan haar verpande vesting *Vlissingen;* en vorderde harentwege 24 Nederlandsche oorlogschepen ter versterking der vloot, die het op Spanje gemunt had, en hield later dringend aan bij de Staten om de voldoening der achterstallige gelden, aan haar verschuldigd. Overgegaan in de dienst der Staten, had hij een roemrijk aandeel aan de door Maurits bij *Turnhout* behaalde overwinning, ook inzonderheid aan die te *Nieuwpoort*, waar een paard onder hem gedood en hij 2 malen gekwetst werd, zoodat hij het bevel, hem toevertrouwd, aan zijn broeder Horatio moest overgeven. In 1601 ontmoeten wij hem als gouverneur van 't fel belegerde *Ostende*, waar hij den vijand veel afbreuk deed, tot dat F. van Dorp in zijne plaats trad. Naar *Engeland* gegaan, om nieuwe hulpbenden te verzamelen, was hij naauwelijks naar *Holland* teruggekeerd, of hij vernam het overlijden der Eng. koningin. Toen hem over *den Briel* door Jacobus I het bevelhebberschap werd toevertrouwd, vorderde hij den wethouderen een nieuwen eed af voor zijnen vorst; deze zonder verlof der Staten daar niet in bewilligende, verwekte zulks met gecommitteerde raden eene hevige woordenwisseling, tot dat men overeenkwam, om van 't stadhuis te doen afkondigen, dat men op den ouden eed zou verbonden blijven aan de kroon, op welk hoofd die ook mogt prijken. Na de herstelling des vredes tusschen *Spanje* en zijn vaderland, keerde hij derwaarts terug, om een ambteloos leven te leiden tot aan zijn dood. Bosscha echter in zijne *Nederl. heldendaden te land*, I, 408, laat hem in 1602 sneuvelen voor *Grave*. Omtrent de gebeurtenissen, waaraan hij deel had, heeft hij gedenkschriften nagelaten, die in 1657 door Dillingham te *Cambridge* in fol. zijn uitgegeven.

VERELST (JEAN LOUIS), geb. te *Vere* in 1694, † 1752, was eerst commies-stapelier van *Zeeland*, daarna monster-commissaris en equipagie-meester der admiraliteit, en eindelijk, even als zijn vader Dirk Adriaan V., burgemeester zijner geb.-stad. Hij werd o. a. in 1747 met J. C. Matthias naar *Staats-Vlaanderen* gezonden, om den staat der vestingen te onderzoeken;

deed dat zelfde jaar een voorslag, die aangenomen werd, om door Engelsche schepen de Zeeuwsche stroomen te beschermen; was een ijverig aanhanger van 't huis van Oranje; bragt veel toe aan de benoeming van prins Willem IV tot stadhouder van *Zeeland*, doch verschoonde zich met W. van Citters, om den prins als zoodanig in *Friesland* te begroeten. — Zijn zoon

VERELST (DIRK HUBERT), geb. te *Vere* in 1717, † 1774, was op zijn 20ste jaar reeds lid van den raad van State, welke waardigheid hij tot aan zijn' dood bekleedde. Hij heeft verschillende buitenlandsche zendingen vervuld, o. a. in 1750 naar 't hof van *Turijn*, om den koning van *Sardinie* te begroeten bij gelegenheid van zijn huwelijk met Maria Antoinetta, infante van *Spanje;* doch voornamelijk om de vriendschap met dat hof aan te kweeken. Men wil, dat hij gedurende zijn verblijf aldaar, veel heeft toegebragt om het lot zijner Hervormde geloofsgenooten in Piemont te verzachten. Hij nam zijne terugreis, op last der Staten, over *Napels*, om bij den koning, die in lang geen' Nederlandschen gezant gezien had, zijne opwachting te maken. Te *Berlijn*, waarheen men hem in 1758 zond, bleef hij eene reeks van jaren, en won de achting van Frederik den Groote, die hem in den gravenstand verhief. Bij de feesten ter gelegenheid van 't huwelijk van onzen stadhouder met 's konings nicht, werd hij met veel onderscheiding behandeld. Frederik II erkent in zijne *Oeuvres posthumes*, dat Verelst door zijne krachtige voorstelling belette, dat de Russen, welke in 1760 *Berlijn* reeds gedeeltelijk hadden in brand gestoken, de stad niet geheel vernielden. Hij was eerst gehuwd met Sara Lydia Diodati, daarna met Sophia baronnes von Plaaten.

VEREPAEUS (SIMON) of VERRIJPEN, geb. te *Dommelen* in de *Meijerij* van *'s Hertogenbosch*, in 1522, † 10 Nov. 1598, begon zijne wijsgeerige studiën te *Leuven* en legde zich daarna op de godgeleerdheid toe. Tot priester bevorderd, werd hem de zorg over de kloosterlingen bij *Mechelen* toevertrouwd. Deze hadden, in de stad overgebragt ten jare 1567, veel te verduren bij de plundering van 2 Oct. 1572, waarbij V. zijne bibliotheek verloor. Hij begaf zich naar *Hilvarensbeek*, om onder N. Busius, jonge lieden in de talen te onderwijzen. Om de onlusten der tijden moest hij ook dezen post verlaten en de wijk nemen naar *Turnhout;* van waar men hem te *'s Hertogenbosch* beriep tot rector der Lat. scholen, welke hij door zijne geleerdheid en godsvrucht in bloei bragt. Men beloonde zijn' ijver door hem het kanunnikaat der hoofdkerk aan te bieden. Hij verhoogde zijn roem door zijne schriften, deels van letter-

kundigen, deels van theologischen aard. Van de eerste noemen wij slechts zijn *Compendium Latinae linguae, lib. IV, Antv.* 1568, daarna meermalen herdrukt, ook in 't Nederd., 1713. — *Latinae linguae progymnasmata, etc.* 2 dln. *Ib.* 1571, in 't Lat., Fr. en Vlaamsch. — *Institutionum scholasticarum libri* 3, *etc. Ib.* 1573. — *Selectiores epistolae cl. virorum, in usum scholarum. Ib.* 1588.

VERHEE (WOUTER), geboortig uit *Gouda*, woonde in 1581 te *Enkhuizen*, toen men poogde die stad onder het gebied van Filips II terug te brengen. Een zeker Enkhuizenaar, die 20 jaren onder 's konings lijfwacht gediend had, was daartoe bijzonder werkzaam. Hij vertoonde eenige brieven van het Spaansche hof, vol van de schoonste beloften van genade en vergeving voor hen, die de zijde van *Spanje* zouden kiezen. Verhee hiertoe mede aangezocht, kreeg één dier brieven te lezen, schreef dien af, maar hield de zaak voor de wethouders geheim, om niet eenige zijner bekenden in 't lijden te brengen. Bij gelegenheid, dat hij zijn' vriend D. Vz. Corenhert te *Haarlem* bezocht, maakte hij dezen bekend met hetgeen er te *Enkhuizen* gaande was, onder beding zulks te verzwijgen. Maar Corenhert, die voor vaderland en vrijheid blaakte, zag de gevolgen der zaak dieper in, en zeide: „al waart gij „mijn eigen broeder, ik zou zulks niet nalaten te openbaren, „waar 't behoort. Ik weet wat ik aan 't vaderland uit kracht „van mijn' burgereed verschuldigd ben." Corenhert toonde hem aan, hoe gevaarlijk die handel was, dat hij het niet voor de regering had moeten verzwijgen, en dat hij zelf nog dien avond naar *den Haag* wilde reizen, ten einde aan de Staten Generaal de zaak open te leggen. Hij verzocht het afschrift van dien brief, dat Verhee niet bij zich had, maar beloofde 's anderen daags te zenden, op voorwaarde dat niemand deswege eenig leed wedervoer; doch vóór dat Corenhert dien brief ontving, was hij reeds naar *'s Hage* vertrokken, maakte den Haarlemschen burgemeester N. van der Laen, (die aldaar ter dagvaart was) de zaak bekend, zond hem des anderen daags den gemelden brief, welken van der Laen aanstonds ter tafel bragt; waarop dadelijk het besluit volgde, om *Enkhuizen* met soldaten te bezetten, den helbardier, die de brieven verspreid had, in stilte gevangen te nemen, benevens eenigen, die men verdacht hield, in hunne huizen te verzekeren. Zoo bleef *Enkhuizen* door Corenhert's beleid voor 't vaderland behouden. In G. Brandt's *Hist. van Enkhuizen*, I, 223, kan men den gemelden brief lezen. Ver-

hee's verdere lotgevallen staan niet geboekt. — Zijn broeder

VERHEE (JAN CORNELISZ.) komt voor als president-schepen van *Amsterdam*, en wordt door P. C. Hooft geroemd als een man van een bekoorlijk vernuft. Toen in 1587 de graaf van Leycester de hoofdstad bezocht, verwelkomde hij dezen met eene sierlijke Latijnsche rede, waaraan zich de oud-burgemeester M. Koster, wiens werk dit geweest was, had onttrokken.

VEREUL (JAN JACOB), geb. in de laatste helft der 18de eeuw, † te *Amsterdam* 19 Sept. 1807, spreidde vele dichterlijke bekwaamheden ten toon, behaalde in 1790 den 2den zilv. eerpenning bij het Amst. Dicht- en Letteroefenend Genootschap, voor een dichtstuk: *De lof der naarstigheid;* één jaar later bij datzelfde genootschap de gouden medaille, met een stuk: *Jacob Cats in 3 zangen*, vol treffende regels; terwijl hij bij het Leijdsche Dichtgenootschap den prijs wegdroeg met eene: *Verhand. over de vereischten in eene levensbeschrijving der dichteren.* Zijne dichtader was rijk; want behalve eenige losse verzen en kleine afzonderlijk uitgegevene stukjes, gaf hij in 1791 een' bundel gedichten in 't licht, onder den titel: *Voor godsdienst*, *deugd en vaderland*, waarin sommige zeer uitgebreide, o. a. op *Antonius Hambroek* en *Herman de Ruiter*, welke helden hij waardiglijk bezingt, en de *Godsdienst in* 3 *zangen*, dat als een uitmuntend leerdicht beschouwd wordt; in 1792 eene ridder-romance, getiteld: *Reinoud van Adelfing*, en één jaar daarna zijn tooneelspel *Catharina Herman*, 't welk *en* om de voortreffelijkheid van het stuk *en* om het belangrijke van het onderwerp, steeds in waarde zal gehouden worden. — Zijn neef

— (ABRAHAM), in 1770 te *Paramaribo* geb. en † te *Amsterdam* 27 Oct. 1817, was een niet minder uitstekend dichter. Hij kwam in 1775 met zijne ouders in *Holland*, en ontving zijne opvoeding in *Gouda*, oefende zich te *Leijden* in de regten, verkreeg den rang van Mr. en vestigde zich als advocaat te *Amsterdam.* Op zijn 16de jaar trad hij reeds voor 't publiek op met *Proeve van poëtische brieven*, welke reeds deed zien welk eene roemvolle plaats hij eens op den Nederl. zangberg zou bekleeden. In 1789 behaalde hij bij 't Genootschap: *Kunst wordt door arbeid verkregen*, den prijs op een dichtstuk: *De invloed van een vast geloof aan de Voorzienigheid*, en in 1790 bij 't Amst. Dicht- en Letteroef. Gen. den gouden en zilveren, voor het stuk: *De lof der naarstigheid*, waarvoor zijn neef (boven vermeld) den 2den zilveren verkreeg. Nog be-

kroonde het eerstgemelde Genootschap in 1791 met goud zijn dichtstuk *De onschuld.* Ook behaalde hij het zilveren eermetaal bij 't gemelde Genootschap voor eene theoretische verhandeling: *Over de vereischten van het herdersdicht.* Vele zijner losse dichtstukken zijn afzonderlijk gedrukt, of in de *Kleine Dichterlijke Handschriften* geplaatst, waaronder bijzonder uitmunt zijn: *Triomfzang op de overwinning bij Chattam in* 1667. Als liefhebber van dramatische voorstellingen, was hij werkend lid van het Amst. tooneelgezelschap *Utile et amusant*, waarvoor hij een fraai tooneelstuk in proza vervaardigde, namelijk: *De zege der ouderliefde.* Hij onderscheidde zich ook voordeelig in 't vak der welsprekendheid, blijkens zijne redevoeringen over *J. Dousa*, *J. Belamij*, en *De gelijkheid der menschen*, 1795. Men zou waarschijnlijk nog meer geschriften van hem bezitten, indien de staatsgebeurtenissen van en na 1795 aan zijne werkzaamheid geene andere rigting hadden gegeven. Hij bekleedde toen onderscheidene staatsbeambten; was o. a. voorzitter van het committé tot de zaken der koloniën en bezittingen van de Bataafsche Republiek, te *'s Hage*, meermalen lid der municipaliteit van *Amst.*, en na onze vereeniging met *Frankrijk*, maire dier stad. Bovendien was hij directeur der Holl. Maatschappij van wetensch., lid van onderscheidene dichtlievende genootschappen, en van de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden.*

VERHAER (F.), zie F. VAN DER HAER, dl. I, bladz. 662.

VERHEIDEN (WILLEM), geb. te *Grave* in 1568, ontving eene wetenschappelijke opvoeding onder ongunstige tijdsomstandigheden, terwijl hij vroeg zijn' vader verloor. Eene onbillijke behandeling op school maakte hem daarvan en van alle letteroefening zoo afkeerig, dat hij op zijn 10de jaar liever op de snijderstafel verkoos te zitten. Een geest van stoutmoedigheid en haat tegen overheersching kenmerkten al spoedig zijn karakter. Zijne gelukkige redding uit levensgevaar gaf aanleiding, dat zijne moeder hem naar *Leijden* zond bij zijn' broeder JACOB, die aldaar studeerde. Hier kwam hij in 1583 op de Lat. school, en maakte spoedig goede vorderingen, zoodat hij na verloop van 3 jaren in staat was, op raad des rectors en in diens plaats, lessen te houden over de redeneerkunde en de Grieksche taal. In 1585 te *Leijden* als student ingeschreven, legde hij zich bijzonder op de welsprekendheid toe; hield reeds het volgende jaar den 3den Aug. in 't Latijn en in 't openbaar eene *Lofrede op prins Willem van Oranje*, die veler goedkeuring verwierf, gelijk niet minder de redevoering op den 12den

verjaardag van *Leijdens* ontzet, welke 3 uren duurde, waarvan 2 des voormiddags aan 't beleg en één des namiddags aan het ontzet waren toegewijd. De hoogleeraar H. Donellus gaf er bijzonder zijn genoegen over te kennen en raadde hem aan, van de krijgsdienst af te zien en zich geheel aan de letterkunde te wijden. Terwijl hij zich op de wijsbegeerte toelegde, sprak hij eene rede uit over die wetenschap in verband met de welsprekendheid; waarna hij eenige stellingen liet aanplakken en ronddeelen, welke daarmede in betrekking stonden, en die hij aannam zonder voorzitting van een hoogleeraar te verdedigen. Ofschoon hij er met roem afkwam, haalde hij zich veler vijandschap op den hals, maar won er ook tevens de achting door van edelaardige jonge lieden. In 1587 hield hij, onder grooten toeloop, eene *Lofrede op graaf Lodewijk van Nassau.* Ten tijde der vredesonderhandelingen met *Spanje* stelde hij eene oratie op, in navolging der Philipp. redevoeringen van Cicero, scherp van toon en rijk van stijl, om dien vredehandel af te raden; deze rede is niet uitgesproken. Behalve eene redev. *Over de geveinsde of voorgewende wijsbegeerte*, hield hij er in 1588 eene *Over het regt tot de afzwering van kon. Filips*, en *Over de grootheid van ziel des prinsen van Oranje.* Toen de vrees over de onoverwinnelijke vloot van Filips geweken was, liet hij in 1589 eene redevoering drukken: *Over de vloot van den Spaanschen Xerxes*, met eene opdragt aan de koningin van *Engeland*, herdrukt in 1598. Ze werd algemeen bewonderd om sierlijkheid van stijl en den geest, die er in doorstraalde. J. Scheltema in zijn loffelijk werk: *De uitrusting en ondergang der onoverwinnelijke vloot*, bl. 282, enz., deelt er proeven uit mede, als ook levensbijzonderheden van den schrijver, waarbij hij zich eenige vrijheden veroorlooft, die ons noopten, het werkje, door C. J. Wenckebach in 1842 uitgegeven, naar het Lat. vrij gevolgd en getiteld: *Het leven van W. Verheiden, beschreven door zijn broeder Jakob V.*, te volgen. V. zette zijne studiën ijverig voort en maakte zich bekend met de Gr. en Lat. historici, waardoor zijne liefde voor de krijgsdienst nog meer ontvonkt werd. Intusschen verzaakte hij zijnen lust niet tot het houden van redevoeringen. Toen hij zag, dat men meer en meer van de zeden der voorvaderen afweek en de weelde volgde, stelde hij eene oratie op: *Aan de nieuwe Nederlanders.* Op voorstel van zijn' broeder, ondernamen zij in Maart 1590 eene reis buiten 's lands. De eerste togt ging over *Hamburg* en *Frankfort* naar *Heidelberg*, waar zij eenigen tijd vertoefden, en Willem, met toestemming van den acad.

senaat, eene oratie hield, waarin hij betoogde, dat de verdediging der vrijheid van 't vaderland het waardigste voorwerp was van 's menschen streven, welk onderwerp hij uit de schriften van Jul. Caesar nader ontwikkelde. Van hier begaven zij zich naar *Bazel*, waar hem ook gelegenheid geschonken werd eene rede te houden *Over de verdiensten van die van Bazel omtrent de vrije volken*, en voorlezingen te doen over de 1ste redev. van Sallustius aan Caesar, waarna hij zijne hoorders opmerkzaam maakte op den stijl van Sallustius, van Livius en van Tacitus. Hiermede behaalde hij zoo veel roem, dat men hem een' leerstoel in de Gr. taal of in de welsprekendheid en redekunde wilde opdragen, 't welk hij afsloeg om zijne voorgenomene reis naar *Venetië*. Te *Zurich* weigerde men hem — om het vreemde van de zaak — eene redevoering uit te spreken tot lof der Zwitsers. In *Venetië* gekomen, kostte het vele moeite, vergunning te krijgen tot het openbaar voordragen eener redevoering, welke hij eindelijk den 9 Sept. 1599 hield *Over den op- en ondergang der Monarchijen*, nadat hij vooraf den secretaris der academie L. Massa een uitvoerig Lat. gedicht had toegezonden, waarin hij hem openhartig bekend maakte met zijn vaderland, zijne reis, letteroefeningen, karige geldmiddelen, en afkeerigheid van de Spaansche overheersching; welk gedicht hij geteekend had met den naam *G. Campanus*, om zijn Nederd. naam verstaanbaar te maken, en bij de Spaanschgezinde Italianen geen achterdocht te verwekken. En toch werden de gebroeders verdacht; zoodat zij des avonds in stilte, geholpen door eenige welwillende Nederlanders, de stad verlieten, behouden te *Heidelberg* kwamen, en daar den winter doorbragten, om zich te oefenen in de godgeleerdheid en de Italiaansche taal. In 1591 in 't vaderland teruggekeerd en van de vermoeijenis der reis uitgerust, stak Willem alleen naar *Engeland* over, en sprak te *Oxford* voor een talrijk gehoor *Over de drangredenen van Jul. Caesar om Brittanje den oorlog aan te doen.* Te *Londen* werd hij bij de koningin Elisabeth toegelaten, door middel van een gezant van een klein gebied, die zich van hem bediende, om in sierlijk Latijn, zijne belangen der vorstin voor te dragen. Uit *Engeland* vertrok hij naar *Bergen-op-Zoom*, trad in Nederl. dienst, werd bij de infanterie tot vaandrig, later tot luitenant bevorderd; woonde onderscheidene gevechten en belegeringen bij en sneuvelde bij *Hulst* op een buitenpost, des middernachts in Junij 1596. De karaktertrekken, die hem bijzonder kenmerkten, worden uit een gezet op het einde van 't aangehaalde belangrijke werkje van Wenckebach.

VERHEIDEN (JACOBUS), zijn broeder. Van deze kunnen wij niet anders mededeelen, als dat hij de reisgenoot was van WILLEM en rector der Lat. scholen te *Nijmegen;* dat hij in 1618 de Dordrechtsche Synode bijwoonde, en de vertaler is van een werk, getiteld: *Afbeeldingen van sommige in Gods Woord ervarene mannen, die bestreden hebben den Roomschen Antichrist. Nevens lofspreuken en registers harer boecken.* Uit 't Latijn door P. d. K., *'s Hage* 1603, in 4to. Voorts gaf hij in 't licht: *Vita G. Verheijden*, etc. *Hagae Com.* 1598, in 4to, benevens verscheidene oratiën van zijn' broeder. J. Scheltema beloofde het lot en de verdiensten van JACOBUS te gedenken in zijn *Geschied- en letterk. mengelwerk*, doch heeft geen woord gehouden.

VERHEL (ARNOLDUS), geb. te *Amersfoort* in 1580, † 1664, begaf zich te *'s Hertogenbosch* in de orde der kapucijnen, waarbij hij den naam ontving van pater Angelus. Wat hem bewogen hebbe, die orde en zijne godsdienst te verlaten en tot de Hervormde kerk over te gaan, schuilt voor ons in 't duister. Hij legde zich met zoo veel vlijt (waar, wordt niet gemeld) op de letteren, wijsbegeerte en regten toe, dat hij den graad verkreeg van Mr. in de vrije kunsten en doctor in de beide regten. In 't begin der 17de eeuw ontving hij het professoraat in de wijsbegeerte te *Franeker*, alwaar hij vele jaren, door zijne geleerdheid en schriften, den luister dier hoogeschool hielp verhoogen. Hij is 2 malen gehuwd geweest, zijne laatste vrouw heette Regina Gravia. Men heeft van hem: *Metaphysica. Franeq.* 1622 en 1654. — *Idea ethica, politica et oeconomica.* — *Sylva quaestionum physicarum.* — *Methodus universae philos. Aristotelicae. Ib.* 1623 en 1662, opgedragen aan de regeringsleden te *Utrecht.* — *Speculus primae philosophiae. Ib. et Trajecti*, 1662.

VERHEIJDEN (FRANK PIETERSE), geb. te *'s Hage* in 1657, † 1711, verloor vroeg zijn' vader, die een marktschipper was tusschen *den Haag* en *Amsterdam*, en werd door zijne moeder als leerling besteld bij den bekwamen beeldhouwer J. Romans. Deze, eene bijzondere geschiktheid tot het teekenen in hem opmerkende, onderwees hem in die kunst, en daar hij tevens goede vorderingen maakte in het beeldhouwen, zoo was hij Romans in 1691 behulpzaam bij 't vervaardigen der prachtige en kostbare eerepoorten, binnen *'s Hage* opgerigt ter blijde inkomste van koning Willem III, in 't boetseren der beelden uit het huis van *Oranje* en 't vervaardigen der verdere bouwsieraden. Later werden hij en de beeldhouwer G. de Cocq belast met het vervaardigen van het beeld- en snijwerk op het kasteel van *Breda.* Hierdoor kwam hij in betrekking met vele

bekwame kunstschilders, zoodat hij lust kreeg in hun vak, en op 40jarigen leeftijd het penseel ter hand nam, waartoe zijne ervarenheid in het teekenen hem den weg baande. Hij bestudeerde en copiëerde de werken van Snijders en Hondekoeter, waarin hij, tot verwondering van zijne vrienden, zóó zeer slaagde, dat hij vervolgens het ordonneren en uitvoeren van oorspronkelijke stukken ondernam, op doeken van 10 voeten hoog en 8 breed, waarop hij met eene meesterlijke hand herten en wilde zwijnen-jagten voorstelde met juistheid en levendigheid. In het afbeelden van pluimgedierte volgde hij de manier van Hondekoeter, welke de toejuiching van kenners wegdroeg. Ook het koloriet en de harmonie zijner tafereelen zijn lofwaardig. — Zijn zoon

VERHEIJDEN (MATTHEUS), geb. te *Breda* in 1700, openbaarde al vroeg veel lust in het teekenen, waarin hij door zijn vader werd aangemoedigd en onderrigt. Door de bloedvrienden zijner moeder, afkomstig uit het geslacht der van der Veeckens te *Antwerpen*, aangezocht om te studeren op eene beurs, door hare voorouders in 1605 te *Antw.* daargesteld en bekend onder den naam van *Agricola*, wilde zijn vader wegens zijne Protestantsche beginsels daarin niet toestemmen en hem liever tot zijn vak opleiden. Na den dood zijns vaders, werd H. Carré zijn leermeester in de schilderkunst, terwijl hij later gelegenheid vond zijn talent te ontwikkelen in den omgang met Terwesten, Netscher, K. de Moor en andere voorname kunstbroeders. Hij werd een zeer keurig portretschilder, wien het werk van alle kanten toevloeide, wijl vorstelijke en andere aanzienlijke personen zich om strijd door hem wilden afgebeeld zien, en zijn' roem alom verbreiden. Toen bij hem de lust ontwaakte om naar *Engeland* te reizen, wisten zijne Amsterdamsche vrienden hem over te halen, eerst bij hen te komen en dit gedaan hebbende, vond hij daar zoo veel werk, dat hij vooreerst zijn reis uitstelde. Later deed hij een uitstapje naar *Antwerpen*, en in het begin van 1725 naar *den Haag*, waar hij in 't huwelijk trad met Margaretha Kraeimes. Behalve eene groote menigte portretten, vervaardigde hij ook wel eens iets historieëls, of zinnebeeldigs, zoo voor het kabinet, als voor deur- en schoorsteenstukken. Daarenboven las hij veel en was geneigd tot een stil en afgezonderd leven.

VERHEIJE (JACOB), geb. te *Zierikzee* 7 Aug. 1640, † 16 Aug. 1718, trad op 26jarigen ouderdom de staatkundige loopbaan in, als lid der Staten van *Zeeland*, en werd in 1677 gedeputeerde ter vergadering der Staten-Generaal, waarna hij

in 1682 Justus de Huijbert opvolgde als secretaris der Staten, en 4 jaren later Pieter de Huijbert als raadpensionaris van *Zeeland*. In deze gewigtige bediening bij zorgvolle en hagchelijke oorlogstijden, bleef hij eene reeks van jaren met trouw, omzigtigheid en waakzaamheid werkzaam, tot dat hij in 1715, na herhaald vruchteloos verzocht ontslag, het eervol ontving. B. Hunnius droeg hem zijne *Weegschaal des heiligdoms* op, en toonde daarin, welk eene verpligting de kerken in *Zeeland* aan hem hadden. Hij had tot vrouw Johanna de Jonge, bij welke hij verscheidene kinderen naliet.

VERHEIJEN (ARNOLDUS GERBRANDUS), werd geb. op 't kasteel van *Loon op Zand* 30 Oct. 1770 en † 12 Julij 1857. Te *Leuven* in 1797 tot docter in de beide regten bevorderd, vestigde hij zich te *'s Hertogenbosch*, waar men hem in 1799 benoemde tot domzegelaar dier stad, en tot majoor van 't 1e bataljon der 7e halve brigade Bataafsche gewapende burgermagt en in 1802 tot lid van het departementaal bestuur van *Braband*. Na de inlijving van *Staats-Braband* in 't Fransche keizerrijk, 1819, stelde Napoleon hem aan tot lid der municipaliteit en maire der stad. Met moed en wijsheid handhaafde hij hare belangen, en wist o. a. het beruchte korps van Molitor, dat zoo gruwelijk te *Woerden* huis had gehouden, gelukkig uit de benaauwde stad te verwijderen; zoo ook in 1813 en 14 vele nadeelen van de stad en hare ingezetenen af te wenden, vooral gedurende het beleg, toen de Fransche bezetting op 't spoor was eener zamenzwering ter bevrijding van 't knellend juk en om de vesting in handen der belegeraars over te leveren. Na de capitulatie (26 Jan. 1814) bleef hij als maire het bewind voeren, behoedde *den Bosch* voor regeringloosheid en waakte ijverig voor de belangen en eigendommen harer bewoners. Door den souvereinen vorst zag hij zich voorloopig in zijn ambt bevestigd, onder den titel van burgemeester, en later benoemd tot lid der Staten van *N. Braband*. Van 1817—29 werd hij telkens gekozen tot lid van de 2de Kamer der Staten Generaal, en Willem I erkende zijne verdiensten door hem te verheffen tot ridder der orde van den Nederl. leeuw en in 1831 door zijne benoeming tot lid der 1e Kamer, waarin hij tot aan de invoering der grondwet van 1848 werkzaam was. Ook Willem II stelde zijne verdiensten op prijs en schonk hem eigenhandig in 1841 de kommandeurs-orde van den Nederl. leeuw. Behalve het zoo weldadig bestuur, dat hij gedurende 38 jaren in gemelde stad voerde, heeft zij ook aan hem onderscheidene nuttige en schoone instellingen te dan-

ken, zooals de *Koninkl. school voor nuttige en beeldende kunsten*, welk in 1813 onder den naam van *Academie imperiale* tot stand kwam, daarna *Stads Teeken-instituut* genoemd en in 1828 weder tot eene kon. school enz. verheven werd. Hij was ook mede-oprigter der *Broederschap van St. Lucas* en van 't *Casino*, bestemd tot aankweeking van eensgezindheid onder de verschillende standen en godsd. gezindheden; president der scholarchen van de triviale scholen; van 't Departement der Maatsch. T. N. v. 't A. en mede-bestuurder van 't Prov. Genootschap voor kunsten en wetensch. in *N. Braband*. In 1848 verzocht en verkreeg hij zijn eervol ontslag als burgemeester en bragt zijne laatste levensdagen ambteloos door. Hij bezat eene uitgebreide historiële kennis, bijzonder die betrekk. had op *'s Hertogenbosch* en hare voormalige *Meijerij*, waarvan hij belangrijke handschriften heeft geschonken aan de kon. bibliotheek te *'s Hage*. Zijn karakter kenmerkte zich door vastheid, gemoedelijke braafheid en christelijke verdraagzaamheid.

VERHEIJK (JAN HENDRIK) woonde eerst te *Leijden*, en was vervolgens rector der Lat. scholen te *Amsterdam*, waar hij † in 1784. Hij bezorgde eenen fraaijen druk van *Eutropius*, 1762 in 8vo; — *Antonius Liberalis Metamorph. Gr. en Lat.* 1774; — *Hesychius*, dien hij, na den dood van Alberti, van de letter Q af vervolgd heeft; — *Clavis epistolarum H. Grotii*, alsmede een *Holl en Lat. woordenboek*. Amst. 1771 in 4to. Of hij zijn voornemen — zoo als Björnstähl in zijne *Reizen*, V, 426, meldt — om eene nieuwe uitgave te bezorgen van *Festus*, met de aanmerk. van Oudendorp, nevens de stukken van *Theopompus van Chios*, door Oudendorp verzameld, heeft volbragt, is ons onbekend. Hij bezat ook een kabinet van opgezette vogels.

VERHOEF (PIETER WILLEMSZ.) van *Amsterdam*, behoort onder het aantal onzer zeehelden uit het begin der 17de eeuw. Hij gebood in 1607 het admiraalschip van Jac. van Heemskerk, toen deze vlootvoogd in de baai van *Gibraltar* sneuvelde; hield diens dood verborgen, zette het gevecht voort, en veroverde, met hulp van anderen, het groote vijandelijke zeekasteel, waarop de Spaansche admiraal d'Avila, die ook om 't leven gekomen was, het bevel gevoerd had. Uit dezen bloedigen, maar roemvollen strijd in 't vaderland teruggekeerd, werd hij in 't voorjaar van 1608 door de O. Indische Maatschappij met eene vloot van 13 schepen uitgezonden. Bij eenen verraderlijken aanval der Bandanezen op *Banda-Neira*, viel hij ongelukkig in hunne handen en werd op eene deerlijke wijze vermoord. Zijn dappere opvolger Hoen wreekte dezen moord en dwong

den vijand tot onderwerping. Eerst in 't jaar 1611 kreeg men in 't vaderland tijding van dit voorval.

VERHOEF (HENDRIK) uit *Woerden* en zilversmid te *'s Hage*, staat in de vaderl. geschiedenis gebrandmerkt als den voornaamsten medepligtige aan 't oproer, dat den gebroeders de Witt het leven kostte. Hij diende als schutter onder het blaauwe vaandel, dat door Z. de Zwart gekommandeerd werd. Bekend zijn de bewegingen, die al vroeg des voormiddags van den 20 Aug. 1672 plaats vonden, toen men den raadpensionaris listiglijk naar de *Gevangen-poort* gelokt had, om zijn' broeder van daar te halen. Met 5 vaandels der burgercomp., waaronder ook het blaauwe behoorde, trok men eerst naar den *Singel* en het laatstgenoemde van daar naar de *Gevangen-poort.* Hier gedroeg Verhoef zich zoo onstuimig en oproerig, dat hij door burgemeester Maas en de wethouderschap met zachte woorden tot gematigdheid werd vermaand; doch vruchteloos. Des namiddags, toen de oproerige menigte ongeduldig werd over het lang toeven der Gebroeders op de *Gevangen-poort*, was V. een der eersten, die op de deur schoot. Hierin door anderen nagevolgd en de deur gesloten blijvende, liep hij naar een' smid in *'t Voorhout*, om mokers en allerlei breektuig te halen, om haar met geweld te openen. Ons hart bloedt bij 't lezen der afschuwelijke tooneelen, welke daarop volgden, door Wagenaar, *Vaderl. hist.*, XIV, 170 enz. omstandig verhaald. Verhoef speelde hierbij de hoofdrol; bewaarde de harten der vermoorden in terpentijn-olie; brak later zijn' winkel op, zette zich als herbergier te *Voorburg* neder en maakte zich ook hier befaamd door straatschenderijen en andere schelmstukken, welke hem in handen van 't geregt bragten, dat hem tot openbare geeseling en 50jarige tuchthuisstraf veroordeelde. Het eerste gedeelte van 't vonnis werd in Nov. 1677 te *Leijden* ten uitvoer gelegd, waarbij vele aanschouwers blijken van genoegen aan den dag legden en eenige studenten op eene kamer tegenover het schavot lustig op de viool lieten spelen. Uit het tuchthuis weldra geslaakt, vestigde hij zich te *Utrecht.*

VERHOEK (PIETER), geb. te *Bodegraven* 4 Sept. 1633, † 29 Sept. 1702, werd naar *Gorinchem* gezonden, om de teeken- en schilderkunst te leeren bij Jac. van der Ulft. Na zich eenigen tijd in het glasschilderen geoefend te hebben, ried men hem aan, zich naar *Amsterdam* te begeven, wijl die kunst in verval kwam. Hier kwam hij onder de leiding van A. Hondius, die hem tot een bekwaam beesten-schilder vormde. In *Italië* bestudeerde hij vlijtig de stukken van Borgogne en and., vervaar-

digde ruitergevechten en schermutselingen, welke te *Rome* en *Napels* veel aftrek vonden. Ook moet hij landschappen geschilderd hebben, die behagelijk van stijl en gestoffeerd zijn met kleine figuren, in den trant van Collot. Hij sleet zijne overige dagen te *Amsterdam*, waar hij lid was van 't dichterlijk genootschap: *Nil volentibus arduum*. Reeds vroeg was er een dichterlijke geest in hem ontvonkt door de voorstellingen der rederijkers en den omgang met Antonides, J. Zoet en and. Vondel en Hooft waren de modellen, welke hij zich ter navolging voorstelde. Toen Antonides den eerstgenoemde het dichtstuk van Verhoek liet zien, getiteld: *De triomferende zeevlagh der Batavieren*, gaf deze te kennen: „aen den klaeuw „kent men den leeuw, en van dien man is iets groots te ver-„wagten." Voor 't genootschap *Nil volentibus arduum* berijmde hij een groot gedeelte van 't treurspel: *Agrippa of de gewaande Tiberius;* doch beantwoordde inzonderheid aan Vondel's verwachting, door het oorspronkelijke treurspel *Karel de Stoute, hertogh van Bourgondie*, opgenomen in zijne *Poezij*, in 1726 te *Amst.* door zijn' neef Joh. V. uitgegeven, 't welk vele fraaije schilderingen en dichterlijke vergelijkingen behelst, en het streven naar den krachtigen en beeldrijken dichttrant van Hooft en Vondel verraadt. In 1689 voor 't eerst op den Amsterd. schouwburg vertoond, is het bijna eene eeuw lang op het tooneel gebleven, doch toen in onverdiende vergetelheid geraakt. — Zijn broeder

VERHOEK (GIJSBERT), geb. te *Bodegraven* in 1644, † 1690, ontving van hem het eerste onderrigt in de kunst, kwam daarna onder de leiding van A. Pijnacker, wiens trant hij eerst navolgde, doch toen liet varen voor het schilderen van paarden, legertogten en gevechten. Hij vond weinig aanmoediging, ofschoon het hem niet aan een' werkzamen geest ontbrak, blijkens de menigte van opgemaakte teekeningen, inzonderheid van paarden en beelden in afwisselende houding. Daarenboven droeg het podagra, dat hem kwelde, ook veel bij, dat hij geen' grooten roem in de kunst behaalde.

VERHOEVEN (THEODORUS), geb. te *Amersfoort* in 1611, bezocht aldaar de Lat. school, vervolgens de academie te *Leijden*, waar hij vriendschap sloot met D. Vossius. Hij schijnt eerst te *Tiel* het rectoraat te hebben waargenomen, daarna zekerlijk te *Grave*, omstreeks 1652 of 53. Hij leefde niet meer in 1693, toen door A. Matthaeus zijn werk: *Brevis Rerum Amorfortiarum et succincta descriptio*, te *Leijden* werd uitgegeven, waarin de geschiedenis van *Amersfoort* naauwkeurig wordt me-

degedeeld. Dat hij ook de Lat. lier hanteerde, blijkt uit zijne elegie, waarin hij het verlangen uitdrukt naar zijne vaderstad, in geen 10 jaren door hem gezien; te vinden in 't genoemde werk pag. 149. Behalve andere dichtstukjes, leest men er ook een vóór *J. Cinnami historiar. libri IV*, uitgegeven te *Utr.* door C. Tollius, in 1652, onderteekend *Thielae* 10 Junij 1651.

VERHOF (MEERTEN) of VERHOEF, geb. te *Breda* in 1640, † 2 Mei 1694 te *Parijs*, was een kunstig beeldhouwer en metaalgieter, die, reeds bijzonder ervaren in dat vak, zich ter verdere oefening naar *Parijs* begaf. Hier beitelde hij o. a. een basrelief, voorstellende Hercules door de Roem gekroond, dat hij aan de academie schonk, welke hem, toen 31 jaren oud, onder hare leden opnam. Onder zijne vele kunststukken behoort het standbeeld te paard van Lodewijk XIV, opgerigt te *Lyon*, gegoten in 1674, 12 jaren later hetzelfde standbeeld, doch van eene faam vergezeld, welke den monarch met lauweren kroont, opgerigt te *Parijs* op de *Place des Victoires*, op kosten van den hertog de la Feuillade. Zeer groot is het aantal van zijne beeldwerken, basreliefs, graftombes, altaren, waarmede vele kerken en gebouwen prijken, voornamelijk het paleis, de tuin der *Tuilerien* en die van *Versailles*. In 1672 benoemde men hem tot adjunct-professor, daarna tot professor, adjunct-rector en in 1686 tot rector der academie. Al zijne kunststukken worden medegedeeld in 't werk van Immerzeel *over de Holl. en Vlaamsche kunstschilders enz.* I, 69, die hem abusief vermeldt op den naam BOOGAARD (MARTINUS VAN DEN) of MARTIN DES JARDINS, welke dwaling, waarin ook anderen zijn vervallen, aangetoond is door A. J. van der Aa, in de *Algem. Konst- en Letterbode* van 1845, No. 9. Doch C. Kramm in *De levens en werken der Holl. en Vlaamsche kunstschilders enz.* I, 114 en 115, is van een ander gevoelen.

VER HUELL (CAREL HENDRIK, Graaf), geb. te *Doetinchem* 4 Febr. 1764, † 25 Oct. 1845, trad ten jare 1775 als kadet in de krijgsdienst te lande bij het regement van Accromius, en werd geplaatst bij de comp. van den kapitein baron van Ittersum. Gedurende 4 jaren hield hij het in de landdienst vol, toen hij zijn' vurigen wensch vervuld zag om in zeedienst over te gaan, door zijne plaatsing als adelborst op de *Argo*, een fregat van 44 stukken, onder bevel van den kapitein ter zee J. H. van Kinsbergen, waarop ook zijn broeder Christiaan als 2de luit. diende. Door ijver en bekwaamheid verwierf hij de gunst van zijn' bevelhebber; ontving in 1780 den titulairen rang van officier en commandeur der zeesoldaten; woonde den

5 Aug. van 't volgende jaar als luit.-titulair bij *Doggersbank* den eersten zeeslag tegen de Engelschen bij op de *Argo*, en gedroeg zich daarbij zoo onversaagd, dat hij als de eenige officier, die niet gesneuveld of gewond was, gedurende de korte afwezigheid van den kapit. Staring het bevel voerde en den strijd volhield, weshalve hij, op aanbeveling van van Kingsbergen, door den prins tot luit.-ordinair benoemd werd. Zijne togten in de *Middellandsche Zee*, naar *W. Indië* en naar elders, zijn onderhoudend beschreven in 't werk: *Het leven en karakter van C. H. Gr. Ver Huell*, in 2 dln., *Amst.* 1847, uit zijne aanteek. en and. authentieke stukken door zijn neef Q. M. R. Ver Huell. Uit dat werk zullen wij het een en ander aanstippen. Door zijn vriend, den luit. Rudersdorf en het door hem uit 't Hoogd. vertaalde werk van Stemkart: *Leer der gelukzaligheid*, werd er een godsdienstige zin in hem opgewekt, die tot hiertoe gesluimerd had; en uit zijne gansche levensgeschiedenis blijkt, hoezeer hij doordrongen was van de hooge waarde des Christendoms. In 1789 trad hij in den echt met 't meisje zijner keuze, eene dochter van den burgemeester de Bruijn te *Doetinchem*. Als adjudant-generaal van den adm. van Kinsbergen, was hij in 1795 te *'s Hage* en te *Scheveningen* tegenwoordig bij het vertrek van Willem V. Gehecht aan 't huis van Oranje bedankte hij, met andere zeekapiteins, voor 't aanbod om in dienst der Bataafsche republiek te blijven en sleet genoegelijke dagen in den huiselijken kring op het landgoed *Slingenvliet*. Hij bezocht in 1799 den erfprins, toen alle hoop op een goeden uitslag reeds den bodem was ingeslagen. In 1802 aanvaardde hij de burgemeesterlijke waardigheid te *Doetinchem*, en niet lang daarna den post van regter van dat ambt. Toen de Bat. republiek eene overeenkomst gesloten had met *Frankrijk* tot het leveren van eene sterk gewapende zeemagt tegen *Engeland*, had Bonaparte, die zich daarvan als opperbevelhebber verklaarde, den wensch te kennen gegeven, een Bat. hoofdofficier der marine bij zich te hebben, die beide talen magtig was en met wien hij onmiddelijk omtrent deze wapening handelen kon. De aandacht viel op Ver Huell. Niettegenstaande vele bezwaren, nam hij die betrekking aan, en vertrok in Aug. 1803 naar *Parijs*, met den titel van commissaris-generaal voor de zaken der marine bij den eersten consul, en met den rang van schout-bij-nacht, waarop hij, als oud kapitein ter zee, aanspraak kon maken. Zijn bedrijf te *Parijs*, zijne ontmoetingen met Bonaparte en and. vermaarde mannen, moet men in 't vermelde werk nalezen. Ze zijn allerbelangrijkst. Bo-

naparte was weldra met Ver Huell ingenomen en stelde in zijne bekwaamheden zulk een vertrouwen, dat hij hem het opperbevel schonk over de geheele wapening voor de gemelde onderneming, welke in de Bat. republ. tot stand werd gebragt. Aldaar gekomen, ,vond hij de flotilje niet uitgerust, gelijk men hem berigt had. Zijne tegenwoordigheid moest de voortvarendheid bevorderen. Hij slaagde er meer dan eens in, niettegenstaande een hevigen aanval der Engelschen, om eenige vaartuigen van *Vlissingen* behouden naar *Ostende* te brengen, zóó ten genoegen van den keizer, dat deze hem tot lid der orde van 't legioen van eer benoemde en hem met het gouden kruis versierde, als de eerste vreemdeling die daarin werd opgenomen, terwijl onze raad van marine hem tot vice-admiraal bevorderde. Den 5 Dec. 1804 woonde hij, op uitnoodiging van den keizer, diens krooning bij te *Parijs*. In Julij 1805 zeilde hij uit *Duinkerken* met eene divisie van 51 zeilen en volbragt na een heet gevecht den togt naar *Boulogne*. Hierdoor verhoogde hij zijn' roem en Napoleon betuigde: dat V. bij 't omzeilen van kaap *Grinez*, even zoo veel stoutmoedigheid, als kunde en beleid, had aan den dag gelegd. Hoezeer V. ook wenschte, dat eene landing in *Engeland* beproefd werd, viel deze expeditie in duigen, en hij vertrok op Napoleons's bevel naar *'s Hage*, waar hij 5 Aug. 1805 de portefeuille van het ministerie van marine aanvaardde. Een jaar later (in Febr.) moest hij naar *Parijs*, om te handelen over de aanstelling van Lodewijk als koning van *Holland*, en ofschoon hij ten krachtigste zijn' afkeer deed blijken van het stellen van een' vreemden vorst aan 't hoofd van ons bewind, was alle tegenstreving vruchteloos. Hij moest zelfs tegen zijn' zin tot de afgevaardigden behooren, die Louis de kroon aanboden. De wil des keizers moest geschieden. V. deelde in hooge mate in 's konings gunst, ofschoon deze de land- meer dan de zeemagt voorstond; hij schonk hem het grootkruis der Unie en verhief hem tot maarschalk; doch V. moest dien titel laten varen, wijl Nap. er zijn groot ongenoegen over te kennen gaf. Daar V. telkens vrijmoedig voor zijne gevoelens uitkwam, die den vorst niet altoos even aangenaam waren, benoemde deze hem tot buitengewoon gezant naar *Rusland* en verwijderde hem alzoo uit het ministerie; doch naauwelijks te *Frankfort* a/M. gekomen, ontving hij, op keizers begeerte, eene benoeming tot ambassadeur aan 't Fransche hof, waar hij aankwam in Jan. 1808. Welke pogingen hij ook in 't werk stelde, hij kon den keizer met zijn' broeder niet bevredigen. Bij de landing der Engelschen in *Zeeland* in 1809,

bood hij den koning zijne dienst aan, die hem het bevel gaf over de zeemagt in de *Maas* en *Zeeland*. Toen de Engelschen die onderneming opgaven, ontving V. vóór zijn vertrek naar *Parijs* het diploma van graaf van 't koningrijk van *Holland*, onder de benaming van *graaf van Zevenaar*. Hoogst smartelijk was zijn gevoel, toen de keizer het hem zoo dierbare vaderland uit de rij der volkeren deed verdwijnen. Door een keizerlijk decreet werd hem eene som van 10,000 francs rente aangewezen uit een fonds van landgoederen, in eene vruchtbare streek van *Italië*, in het departement van *Ambravie*, en hij ter zelfder tijd tot rijksgraaf verheven met een pensioen van 17,000 francs op het legioen van eer, als eene belooning voor zijne militaire diensten. In 1811 zag hij zich naar *Hamburg* verplaatst, om het opzigt te hebben over de maritime etablissementen en de flotilje, welke de keizer in 't noorden van 't rijk wilde stichten. Hij verbleef aldaar tot in 't begin van 1812, toen de keizer hem tot bevelhebber van het Texelsche eskader benoemde. Zijne werkzaamheden als zoodanig kunnen wij, die reeds te uitvoerig zijn geweest, niet mededeelen; ze zijn in 't gemelde werk naauwkeurig geboekt, als ook wat er voorviel aan *den Helder*, toen hij met de Franschen, die hem bijbleven, het fort *la Salle* bezette, na den val van Napoleon. Had men hem, die Nederlander was in zijn hart, met waardigheid en vertrouwelijkheid behandeld, dan hadde deze zaak, die zoo veel gerucht gemaakt heeft, eene andere wending genomen. Niettegenstaande onderscheidene opeischingen ook van den prins van Oranje, hield hij zich door eer en pligt aan *Frankrijk* verbonden, tot dat hij den 29. April 1814 namens Monsieur, broeder des konings van *Frankrijk* Lodewijk XVIII, het bevel ontving, om de sterkte en het eskader over te geven aan het Nederl. bewind. Hij bood zijne diensten den souver. vorst van *Nederland* aan, waarop hij ten antwoord ontving, dat men hem vergunde zich naar *Frankrijk* te begeven, hetzij om zijne zaken te regelen, hetzij om er zijne diensten te vervolgen. Met diepe ontroering verliet hij den vaderl. grond; hij liet zich in *Frankrijk* naturaliseren en benoemen tot inspecteur-generaal van de marine; verwelkomde Napoleon bij zijne terugkomst op de *Tuilerien* en waarschuwde hem later te *Malmaison* voor het gevaar, dat hij liep, in Blücher's handen te vallen. Na het inrukken der bondgenooten binnen *Parijs*, besloot hij naar zijne landgoederen in *Gelderland* terug te keeren. Met een opgeruimd gemoed ontmoette hij de zijnen op zijn buitengoed *de Kemnade*, doch ontving weldra de smartelijke overtuiging, dat men zijne verdiensten miskende. Naar *Parijs* te-

ruggekeerd, werd hij benoemd tot pair van *Frankrijk.* Daar sleet hij zijne overige dagen ter voorbereiding voor een ander leven, en mogt nog het genoegen beleven, dat hem uit de hand van den zee-kapitein van Karnebeek, namens koning Willem II, het gouden kruis der milit. Willems-orde op de borst gehecht werd, ter gedachtenis aan de verjaring van den slag op *Doggersbank.* Hij ontsliep zacht in den vrede Gods, en zijn lijkredenaar Grandpierre betuigde o. a.: „de jonge held van *Doggersbank*, de overwinnaar van kaap *Grinez*, heeft het geluk gehad, het leven, dat Jezus Christus geeft, te kennen, te bezitten en te genieten."

VERHULST (ROMBOUT) verdient, ofschoon te *Mechelen* geb. in 1624, hier melding, wijl hij zich den meesten tijd in *N. Nederl.* heeft opgehouden, dat eene menigte zijner uitmuntende beeldhouwwerken bezit. Wij tellen daaronder vooral: de graftombe van den admiraal M. Az. de Ruiter, in de N. kerk te *Amst.*, in 1681 voltooid, die van den adm. M. Hz. Tromp, in de O. kerk te *Delft;* de praalgraven der gebroeders Evertsen in de O. kerk te *Middelburg;* eene graftombe van J. Meerman in de St. Pieterskerk te *Leijden;* beeldhouwwerk in de fronten van de Waag en Boterhuis; als ook aan de binnen- en buitenzijde van de Zeilpoort aldaar, prijkende tevens met 2 meesterlijk gebeitelde leeuwen. Vervolgens vindt men van hem fraaije tombes te *Katwijk-binnen*, te *Midwolda* en te *Stedum* in de prov. *Groningen*, waarvan het eerste is voltooid in 1669 en het andere in 1672. De teekening van een monument voor H. de Groot, waarvan eene gravure voorkomt in de *Levensbeschr.* van dezen door G. Brandt Jr., is van zijne hand, terwijl het model ook door hem geboetseerd is. In ivoor heeft hij o. a. bewerkt eene groep van 2 beelden: Hercules den roover Cacus verslaande, 2 medaillons met de beeldtenissen van den schout-bij-nacht D. Vlugh en den admiraal Jacob baron van Wassenaar Obdam.

VERKADE (PIETER), geb. te *Nootdorp* in 1767, † 2 Jan. 1848, zag zich, bij 't vroegtijdig verlies zijner ouders, in 1789 op het kantoor geplaatst van den advokaat Woordhouder te *Rotterdam*, en verkreeg door diens voorspraak aldaar eene bediening als klerk ter secretarie. Na de omwenteling van 1795 werd hij benoemd tot secretaris van *Vlaardingen*, later tot notaris, waarbij hij tevens het burgemeesterschap der gemeente *Zouteveen* en *Vlaardinger ambacht* waarnam, in welke posten hij tot aan zijn' dood met ijver en trouw werkzaam was. Van de zucht tot het verzamelen van vaderlandsche en vreemde gedenkpenningen, gaf hij al vroeg blijken. Van tijd tot tijd kwa-

men eenige zeldzame Nederl. muntsoorten in zijn bezit en daardoor nam zijne verzameling allengs in belangrijkheid toe. Men spoorde hem aan, om eene zoo volledig mogelijke verzameling van munten bijeen te brengen, sedert de grondlegging van ons gemeenebest in de Nederl. gewesten en steden geslagen, die af te beelden en in 't licht te geven. Hij nam dien moeijelijken arbeid met ijver op zich, daartoe door zijne eigene verzameling en die van anderen, vooral door het Kon. Penningkabinet te *'s Hage* in staat gesteld, waarbij hij er zich vooral op toelegde, om de stukken, door hem te beschrijven en af te beelden, met eigen oogen te zien. Zoo kwam zijn *Muntboek* tot stand, waarvan de 1ste aflevering verscheen onder den titel: *Muntboek, bevattende de namen en afbeeldingen van munten, geslagen in de 7 voormalige Vereen. Nederl. Prov., sedert den vrede van Gent tot op onzen tijd. Delft*, 1831, in 4to, en waarop tot in 1838 nog 11 afleveringen volgden, bevattende de overige gewesten. De afbeeldingen munten wel niet uit in keurigheid, zoo als die in 't werk van prof. van der Chijs, maar het werk, met eene korte beschrijving der munten, is onmisbaar voor elken munt-liefhebber. Met de verbetering en vermeerdering er van, hield hij zich onvermoeid bezig, en hij achtte zijn' arbeid eerst voltooid, toen hij eene *Muntgeschiedenis onzer Republiek* mogt zamenstellen, waarin de oorsprong, de benaming en lotgevallen van iedere muntsoort in vele bijzonderheden zou worden uiteengezet. Ofschoon geheel afgewerkt, mogt hij er de uitgave, voor eigen rekening ondernomen, niet van beleven. Hij was lid van de Maatsch. van Ned. Lett. te *Leijden.*

VERKOLJE (JOHANNES), geb. te *Amsterdam* 9 Febr. 1650, † 1693, werd door zijn vader, die een slotemaker was, tot dat bedrijf opgeleid, doch eene kwetsuur aan de hiel, door een jongens-speeltuig ontstaan, noodzaakte hem eenige jaren huis en bed te houden. Uit tijdverdrijf begon hij allerlei voorwerpen na te teekenen, eerst oortjesprenten, daarna kunstplaten, sommige met de pen omgetrokken, en met O. Ind. inkt geschaduwd. Hierdoor kreeg hij ongemerkt eene vaste hand en een juist gevoel van evenredigheid. Met behulp van boeken leerde hij in ééne maand de gronden der perspectief. Daarop begaf hij zich aan 't schilderen met olieverw, waarbij hij zich de penseelkunst van G. Pz. van Zijl, ook wel Gerards genoemd, tot model koos, en daarin zoo zeer slaagde, dat sommigen zijn werk voor dat van den meester hielden. Vervolgens genoot hij het onderwijs van J. Lievensz., die hem de onvoltooide schilderijen van Gerards

liet afwerken. Intusschen legde hij zich ook met roemrijk gevolg toe op het graveren van platen in de zwarte kunstmanier. In 1672 koos hij *Delft*, waar hij zich in den echt begaf, tot woonplaats. Hier vervaardigde hij een aantal portretten van aanzienlijke personen; schilderde ook verscheidene historie- en gezelschapsstukken, waarin men het helder koloriet, het malsche en aangename bewondert, als wedijverende met Terburg. Er bestaan van hem onderscheidene prenten in mezzo-tinto, en ook ordonnanties uit de mythologie met naakte beelden. Zijn zedelijk gedrag maakte hem bij elk bemind en waardig het diakenschap te bekleeden.

VERKOLJE (NICOLAAS), zijn zoon, geb. te *Delft* in 1673, † 21 Jan. 1746, volgde het voetspoor van zijn vader in 't schilderen van portretten, kabinet-, groote zaal- en zolderstukken. In zijne eerste jaren vervaardigde hij meestal afbeeldingen van aanzienlijke lieden. Onder zijne fraaije kabinetstukken telt men: eene zich badende *Bathseba; de vinding van Mozes*, door Faraö's dochter; *de verloochening van Petrus.* Terwijl hij zich te *Amsterdam* bevond, waar hij zijne dagen eindigde, maakte hij voor een stuk: *Christus leerende in den tempel*, gebruik van levende joodsche modellen, 't geen hem veel tijd en arbeid kostte. Men bewondert van hem een stukje bij kaarslicht, waar een jongeling bij een naaijend meisje zijn hof maakt. Ook in het teekenen met O. Inkt en 't graveren in zwarte kunst was hij zeer ervaren, zoodat zijne teekeningen, na zijn' dood, duur werden verkocht. Hij was een opregt en eenvoudig man, vriendelijk en toegevend omtrent zijne kunstbroeders.

VERLANIUS (ALBERTUS), werd geb. te *Hoorn*, 7 Nov. 1577 en † 14 Jan. 1606. Zijn vader MEIJNAART V. was aldaar burgemeester en beoefenaar der Lat. dichtkunst. Zijne moeder CLARA was de dochter van den vermaarden HAD. JUNIUS. ALBERTUS begon zijne Lat. letteroefeningen in zijne geb.-stad, zette die voort te *Alkmaar*, en toen te *Leijden*, om zich op de medische studiën toe te leggen. Hij bezocht *Italië* en ontving te *Padua* den doctoralen graad in de geneeskunde. Naar *Hoorn* teruggekeerd, vervolgde hij met vlijt zijne studiën, zonder zich veel om de praktijk of andere wereldsche zaken te bekommeren. De oorzaak daarvan lag in zijn ziekelijk gestel. Eene slepende koorts maakte een einde aan zijn jeugdig leven. De Lat. poëzij was zijne uitspanning. Van zijne vele poëmata zagen slechts weinige het licht, o. a. een grafschrift en een bijschrift op de afbeelding van P. Hogerbeets, die van zijne bekwaamheid getuigen.

VERLENIUS (HIERONYMUS), of VAN VERLE, ook wel VAIRLENIUS, geb. te *'s Hertogenbosch* in 't begin der 16de eeuw, † 17 Aug. 1580, ontving onderwijs in de Gr. en Lat. talen in zijne geb.-stad, vervolgde zijne studiën te *Leuven*, waar hij tevens de wijsbegeerte en de theologie beoefende. Voor het einde zijner studie in laatstgemelde wetenschap, werd hij in 1550 naar *'s Hertogenbosch* beroepen, om daar onderwijs te geven in de oude talen. In 1556 begaf hij zich naar *Utrecht*, om de theologie te onderwijzen bij 't kommandeurschap der ridders van de Malthezer-orde. Na hier eenigen tijd te zijn werkzaam geweest, werd hij er aangesteld tot pastoor bij de St. Jacobs-kerk, waar hij door zijne zachte, beschaafde en toegevende manieren aller liefde won. Vervolgens ontving hij een kanunnikaat bij de Groote Kerk te *Haarlem*, en nam de bisschop G. de Mierlo hem aan tot zijn vicaris. De omwenteling in staat en kerk drong hem die stad te verlaten en te wijken naar *Wijk te Duurstede*. Later is hij naar *Haarlem* teruggekeerd en daar gestorven. Hij was een geleerd man en gaf uit o. a.: *Epicteti Enchiridion*, met zijne vertaling en aanmerkingen. *'s Bosch*, 1543. — Eene vermeerderde uitgave van Jac. Marin's *Syntaxis. Ib.* — *Commentarium libri* 3, *in omnes Ps. Davidis. Lov.* 1558.

VERLOVE (KAREL en PIETER), welligt broeders, hebben zich bekend gemaakt, de 1ste door in 1688 te *Amst.* (?) een treurspel uit te geven: *Stephanus de eerste Christen bloedgetuige.* — *Uijtbreijding over de H. Lofzangen*, enz. *Amst.* 1686, bestaande in 200 gezangen. — En door een krachtig vers voor: *De hist. der wrede vervolging tegen de hervormde Christenen in Frankrijk. Amst.* 1686. — En de 2de door een blijspel: *Stijloorige Egbert, of de 2 ongelijke broeders*, 1690; en door een treurspel: *Joannes Basilides, grootvorst van Moscoviën*, 1707.

VERMANDER (K.), zie op K. VAN MANDER, dl. I, blz. 234.

VERMASEN (D. L.) werd 28 Mei 1776 te *Leijden* geb. Op 16jarigen leeftijd trad hij in dienst als brigadier bij de Brabandsche pioniers en betoonde zoo veel ijver en bij verschillende gelegenheden zoo veel moed, dat hij gedurig in rang verhoogd, en reeds in 1809 tot kapitein, in 1811 tot luit.-kol., in 1814 tot generaal-majoor bevorderd werd. Aan de meeste krijgsverrigtingen, gedurende zijnen diensttijd voorgevallen, had hij een werkzaam aandeel. In 1792 woonde hij het beleg van *Valenciennes* bij, in 1799 den slag van *Bergen* in *Noord-Holland* tegen de Engelschen en Russen. In 1801 streed hij in *Duitsch-*

land, in 1802 in *Denemarken*, in welks koloniën hij den veldtogt van 1803 mede maakte. In 1812 trok hij met het groote leger in *Rusland* over de *Niemen*, woonde den slag bij van *Ostrow*, de inneming van *Witebsk*, de slagen bij *Krasnoi*, de *Beresina*, den overtogt dezer rivier, de belegering van *Wilna* in Dec. 1812, de gevechten bij *Berlijn* en *Maagdenburg* in 1813, de slagen bij *Lutzen* en *Bautzen*, in welken laatsten hem 2 paarden onder het lijf werden doodgeschoten; den slag bij *Katzbach*, waar hem weder een paard onder zijn lijf gedood werd, de gevechten bij *Breslau* en *Dessau*, *Leipzig* en *Hanau*, en in 1814 den veldtogt in *Italië* en *Munsterland*. Den 31. Aug. 1814 vroeg hij zijne demissie uit de Fransche dienst en werd den 14den Sept. aangesteld als kolonel bij den gener. staf van de 1. divisie in de zuidelijke provinciën van ons rijk. Daar werd hij in April 1815 benoemd tot generaal-majoor, in Oct. deszelfden jaars tot commissaris des Konings bij het Pruisische leger, in 1817 tot kommandant van de 1e brig. 1e divisie infanterie, in 1818 bij de 2e brig., in 1819 tot prov. kommandant van *Noord-Holland*, 2 jaren later van *Zeeland*, 4 jaren later van *Overijssel*, in 1830 van *Noord-Braband* en tot opperbevelhebber van *'s Bosch*, in 1831 tot luitenant-generaal, in Oct. daarop tot kommandant in het 2de groot militaire kommando, en den 1sten Mei 1840 gepensioneerd. De dappere, edelmoedige en voor de armen steeds milddadige man stierf te *Breda* in Febr. 1855. Hij was ridder van de orde der Reunie, van 't Legioen van eer, zijnde hij 2 malen op 't slagveld zelf hiertoe benoemd, van den Ned. Leeuw en van het Metalen Kruis.

VERMEER (JOHANNES), geb. te *Delft* in 1632, ook de *Delftsche* VAN DER MEER genoemd, was een leerling van den schilder C. Fabricius, wiens manier hij volgde, maar dien hij later overtrof in naauwkeurigheid van teekening, in het natuurlijk en krachtig schilderen van stadsgezigten, buurtjes, gebouwen en dergelijke onderwerpen, gestoffeerd met keurige en wel geschikte beeldjes. Zijne stukken worden tegen goud opgewogen en zijn klein in getal. Het Haagsche kabinet prijkt met een heerlijk stuk: *een stadsgezigt buiten Delft*, 't welk in 1822 is aangekocht voor *f* 2900. Volgens de *Gesch. der vaderl. schilderkunst*, door R. v. Eijnden en A. v. d. Willigen, I, 167, in de noot, hangt er van hem in 't Amst. Museum een stuk, voorstellende de trap van 't gewezen St. Agatha-klooster te *Delft*, waarop prins Willem I werd doodgeschoten; doch dit is op den catalogus van dat museum van 1853 niet te vinden.

Men zou hem den Titiaan der moderne schilders van de Holl. school kunnen noemen. Hij is waarschijnlijk gestorven in 1694 of 1695.

VERMEULEN (CHRISTIAAN), ook wel MOLINA genoemd, omdat zijn vader een molenaar was, werd geb. te *Utrecht*, in 't begin der 17de eeuw. Hij had zich op de godgeleerdheid toegelegd en daarin den graad van baccalaureus ontvangen; was eerst kapelaan, daarna pastoor te *Zoeterwoude*, *Zoetermeer*, *Zegwaart*, *Stompwijk*, enz., en verwierf om zijne welsprekendheid en deugdzaam leven de achting zijner gemeente. Na een 20tal jaren werkzaamheid, kwam hij in een hevig geschil met den predikant P. Cabeljauw over sommige punten van 't geloof, welke redetwistingen met het verhaal, hij later onder den gefingeerden naam van P. Broekland liet drukken. Om zijn' hevigen ijver voor zijn geloof en proselieten-jagt werd hij den 21. Aug. 1655 door 't hof van *Holland* uit het land gebannen; doch heimelijk in zijne pastorij teruggekeerd, in de hoop dat zijn vonnis zou verzacht worden, zag hij zich daarin teleurgesteld. Men had zijn verblijf ontdekt en hij werd gevankelijk naar *den Haag* gevoerd. Na een geruimen tijd zittens, is hij met groot geld losgekocht en in Jan. 1658 op nieuw verbannen. Hij voegde zich te *Kevelaar* bij de oratoren; werd daarna pastoor te *Rees*, waar hij in Julij 1668 gestorven is. Men zegt van hem, dat hij den doop en andere sacramenten, behalve de vorming, meestal in de Nederd. taal bediende, en daardoor vele onroomschen in de kerk lokte. Men heeft van hem nog een werkje, getiteld: *De Katholijke montstopper*, bevattende de voornaamste geloofs-verschillen, waarvan hij bij zijn leven den 7den druk mogt aanschouwen.

— (CORNELIS), geb. te *Dordrecht* in 1732, † 1813, was in 't eerst niets meer dan een middelmatig sieraad-schilder, en nam later den kunsthandel bij de hand, waarin hij gelukkig slaagde. Hij copiëerde de schilderijen van eenige voorname meesters, en maakte zich meer en meer ervaren in het werktuigelijke van de kunst; waarna hij de stukken verkleind, in door hem vervaardigde lijstjes zette, deze in een symmetrisch verband bragt en met eene groote lijst omvatte. Ze konden uit elkander genomen en in een klein bestek geborgen worden. Een zijner voornaamste werken van dien aard bevatte 78 zulke tafereeltjes, was in omtrek 38 voeten groot, en werd door hem eene *Schilderij zonder weêrgâ*, genoemd, welke men ten zijnen huize en ook wel op kermissen kon komen bezigtigen. Zijne kopijën waren stijf en slaafsch, doch gaven

altoos eenig denkbeeld van de originelen, en gingen meestal buiten 's lands. Had hij zich in zijne jeugd beter in het teekenen geoefend, dan zou hij het in de kunst welligt verder gebragt hebben. — Zijn zoon

VERMEULEN (ANDRIES), geb. te *Dordrecht* in 1763, † te *Amsterdam* in 1814, leerde de eerste gronden der kunst van zijn' vader, oefende zich vervolgens vlijtig in het schilderen en teekenen van landschappen, met kloeke beelden, paarden en vee gestoffeerd, inzonderheid van winter- en ijsgezigten met schaatsenrijders, narresleden en dergelijke. Zijne stukken waren aangenaam van koloriet en meesterlijk behandeld, bovenal zijne ijsbanen. Hij werkte geestig en vlug, meestal voor buitenlandsche kunsthandelaars, en vervaardigde ook eene menigte fraaije teekeningen naar schilderijen van beroemde meesters.—

VERMEIJEN (JAN CORNELISZ.), geb. te *Beverwijk* in 1500, † 1559 te *Brussel*, was een verdienstelijk teekenaar, landmeter en schilder; stond om zijne kunst, bevallige gedaante en beschaafde manieren, in achting en gunst bij vele aanzienlijken, inzonderheid bij Karel V, dien hij op zijne togten vergezelde, o. a. in 1535 naar *Tunis*, ten einde zijne krijgsbedrijven af te teekenen, die later in fraaije tapijten zouden prijken. De hoofd-gebeurtenissen dezer expeditie, van de inscheping te *Barcelona* af tot op den aftogt uit *Tunis*, worden nog te *Weenen* bewaard in 10 groote cartons, die 20 voet lang en 12 breed zijn. Voorts schilderde hij te *Brussel* en elders voor kerken en kloosters fraaije altaar- en andere stukken, die meest alle door den beeldenstorm vernield of weggeraakt zijn. Aan de St. Gudula-kerk te *Brussel* had hij zijne eigene graftombe geschonken, versierd met een stuk, dat de opstanding van Christus voorstelde en daar boven (N. B!) God den Vader. Het is tijdig aan de beeldstormers ontrukt en naar *Praag* vervoerd, waar een zijner broeders goudsmid en boetseerder was. Hij had eene kloeke gestalte, een' ongemeen breeden en zoo langen baard, dat hij, overeind staande, er op trappen kon. Hij droeg er eene bijzondere zorg voor en was bekend onder den naam van *Hans met den baard*. Met dien baard heeft hij zich zelven afgebeeld, met de vrouwen waarmede hij is gehuwd geweest, en op den achtergrond de stad *Tunis*. Hij had eene dochter, Maria genoemd, welke hij als kind in eene Turksche kleeding heeft geschilderd, in welk kostuum hij haar gaarne zag en soms in gezelschappen deed verschijnen. Zijne geëtste prenten, die

zeldzaam voorkomen, zijn luchtig, vol uitdrukking, en op eene hem eigene manier behandeld.

VERMOLANUS (HENRICUS), geb. te *Grave* in het laatst der 15de of 't begin der 16de eeuw, † te *Nijmegen* 28 Oct. 1552, ook wel genoemd H. DE GRAVE of GRAVIUS, trad in de orde der Dominicanen, was te *Nijmegen* lector in de theologie en onder-prior, daarna prior zijner orde; een verdienstelijk letterkundige, die o. a. met aanmerkingen in 't licht gaf de *Zendbrieven* van Hieronymus; de werken van Cyprianus; Joh. Damascenus en Paulinus Nolanus. De dood verhinderde hem de uitgave van Gregorius Nyssenus en zijne *Castigationes in N. Test.* Uit zijne schriften blijkt, dat hij de werken van Erasmus niet zonder vrucht gelezen heeft, en de zaak der Hervorming toegedaan was.

VERMUIJDEN (JOHAN), geb. te *Tholen* in 't begin der 17de eeuw, was van 1648 tot 1652 burgemeester dier stad en in 1651 afgevaardigde ter groote staats-vergadering te *'s Hage.* Hij vertaalde uit het Engelsch van W. Cowper, pred. te *Perth*, naderhand bisschop van *Galloway: Spiegel van Godes barmhertigheijt*, 1658, voorzien van een gedicht van J. Westerbaen. Uit het Fransch van P. Toussain: *Ledigh-tijt-bestedingh; bestaende in 't veltteijcken van een Christen, beteijckenende 't rechtseker gebruick van 't onseker misbruijckt leven. Bijnevens sijne bijsondere bedenckingen, behelsende oorsaken van de vreese des doodts en eenige hulp-middelen teghen de vervaerlijckheijt van dien. Middelb.* 1657, opgedragen aan de regering der stad *Tholen.* Voorts heeft men van hem: *Den strijdt Christi tegen den Duijvel.* 1659. — *Den worstelenden Christus. Dordr.* 1658, met eene opdragt aan de Staten van *Zeeland*, die hem daarvoor *f* 200 vereerden. Hij was gehuwd met Clasina, zuster van J. Dallens, burgemeester van *Tholen* en rekenmeester der generaliteit. Welligt was het zijn broeder CORNELIS V., die zich in *Engeland*, onder de regering van Karel II, bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt door de droogmakerijen bij *Doncaster*, thans *Hatfield Chace* geheeten, waarvan bijzonderheden voorkomen in *De Navorscher*, I, 35, 163; II, 254, 285 en 349.

VERNÉDE (JEAN SCIPION). — Van dezen welsprekenden Waalschen leeraar zijn ons tot nog toe geene levensbijzonderbekend. Hij was in 1754 pred. bij de Herv. Waalsche gemeente te *Maastricht*, blijkens zijne vertaling uit het Engelsch van P. Doddridge's werk: *Les commencemens et les progrès de la vraie piété, ou exposition des différens états, dans lesquels un Chrêtien peut se trouver par rapport à son salut. etc. Bâle* 1754

en *Lausanne* 1758. Later was hij in dezelfde betrekking te *Amsterdam* werkzaam, waar hij na den geweldigen brand van den schouwburg, eene leerrede uitsprak en uitgaf onder den titel: *Sermon prononcé à Amst. le* 24 *Mai* 1772, *à l'occasion de l'embrasement de la salle de spectacle*, te vinden in zijne *Sermons sur divers sujets intéressants de dogme et de morale*, tome I. *Amst.* 1799. — Zijn zoon

VERNÉDE (HENRI), geb. te *Amsterdam* in 1768, † 1840, door zijn' vader voor de letteren en wetenschappen opgeleid, koos de regtsgeleerde loopbaan, was reeds op zijn 20ste jaar secretaris van *Schiedam*, tot de omwenteling van 1795 hem daar ontsloeg. Hij vestigde zich eerst in *N. Holland*, later te *Middelburg*, waar hij het geschrift wederlegde: *Succinct rapport, of berigt der commissie tot onderzoek naar de finantiële en politicque gedragingen der regenten*, *amptenaren en menisters van het vorig bestuur.* In zijn antwoord, 't welk in 1796 te *Amst.* het licht zag onder den titel: *Iets over het Succinct rapport* enz. verdedigde hij zijne voormalige medeambtenaren op eene ernstige en krachtige, maar tevens bescheidene en gematigde wijze, tegen de ingebragte beschuldigingen, en smaakte de voldoening dat het vele goedkeuring wegdroeg. W. A. Ockerse, van hem in politieke gevoelens verschillende, schreef daartegen een *Bescheiden antw. van een Bataaf* enz. vol gematigdheid. Ten jare 1803 aanvaardde V. het secretariaat van 't stedelijk bestuur van *Middelburg*; hield zich in zijne snipperuren bezig met de beoefening der fraaije letteren; maakte onderscheidene losse dichtstukjes in 't Nederd. en 't Fransch, waarvan dat *Sur la paix* de eer genoot van door Lublink de jonge in Nederd. verzen te worden overgebragt. Nog zijn van hem gedrukt: *Napoleon. Schied.* 1814, en *De Jager op verlof.* Ib. 1831, terwijl er nog vele in H. S. bestaan. In 1800 en 1801 gaf hij twee tooneelstukken uit: *Rijkdom en billijkheid*, en *De eenigste boete*, zijnde een vervolg op Kotzebue's *Menschenhaat en berouw.* Gedurende het Fransche bewind bevond hij zich te *Utrecht*, waar hij als advocaat werkzaam was. Na de omwenteling in 1813 hervatte hij zijne bediening als secretaris te *Schiedam*; was in deze en andere stedelijke posten met lof en ijver bezig tot in 1837, toen hij zijn eervol ontslag kreeg en één zijner zonen als opvolger. Hij was sedert 1807 lid van het Zeeuwsche Gen. van Wetenschappen en sedert 1833 van de Maatsch. van Nederl. Letterkunde te *Leijden.*

VERROOTEN (DIEDERICA AMALIA), geb. te *Steenbergen* 6 Febr. 1788, † 16 Apr. 1844 te *Rotterdam*, huwde in 1807

met F. W. A. Schumann, kapt. bij de Grenadiers van koning Lodewijk, later hoofdofficier in Nederl. dienst. Zij was eene luimige dichteres, die bijzonder slaagde in 't losse en boertige, ook in het eenvoudig-godsdienstige, ofschoon er, zoo veel wij weten, van deze verzen nooit zijn uitgegeven. Haar hart ontvlamde in vaderlandsliefde, toen de omwenteling in *Belgie*, waar zij verscheidene jaren had doorgebragt, losbarstte. Menig vers vloeide er toen van haar uit, ook navolgingen uit Körner's *Leyer und Schwert*. Van deze werden er in 1830 onderscheidene te *Utrecht* gedrukt, waarvan sommigen geteekend: D. A. S., als ook een *Wapenkreet*, uitgekomen te *'s Hage* zonder naamteekening.

VERRUCIUS (HIERONYMUS) of VERRUTIUS of VERROOTEN, geb. te *Groningen* in 1546, † 1601, gaf reeds in zijne vroege jeugd blijken van groote schanderheid, die zich verder ontwikkelde onder de leiding van bekwame meesters. Hij las met vrucht de Gr. en Lat. Classici en historie-schrijvers, en werd reeds op zijn 14de jaar door zijn' vader naar *Parijs* gezonden, met aanbeveling aan de beroemdste hoogleeraren aldaar. Maar toen in 1561 de oorlog uitbrak, was hij genoodzaakt *Frankrijk* te verlaten, en zich vooreerst naar *Arras*, vervolgens naar *Doornik* te begeven om de Fransche taal te leeren. Met het oogmerk zich op de geneeskunde toe te leggen, vertrok hij naar *Douai*, en in 1563 op bevel van zijn' vader naar *Leuven*. Hier veranderde hij van studie en koos de regtsgeleerdheid. Na den dood zijns vaders verliet hij deze stad, keerde terug naar *Frankrijk*, vervolgde zijne studiën te *Bourges*; ontving er de graden van licentiaat en doctor in de regten, trok naar *Italië*, hield zich een korten tijd te *Rome* op, reisde door *Zwitserland*, en vertoefde te *Bazel*, *Rostock* en *Koppenhagen*. Hier bood men hem een' leerstoel aan, dien hij uit liefde voor zijn vaderland van de hand wees. Nu wilde hij zijne buitenlandsche togten staken en naar de *Nederlanden* terugkeeren, maar toen hij van de onlusten aldaar hoorde, begaf hij zich in 1571 weder naar *Parijs*. Hier behaalde hij door zijne kundigheden veel roem, werd tot raad des konings benoemd, met brieven van adeldom vereerd en ontving de uitlokkendste aanbiedingen, om in *Frankrijk* te blijven. Maar zijne krachten aan 't vaderland willende wijden, keerde hij derwaarts terug, en zag zich in 1573 aangesteld tot syndicus der *Ommelanden*. Als zoodanig werden hem belangrijke zendingen opgedragen, naar Alba, *Holstein* en *Gulik*, als ook naar den koning van *Denemarken*. Daar hij de spil was, waarop de zaken in de *Om-*

melanden grootendeels draaiden, werd hij ook in de geschillen gewikkeld tusschen de regenten der stad *Groningen* en de *Ommelanden*. Vermits hij er nu vooral de hand in had, om het verbond, dat tusschen de twistende partijen bestond, op te zeggen, werd hij het slagtoffer zijner pogingen, wijl die van *Groningen* van hunne magt gebruik maakten, en de Ommelander regenten, 24 in getal, gevangen namen. De bijzonderheden van dit voorval heeft Bor (XIde boek) uit de kronijk van Rengers ontleend, waarnaar wij den lezer moeten verwijzen. Daar men bijzonder op Verrucius gebeten was, zette men hem op de Botteringe poort, geketend in een klein en duister hok, waar hij veel te verduren had. Terwijl de anderen ontvlugtten, bleef hij achter, totdat men hem zonder proces ontsloeg. Kort daarna, in 1579, zond men hem naar de vergadering der Algem. Staten te *Antwerpen*. Het jaar daarop woonde hij te *Leeuwarden*, vervolgens te *Embden*, waar hij met de Ommelander regenten en vlugtelingen met wijs beleid de zaken wist te besturen; tot hij in 1582 met Rengers tho Hellem werd afgevaardigd ter huldiging van den hertog van Alençon. Na den moord van Willem I, poogde hij, schoon vruchteloos, graaf Willem Lodewijk tot stadhouder der *Ommelanden* te doen benoemen. In 1586 nam hij eene gewigtige zending op zich naar de Algem. Staten te *Brussel*, en in 1594 vinden wij hem onder de gecommitteerden namens de *Ommelanden* bij de belegering der stad *Groningen*. IJverig in al zijne betrekkingen, wist hij in die onrustige tijden nog gelegenheid te vinden tot letterkundige oefeningen, en eene uitgebreide briefwisseling met de voornaamste geleerden aan te houden. Hij schreef zeer zuiver Latijn, en de door hem in de landtaal opgestelde staatsstukken getuigen door mannelijken, levendigen en sierlijken stijl, hoe hij ook hierin boven vele zijner landgenooten uitmuntte. Hij betoonde zich in zijne brieven een groot voorstander van het *Zeend-* of *zeden-regt* (*Judicia morum*), dat vroeger door de proosten uitgeoefend werd, en dat hij gaarne grootendeels, ook na de kerkhervorming, behouden had gezien. De laatste jaren van zijn leven sleet hij in wijsgeerige rust. Gedurende zijn verblijf te *Parijs* vervaardigde hij een *Lexicon juris ex auctoribus*, *cum Graecis*, *tum Lat. locupletatum. Paris.* 1573 in fol.; het werd in zijn afwezen tegen zijn bevel gedrukt, wijl hij het nog niet had voltooid; hiertoe besloot hij wel later, maar heeft het niet volvoerd. Ook andere werken bleven in H. S. bewaard.

VERSCHOOR (JACOB), geb. te *Vlissingen* in 1648, † 1700,

studeerde te *Leijden* in de theologie, legde voor de classis van *Leijden* als proponent het examen af, maar gecensureerd zijnde door den Vlissingschen Waalschen kerkeraad, om zijne met de leer der Hervormde kerk strijdige gevoelens, wilde deze hem geene acte van toelating tot het predikambt verleenen, voor dat die censuur zou zijn opgeheven. Nu vervoegde hij zich in 1678 bij de classis van *Walcheren*, om nogmaals praeparatoir geëxamineerd te worden, maar werd ook hier afgewezen, gelijk ook bij die van *Zuid-Beveland*. Dit zette bij hem kwaad bloed, en vuurde zijn' haat tegen de kerkelijken aan, zoo dat hij in afzonderlijke vergaderingen of conventiculen, zijne gevoelens trachtte voort te planten. Hij verkreeg vele aanhangers uit de Hervormden van *Vlissingen* en *Middelburg* enz., zoo mannen als vrouwen. Met kracht en klem van woorden, wist hij in bewegelijke toespraken, deze aan te sporen om de tuchtroede van kerk en staat te ontduiken, en zich aan hunne wettige leeraars te onttrekken. Hij hield deze vergaderingen op het kasteel van *Westsouburg*, vroeger in 't bezit van F. van Marnix, heer van St. Aldegonde; beweerde o. a. dat, daar de Staten-overzetting des Bijbels niet te vertrouwen was, men zich op het leeren der Hebr. taal moest toeleggen; van waar zij den naam kregen van *Hebreën*. Van de twisten, die door hunne gevoelens in *Zeeland* en elders ontstonden, vindt men een uitvoerig verslag in 't *Nederl. Archief voor kerkelijke gesch.*, VIII, 75 enz. Verschoor's verschijning te *Leijden* in 1688 verwekte er eenige spanning, wegens zijne beschuldiging der predikanten; later vinden wij hem aldaar terug, ofschoon hij een' geweldigen tegenstand ondervond. Doch welke pogingen door kerkeraden, classis en regeringen der steden ook werden aangewend tot wering dezer secte, de overtuiging der *Hebreën* was sterker dan alle dwang. Na Verschoor's dood echter heeft zij zich niet kunnen verheffen. Zijne werkjes en die van sommige zijner leerlingen, zijn te zamen uitgegeven te *Amst.* bij B. Lakeman, 1731, in 4to. Daaruit kan men zijne gevoelens leeren kennen, als ook uit de *Gesch. der Nederl. Herv. kerk* door IJpey en Dermout, III, 119 enz.

VERSCHUER (OTTO CHRISTOPH baron VAN), uit een Geldersch geslacht, ('t welk zijn naam ontleende aan het huis *ter Schuur* op de *Veluwe*,) geb. in 1650 op het kasteel *Solz* in *Hessen*, woonde, onder den hertog van Brunswijk-Zell de vermaarde belegering van *Candia* bij; trad in 1672 als luitenant in Nederlandsche dienst, woonde de veldslagen van *Senef*, *Mont-Cassel* en *St. Denis* en het gevecht bij *Walcourt* bij, en bleef na eerstgemelden veldslag met 9 wonden 3 dagen op het slag-

veld liggen. Hij onderscheidde zich bij *Fleurus* en *Neerwinden*; kreeg in 1688 als majoor het bevel over 2 artillerie-kompagniën; maakte zich bij dit wapen zeer verdienstelijk; werd in 1693 kolonel der artillerie; woonde als zoodanig de belegering bij van *Huy* en *Namen*, en verwierf zich veel lof in 't bloedig gevecht te *Ekeren* in 1703.

VERSCHUIR (JOHAN) genoot te *Groningen* het academisch onderwijs in de wiskunde van den beroemden hoogl. J. Bernouilli, en hoezeer hij in deze wetenschap uitmuntte en aanspraak had op eene hoogere betrekking, vergenoegde hij zich met het schoolmeesters-ambt te *Loppersum* in *Groningerland*. Bij de werkzaamheden, daaraan verbonden, verloor hij zijne geliefkoosde studiën in de wiskunde niet uit het oog. Hij loste o. a. een der moeijelijkste vraagstukken op, welke men in 't begin der 18de eeuw, ter opscherping van het verstand en ter bevordering van wetenschappelijk onderzoek, gewoon was van tijd tot tijd uit te schrijven. Hierdoor leerde men hem kennen als een' scherpzinnigen wiskundige, wiens naam zelfs tot *Parijs* doordrong, zoodat men hem aldaar het hoogleeraarsambt in de wijsbegeerte aanbood, met de ongewone toezegging, dat hij zijne godsdienst heimelijk mogt uitoefenen. Maar hij wees dit vereerend aanzoek van de hand, uit gehechtheid aan zijnen geb.-grond en het openlijk belijden van zijne godsdienst. Zoo zou de hoofdstad van het zoo magtige *Frankrijk* haast uit het nederige *Loppersum* een professor ontvangen hebben. — Intusschen had hij zich tevens, onder de leiding van den oudsten leeraar der Herv. gemeente aldaar, H. ten Oever, met zoo veel ernst en vrucht op de godgeleerdheid toegelegd, dat hij, na voorafgegaan onderzoek in de classis, tot het predikambt werd toegelaten, en weldra in 1714 te *Zeerijp* tot leeraar beroepen, waar hij stierf in 1737. Welk een werkzame geest hem bezielde, toonen zijne uitgegevene boeken, o. a. *Waarheid in het binnenste of bevindelijke godgeleerdheid* enz., 1736, in 14 zamenspraken, volgens het nieuw-Voetiaansch stelsel. — *De zegepralende waarheid vergezelschapt met godsvrucht.* — *Historisch tafereel.* — *Heilige oefening* enz.

— (G. FORSTEN), zie op FORSTEN, dl. I, bladz. 547.

VERSCHUUR (LIEVE). Levensbijzonderheden van dezen verdienstelijken Rotterdamschen zeeschilder zijn ons niet onder de oogen gekomen. Hij bloeide in de laatste helft der 17de eeuw; trok met J. van der Meer naar *Rome*, waar hij zijn talent ongemeen ontwikkelde door de beschouwing en navolging der grootsche voorwerpen van natuur en kunst, welke *Italië* en hare

zeekusten in menigte opleveren. In 't vaderland teruggekeerd, vestigde hij zich te *Rotterdam*, waar hij een aantal kunststukken vervaardigde, die elks bewondering wekten. De voorwerpen, welke hij meesterlijk op 't paneel wist te tooveren, waren woelige en kalme wateren, oorlogschepen, die of in groepen met gereefde zeilen, statig drijven op de spiegelende vlakte, of al strijdende tegen 's lands vijanden hunne krachten meten. Onder deze voorstellingen onderscheidt men een oorlogschip, dat, in brand geraakt, de zee verlicht, daarbij eene zinkende sloep en andere sloepen die ter redding toeschieten; de opkomende volle maan, die de in het licht geplaatste voorwerpen verguldt, of visschersschuiten, die stil in lies en biezen hun tijd afwachten, of voortroeijende de fuiken ligten, of eene drijvende zeilschuit aan boord klampen. In al zijne stukken ziet men eene breede en malsche penseelbehandeling met levendige kleuren. Alleen (zoo ver wij weten,) bezit het Amsterd. Museum 2 zijner schilderijen, waarvan het 1ste voorstelt: het kielhalen des chirurgijns van 't schip van den adm. van Nes; het 2de het inzeilen van kon. Karel II van *Engeland* in de haven van *Rotterdam.*

VERSCHURING (HENDRIK), geb. te *Gorinch.* in 1627, † 1690, werd door zijn vader (die groote zucht voor de teeken- en schilderkunst in hem opmerkte) op zijn 8ste jaar als leerling besteed bij den portretschilder D. Govertsz en 5 jaren bij den vermaarden landschap-schilder Jan Both te *Utrecht.* Gedurende 6 jaren maakte hij gelukkige vorderingen in de kunst; ter welker aankweeking hij besloot, *Rome* op te zoeken. Hier teekende hij vlijtig naar het naakt model en vormde zijn smaak naar de antieken; doch legde zich meer bepaald toe op het schilderen van paarden, jagten, veldslagen, enz., weshalve hij ook allerlei ruïnen, gebouwen, kasteelen en andere gedenkstukken afteekende, om er later in zijne ordonnantiën partij van te trekken. Hij hield zich vervolgens in onderscheidene Italiaansche steden op, o. a. te *Florence* en *Venetië*, waar hij dergelijke bouwstoffen verzamelde, zoodat hij door het gestadig afteekenen van lusthuizen, paleizen, poorten enz., een bekwaam bouwmeester werd. Te *Venetië* stond hij in groote achting, zoo wegens zijne penseelkunst als zijn zedelijk gedrag. Na eene uitlandigheid van 5 jaren, begaf hij zich op reis naar 't vaderland; doch toen hij te *Parijs* den zoon van den Amst. burgemeester Huijdecoper van Maarseveen ontmoette, wist deze hem over te halen, om met hem door *Italië* te reizen. Hiermede verliepen nog 3 jaren, waarna hij zich (1662) in zijne geb.-stad

vestigde, en eene menigte stukken vervaardigde, die den meester kenmerkten. Ze stelden voor legerplaatsen, veldslagen, vooral ruitergevechten en aanvallen van roovers, waarvoor de onveiligheid der wegen van *Italië* hem de stof geleverd had. Hij begaf zich dikwijls van huis om in 't leger van den staat, gedurende de merkwaardige jaren van 1672 en 73, waarnemingen te doen, en die af te schetsen in een boekje, dat hij altijd bij zich droeg. Zijne stukken kregen daardoor niet minder waarde en werden in *Holland* duur verkocht. En daar hij een man was van vele kundigheden en beschaafden omgang, droegen hem zijne stadgenooten de burgemeesterlijke waardigheid op, welken post hij aannam onder beding, dat hij vrij zijne kunst mogt blijven uitoefenen. Hij verloor zijn leven door het omslaan van een vaartuig, waarop hij zich bevond, in de nabijheid van *Dordrecht.* De beste zijner kunstgewrochten zijn buiten 's lands gevoerd. Behalve ettelijke teekeningen, bestaan er van hem eenige geëtste platen. — Zijn zoon

VERSCHURING (WILLEM) oefende zich eenige jaren in de schilderkunst, eerst bij zijn' vader, naderhand bij J. Verkolje te *Delft.* Zijne neiging viel inzonderheid op het schilderen van beeldjes, gezelschappen, ook wel portretten. Hij zou het, blijkens zijne stukjes, ver in de kunst gebragt hebben, indien hij die steeds bij de hand had genomen; doch andere maatschappelijke betrekkingen deden hem daarvan afzien. Men verkoos hem te *Gorinchem* tot raad in de vroedschap en later tot ontvanger van de gemeene landsmiddelen aldaar. Hij was gehuwd met Margaretha van Hoeij uit een burgemeesterlijk geslacht. — Zijn zoon

— (JOHAN), geb. te *Gorinchem* 22 Jan. 1700, † 31 Aug. 1727, leerde aldaar de Gr. en Lat. talen bij den rector en prof. G. F. Westhovius, en bezocht de Leijdsche academie, om zich op de godgeleerdheid toe te leggen. Tot proponent bevorderd, ontving hij eene beroeping naar *Nieuwland*, alwaar hij in Oct. 1722 werd bevestigd; twee jaren later naar zijne geb.-stad, welke echter de Staten van *Holland* niet wilden approberen, wegens zijne te jonge jaren. In 1725 vertrok hij als leeraar naar *Vlissingen*, waar hij slechts 2 jaren en 4 maanden, met roem en getrouwheid het Evang. verkondigde, toen eene kortstondige, algemeen heerschende ziekte hem wegnam.

VERSLUIS (CORNELIS), geb. te *'s Hage* in Sept. 1656, † 1719, was een verdienstelijk regtsgeleerde, die in *Zeeland* aanzienlijke posten bekleedde; in 1684 dien van raad der stad *Middelburg*, in 1692 dien van pensionaris, in 1719 dien van

burgemeester van gemelde stad. Daarenboven was hij advocaat-fiscaal bij den raad van *Vlaanderen* en bewindhebber der O. Ind. Comp. ter kamer *Zeeland*. Hij nam grootelijks deel aan de onlusten, die in 't begin der 18de eeuw, bijzonder *Zeeland* geschokt hebben. Na den dood van prins Willem III, ontstonden er hier en daar, ook te *Middelburg* beroerten, welke eene verandering in de regering ten gevolge hadden. Met den burgem. A. de Muincq en anderen, werd Versluis uit het bestuur gezet. In 1704 poogde hij met zijne afgezette lotgenooten weder in 't bewind te geraken en door het graauw en een gedeelte der schutterij gelukte het hem, eenige der nieuw aangestelde regenten van 't stadhuis te drijven en de kussens te bezetten. Doch het was slechts eene regering van weinige uren, want hij en zijne medestanders ondergingen weldra hetzelfde lot, dat zij de anderen bereid hadden; zij moesten het onderspit delven. Desniettegenstaande bleef V. den post van adv.-fiscaal bekleeden, en kwam ook later weder in de regering, ofschoon hij van zijn burgemeesterschap weinig genot had. Het werkje, dat hij heeft uitgegeven: *Eenige aanteikeningen op verscheijde saken en art. begrepen in de gedrukte costumen der stadt Middelburg*. *'s Hage* 1705, in 1735 met zijne nagelatene aanmerk. herdrukt, getuigt van zijne bekwaamheid en scherpzinnigheid, als ook het naamloos uitgekomen geschrift: *Afgeperste verantwoordinge van de wettige regeringe der stadt Middelburg*, *soo als deselve was geconstitueert in den jare* 1702 enz., 2 dln., Ib. 1707.

VERSTEEG (GODFRIED), ook onder den Lat. naam van STECHIUS of dien van STEEGHUIS bekend, geb. te *Amersfoort* in 't 1ste gedeelte der 16de eeuw, legde zich op de geneeskunde toe, eerst te *Leuven*, daarna te *Montpellier*, vervolgens te *Pisa*, alwaar hij waarschijnlijk den med. doctoralen graad verkreeg. Naar 't vaderland teruggekeerd, schijnt hij zich eerst als geneesheer in zijne geb.-stad te hebben opgehouden, want in 1579, toen *Amersfoort* door graaf Jan van Nassau, op last van zijn broeder, den prins van Oranje, beschoten werd, behoorde hij tot de afgevaardigden, om in schikking te treden. Daarna vestigde hij zich als stads doctor te *Nijmegen*, werd in 1595 lijfarts van Julius Echter van Mispelbrunn, bisschop van *Wurtzburg*, en achtereenvolgens van 3 keizers, Ferdinand I, Maximiliaan II en Rudolph II, welke laatste hem tevens verhief tot kamerheer en paltzgraaf. Hij was niet onervaren in de Lat. dichtkunst en heeft eenige werken nagelaten, die van zijne medische kundigheden getuigen, zoo als: *Descriptio fontis Kissingensis*. *Wurtzb.* 1595. — *Tractatus de peste*, *in quo vera prae-*

servandi et curandi ratio recensetur. Ib. 1597. — *Ars medica sive medic. theoreticae libri* 9, *et practicae libri* 14 etc. *Franc.* 1606.

VERSTEEG (NICOLAES), geb. te *Rott.* 11 Oct. 1704, † in Sept. 1773, was een welgesteld koopman aldaar, doch met eene ongelukkige rijmkoorts behebt; mede-oprigter en lid van 't dichtlievend kunstgenootschap *Natura et arte*, in welks werken zijne producten voorkomen, allen van hetzelfde allooi als zijn berijmde *Mozes in* 12 *boeken. Rott.* 1771, welk werk zich door geen enkel dichterlijk sieraad onderscheidt.

— (MICHIEL) werd geb. te *Dordrecht* den 30 Aug. 1756. Zijn vader, die beurtschipper was op *Duinkerken* en tot uitspanning wel eens watergezigten teekende, wekte daardoor in zijn' zoon een' kunstzin op, welke zich verder heerlijk ontwikkelde. Hij genoot eenig onderwijs bij den zee- en landschap-schilder A. van Wanum, maar diens onachtzaam gedrag omtrent zijne leerlingen deed hem tot Joris Ponse overgaan, onder wiens leiding hij goede vorderingen maakte. Later vond hij nog meer gelegenheid zich te oefenen in den schilderwinkel van J. van Leen, die tevens kunsthandel dreef. Daar copiëerde hij onderscheidene stukken van voorname meesters, waardoor hij eene vaardige penseelbehandeling verkreeg. Van toen af legde hij zich het meeste toe op het teekenen en schilderen van landschappen; doch weldra met beter uitslag op het schilderen van kaars- en lamplichten, in welk vak hij weldra zoo vele bekwaamheid ten toon spreidde, dat zijne stukken gretig voor aanzienlijke prijzen gekocht werden. De onderwerpen zijn meestal genomen uit het dagelijksche leven in den burgerlijken stand en in costuum van zijnen leeftijd. Bij de oprigting van 't Kon. Instituut werd hij benoemd tot lid der 4de klasse en in 1818 tot lid der Kon. Academie van schilderknnst te *Antwerpen*, waarbij hij tevens tot erkentenis zijner verdiensten eene medaille ontving. Het *Paviljoen* te *Haarlem* prijkt met 2 en Teijler's *Museum* met 1 zijner stukken.

VERSTEGE (BERNARD JOOST), geb. te *Zutphen* in 1723, † 2 Sept. 1796, begon zijne regtsgeleerde studiën te *Harderwijk*; doch ontving elders den doctors-titel. Hij volgde in 1747 zijn vader op in de regering zijner geb.-stad en bekleedde achtereenvolgens de aanzienlijkste stads- en staatsambten. Zoo was hij o. a. in 1779 burgemeester, toen hem het curatorschap der Geldersche hoogeschool werd opgedragen, waarvan hij de belangen met allen ijver behartigde; ook in den moeijelijken en stormachtigen tijd, die volgde op 1795, waarin hij weder als curator herkozen werd. Hij was de anti-stadhouderlijke partij

toegedaan en moest in 1787 van zijne regeringsposten afstand doen. Na de omwenteling in 1795, zou men hem in zijne waardigheden hersteld hebben, indien ziekte en ouderdom daaraan geene hinderpalen hadden toegebragt. Men noemde hem *vader Verstege* en de aanzienlijkste burgers droegen hem, die niet gaan kon, naar het stadhuis. Men roemt zijne juridische kundigheden en gematigdheid. Hij was eerst gehuwd met Johanna Catharina Saal, daarna met Anna van Slingelandt.

VERSTEGEN (RICHARD), uit *Gelderland* afkomstig, is te *Londen* geboren, werwaarts zijn vader Theodoor Rowland Verstegen (naar de Eng. uitspraak Verstegan) verhuisd en er gehuwd was. Bij diens overlijden in de laatste helft der 16de eeuw, had zijn zoon Richard naauwelijks 9 maanden bereikt. Zijne moeder hertrouwde later met een kuiper, tot welk handwerk onze R. werd opgeleid. Daarna vinden wij hem te *Oxford* op de hoogeschool, waar hij zich bijzonder toelegde op de kennis der Gothische en Saxische oudheden. De vervolgingen, welke destijds onder Elisabeth de Roomschgezinden te verduren hadden, drongen hem naar *Antwerpen* te vlugten, waar hij in de verbittering zijns gemoeds het *Theatrum crudelitatum haereticorum* etc. schreef, *Antv.* 1588, Ib. 1592 en 94, ook in 't Fr. vertaald in 1588 en in 't Nederd. met den titel: *De spiegel der Nederl. elenden. Mech.* 1621. Dit werk bevat eene zeer partijdige beschrijving van de gruwelen, gepleegd door de Hervormden in *Engeland*, *Frankrijk* en de *Nederl.* tegen de Roomsche geestelijkheid, met afgrijselijke platen, en werd door de R. Katholijken toegejuicht, doch verwekte hem bij anders denkenden hevige vijanden, welke hij ontweek naar *Parijs.* Maar ook hier vond hij de rust niet, die hij zocht. De Engelsche gezant klaagde hem aan wegens de ongunstige schets, waarmede hij koningin Elisabeth in zijn werk had ten toon gesteld. Op bevel van *Frankrijk's* koning werd hij gevangen genomen en eerst op voorspraak van de gewezene hoofden der Ligue, kreeg hij zijne vrijheid terug. Naar *Antwerpen* wedergekeerd, zettede hij daar zijne letterkundige werkzaamheden voort, en schreef o. a. *Nederlandsche oudheden. Antw.* 1613, meermalen herdrukt te *Brussel* en te *Amsterd.*, aldaar in 1756 reeds de 5de druk. Het werkje bevat o. a. een verhaal der prediking van Willebrordus in *Holl.* en *Friesl.*, alsmede in *Brab.* en *Vlaanderen.* Verder: *Brittannische oudheden.* Ib. 1606, waarin hij beweert, dat de Britten van de Belgen afstammen. — *Gazette van nieuw-maren van de gheheele wereldt, waer bij ghevoegt eene wederlegg. van eenighe onbequaeme Nederl. spreuck-woorden.* Ib. 1618.

Ook heeft hij nog in gebrekkigen dichttrant opgesteld: *Nederd. Epigrammen op verscheijden saeken*, enz., *met genuchelijcke Epitaphien* enz. *Mech.* 1617, en met een vervolg herdrukt te *Brussel* in 1624. Hij stond in briefwisseling met de voornaamste oudheidkundigen van zijnen tijd, o. a. met Robb. Cotton. Ook eenige oudheidkundige en historische werken zou hij in 't Engelsch hebben opgesteld.

VERSTER (JEAN LOUIS), geb. te *'s Hertogenbosch* 20 April 1745, † 21 Sept. 1814, werd door zijne ouders streng in het piëtisme opgevoed, waarvan de sporen in zijn volgend leven nooit zijn uitgewischt. Na de lagere en hoogere scholen in zijne geb.-plaats bezocht te hebben, vertrok hij naar *Utrecht*, waar hij met W. A. van Vloten en v. der Roest bijzonder in gunst stond bij den hoogl. G. Bonnet, van wien hij later in denkwijze veel verschilde. Tot proponent bevorderd, zag hij zich als predikant te *Zuilen* geplaatst, in 1772 te *Wageningen* en een jaar later te *Dordrecht*, van waar hij in 1777 naar *Rotterdam* beroepen werd, in welke stad hij zijne dagen eindigde. Men heeft van hem geene andere schriften dan eene *Disquisitio in Hos. I: 7, qua demonstratur promissionem regno Judaico factam, totam quantam esse intelligendam de liberatione per Angelum Dei ex potestate Assyriorum, regnante Hiskia etc.*, opgenomen in 't 2de dl. der *Opuscula Societatis, uni tessera tendimus ad idem et tandem fit surculus arbor. Traj. d. R.* 1782, waarvan hij lid was. Zijne leerredenen kenmerkten zich door een Hernhutterschen gloed, en staken zeer af bij de meer stroeve wettische predicatiën zijner Coccejaansche ambtgenooten. Het Zendeling-genootschap hier te lande heeft voornamelijk zijne stichting aan hem te danken, 't werd ten zijnen huize en onder zijn voorgang door prof. Krom, Ds. Schacht, Ds. Jorissen en den heer Ledeboer opgerigt.

VERSTOLK VAN SOELEN (JOHAN GIJSBERT Baron), geb. te *Rotterdam* in 1777, † 1845, genoot eene opvoeding overeenkomstig den luister zijner geboorte, verliet na de omwenteling van 1795 zijn vaderland, begaf zich naar *Göttingen*, later naar *Kiel*, op welke hoogescholen hij met ijver zich in het staats-, natuur- en volkenregt oefende. Vervolgens reisde hij door 't noorden van *Europa*, vertoefde lang in *Engeland*, en keerde na den vrede van *Amiens* over *Frankrijk* naar *Holland* terug. In zijne geb.-stad werd hij lid van de regtbank; daarna der departementale vergadering van *Holland* en *N.-Holland*. Koning Lodewijk benoemde hem in 1809 tot landdrost van *Gelderland* en na onze inlijving in 't Fransche keizerrijk, zag

hij zich door Napoleon aangesteld tot prefect van *Friesland*. In dezen zwaren post paarde hij voorzigtigheid aan moed, wist drukkende bezwaren te verzachten, en zich de genegenheid der ingezetenen te verwerven. Na den aftogt der Franschen in Nov. 1813, bleef hij aan 't hoofd van zijn departement en nam de vereischte maatregelen, om, bij den op handen zijnde omkeer van zaken alle nadeelige schokken voor te komen. Toen de voorhoede der verbondene legers opkwam dagen, hield hij zich van zijn' post ontslagen, en zag zich bij zijne weigering, dien weder op te vatten, gevangen genomen en naar het hoofdkwartier der bondgenooten gevoerd, doch op voorspraak van Friesche afgevaardigden weldra in vrijheid gesteld. Onze souvereine vorst droeg hem in 1814 het provisioneel bestuur op over 't groothertogdom *Luxemburg* en de naburige deelen van *Limburg*, *Luik* en *Namen*, waar hij verscheidene takken des bewinds op geregelden voet bragt en hem zijne regtkennis en werkzame geest bijzonder te stade kwamen. In Nov. van dat jaar bekleedde hij een gezantschap naar *Rusland*, wist bij 't Petersburgsche hof onze handelsbelangen bijzonder te bevorderen en keerde in 1822 ter herstelling zijner gezondheid naar 't vaderland terug. Toen in Febr. 1825 vele onzer aan zee gelegene gewesten door overstroomingen geteisterd werden, zond hem de koning met bijzonderen last naar *Friesland*, dien hij met goed gevolg volvoerde. Op het einde van dat jaar trad hij op als minister van buitenlandsche zaken, in welke betrekking hij de waardigheid van den staat handhaafde; terwijl de diplomatieke moeijelijkheden, waarin de Belgische opstand hem wikkelde, hem veelvuldige gelegenheid verschaften van zijne bekwaamheden als staatsman schitterende blijken te geven. Eene menigte der door hem gestelde staatsstukken zijn te vinden in 't *Recueil de pièces diplomatiques relatives aux affaires de la Hollande et de la Belgique de* 1830—1833. *La Haye* 1833. Hij heeft zich daarbij een' Europeschen roem verworven, terwijl zijne denkwijze steeds het kenmerk van wijze gematigdheid droeg. In den zomer van 1833 was hij te *Londen* om persoonlijk aandeel aan de conferentiën te nemen; en tegen het einde van dat jaar trok hij als gevolmagtigd minister naar 't congres te *Weenen*. In 1841 zag hij zich benoemd tot minister van staat, eenige ridderkruisen versierden zijne borst; hij was tevens lid van 't Kon. Instituut, 4de klasse, van de Maatsch. van Nederl. Letterk. te *Leijden*, terwijl zijne aanzienlijke verzameling van schilderijen, teekeningen, plaat- en etswerken van zijnen kunstzin getuigt.

VERTANGEN (DANIEL), geb. te *'s Hage* in 1598, † 1657, is een min bekend schilder, die verdienstelijke stukjes vervaardigde in den trant van K. Poelenburg, wiens leerling hij was. Hij schilderde valkenjagten, badende vrouwtjes en dansende Bachanten in sierlijke landschappen, waarvan het koloriet, de ordonnantiën, de stoffering en uitvoering die van zijn' meester zoo zeer evenaarden, dat zijne tafereeltjes wel eens voor diens werk verkocht worden.

VERVEER (ARIE HUIBERTSZ.), geb. te *Dordrecht*, werd in 1646 aldaar in 't St. Lucas-gilde opgenomen. Hij schilderde somtijds portretten, maar meestal historiële stukken, waarin vele naakte beeldjes voorkwamen; doch niet op eene bevallige maar op eene ruwe wijze, meer krachtig dan sierlijk. Daarbij werkte hij zelden zijne stukken af, maar begon dagelijks wat nieuws, zoodat zijne werkplaats meer geleek naar eene doekverkoopers winkel, dan naar een atelier. Zoo ruw zijn schildertalent was, zoo ruw schijnt ook zijne levenswijze geweest te zijn, van daar, dat hij er zich weinig over bekommerde, toen zijn huis tot den grond toe afbrandde.

— (JAN), geb. te *Rotterdam* in de laatste helft der 17de eeuw, was een dichter, die in sommige stukken boven vele zijner toenmalige broeders uitmuntte. Hij was natuurlijk lid van het Haagsche dichtgenootschap, waarin elk, die maar rijmde, werd opgenomen. Hij behaalde daarbij in 1777 de zilveren medaille op eene prijsstof: *De voordeelen van den Christ. godsdienst voor de burgerlijke maatschappij.* Voorts bestaat er van hem, behalve eenige gelegenheids-stukjes, o. a. vóór de lijkrede op A. A. van der Meersch door P. van Hemert, een *Tafereel van het beste huwelijk;* eene vertaling van Voltaire's *Zaïre*, en een oorspronkelijk treurspel, getiteld: *Cora.* Zijn uitgebreid stuk in de *Lauwerbladen voor de zonen der vrijheid*, bladz. 20 enz., getiteld: *Dichtgedachten bij de beschouw. van 's lands deerniswaardigen toestand*, *na de oorlogsverklar. der Engelschen in* 1780, is fraai en gloeijend van patriotismus, gelijk W. Geijsbeek zegt, die er een brok uit mededeelt.

— (J.), geb. te *Rotterdam*, † 22 Aug. 1838, was generaal-majoor in Nederl. dienst, en werd door Willem I tot onderscheidene zendingen gebruikt naar de Staten van *Z. Amerika*, welke zich van *Spanje* hadden afgescheurd, ook o. a. naar de landengte van *Panama*, om proeven te nemen omtrent de vereeniging der beide groote wereldzeeën, door middel van doorgraving, welke echter vruchteloos afliepen. Later is die vereeniging daargesteld door een ijzeren spoorweg. In 't voorjaar

van 1838 woonde hij eene expeditie bij naar de kust van *Guinea*, alwaar hij de afgevallene en oproerige volksstam van *Hanta* hielp verslaan en het hoofd der opstandelingen Bonsoe gevangen nemen en voor den krijgsraad ter dood veroordeelen. Op zijn' terugtogt met de *Amphitrite* bezweek hij aan de toenmaals heerschende landziekte. De betrekkingen, die hij aanknoopte met den koning van het Ashantijnsche rijk, hebben ook voor *Java* voordeelige uitkomsten opgeleverd.

VERVOU (FREDRIK VAN) of FERVOU, FERWOU, elders VERVON tot *Martena-huis*, geb. te *Franeker* in 1550, † 1621, was al vroeg de zaak der vrijheid van godsdienst en vaderland toegedaan. In zijne jeugd was hij page bij den graaf van Lumeij te *Luik*, die in zijnen arm gestorven is aan de gevolgen van vergif; daarna kwam hij in onderscheidene militaire en politieke betrekkingen, trad in *Friesland* op als kapitein en verdediger der goede zaak; bekleedde den post van hofmeester bij den stadhouder graaf Willem Lodewijk van Nassau, zag zich aangesteld tot bevelhebber van 't fort te *Delfzijl*, vervolgens van *Embden*. In 1609 leefde hij ambteloos te *Franeker*, doch sleet zijn' tijd niet in werkelooze rust, maar besteedde dien tot het opstellen eeniger *Gedenkweerdige geschiedenissen van* 1568—1610, later door het Friesche Genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde in 1841 uitgegeven. In 1616 betrad hij de staatkundige loopbaan en begaf zich als lid van den raad van state naar *den Haag*. Hier was hij bijzonder bedrijvig; werd tot belangrijke zendingen gebruikt, o. a. naar *Groningen* om de oneenigheden over de bezetting van *Delfzijl* af te doen, en naar *Zeeland* met den thesaurier de Bije, ter vereffening van de geschillen aangaande de quota's. Als lid der Staten-Generaal zond men hem in 1620 met anderen in statelijk gezantschap naar *Engeland*, ten einde een nieuw verbond te sluiten, voor het eindigen van 't bestand; bij welke gelegenheid hem de koning tot ridder sloeg. Hij was gehuwd met Tet of Jel van Oosthem, terwijl zijne kinderen alle vóór hem stierven; en voerde tot zinspreuk *sine labore nihil.* Uit hetgeen hem merkwaardigs bejegende van 1616—1620, ontstond een 2de deel zijner *Gedenkweerdige geschiedenissen*, tot nog toe niet in 't licht gegeven, niettegenstaande den vurigen wensch van J. Scheltema en *de Navorscher*, IV, 165. Hij stond o. a. gedurende 36 jaren in vriendschapsbetrekking met W. Baudartius, wien hij in 't verzamelen zijner *Memoriën* enz. de behulpzame hand bood.

VERWER (ADRIAAN). Wie hij was, waar en in welke betrekking hij leefde, is ons geheel onbekend. Wij vermelden

hem slechts als een verdienstelijk schrijver, die in zijn werk *Idea linguae Belgicae grammatica, poëtica et rhetorica*, 1707, de geschiktheid onzer moedertaal voor dichtkunst en welsprekendheid ontvouwde, 't welk een brief van zijn vriend L. ten Kate uitlokte, daarna in 1710 uitgegeven onder den naam van *Gemeenschap tusschen de Gothische sprake en de Nederduitsche*, zelfs door Duitsche geleerden met lof vermeld. Overigens komt hij ons nog voor als de schrijver van een boek, getiteld: *De Atheïsterije het mom-aangezigt afgerukt, of de wederlegging der zedekunst van B. de Spinosa.* Dan bestaat er nog van zijne hand een werk getiteld: *Nederl. zeerechten, avarije en bodemerije. Amst.* 1717, terwijl hij ook eene uitgave bezorgde van Q. Weijtsen's boek over hetzelfde onderwerp.

VERWEIJ (JOHANNES), ook volgens eene Grieksche overzetting *Phorbaeus* genoemd, werd geb. te *Delft* in 1648, en † 1692 in *den Haag.* Hij volbragt een gedeelte zijner academische studiën te *Utrecht* onder den vermaarden J. G. Graevius; vond een' Maecenas in H. van Beverningh, die hem te *Gouda* het rectoraat bezorgde der Lat. school in 1678. Met bijzonderen ijver kweet hij zich van zijn post tot in 1687, toen men hem, op voorspraak van zijn begunstiger, in *den Haag* tot rector en hoogleeraar (titulair) in de Grieksche taal aanstelde. Hij zond in 't licht eene Lat. grammatica onder den titel: *Medulla Aristarchi Vossiani. Goud.* 1670, later meermalen herdrukt. — *Nova via docendi Graeca* etc., Ib. 1684, welk werk onderscheidene drukken beleefde en lang op de scholen gebruikt is. Hij had het plan een *Gr.-Lat.-Nederd. Lexicon*, als ook dat van Hesychius met aanmerk. uit te geven, maar heeft het niet tot stand gebragt.

— (BERNARDUS), geb. te *IJlst* in *Friesland* (waar zijn vader pred. was) in 1772, † 27 Junij 1835, was een kweekeling der Franeker hoogeschool, waar hij de theologie beoefende, en zich gunstig bekend maakte door zijne diss. *De origine et causis insani idolatriae amoris et studii, maxime in gente Israelitica*, welke hij in 1792 onder J. M. Verschuir loffelijk verdedigde. Zijne eerste standplaats als pred. was *Marssum*, 1794, daarna *Bolsward*, *Zutphen* 1806, laatstelijk *'s Gravenhage* 1808. Hij was een beschaafd kerkredenaar en een kundig, verlicht en gematigd godgeleerde, aan wien wij o. a. vele ascetische schriften te danken hebben en verdienstelijke vertalingen, inzonderheid van Ewalds schriften, voor welke zijne vrouw de vignetten teekende. Hij behaalde in 1800 de zilveren medaille bij de Maats. tot N. van Algem. op eene verhand. *Over de beste wijze, hoe*

men den minkundigen ten klaarste en gemakkelijkste den Schepper kan leeren kennen in zijne volmaaktheden uit zijne werken. In 1802 bij dezelfde Maatsch. twee gouden voor: *De godsdienst geen beletsel voor geoorloofd vermaak*, en: *Het kort begrip der Bijbelsche geschiedenis.* Bij 't Haagsche Genootsch. ter verded. van de Chr. godsd. verkreeg hij den 2den prijs voor eene verh. *Over de voortreffelijkheid en het nuttig gebruik van 't gebed des Heeren*, 1810. Daarenboven gaf hij o. a. in 't licht: *Leerr. over de geschied. van Elias*, 2 dln., 1818, later herdrukt. — *Handboekje voor de feestdagen, en voor het H. Avondmaal*, enz., enz. Zijne zwakke gezondheid noodzaakte hem in 1819 zijn emeritaat te nemen; doch hij bleef desniettemin werkzaam als medebestuurder van 't Zendelinggenootschap, als schoolopziener en in andere betrekkingen. Sedert 1831 was hij lid der Maatsch. van Letterk. te *Leijden.*

VERWEIJ (SAMUEL), zijn broeder, geb. te *IJlst* in 1784, † 10 April 1840, genoot zijne academische opleiding tot de godgeleerdheid te *Fran.*, waar zijn vader toen pred. was, en vond zijne eerste leeraarsplaats in 1806 te *Arum*, zijne tweede te *Bolsward* en zijne laatste in 1815 te *Dordrecht.* Ofschoon niet uitmuntende in kanselwelsprekendheid, wist hij zijne hoorders te boeijen door zijne keurig uitgewerkte leerredenen, door zijnen hartelijken toon, door zijn nederig, vroom, min schitterend karakter, dat de harten innam van die hem kenden. Op zijne tweede standplaats had hij, door het onderwijzen van eenige jonge lieden, zijne ervarenheid in de oude talen aan den dag gelegd; en men zou verwacht hebben, dat zulk een man zich in de geleerde wereld had doen kennen, maar zijne nederigheid was hem hierin eene hindernis. Van zijnen arbeid heeft hij naamloos uitgegeven in den *Recensent der Recensenten*, o. a. eene verhandel. over de *Boekdrukkunst*, en over *Anna Maria Schurman*, en in 1831 met zijn' naam een afzonderlijk stukje, getiteld: *Moed en hope voor de toekomst*, dat naar meer deed verlangen.

VERWEIJ MEJAN (GERARDUS WOUTER), geb. te *'s Hage* 26 Jan. 1797, † 6 Aug. 1850, was al vroeg bekwaam de academische lessen bij te wonen. Na 3 jaren studie in de regtsgeleerdheid te *Leijden*, wenschte hij zich te scharen onder de studentenbanier, om het vaderland van de Fransche heerschappij te helpen verlossen, doch om zijne jeugdige jaren, wenschten zijne ouders, dat hij eerst zou promoveren, en onder 't rectoraat van Kemper werd hij meester in de regten op uitgewerkte theses. Op eigen kosten voegde hij zich nu te *'s Hage* bij de comp.

vrijwillige jagers te paard, en lag met deze eenigen tijd in de omstreken van *Parijs.* In Maart 1816 werd hij toegelaten als advokaat, en hij zou aan dien stand zich geheel hebben toegewijd, ware het niet dat hij zijn vader moest opvolgen in het bankiershuis van Jochems en Zoon. In deze betrekking bleef hij echter zijne juridische studiën aan de hand houden, en was ook ter bevordering van heilzame instellingen werkzaam. In 1815 was hij reeds lid van de maatschappij *Diligentia* te *'sHage*, later secretaris en tot in 1847 bestuurder. Onderscheidene redevoeringen zijn daarin door hem voorgedragen, o. a. *Over den voortgang der menschheid in verlichting en zedelijkheid. — Algemeene aanmerkingen over theorie en practijk. — Over de publieke opinie.* In de Vrijmetselaars-loge *l'Union royale* te *'s Hage* bekleedde hij verscheidene jaren het voorzitterschap, en behoorde tot de eerste en voornaamste oprigters der Hollandsche Maatschappij van landbouw. In 1835 zag hij zich gekozen tot lid der 2de kamer en hier wist zijne wegslepende en zuivere taal dikwijls de aandacht te boeijen; doch zonder zich te rangschikken onder de eene of andere partij, ofschoon tot de liberale oppositie overhellende, waren zijne gevoelens wel eens weifelend, welligt voortspruitende uit zijne gemoedelijkheid. Hij bleef zitting behouden tot aan zijn' dood. Behalve *Diligentia*, telden ook de Maatsch. van Nederl. Letterk. te *Leijden*, het Genootschap: *pro excolendo jure patrio* te *Groningen;* het Prov. Utr. Genootschap van kunsten en wetensch. en dat voor Tuin- en Landbouw te *Dordrecht* hem onder hunne leden. Gaarne vertoefde hij op zijn aangenaam buitenverblijf *Rijnstroom* bij *Alphen*, dat hij aanmerkelijk verfraaide en waar hij landhuisboudkunde leerde waarderen. Menschlievendheid was de hoofdtrek van zijn karakter, en zijne kinderen, uit het huwelijk met vrouwe Henriette Elisabeth baronnesse van Reede van Oudtshoorn, zullen altoos stof te over hebben om zijne vaderlijke liefde te roemen.

VERWILT (FRANÇOIS), geb. te *Rotterdam* in 1598, † 1655, was een leerling van den landschapschilder C. Dubois, later van Poelenburg. Hij schilderde in diens trant op eene aangename en heldere wijze, vooral zigtbaar in zijne naakte beeldjes, terwijl hij zijne landschappen en ruinen vervaardigde in den smaak van C. van Bojo Leubourijs.

VETH (ADRIAAN), geb. te *Middelburg* in 't begin der 17de eeuw, † 15 Nov. 1663, was ervaren in de oude talen en regtsgeleerdheid, en gaf reeds als jongeling eenige proeven van aanleg voor de Lat. en Nederd. poezij; doch behaalde meer roem op het staatstooneel. Hij was eerst secretaris en pensi-

onaris van zijne geb.-stad, daarna raad in den hove van *Vlaanderen*, vervolgens secretaris der Staten, en eindelijk in 1658 raadpensionaris van *Zeeland*. In 1651 was hij te *'s Hage* tegenwoordig bij de groote staatsvergadering, waar hij namens *Zeeland* het woord voerde, en zijne stem weigerde aan 't besluit om Nieuwpoort en Jongestal naar *Engeland* terug te zenden. Als raadpensionaris begroette hij in 1660 Karel II, koning van *Engeland*, in *den Haag*, hem in eene deftige rede geluk wenschende met zijne herstelling in de koninklijke waardigheid. In dat zelfde jaar deed hij, uit naam zijner provincie, in de vergadering der Staten van Holland het voorstel, om prins Willem III te begunstigen met het stadhouderschap. Hij stond bij vele geleerden van zijnen tijd in hooge achting en behoorde tot de 4 curatoren der Illustre School te *Middelburg*. Dat zijne werkzaamheden de goedkeuring der Staten van *Zeeland* zeer wegdroegen, bleek inzonderheid door het rijke geschenk, dat zij aan zijne weduwe Elizabeth van der Merk en kinderen vereerden, bestaande in 2 zilveren lampetschotels met kannen, zijnde de gouden bodem der schotels versierd met het wapen van *Zeeland* en een Lat. opschrift.

VEZEKIUS (BERNHERUS) of VESEKIUS, geb. waarschijnlijk te *Amsterdam* in 1585, was leeraar der Herv. te *Echtelt* in *Gelderland* en werd in 1618 om zijne Remonstrantsche gevoelens en omdat hij de acte van stilstand niet wilde onderteekenen, van zijn ambt ontzet en verbannen. Men stond hem toe, zich in 't land van *Kleef* te *Huissen* op te houden; doch slechts voor korten tijd, daar hij die plaats verlaten en zich naar *Waalwijk* begeven moest. Van hier vertrok hij later naar *Antwerpen* ter bijwoning der vergadering, waarin schikkingen beraamd werden om de kerken in 't vaderland te bedienen. Hij bood zich met anderen aan tot deze gevaarlijke onderneming; doch toen hij in Mei 1620 te voet van *Leijden* naar *Amsterdam* wilde wandelen, werd hij te *Kudelstaart* ontmoet door den secretaris van *Enkhuizen* A. Bruijnink, een zijner vroegere schoolmakkers, en door R. Pauw, oud-schepen van *Amst.*, welke hem aanhielden en gevankelijk naar *Utrecht* deden voeren. Vervolgens naar *den Haag* overgebragt op de *Gevangenpoort*, dreigde men hem met de pijnbank bij weigering van gevraagde inlichtingen. Op zijne weigering was eene akelige gevangenis zijn lot en werd hij later te *Haarlem* in 't tuchthuis gebragt, waar het aan zijne vrouw vergund werd, hem te mogen bezoeken. Met een' verroesten sleutel uit dat huis ontkomen, hield men zijne vrouw verdacht, hem daarin behulpzaam te zijn geweest, en zij werd

in zijne plaats gezet, maar na verloop van 5 dagen, onder borgtogt van eene harer buurvrouwen ontslagen. Vezekius, door dit alles niet afgeschrikt, begaf zich naar *Hoorn*, om de predikdienst onder zijne geloofsgenooten waar te nemen, bezocht ook de omliggende plaatsen, doch verloor andermaal zijne vrijheid te *Amsterdam*, van waar men hem in 1623 naar *Loevestein* transporteerde, verwezen tot eene levenslange gevangenschap. Hier bleef hij met zijne lotgenooten tot in 1631, toen zij gelegenheid vonden te ontvlugten. Zijne verdere lotgevallen staan niet geboekt.

VIANEN (PAULUS VAN), zoo genoemd naar de woonplaats zijns vaders, die aldaar goudsmid was, doch later verhuisde naar *Utrecht*, waar P. is geb. in 't begin der 17de eeuw. Zijn vader onderwees hem in de boetseer- en drijfkunst. Na daarin de noodige bekwaamheden te hebben opgedaan, trok hij naar *Rome*, waar hij kunstig drijfwerk van beelden en versierselen in goud en zilver vervaardigde en hierdoor vermaard werd. Door den onzaligen naijver van een zijner kunstbroeders, viel hij op diens aanklagt in de handen der inquisitie en in de gevangenis dier regtbank, maar werd, na eenige maanden zittens, op de bewijzen van zijne onschuld ontslagen. Hij begaf zich daarop naar 't keizerlijke hof te Praag, en men weet niet, wat er verder van hem geworden is. Er bestaan teekeningen van zijne hand, die met de pen omtrokken, blaauw gewasschen zijn en voor modellen van gedreven schotels schijnen gediend te hebben. Vondel maakte een lofdicht op zijne kunst (*Poezij*, II. 363), waaruit blijkt, dat de beide Lutma's zijne leerlingen geweest zijn. — Zijn broeder

— (ADAM VAN), insgelijks te *Utrecht* geb., heeft zich bekend gemaakt als een beroemd meester in dezelfde kunstvakken. Daar hij zijne vaderstad, voor zoo ver men weet, niet heeft verlaten, zijn zijne werken meestal in ons land gebleven. Zij bestaan uit zilveren beeldjes en basreliefs van hetzelfde metaal op schotels, lampetkannen, bekers enz., zoo fraai en kunstig gedreven, dat het oog er gaarne lang op toeft, en ze nog voor aanzienlijke prijzen gekocht worden. Verdere levensberigten schijnen van hem onbekend. — In 1630 woonde hij nog te *Utrecht*, waar zijn zoon, als opvolger in zijns vaders kunstbedrijf, zich beroemd heeft gemaakt, zoodat men hunne werken, daar hij denzelfden voornaam als zijn vader voerde, moeijelijk van elkander kan onderscheiden. Op het stadhuis te *Utrecht* moeten heerlijke in zilver gedrevene stukken van beide gevonden worden. — Op een zilveren drinkbeker met een kunstig

gedreven paard maakte P. Verhoek een gepast klinkdicht (*Poezij*, 244).

VIANEN (JAN VAN), welligt een zoon van bovenstaande, was een tijdgenoot van J. Goeree, dien hij later overtrof, blijkens de keurige plaatjes voor de *Fabelen van Aesopus en Phaedrus*, berijmd door D. van Hoogstraten. Geschiedkundige onderwerpen, landschappen en portretten zijn door hem in 't koper gebragt; ook in Hoet's *Bijbelwerk* heeft hij goede platen geleverd. Levensbijzonderheden schijnen er van hem onbekend, even als van GIJSBERT TEUNISZ. VAN VIANEN, die door sommigen gehouden wordt voor den bouwmeester van de *Witte Vrouwenpoort* te *Utrecht*, welke door anderen aan P. Moreelze wordt toegeschreven, wegens de initialen P. M. in den voorgevel. Misschien hebben beiden er aan gewerkt.

VICTOR (JAN), een Hollandsch schilder, die waarschijnlijk tusschen 1600 en 1670 geleefd heeft, en uit wiens schilderwijze men afleidt, dat hij een leerling van Rembrandt geweest is. Zijne stukken, veelal uit het *O. T.* en de *Apocryfe boeken* ontleend, bestaan in groote beelden, keurig van teekening; ook uit het dagelijksche leven heeft hij wel eens onderwerpen gekozen, blijkens een stuk voorstellende een aangenaam dorp, waarin eene vrouw met een kind aan de borst, bij manden met vruchten en moeskruiden, uit welke zij aan een jongen boer en boerin schijnt te verkoopen enz., welk stuk in 1825 te *Enkhuizen* verkocht is voor *f* 1980. In 't Museum te *Amst.* ziet men van hem eene schilderij: Jozef de droomen uitleggende van den schenker en bakker in de gevangenis.

VIETOR (CONRADUS), geb te *Aken* in 1588, † 1657, was in 1614 Evang.-Luth. pred. te *Leijden*, 3 jaren later te *Haarlem*; beroemd als prediker en als ijverig in zijne betrekking. Onaangename twisten met de Doopsgezinden vergalden hem het leven. Toen eene vrouw zijner gemeente tot de Mennoniten was overgegaan, gaf dit aanleiding tot een twist-gesprek en men strooide uit, dat Vietor daarbij het onderspit had moeten delven. Dit bragt hem in de noodzakelijkheid zich te verdedigen in een werkje, getiteld: *Summarisch en waerachtig verhael van 't beginsel eener 't samen sprekinge van den doop der Cristen-kinderen, door occasie ghehouden tusschen sommighe van de secte der Wederdoopers, ghenoemt nieuwe Vlaminghen, ofte van den Block binnen Haarlem, en C. Vietorem. enz. Amst.* 1628. De Doopsgezinde P. J. Mooijer kaatste den bal terug in: *Wederleg van C. Vietoris bewijsredenen voor der Martinisten kinderdoop* enz. *Haarl.* 1632. Hierop schijnt Vietor geantwoord te hebben,

want er volgde van de zijde des Doopsgezinden schrijvers een: *Volgher op C. Vietoris Voorlooper*. Ib. 1632.

VIERVANT (HENDRIK HUSLEY), geb. te *Arnhem* 6 Nov. 1754, † 14 Nov. 1814; begon in 1775, na volbragte acad. studiën, zijn leeraarswerk bij de Herv. gemeente te *Scherpenzeel*; had daarna onderscheidene standplaatsen, tot dat hij in 1792 zich vestigde te *Amsterdam*. De staatkundige omstandigheden in 1803 noopten hem, met meer zijner ambtgenooten, om zijne betrekking te verlaten; terwijl hij te *Utrecht* als prediker optrad, tot men hem in Apr. 1804 in zijne dienst herstelde, waarin hij werkzaam bleef tot aan zijn dood. In 1809 benoemde hem koning Lodewijk tot lid der commissie ter organisatie van de kerkelijke zaken bij de Protestanten. Men heeft proeven van zijn kanselwerk in een bundel *Leerredenen. Amst.* 18.. en verscheidene kleine stukjes.

VIERSSEN (MATTHIJS VAN) was in de eerste helft der 17de eeuw, raad in den hove van *Friesland*, waarbij hij tot 1655 met lof den voorzitters-stoel bekleedde; toen hij zijn ambt aan aan zijn zoon Willem overdroeg. In 1656 was hij lid der Algemeene Staten, en werd met van Beuningen en van Reede van Amerongen naar *Denemarken* gezonden, om pogingen aan te wenden tot herstel van den vrede in 't *Noorden*. Hun verblijf aldaar was van langen duur. v. Vierssen deed, in 1657 herwaarts terug gekeerd, afzonderlijk een gunstig rapport voor *Denemarken*, welk rijk men later met eene aanzienlijke hulp, onder Wassenaer en de Ruijter, ondersteunde. Het jaar van zijn dood schijnt evenmin bekend als dat van zijne geboorte. Hij was gehuwd met Clara Mellinga en zijne zuster met den beroemden dichter en staatsman W. van Haren.

VIGIUS (CORNELIUS) of VIJGH, geb. te *Hoorn* in 1568, † 27 Dec. 1602, begon zijne letteroefeningen te *Wezel*, werwaarts zijne ouders om de onrustige tijden verhuisd waren. Te *Hoorn* terug gekomen, begaf hij zich weldra naar *Leijden*, om zich eerst in de wijsbegeerte, daarna in de geneeskunde te oefenen. Vervolgens trok hij naar *Italië*, en ontving te *Padua* den titel van med. doctor. De hoogeschool te *Dole* in *Bourgondie* gaf hem een' leerstoel in de geneeskunde, in welk professoraat hij met veel toeloop en grooten lof werkzaam was, terwijl hij zich bij de aanzienlijksten des lands geacht en bemind maakte. Bij zijn vertrek naar *Embden*, waar hij eenigen tijd lijfarts was van den graaf van *O. Friesland*, vereerde men hem met eenen ridderlijken titel. Zijne wankelende gezondheid noodzaakte hem weldra om *Embden* te verlaten en naar zijne geb.-stad terug

te keeren, waar hij na slechts 2 maanden toevens overleed. Hoe zeer in geleerdheid, vernuft en welsprekendheid uitmuntende, weten wij niet of er eenige schriften van hem voorhanden zijn. Zijn vriend D. Velius vereerde hem met een Lat. grafschrift, te lezen in diens *Chronyk van Hoorn*, uitg. 1648, bl. 347.

VIGLIUS, zie op AYTTA, dl. I, bl. 72.

VILLERS (JAN VAN MONTIGNY, heer van), zie op MONTIGNY, dl. II, bl. 347.

— (JOOST DE SOETE, heer van), zie op SOETE, dl. II, bl. 909.

VILLIERS (PIETER LOZELEUR, heer van), zie op LOZELEUR, dl. II, bl. 205.

VINCENT (YSBRAND) was een zeer werkzaam lid van 't Amst. dichtgenootschap: *Nil volentibus arduum*, waaruit geene dichterlijke vernuften zijn opgestaan. Hij had de hand in vele der door dat genootschap uitgegevene tooneelstukken, en van hem heeft men de blijspelen: *De geveinsde dood van Joosje*. 1667. *Pefroen met 't schaapshoofd*. 1669. — *De listige vrijster*. 1690.

VINCENTIUS (ANNA MARIA), geb. te *Middelburg* 18 Sept. 1697, † 23 Mei 1730, onderscheidde zich al vroeg door schranderheid en vlugheid van begrip. Stil en zedig van aard, schiep zij bijzonder behagen in 't vermeerderen van hare godsdienstige kennis. Haar vader een beoefenaar der dichtkunst en lid van de Middelburgsche rederijkkamer *Het bloemken Jesse*, *In minnen groeyende*, moedigde waarschijnlijk haren rijmlust aan, waarvan de proeven eerst na haren dood werden uitgegeven door P. de la Rue onder den titel: *Nagelaten gedichten van jufvrouwe A. M. Vincentius. Middelb.* 1730. Zij huwde op haar 28ste jaar met Johan Huijge, koopman in hare geb.-stad en paarde bevalligheid van ligchaam aan vele voortreffelijke zielshoedanigheden. — Haar halve broeder

— (DANIEL) heeft zich bijzonder op de schilderkunst toegelegd onder de leiding van den beroemden portretschilder Jan de Baan, wiens dochter hij huwde. De stukken, die hij copiëerde, moeten zijne origineele, voornamelijk in portretten bestaande, overtroffen hebben. Hij woonde in *den Haag*, waar hij stierf in 1740.

VINCKEBOONS (DAVID) of VINCKENBOONS, ook wel VINCKEBOOM, geb. te *Mechelen* in 1578, † 1629, woonde met zijne ouders eerst te *Antwerpen*, daarna te *Amst.*, en leerde de schilderkunst van zijn' vader, die een tamelijk goed water-

verw-schilder was, waarin zijn zoon hem navolgde, schoon hij weldra de olieverw ter hand nam. Zijn smaak viel op kleine beeldjes, die hij zuiver teekende en geestig schilderde, zoo wel in historieële stukken als in boerekermissen, bruiloften, landschappen enz. Een kapitaal stuk, in 1603 vervaardigd, verbeeldt eene loterij voor het *O. Mannenhuis* te *Amst.* bij avond gehouden, vol gewoel van allerlei volk met lantaarns en andere lichten. Verscheidene zijner landschappen met beeldjes zijn door N. de Bruin in 't koper gebragt. In miniatuur teekende hij beestjes, vogelen, boomen enz. naar 't leven met waterverw; ook beoefende hij het glasschilderen op eene verdienstelijke wijze en hanteerde nu en dan de graveernaald. Het Haagsche Museum prijkt met een zijner landschappen, waarbij op de *Notitie* aangeteekend staat, dat men van dezen meester niets beschreven vindt! Op het Amst. Museum ziet men eene afbeelding van prins Maurits en zijn hofstoet, ter jagt uitrijdende. Mander klaagt dat zijne werken in zijn tijd niet naar verdienste beloond werden.

VINGBOOMS (PHILIPPUS), van dezen verdienstelijken Amsterdamschen bouwkundige zijn de berigten hoogst schraal. Naar zijne ontwerpen zijn verscheidene aanzienlijke gebouwen in *Amst.* en andere steden gesticht of vernieuwd. Hij schreef ook een werk over de bouwkunde in 2 dln. fol., 1715 met vele platen.

VINKELES (REINIER), geb. te *Amsterdam* 19 Junij 1741, † 30 Jan. 1816, zou voor den koophandel opgeleid worden, en werd op zijn 10de jaar op een kantoor geplaatst. Weldra openbaarde hij tegenzin in 't koopmanswerk, en zucht voor de teekenkunst. Zijne ouders vonden het derhalve raadzaam, hem tot graveur te laten opleiden bij den beroemden J. Punt, dien hij na verloop van eenige jaren reeds in zijn kunstwerk kon behulpzaam zijn. Gedurende 10 jaren bleef hij onder de leiding van dezen meester vlijtig voortwerken; oefende zich in het teekenen naar 't leven, en maakte zich allengskens als graveur met lof bekend door zijne geteekende en gesnedene platen. Om behandeling te leeren van de zoogenoemde *drooge naald*, door J. B. le Bas te *Parijs* uitgevonden, begaf hij zich derwaarts, en genoot daar één jaar lang het onderrigt van dien vermaarden meester. Een voordeelig aanbod, om te *Petersburg* den post van medebestuurder van de academie voor schoone kunsten te bekleeden, wees hij van de hand en keerde in 1771 naar zijne geb.-stad terug. Zijn vernuft en verbeelding, gevoegd bij zijne vlugheid, deden hem eene groote me-

nigte platen vervaardigen in boekwerken enz.; ook een aantal teekeningen, zoo met O. Ind. inkt, als met sapverwen. Zijn roem klom met den dag. Behalve van de Amst. Teekenacademie, was hij lid van 4 buitenlandsche en van ons Kon. Instituut 4de klasse. Onder zijne kinderen waren 2 zonen Johannes en Abraham, en dochters Elisabeth en Cecilia, die hij bepaaldelijk voor de kunst opleide; bovendien vormde hij bekwame kweekelingen, van welke wij slechts noemen A. Hulk en J. E. Marcus. Een hem vereerend grafschrift van L. D. J. vindt men in de *Gesch. der Vaderl. Schilderkunst* van R. v. Eijnden en A. v. d. Willigen, II, 325 en tegenover bl. 302 No. 3 zijn portret.

VINKENBRINK (ALBERT), waarschijnlijk te *Sparendam* geboren, leefde in 't midden der 17de eeuw; en heeft naam gemaakt door kunstige beeldwerken in ivoor, historische groepen voorstellende, ook 2 van palmhout, naar prenten van J. Callot en 2 anderen, verbeeldende Joseph, Jezus en Maria. Bovendien verwierf hij veel roem door het snijwerk aan de preekstoelen in de Groote kerk te *Zwolle*, in de kerk te *Amsterd.* en die te *Bolsward*, welke kunstgewrochten elk verbazen. Met een *kunst-appel*, uit een stukje hout gesneden, waarin een 40-tal beeldjes, fijn gebeiteld, die de 7 werken der barmhartigheid uitoefenen, heeft hij hier en daar het land rondgereisd. Wij bejammeren het, dat ons van dien kunstenaar geene levensbijzonderheden bekend zijn.

VINNE (VINCENT LAURENSZ. VAN DER), geb. te *Haarlem* in 1629, † 24 Julij 1702, was van jongs af tot de teeken- en schilderkunst geneigd, welke liefhebberij aangewakkerd werd door de zonen van Frans Hals, die hem later onder zijne leerlingen opnam. In weinige jaren maakte hij zich de penseelbehandeling zoo zeer eigen, dat hij dacht wel op eigen wieken te kunnen drijven. Met C. Bega, T. Helmbreker en W. Dubois deed hij eene kunstreis door *Duitschland*, *Zwitserland* en *Frankrijk*, verrijkte zijn vrolijken geest met waarnemingen en zijne portefeuilles met schetsen. Hij heeft een dakboek geschreven, waarin hij aanteekende 't geen hij op zijne reis onthoudenswaardig gezien en beleefd had enz. *Ao.* 1652 $\frac{8}{21}$, waarin aardig geteekende gezigtjes voorkomen, bijzonder in *Duitschland* langs den *Rijn*, met zwart krijt en O. Ind. inkt; alsmede eenige Zwitsersche, Straatsburger en Mentzer kleedingen, alles vlug en fraai behandeld. Het is met een aantal verzen van zijn maaksel doormengd, en welligt staan daarin ook de snaaksche streken vermeld, welke Houbraken ons van hem mededeelt.

Na ruim 3 jaren afwezigheid, kwam hij in 1655 te *Haarlem* terug; schilderde onvermoeid alles wat hem maar voorhanden kwam; portretten, landschappen, gebouwen, dieren, stillevens en andere voorwerpen; ook stukken van groot bestek, van geschiedkundigen en zinnebeeldigen aard, voor kamerbehangsels, zolder- deur- en schoorsteenstukken, geestig van ordonnantie. In 't schilderen van uithangborden was hij een meester, zoodat Job Berkheijden hem den Raphaël der uithangborden plagt te noemen. Drie zijner zonen, die volgen, waren door hem in de kunst onderwezen.

VINNE (LAURENS VAN DER), geb. te *Haarlem* 24 Maart 1658, † 8 Mei 1729, had, behalve zijn vader, ook den vermaarden N. Berchem tot leermeester, wijl zijn smaak inzonderheid viel op het teekenen van boomen, waarin de manier diens meesters bijzonder kenbaar is. Behalve landschappen, teekende en schilderde hij ook bloemen voor de Haarlemsche bloemkweekers; voor den heer P. de Flines, die hem de zeldzaamste uit *O.* en *W. Indiën* bezorgde, en patronen voor de fabriekanten. In sommige zijner teekeningen komen ook gebouwen voor of muren met roodaard in den trant van A. van de Velde; doch die met zwart krijt hebben meer waarde, daar ze wel eens voor die van Berchem verkocht worden. Hij had het welligt ver in de kunst gebragt, indien zijne fabriek in katoenen linten en koorden, waarin hij een ruim bestaan vond, hem daarvan niet had afgetrokken. — Zijn broeder

— (JAN VAN DER), geb. te *Haarlem* in Febr. 1663, † 1 Maart 1721, beoefende de kunst ook onder de leiding van zijn stadgenoot J. van Hugtenburg, in wiens stijl hij teekende en schilderde ruiterschermutselingen, jagten en dergelijke. In 1686 stak hij naar *Engeland* over, waar hij zich eenigen tijd ophield en zijn werk veel opgang maakte. In zijne vaderstad teruggekeerd, volgde hij het voorbeeld van zijn' broeder, nam eene fabriek bij de hand van zijden stoffen, doch verloor daarbij de kunst niet uit het oog. In de kunstverzameling van Teijler en van anderen vindt men van hem fraaije teekeningen met sapverw of O. Ind. inkt gewasschen, landschappen met paarden, ezels en runderen, of jagten voorstellende; terwijl sommige zijner schilderijen de schoone omstreken van *Haarlem* vertoonen. — Zijn jongste broeder

— (ISAAK VAN DER), geb. te *Haarlem* 24 Oct. 1665, † 15 Apr. 1740, werd voor den boekhandel opgeleid, maar beoefende tevens de teeken- en graveerkunst in koper en hout. Zijne plaatjes getuigen van zijne bekwaamheid. Hij heeft 12

gezigten buiten *Haarlem* geteekend en geötst; 6 naar teekeningen van T. Wijk, in 't koper gebragt; 4 Savooische landschappen en meer anderen. Van zijne bedrevenheid in de houtsnijkunst zijn nog proeven voorhanden, daar hij ook fabriekmerken sneed voor *Engeland* en voor de wijnkoopers te *Haarlem*, verzameld in 2 folio deelen. Hij had ook eene verzameling van natuurvoorwerpen, teekende vele gekorven diertjes en maakte ook een aardig versje, meestal in den smaak van J. Luiken. Met zijne voorzaten en broeders behoorde hij tot de Doopsgezinde gemeente en werd in de wandeling doorgaans *Izak-oom* genoemd.

VINNE (VINCENT VAN DER), zoon van Jan v. d. Vinne, geb. te *Haarlem* 31 Jan. 1786, † in 1811. Door zijn vader onderwezen, legde hij zich toe op het teekenen van bloemen en vruchten; later van landschappen met vee gestoffeerd, inzonderheid voor behangselwerk, hetgeen toen zeer gezocht en fabriekmatig vervaardigd werd. Men heeft ook van hem een aantal teekeningen, zoo met kleuren als met O. Ind. inkt, ten deele naar eigen ordonnantie, ten deele naar schilderijen van anderen; vele op eene bevallige en verdienstelijke wijze behandeld. Ook bestaan er enkele etsproeven. Daarbij dreef hij den kunsthandel en was eenigen tijd opzigter van de kunstverzameling, behoorende tot Teijler's Museum. Met hem is de schilderreeks der van der Vinne's uitgestorven.

VINNIUS (ARNOLDUS), waarschijnlijk geb. te *'s Hage* in 1588, † 1 Sept. 1657, begon zijne juridische letteroefeningen te *Leijden*, en ontving aldaar den doctoralen graad. In 1619 stelde men hem te *'s Hage* aan als rector der Lat. scholen, en in 1633 werd hij te *Leijden* tot buitengewoon hoogl in 't Romeinsche regt beroepen en 3 jaren later tot gewoon. Hij verhoogde den luister dier hoogeschool door zijn onderwijs en door de uitgave van regtsgeleerde schriften, waartoe inzonderheid behoort zijn *Commentarius in 4 lib. Institutionum etc. L. B.* 1642 in 4to, veelmalen herdrukt. Het werk werd voor een meesterstuk gehouden, zoowel van inhoud als van stijl en schikking, op de meeste Europesche academiën gebruikt, als grondslag van 't juridisch onderwijs, en heeft nog waarde. Daarbij verdient vermelding zijne: *Jurisprudentia contracta, sive partitionum juris civilis libri* IV etc. *Hag. Com.* 1631, 2 malen herdrukt, waarin ook verklaringen van Donellus voorkomen. — *Selectarum quaestionum juris libri* II etc. *L. B.* 1653, en meer andere schriften, waarvan Paquot en Saxe de lijst

mededeelen. Zij dragen veelal blijken van zijne ervarenheid ook in de oude letterkunde. — Zijn zoon

VINNIUS (SIMON) oefende zich vroegtijdig onder zijn vader in de regtsgeleerde studiën, ontving daarin de doctorale waardigheid, den 2 December 1648, en 2 jaren later van curatoren der Leijdsche hoogeschool de vergunning, om, op buitengewone dagen openbare lessen over de regten te houden. Hij zou welligt aldaar een' leerstoel hebben bekleed, hadde de dood hem niet weggerukt in den bloei zijner jaren, den 24 Aug. 1653. Slechts 2 redevoeringen zijn van hem bekend: *Oratio de constantia juris naturae*, 1648, en *Oratio de sapientia Romanorum in jure constituendo, reddendo, interpretando*, 1651, beide opgenomen in 't vervolg op de *Tractatus quinque de pactis* etc. van zijn vader, 1664.

VINTCENT (LODEWIJK ANTHONIJ), geb. te *'s Hage* 23 Junij 1812, † 6 Mei 1842, openbaarde reeds als knaap grooten aanleg voor de schilderkunst, weshalve zijne ouders hem aan de leiding toevertrouwden van B. J. van Hove, vervolgens aan die van Kruseman, welke beide schilders op hun kweekeling roem mogten dragen. Hij legde zich vooral toe op het schilderen van zoogenoemde *tableaux de genre*, en leverde vele stukken, welke door de liefhebbers gretig zijn gekocht. Onder deze roemt men een *Boeren-binnenhuis*, met figuren gestoffeerd; een *Invalide*, naar aanleiding van 't lied *t'en souviens tu?*, een *Bezoek bij eene arme familie; Jan van Eijken*, zich moedig tegen de Spanjaarden verdedigende; *Den dood van Willem I;* een *Rustende Savoijaard;* eene *Oude vrouw* die in den Bijbel leest enz. In 1831 begon hij zich meestal bezig te houden met het teekenen van portretten met potlood, krijt of inkt, waarbij ook zijn talent uitblonk; doch op raad van Kruseman vatte hij in 1837 het penseel weder op; deed een uitstap naar *Parijs*, vervaardigde na zijne terugkomst nog eenige fraaije stukken, en zou nog meer geleverd hebben, indien eene teringziekte zijne krachten niet had gesloopt. Zijne vrienden prijzen zijn zacht en beminnelijk karakter. Sedert 1836 was hij lid van de Kon. Academie van beeldende kunsten te *Amsterdam*.

VISSCHER (ROEMER), geb. te *Amsterdam* in 1547, † 11 Febr. 1620 te *Alkmaar*, was een geletterd koopman in zijne geb.-stad; met Coornhert, Spieghel en and. een der voornaamste leden der rederijkkamer *In liefde bloeijende*, welke in 't laatst der 16de eeuw eene kweekschool werd van dichtkunst en welsprekendheid. Zijn huis was de verzamelplaats

der schranderste vernuften, waar Coster, Bredero en Victorijn gevormd werden, waar Vondel zijne eerste leiding en beschaving ontving en Hooft voorbragt wat hij in *Italië* geleerd had. Hier vergastte men zich niet enkel op de toonen der poëzij, maar ook zang- speel- en schilderkunst verkwikten er de geesten. Tot opbouw der vaderlandsche taal- en dichtkunde heeft hij veel bijgedragen, zoo door het onderrigten en aanmoedigen van jeugdige vernuften, als door eigene schriften. Zijne dichterlijke voorbrengsels zijn onder den naam van *Brabbelingh* uitgegeven, waarvan verschillende uitgaven bestaan, doch de volledigste in 1669 te *Amst.* Ze zijn dikwijls gevoegd achter zijne *Zinnepoppen.* Ib. 1678, bestaande in zinnebeeldige plaatjes met uitlegging en tweeregelige versjes van zijne dochter Anna. Het eerstgenoemde werk is verdeeld in 7 *schocken van de Quicken;* in 2 *schocken van de Rommelsoo;* in *Raetselen, Tuijters Jammertjens Tepelwercken,* daarin o. a. *Het lof van een blaeuwe scheen; 't Lof van de mutse; Van den os op den ezel; Het lof van dansen* enz. Zijne beste stukjes bestaan meestal in hier en daar geestige puntdichten, waardoor hij den naam van Hollandsche Martiaal verwierf. Hoezeer zijne verzen vrij zuiver van taal zijn, dragen zij toch het kenmerk van den wansmaak zijner eeuw en zijn zijne uitdrukkingen veelal plat en gewrongen. Zijne kundige tijdgenooten, waarbij hij in groote achting stond, vermelden hem met lof, ook om zijn gul en rond karakter. Hij nam geen deel aan de burgerlijke en godsdienstige geschillen van zijnen tijd; bleef, even als zijn vriend Spieghel, bij de Roomsche godsdienst, zonder de voorstanders der Hervorming van zijne vriendschap uit te sluiten; ontdeed zich in de laatste jaren zijns levens van alle handels-beslommeringen en begaf zich naar *Alkmaar*, om zich geheel aan de letterkunde toe te wijden. — Zijne dochter

— (ANNA), geb. te *Amsterdam* in 1584, † 6 Dec. 1651, genoot eene beschaafde opvoeding, en werd, behalve in de Fransche en Italiaansche talen, onderwezen in de zang- speel- dans- en teekenkunst, in het borduren, boetseren en kunstig snijden op glas. In de dichtkunst maakte zij belangrijke vorderingen, en schijnt zich daarbij haar vriend Cats tot model genomen te hebben. Behalve met dezen, stond zij ook in vriendschapsbetrekking met de dichters D. Heinsius, Vondel, Hooft, Huijgens en and. Na het afsterven van hare moeder in 1594, moest zij de huiselijke zorgen en de opvoeding harer zuster op zich nemen, en haar' vader in zijn ouderdom tot hulp zijn. Liefderijk kweet zij zich van deze pligten en wist den tijd uit te

breken tot werkzaamheden, welke hare talenten aan den dag bragten. De *Zinnepoppen* haars vaders bragt zij verbeterd in 't licht en werden met zaakrijke uitleggingen en versjes voorzien. Zij toonde bovendien hare gaven door het maken van liedjes voor gezelschappen, waarvan zij dikwijls door hare geestige vrolijkheid de ziel was. Hare bekwaamheden in handwerken, ook in 't schilderen, glasschrijven en boetseren, worden hoogelijk geroemd. Haar uitstapje naar *Zeeland* in 1622 bragt, als 't ware, den ganschen Zeeuwschen zangberg in beweging door de aan haar gerigte dichterlijke welkomstgroeten en zegenwenschen. Vele vriendschapsverbindtenissen met beroemde mannen werden hier aangeknoopt, o. a. met Mr. Dominicus Booth van Wezel, met wien zij later in 't huwelijk trad, en zich in *Dordrecht* vestigde. Der dichtschool aldaar verstrekte zij tot luister, niettegenstaande de zorg voor huis en kinderen haar lust voor wetenschap en kunst beperkte. Daar zij zich bij de Roomsche kerk hield, bestelde zij in 1640 hare beide zonen in de leerschool der Jezuiten te *Brussel*, vertrok later met hen naar *Leijden* en moest haar' oudsten zoon Johan, die reeds met lof de letterkundige loopbaan was uitgetreden, vóór zich ten grave zien dalen, terwijl zij zelve een' hoogen ouderdom bereikte. Hare verstrooide gedichten zijn met die van hare zuster in deze eeuw verzameld uitgegeven.

VISSCHER (MARIA TESSELSCHADE), jongste dochter van ROEMER V., geb te *Amsterdam* 25 Maart 1594, ontving den 2den naam ter gedachtenis der schade, die haar vader leed door het verlies van eenige schepen op de reede van *Texel*. Zij verloor hare moeder kort na hare geboorte: ontving dezelfde opleiding als hare zuster, doch muntte boven deze uit in schoonheid, vlugheid en levendigheid. Al vroeg gaf zij blijken, dat een dichterlijke geest haar bezielde; haar toon is echter stouter en krachtiger dan die van Anna, wijl zij Hooft navolgde, en van daar ook wel eens duister is in hare uitdrukkingen. Bijzonder aan Hooft gehecht, was zij op 't slot te *Muiden* de ziel der letterkundige feesten, waar de edelste vernuften haar om strijd prezen en bewierookten. In 1623 huwde zij te *Alkmaar* met Allard van Krombalg, en het regende bruiloftszangen, waaronder die van Hooft, Vondel en Huijgens uitmunten. Twee dochters waren de vruchten van deze gelukkige verbindtenis, van welke de oudste met den vader in 1634 stierf. Dit dubbel verlies droeg zij met christelijke gelatenheid; doch de pogingen, door Barlaeus aangewend om haar tot een tweede huwelijk te bewegen, waren

vruchteloos. Zij hervatte hare letteroefeningen en hield zich inzonderheid bezig met eene overzetting van Tasso's *Verlost Jerusalem*, welke zij niet geheel voltooide en waarvan het handschrift verloren is geraakt. Bij voortduring bleef het bevallige weeuwtje op 't huis te *Muiden* de vreugde van den gezelligen kring, vooral door hare liefelijke stem. In het laatst van Febr. 1642 had zij het ongeluk, terwijl zij te *Amsterdam* eene smederij voorbijging, door eene uitspattende vonk haar linker oog te verliezen, welk ongeval door van Baerle en Huijgens bezongen is; dat de laatste haar een dichtstuk, getiteld *Oogentroost aan Parthenine*, zou toegezonden hebben, is blijkbaar eene vergissing van Scheltema; hij zond haar slechts een vierregelig schertsend versje en stelde, doch steeds vruchteloos, onderscheidene pogingen in 't werk om haar tot de Herv. godsdienst over te halen. Hare vrienden Hooft en Barlaeus daalden voor haar ten grave, en in 1647 ook hare 2de dochter Maria. Nu begaf zij zich met hare zuster naar *Amsterdam*, waar zij stierf den 10 Junij 1649. Even als Anna moet zij bijzonder uitgemunt hebben in het schrijven met diamant op glas en drinkbokalen, waarvan er nog eenige aanwezig zijn; ook in het vervaardigen van kunstig borduursel. J. Scheltema rigtte voor beide een gedenkzuil op in zijn keurig werk: *Anna en Maria Tesselschade, dochters van R. Visscher*, als ook prof. van Vloten in zijn boekje *Tesselschade Roemers en hare vrienden in* 1632—1649. *Leid.* 1852.

VISSCHER (JAN NICOLAAS), geb. te *Amsterdam* omstreeks 1580, was teekenaar, graveur en kunstkooper, van wien anders geene bijzonderheden bekend schijnen, als dat hij uitmuntte in het etsen van landschappen, die fraai van compositie en los van behandeling zijn, voorstellende gezigten uit *Holland*; ze zijn met menschen en dieren gestoffeerd, deels naar eigen vinding, deels naar andere meesters.

— (CORNELIS), geb. te *Haarlem* in 1629, † 1658, was een der voornaamste graveurs van zijnen en van later tijd. Men meent dat P. Soutman, een kweekeling van Rubens, zijn eerste leermeester zou geweest zijn. Vreemde kunstregters wijden uit in zijn lof en betuigen, dat hij met zijne etsnaald en graveerijzer als 't ware wist te schilderen, en aan zijne platen die losheid van behandeling gaf, welke den meester kenmerken, en het stoute en breede, het smeltende en malsche zoodanig wist uit te drukken, dat men er den oorspronkelijken schilder in herkende. Bij de gave om aan eens anders werk de schoonste gedaante te geven, voegde hij die van eigene vin-

dingskracht; terwijl zijne afbeeldingen van beroemde personen niet ligt voor die van anderen zullen achterstaan. Het waren inzonderheid de stukken van Rubens, Ostade, de Laan, Berchem, Breembergh en anderen, die hij in 't koper bragt. Behalve bijbelsche voorstellingen, behooren tot zijne phantasiebeelden, *de koekebakster*, *de liereman*, *de rotteman*, *de heidin* enz. Daarenboven worden zijne teekeningen met zwart krijt nog op hoogen prijs geschat; van welke Houbraken o. a. getuigt, „ik zou geen bekwamer kunnen bedenken om de vlakke „dagingen, breede klare schaduwen en vaste toetsen, met groot „verstand en gemakkelijk behandeld, daaruit af te zien." In 1824 werd voor een honderd stuks zijner prenten nog over de *f* 4000 betaald. — Zijn oudste broeder

VISSCHER (LAMBERTUS) oefende zich ook in de graveerkunst; maar bragt het daarin niet tot zulk eene hoogte als Cornelis, ofschoon hij *Italië* bezocht. Hij werkte te *Florence* in 't paleis *Pitti*, met C. Bloemaert en F. Spierre, naar de schilderijen van P. de Cortona. Men heeft van hem verscheidene gegraveerde portretten, naar F. Bol, van Loo, Colonius, Webbers en and. Hij stierf in *Italië*, doch men weet niet wanneer. — Zijn jongere broeder

— (JAN), die ook Cornelis in genie niet evenaarde, was desniettemin een zeer verdienstelijk graveur. Hij is geb. omstreeks 1636 en leefde nog in 1692, toen den 18den Sept. eene hevige aardbeving te *Amsterdam* hem in zijn werk stoorde. Sommige portretten heeft hij naar eigen teekening gegraveerd, en verschillende onderwerpen naar Berchem, Wouwerman, Ostade en andere meesters, waarvan de behandeling veel overeenkomst heeft met die van zijn broeder Cornelis. In gevorderde jaren leerde hij nog met veel ijver het schilderen in olieverw, onder de leiding van M. Carée, wiens manier in het afbeelden van vee hij in korten tijd wist na te volgen.

— (JOHANNES), geb. in 1617, † 22 Apr. 1694, werd, na volbragte theol. studiën, reeds op zijn 19de jaar predikant te *Wijdenis*, vervolgens te *Oosterbeek* bij *Arnhem*, daarna te *Bovencarspel*, te *Zutphen* en eindelijk te *Amsterdam*, waar hij den 1sten Oct. 1662 bevestigd werd. Met ijver vervulde hij daar gedurende 32 jaren de Evang.-dienst; schreef onderscheidene boeken, van welke er in zijn' tijd sommige opgang maakten, o. a. *Christelike zedekunst voorgesteld en begreepen in de verklaringe en uitbreid. van 't 12de cap. des H. Ap. Pauli aan de Rom. Amst.* 1664, 2 malen herdrukt. — *De weenende Christus, voorgesteld in zijne droevige klachte over Jerusalems blindheid enz. be-*

schreeven in 't Evang. van Lucas, cap. XIX: 41—44. Ib. 1677. — *Biddags-stoffe, ofte eenige uitgelezene predikatiën enz. als een vervolg op 't voorgaande werk.* — *Hemelsche zielevangst.* Ib. 1681, zijnde eene verzameling van leerredenen. — *Verklaringe des zendbriefs des H. Ap. Judae,* Ib. 1681. — *Het Jubeljaar, gehouden uit Ps. LXXI:* 17 18; *en de hope van Gods-kinderen uit hare verdrukkingen, uit* 2 *Cor. I:* 10; *en de Brandklok getrokken over Zions zorgeloosheid, om haar op te wekken uit den slaap der zonde, uit Ezech. XXI:* 8—10, *Amos III:* 11. Ib. 1693, enz. ze zijn in 2 folianten verzameld.

VISSCHER (VOLKARD) geb. te *Enkhuizen* 20 Jan. 1639, † 16 Junij 1678, bereidde zich tot de Luthersche Evang.-dienst bij den pred. Hoppe en bezocht daarna de hoogeschool te *Oxford.* Na zijne terugkomst koos de aanzienlijke Luth. gemeente van *Rotterdam* hem in 1661 tot leeraar, welke plaats hij in 1670 verwisselde met die van Amsterdam als adjunct-prediker. Zijne meer verlichte denkwijze vond geen bijval bij zijne ambtgenooten. Het geloof aan de werking der duivelen en de verbindtenissen, die men met hen kon aangaan, waardoor zoo menigeen op den brandstapel gebragt werd, was het zijne niet. Als voorganger van den beroemden B. Bekker, was hij er met kracht op uit, om dat geloof den doodsteek toe te brengen; doch moest ook, even als deze, daarvan de gevolgen ondervinden. Hij had zijne gemeente verwittigd, dat hij den 8 Nov. 1677 eene leerrede zou houden over 1 Cor. 10: 20. Terwijl hij hierin de gevoelens bestreed, toen nog vrij algemeen voor waarheid gehouden, maakte men hem uit voor een' ketter van de gevaarlijkste soort. Nog heviger werd de verbittering, toen hij den 27 Febr. 1678, den voor dien dag bestemden tekst, Matth. 4: 1—11 behandelde en daarbij de verzoeking van Jezus naar zijne inzigten verklaarde. Hij ontkende het bestaan der booze geesten niet, maar wel hunne werking op het menschelijk gemoed, en verklaarde de zoogenoemde verbindtenissen met den duivel voor uitwerkselen van eene verwarde verbeeldingskracht. Ofschoon zijn streven, wegens den kleinen omvang van zijn kerkgenootschap, niet dat opzien baarde, als dat van Bekker, ondervond hij vele onaangenaamheden, waaraan de dood weldra een einde maakte. Zijne eenvoudige en bondige leerredenen onderscheiden zich door zuiverheid van taal en stijl, boven die van vele zijner tijdgenooten. Behalve zijne: *Inwijdingsrede van de N. Luth. kerk te Amst.* 1671, zijn de beide vermelde leerr. na zijn dood uitgegeven, onder den titel: *Verstooringe des satans rijck, voorgestelt in* 2 *pred. over* 1 *Cor.* 10: 20 *en Matth.* 4: 1

enz., onlanghs openlijck geleert door enz. en nu in 't licht gegeven tot onderwijs van de eenvuldigen en overtuijgingh aller lastertongen, door een liefhebber van Godts kerck. Amst. 1678.

VISSCHER (ADOLPH), werd in 't midden der 17de eeuw te *Rotterdam* geb. en † in 1746. Zijn overgrootvader, leeraar bij de Lutherschen te *Brissac*, was tijdens de geloofsvervolgingen met zijnen Bijbel eerst naar *Antwerpen*, vervolgens naar *Amsterdam* gevlugt, en had zich, door huwelijk met eene Hollandsche vrouw, hier te lande gevestigd, en waarschijnlijk ook zijn' geslachtsnaam veranderd. Zijn achterkleinzoon Adolph werd in mannelijken leeftijd door de regering van *Haarlem* tot haren pensionaris benoemd. Om zijne bekwaamheid zag hij zich door S. van Slingelandt hoog geschat. In 1722 werd hij door de Staten van *Holland*, met J. G. v. d. Boetselaar, P. Marcus en J. Groot, naar *Zeeland* afgevaardigd, om de Staten van dat gewest tot eene gezamentlijke bezending naar *Gelderland* te bewegen. Hij nam veel deel aan de raadplegingen over het herstel van 's lands middelen te water, welke het generaal plakkaat van 1725 ten gevolg hadden. In 1727 koos men hem tot lid der commissie, die middelen tot herstel der finantiën van *Holland* moest voordragen, en vermoedelijk is het rapport te vinden in het 2de deel der finantiële stukken, gevoegd bij het beroemd rapport van Goldberg c. s., van zijne hand. In 1730 werd hij aangesteld tot raad-fiscaal der admiraliteit op de *Maas*, en was ook in deze betrekking, als mede in 1731 bij de herziening van 't boven gemelde plakkaat, tot heil des lands werkzaam. Later werd hij secretaris der admiraliteit, terwijl hij tevens lid was der vroedschap te *Rotterdam*, waar hij ongehuwd stierf.

VISSCHER (PIETER), geb. te *Amsterdam*, gaf als jongeling in 1707 een bundel *Herderszangen en mengeldichten* uit, die, hoe onnaauwkeurig in taal en dichtmaat, toch blijken dragen van vernuft en oorspronkelijkheid; terwijl men uit de voorrede verneemt, hoe angstig hij met anderen geweest is voor de gezagvoerende keurmeesters van taal- en dichtkunst in die dagen. Gelijk de meeste zijner kunstgenooten, was hij niet vrij van den wansmaak zijner eeuw. Hij zou er zich welligt van hebben vrij gemaakt en groote verdiensten verworven in 't herders- en minnedicht, indien hij niet in jeudigen leeftijd ware weggerukt.

— (CAREL WOUTER), geb. te *Amsterdam* in 1734, † 1802, was een zoon van den straks genoemden Johannes Visscher (bl. 214.) en van Ida Hillegonda Valckenier. Hij gaf als student reeds eene proef van zijne kunde door het verdedigen eener verhandeling,

later in 't Nederd. uitgegeven, onder den titel: *Over de wettige afzweering van Philips* II. Hij vestigde zich als advocaat in zijne geb.-stad en maakte zich weldra zoo beroemd, dat men hem in 1769 aldaar tot pensionaris benoemde. Hij behoorde tot de gemeenebest-gezinde partij, en was er met zijn ambtgenoot E. F. van Berckel op uit, om de magt des stadhouders te beperken. Hierdoor deelde hij in de gevolgen der omwenteling van 1787, en was een dier regenten, wier uitsluiting van ambten en bewind een deel uitmaakte der voldoening, welke de gemalin van prins Willem V voor zich begeerde. Hij leefde hierop ambteloos tot in 1794, toen hij zich aan 't hoofd stelde eener bezending van burgers ter overbrenging van een verzoek over 's lands belangen. Daarna gevangen genomen en veroordeeld tot een 6 jarige opsluiting, werd hij te *Amst.* naar 't werkhuis gevoerd, waar men een bijzonder vertrek voor hem had ingerigt. Den 19den Jan. 1795 zag hij zich reeds ontslagen en als maire aan 't hoofd gesteld der politie van *Amsterdam*. Met de schokken, die ons land moest verduren, onderging ook zijn lot verschillende veranderingen, voor de geschiedenis minder belangrijk. Hij was gehuwd met Anna Anthonia van Muiden.

VISSER (ADRIANUS DE), geb te *Rotterdam* 5 Jan. 1762, † 4 Aug. 1837, vertrok op zijn 5de jaar met zijne ouders naar *Alkmaar*, waar hij de teekenkunst leerde van J. P. Horstok. Na verloop van eenige jaren begaf hij zich naar *Antwerpen* en schilderde daar onder de leiding van den beroemden B. P. Ommeganck; terwijl hij zich wijders op de stads teekenacademie oefende. De Brabandsche onlusten noodzaakten hem in 1790 naar *Alkmaar* terug te keeren, waar hij vervolgens werkzaam bleef, behalve dat hij zich tusschenbeide een half jaar te *Amst.* ophield, om met P. Barbiers Pz, behangselwerk te schilderen. Hij schilderde en teekende portretten, doorgaans landschappen, met vee en beelden gestoffeerd en gaf onderwijs in de teekenkunst.

— BENDER (JOHANNES PIETER), geb. te *Haarlem* in Nov. 1785, † 9 Dec. 1813, was een kweekeling van het teekengenootschap aldaar, en ontving het eerste onderwijs in die kunst van W. Horstink en in 't graveren van J. de Wit Jz. Welke vorderingen hij maakte in deze laatste kunst, toonen zijne menigte platen, die de hooge goedkeuring van kenners wegdroegen. Zijn graveerstift was zuiver en bevallig, en bezat in kleine beeldjes groote verdiensten. Hij teekende een goed academiebeeld, en oefende zich ook naar de natuur, in de schil-

derachtige omstreken van zijne geb.-plaats. Met goed gevolg schilderde hij ook portretten met olieverw, waartoe hij veel aanleg toonde te bezitten. Zijn ijver voor de kunst en zijn beminnelijk karakter deden hem algemeene achting verwerven, die verhoogd werd door zijne getrouwe vriendschap en zedelijk gedrag. Zijne vrienden bragten in lijkrede en treurdichten zijner nagedachtenis eene plegtige hulde. Hij was lid en medebestuurder van 't Haarl. teekengenootschap *Kunstmin en vlijt.*

VISSER (HANS WILLEM CORNELIS ANNE), geb. te *St Anna Parochie* in 1773, † 20 Sept. 1826, werd door medewerking van zijn peet, den baron van Aijlva, toen grietman van het *Bildt*, tot de letteroefeningen opgeleid, eerst onder de leiding van E. H. Tenckink, daarna op de Franeker hoogeschool, waar hij de godgeleerdheid beoefende. In 1795 werd hij te *Warns* als pred. bevestigd, in 1819 te *IJsbrechtum.* Zijn aan den dag gelegde ijver voor het schoolwezen bragt er aan toe, dat men hem in 1804 benoemde tot schoolopziener en elf jaren later tot secretaris der Prov. Commissie van onderwijs in *Friesland.* Wijl hierdoor de zorg van het schoolwezen hem nog meer tot pligt geworden was, wijdde hij zich hieraan met verdubbelde vlijt, ondervond veel bijval en ondersteuning, doch ook hevige tegenkanting bij lieden, die onafscheidelijk aan het oude gehecht bleven. Onder de vele schriften, die van zijne kunde, werkzaamheid en zucht tot verspreiding van verlichte begrippen omtr. godsdienst, opvoeding en onderwijs getuigen, verdienen inzonderheid melding zijne door de Maatsch. tot nut van 't alg. bekroonde verhand. *Over de kundigheden, welke in de openb. en armenscholen behooren medegedeeld te worden, en de beste leerwijze van dezelve, benevens eene vergelijking daarvan met de Bell-Lancastersche schoolinrigting in Engeland;* en zijn: *Archief voor vaderl. en inzonderheid Friesche gesch.-, oudheid- en taalkunde;* door hem en zijn vriend H. Amersfoordt in 1824 begonnen uit te geven. Eene besmettelijke ziekte nam hem weg, te midden zijner pligtsbetrachting.

VITELLI (CHIAPIN of CHIAPINO), een Florentijnsch edelman, die in den togt tegen de Turken tot ontzet van *Malta* in 1565, zich roemvol had onderscheiden, en daarna met Alba in de *Nederlanden* kwam, onder wien hij den rang bekleedde van veldmaarschalk-generaal. Bij gelegenheid dat hij het leger van prins Willem I, dat over de *Maas* getrokken was (1568), in den voornacht met 2 kornetten wilde bespieden, werd hij overvallen, op de vlugt gedreven met verlies van eenige ruiters en

zijne merrie, die hij om hare snelheid bijzonder beminde. Om dit verlies te wreken, rukte hij bij 't krieken van den dag met eene bende ruiters uit, overviel 's prinsen achterhoede, versloeg 400 Nassauers en maakte 150 paarden buit. Bij den hertog teruggekeerd, zeide hij: „zie daar, hoe vele paarden ééne merrie mij geworpen heeft!" — Hij was tegenwoordig bij den, voor de onzen ongelukkigen slag te *Jemmingen;* hielp *Woudrichem*, *Asperen* en *Leerdam* innemen en was in 1576 bij het beleg van *Zierikzee*, waar hij zich in een' draagstoel her- en derwaarts liet voeren, wegens zijnen ziekelijken toestand en zwaarlijvigheid. Hetzij bij ongeluk, of door den moedwil der dragers, hij viel uit den draagstoel, bezeerde zich deerlijk en liet zich naar *Antwerpen* voeren, waar hij den 5 Maart 1576 in den ouderdom van 56 jaren (volgens Strada) overleed. Hij was een ontuchtig mensch en spotter met de godsdienst; van daar dat er een bijtend Lat. grafschrift op hem vervaardigd werd, met zinspeling op den naam Vitellus, d. i. kalfje:

O, Deus omnipotens! crassi miserere Vitelli,
Quem mors praeveniens non sinit esse bovem.
Corpus in Italia est: tenet intestina Brabantus.
Ast animam? Nemo. Cur? Quia non habuit.

Waarvan ook deze Nederd. vertaling bestaat:

Wil over 't vette kalf, o Heer! u toch ontfermen,
Omdat de snelle dood voor 't kalf geen os ons liet.
Italie bergt het lijf, maar Braband drek en darmen,
Doch niemand weet zijn ziel. Waarom? Hij had ze niet.

VITELLIUS (R.), zie op TELLE (R.), dl. III, bl. 15.

VITRIARIUS (PHILIPPUS REINHARDUS), geb. te *Oppenheim* in de *Neder-Paltz* in 1647, † 30 Julij 1720, gaf te *Geneve* sedert 1673 op openbaar gezag, onderwijs in de regtsgeleerdheid; werd van daar in 1682, als gewoon jurid. hoogleeraar te *Leijden* aangesteld, waar hij door zijne voordragt van het Duitsche staatsregt, gewigtige diensten bewees. Hij zond in 't licht: o. a. *Institutiones juris naturae et gentium.* — *Jus civile privatum ad modum instit. Justiniani.* — *De Praefectis eorumque requisitis.* — Zijne *Institutiones juris publici Romano-Germanici* worden voor zijn beste werk gehouden, waarover de Lunenburgsche hoogl. Pfeffinger een' uitvoerigen *Commentarius* heeft geschreven. Met D. Titius van *Leipzig* geraakte hij in een' hevigen pennestrijd, blijkens Vitriarius' *Vindicae* en Titius' *Castigationes.* — Zijn zoon

— (JOHANNES JACOBUS), geb. te *Geneve* in 1679, † 12 Dec. 1745, ontving zijne opvoeding en vorming te *Leijden;* werd in 1708 te *Utrecht* tot hoogl. in de regten beroepen, en tegen het

einde van 1719 te *Leijden* als gewoon hoogl. van het openbare en bijzondere regt. Hij aanvaardde zijn post 15 Jan. 1720 met eene rede: *De juris naturae necessitate et utilitate;* bragt veel toe tot luister der hoogeschool; trok derwaarts vele aanzienlijke Duitschers en bekleedde het rectoraat in haar schitterendste tijdvak. Slechts weinige schriften zijn van hem bekend. Hij bezorgde een' vermeerd. druk van zijns vaders: *Institutiones nat. et gent.;* gaf eene *Oratio funebris in Schultingii obitum;* en *Theses controversae.* — Als aftredend rector sprak hij in 1721 eene redevoer. uit: *De pactis eorum, qui summum habent imperium;* en in 1737: *De jure alienandi imperia et regna.*

VITRINGA Sr. (HORATIUS), uit den deftigen burgerstand geb. te *Leeuwarden* in 1632, † 1699, bezocht behalve de gewone, ook de Lat. scholen; kwam al vroeg in betrekking tot het provinciale geregtshof, als klerk of anderszins, en won door vlijt en bekwaamheid, de achting van hen die boven hem stonden, zoodat hij allengs tot aanzienlijker posten opklom. Men stelde hem in 1679 aan tot eerste deurwaarder van de kamer in den raad van *Friesland;* 9 jaren later tot substituut-griffier of secretaris aan 't hof van *Friesl.* Na 4 jaren lang dezen post bekleed te hebben, stond hij dien af aan zijn' 3den zoon Martinus; terwijl hij daarna in kerkelijke en stedelijke bedieningen werkzaam geweest is, ook als rentmeester van de geestelijke goederen. Bovendien hield hij zich ijverig bezig met het verzamelen, schikken en overschrijven van zijne in vroegere jaren gemaakte aanteekeningen der merkwaardigste gebeurtenissen van zijnen tijd. Zij bestaan in H. S. in 3 lijvige 4to dln., en zijn in 't bezit van het Prov. Friesch Genootschap ter bevorder. der Friesche geschied-, oudheid- en taalkunde. Van het 1ste en 2de deel luiden de titels: *Annotatiën van eenige aanmerkensweerdige dingen, soo in als buiten de Prov. van Friesland in de tijt van* 20 *jaren voorgevallen, beginnende met den jare* 1657, *en eindigende met den jare* 1676 *incluis, door enz.* De 3de band, zonder bijzonderen titel, bevat de maandel. annot. over 1696 en 't begin van 1697. Men vindt o. a. in 't 1ste deel eene *Lijst der predikanten te Leeuwarden* van de Hervorming af; de *Instellinge van 't hoff prov. in Friesl. en wat veranderinge onder respective governeurs van tijt tot tijt daerinne is voorgevallen* en meer and. stukken. Hij besteedde inzonderheid groote zorg aan de opvoeding zijner zonen, welke hij met zegenrijke gevolgen bekroond mogt zien. — Zijn oudste zoon

— (WIGERUS), geb. te *Leeuwarden* 8 Oct. 1657, † 18 Jan. 1725, genoot aldaar onderwijs in de oude talen, en bezocht in

1675 de Franeker hoogeschool. Hier legde hij zich bijzonder op de regtsgeleerdheid toe, werd 3 jaren later tot doctor in de beide regten bevorderd, na het openlijk verdedigen zijner diss. *De fidei-commissaria hereditatis petitione*, onder zijnen beroemden leermeester Ulr. Huber. Kort daarop liet hij zich schrijven op de rol der advokaten voor het hof van *Friesland* en oefende vele jaren met onvermoeiden ijver de regtsgeleerde praktijk uit in zijne geb.-stad. Hierbij vergat hij zijne schilderoefeningen niet, die zee- en watergezigten tot onderwerp hadden. In zijne stukken mist men doorgaans dien helderen, fijnen en doorschijnenden toon, welke men bij W. van de Velde bewondert, ofschoon zijne vaartuigen goed van teekening zijn. Eene menigte teekeningen zijn van hem voorhanden, die van zijne kunstvaardigheid getuigen. Ze zijn met de pen omtrokken, met O. Ind. inkt, ook wel met indigo en roet of sapverw luchtig opgewasschen. Tevens was hij een goed portretschilder.

VITRINGA (CAMPEGIUS of KEMPE), 2de zoon van Horatius V. en Albertje Kempes de Haan, werd geb. te *Leeuwarden* 16 Mei 1659, en † 31 Maart 1722. In hem ontwikkelde zich vroeg eene bijzondere vlugheid in het aanleeren van talen. Hij begaf zich in 1675 naar *Franeker*, om zich in de Oostersche talen, bijzonder in de godgeleerdheid te oefenen, bezocht ook de Leidsche hoogeschool en verkreeg aldaar in 1679 den graad van theol. doctor. Vóór dat hij eene predikants-plaats vervulde, bezorgde hem de roem zijner geleerdheid te *Franeker* in 1680 een' leerstoel in de Hebreeuwsche taal en oudheden, 2 jaren later in de godgeleerdheid, welke betrekking hij aanvaardde met eene redevoer: *De amore veritatis*, terwijl hem in 1693 ook het onderwijs in de kerkel. historie werd toevertrouwd. Hij behoorde tot de aanhangers van Coccejus, zonder dien slaafsch te volgen; verhoogde den luister der academie door zijne grondige geleerdheid en droeg door mond en pen veel bij ter uitbreiding en bevestiging van het rijk der waarheid. *Utrecht* bood hem in 1698 den open gevallen leerstoel van Witsius aan, en hij zou dien bekleed hebben, zoo de stadhouder Willem III die beroeping had goedgekeurd; deze werd echter terug gehouden door den invloed der Voetiaansche partij. Toen men na Willems dood in 1702 dat beroep herhaalde, wees hij het van de hand en zag zijne jaarwedde door de Friesche Staten aanmerkelijk verhoogd. Aan geleerdheid paarde hij een schrander oordeel, een stalen geheugen, vrijzinnigheid in 't denken, afkeer van alle partij- en twistzucht, ofschoon hij zijns ondanks in onderscheidene geschillen werd medegesleept, toen men zijne regt-

zinnigheid verdacht hield. Onder zijne voornaamste werken telt men zijne *Aphorismi quibus fundamenta doct. christianae comprehenduntur. Fran.* 1688, meermalen herdrukt, ook in 't Nederd. — *Commentarius in lib. prophet. Jesaiae. Leov.* 1714, daar en elders veelmalen herd., ook in 't Nederd. in 6 dln. 4to. — *Observationes sacrae. Fran.* 1683—1714, 6 vol. 4to. — *Hypotyposis hist. chronologica etc.*, Ib. 1708. Na zijn dood zagen nog het licht: *Verklaringen over 't lied van Mozes; Over den propheet Zacharias; Over de brieven aan de Rom. Gal. en Titus; — Over den verborgenen zin der mirakelen van J. C. — Allegorische uitbreid. over de* 6 *daagsche schepping.*

VITRINGA (CAMPEGIUS), zijn zoon, geb. te *Franeker* 24 Maart 1693, † 11 Jan. 1723, trad in 't voetspoor zijns vaders, bezocht, na volbragte theol. studiën in zijne geb.-stad, *Leijden* en *Utrecht*, verkreeg in de eerstgenoemde plaats, in 1715, den rang van theol. doctor en zag zich reeds in 't volg. jaar te *Franeker* aangesteld tot buitengewoon hoogl. in de godgeleerdheid. Toen hij een beroep naar *Zerbst* in die betrekking afsloeg, bevorderde men hem tot gewoon hoogl. Men mogt zich niet lang in het genot zijner begaafdheden verheugen, waarvan zijne schriften getuigenis dragen. Men heeft van hem: *Epitome theol. naturalis.* — *De luctu Jacobi cum Angelo diss.* 2. — Onderscheidene andere diss. *De serpente veteratore; de festo tabernaculorum; de natura peccati etc.*, welke door H. Venema verzameld zijn uitgegeven, benevens de lijkrede op hem door T. Hemsterhuis.

— (HERMAN HENDRIK), uit het bovengemelde roemwaardig geslacht, was de zoon van Martinus V, pred. te *Arnhem*, en van Diderica Maria Ottens. Hij werd geb. in 1757, had zich op de regtsgeleerdheid toegelegd en bekleedde in 1786 te *Elburg* den post van secretaris. De gebeurtenissen aldaar in dien tijd, waaraan hij deel nam, noodzaakten hem die stad te verlaten, terwijl hij zich later door het hof van *Gelderland* voor 6 jaren uit dit gewest gebannen zag. Hij hield zich eenigen tijd buiten 's lands op, keerde daarna in 't vaderland terug, en leefde ambteloos van 1788 tot 1795 meestal te *Kampen*. Na de staatsomwenteling van 't laatstgenoemde jaar in 't bewind geroepen, werd hij eerlang lid van 't collegie van politie, finantie en algemeen welzijn in *Gelderland*, daarna secretaris. Ter vergadering der Staten-Generaal afgevaardigd, moest hij in 1796 als lid der nationale vergadering optreden, waarbij hij als lid der commissie, om eene nieuwe staatsregeling op te stellen, werkzaam was. Bij den aanvang der 2de nation. vergadering,

genoot hij hetzelfde vertrouwen; doch ten gevolge der omwenteling van 22 Jan. 1798, moest hij, met 27 zijner ambtgenooten, in Mei van dat jaar, zich eene gevangenschap getroosten op het *Huis in 't Bosch*, tot den 14 Julij, zonder dat er tegen hem eene gegronde beschuldiging is ingebragt. Later werd hij benoemd tot lid van 't hof van *Gelderland* en tot dat van 't Departement van den O. IJssel te *Kampen;* doch kon aldaar geene zitting nemen, wijl men hem in 1799 koos tot lid van 't wetgevend ligchaam, welke waardigheid hij tot aan zijnen dood (1801) bekleedde. Hij had bij zijne echtgenoote Catharina Metta Lucretia van Hoekelum verscheidene kinderen, waarvan sommige zonen zich onderscheiden hebben door kunde en braafheid.

VIVERIUS (JACOBUS), VIVER, VIJVER of DE VIVERE, zoo als later te *Gend* de familienaam luidde, zag aldaar het levenslicht in 1572, en was naauwelijks begonnen de scholen te bezoeken, of zijne ouders, die der Hervormde leer waren toegedaan, zagen zich gedrongen de vervolgingen te ontwijken naar *Zeeland.* Zij vestigden zich eerst te *Middelburg*, daarna te *Leijden*, alwaar zijn vader als bekwaam goudsmid en glasschilder zijn bestaan vond. Sommige zijner stukken, op kristal geschilderd, droegen de goedkeuring weg der prinses van Oranje, zoodat ze met den Franschen gezant de Buseval *Leijden* bezocht, om hem die te doen bewonderen. Ook prins Willem I begunstigde hem. Toen deze den hertog van Alençon een geschenk wilde vereeren, ontbood hij Viverius, liet hem eene teekening zien van rood krijt, waarop eenige heuvelen en wandelende jonkvrouwen met mandjes aan den arm, waren afgebeeld, welke hij in zilver zou nabootsen. Kort daarop veranderde de vorst van gedachten, wischte de heuvelen uit, en teekende openstaande poorten in de plaats. „Wat moet dat beduiden?" vroeg de prins aan den kunstenaar, — en deze, zijn antwoord gereed hebbende: zeide: „Genadige heer! de poorten beteeke-„nen de harten der onderdanen; zoo lang als die voor den „overheer openblijven, gaat het wel, maar als ze eens gesloten worden, gaat het kwalijk." De prins sloeg hem met de hand op den schouder, en sprak: „Meester! Meester! gij hebt mijne „regte meening gevat." — Doch het kunstwerk is niet voltooid; de meester stierf te *Londen* den 8 Julij 1593. — Onze Jacobus legde zich intusschen ijverig toe op de geneeskunde en bezocht, zoo als de meeste geleerden van dien tijd, *Frankrijk* en *Engeland.* Na zijne terugkomst in 't vaderland, vestigde hij zich eerst te *Vlissingen*, daarna te *Amsterdam*, als genees- en heel-

meester. Als bewijs, hoezeer hij bekend stond als godsdienstig van gemoed, kan strekken: dat de baljuw van eerstgenoemde plaats, hem verzocht — bij afwezigheid van den predikant — eene kindermoordenares in de gevangenis bij te staan. De stichtelijke gesprekken, met deze ongelukkige gehouden, en het voorval zelf zijn door hem op rijm gebragt, en met andere rijmstukken geplaatst in zijn: *Lusthof*, die nimmer — tot geringe schade voor de dichtkunst — het licht heeft gezien. Hij was een werkzaam en zeer belezen man, die, behalve onderscheidene verspreide gelegenheids-verzen, heeft uitgegeven onder den naam van *Philologus Philiatros à Ganda: Wintersche avonden of Nederlandtsche vertellingen. Amst.* 1610, waarvan later onderscheidene drukken verschenen, een in 1650 te *Utr.* met zijn' naam, en vermeerderd met een stuk uit 't Fransch vertaald: *Van het gheluck en ongheluck des houwelijcks.* Het werkje, waarin belangrijke geschiedkundige bijzonderheden voorkomen, bevat ook vele rijmbloemtjes, die weinig dichterlijk gevoel of smaak aanduiden. De slag bij *Nieuwpoort* door prins Maurits, gaf hem aanleiding tot het opstellen van een: *Verhael van Godes goedigheijt en barmhertigheit, in dicht beschreven.* Ook vertaalde hij uit het Lat. van Nathan Chytraeus: *Viaticum of Reijsgelt*, en schreef een: *Handboek der Caerten.* Die begeerig zijn, sommige zijner gelegenheids-verzen te lezen, kunnen te regt in van Meteren's *Hist. der Nederlanden*, folio uitgave, vóór en op het einde der voorrede (van Meteren stond tot hem en zijne ouders in vriendschappelijke betrekking), en vóór de *Aphopthegmata Christiana* van Baudart, zijn stadgenoot. Zijn sterfjaar is ons niet gebleken. In 1612 vervaardigde hij nog een Lat. grafschrift op Jodocus Hondius, toen deze Cosmograaph hoog bejaard te *Amst.* overleed.

VIVIEN (NICOLAAS), geb. te *Dordrecht* in 1631, uit een aanzienlijk geslacht van *Valenciennes*, dat om de vervolging te ontwijken, zich in de eerstgemelde stad neêrgezet, en aldaar met de aanzienlijksten verzwagerd had. Hij was de zoon van Antonij V., heer van *Buvignes*, en van Antonia van den Cornput, en volle neef van den raadpensionaris J. de Witt. Om zijne uitstekende bekwaamheden, werd hij spoedig in de stads regering opgenomen. In 1664 benoemde men hem tot pensionaris van *Dordrecht;* kort daarop tot afgevaardigde der Staten van *Holland*, in welke betrekking hij veel invloed verkreeg. Toen J. de Witt in 1665 als gedeputeerde naar *Texel* ging, van waar hij de vloot door het *Spanjaards-gat* in zee bragt, stelde men zoo veel vertrouwen in Vivien, dat men hem het

beleid der zaken in de vergadering opdroeg. In 1668 zond men hem naar *Zeeland*, ten einde die Staten tot overeenstemming met die van *Holland* te bewegen, ten opzigte der scheiding van het kapitein-admiraal-generaalschap van het stadhouderschap. Toen de inval der Franschen in 1672 het vaderland op den rand des verderfs bragt, werd hij naar de grenzen gezonden, doch spoedig terug geroepen, om de Witt in het stellen van gewigtige stukken de behulpzame hand te bieden. Bij zijne komst vond hij den raadpensionaris gekwetst, weshalve het gansche bestuur der Staten-vergadering voor zijne rekening kwam. Na den moord van de Witten en de daarop gevolgde staatsverandering, deed hij afstand van zijn' post als pensionaris. Wij vinden nog van hem vermeld, dat hij met H. Soete de Lake in 1684 naar *Luik* vertrok, om de grensscheidingen met den bisschop te regelen. Hij schijnt reeds vroeg den noodlottigen uitslag bevroed te hebben, welken de bezwering van het eeuwig edict na zich zou slepen. Terwijl men hiermede in de vergadering bezig was, sneed hij het leêr van een boek met een pennemes tot reepjes, en toen J. de Witt hem vroeg, wat hij deed? was het antwoord: „Ik beproef wat het parkament tegen 't staal vermag." Zijn sterfjaar is onbekend. Eenige dichtstukjes onder den naam van *Vividus* in de *Dordsche kraam* zouden van zijne hand zijn.

VLAANDEREN (LODEWIJK VAN), ridder van 't gulden vlies, geb. 1490, † 1555, sproot uit een' natuurlijken zoon van Lodewijk van Male, graaf van *Vlaanderen*. Zijne moeder was Isabella van Bourgondië, basterd-dochter van Filips I. Als krijgs- en staatsman stond hij in betrekking tot keizer Karel, en onderscheidde zich in 1542 door dapperheid bij 't beleg van *Heinsberg*. Hij was een der gevolmagtigden des keizers, om in 1544 een verbond van vriendschap te sluiten met hertog Willem van Gulik. In dat zelfde jaar werd hij benoemd tot stadhouder van *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht*, in de plaats van den voor *St. Disier* gesneuvelden prins van Oranje, René van *Chalons*; van welke betrekking hij afstand deed in 1547, toen de admiraal Maximiliaan van Bourgondië, heer van *Beveren*, in zijne plaats gekozen werd. Hij vertrok naar *Braband* en *Vlaanderen*, waar hem de keizer in gewigtige zaken gebruikte; zoo sloot hij voor dezen o. a. in 1550 te *Binche* in *Henegouwen* een verbond van vrede met Maria, koningin van *Schotland*; ook was hij een der uitvoerders van diens uitersten wil van 12 Junij 1554 omtrent de Nederlandsche zaken. Hij werd door huwelijk met de inlandsche erfdochter Josina van Praat, heer

van *Praat* en *Moerkerken*, en in 1537 verlijd met de helft van *Puttershoek* en *Westbarendrecht;* ook blijkt het dat hij in vriendschapsbetrekking stond met Viglius ab Aytta.

VLACQ (ADRIAEN), geb. te *Gouda* in de laatste helft der 16de eeuw, was zulk een verdienstelijk wiskundige, dat ons vaderland zich met regt op hem mag verheffen. Hij nam den Herculischen arbeid op zich om de *Trigonometria Brittannica* van Briggs, in 1624 verschenen, waarin 30 duizend logarithmen berekend worden, met nog 70 duizend aan te vullen. De werken, die zijn roem aan 't licht bragten, zijn: *Arithmetica Logarithmica* etc. *Goud.* bij P. Rammaseijn, 1628 in fol. — *Trigonometria artificialis* etc. Ib. 1633 in fol. — *Trigonometria Brittannica*, libri 2, met die van Briggs en Gillibrand en de zijne door hem uitgegeven. Ib. in 1633, in fol. — *Tabulae sinuum, tangentium et secantium*, etc. Ib. 1636 in 8vo. Dit werk heeft de vermaarde Oostenrijksche kolonel De Véga in 1794 doen herdrukken. Ook zijn zijne 2 groote Logarithmen-tafels in 1721 te *Peking* in *China* herdrukt. En zij blijven nog hunne waarde behouden, niettegenstaande de aangebragte verbeteringen van Sherwin, Callet en Vega.

VLACQ (CORNELIS JANSZ.), uit hetzelfde geslacht, dat te *Gouda* in het stadsbestuur langen tijd onderscheidene posten bekleedde. Wij vinden Cornelis Jansz. vermeld in 1572 als schepen en hopman der burgerij, die door zijn kloekmoedig gedrag veel bijdroeg tot het overslaan der stad aan de zijde van den prins van Oranje. Behoorende tot het getal der vrijheidlievende mannen, o. a. met den burgemeester Jan Jacobsz. van Rosendaal, wist hij, dat deze in briefwisseling stond met gemelden prins. Toen men in eene raadsvergadering de vraag opperde, „of zij, in 't geval dat de invoering van den 10den den 20sten penning aldaar eenige onlust verwekte en de heeren wethouders voorgingen, gezind waren te volgen?" ontving men daarop verschillende antwoorden, o. a. van Kievit, schoonzoon van een der burgemeesters: „Neen! noch om 10den, noch om 20sten penning verzet ik eenen voet!" Toen zijn schoonvader hem gebood te zwijgen, gaf hij te kennen: „Ben ik oud genoeg om „uwe dochter tot vrouw te hebben, zoo ben ik 't ook om te „spreken." Hierop nam Vlacq het woord, en zeide: „Neen, neen, mijne heeren! 't is niet geloofbaar, dat de koning van *Spanje*, zulk een goedertieren vorst voor deze landen als zijn vader, ons met zulke zware lasten zou willen drukken. 't Is slechts het werk van 't Spaansche hof, altoos gewoon op eene geweldige wijze over Z. M. landen te heerschen. Om zulk een

aanleg in zijn begin te stuiten, en tot een gewenscht einde te brengen, ben ik bereid, al sloeg ook niemand de hand aan 't werk, om de zaak op zulk eene wijze aan te tasten, dat ze komt daar 't behoort." Men weet, hoe door het moedig gedrag van den jonkheer A. van Swieten, met weinige manschappen de stad voor den Prins gewonnen werd. Toen men het later noodig keurde, *Gouda* te proviandeeren, moest Vlacq als korenhandelaar den voorraad opnemen, en ter vermeerdering zich naar *Dordrecht* begeven, waar het hem gelukte, twee marktschepen, met tarwe, garst en boonen geladen, te koopen. Toen in Junij 1573 een 112tal burgers uit *Gouda* trokken tot ontzet van *Haarlem*, was hij met 2 andere leden der vroedschap aan hun hoofd. De aanslag mislukte, 50 hunner sneuvelden, en het vaandel, waarop de woorden stonden: „*Gods onderstand verwindt de Albanisten*, viel in 's vijand handen. Vlacq ontkwam, en als de langstlevende, heeft hij de namen dergenen, die met hem den dans ontsprongen, in druk uitgegeven.

VLACQ (Roemer), ook Remmert en Rommert genoemd, geb. te *Gouda*, verdient vermelding om zijne dapperheid en roemrijke zelfopoffering. Als zeekapitein voerde hij in 1677 het bevel over 't schip *Het huis te Kruiningen* van 56 stukken, toen onze staat (met *Frankrijk* in oorlog) eene vloot van 7 oorlogschepen en 3 advijsjagten in zee zond, onder den kommandeur Jac. Binkes. Bij een aanval op het eiland *Tabago*, ontstond er een hevig gevecht met de Fransche zeemagt, onder den admiraal d'Estrées. Vlacq's schip moest den eersten schok verduren; de Fransche admiraal op *Le Glorieux* klampte hem aan boord en maakte zich met talrijke manschappen van het dek meester; een gedeelte van V. 's volk sprong in de boot en vlugtte naar land. Onze held bleef onversaagd en liet het anker kappen, om te gelijk met den Franschman aan strand te drijven. Deze liet daarop zijne enterdreggen kappen en niet ver van de plaats, waar Vlacq met zijn schip aan den grond zat, een tweede anker vallen; het werd hevig beschoten, ofschoon nog met een gedeelte der vijandelijke matrozen op het bovendek belast. Geen uitkomst ziende, laat hij zich een tonnetje buskruid brengen en steekt er den brand in. Nu rijst de vlam achter de groote mast omhoog, dringt tot de kruidkamer door, en het *Huis te Kruiningen* springt krakend in de lucht, te gelijk met 2 Fransche schepen; doch de onverschrokken kapitein bragt er, schoon deerlijk gewond, met eenige matrozen het leven af.

Wij vinden hem hersteld in Febr. 1678 in zijn vaderland

terug, om op een anderen bodem, voor de admiraliteit van *Amst.*, eenige koopvaarders naar *Biscaye* te geleiden. Zes jaren later bevorderde Willem III hem tot extraordinaris kapitein bij dezelfde admiraliteit; en deed hij in 1693 onderscheidene togten. In 1703 ter beveiliging onzer koopvaardijvloot, met het schip de *Muiderberg* naar *Portugal* gezonden, had hij op den terugtogt, vergezeld van 5 Nederl. oorlogschepen, een hevig gevecht te verduren met even zoo vele, doch beter bemande en gewapende, Fransche oorlogschepen.

Reeds in 't begin van 't gevecht werd hem een arm en een gedeelte van den schouder weggeschoten; maar hij liet desniettemin den strijd volhouden. De groote mast van zijn schip bonst op 't dek neder, het is bijna reddeloos geschoten. De keizerlijke gezant graaf van Waldsteijn en diens togtgenooten, bij Vlacq aan boord, smeken hem de vlag te strijken; doch krijgen ten antwoord: „Ik heb mijne eer te lief om mij over „te geven, zoo lang ik nog in staat ben, den vijand het hoofd „te bieden." Schrikkelijk wordt de *Muiderberg* geteisterd, 42 lijken liggen op den bodem uitgestrekt en een nog grooter aantal is stervende of gewond. En niet voor dat hij de onmogelijkheid inzag, zich langer te kunnen verdedigen, en zelfs door zijne wonden niet eens in staat om den brand in 't kruid te steken, liet Vlacq de bloedvlag strijken. Gedurende de 4 uren, dat hij met de zijnen nog aan boord moest blijven, dreigde het water, dat van alle kanten het doornagelde schip binnenstroomt, hen te verzwelgen; doch vóór dat het naar den kelder ging, werden zij door Fransche sloepen afgehaald, en vervolgens naar *Toulon* gevoerd, waar onze held na verloop van 5 weken, den 17 Julij 1703 aan zijne wonden overleed. Hij verdient de hulde der nakomelingschap, daar hij, even als Claessen, de Lange, van Speijk en andere helden, een' eervollen dood boven eene schandelijke gevangenschap de voorkeur gaf. Onder zijn wapen in de St. Janskerk te *Gouda* vindt men het volgende bijschrift:

Vlacq, Vrankens schrik, ontarmd! die storv,
Toulon dees zee-leeuws asch verworv.
Een held, die noijt verwinnaar kon
Voor dat hij alles overwon.

VLACQ (MICHIEL), ofschoon elders VLACK of VLAK genoemd, aarzelen wij niet, wijl hij uit *Gouda* geboortig was, zijn naam te spellen, even als de bovenstaande. Wij weten van hem alleen, dat hij in 't midden der 17de eeuw leefde en een zoetvloeijend dichter was. Hij maakte zich als zoodanig bekend door het opstellen en uitgeven van een, toenmaals veel ge-

bruikt liedeboekje, getiteld: *Den nieuw verbeterden lusthof geplant vol uitgelezene, eerlijcke, amoreuse en vrolijcke gezangen, benevens Bruilofts-banket met* 14 *liedekens ghemackt door M. V. binnen der Goude. Amst.* zonder jaartal, in langwerpig formaat, 4de druk.

VLADERACCUS (CHRISTOPHORUS), geb. te *Giffen* in *N. Braband* in 't begin der 16de eeuw, † 15 Julij 1601, voerde doorgaans den naam van DUCISSYLVIUS, wijl hij een natuurlijke zoon was van den heer van Giffen, uit het aanzienlijk geslacht der Vladeracken. Hij heeft zich bijzonder in de classische letterkunde geoefend; werd omstreeks 1551 conrector der toenmaals zeer bloeijende Lat. school te *Amersfoort*, gesticht door de Broederschap van G. Groote; vertrok van daar in 1559 naar *'s Hertogenbosch*, waar hij als rector en later als hoogleeraar in de welsprekendheid werkzaam was en ook de Gr. en Hebr. talen onderwees. Cicero was zijn geliefdkoosde schrijver, blijkens zijne *Polyonyma Ciceroniana, vario indice ut in diversarum nationum linguis servire possint, accommodatissime conscripta. Antv.* 1597, herdrukt in 1610 en 1625. Het werk prijkt met eene opdragt aan de magistraat van *Amersfoort*, waarin hij o. a. den bloei der letterkunde in die stad beschrijft. Door de instellingen van prijzen en belooningen ten behoeve der leergierige jeugd, was de kennis der Lat. taal in 1550 aldaar zoo algemeen geworden, dat (N. B.!) de geringste ambachtsman die taal verstond en sprak; de koopman was zelfs gemeenzaam met het Grieksch; de jonge dochters en dienstmaagden zongen Lat. liederen; men hoorde die taal alom op straat; en Cicero zou behagen geschept hebben in de zuiverheid en netheid der uitdrukking; ja, zoo groot was het verlangen der ouders naar vermeerdering van kennis bij hun kroost dat, tijdens eene overstrooming, die tot aan de vesten van *Amersfoort* doordrong, de inwoners liever de hulp van vreemdelingen duur betaalden, tot redding van hun vee, dat buiten de stad graasde, dan dat hunne kinderen één enkelen dag het schoolonderwijs zouden missen. Ook gaf hij o. a. in 't licht: *Formulae Ciceronianae, epistolis conscribendis utilissimae. Antv.* 1586. — *Flores M. A. Plauti, comici selecti, cum scholiis.* Ib. 1597; en maakte zich als Lat. dichter bekend door zijn' lijkzang op Macropedius en andere stukken.

VLADERACCUS (JOHANNES FLORAGIUS), zijn zoon, geb. te *'s Hertogenbosch*, was niet alleen zeer bedreven in de Lat. en Gr. talen, maar ook in de muzijk en 't schoonschrijven. Welk eene betrekking hij bekleed heeft, schijnt onbekend. Hij beoefende inzonderheid de Lat. dichtkunst. Er bestaat van hem

een uit 't Vlaamsch vertaald stuk, getiteld: *Calvinus, dialogus poeticus.* Silvaeduc. 1582. Volgens *Paquot* is het eene vermakelijke zamenspraak, waarin Pluto, na eerst het gevoelen van Minos, Eäcus en Rhadamantus te hebben ingewonnen, aan Charon gelast, geen Hugenoot meer met zijne schuit over te zetten, uit vrees dat zij de hel ook in oproer zouden brengen, gelijk zij *Frankrijk*, *Schotland*, en vooral de *Nederlanden* gedaan hadden. Ook schreef hij: *Epigramma in laudem civit. Silvaeducensis*, in 't Gr. en in 't Lat. — *In laudem domini Helmondani* (A. de Cortenbach) en meer van dien aard. — Zijn broeder

VLADERACCUS (PETRUS) was, even als zijn vader Christophorus, rector in de oude en Hebr. talen, welken post hij later verliet om priester te worden te *Oorschot*; alwaar hij zijne dagen eindigde in 1616. Nog meer dan zijn vader en broeder muntte hij uit in dichttalent. Ter oefening zijner leerlingen schreef hij een drama, getiteld: *Tobias, comoedia sacra. Silvaeduc.* 1595. — *Carmen scholasticum.* Ib. 1600. — *Exsequiae solennes Philippo II Hisp. regi.* etc. Ib. 1600, waaruit zijne Spaanschgezindheid blijkt. Zijn werk: *Diarium rerum per singulos dies in obsidione Silvaeducensi principem Mauritium Nassovium gestarum*, Ib. 1601, (een dagverhaal der vruchtelooze belegering van *'s Bosch*, door prins Maurits in Nov. 1601) heeft welligt eenige geschiedkundige waarde.

VLAK (JOHANNES), predikant eerst te *Soetermeer* (1657), daarna te *Purmerend* en eindelijk te *Zutphen*, waar hij † in 1690, behoorde onder de eclectische theologen, die geen partij koos, maar met onpartijdigheid de H. Schriften onderzocht. Hij werd door B. Bekker toegejuicht, maar geenszins door de vele leeraars der Herv. kerk, die zijne stellingen voor onregtzinnig verklaarden. Men vindt ze uitvoerig geboekt in de *Gesch. der Nederl. Herv. kerk* door IJpey en Dermout, II, 567 enz. Hij verwierp het verbond der werken, als een verdichtsel van de godgeleerden zijner eeuw; en legde zijne gevoelens vrijmoedig bloot in zijn *Eewig Evang. of leer der zaligheid, vervat in een na-leezing over de beloften aan de vaderen wet door Mozes en waarheid in Christus. Amst.* 1684 en Utr. 1708. — *Zegen en vloek.* Ib. 1685. — *De heilige Sabbath.* Ib. 1686. — *Oefening in wijsheid tot matigheid.* Ib. 1687. — *Witte keursteen.* Ib. 1690, waarin zijne gevoelens nog duidelijker worden ontwikkeld, dan in zijne *Trias dissert. de Dei oper.* etc. Ofschoon hij een Coccejaan heette, verschilde hij met Coccejus o. a. omtrent de leer der regtvaardiging, blijkens zijne verhand. *Mosis foedus in campis Moabi.* Ib. 1684. Hij vond een geweldigen

tegenstander in H. Brinck, pred. te *Utrecht*, Koelman, Leidekker en anderen; doch dit had voor hem te *Zutphen* dat treurige gevolg niet, hetwelk de kerkelijke opstand tegen Bekker te *Amsterdam* had. Alleen de klassis van *Walcheren* trok zich zijne zaak aan na zijn' dood.

VLAKVELD (JOHAN) woonde in de laatste helft der 17de eeuw als med. doctor te *Haarlem*, en schreef een werkje tegen Galenus Abrahamsz. de Haan (zie dat art. deel I, bl. 7), die het gebruik van bier had veroordeeld en dat van water aanbevolen, onder den titel: *Galenus hydropotes elenchomenos.* Hij maakte zich ook als dichter bekend door een tooneelstuk *Hildegond of doorstreede kuisheit. Haarl.* 1663, en door eene Psalmberijming, getiteld *Davidis harp-zangen.* Ib. 1683, met verschillende dichtmaten, door Mr. S. le Fevre van nieuws op muzijk gebragt, en herdrukt met eenen nieuwen titel in 1706.

VLAMING (PIETER), geb. te *Amsterdam* 29 Maart 1686, † 2 Febr. 1733, begaf zich, na het verlaten der Lat. scholen, naar *Leijden*, waar hij zich in de regtsgeleerdheid oefende. In zijne vaderstad teruggekeerd, werd hij in 1719 aangesteld tot boekhouder bij de O. Ind. Comp. Niettegenstaande de veelvuldige bezigheden, aan dat ambt verbonden, wist hij nog tijd uit te woekeren voor letteroefeningen. Behalve in de Lat. en Gr., was hij ervaren in de Fransche, Eng., Italiaansche en Hoogd. talen; en heeft met vele uitmuntende werken onze letterkunde verrijkt. Met zijn vriend J. B. Wellekens, gaf hij in 1711 *Dichtlievende uitspanningen* in 't licht, welke in 1735 herdrukt werden; bestaande grootendeels uit herderszangen, in den smaak van Guarini, Marino en andere Italiaansche dichters. Ook bezorgde hij eene nieuwe en fraaije uitgave van Spieghel's *Herts-spieghel en andere zedeschriften.* Amst. 1723, met het leven des dichters; 2 jaren later de *Rederijkkonst* van D. van Hoogstraten; en in 1730 eene dichtmatige vertaling der *Arcadia* van Sannazarius, met aanteek., platen en het leven van den Italiaanschen dichter; gelijk mede in 1711 L. Schermer's *Gedichten*, herdrukt in 1725 en 1743. Daarenboven ondernam hij eene uitvoerige beschrijving van *Amsterdam*, maar hoe ver dit werk ook gevorderd en ofschoon het reeds ter perse was, heeft zijn dood de voltooijing verhinderd. Onder de dichters van zijnen tijd munt hij uit door bevallige schildering, zachtheid en eenvoudigheid, en wist ook soms een krachtigen toon aan te slaan in het hofdicht *Hogerwoerd* (zijne buitenplaats bij *Haarlem*). Hij had bij zijne vrouw Wijnanda Calkoen 14 kinderen, van welke slechts 2 zonen en 2 dochters hem overleefden.

VLEERTMAN (WILLEM), geb. 1 Aug. 1658, † 23 April 1742, werd als zoon van een officier in 's lands dienst, terstond na zijn' doop als kadet aangemerkt. Als zoodanig trad hij op zijn 14de jaar in werkelijke krijgsdienst en gaf zoo vele blijken van moed, dat men hem 4 jaren later tot luitenant bevorderde. Met zijne daden en dikwijls wonderbare lotgevallen zou men een boekdeel kunnen vullen; wij stippen hier slechts de merkwaardigste aan. De Nijmeegsche vrede stuitte hem ten jare 1678 in zijne militaire loopbaan, zoodat hij te *Amsterdam* eene suiker-raffinaderij begon en in 't huwelijk trad met Rebekka Beuns. Bij het uitbreken van een' nieuwen oorlog met *Frankrijk* in 1684, nam hij als vrijwilliger dienst, vergezelde prins Willem III op diens togt naar *Engeland*, die hem later naar *Munster* zond, om depêches aan den graaf van Opdam over te brengen. Zijne vreemde ontmoeting aldaar is medegedeeld in den *Geld. Volksalm.* van 1849. In *Engeland* teruggekomen, nam hij deel aan de gevechten in *Ierland* en werd door den koning naar *Savoije* gezonden, om den hertog de tijding te brengen van de overwinning, aan de *Boyne* behaald. In 1691 volgde hij het staten-leger als kapitein naar *Braband*; gaf hier een sprekend bewijs van zijne onomkoopbaarheid; liet het volgende jaar zijne bediening als kapitein varen; nam als courier onderscheidene zendingen waar naar *Constantinopel*, *Weenen* en elders; tot dat de Rijswijksche vrede in 1697 hem noopte eene andere betrekking te aanvaarden, namelijk om den zoon van den Amsterdamschen burgemeester F. de Vicq op eene buitenlandsche reis te vergezellen. Tot belooning voor zijne moeijelijke taak, maakte genoemde burgemeester hem sluiswachter van de *Kolksluis* binnen de stad. Doch een rustig leven viel niet in zijn' smaak. Hij woonde in 1700 de inneming der vesting *Tonningen* bij; maakte zich vervolgens verdienstelijk door, onder den generaal Coehoorn, het opzigt te nemen over de doorsnijding aan de Waal bij *Pannerden*. Als commissaris der approches, bewees hij voor *Keizerswaard* en in *Vlaanderen* aanmerkelijke diensten; was in 1703 werkzaam bij de verovering van *Bonn* en *Limburg*, en geene overwinning werd er behaald of men zond hem als courier naar *'s Hage*, om daarvan de tijding over te brengen, 't geen hem verscheidene gouden ketens, medailles en ducaten opbragt. Wijl er in 1707 in 't veld weinig voorviel, hield hij zich eenigen tijd te *Amst.* op en vond gelegenheid aan den juwelier D. Schelte (die ook als een mild rijmelaar bekend is) eene gewigtige dienst te bewijzen, door het achterhalen van een paar dieven, die hem van een doosje

juweelen beroofd hadden. De vele belegeringen en gevechten, die hij bijwoonde van 1708—13, waarbij hij blijken gaf van dapperheid en beleid, moeten wij stilzwijgend voorbijgaan. De vrede van *Utrecht* in 1713 bragt hem weder te *Amst.*, waar hij bedankte voor den post van onderschout, welken de regering hem aanbood; hij trad het volgende jaar in dienst bij *Pruissen*, destijds in oorlog met *Zweden*, toonde bij 't beleg van *Straalsond* zijne bekwaamheid als ingenieur; doch haalde zich hierbij eene zware ziekte op den hals, waarvan 's konings lijfarts Stahl hem genas. In 1716 keerde hij naar *Amst.* terug, na eene belooning van duizend ducaten uit 's konings hand ontvangen te hebben; en bragt er veel toe bij, om die stad voor eene dreigende overstrooming te behoeden. Hij wist in 1728 de oprigting van eene O. Ind. maatschappij te *Altona* te verhinderen, en 2 jaren later een dreigend oproer te *Amst.* te stillen, ontstaan door eene nieuwe belasting op de huizen. Onvermoeid bleef hij werkzaam tot in hoogen ouderdom; steeds uitmuntende in ware vaderlandsliefde, bezat hij een nederig gemoed, was matig, ingetogen en afkeerig van 't spel, en gebruikte nooit, dan in hoogen nood, eenigen sterken drank. Als eene bijzonderheid staat er van hem geboekt, dat hij geen tanden, maar alleen kiezen bezat, en dat hij, gedurende een tijdvak van 22 jaren, 45 belegeringen had bijgewoond. Toen keizer Joseph I hem tot den ridderstand wilde verheffen, wees hij zulks van de hand; doch in 1708 viel zijn' broeders zoon Johannes Frederik Vleertman, toenmaals Lt.-ingenieur van den Paltzischen keurvorst, die eer te beurt.

VLEESHOUWER (ISAÄK), geb. te *Vlissingen* in 1643, † 30 Sept. 1690, was een leerling van den vermaarden schilder J. Jordaens, bij wien hij zeer in achting stond. Na eenige jaren onder dezen meester te *Antwerpen* de kunst met vrucht te hebben uitgeoefend, keerde hij naar zijne geb.-stad terug, waar hij onderscheidene historie-stukken en portretten vervaardigde, van zuivere teekening, levendig koloriet en nette ordonnantie.

VLETTER (WILLEM CORNELIS DE), geb. te *Rotterdam*, in 1781, † 27 Nov. 1831, werd aldaar in 't gereformeerde burgerweeshuis opgevoed en opgeleid tot onderwijzer. Zijne kunde en ijver bekwaamde hem daartoe meer en meer. Als kindervriend had hij er bijzonder slag van, het karakter zijner leerlingen te doorgronden, en te voorspellen wat er van hen worden zou. Hij achtte het niet beneden zijne waardigheid, zich in de spelen der kinderen te mengen, waartoe hij zich eene groote verzameling van kinderspeelgoed had aangeschaft,

en met hen kind te zijn. Zijne school was in den *Houttuin* zijner geb.-stad. Hij bezat ook dichterlijke gaven, en het talent om voor de vuist of naar opgegevene rijmklanken een vers te maken. Zijne dichtstukken zijn verspreid; men vindt de tijdschriften, waarin ze voorkomen, en eenige proeven, aangehaald in het *N. Biogr. woordenb. van Nederd. dichters*, door A. J. v. d. Aa, III, 302. Hij stond met vele aanzienlijke inwoners in vriendschapsbetrekking, bijzonder met J. Scharp, van wien hij in 1828 eene levensschets, met eene bloemlezing uit 's mans schriften, uitgaf.

VLIEG (CAROLUS). Van dezen poëtaster kunnen wij niets anders melden, als dat hij in 1765 twee rijmstukken in 't licht zond, het eene getiteld: *De val van Adam*, in 3 boeken, en het andere: *Bekeering van Saulus* (N.B.!) *dichtkundig beschreven.* Hij behoorde met van Spaan en van Iperen onder de werkzaamste leden van 't genootschap: *Kunstliefde spaart geen vlijt*, in welks bundels vele proeven van zijn dicht- of liever rijmtalent voorkomen.

VLIEGER (SIMON DE), geb. te *Amsterdam* in 1612, was een uitstekend zee- en landschapschilder. Zijne zee- strand- en havengezigten, die uitmunten in fraaiheid van schildering, in helderen en zilverachtigen toon, zijn zeer geacht en gezocht; als ook zijne fraai gestoffeerde landschappen en teekeningen. Er bestaan ook van hem eenige geëtste prenten, voorstellende land- bosch- berg- strand-gezigten en verschillende dieren. In de *Notitie* van 't Museum te *'s Hage* staat N° 241 als van S. de Vlieger te *Gend* aangeduid; *Gend* is een der vele abuizen van die *Notitie.* Is dat nummer echter ook van hem, dan heeft hij zich ook verdienstelijk gemaakt als portretschilder; dat stuk stelt voor: eene jonge dame, met haar' vrijer, hare moeder en zuster, 't portret beschouwende dat de schilder van haar vervaardigd heeft. W. van der Velde Jr. was een zijner beroemdste leerlingen. Vondel vereerde hem met een lofdicht. — Zijne dochter

— (CORNELIA DE), geb. in 1631, wordt geroemd als eene verdienstelijke dichteres. In een' bundel, getiteld: *Amstelsche Zang-godin*, zijn eenige van hare stukken opgenomen, waaruit wij het grafschrift op haar vader afschrijven:

Hier rust de Vlieger, die weleer door zijn penceelen,
Om prijs streed met natuur, op doeken en paneelen;
En door zijn ijver en natuurdrift aangevoert,
De lasterzieke nijd de lippen heeft gesnoert.
Deez' zark houd wel zijn lijk, maar niet zijn lof gesloten;
Die op de tongen zweeft van al de konstgenoten.

VLIET (JOHAN VAN), van *Woerden*, heer van *Heilo* en *Hoencoop*, was in 1571 burgemeester van *Haarlem*, en der staatsgezinde partij toegedaan, zijn' ijver voor de goede zaak toonende, door het waarnemen van gewigtige bezendingen. Men zond hem in 1572 met R. Cant naar 't Noorder-kwartier, om nevens Sonoij (wiens gewelddadigheden de Staten niet goedkeurden), het beleid der oorlogszaken te voeren. In den herfst van 't gemelde jaar, toen vele leden der Haarlemsche vroedschap werden afgezet, behield hij met eenige anderen zijn' post; en bewees, gedurende de belegering dier stad, gewigtige diensten, terwijl hij zoo veel mogelijk de wreedheden tegenging, die uit weerwraak aan de Roomschgezinden gepleegd werden; ofschoon hij ze niet altoos kon beletten. Na de verovering der stad, werd hij met andere regenten gevangen gezet; doch na verloop van eenige maanden, op zijn woord (gelijk men zegt) ontslagen, van welke vrijheid hij zich bediende om, met hulp van Albrecht Claasz., als molenaarsknecht verkleed, buiten de stad te komen. Na de verdrijving der Spanjaarden in 1575, naar *Haarlem* teruggekeerd, zag hij zich, met anderen, door den prins benoemd tot lid van den landraad over de prov. *Holland*, om met dezen het bestuur der zaken te deelen; welke landraad weldra buiten werking kwam, wijl de Staten met den prins het daaromtrent niet eens konden worden. Als bewijs welk een vertrouwen men in hem stelde, kan dienen zijne benoeming tot baljuw van *Voorne* en gouverneur van *den Briel*. Daarenboven vinden wij hem in 1589 als ridder beschreven ter dagvaart van *Holland*. Hij is 2 maal gehuwd geweest, aan Aleijd van Duvenvoorde en aan Maria van Duvenvoorde, doch liet slechts ééne dochter na, later getrouwd met Jan van Doornick.

VLIET (JAN VAN) of JANUS VLITIUS, een voornaam regtsgeleerde, eerst schepen, daarna, in 1653 griffier van *Breda*, zijne geb.-stad, stond met verscheidene geleerden in vriendschappelijke betrekking, o. a. met Adr. Blijenburg, N. Heinsius, C. Kinschot en Jac. Cats, voor wiens *Ouderdom en Buitenleven* hij een uitvoerig gedicht schreef. Hieruit en uit zijne verzen in den *Bredaschen almanak*, door hem uitgegeven in 1666, achter zijn werk getiteld: *'t Recht van successie volgens de costumen der stad en lande van Breda*, blijkt zijn' aanleg voor de Nederd. poezij. Van zijne Lat. verzen moeten hier en daar ook proeven voorkomen. Van de afzonderlijk uitgegevene vermelden wij: *Quinquatruum Bredanarum descriptio, sive in inaugur. athenaei Arausiaci Bredae solenniter instaurati, poëma. Bre-*

dae 1647. Nog schreef hij o. a. eene *Chronijck van Breda.* Ib. 1665, welke ook geplaatst is achter zijn' gemelden *Almanak.* — *'t Vader ons, in* 20 *oude Duijtse en Noordse taelen met d' uijtleggingen* enz. zonder jaarmerk of drukplaats, 't welk gevonden wordt in de Bibliotheek der Maats. v. Nederl. letterk. te *Leijden.* — Hij stierf in 1666.

VLIET (WILLEM VAN), geb. te *Delft* in 1584, † 1642, legde zich eerst toe op het hist. schilderen, daarna op het meer voordeelig vak van portretteren. Hij had een vaardig en vloeijend penseel, en was een geruimen tijd leermeester van zijn neef.

— (HENDRIK VAN), die ook eerst hist.-stukken, maanlichten en perspectiven schilderde. De beelden, waarmede hij ze stoffeerde, zijn in den trant van E. de Wit, en staan bij kenners in hooge achting. Later volgde hij het voorbeeld van zijn oom en vervaardigde portretten, waarbij Miereveld zijn leermeester was en waarin hij gelukkig slaagde. Men betreurt het echter, dat hij zich niet bij het eerste vak gehouden heeft, dan zou men meer kerkjes met invallend zonlicht van hem bezitten, natuurlijk en fraai gepenseeld en keurig gestoffeerd.

VLIET (JAN GEORGE VAN), waarschijnlijk uit het zelfde geslacht, geb. te *Delft* in 1610, was niet alleen schilder, maar ook etser, voor de kunst opgeleid door den vermaarden Rembrandt, in het navolgen van wiens manier hij gelukkig slaagde. Onder het aantal door hem geëtste prenten, die veel verdienste hebben, munten uit die, welke hij naar zijns leermeesters stukken gegraveerd heeft, o. a. *St. Hieronijmus in eene spelonk* en *Loth met zijne* 2 *dochters.* — In G. van Spaan's *Beschr. van Amsterdam*, bl. 423, wordt gewaagd van eenen GILLIS VAN VLIET, als beroemd in snijkunst van papier.

— (ADRIAAN VAN DER), geb. te *Rotterdam* 9 Jan. 1708, † 10 Julij 1777, behoorde tot de zoetvloeijende, keurige en nette dichters van zijnen tijd, die dagelijksche denkbeelden, zonder poëzij, aardig in rijm wisten uit te drukken. Hij was natuurlijk lid van een paar dichterlijke genootschappen, van *Natura et arte*, in zijne geb.-stad, en van *Kunstliefde spaart geen vlijt* te *'s Hage.* Hij gaf in 1772 een heldendichtstuk, (zoo als men 't noemde) in 't licht, getiteld: *De Spanjaerd binnen Rotterdam;* later met eenige veranderingen en aanteek. opgenomen in zijne: *Vruchten der dichtlievendheid.* Leijd. 1778, na zijn' dood uitgegeven door den Haagschen pred. J. van Spaan.

VLOOSWIJK (CORNELIS VAN), heer van *Vlooswijk*, *Die-*

merbroek, *Papenkop* enz. werd, als lid van den raad der stad *Amsterdam*, met 4 anderen in 1654 gemagtigd, om voor de veiligheid en versterking der stad behoorlijk zorg te dragen. In 1660 werd hij, als burgemeester, door de wethouderschap met 3 andere heeren afgevaardigd naar koning Karel II van *Engeland*, die zich destijds hier te lande ophield, om hem met zijne troonsverheffing geluk te wenschen, en tevens uit te noodigen, *Amst.* te bezoeken, 't welk echter beleefdelijk geweigerd werd. Zijne vrouw Anna van Hoorn wist hem te bewegen, dat Vondel in Jan. 1658 tot boekhouder werd aangesteld bij de bank van leening, op eene jaarwedde van *f* 650. Toen er in 1668 gehandeld werd over de al of niet versterking van *Naarden*, was hij ook als burgemeester werkzaam, en de versterking kwam niet tot stand. Bij het indringen der Franschen in 1672 op vaderlandschen bodem, zag men het verkeerde dier handelwijze in; en nu moest alles in 't werk gesteld worden, om den vijand buiten *Amst.* te houden. Onder het opzigt van Vlooswijk en anderen, werden de waterkeeringen rondom de stad doorstoken, en door deze en andere middelen de vijand geweerd. — Verdere berigten omtrent hem ontbreken.

VLOTEN (WILLEM ANTONIJ VAN), geb. te *Utrecht* in 1740, † 1809, voltooide zijne theol. studiën aldaar, en werd in 1767 predikant te *Waddingsveen*. Reeds in 1770 noodzaakte de zwakke staat zijner gezondheid hem, zijne dienst neder te leggen. Hij woonde daarop te *Utrecht*, te *Gouda* en *Leijden*, laatstelijk te *Amsterdam*. Hoewel ambteloos, bragt hij toch zijn leven niet werkeloos door, maar besteedde het aan eene vlijtige beoefening der H. Schriften en het zamenstellen van uitvoerige werken. Op raad en aandrang van H. A. Schultens ondernam hij eene nieuwe vertaling des bijbels, waarvan hij de eerste proeven ter beoordeeling zond aan de hoogl. Chevalier en Schröder, die hem tot dat werk aanmoedigden. Het verscheen te *Amst.* in 1789 onder den titel: *De bijbel, vertaald, omschreven en door aanmerkingen opgehelderd* en werd voltooid in 1796, in 13 dln., met kerkelijke approbatie tot aan het 10de deel, waarmede het N. Test. begint. De zwarigheden, die men daaromtrent maakte, deden hem besluiten, zich als lidmaat aan de Nederl. concessie te onttrekken, om vrijheid van uitgave te erlangen. Hoe doorwrocht ook, vond het bij velen afkeuring, zoo om den duisteren stijl, als om de willekeurige omschrijvingen, waarbij soms denkbeelden voorkomen, welke niet met het redebeleid der schrijvers, noch

met den grondtekst strookten. In 1798 begon hij een ander werk, getiteld: *De praktijk des Bijbels* in 6 dln. *Amst.* 1802, hetwelk meer goedkeuring verwierf en zich aanbeval door menschkundige en wijsgeerige opmerkingen; als ook zijne *Theologie des bijbels, of de voornaamste waarheden der gewijde schriften, aaneengeschakeld beschouwd.* Ib. 1803 in 2 dln. Nog heeft men van hem *De bijbel als opvoedingsboek.* 1805. — *Verhandeling over den zorgelijken toestand der godsd. gezindheden in den tegenw. tijd.* Ib. 1805, waarop eene tweede verhand. volgde: *Den middelweg aanwijzende tuss. de uitersten van den tegenwoordigen tijd.* Ib. 1806. — *Het hoog bewind der Godheid over het geheele menschdom enz.* 1809—12, in 4 dln. Het is te bejammeren, dat van Vloten de gave niet bezat, zijne gedachten duidelijk en geregeld voor te dragen; in een tegenovergesteld geval zouden zijne schriften uitgebreider nut gesticht hebben.

VLUGGIUS (JACOBUS), geb. te *Amersfoort* in de 16de eeuw, maakte zich bekend als een niet onbevallig Lat. dichter door zijne *Paraphrases hymnorum V. et N. Testamenti, libris 2 comprehensae. Franeq.* 1600 en opgedragen aan Janus Donza, heer van *Noordwijk.* Peerlkamp maakt van hem geene melding.

VOCKESTAERT (HENDRIK MELCHIOR), geb. te *Delft* 4 Mei 1794, † 25 Febr. 1840, oefende zich aldaar in de N. en Oude talen, bezocht de Leijdsche hoogeschool, om zich op de regtsgeleerdheid toe te leggen; verdedigde in 1816 met roem zijne diss. *De L. Cornelio Sulla, legislatore*, die eene blijvende waarde zal behouden, en in *Duitschland* eene nieuwe uitgave waardig werd geacht. Hij vestigde zich eerst te *'s Hage* als advokaat; werd in 1823 te *Dordrecht* als substituut-officier aangesteld en bekleedde dezen post met getrouwheid, terwijl hij steeds de O. Classici, vooral Homerus, Plutarchus en Cicero beoefende. De geschiedenis van vroegeren en lateren tijd boeide inzonderheid zijne aandacht, maar vooral die van het vaderland met zijne letterkunde. Hij was niet slechts een beminnaar, maar ook een beoefenaar der dichtkunst. Enkele proeven daarvan zien het licht o. a. in de *Mnemosyne.* Zijne nederigheid was te groot, om tot de uitgave van meerdere te kunnen besluiten, 't geen te bejammeren is. Men toonde zijne verdiensten op prijs te stellen, door hem te benoemen tot mede-curator der Lat. scholen te *Dordrecht*, en in 1839 tot regter bij de regtbank aldaar.

VOERMAN (HENDRIK) bekleedde te *Amsterdam* een hoofdgaarders post in 't laatste gedeelte der 18de eeuw; doch was tevens een bekwaam kunstenaar in 't nabootsen uit papier, in

beknopt bestek, van aanzienlijke gebouwen, o. a. van 't Koninklijk Paleis te *Amsterdam*, de St. Paulus-kerk te *Londen* en de St. Pieter te *Rome*; het laatstgemelde kunstgewrocht werd in een' tijd, toen men niet veel geld aan liefhebberijen besteedde (1796), uit zijne nalatenschap voor *f* 4000 verkocht.

VOERST (ROBBERT VAN), geb. te *Arnhem* in 1596, wordt voor een leerling van P. Pontius gehouden in het teekenen en plaatsnijden; hij volgde ten minste diens manier. Hij heeft zich meestal in *Engeland* opgehouden, waar hij graveur des konings schijnt geweest te zijn. Het laatste werk, dat aldaar van hem het licht zag, is van 't jaar 1635. Het meest graveerde hij portretten, later niet in den trant van zijn leermeester, maar in dien van Gilles Sadeler uit *Brussel*.

— (HIDDO VAN) TOT HAAGENVOORDE, heer van *Jaarsveld*, geb. in 1603, † 1660, was een Overijsselsch edelman, die, in 1639 gekozen werd tot drost van *Vollenhove*, later tot drost van *Salland*, en als zoodanig een groot gezag uitoefende. Inzonderheid nam hij een werkzaam deel in de onlusten, welke *Overijssel* in 1654 verdeelden. Na een' tegenstand van 3 jaren gelukte het hem, om zijn zwager, den drost van *Lingen*, Rutger van Haersolte tot Haerst, tot drost van *Twente* benoemd te krijgen. Hij stond met dezen aan 't hoofd van dat gedeelte der Overijsselsche ridderschap, hetwelk met de steden *Kampen* en *Zwol* Willem III tot stadhouder en Willem Frederik van Nassau tot luitenant had gekozen. Hij was gehuwd aan Johanna van Haersolte, en liet vele kinderen na.

VOERST (DERK ERNST VAN) TOT AVERBERGEN, kleinzoon van den vorigen, geb. in 1733, † 1785, wordt geroemd als een man van moed en bekwaamheid, waarvan hij blijken gaf in een hagchelijk tijdstip, dat aan de staatsverandering vooraf ging, welke na zijn' dood het vaderland schokte. Welke partij hij aankleefde, is op te maken uit zijn verzet tegen de pogingen van J. Dirk van de Capellen en anderen. Ook was hij een der voornaamsten, die, tijdens de geschillen aangaande het regt van overstemming, beweerden, dat een derde der ridderschap zich bij de hoofdsteden moest voegen, om de meerderheid te kunnen uitmaken. — Hij † ongehuwd.

VOERTHUSIUS (JOHANNES) of VAN VOORTHUIZEN, geb. te *Zutphen*, † in 1565, was eerst kapelaan bij de St. Lebuinus-kerk te *Deventer*, daarna kanunnik der groote kerk te *Utrecht*; een man van zulk eene uitgebreide kennis, dat men hem eene wandelende bibliotheek noemde; en toch heeft hij maar weinige schriften nagelaten, die thans geene waarde meer

hebben. Hij gaf o. a. *Phoenix sive apotheosis consecrationis augustae lib.* 1. *Antv.* 1542. — *Academiae vet. et novae legatio. Francof.* 1563.

VOET of VOETH (GERARD), † in 1607, was raad van den stadhouder van *Gelderland*, graaf Johan van Nassau, en in 1579 tevens raad in den hove. Hij werd in 't gemelde jaar afgevaardigd naar het collegie van gecommitteerden tot de nadere unie, om die van *Overijssel* te bewegen daaraan deel te nemen; den vijand het provianderen te beletten; de bezending naar *Antwerpen* met genoegzame instructie te doen, en voorts goede correspondentie te houden; terwijl hij tevens werkzaam was om aan *Gelderland* eenige ontlasting van krijgsvolk te bezorgen. In 1584 behoorde hij, met den kanselier E. Leoninus, onder het aanzienlijk getal gezanten naar *Frankrijk*, om den Koning te verzoeken het bewind over de *Nederlanden* te aanvaarden. Het is bekend, met welk een uitslag. In 1603 werd hij benoemd tot kanselier van *Gelderland*, in welke belangrijke betrekking hij werkzaam was tot aan zijn' dood.

VOET (GIJSBERT) of VOETIUS, geb. te *Heusden* 3 Maart 1588, † 11 Nov. 1676, legde de gronden voor de Lat. en Gr. talen aldaar, begaf zich in 1604 naar *Leijden*, waar hij zich met vlijt oefende in de voorbereidende wetenschappen, om met vrucht de theologische lessen te kunnen bijwonen van Gomarus en Arminius, dien hij later zoo vinnig bestreed. Na een 7jarig verblijf tot proponent bevorderd, werd hij in 1611 pred. te *Vlijmen*, toenmaals gecombineerd met *Engelen*. Door zijne kracht van overreding heeft hij vele Roomschgezinden tot de leerbegrippen der Hervormden overgehaald. Onderscheidene beroepen naar elders, o. a. naar *Rotterdam*, wees hij van de hand, tot hij in 1617 op sterken aandrang gehoor gaf aan de roepstem zijner geb.-stad, nadat hij 5 jaren vroeger in 't huwelijk was getreden met Juliana van Diest. Behalve de synoden, welke gehouden werden ter voorbereiding der vermaarde Dordrechtsche, woonde hij gedurende een half jaar die kerkvergadering bij, en ijverde zeer tegen de Remonstranten. Gedurende het beleg van *'s Hertogenbosch* in 1629, nam hij den post van veldprediker op zich. Ofschoon door onderscheidene aanzienlijke gemeenten te vergeefs aangezocht, om van standplaats te veranderen, gaf hij in 1634 gehoor aan de roeping der illustre school van *Utrecht*, om daar als hoogleer. in de godgeleerdheid op te treden. Toen deze school 2 jaren later tot eene academie werd verheven, deed hij met zijn' zoon Paulus eene reis naar *Engeland*, bezocht de beroemdste biblio-

theken; knoopte betrekkingen aan met vele geleerde mannen, en verwierf te *Groningen* den doctoralen graad in de theologie. Behalve zijn professoraat vervulde hij in 1638 ook het leeraarsambt bij de Utr. gemeente, oefende zich bijzonder in de Oostersche talen, ook in het Aethiopisch, Coptisch, Perzisch en Armenisch, tot hij in hoogen ouderdom overleed. Met het verhaal zijner hevige geschillen ware een boekdeel te vullen, doch alles behalve eene aangename taak te volbrengen, wijl ze veelal met bitterheid gevoerd werden. Hij voerde als streng Calvinist strijd tegen de Sabbatschenders, Remonstranten, Wijsgeeren en Papisten, met Coccejus, Gomarus, Cartesius en Maresius, gedurende 25 jaren, met eene pen, van weerszijden in gal gedoopt. Eene zee van twistschriften zijn daaruit voortgevloeid, welke Burman in zijn *Traj. Erud.* alle opnoemt; als ook zijne andere schriften, waarin wel veel geleerdheid, maar ook veel scholastiekerij en onverdraagzaamheid doorstraalt. Hij was echter zeer onbaatzuchtig, en drong bijzonder aan op gemoedelijke godsvrucht tot in het beuzelachtige toe. Anna Maria van Schurman was zijne verklaarde vriendin, welke hij in de Oostersche talen onderwees, en die zijne gevoelens van harte aankleefde. Ook Labadie deelde eerst in zijne vriendschap, om later zijne vijandschap te ondervinden. Het is genoeg bekend, dat zijne aanhangers zich *Voetianen* noemden, en eene sekte vormden in de kerk van Christus, die op liefde en eensgezindheid gegrondvest moest staan. — Zijn zoon

VOET (PAULUS), geb. te *Heusden* 7 Junij 1619, † 1 Aug. 1667, werd in 1640 te *Utrecht* bevorderd tot philosophiae mag., terwijl hij zich inzonderheid op de juridische studiën had toegelegd. Toen men hem in 't volgende jaar het professoraat te *Deventer* aanbood, waren curatoren der Utr. academie er aanstonds op uit, om hem voor hunne hoogeschool te behouden, weshalve zij hem aanstelden tot buitengewoon hoogl. in de metaphysica, om daarbij tevens eenmaal ter week het onderwijs te voegen in de Gr. taal; 3 jaren later tot gewoon hoogl. in de genoemde wetenschappen; in 1652 in de burgerlijke regtskunde, terwijl hij eerst in 1655 de doctorale waardigheid in dat vak verkreeg. Zijne schriften zijn van een' letter-, geschiedkundigen, juridischen en theologischen aard. Wij willen slechts enkele aanhalen: *Notae in Musaeum de amoribus Herus et Leandri.* Traj. 1645. — *Notae in Herodianum.* Ib. 1645. — *De duellis licitis et illicitis.* Ib. 1646. — *Geschiedenis van den oorsprong en voortgang van 't geslacht der H. H. van Brederode*, ook in 't Fransch vertaald. *Amst.* 1663. — *De usu*

juris civilis et canonici in Belgio et more promovendi doctoris. Ib. 1657. — *Commentarius ad institut. juris. Gorinch.* 1668 in 2 vol. — *Harmonia Evangelica.* Amst. 1654. — *Theologia naturalis reformata, item de anima separata. Traj.* 1655 en 57. — Zijn broeder

VOET (DANIËL), geb. te *Heusden* 31 Dec. 1629, † 29 Julij 1660, begon te *Utrecht* zijne studiën, zette die voort te *Harderwijk* onder van Isendoorn, den vriend zijns vaders, en was de eerste, die aldaar in 1648 tot doctor in de wijsbegeerte promoveerde, en in de geneeskunde te *Utrecht.* Hier zag hij zich op 23jarigen leeftijd aangesteld tot buitengewoon hoogl. in de wijsbegeerte, terwijl hij eerst in 1656 den titel van gewoon hoogl. ontving. Men heeft van hem een *Compendium physicae, metaphysicae, pneumaticae.* — *Meletemata philosophica.* — *Dissert. de theologia naturali* en eenige *Disputationes physicae,* door zijn broeder. Paulus opgenomen in diens: *Prima philosophia reformata.*

— (JOHANNES), zoon van Paulus Voet en Elizabeth van Winsen, geb. te *Utrecht* 3 Oct. 1647, † 11 Sept. 1714, werd aldaar tot doctor in de beide regten bevorderd. Eerst gaf hij te *Herborn*, daarna te *Utrecht* onderwijs in dat vak, als antecessor, op eene jaarwedde van *f* 800. Toen men hem in 1680 tot gewoon hoogl. in de regten te *Leijden* beriep, waren alle pogingen vergeefsch om hem aan zijne geb.-stad te boeijen. Hij was de eerste, die aldaar aan 't onderwijs van het Romeinsche, ook dat van het hedendaagsche regt paarde en tot leiddraad gebruikte: *De inleiding tot de Holl. regtsgeleerdheid* van H. de Groot. De schitterende aanbiedingen van *Utrecht* in 1688 van de hand wijzende, ontving hij den titel van *prof. primarius*, met eene aanmerkelijke verhooging zijner jaarwedde. Als aftredend rector magnificus in 1687 hield hij eene rede: *De docentium et discentium officio*, en in 1710 eene *oratio qua monstratur veritas asserti, raros esse qui philosophantur.* Veel roem verwierf hij door zijn werk: *Commentarius ad pandectas. L. B.* 1698, 2 dln. in fol., daarna meermalen herdrukt. Ook schreef hij een werk: *De jure militari. Traj.* 1670, onderscheidene *orationes*, en een *Compend. juris* etc. *L. B.* 1683.

VOET (KAREL BORCHART), geb. te *Zwolle* uit een aanzienlijk geslacht in 1670, † 1745, leerde de teekenkunst bij zijn oudsten broeder, die vele jaren de burgemeesterlijke waardigheid aldaar bekleedde, een groot liefhebber was van bloemen en planten en verzamelaar van insekten. Hierdoor kreeg Karel aanleiding en lust, om bloedelooze diertjes te teekenen en hunne

wonderbare huishouding na te sporen. Om zich verder in de kunst te volmaken, nam hij onderwijs bij een' schilder, die hem meer met de behandeling van 't penseel en het bereiden der verwen bekend maakte. Op zijn 19de jaar trad hij als hofschilder in dienst bij W. Bentinck, graaf van *Portland*, gunsteling van koning Willem III, die hem eene aanzienlijke jaarwedde toelegde om zijne kinderen in de teekenkunst te onderwijzen. In 't najaar vergezelde hij telkens den graaf naar *Engeland*, maar bragt de lente en den zomer door op *Zorgvliet* bij *den Haag*, vroeger het buitenverblijf van Cats. Hier schilderde hij o. a. 12 groote taferelen met allerlei bloemen, heesters en vruchten, en zoodanig onderscheiden, dat elk daarvan één der 12 maanden van 't jaar voorstelde, terwijl hij tot de achtergronden de fraaiste partijen van *Zorgvliet* gekozen had. Hij genoot niet alleen de gunst van den graaf, maar ook die van den koning, op wiens bijzonderen last hij een boek vol teekeningen met de beschrijving der insekten zamenstelde. Hij had ze zoo kunstig en natuurlijk geteekend en met O. Ind.-inkt gewasschen, dat ze op 't papier schenen te leven. Had 's konings dood het niet verhinderd, dan zou hij op diens kosten naar *Suriname* gereisd hebben, om daar als Sibylla Merian de insekten-wereld en het plantenrijk na te gaan en af te beelden. Naderhand tot commies te *Dordrecht* aangesteld, hield hij zich vlijtig bezig met het vermeerderen en schikken van zijne bekende *Systemathische naamlijst der torren en kevers*, 1725, 2 dln. in 4to met gekleurde afbeeldingen. De verduistering van zijn gezigt belette hem later verdere kunstoefeningen.

VOET (JOHANNES EUSEBIUS), geb. in 1705, † 28 Sept. 1778, was een kundig geneesheer te *'s Hage*, inspecteur van en over de kantoren van 's lands middelen en regten bij de collecte in het Z. kwartier van *Holland*, en bovendien een onzer uitstekendste godsdienstige dichters. Zijne stukken dragen de kenmerken van den geest zijner eeuw; zijn hier en daar vol wansmaak en doorspekt met de zoogenoemde *tale kanaäns*, doch er heerscht in vele vuur en leven, goede versificatie, losse zwier en bevallige eenvoudigheid. Behalve eene loffelijke berijming der Psalmen, op zijnen naam in 1762 uitgegeven en waaruit veel is overgenomen in de verbeterde psalmberijming, bij de Herv. kerk ingevoerd ten jare 1773, zagen van hem het licht *Uitzigt op Nebo. Dordr.* 1747 en 53. — *Stichtelijke gedichten*, 2 dln. Ib. 1754 en meermalen herdrukt. — *Stichtelijke gezangen met muzijk.* Ib. 1767. — Zijne *Nagelaten stichtel. gezangen en mengeldichten* zijn in 1780 door de bestuurders van 't Haagsche dichtge-

nootschap uitgegeven. Voorts schreef hij ook eene: *Verhandeling over den geestelijken smaak.* Utr. 1772.

VOET Senr. (JAN HENDRIK), geb. te *Duisburg* 22 Febr. 1758, † 31 Mei 1832, begon aldaar zijne studiën in de mathematische wetenschappen en alles wat tot de artillerie en den vestingbouw behoort; trad als kadet in 1777 bij de Nederl. artillerie in dienst en steeg langzaam tot den rang van 1ste luitenant. Bij de oprigting der artillerie-school te *Zutphen* in 1789, benoemde men hem tot directeur, nadat hij reeds vroeger op eene militaire school te *'s Hertogenbosch* en te *Grave* was werkzaam geweest. De voortreffelijke wijze, waarop hij zijn onderwijs regelde, bragt te weeg, dat hem in 1800, ook het onderwijs in de genie werd opgedragen en dat hij later aan 't hoofd geplaatst werd van de algemeene theoretische en practische school voor artillerie, genie en waterstaat, te *Amersfoort*, nadat hij tot den rang van luit.-kolonel bevorderd was. Koning Lodewijk toonde zijne verdiensten te schatten door hem te benoemen tot ridder der Unie-orde, tot generaal-majoor, en tot kommandant-en-chef en directeur der studiën aan de kon. militaire school te *'s Hage*. Bij onze inlijving in *Frankrijk* stelde *Napoleon* hem aan tot kommandant der artillerie-school te *Douai*, en eerst in Jan. 1811 ontving hij op herhaald aanzoek zijn pensioen. Zijne uitstekende talenten werden ook door koning Willem erkend. Als generaal-majoor zag hij zich in 1814 aan 't hoofd geplaatst der artillerie- en genie-school te *Delft*, en mogt de liefde en achting zijner leerlingen gedurende de 14 jaren, die hij aldaar werkzaam was, in de ruimste mate inoogsten. Na de ontbinding dier school in 1828, wijdde hij zijne laatste krachten aan de belangen van 't militaire onderwijs, als voorzitter der commissie voor het examen der tot den rang van officier bij de infanterie of kavallerie adspirerende militairen. Uit erkentenis van zijne verdiensten plaatsten zijne leerlingen in 1841, in het gebouw der militaire academie te *Breda*, zijn welgelijkend borstbeeld, uit marmer vervaardigd door den bekwamen beeldhouwer Roijer.

VOET (JOHAN HENDRIK), zijn zoon, geb. te *Zutphen* in 1793, werd al vroeg door zijn vader opgeleid voor de militaire loopbaan, die hij onder Napoleon begon in den veldtogt naar *Rusland*. Op negentienjarigen leeftijd werd hij tot den rang van kapitein bevorderd, en in dien rang, na den val van het Fransche keizerrijk, bij het Nederlandsche leger geplaatst. Tot het jaar 1820 werd hij steeds, om zijne bijzondere wetenschappelijke kennis, als een der verdienstelijkste officieren gewaar-

deerd, en na dien tijd hem op nieuw de gelegenheid aangeboden, praktische bewijzen zijner bekwaamheden te geven. Als majoor plaatselijk kommandant der citadel van *Antwerpen*, tijdens het beleg door de Fransche armée, verwierf hij zich de bewondering van vriend en vijand. Zijne buitengewone bedaardheid, zijne zorg voor alles en allen, zijn onverschrokken moed, gepaard met zijne bijzondere bewaring te midden van het hevigste vuur, deed hem van de bezetting den bijnaam van „bomvrije majoor" verkrijgen. Teruggekeerd uit de krijgsgevangenschap, waarin hij met de geheele bezetting der citadel deelde, klom hij spoedig op tot den rang van luit.-kolonel; later kommandeerde hij als kolonel eerst het tiende regement infanterie, vervolgens het regement grenadiers en jagers. In 1845 werd hij benoemd tot generaal-majoor kommandant van Noord Braband; daar mogt hij de bijzondere achting van militairen en burgers wegdragen, en men betreurde het als een verlies, toen hij op begeerte van zijn' vorst en alléén uit het beginsel van te doen wat koning en vaderland van hem vorderde, in den jare 1848 de betrekking van minister van oorlog aanvaardde. Met het ministerie in 1849 afgetreden, was het zijn wensch nog eenige levensjaren aan zijne betrekkingen te wijden, doch slechts korten tijd mogt hij dat voorregt smaken. Reeds op 20 Junij 1852 ging hij, te *Rijswijk* op den huize *Veldzigt*, zijne ruste in, diep betreurd door allen die hem kenden.

VOET VAN CAMPEN (JOHANNES EUSEBIUS) droeg den naam van VOET en zijne voornamen naar zijn' grootvader van moeders zijde, den reeds vermelden stichtelijken dichter. Hij werd den 20 Julij 1778 geb. te *'s Gravesande*, waar zijn vader Joh. Schagen van C. pred. was en genoot het eerste onderwijs in de Gr. en Lat. talen te *Zalt-Bommel*, werwaarts zijn vader in 1783 beroepen was. Bij zijne bevordering naar de academie in 1795, hield hij op de Lat. school te *Haarlem* eene rede: *In laudem luti*, en begaf zich naar *Leijden* om zich op de godgeleerdheid toe te leggen. Hij werd eerst pred. te *Nederhemert*, achtereenvolgens te *Muiderberg*, *Z. Bommel* en *Leijden*; ontving in 1846 zijn emeritaat en was sedert 1817 lid der Maatsch. van Nederl. letterkunde. Als voorzitter of lid van 't bestuur der jaarl. vergadering van 't Bijbelgenootschap, afd. *Leijden*, hield hij een paar aanspraken, waarvan éénе afzonderlijk is uitgegeven onder den titel: *De bijbelverspreiding in* 1844, welke schampere aanmerkingen van *de Katholiek* uitlokte. Voorts was hij van 1834—38 verzamelaar en uitgever van het: *Dagboek ten gebruike bij den Bijb. Almanak van 't Nederl. Godsd.*

Tractaat genootschap, waarin de meeste stukken van zijne hand zijn. Een paar zijner opstellen zijn opgenomen in de verzameling van leerredenen, welke bij van der Wiel te *Arnhem* het licht zien. Uit zijne nagelatene H. S. S. zijn eenige *Bijbeloefeningen* uitgegeven. Zijne leerredenen kenmerkten zich door keurigheid van stijl en belangrijkheid van inhoud. Hij stierf den 10 Sept. 1851.

VOGELAER (PIETER), geb. te *Zierikzee* in de laatste helft der 17de eeuw en † omstreeks 1730, was een zilversmid van beroep, doch legde zich bijzonder op de teekenkunst toe, vervaardigde onderscheidene zee- en scheepstukken vol zwier en leven, min of meer groot en uitvoerig, met bijgevoegde gezigten van landen en steden, waarvan de meeste in *Zeeland* gevonden worden, en na zijnen dood in waarde klommen.

VOGELESANCK (IZAAK), geb. te *Amsterdam* in 1688, † 1753, was een kweekeling van den schilder J. van Hugtenburgh, doch verliet dien meester welligt te vroeg, om in *Engeland* op eigen wieken te drijven. Hij schilderde landschappen met beelden en beesten gestoffeerd, ook zaal- en schoorsteenstukken. De portretten van andere meesters voorzag hij soms met achtergronden, waarop veldslagen en landschappen afgebeeld waren; van zijne hand bestaan er ook portretten en batailles. Later nam hij deel aan eene door le Blon in *Londen* opgerigte tapijtfabriek, om de cartons van Raphaël te copieëren; maar deze onderneming mislukte zoo deerlijk, dat hij er al zijn geld bij inschoot en zij beiden lijfberging in *Holland* moesten zoeken. Naderhand is hij echter naar *Londen* teruggekeerd en daar gestorven.

VOGELSANGH (REINERUS), geb. te *Vianen*, † in 1679, begon zijne Evang.-bediening te *Heikoop* in 1634, te *Goes* in 1650; 2 jaren later te *'s Hertogenbosch*, waar men hem in 1656 het professoraat in de theologie opdroeg, welke waardigheid hij aanvaardde met eene rede: *De exercitatione theologica.* Toen men hem in 1672 het hoogleeraarsambt te *Franeker* aanbood, wees hij dat van de hand, maar liet zich in 1675 de beroeping naar *Deventer* als hoogl. in de godgeleerdheid en Oostersche talen welgevallen. Zijne tijdgenooten en schriften melden zijne geleerdheid. Van de laatste noemen wij: *Eenvoudig bericht van de Chr. religie in vragen en antw. met eene uitbreijdinge van 't gebedt onses Heeren. 's Bosch* 1666. — *Indignatio justa contra libellum, cui titulus: philosophia scripturae interpres. Ultraj.* 1669. — *Diatribe de idea Dei, secundum Cartesium et corrolaria irenica de Sabbatho. Sylv. Duc.* 1669. — *Diatribe de ridi-*

culis idearum Cartesian. sacramentis. 1672. Ook was hij betrokken in den twist tusschen Voetius en Molineus.

VOGELZANGH (PIETER), geb. in de eerste helft der 17de eeuw, † in 1663, had zich als advocaat te *Amsterdam* een grooten naam verworven, zoo dat men hem in 1650 tot pensionaris benoemde van gemelde stad. Bij de staatsvergaderingen van *Holland* had hij veel invloed door zijne bekwaamheden en werd tot de belangrijkste zendingen gebruikt. Benoemd bij eene commissie naar *Engeland* in 1654, verschoonde hij zich om zijne onkunde in de Engelsche taal. Hij behoorde in 1659 met G. van Slingelandt, P. de Huijbert en W. van Haren, tot het buitengewone gezantschap naar *'t Noorden*, om een vredesverdrag te bewerken tusschen *Zweden* en *Denemarken*, waarin zij 't volgende jaar gelukkig slaagden. Hij bleef het langst in *Denemarken*, waar nog verscheidene zaken moesten behandeld worden.

VOGET (ALBERTUS), geb. te *Bremen* in 1695, † 1771, begaf zich, na afloop zijner studiën aan de illustre school aldaar, in 1711 naar *Utrecht*, om zich in de godgeleerdheid te oefenen. Men beriep hem als proponent in 1716 naar *Brussel* en in 't volgende jaar naar *Heemstede.* Naar *Middelburg* vertrokken in 1721, vereerde men hem met den titel van hoogl. in de theologie; waarvoor hij 4 jaren later in aanmerking kwam te *Harderwijk*, en welke betrekking hij in 1727 te *Groningen* aanvaardde. Hier was hij werkzaam tot in 1735, toen hij de benoeming tot hoogl. en pred. te *Utrecht* aannam, waar hij ook later de kerkel. geschied. onderwees. Zijne verdiensten werden toenmaals op hoogen prijs gesteld. In 1736 had hij te *Gron.* in 't licht gegeven: *Institutiones theol. Christianae.* Ofschoon een begunstiger der Coccejaansche partij, gaf hij in dit werk toch blijken van eene broederlijke nadering tot de Voetianen, en hij is de eerste geweest, die de verschillende denkbeelden trachtte te vereenigen. Tot zijne and. schriften, die in 't Nederd. werden uitgegeven, behooren o. a.: *Redevoer. over C. priesterschap en koningrijken, met eene kerkrede over Hand.* 26: 22 *en* 23. *Utr.* 1725. — *Redevoer. over de godgeleerdheit. Middb.* 1729. — *Kerkelijke redevoer. over Marcus. Gron.* 1734. — *Over Jesaia* 58 *en* 59. *Utr.* 1751. — *Bijbelstoffen des O. en N. T.*, 2 dln. Ib. 1761. — *Over den* 1 *Br. van Joh.*, 2 dln. enz.

VOIGT (JOHANNES), geb. te *Nijmegen* 28 Jan. 1784, † te *'s Hertogenbosch* 8 Dec 1852, trad op zijn 14de jaar als soldaat in dienst. In 1805 werd hij geplaatst bij de garde van

den raadpensionaris, later garde des konings van *Holland*, in welk korps hij als sergeant en bij het korps adelborsten in 1807 als luitenant-sergeant diende; bij de reductie van de garde werd hij op pensioen gesteld en op 27 Januarij 1812 in Fransche dienst opgeroepen als 2de luitenant bij de garde soldée van *Rotterdam;* bij gemeld korps werd hij den 10den Augustus 1813 tot 1sten luitenant benoemd, en bij de ontbinding op 20 November 1813 ging hij over in Nederlandsche dienst, en werd op 22 December daaraanvolgende aangesteld als kapitein en adjudant bij het 1ste bataillon infanterie van linie; op 10 Augustus 1829 tot majoor à la suite bij het 3de, en op 7 Julij 1840 tot luitenant-kolonel bij de 9de afdeeling infanterie. Op 22 Maart 1841 benoemde de koning hem tot kommandant der vesting *'s Bosch* en op 3 November 1843 tot kolonel. In 1799 maakte hij den veldtogt in *Noord-Holland* mede, in 1806 in *Pruissen*, in 1813 in de *Nederlanden* en in 1831 den tiendaagschen veldtogt in *België*; te dier gelegenheid werd hij benoemd tot ridder der Milit. Willemsorde, en in 1848 tot ridder der orde van den Ned. leeuw. Als kommandant der vesting *'s Bosch* wist hij zich door gematigdheid, ordelievendheid en voorkomendheid de achting der burgerij te verwerven, zoodat, toen de koning goedvond, hem den 17 October 1851 op pensioen te stellen, èn stads regering èn zijne talrijke vrienden met leedwezen vervuld waren.

VOIS (ARIJ DE), geb. te *Leijden* in 1641, ontving het eerste onderwijs in de schilderkunst bij Kniffert te *Utrecht*, en verder bij A. van den Tempel. Hij nam echter zijne eigene wijze van schilderen aan, die zeer in den smaak viel en hem veel toejuiching deed verwerven. Zijne kabinetstukjes onderscheiden zich door eene geestige ordonnantie, zorgvuldige teekening en een aangenaam helder koloriet, terwijl hij bijzonder zijn talent toonde in naakte en gekleede figuurtjes. Zijn huwelijk met eene rijke vrouw verleidde hem om zijn palet te laten rusten, en van den hoogen boom af te teren: doch na verloop van 13 jaren, was hij genoodzaakt zijn kunstwerk weder op te vatten, en het verzuimde door verdubbelde inspanning in te halen. Zijne stukken worden nog zeer gezocht en op prijs gesteld. Men kan zijne oogen vergasten op twee er van in 't Amst. Museum, waarvan het eerste (een vrolijk man met een wijnglas en viool) *ƒ* 900 gekost heeft. Dat in 't Haagsche Museum (een jager met eene patrijs in de hand) gold *ƒ* 1200.

VOLCAERD (JACOB), geb. te *Geertruidenberg* omstreeks 1500, was zeer bedreven in de Gr. en Lat. taalkunde, waarin hij

anderen onderwees. Vele aanzienlijke jongelingen in *den Haag* maakten gebruik van zijn onderrigt, o. a. Viglius ab Aytta, met wien hij later naar *Leuven* vertrok. Toen deze in 1525 die stad verliet, nam Volcaerd zijn' intrek bij een' Fries, Severinus à Feijta, om even als vroeger eenige jonge edellieden in de fraaije letteren te onderwijzen. Hij schijnt jong gestorven te zijn, omstreeks 1530. Janus Secundus, een zijner voormalige leerlingen, beweende hem in eene treffende elegie. Hij was een vurig beminnaar der poëzij en een vriend van Viglius, die hem beschouwde als een man van een gezond oordeel en hem dikwijls raadpleegde. Men heeft van hem slechts eene *Oratio de usu eloquentiae in obeundis muneribus publicis* etc. *Antv.* 1526. Hij wordt ook wel genoemd Volkart van Bergen.

VOLDER (BURCHARDUS DE), geb. te *Amsterdam* 26 Julij 1643, † 21 Maart 1709, werd door zijne Doopsgezinde ouders voor de geneeskundige studie bestemd, ofschoon zijn zwak ligchaamsgestel zijne geneigdheid daartoe niet begunstigde. Hij begon zijne studiën op de doorluchtige school zijner geb.-stad, bezocht vervolgens de Utrechtsche hoogeschool, waar hij 18 Oct. 1660 den doctoralen graad in de wijsbegeerte verwierf; daarna de Leijdsche, om zich onder den hoogl. Le Boe Sijlvius bijzonder op de geneeskunde toe te leggen. In 1664 tot doctor in dat vak bevorderd, vestigde hij zich te *Amst.*, doch verzuimde zijne vroeger wijsgeerige studie niet en onderzocht de stellingen van Cartesius, met wiens gevoelens hij weldra instemde. Op aanprijzing van Joh. Hudde, burgem. van *Amst.* en curator der Leijdsche academie, werd hem aldaar in 1670 een leerstoel aangeboden in de wijsbegeerte, en toen men zwarigheid maakte ten opzigte zijner geloofsbelijdenis, ging hij te *Leijden* van de Doopsgezinde tot de Waalsche gemeente over, bij welke hij zich liet doopen. Hij was er vooral op uit, om de leer van Descartes opgang te doen verkrijgen, en de daartegen bestaande vooroordeelen op eene bescheidene en voorzigtige wijze uit den weg te ruimen; waarin hij slechts ten deele mogt slagen, wijl hare hevige tegenstanders onder de Voetianen sedert 1672 door de hooge regering merkelijk werden gerugsteund. In den zomer van 1674 deed hij een uitstapje naar *Engeland*, waar hij de nuttigheid zag der proefondervindelijke natuurkunde. Het volgende jaar gemagtigd, daarin en in de sterrekunde lessen te houden, werd hij tevens in staat gesteld, door eene jaarlijksche som van *ƒ* 400, de daartoe noodige werktuigen aan te koopen: door welk een en ander hij den luister der academie verhoogde en de voldoening smaakte, dat hij zijne

lessen zeer druk bezocht zag. In 1681 deed hij eene reis naar *Frankrijk* en werd hem kort na zijne terugkomst een leerstoel in de wiskunde opgedragen, waarvan hij bezit nam met eene redevoering: *De conjungendo cum philosophico matheseos studio.* Bij 't nederleggen van 't rectoraat in 1698 sprak hij: *De rationis viribus et usu in scientiis.* Zijn roem verspreidde zich ook buiten 's lands, zoo dat *Padua* hem onder zijne hoogl. wilde opnemen, met aanbod zelfs van eene vrije godsdienstoefening; aan welke roeping hij echter geen gehoor gaf. In 1705 verkreeg hij zijn eervol emeritaat, na vroeger de *Cosmothéoros* van zijn vriend Chr. Huijgens met aanteek. in 't licht gezonden (1698), en met den hoogl. Fullenius te *Franeker* in 1703 de uitgave bezorgd te hebben van diens nagelatene werken, waarvoor beide *ƒ* 1000 ontvingen, volgens testaments bepaling. Behalve de genoemde orationes en een paar lijkredenen, heeft hij weinige schriften nagelaten, waarbij er nog eenige op zijn' naam gaan, van welke hij het vaderschap ontkende.

VOLKERSZ (HENDRIK), geb. te *Amsterdam* 23 Julij 1745, † 4 Febr. 1796, genoot eene streng-godsdienstige opvoeding en werd onder de leiding van den Lutherschen predikant aldaar, H. van Garel, tot het leeraarsambt opgeleid; bezocht de hoogescholen van *Rostock* en *Greifswald*; nam eenigen tijd de predikdienst waar te *Zaandam* en *Breda*, en zag zich in 1769 beroepen als Luth. pred. te *Woerden.* Bij een vasten geest paarde hij een' vurigen ijver voor zijne beroepsbezigheden, en deed zijn best om de vervallene gemeente op te beuren en in bloei te brengen. Hij bragt het kerkbestuur op geregelden voet; verbeterde vele ingeslopene misbruiken, rigtte een weezenfonds op enz. Na de beroepingen van *Zaandam*, *Zwolle*, *Vlissingen*, en *Middelburg* te hebben van de hand gewezen, nam hij in Nov. 1776 de beroeping aan naar *Purmerend*, waar hij werkzaam bleef tot aan zijn einde. Van hem ziet het licht: *Heilige leerredenen bij bijzondere gelegenheden uitgesproken te Woerden. Amst.* 1771.

VOLLENHOVE (JOHANNES), geb. te *Vollenhove* 11 Junij 1631, † 14 Maart 1708, werd, na voltooide godgeleerde studiën, in 1651 pred. te *Vledder* in *Drenthe*, daarna te *Zwolle* en in 1665 te *'s Hage;* bragt de laatste helft van 1674 te *Londen* door als pred. van 't gezantschap, bij welke gelegenheid men hem te *Oxford* met de doctorale waardigheid in de theologie vereerde. Hij wordt voor een der welsprekendste leeraren van zijne eeuw gehouden. Zijne 14 leerr. onder den titel: *De heerlijkheid der regtvaardigen*, 1696, zijn doorgaans in een'

zuiveren, levendigen en deftigen stijl gesteld, ofschoon er ook plaatsen in voorkomen, die van valsch vernuft en wansmaak getuigen, waarvan IJpey er eene aanhaalt in zijne *Kerkel. Gesch. der 18de eeuw*, VIII, 527; doch zij prijzen zich aan door naauwkeurigheid en grondige wetenschap. Met niet minderen roem prijkt hij in de rei onzer dichters. Men heeft slechts zijnen: *Kruistriomf* te lezen, om stoute en krachtige tafereelen te ontmoeten, die tevens zoo sterk tot het gevoel spreken, als de behandeling van het verheven onderwerp medebrengt. Dit schoone dichtstuk is eerst afzonderlijk uitgegeven, daarna geplaatst aan 't hoofd zijner *Poezij*, in 1686 te *Amst.* gedrukt; terwijl het nog later, door de zorg van Jac. Spex eenigzins veranderd, met zijne *Gezangen* in 1750 te *'s Hage* het licht zag. Medenbach Wakker vertaalde het in sierlijke Lat. verzen; en nog in onze dagen achtte W. Geijsbeek het eene afzonderlijke sierlijke uitgave waardig; ook is er één onzer *Evang. gezangen* (Gez. 125), gewijzigd door Engelberts en Scharp, uit overgenomen, en uit zijne *Gezangen* het 64ste en 133ste. Vele andere stukken over verschillende onderwerpen, o. a. *Over den gruwzamen brant van Londen* in 1660. — *Op den gruwzamen nachtstorm in Dec* 1660, zijn krachtig geschetst; ofschoon men hem, als de meeste dichters van zijnen tijd, niet kan vrijspreken van zekere gerektheid en gekunsteldheid, die bij het kernachtige en frissche onzer vroegere dichters afsteken. Zijne menigvuldige dichterlijke vertalingen strekken ten bewijze van zijn smaak en kennis der Gr. en Lat. talen; en hoe de zuiverheid der Nederduitsche hem ter harte ging, kan blijken uit zijn gedicht *Aan de Nederd. schrijvers* (*Poezij*, bl. 564) en uit dat: *Op het ongeluk der Nederd. taalkunde en taalverbeteringen*, (Ib. bl. 577). Daarbij had hij een verdraagzaam en vredelievend karakter, en stond o. a. in vriendschap en briefwisseling met den Remonstr. pred. G. Brandt. Meerdere levensbijzonderheden zijn er van hem niet bekend, als dat hij 2 malen gehuwd is geweest, eerst met Gezina Hake en daarna met Catharina Rozeboom, weduwe Goethals, die hem waarschijnlijk overleefde. — Een broeder van hem

VOLLENHOVE (BERNARD), burgemeester van *Kampen* en raad ter admiraliteit te *Amsterdam*, maakte zich bekend als dichter van een treurspel: *De broedermoort te Tranziane*, 1661, en door een krachtig vers vóór P. Valkenier's *Verwerd Europa.*

VOLLENHOVE (JAN MESSCHERT VAN), geb. te *Rotterdam* 2 Sept. 1748, † 15 Maart 1814, bezocht in zijne geb.-stad de Lat. scholen, waar hij behoorde tot de ijverigste leerlingen; behaalde veel roem toen hij ze verliet met een zelf gesteld Lat.

gedicht in trochaïsche versmaat: *De lof des zomers;* later door T. Woordhouder in Nederd. verzen overgebragt, en met den tekst er tegen over geplaatst in de *Kleine dichterlijke Handschriften.* Hij vestigde zich te *Amsterdam*, alwaar de Hoogl. P. Burmannus secundus, J. de Bosch, D. J. van Lennep en andere kunstvrienden, zijn' lust voor de dichtkunst aanvuurden. Weldra sloeg hij zijne handen aan de Nederd. lier; beproefde zijne krachten in het overbrengen van eenige stukken uit Ovidius en in het navolgen van Hooft en Vondel. Door zijn huwelijk in 1770 met Elizabeth van der Poorten, door het overnemen van het uitgebreide kantoor zijns schoonvaders en handelsbetrekkingen op de *Oostzee;* door de zorgen voor een talrijk gezin, moesten zijne dichtlievende uitspanningen voor meer winstgevende bezigheden achter staan. Maar toen hij het zoo lang door hem gedreven handelshuis aan zijn' oudsten schoonzoon overdroeg, en een stil en vreedzaam buitenleven ging leiden op het landgoed *Beek*, tusschen *Overveen* en *Bloemendaal* gelegen, ontwaakte ook zijn dichtlust; nieuwe stukken groeiden weldra aan tot een' bundel, die den toon en beschaving van een rijperen leeftijd kenmerkten. Ze zagen te *Amst.* bij Uijlenbroek in 1808 het licht onder den titel van *Gedichten.* De goede ontvangst van dezen bundel spoorde hem tot verderen arbeid aan. En zoo kwamen in 1809 en 10 de *Proeven eener vrije navolging van eenige stukken uit de werken van P. Ovidius Naso. Amst. in* 3 *dln.* in het licht, waarin hij, bijzonder in de 2 laatste deelen, de bevalligheid en losheid van 't oorspronkelijke gelukkig heeft uitgedrukt. Het klimmen zijner jaren, de omstandigheden des vaderlands en het verlies zijner beminde gade, stemden zijnen geest meer en meer tot treurigheid. De gewijde dichters noodigden hem uit tot navolging, en de eerste vrucht dezer poging was: *Het boek Job in dichtmaat. Amst.* 1812, welke van andere gevolgd stond te worden, toen de dood hem in zijne loopbaan stuitte. Door zijn vriend D. J. van Lennep, werd de verzameling, die reeds voor de pers gereed lag, ter uitgave bezorgd onder den titel: *Bundel van gewijde poëzij in Holl. dichtmaat gebragt. 's Hage* 1814. De onderwerpen zijn ontleend uit de godspraken van Jesaïas, Jeremias, Nahum en and., terwijl hij bij Jesaïas de vertaling van van der Palm, bij de anderen die van van Hamelsveld gebruikt heeft, en de Hoogl. Willmet het werk heeft overgezien en verbeterd.

VOLLENHOVE Jz. (CORNELIS VAN), geb. te *Rotterdam* omstreeks 1753 of 54, † 22 Dec. 1836, genoot eene geleerde en godsdienstige opvoeding. Reeds op 22 jarigen leeftijd zag hij

zijne verhandel. over de vraag: *Welke zijn de beste middelen, om de ware en zuivere leer van het Evang. onder de bewoners der Coloniën van den staat meer te bevestigen?* enz. met zilver bekroond en opgenomen in de *Verhand. der Holl. Maatsch. van wetenschappen te Haarlem*, 1776, VIIde deel. Ook schreef hij eene verhandel. over de *vriendschap met God.* In 1795 kreeg hij, van wege het committé van handel en zeevaart in *Rotterdam*, te *'s Hage* zitting onder de vertegenwoordigers van *Z. Holland;* terwijl hij later gedurende 20 jaren voorzitter was der Rotterdamsche Kamer van koophandel en fabrieken; en toonde de belangen van Nederl. handelsvrijheid ter harte te nemen en te bepleiten bij Koning Lodewijk, zelfs bij Napoleon, toen deze *Rotterd.* bezocht. Hij behoorde ook tot de oprigters van den te *Haarlem* gestichten *Oeconomischen tak*, later als Nederl. Huishoudelijke Maatschappij ook te *Rotterd.* gevestigd, waarin hij tot aan zijn dood heeft gepresideerd; hij mogt het 50jarig feest van haar bestaan bijwonen, even als dat der Maatschappij tot nut van 't algemeen. Behalve de gemelde, heeft hij ook achtervolgens de gewigtige posten bekleed van burgemeester en wethouder zijner geb.-stad. Een dankbaar nageslacht betreurt zijn' dood, ofschoon hij hooge jaren bereikte.

VOLLENHOVE (CORNELIS), geb. te *Amsterdam* 5 Febr. 1778, † 14 Nov. 1849, behoorde tot de Doopsgezinde gemeente, werd door Duitsche en Fransche gouverneurs opgevoed, studeerde op het athenaeum onder van Swinden, Wijttenbach en Cras; verdedigde onder laatstgenoemden in 1797 eene *Disputatio juridica de vi et natura pactionis, quae dicitur capitulatio;* bezocht nog dat jaar de Leijdsche hoogeschool; en verkreeg 2 jaren later den doctoralen graad in de regten, met eene diss. *De juribus atque officiis gentium in bello mediarum circa navigationem et mercaturam ex jure gentium universali et Belgarum ex jure pactitio.* Als advocaat zag hij zich, in zijne vaderstad al spoedig in verschillende stedelijke ambten en betrekkingen geplaatst, in 1801 o. a. als regent van het Aalmoezeniers Weeshuis; terwijl hij later zijne pogingen bekroond zag tot opheffing van dat gesticht. In 1802 benoemd tot lid der hoofdcommissie om onderzoek te doen naar de opbrengst der heffingen in 1797—99 over *Amsterdam*, vond hij daarin een vereerend bewijs van vertrouwen, zoo ook in de benoeming tot lid der commissie van onderzoek, wegens de 8 en 25jarige heffingen binnen die stad, terwijl hij in 1804 het bestuur over de desolate boedelkamer aanvaardde. Niettegenstaande al de commissiën, waarin hij met ijver en bekwaamheid werkzaam was, vond hij

nog tijd tot letterkundige oefeningen, blijkens zijne met roem bekende *Lofrede op Coenr. van Beuningen*, gehouden in 't letterkundig genootschap *Concordia* en geplaatst in '*t N. Algem. Magazijn van wetenschap, kunst en smaak*, I, 867; en zijne uit het Italiaansch vertaalde verhand. van Baldasseroni *over de avarijen*, 1808. In Dec. 1811 benoemd tot advocaat bij den staatsraad, vertrok hij in 't begin van 't volg. jaar naar *Parijs*, waar hij weldra eene uitgebreide praktijk verkreeg, zoo dat hij besloot zich aldaar te vestigen; maar de omwenteling van 1813 bragt hem in zijn vaderland terug. Andermaal in de betrekk. geplaatst van regent van 't Aalmoezeniers Weeshuis te *Amst.*, gaf hij aan dat onzedig en ouderwetsch gesticht zulk een schok, dat het kort daarna inviel. Benoemd tot curator der stads-armenscholen, gaf hem die betrekking aanleiding tot het schrijven van een werkje, getiteld: *Iets over het Aelmosseniers-weeshuis te Amst. en eenige bedenkingen over de armoede*, 1815, en tot het vertalen van een *ontwerp van opvoeding voor armenkinderen, volgens de beide vereenigde leerwijzen van Bell en Lancaster, door A. de la Borde*, 1816, met eene belangrijke inleiding, waarin hij zijne denkbeelden over de opvoeding en ondersteuning der armen in verband met het armwezen nader ontwikkelde. Geroepen om in 's lands dienst te treden, werd hij in 1816 referendaris bij den raad van state, om werkzaam te zijn bij de commissie voor het armwezen; terwijl hij intusschen bijdragen leverde tot het *Magazijn voor het armwezen* (1817), geredigeerd door zijne vrienden H. W. Tijdeman en R. Scheerenberg. In 1826 benoemde men hem tot administrateur van het binnenlandsch bestuur, later (1829) vereenigd met de administratie voor de nationale militie en schutterijen, en toen dit ambt, ten gevolge der afscheiding van *België* in 1831, verviel, werd hij benoemd tot secretaris-generaal, welke betrekking hij gedurende 16 jaren met genoegen waarnam, geacht en bemind bij de ambtenaren van zijn departement, en bij den koning, die hem in 1843 vereerde met het kommandeurschap der orde van den Nederl. Leeuw, waarvan hij in 1829 ridder geworden was. Den 1 Junij 1846 aanvaardde hij tijdelijk de betrekking van minister van binnenlandsche zaken, gedurende 4 maanden, toen hij weder de functiën van secretaris-generaal opnam, tot in Maart 1848, als wanneer men hem aanstelde tot staatsraad in buitengewone dienst, waarvan hij slechts korten tijd genot had. Hij betuigde op het einde van zijn loopbaan: „als ik thans alles overzie, wat mij en mijne betrekkingen, wat „het vaderland, wat *Europa* overkomen is, ben ik zeer ge-

„neigd om, nadenkende over de rustelooze bemoeijingen der „menschen, met den wijzen koning uitteroepen: ijdelheid der „ijdelheden, alles is ijdelheid!"

VOLLEVENS Sr. (JOHANNES), geb. te *Geertruidenberg* in 1649, † 1728, leerde de teeken- en schilderkunst eerst bij N. Maes te *Dordrecht*, daarna te *'s Hage* bij J. de Baen, waar hij hij 7 of 8 jaren bleef en wien hij behulpzaam was in het schilderen van de kleeding en bijwerken van menigvuldige portretten en in het maken van copijen daarvan. Hij verliet dezen meester in het onrustige jaar 1672; vond o. a. een begunstiger der kunst in den prins van Courland, wien hij even als al de officieren van zijn regiment portretteerde, gelijk ook in 1675 den graaf en de gravin van *Nassau* en vele anderen van hoogen rang. Hij was een man van een stil en zedig gedrag, wiens verdienstelijk werk zeer gezocht werd, en die zijne meeste dagen in *den Haag* heeft doorgebragt.

VOLLEVENS Jr. (JOHANNES), zijn zoon en leerling, geb. te *'s Hage* in 1685, trad in het voetspoor zijns vaders en werd een bekwaam portretschilder, wiens vleijend penseel hem overvloed van werk verschafte. Zijn' eersten begunstiger vond hij in den Engelschman Cadogan, die zich toenmaals in *den Haag* ophield; de levensgroote portretten van hem, zijne gemalin en 2 dochters schilderde hij tot zoo groote voldoening, dat Cadogan hem naar *Londen* wilde lokken, waarvoor onze schilder echter geene ooren had. Verder schilderde hij eene menigte portretten in het groot en klein van vorstelijke en andere aanzienlijke personen, ook van predikanten en Joodsche familiën. Uitgenoodigd naar *Soestdijk* in 1716, maakte hij daar de afbeeldsels van de prinses-douairière van Johan Willem, prins van *Oranje*, stadhouder van *Friesland*, en hare vorstelijke spruiten ten voete uit en van vele heeren en dames aan 't hof, terwijl hij tevens den titel van hofschilder ontving. In 1735 werd hij lid der vroedschap te *'s Hage*; later ouderling bij de Herv. kerk en in 1748 deken van de broederschap der kunstschilders aldaar. Zijn sterfjaar schijnt onbekend.

VOLTELEN (FLORENTIUS JACOBUS), geb. aan de *Kaap de Goede Hoop* 21 Jan. 1754, † 2 Aug. 1795, verliet deze plaats op zijn 12de jaar en werd gesteld onder de leiding van de Booij, rector der Lat. scholen te *'s Hertogenbosch*. Voor de predikdienst bestemd, genoot hij te *Utrecht* het onderwijs van Saxe en Segaar, terwijl hij bij de studie der oude talen en geschied. de wiskunde niet verzuimde. Heimelijk liet hij de theologie varen en woonde de geneesk. lessen bij van O. Schacht, Lucht-

mans en Hahn, met zulk een loffelijken ijver, dat hij in 1775 zijne *Observationes chemico-medicae de lacte humano*, *ejusque cum asinino et ovello comparatione*, openlijk verdedigde. Hij volgde in 't gemelde jaar zijn' leermeester Hahn naar *Leijden*, en werd aldaar in 1778 met lof tot med. doctor bevorderd met eene diss.: *Diatribe medica aditialis*, *memorabilem septennis Apositiae historiam exhibens;* vestigde zich als geneesheer te *Utrecht*, werd spoedig met algemeen vertrouwen vereerd en in 1781 benoemd tot doctor van het burgerweeshuis. Hij verwierf den gouden penning bij 't genootschap *Servandis civibus* te *Amst.* wegens zijn antwoord op de vraag: *Zijn er braakmiddelen*, *die men in sommige gevallen*, *boven de Ipecacuana verkiezen moet? Zoo ja: welke zijn die middelen*, *en wanneer komen ze te pas?* welk antwoord in de werken van dat Gen. is opgenomen in 1782, deel VII. Te *Leijden* tot buitengewoon hoogl. in de genees- en scheikunde aangesteld in 1784, sprak hij: *De hodiernae chemiae pretio rite constituendo.* Nog in dat zelfde jaar tot gewoon hoogl. bevorderd, sprak hij: *De optimo medico.* Bij 't nederleggen van 't rectoraat in 1790 hield hij eene rede: *De magnetismo animali;* welke zoo belangrijk werd gekeurd, dat de Rotterd. geneesheer Veirac haar in 't Nederd. vertaalde, waarbij Voltelen eenige aanmerkingen voegde. Zijne bondigheid van wetenschap, duidelijkheid van voordragt en mededeelzaamheid verhoogden zijn' roem. Zijne scheikundige lessen droegen blijken, hoezeer hij op de hoogte was ook van deze wetenschap. Na zijn' vroegtijdigen dood verschenen zijne *Pharmacologia universa* in 3 dln. 1797—1802, welk werk een gedenkteeken is van zijne grondige en uitgebreide kennis der geneeskunde. Hij was lid van onderscheidene gel. genootschappen in ons vaderland.

VONCK (JOHANNES), geb. te *Amersfoort* in de eerste helft der 16de eeuw, † 1585, was eerst proost der St. Mariën-kerk te *Utrecht*, daarna te *Keulen*. De roem zijner bekwaamheden bezorgde hem de waardigheid van kanselier der orde van 't gulden vlies, en zitting in den raad van staten (1576). Vervolgens werden hem vele gewigtige gezantschappen opgedragen door Karel V en Filips II. De laatste ontbood hem na het overlijden van Hopperus naar *Spanje*, om er den post van voorzitter in den raad der Nederlandsche zaken te bekleeden. Hij was in 1579 tegenwoordig bij de vredehandeling te *Keulen*, en 4 jaren later op den rijksdag te *Augsburg*. Hij stierf te *Mousson* in *Arragon*.

— (CORNELIS HUGO), geb. te *Amsterdam*, waar zijn vader predikant was, ontving zijne eerste theologische opleiding aan

het athenaeum aldaar van Surenhusius; daarna te *Leijden* onder A. Schultens en F. Fabricius, wier lessen hij met zoo veel vrucht bijwoonde, dat hij den doctoralen graad in de godgeleerdheid ontving. Er bestaan van hem academische *disputationes: De Cyro typo Jesu Christi. — Ad Psalmum I et ad Ps. XXX.* Men vereerde zijne verdiensten door hem te *Amsterdam* tot hoogl. te benoemen in de Oostersche talen en oudheden; welken post hij den 7 April 1735 aanvaardde met eene redevoering: *De felici literaturae orientalis hac aetate conditione*, in de tegenwoordigheid van zijne beide Leijdsche leermeesters; terwijl 2 broeders van d'Orville en anderen zijn' lof in Lat. verzen bezongen. Hij hield in 1739 eene lijkrede op Joh. van den Broek, hoogl. in de regtsgeleerdheid en in 1741 eene rede: *De illustribus exemplis in historia sacra non parcius, quam profana obviis.* Dat jaar kwam hij ook in aanmerking als hoogl. in de theologie te *Harderwijk.* Ofschoon zijne jaarwedde van *f* 800 daarna verhoogd werd tot *f* 1500, kon hij toch, als slecht financier, zijne huishouding niet staande houden. Hij woonde in een gehuurd huis, en toen de tijd om was, en hij het contract niet vernieuwde, verkoos hij niet eer te verhuizen, vóór dat de nieuwe bewoner hem daartoe noodzaakte. Hij zag zich door zijn loszinnig gedrag in zoo vele onaangenaamheden gewikkeld, dat hij aller achting verloor en de regering hem in 1753 van zijn post ontsloeg, terwijl men zijne moeder jaarlijks *f* 400 toelegde, om daarvan haren zoon te onderhouden, wiens verdere lotgevallen ons onbekend zijn.

VONCK (CORNELIS WALRAVEN), geb. te *Nijmegen* in 1725, † 1769, volbragt te *Utrecht* zijne letter- en regtsgeleerde studiën; bekleedde in zijne geb.-stad de aanzienlijke waardigheid van burgemeester; en drong er in 1756 sterk op aan, om de academie aldaar te herstellen. Drie hoogleeraars in de theologie, regtsgeleerdheid en geneeskunde schijnen ook werkelijk hunne bediening aanvaard te hebben, doch het volgende jaar zag men de pas opgerigte hoogeschool weder verdwijnen. Men wil, dat dit voorval en de ongenade, welke hij ondervond van een voornaam vertrouweling van prins Willem IV en van de prinses-gouvernante, hem, die zijne groote eerzucht zag gefnuikt, er toe bragten, om zich van zijne ambten te ontslaan en in 1762 naar *Duitschland* te vertrekken. Hier vervoegde hij zich bij den keurvorst van den *Paltz*, ging eerst heimelijk, daarna openlijk tot de R. C. godsdienst over, en zag zich o. a. tot hoogl. in de nieuw gevestigde academie te *Mannheim* benoemd. Twee jaren later drong hem zijne zwakke ligchaamsgesteldheid naar

zijn vaderland terug te keeren, en te *Uden* nabij *Nijmegen* te gaan wonen, waar hij na een zwaar en langdurig lijden bezweek. Van zijne kunde gaf hij o. a. blijken in eene uitvoerige voorrede (bl. 1—108) voor de door hem bezorgde uitgave van Ad. Huijgen, *Beschrijv. van het begin, opkomst en aanwas der stad Doesburg. Nijm.* 1757, 2de druk. Zijne andere schriften, waardoor hij zich binnen en buiten 's lands naam maakte als oordeelkundig verbeteraar der oude schrijvers en als Lat. dichter, zijn ons onbekend.

VONCK (C.), van wiens levensomstandigheden geene berigten voorhanden zijn, staat bekend als een verdienstelijk schilder van vogels en stillevens, in den smaak van Snijders en Hondekoeter. In de galerij van *Dresden* komt o. a. een landschap van Jac. Ruisdael voor, waarop de vogels door Vonck geschilderd zijn. Bij vele Holl. kunstminnaars vindt men zijne stukken met geteekende en meesterlijk gepenseelde vogels, zoo in- als buitenlandsche. Hij behoort tot de schilders der 17de eeuw.

VONDEL (JOOST VAN DEN), geb. te *Keulen* 17 Nov. 1587, † 5 Febr. 1679, sproot uit Doopsgezinde ouders, die wegens hunne godsdienstige gevoelens aldaar eene wijkplaats gevonden hadden, maar kort na zijne geboorte naar *Utrecht* verhuisden, en vervolgens naar *Amsterdam.* Jammer dat hij, even als zijn broeder Willem, geen onderwijs mogt genieten, in de Lat. en Gr. talen; welk gemis hij eenigermate in meer gevorderden leeftijd heeft trachten te vergoeden. Al vroeg openbaarde zich bij hem eene onweerstaanbare zucht voor de dichtkunst, en hoe gebrekkig zijne eerste rijmen ook waren, ontdekt men daarin toch spranken van een dichterlijken geest. Door zijn omgang met Hooft, R. Visscher, L. Reael en and., die zamen een' letterkrans hielden, werd die geest meer en meer aangewakkerd en beschaafd. Er bestaat geene dichtsoort, welke hij niet met een gelukkig gevolg beoefende. Als lier-, treurspel- en hekeldichter heeft hij uitgemunt. Zijne leerdichten bijschriften, ja zijne bruilofts-, geboorte- en lijkzangen, toonen dat hij min dichterlijke onderwerpen met keur van dichterlijke verwen wist op te sieren. En had hij zijnen *Constantijn de Groote* mogen voltooijen, dan hadden wij een heldendicht bezeten, dat een sieraad zou zijn van onze letterkunde. De verdrukking der Remonstranten, zijn ijver voor godsdienstige en burgerlijke vrijheid, deden zijn dichtvuur ontvlammen, en zoo ontstonden er dichtstukken, die niet altijd een' verdraagzamen en liefderijken geest ademen. Het treurspel: *Palamedes of vermoorde onnozelheid* (1625), zinspelende op den onthoof-

den Oldenbarneveld, bragt hem in groote moeijelijkheden, zoo dat hij zich eenigen tijd moest schuil houden en eene boete van *ƒ* 300 had te betalen. In 1628 reisde hij naar *Denemarken*, om eenige schulden in te vorderen, en werd op zijnen terugtogt te *Gothenburg*, door onzen gezant aan 't Zweedsche hof Jac. van Dijk, een geleerd en dichtlievend heer, vriendelijk onthaald. Na den dood zijner vrouw had hij (zoo men wil) zijn oog laten vallen op eene rijke Roomschgezinde weduwe, en was, om zijn doel te bereiken, tot het besluit gekomen, haar geloof aan te nemen, 't welk sterk werd aangemoedigd door priesters, die er hoogen prijs op stelden, om een man van zulk eene vermaardheid voor hunne kerk te winnen. Zijne dichtstukken dragen hierna meest allen de kleur van zijn nieuw geloof. Hij had nu, volgens zijn levensbeschrijver Brandt, den hoogsten top van den Hollandsche Parnas bereikt. Geen van de dichters dier eeuw overtrof hem in zuiverheid van taal, klaarheid en kortheid van zin, kracht van redeneering, rijkdom van aardige vonden, met zoetvloeijendheid en hoogdravendheid gepaard. Bij gelegenheid dat eenige schilders en dichters, omtrent 100 in getal, te *Amst.* het St. Lucasfeest vierden in de *St. Joris Doelen*, den 20. Oct. 1653, bragt men hem eene openbare hulde toe. Men plaatste hem bij den maaltijd aan 't hooger einde der tafel op een' hoogen stoel, en een der gasten, die Apollo voorstelde, zette hem eene lauwerkrans op het hoofd. Hij beantwoordde dit eerbewijs, door zijne proza-vertaling van Horatius' *Oden en Dichtkunst* aan de kunstgenooten van St. Lucas op te dragen en in 't volg. jaar hen te begroeten met een fraai dichtstuk. Intusschen baarde hem zijn zoon Joost, die slechte orde op zijn zaken stelde, door zijn loszinnig gedrag veel verdriet. Om hem voor een schandelijk bankroet te bewaren, offerde Vondel bijna zijn gansche vermogen op, omtrent 40 duizend guldens; zoodat hem weinig meer overbleef dan het moederlijke goed van zijne dochter Anna, die geestelijke was geworden, en hetwelk hij aan haar geregtelijk opdroeg. Men begunstigde hem ter goeder ure in 1658 met het ambt van boekhouder in de bank van leening met eene jaarwedde van *ƒ* 650. Hij bekleedde het gedurende 10 jaren, toen men hem eervol ontsloeg, met behoud van zijn tractement. Een verval van krachten maakte een einde aan zijne leven, 14 dichters droegen hem ten grave; een zilveren gedenkpenning werd ter zijner eere geslagen, en eerst in 1772 een eenvoudig gedenkteeken voor hem opgerigt in de N. Kerk te *Amst.* Doch luisterrijker gedenkzuil heeft hij zich zelven gesticht, door zoo vele dichtwerken, duurzamer

dan marmer. Wij hebben ons met moeite weerhouden ze op te noemen, om niet tegen *beknoptheid* te zondigen. De oude 4to drukken worden voor de beste gehouden. Later zijn ze bij Westerman uitgegeven in 21 dln. 12mo, en thans houdt J. van Lennep zich met eene prachtuitgave bezig, welke wij van harte wenschen voltooid te zien. Hier zouden wij dit art. sluiten, ware het niet, dat men soms op Vondels zedelijk gedrag aanmerkingen heeft gemaakt, omdat men het zijne met dat van zijn' zoon verwarde. Neen, in leven en wandel was hij onbesproken, godsdienstig en nederig, matig en ingetogen, een vriend voor zijne vrienden en een vijand van overdaad en pracht.

VOOGD (LEONARD DE), pensionaris van *Delft*, werd in 1588 door den raad van state gezonden aan den koning van *Schotland* Jacob VI, ten einde de eischen van dien vorst ten behoeve van een lid zijner familie, William Stuart, die kolonel in dienst der Staten geweest was, zoo niet weg te nemen, ten minste te verminderen. Deze kolonel beweerde eene pretentie te hebben van *f* 600,000 op de *Nederlanden* en had van den koning brieven van schade-vergoeding op de Nederlanders verzocht. Jacob was billijk genoeg hem zulks niet toe te staan alvorens de Staten te waarschuwen. Hieruit ontsproot nu de zending van de Voogd. Hij nam zijn' weg over *Engeland*, waar hij over het doel zijner zending met Elisabeth, minister Walsingham en met den Schot Douglas handelde, die hem de reis naar *Schotland* afrieden. Hij keerde in 't begin van 1589 naar huis. De Staten, daarmede niet te vreden, zonden hem nog dat jaar, en wel regelregt, vergezeld door den Amsterdamschen pensionaris J. van der Werke (door Scheltema van der Warck genoemd) naar *Schotland*. De koning ontving hen gunstig, en de redenen, die zij inbragten, deden deze zaak naar wensch eindigen. In 't volgende jaar gelukte het de Voogd, door zijn beleid en bescheidenheid een' gevaarlijken twist te stillen, die tusschen de burgerij van *den Briel* en het Engelsche garnizoen, dat deze stad voor de koningin bezet hield, was uitgebroken. In 1594 werd hij lid van den hoogen raad, en in 1600 naar *Friesland* gezonden, waar hij weder veel dienst bewees ter demping van aldaar ontstane twisten. Hij † in 1602.

VOOGD (NICOLAAS DE) was in 't begin der 17de eeuw eerst schepen, daarna burgemeester van *Arnhem* en bekleedde in 1618 den post van afgevaardigde wegens *Gelderland* ter vergadering van de Algemeene Staten. Als zoodanig vergezelde hij prins Maurits, in 't gemelde jaar, naar *Utrecht*, om te handelen over het afdanken der waardgelders en het houden

eener nationale synode. Vervolgens was hij den 27 Sept. tegenwoordig bij het 1ste verhoor van den Leijdschen pensionaris Hoogerbeets; hield den 23 Oct. een gesprek met den insgelijks gevangen genomen Rotterd. pensionaris H. de Groot, een gesprek, waarin hij hem van de schuld van Oldenbarneveldt poogde te overtuigen; en zag zich daarna benoemd tot een der 24 regters over 's lands advocaat; ofschoon hij (volgens Brandt) later wenschte om eene kamer vol gouds, over zulk eene sententie niet gezeten te hebben. In 1620 vervulde hij een gezantschap naar *Hamburg*. In 1624 op nieuw benoemd tot burgemeester te *Arnhem*, heeft hij dien post niet aanvaard.

VOOGD (HENDRIK), geb. te *Amsterdam* in 1765, † 4 Sept. 1839 te *Rome*, gaf van zijne jeugd af blijken van genegenheid voor de schilderkunst. Hij oefende zich eerst op de stadsteekenacademie aldaar, daarna onder de leiding van J. Andriessen, wiens lieveling hij werd. Onder zijne bijzondere begunstigers telde hij den heer D. Versteegh en andere kunstvrienden, die hem in staat stelden, ter uitbreiding van zijn talent, in 1788 eene reis naar *Rome* te ondernemen. Hij vestigde zich aldaar en zond weldra heerlijke proeven over van zijne bekwaamheid in het schilderen van landschappen, gestoffeerd met rotsen, in de nabuurschap van *Civita Castellana*; later nog meer, die toonden welke vorderingen hij in de kunst maakte, en welke partij hij wist te trekken van Italië's schoone natuur. Zijne schilderijen en teekeningen werden met gretigheid gezocht en reeds in 1805 bekleedde hij te *Rome* onder de landschapschilders zulk eene voorname plaats, dat men hem den Hollandschen *Claude Lorrain* noemde. Intusschen bezocht hij een en andermaal zijn vaderland en ontving menig blijk van hulde en achting. Onze koning benoemde hem tot ridder der orde van den Nederl. leeuw; het Kon. Instituut tot corresponderend lid der 4de klasse, en de academie van beeldende kunsten te *Amst.* tot lid. Aan zijne landgenooten, die hem in *Italië* kwamen opzoeken, bewees hij zooveel hij kon allerlei diensten en stond bekend als een geacht en braaf mensch.

VOOGHT (HENDRIK DE), of VOOCHT VAN RIJNEVELDT, behoorde tot een oud en aanzienlijk geslacht van *Utrecht*, 't welk oorspronkelijk alleen den naam van VOOGHT gevoerd had; doch in sommige takken, ten minste sedert de 14de eeuw, den naam van *Rijneveldt* schijnt te hebben aangenomen, nadat Hildebrant de Vooght, burgemeester van *Utrecht*, in 't huwelijk getreden was met Clara van Rijneveldt. Een gedeelte van dit geslacht vestigde zich gedurende de Spaansche omwenteling in

Vlaanderen, en stond daar in groot aanzien. Hendrick de V., die de Brusselsche unie onderteekende in 1577, was toenmaals burgemeester van *Utrecht* en van wege die stad in Dec. 1576 afgevaardigd naar *Gelderland*, waarschijnlijk om te raadplegen over eene naauwere vereeniging tusschen de 2 provinciën en over de godsdienst. Van daar vertrok hij naar *Brussel*, waar hij ook werkzaam was ter bevordering van 't welzijn des vaderlands en van zijn gewest.

VOOGHT (OTTO DE) was Mr. in de regten, een leerling van J. Crucius te *Delft;* schrijver van 2 drama's: *De verliefde jager*, *Bleij eijnde-spel. Delft.* 1662, en *De verliefde stiefmoeder, ofte de gestrafte bloedschandt. Antw.* 1665, en van onderscheidene lofverzen in 't Lat. en 't Nederd. voor de dichtbundels zijner stad- en tijdgenooten. Dit is alles wat wij van hem weten mede te deelen. Of hij dezelfde is, die bij J. C. de Jonge in zijne *Gesch. van 't Nederl. zeewezen*, II (2) 433, vermeld staat als fiscaal van 's lands vloot voor *Chattam* enz., is ons onbekend.

VOORDA (JACOBUS), geb. te *Harlingen*, 17 Jan. 1698, † 20 Junij 1768, voleindigde zijn studiën te *Franeker* in 1718, toen hij den doctoralen graad verkreeg in de beide regten. Hij vestigde zich als advocaat te *Leeuwarden*, van waar men hem in 1723 te *Franeker* aanstelde tot lector in de regtsgeleerdheid, in 1727 tot buitengewoon en 3 jaren later tot gewoon hoogl. in dat vak. Naauwelijks had hij deze betrekking aanvaard, of men bood hem te *Utrecht* den jurid. leerstoel aan. Hij aanvaardde deze betrekking met eene rede: *De prudentia Romanorum in condendis XII tabularum legibus*, en verwierf zich een grooten naam, ook door zijne lessen in het hedendaagsche regt. In 1760 legde hij zijn ambt neder en keerde naar *Leeuwarden* terug, waar hij overleed. De bijdragen, door hem geleverd tot de geschiedenis en uitlegging van 't Rom. regt, verschaffen hem eene waardige plaats onder onze beroemde regtsgeleerden. Daartoe behooren zijn *Commentarius ad legem falcidiam et diss. de legato partitionis. Harl.* 1730. — *Interpretationes et emendationes juris Romani. Ultraj.* 1735. — *Differentiae juris Rom. et Belgici etc.* Ib. 1745. — *Electorum liber singularis; cui accedunt orationes duae.* Ib. 1749.

— (BAVIUS), zijn oudste zoon, geb. te *Franeker* 1 Julij 1729, † 9 Julij 1799, werd door hem opgeleid voor de regtsgeleerde studiën. Hij zette die voort te *Utrecht* en te *Leijden*, ging, na 't ontvangen der doctorale waardigheid met eene *Disputatio de vadimonio*, in 1751 te *Leeuwarden* wonen; werd in 1755 van wege *Zevenwolde* afgevaardigd ter Staten-vergadering

van *Friesland* en nog datzelfde jaar benoemd tot hoogl. in 't Rom. regt te *Franeker* in de plaats van C. H. Trotz, die naar *Utrecht* was vertrokken. Hier was hij werkzaam tot in 1765, toen men hem, in dezelfde betrekking met bijvoeging van 't hedend. burgerlijke regt, naar *Leijden* beriep, waar hij zijn' post opende met eene redevoering *Qua docetur, plus esse praesidii civitatibus in bonis J.Ctis, quam in ipsis legibus.* In 1769 en 1781 bij 't nederleggen van 't rectoraat sprak hij: 1°. *De Aemilio Papiniano, seu J.Cti et viri optimi forma in Aem. Papiniano spectata.* 2°. *De sapientia regis quondam Hebraeorum sapientissimi juridica.* Toen de hoogleeraren in 1788 een eed op de oude constitutie moesten afleggen in handen van den rector magnificus, maakte Voorda zwarigheid; zoodat hij door curatoren van zijn' post werd ontslagen, met behoud eener jaarwedde van *f* 1800. De omwenteling van 1795 bragt hem weder op den katheder, tot veler vreugde, en hij hervatte zijne waardigheid met eene rede: *De libertate sentiendi dicendique J.Ctis propria et in Papiniano spectata.* Zijne acad. redevoeringen, zijne *Criminele ordonnantie van koning Philips, met aanteek.* Leijd. 1792, en zijne *Theses controversae.* Ib. 1796, zijn gedenkstukken van zijne bekwaamheden. — Zijn broeder

VOORDA (JOHAN HENDRIK), geb. te *Utrecht* 8 Julij 1732, † 29 Maart 1814, volgde het voetspoor zijns vaders, door zich op de regtsgeleerdheid toe te leggen. Tot doctor in de regten gepromoveerd op de oudvaderlijke wijze met de kap, in 1756, vestigde hij zich te *Leeuwarden* als advocaat en werd in 1767 benoemd tot hoogl. in de regten te *Utrecht.* Ook voor hem waren de burgerlijke geschillen in 1787 noodlottig. Hij werd van zijn post ontslagen en vond zich, in ballingschap verwezen, gedrongen buiten 't land te wijken tot in 1795, toen men zijn vonnis vernietigde en hij, in 't vaderland teruggekeerd, aan de Friesche hoogeschool in 1797 het professoraat in de regtsgeleerdheid aanvaardde tot in 1802, toen hij eerst te *Franeker*, daarna te *Leeuwarden*, een ambteloos leven leidde tot aan zijn' dood.

— (GERARD JACOB), zijn jongste broeder, geb. te *Utrecht* 29 Junij 1735, † 6 Febr. 1808, beoefende de theologie, maar is, zoo ver wij weten, nooit als predikant opgetreden. Als rentmeester der geestelijke goederen van *Leeuwarden*, is is hij van 1794 tot 1803 ijverig werkzaam geweest om de archiven dier stad in orde te brengen en er een register van uittegeven, waarvoor het bestuur hem den titel van archivaris schonk. Hij stond bekend als een groot penningkundige, wes-

halve de curatoren der Leijdsche academie in 1799 besloten, om hem als opziener over het penning-kabinet aldaar aan te stellen. Hij wees die benoeming van de hand, maar nam gereedelijk de taak op zich, om de penningen te rangschikken en daarvan eene naauwkeurige lijst te vervaardigen, waarvoor men hem in 1800 een boekgeschenk vereerde. Hij heeft ook te *Leeuwarden* de burgemeesterlijke waardigheid bekleed, doch wijl hij andere staatkundige gevoelens had dan zijne broeders, werd hij in 1795 afgezet en wijdde daarna zijn tijd aan de wetenschappen. Als theologant schreef hij 2 verhandel. *Over de Israëlitische godsregering*, en *Over het eeuwig priesterschap van Melchizedek*. Als rentmeester: *Noodig bericht aangaande de geestel. goederen der stad Leeuwarden*. 1796. — *Consideratien en vervolg van de consider. over geestelijke goederen*, 1798. Hij vermaakte zijne bezittingen aan het weeshuis van gemelde stad.

VOORDE (CORNELIS VAN DE), geb. te *Middelburg* in het begin van 't 2de gedeelte der 17de eeuw, was aldaar stads geneesheer en eerste lector van de ontleed- en heelkunde, ook gesteld om de chirurgijns te examineren, die in dienst traden der O. Ind. Comp. Hij toonde vele bekwaamheid, en schreef eene *Oratie over de natuur en het wezen, de onderzoekers en vinders, de noodzakelijkheid en lof van de konst der anatomie*, gehouden te zijner inwijding als lector in de ontleedkunde, en uitgegeven door Dr. F. Gruiwardt in 1659. Ook een werk, getiteld: *Nieuw lichtende fakkel der Chirurgie of hedendaagze heelkunst* enz. meermalen herdrukt, doch het best in 1686, door den schrijver vermeerderd, en na zijn dood met aanteek. en bladwijzer voorzien door den geleerden natuurkundige en arts A. de Heijde, en daar nog bijgevoegd een werk van van de Voorde, getiteld: *Chirurgijns zeecompas, leerende hoe men op* 16 *streken de geneezing der gevaarlijkste scheeps-, land- en legerziekten gelukkig bezeilen zal.* Voor uitstekende bewezene diensten in den pesttijd heeft de regering van *Middelburg* hem 22 Nov. 1670 toegelegd eene som van *f* 300.

VOORHOUT (JOHANNES), geb. aan den *Uithoorn* bij *Amst.* 11 Nov. 1647, had tot leermeester in de teeken- en schilderkunst C. Verhout te *Gouda*, een hist.-schilder, en later J. van Noort te *Amst.*, een portret- en hist.-schilder, onder wien hij zich 5 jaren bleef oefenen. In 1670 gehuwd, verhuisde hij, bij den inval der Franschen in 1672, met zijn gezin naar *Frederikstad*, waar zijne vrouw rijke en aanzienlijke bloedverwanten had. Maar hetzij zijne kunst daar weinig opgang maakte, hetzij hij gehoor gaf aan den baatzuchtigen schilder Jur. Ovens,

hij verliet deze plaats niet lang daarna, en begaf zich naar *Hamburg*, waar hij werk en aanmoediging vond. Des niet te min besloot hij, op aandrang zijner vrienden, naar *Amsterdam* terug te keeren. Ook hier werd zijn talent op prijs gesteld; maar daar hij vlug en ijverig werkte, gaven de menigte stukken, die hij van jaar tot jaar vervaardigde, aanleiding, dat men ze niet als vroeger waardeerde. Zij waren meestal uit de gewijde en ongewijde geschiedenis of uit de mythologie ontleend. Inzonderheid wordt *de stervende Sophonisba* zeer geroemd. Sommigen stellen zijn' dood in 1710; doch daar zijne weduwe eerst in 1723 de nagelatene schilderijen deed verkoopen, is het waarschijnlijk dat hij later gestorven is. Hij heeft een' zoon gehad, die ook zijn' voornaam droeg en als hist.- en portret-schilder moet hebben uitgemunt, maar van wien geene bijzonderheden vermeld staan.

VOORHOUT (MARIA DUIJST VAN), baronnesse VAN REEDE, vrijvrouwe van *Renswoude* en *Emminkhuizen*, vrouw van *Mijnsheerenland*, *Moerkerke* en *Middelharnis*, geb. 22 Jan. 1662, † 26 April 1754, gemalin van Fred. Adriaan van Reede, vrijheer van *Renswoude* enz. (zie dat art. dl. II, bl. 618), heeft zich eene onvergankelijke eerezuil gesticht door hare nalatenschap van ruim 5 tonnen gouds te vermaken aan het ambachtskinderhuis te *Utrecht* en aan de weeshuizen te *Delft* en *'s Gravenhage*. Het besteden van het inkomen van dit kapitaal had een kunst- en wetenschappelijk doel. Te *Utrecht* onder anderen werd, nevens het kinderhuis, een deftig gebouw opgerigt, ter huisvesting van jongelingen, om onderrigt te ontvangen in de wis- teeken- schilder- beeldhouw- en andere vrije kunsten, waaraan men later nog meer uitgebreidheid heeft gegeven, door hen te laten onderwijzen in 't steenhouwen, scheepstimmeren, molenmaken, de rekenkunde, 't krijgswezen, de zeevaartkunde, de heelkunst, het maken van sterrekundige en andere werktuigen, uurwerken, zelfs in het timmeren, metselen en dergelijke handwerken. De kleeding der jongelingen, in dat gesticht opgenomen, draagt daarvan de kenmerken.

VOORST (DIRK CORNELIS VAN), geb. te *Delft* in 1751, † 6 Sept. 1833, had zijne studiën in de theologie te *Leijden* pas volbragt, of hij zag zich tot proponent bevorderd en als pred. beroepen te *St. Anna ter Muiden*, vervolgens te *Kadzand*, *Hien en Dodewaard*, *Leijderdorp* en *Amsterdam*. Hij was in deze gemeenten een ijverig en getrouw Evang.-dienaar, die door mond en pen stichtte. Behalve eene verhandeling: *Over de oudheid van het boek Job*, waarvoor hij in 1797 bij 't Haag-

sche Genootsch. ter verded. van de Christelijke godsdienst de zilveren medaille behaalde, en enkele kleine stukken, gaf hij in 1791 eene *Verklaring van Psalm* 68. Een bundel van *Uitlegkundige verhandelingen*, 2 stukken. Een 5tal *Leerredenen*, 1792. Een *Uitlegk. en godgeleerd Magazijn*, 4 st. en den *Bijbelminnaar*, 4 dln. — Zijn broeder

VOORST (JOHANNES VAN), geb. te *Delft* 17 Maart 1757, † 29 Julij 1833, oefende zich aldaar in de Lat. en Gr. talen, zette die oefening voort te *Leijden*, ook in de Oostersche talen, om zich daarna toe te wijden aan de godgeleerde studiën. Van zijne vlijt en kunde gaf hij aldaar in 1778 eene proeve door eene Diss. *De notabili correctionum Masoreticarum genere*, belangrijk voor de critiek van den Hebr. tekst des O. V. — Zijne eerste standplaats als pred. was *Halle* bij *Zutphen*, daarna *Wageningen* en vervolgens *Zierikzee*. In 1788 zag hij zich benoemd tot hoogl. in de theologie en kerkel. hist. te *Franeker*, en aanvaardde dien post met eene in 't Nederd. uitgegevene redevoer.: *Over de geschiktheid onzer tijden ter bevorder. van de godsdienst.* Bij 't nederleggen van 't rectoraat in 1791 sprak hij: *De injusto theologiae ad scholae legem diligenter exactae contemptu.* De toenmalige onrustige omstandigheden des vaderlands deden hem zijn' post verlaten, en de betrekking van predikant aanvaarden te *Arnhem*. Nadat hij te *Harderwijk* als hoogl. in aanmerking was gekomen, zag hij zich in 1799 als zoodanig naar *Leijden* beroepen in de christelijke oudheden en de geschiedenis der leerstukken, en begon aldaar zijne werkzaamheden met eene rede: *De scriptorum veterum Christ. studio prudenter et liberaliter excolendo.* In 1800 werd hij ook met het onderwijs der uitlegkunde van 't N. V. belast. Driemalen bekleedde hij het academisch rectoraat; van de redevoer. bij het nederleggen daarvan gehouden, noemen wij slechts de belangrijkste: *De J. A. Ernesti, optimo post H. Grotium duce et magistro interpretum N. Foederis.* 1803. In 1827 werd hem eene eervolle rust verleend, en in 't volg. jaar mogt hij het voorregt genieten, zijne 50jarige dienst als pred. en hoogl. met eene Lat. redevoering te vieren: *J. van Voorst, oratio, qua memoriam beneficiorum Dei, in munere publico, cum ecclesiastico tum academico, decem lustra, feliciter gesto, in se collatorum, solenniter celebravit.* Hij was lid van onderscheidene binnen- en buitenlandsche gel. genootsch. en maatschappijen en ridder der orde van den Nederl. leeuw. De roem zijner geleerdheid verhoogde den luister der Leijdsche academie. Zijne talrijke schriften, verhand. en redevoeringen verkondigen zijn'

lof. Wij noemen slechts zijn: *Compendium theol. Christ. pars theoretica*, 1808, en daarna meermalen herdrukt, dat op eene bewonderingswaardige wijze beknoptheid met volledigheid vereenigt. Zijne verh.: *Over de letterkundige verdiensten van H. de Groot*, ingeleverd bij het Kon. Instituut te *Amst.* 1826. — Zijne *Selecta Joh. Chrysostomi Gr. et Lat. cum praef. et annot.* L. B. 1827—30, 2 vol. De verzwakking van zijne ligchaams- en geestvermogens liet hem naauwelijks toe, aan 't 2de stuk de laatste hand te leggen. Eene menigte van door hem gevormde leerlingen gedenken hem in liefde.

VOORST (WILLEM HENDRIK VAN), zoon van bovenstaande en van Hendrica Amelia Noordink, geb. te *Franeker* 17 Sept. 1791, † 24 Nov. 1855, doorliep te *Leijden* de Lat. scholen, genoot vervolgens het academisch onderwijs; werd in 1811 tot doctor in de beide regten bevorderd, op *Quaestiones varii argumenti;* en liet zich in 1814 bij de regtbank van eersten aanleg te *Haarlem* als advocaat inschrijven. Hier bleef hij ruim 6 jaren de praktijk uitoefenen, terwijl hij intusschen bij de genoemde regtbank werd aangesteld als regter-plaatsvervanger (1816), en later tot schout en secretaris van *Sparendam* (1819). In deze betrekking was hij slechts korten tijd werkzaam, daar hem het volgende jaar het ambt van regter bij dezelfde regtbank werd opgedragen. Het ontbrak hem niet aan blijken van vertrouwen, zoo van den kant zijner stad- en gewestgenooten, als van de zijde der regering. Behalve dat hij lid was van den raad der stad *Haarlem*, verkoos men hem ook in 1848 tot lid van de 2de kamer der Staten Generaal. Enkele zijner schriften overtuigen ons van zijne juridische bekwaamheden; daartoe behoort in de 1ste plaats zijn werk, getiteld: *De noodzakelijkheid van gebiedende voorschriften omtrent den vorm, onderzocht en op eenige voorbeelden uit de tegenwoordige regtspleging toegepast.* Haarl. 1821. — *Vijf brieven*, eerst naamloos in de *Letterbode* van 1827 geplaatst, daarna uitgegeven onder den titel: *Iets over het ontwerp van wetboek van burgerlijke regtspleging.* Ib. 1827. Zijne *Bedenkingen over de voormalige weeskamers*, zagen het licht in het tijdschrift *De Weegschaal*, 1829, No. 13. Andere stukken, opgenomen in maandschriften, hebben meestal betrekking op den politieken toestand des vaderlands, en van zijne aanspraken bij de opening der alg. vergad. van de Maatschappij tot bevordering van nijverheid zijn enkele afzonderlijk uitgegeven. Hij was sedert 1824 lid van de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*, aan welke hij een der kostbaarste werken uit zijne bibliotheek vereerde.

VOORT (CORNELIS VAN DER). Van dezen uitstekenden portretschilder, die ook in andere kunstvakken heeft uitgemunt, zijn ons geene andere berigten onder de oogen gekomen, als dat hij te *Amst.* geb. is, en onderscheidene bekwame leerlingen heeft gevormd, o. a. Dav. Baillij van *Leijden*, die tot in 1608 zijn onderwijs genoot. — Evenmin zijn ons levensbijzonderheden onder de oogen gekomen van zekeren G. VAN DER VOORT, die in 1790 een belangrijk werk te *Amst.* heeft uitgegeven, getiteld: *Grondbeginselen der menschkunde*, 2 dln., en in hetzelfde jaar ook aldaar: *Wijsgeerige verhandelingen.*

VORM (HOBIUS VAN DER), geb. te *Brouwershaven* 4 Aug. 1628, † 17 Jan. 1700, bezocht te *Zierikzee* de Lat. school, 3 jaren later die van *Vlissingen*, welke toen stond onder het opzigt van den rector A. Beekman, die hem ook in 't Grieksch onderwees. Met een gunstig testimonium vertrok hij in 1646 naar *Utrecht*, om zich op de geneeskunde en wijsbegeerte toe te leggen, terwijl zijn vlijt werd aangevuurd door zijn neef, den beroemden Jac. Cats. In 1651 promoveerde hij met de kap (*more majorum*) tot med. doctor en Mr. in de vrije kunsten, en werd kort daarop aangesteld tot stadsdoctor in zijne geb.-plaats. Doch meer lust vindende in de beoefening der letteren, begaf hij zich, na verloop van ruim drie jaren, naar *Utrecht* om zich daar in den omgang met geleerde mannen te verlustigen. Hier hield hij (1656) in de theol. gehoorzaal eene redevoering: *De emporii aromatum initiis progressu et varia tam temporis quam loci vicissitudine* etc.; waarna hem de regering van *Naarden* de dubbele betrekking aanbood van stadsdoctor en rector der Hortensiaansche school. Hij aanvaardde die met genoegen en was met lof werkzaam tot in 1668, toen *Haarlem* hem beriep tot conrector der Lat. scholen, en na verloop van een half jaar *Hoorn* tot rector, waar hij met veel roem, tevens als arts, zijne dagen eindigde. Een aanzoek om als lijfarts van koning Willem III werkzaam te zijn, wees hij van de hand om zijne hooge jaren. Behalve eenige *orationes*, in gemelde betrekkingen gehouden, schreef hij een werkje getiteld: *Atriplex salsum, vulgo dictum soutenelle, essentia viribus et operationibus suis primo descriptum. Amst.* 1661; eene *Verhandel. over de natuur, aard, eigenschappen en medicinale werking van de Meekrap;* en eene menigte stukjes, orationes, tractaten, meer dan 60 in getal, van welke la Rue, die ze in zijn *Gel. Zeeland* (2de dr. p. 377) opnoemt, betuigt dat de meeste ongedrukt zijn gebleven. — Zijn zoon

— (PETRUS VAN DER) was predikant onder de Hoornsche

classis, toen hij zich in 1688 naar *Batavia* begaf, waar men hem als standplaats *Amboina* aanwees, van waar hij 2 jaren later naar *Honimoa* vertrok. Na verloop van 3 jaren keerde hij naar *Amboina* terug, na zich goed geoefend te hebben in de Maleische taal. In 1698 stelde men hem aan als pred. bij de Maleische gemeente te *Batavia*, en hier was het dat hij van zijne ervarenheid in die taal bijzondere blijken gaf. Zijn voorganger M. Leijdekker had de vertaling des Bijbels in 't Maleisch begonnen, en die afgewerkt tot Ephes. VI. Op verzoek des kerkeraads bragt hij dat werk in 5 maanden ten einde in 't hoog Maleisch zoo als Leijdekker gedaan had. Van de commissie om het werk na te zien, was van der Vorm een werkzaam lid; hij volbragt die taak in 1729, met groote zorg en naauwkeurigheid; maar mogt zijn werk niet gedrukt zien, daar hij in 1731 te *Batavia* overleed. Intusschen zorgden zijne ambtgenooten Werndlij en Serruus, dat nog in dat jaar het N. Test. en 2 jaren later het O. T. 't licht zag. Zie den *Navorscher* III, 144 en 145.

VORM (JOHANNES VAN DER), wiens grootvader een broeder was van Hobius v. d. V., werd in 1700 geb. te *Renesse en Noordwelle*, waar zijn vader pred. was, studeerde te *Leijden* in de theologie, voornamelijk onder T. H. van den Honert en F. Fabricius, wiens Lat. verhandeling: *Over de orde*, *in een heijlige redevoer. waar te nemen*, hij in 't Nederd. vertaalde, 1728. Zijne eerste standplaats was *Noordwijk aan Zee*, van waar hij in 1728 naar *Vlissingen* werd beroepen en in 1740 naar *Amsterdam.* Regtzinnig in 't geloof en ongeveinsd in godsvrucht, was hij velen ten zegen, en het verslag, dat men vindt van zijn christelijk edelmoedig gedrag in de *Anekdoten voor Christenen en ook voor zulken die het niet zijn*, IV, 254 enz., strekt zijn hart bijzonder tot eer.

VORNIUS (MATTHIAS), geb. te *'s Hertogenbosch* omstreeks het midden der 16de eeuw, was zeer ervaren in de Gr. en Lat. talen, eerst rector der Lat. scholen te *Grave*, maar toen die stad aan prins Maurits overging, verliet hij zijn post, en werd te *Roermond* in dezelfde betrekking geplaatst. Van daar vertrok hij later, ook als rector, naar zijne geb.-stad, terwijl L. van Berchem hem te R. opvolgde. Van zijne bekwaamheid in de Lat. dichtkunst kan getuigen zijn: *Poëmation de pugna civili Sylvae-ducensium*, 1606, door Peerlkamp niet vermeld.

VORSSELMAN DE HEER (PIETER OTTO COENRAAD), eigenlijk DE HEER, daar VORSSELMAN de aangenomen naam is van zijne moeder. Hij is den 20 Sept. 1809 geb. te *Valburg* in

de *O. Betuwe*, waar zijn vader pred. was, en openbaarde al vroeg groote leergierigheid; begon zijne studiën op de Lat. scholen te *Culemborg;* begaf zich in 1826 naar *Utrecht* om zich in de theologie te bekwamen; maar veel aanleg en liefde betoonende voor de wis- en natuurkundige wetenschappen, wist de hoogl. Moll hem te overreden, zich daaraan toe te wijden. Daarmede vereenigde hij de beoefening der letteren, waarin hij evenzeer uitmuntte, zoodat zijne beantwoording van acad. prijsvragen in beide vakken bekroond werd. In 1830 en 31 ontvonkte zijne vaderlandsliefde. Hij schaarde zich als sergeant-majoor bij de comp. Utrechtsche jagers, en zijne naauwkeurige administratie en welsprekende toe- en aanspraken, bij bijzondere gelegenheden, wekten veler bewondering. Na het einde van den veldtogt, verkreeg hij het kruis der Willemsorde, promoveerde met glans d. 22 Apr. 1833; begaf zich op reis naar *Italië*, waar hij met vele geleerden betrekkingen aanknoopte en zijn' schranderen geest verder ontwikkelde. Te *Florence* ontving hij onverwacht het berigt zijner beroeping te *Deventer* als hoogl. in de wis- en natuurkunde. In Nov. 1834 hield hij daar zijne inwijdingsrede. Zijn scherpzinnig oordeel, onvermoeide vlijt, klaarheid van geest, wegslepende welsprekendheid boeide zijne leerlingen, en maakte met goedhartigheid van karakter hem bijzonder geschikt voor zijnen post. Behalve de beantw. prijsvragen, zijne diss. en oratie, en vele opstellen in binnen- en buitenlandsche tijdschriften, schreef hij *Recherches sur quelques points de l'Electricité Voltaique. — Théorie de la télégraphie électrique, avec la description d'un nouveau télégraphe fondé sur les actions physiolog. de l'électricité. — Redevoer. over de wetenschappelijke beoefen. der handwerken en kunsten. — Gronden der zeevaartkunde.* Jammer dat zulk een licht zoo vroegtijdig in verstandsverbijstering te *Utrecht* moest ondergaan!

VORSTERMANS (JOHANNES), geb. te *Bommel* omstreeks 1643, ontving van zijn' vader, die portretschilder was, het eerste onderwijs in de kunst, daarna van den bekwamen landschapschilder H. Saftleven te *Utrecht*. Volgens Houbraken, vervoerde de hoogmoed hem tot dwaze stappen. Hij begaf zich naar *Frankrijk* om zich, zoo het heette, verder in de kunst te oefenen, maar hing daar den grooten heer uit en verteerde meer geld dan zijne ouders hem hadden nagelaten. In zijne vaderstad teruggekeerd, nam hij zijn' intrek bij zijne zuster en nu liet hij (alsof hij zich over de kunst schaamde) heimelijk zijne stukken in *Holland* verkoopen, en gaf te *Bommel* voor, dat hij enkel schilderde voor zijne uitspanning. Toen de Fran-

schen in 1672 *Nijmegen* hadden ingenomen, bevond hij zich aldaar, en was den marquis de Bethune behulpzaam in het aankoopen van schilderijen. Later begaf hij zich naar *Londen*, waar hij voor Karel II een schoorsteenstuk vervaardigde, dat wel voldeed, maar daar de geëischte som van *f* 2000 te hoog was, niet betaald werd. Daar hij intusschen in zijn logement eene schuld had gemaakt van *f* 900, die hij niet kon voldoen, kwam hij in hechtenis en kreeg eerst zijne vrijheid terug door tusschenkomst van eenige zijner kunstbroeders. Hij nam daarop den voorslag aan van een gezant, die door het Engelsche hof naar de Porte werd gezonden, om dien te vergezellen, ten einde eenige oudheden voor hem af te teekenen. Doch die heer kwam onder weg te sterven, en daarna heeft men niets meer van Vorstermans vernomen. Zijne landschappen zijn rijk gestoffeerd, smaakvol en fraai van koloriet.

VORSTMAN (JOHANNES GERARDUS), geb. 16 Maart 1773 te *Wijk aan Zee*, † 10 Dec. 1853, kwam op zijn 10de jaar onder de leiding van zijn grootvader J. M. van der Motten, heelmeester te *'s Hage*, en 4 jaren later onder den aldaar gevestigden hoogl. Huijbers en den heelkundige Damen, welke hem door hunnen omgang met den beroemden P. Camper, in de gelegenheid stelden veel te kunnen leeren. Drie jaren daarna begaf hij zich naar *Delft*, om bij den heelkundige van der Winkel, zoo ervaren in de herstelling van beenbreuken en ontwrichtingen, zijne chirurgische kennis te vermeerderen. Hij vertoefde er 2 jaren, toen hij naar *Amsterdam* vertrok, om op 't Athenaeum, onder A. Bonn en D. van Gesscher, zich theoretisch en practisch te vormen. In 1794 vestigde hij zich te *Delft*, waar hij in vriendschapsbetrekking kwam met Dr. A. van Stipriaan Luiscius en Dr. M. J. Macquelijn. Hij verhief zich spoedig boven de vooroordeelen, welke in die dagen zijn' stand nog aankleefden; verrigtte gewigtige operatiën, was de eerste die aldaar de operative heelkunde uitoefende en den invloed van vreemde operateurs deed ophouden. Hierdoor verspreidde zich zijn roem en met beide bovengemelde vrienden zag hij zich benoemd tot lid der Departementale Commissie van geneesk. onderzoek en toevoorzigt in *Z. Holland.* Hoe vele werkzaamheden ook zijn deel waren, hij ging met zijnen tijd vooruit in studie en wetenschap. Zijne verhandel. *Over den kanker* werd door 't Utr. Genootsch. van kunsten en wetensch. met goud bekroond, en hij benoemd tot lid van dat Genootschap, tot corresponderend lid van 't Gen. ter bevordering der koepokinenting en van dat ter bevordering van genees- en heelk. te

Amst. Bovendien zag hij zich met maatschappelijke en staatsburgerlijke betrekkingen overladen en leverde desniettemin verschillende bijdragen in tijdschriften, laatstelijk in 't *Practisch Tijdschrift voor geneesk. in haren geheelen omvang.* De algemeene achting, die men hem toedroeg, bleek vooral, toen hij in 1844 zijn 50jarig jubilé vierde, en door zijne kunstbroeders met een aandenken in goud vereerd werd.

VORSTIUS (AELIUS EVERHARDUS), uit een aanzienlijk geslacht geb. te *Roermond* 26 Sept. 1565, † 22 Oct. 1624, legde zich al vroeg te *Keulen* toe op de geneeskunde; begaf zich vervolgens naar *Italië*, waar hij te *Padua* en *Bologne* de lessen in dat vak bijwoonde. Bekend geworden met A. Catanaeus, lijfarts des hertogs van *Ferrara*, beval deze hem in de gunst van N. Grano, bisschop van *Anglona*, die hem als geneesheer aannam. Na den dood van dien kerkvoogd, welke 3 jaren later plaats vond, vertoefde hij eenigen tijd bij het gezin van F. Pignatelli, markgraaf van *Quereeto.* Na 14 jaren buiten 's lands te hebben doorgebragt, verlangde hij zijn vaderland weder te zien. Met veel lof oefende hij te *Delft* de geneeskunde uit, tot men hem in 1598, op aanbeveling van Scaliger, te *Leijden* benoemde tot buitengewoon hoogl. in de natuurkunde en het volg. jaar tot gewoon hoogl. in de geneeskunde. In 1617 werd hem tevens het onderwijs in de kruidkunde en het opzigt over den acad. plantentuin opgedragen, in welke betrekk. hij ook der hoogeschool gewigtige diensten bewees. Behalve eene lijkrede op C. Clusius in 1609 en eene op P. Paeuw in 1617, bestaat er van hem in handschrift een werk: *De Bataviae piscibus.*

— (CONRADUS), werd geb. te *Keulen* uit een deftig geslacht den 19 Julij 1569, en † 19 Sept. 1622. Zijn R. K. vader, die door zijne reizen in *Frankrijk* met het Protestantisme bekend raakte, besloot hem tot leeraar van die gezindte te doen opleiden. De eerste gronden zijner letterkennis legde hij in zijne geb.-stad, verder te *Dusseldorp* en *Aken*, waar hij zich oefende in de wijsbegeerte en fraaije letteren. Naar *Keulen* teruggekeerd, zou hij op de Laurentiaansche school aldaar Mr. in de wijsbegeerte of fraaije kunsten worden, maar wijl ten dien einde de besluiten der Trentsche kerkvergader. moesten bezworen worden, wees hij die eer van de hand. Intusschen drongen hem de bekrompene omstandigheden zijner ouders tot het staken van zijne letteroefeningen, zoodat hij zich tegen zijn zin, op den koophandel ging toeleggen. Hij oefende zich vlijtig in de rekenkunde, in 't Fransch en 't Italiaansch, en was zijn

vader behulpzaam in het waarnemen van zijne zaken. Na verloop van 2 jaren keerde hij tot zijne geliefde studiën terug; begaf zich in 1589 op aanraden van J. Badius, predik. onder 't kruis te *Keulen*, naar *Herborn*, om zich onder den vermaarden Piscator op de godgeleerdheid toe te leggen; terwijl hij, om in zijn onderhoud te voorzien, eenige aanzienlijke jongelingen in de wetenschappen onderwees. In 1593 trok hij met eenigen hunner als gouverneur naar *Heidelberg*, waar hij, een jaar later, het doctoraat in de theologie ontving. Hierna ondernam hij eene reis door *Duitschland*, *Zwitserland* en een gedeelte van *Frankrijk*, en maakte kennis met vele geleerde en beroemde mannen. Hij hield te *Bazel* openlijk 2 disputen, *Over de Sacramenten* en *Over de oorzaken der zaligheid;* gaf te *Geneve*, op raad van T. Beza, lessen in de godgeleerdheid, die zoo veel opgang maakten, dat men hem een' leerstoel in die wetenschap aanbood, welken hij echter weigerde, doch ten zelfden tijd dien aan de pas opgerigte doorluchtige school te *Steinfurt* in 1596 aannam, waarmede hij sedert 1605 het predikambt vereenigde. Hier schreef hij verscheidene werken, o. a. tegen de Jezuiten; wees onderscheidene aanzoeken, om van standplaats te veranderen, van de hand, doch liet zich, tot zijn ongeluk bewegen, om te *Leijden* de plaats van Arminius (in 1609 gestorven), te vervullen. Het lust ons niet, al gedoogde het ons bestek, de onzalige beroeringen en twisten te vermelden (waarbij de liefde contrabande was), welke dit beroep in ons land verwekte. De *Gesch. der Herv. Christel. Kerk in Nederland* van Ypey en Dermout en de *Gesch. der Leidsche Hoogeschool* van Siegenbeek, I, 89—99, geven daaromtrent den weetgierigen de noodige berigten. Na veel gehaspel, kwam men in 1612 tot het besluit, hem niet als hoogleeraar te doen optreden, maar hem, met behoud zijner jaarwedde, *Gouda* tot verblijfplaats aan te wijzen. Hier sleet hij zijne dagen in geletterde rust, tot dat hem in 1619 uit *Dordrecht* het banvonnis trof om de *Vereen. Nederlanden* te verlaten. Hij vertrok uit *Gouda*, maar hield zich nog omstreeks 3 jaren in 't geheim en met groot bezwaar hier te lande op, o. a. te *Amst.*, waar Vondel hem eenige dagen herbergde en hem naar *Hoorn* geleidde; tot hij in 1622 naar *Holstein* vertrok, waar de hertog hem en meer anderen Remonstranten eene veilige wijkplaats geopend had; maar kort na zijne komst werd hij opgeroepen naar hoogere gewesten. Eene menigte schriften vloeide uit zijne pen. Paquot noemt er meer dan 40. Het werk, dat den meesten aanstoot heeft gegeven, is getiteld: *Disputationes de*

Deo, *seu de natura et attributis Dei. Steinf.* 1602, waarin men, (zelfs ook de koning van *Engeland*, Jacobus I), allerlei verderfelijke dwaalbegrippen, die naar godverloochening en Socinianisme zweemden, meende te ontdekken.

VORSTIUS (ADOLPHUS), zoon van den reeds vermelden AELIUS EVERHARDUS V., geb. te *Delft* 18 Nov. 1597, † 8 Oct. 1663, oefende zich eerst gedurende 7 jaren te *Leijden* in de letteren, wijsbegeerte en geneeskunde; ondernam daarna eene buitenlandsche reis en verkreeg te *Padua* de doctorale waardigheid in de laatstgenoemde wetenschap. Kort na zijne terugkomst, in 1624, werd hij te *Leijden* buitengewoon hoogl. in de geneeskunde, en het volgende jaar, met den titel van gewoon, de opvolger van zijn' vader, in het onderwijs der botanie en het bestuur van den kruidhof. In beide betrekkingen was hij loffelijk werkzaam. Hij zond o. a. in 't licht: *Catalogus plantarum horti academici. L. B.* etc., 1642, met eene *Index plantarum indigenarum*, *quae prope L. in B. nascuntur*, 1643. — *Recognitio versionis J. Opsopaei aphorismorum Hippocratis. L. B.* 1643.

— (WILLEM HENDRIK), zoon van CONRADUS V., geb. te *Steinfurt*, had zich even als zijn' vader, op de O. letterkunde en de godgeleerdheid toegelegd. De gevoelens der Remonstranten toegedaan, werd hij in 1641 onder het getal der proponenten van die gezindte aangenomen, en het volgende jaar te *Leijden* tot predikant benoemd, doch wijl hem reeds in 1640 die stad was ontzegd, nam hij de dienst te *Warmond* waar, en stierf er den 1 Oct. 1652. Zijn smaak viel inzonderheid op de beoefening van de schriften der Rabbijnen, gelijk zijne werken getuigen, o. a. *Maïmonidis liber de fundamentis legis*, *cum versione Lat. et notis. Amst.* 1638. — *Disceptatio de verbo vel sermone Dei*, etc. *Irenopoli*, 1643, ook in 't Nederd. vertaald. — *Chronologia sacra-profana Rabbini D. Ganz et Pirke*, etc. *L. B.* 1644. — Men kent hem toe *Schriftelijke verhandelingen tusschen de Contra-Rem. en de Rem. te Utrecht*, *nopens de onderlinge verdraagzaamheid voorgevallen*, welke men echter niet weet of gedrukt zijn. — Zijn broeder

— (GUERNERUS) werd door de Remonstrantsche broederschap tot de Evangelie-dienst opgeleid, terwijl hij verklaarde daarin standvastig te zullen voortgaan, al werden ook de Rem. met nieuwe verdrukkingen bezwaard. Als proponent aangenomen, werd hij in 1632 predikant te *Dokkum*, aldaar 2 jaren later gevangen genomen en door het hof van *Friesland* voor 5 jaren gebannen. Toch bleef hij de gemeente bedienen, tot in

1635, toen men hem andermaal gevangen nam en zijn bannissement met 5 jaren verzwaarde. In 1641 was hij predikant te *Hoorn*, in 1653 te *Leijden* en *Warmond*, terwijl 5 jaren later de regering hem verbood in gemelde stad te overnachten. In 1658 werd hij beroepen naar *Rotterdam*, waar hij rustig zijne dagen sleet, in 1680 emeritus verklaard werd en overleed in Maart 1682. Hij liet in 1676 een onuitgegeven werkje van zijn' vader drukken, getiteld: *Doodsteek der Calvinistische praedestinatie*, met bijvoeging van een eigen geschrift tegen Hachtigius: *Noodsakelijke censuren.*

VORSTIUS (JACOB HENDRIK), geb. te *Kleef*, werd te *Groningen* opgeleid tot de predikdienst bij den Luth. predikant J. Muller, terwijl hij tevens van 1757—61 de acad. lessen bijwoonde. Daarna bezocht hij de hoogeschool te *Helmstadt*, trad in 1762 als leeraar op te *Monnikendam;* vertrok 3 jaren later naar *Alkmaar*, in 1769 naar *'s Hage* en in 1774 naar *Amsterdam*, waar hij in 1788 stierf. Men telt hem bij de Lutherschen onder de welsprekendste kanselredenaars van zijnen tijd; doch zijn stijl munt wel uit door eenvoudigheid en deftigheid, maar gaat mank aan omslagtigheid. Wij kennen van hem slechts 2 stukken: *Lijkrede op zijn' ambtgenoot J. Mulder. Amst.* 1776. En *Feestrede bij gelegenheid van het* 100*jarig bestaan van het Luth. Weeshuis te Amst.* 1778.

VOS VAN STEENWIJK (PELGRIM DIE), heer van *Putten*, een Geldersch edelman, die zich in de laatste helft der 15de eeuw berucht maakte. De haat, welke zijn grootvader, die met de erfdochter van 't geslacht van Putten gehuwd was geweest, den Kampenaars toedroeg, om 't vernielen van zijn slot *Puttenstein* in 1375, was op hem overgegaan. Daar hij, door de heerschende verdeeldheden begunstigd, aan zijne wraaklust botvierde; trokken in 1485 300 burgers uit de naburige steden tegen hem op, belegerden zijn kasteel, namen het in en sloopten het. Hierdoor klom zijne woede nog hooger; hij maakte de *Zuiderzee* onveilig en nam eenige schepen der Kampenaars, die destijds sterken handel met Noordsche waren dreven. Ofschoon men op zijn hoofd 100 oude schilden zette, en opdat van zijn broeder 100 goudguldens, schijnt niemand lust gehad te hebben dien prijs te verdienen. Later in 1498, vereenigde hij zich met Hendrik van Wisch, dien de *groote gaarde*, een troep volks uit allerlei landaard zamengeraapt, in dienst genomen had, en bragt daarmede die van *Overijssel* groote schade aan, *Twente* werd geplunderd en *Goor* ingenomen. Die gevreesde hoop werd door den bisschop bij *Deventer* geslagen

en de veten bielden op na beider dood omstreeks het jaar 1500. Zij stierven zonder mannelijk oir na te laten. PELGRIM was gehuwd geweest met Jutta van Arnhem, wed. van Johan van Appeltern; zijne erfdochter huwde aan Georg Schenck van Tautenburg.

VOS VAN STEENWIJK (HENDRIK DE), geb. in 1522, † 1597, was zoowel door zijne bezittingen, als door zijne geboorte een man van veel invloed in *Drenthe*, die tot de gewigtigste handelingen gebruikt werd o. a. tot de Unie van *Utrecht*, welke hij in 1580 met Johan van Echten teekende. Hij werd in 1584 aangesteld tot drost van *Drenthe;* doch zoo lang *Coevorden* in 's vijands handen was, deed hij alle 's lands beschrijvingen te *Kampen* of te *Steenwijk*, na 1592 in *Coevorden.* Van wege zijne hooge jaren en zwakke gezondheid, ontsloeg hij zich van dien post en had het genoegen zijn zoon Coenraad zijne plaats te zien vervullen. Zijne vrouw Mechteld van Ripperda overleefde hem.

— (JAN AREND GODERD DE) tot *Nijerwal*, *Oldenhof*, *Havixhorst*, enz , ambachtsheer van *Serooskerke* en *Welland*, beschreven in de ridderschap van *Overijssel*, werd geb. in 1713, en † in 1779. Als drost van *Vollenhoven* was hij in vele staatscommissiën werkzaam. De stadhouder Willem IV wist van zijne raadgevingen partij te trekken en schonk hem zijn vol vertrouwen. Dit genoot hij ook van diens weduwe, tot dat hij door haar geraadpleegd werd over de voogdijschap gedurende de minderjarigheid van den erfstadhouder, hetgeen zij ter staatsvergadering van *Overijssel* wilde voorstellen. Maar dit raadde hij haar af, als, naar zijn gevoelen, niet strookende met 's lands en stedelijke voorregten. Dit veroorzaakte vermindering van vertrouwen, als ook van zijn' invloed op de staatsleden van *Overijssel.* Hij verklaarde zich in 1777, in de vergadering dezer staten tegen de handelwijze, welke zij hield omtrent J. D. van der Capelle tot den Poll. Hij was het met dezen eens ten opzigte van de drostendiensten, die beschouwende als slaafsch en vernederend; weshalve hij gedurende zijn 28jarig drostambt hiervan nimmer eenig geldelijk of personeel voordeel genoot. Zijn streven naar wetenschappelijke kennis, zijn doorzigt in 's lands belangen, zijn helder oordeel en gemakkelijke wijze om zijne gevoelens aan anderen mede te deelen, verwierven hem bij zijne vrienden grooten lof. Zijne vrouw was Geertruid Agnes van Isselmuden, bij welke hij 5 zonen had, zijnde de oudste:

— (JAN AREND baron DE), geb. te *Vollenhoven* 26 Maart 1746, † 8 Maart 1813, begaf zich, behoorlijk voorbereid, naar

Utrecht, oefende zich daar gedurende 5 jaren in de letteren, wijsbegeerte, het natuur-, Romeinsche en algemeen staatsregt, en woonde ook de lessen bij van Bonnet over de godgeleerdheid. Hij verwierf in 1753 den doctoralen graad in de regten, met eene diss. *Continens quaestiones partim ex jure naturae, partim ex civili Romano petitas.* Sedert 1770 was en bleef hij een' geruimen tijd beschreven in de ridderschap van *Overijssel*, werd als zoodanig afgevaardigd ter kamer van de O. I. Comp. te *Amst.*, naderhand ter raad van state en ter admiraliteit te *Amst.* — Na de verandering van zaken in 1795, werd hij lid der representanten van *Overijssel*, gedeputeerde der Staten en in 't volg. jaar lid der nationale vergadering. In 1797 door het uitvoerend bewind in gezantschap naar *Parijs* gezonden, zag hij zich later benoemd tot lid van 't departementaal bestuur van den *Ouden IJssel*, en ten tijde der landing van de Engelschen in 1799, als afgevaardigde naar 't Berlijnsche hof; 2 jaren later aangesteld tot thesaurier-generaal der Bataafsche republiek; onder den raadpens. Schimmelpenninck tot lid van den Staatsraad, en in 1807 tot landdrost van *Gelderland;* terwijl hij tijdens zijn 3jarig bestuur door koning Lodewijk gemagtigd werd tot het regelen der grensscheiding met het groothertogdom *Berg.* Intusschen was hij ook geruimen tijd kommandeur van de Duitsche orde ter balije van *Utrecht* en later coadjutor; ridder der orde van de Unie en in 1810 ridder van de orde der reunie. Onder zoo veelvuldige werkzaamheden en afwisselende betrekkingen, vergat hij de letteroefeningen niet, evenmin toen hij ambteloos in 1811 en 12, op zijn landgoed in de nabijheid van *Vollenhove*, zijne dagen sleet. Zijne in de Maatsch. tot Nut van 't Algemeen uitgesprokene *Geschiedkundige verhandelingen over Vollenhove en deszelfs omstreken*, zijn wel gedrukt, maar niet in den handel gebragt. Hij was gehuwd met Conradina Wilhelmina baronesse van Isselmuden, bij welke hij 2 zonen naliet.

VOS (JAN), geb. te *Amsterdam* omstreeks 1620, † 11 Julij 1667, was een glazemaker van beroep, en tevens een beoefenaar der dichtkunst, voor welke de natuur hem, in een weelderig vernuft en levendige verbeeldingskracht, den gelukkigsten aanleg geschonken had. Hij gaf in 1641 eene proeve van zijn vernuft in het bekende treurspel *Aran en Titus*, hetwelk om zijn' hoogdravenden toon en de vloeibaarheid der verzen met luide toejuichingen werd ontvangen; maar toch door gemis van orde en schikking, door wilde en buitensporige denkbeelden, het gedrogtelijkste mogt heeten, dat de fantastische verbeelding

kan voortbrengen. Het werd nogthans in 1658 door de schooljeugd van Tiel in een latijnsch kleed gestoken, gespeeld en gedrukt onder den titel: *Aran et Titus*, *interprete schola Thielana.* De overdrevene lofspraken verbijsterden hem zoo zeer, dat hij alle onderrigting, zelfoefening en beschaving versmaadde, en een nog barbaarscher treurspel in 't licht zond, *Medea* geheeten, dat verscheidene malen op den Amst. schouwburg is vertoond, met kunst- en vliegwerken. Hij schreef ook de *Klucht van Oene*, waarvan in 1663 de 6de druk verscheen, opgesteld in eene vuile, ontuchtige Amst. straattaal; en vele andere dichtstukken van grooten en van kleinen omvang, uitgegeven in 2 dln. te *Amst.* in 1662 en 71 en herdrukt in 1726. Zijne aanstelling tot een der 6 hoofden van den schouwburg maakt het ons begrijpelijk, dat zijne stukken boven die van Vondel werden geschat en ten tooneele gevoerd. Ofschoon niet te vergelijken met dezen vorst der poëzij, geven toch vele zijner stukken doorslaande blijken van vernuft, van gemakkelijke en tevens deftige versmaat; daarenboven van geestige wendingen, fraaije gedachten en zinrijke spreuken. In stijl en trant evenaart hij hier en daar den grooten Vondel. Zijne bijschriften zijn zinrijk en krachtig. Zijne puntdichten, 768 in getal, zijn wel niet met die van Huijgens gelijk te stellen, maar toch doorgaans geestig en scherp, en even als bij den genoemde, wel eens vuil en triviaal.

VOS (HENRICUS), geb. te *Amsterdam* in 1642, † 1708, bezocht eerst de Lat. scholen in zijne geb.-stad, daarna te *Utrecht*, en op zijn 14de jaar het gymnasium te *Soest*, dat hij verliet na 't verdedigen eener *Disputatio de bona conscientia.* Hij begaf zich hierop naar *Giessen* en *Straatsburg*, waar hij 2 malen in de hoofdkerk predikte. Als hulpprediker was hij eenigen tijd werkzaam te *Enkhuizen* en te *Amsterdam*, tot dat hij in 1669 eene vaste standplaats kreeg te *Zwolle* bij de Luth. gemeente, welke hij verwisselde met die te *Leijden* en in 1678 met die van *Amsterdam.* Aan uitgebreide kennis paarde hij een' onvermoeiden ijver; jammer dat vele triviale uitdrukkingen in zijne leerredenen voorkomen. Behalve eenige lijkredenen, bestaan er van hem: *Disputatio philol.-theosophico de philosophia*, *articulum de mysterio S. S. trinitatis ministrante*, *in tractatu phil. theos. Rudraffii*, *vol. II*, *p.* 19 *sqq.* — *Treurgalm in de eerenkrans ter gedachtenis van Ds. J. C. Blum. Amst.* 1683. — *Theologia metrica*, *ofte Godgeleerdh. na den inhoud en in gelijkformigheit van de leere in de onverand. Augsb. belijdenis begrepen en uit Gods woord op bekende sangwijze gebragt. Amst.* 1699, *Gouda* 1705. Dus eene theologie om

te zingen! — *Predikatie over Jes.* 66: 24 *van de ziele in de hel. Ib.* 1709 en 1729. Ook zijn van zijne hand de 4 regelige versjes en metrische verklaringen onder de platen van Rom. de Hooghe, in de fol. uitgave van den Nederd. Luth. bijbel bij J. Lindenberg te *Amst.* — Zijn zoon

VOS (JOHANNES HENRICUS), was Luth. pred. te *Amersfoort* in 1712 en 3 jaren later te *Hoorn*, waar hij stierf in 1752. Hij liet 2 leerr. drukken, de 1ste met den titel: *Het jubilerend Sion binnen Hoorn*: *jubelpred. over Ephes.* 1: 3 *ter gedachtenis van het eeuwgetijde sedert hetwelk de Hoornsche gemeente met vaste leeraars was bediend. Amst.* 1728. De 2de met den titel: *Jubilé-pred. van de overlevering der Augsb. confessie*, 1720.

— (JACOB DE), geb. te *Amsterdam* in 1736, † 28 Jan. 1833, maakte zich naam door zijne liefde voor de vaderl. schilder-, teeken- en graveerkunst, welke hij op eene onbekrompene wijze wist aan te moedigen en te bevorderen. Zijne verzameling in dat vak, waarmede hij zich verscheidene jaren bezig hield, groeide door schrandere kunstkennis tot eene schatkamer aan, welke eene Europesche vermaardheid genoot en met vorstelijke galerijen kon wedijveren. Hij leefde ongehuwd, en na zijn' dood waren er verscheidene dagen noodig, om die kostbare verzameling van schilderijen, teekeningen, gegraveerde en geëtste platen te verkoopen. Hij was lid van 't Nederl. Instituut 4de kl. en van de Acad. der beeldende kunsten te *Amsterdam*. — Zijn broeder

— (WILLEM DE), geb. in 1738, † 8 Jan. 1823, behoorde tot de Doopsgezinde gemeente, en werd in 1760 als proponent te *Haarlem* beroepen, op het *klein Heilig-land*, en 2 jaren later te *Amsterdam* bij de gemeente van *'t Lam.* Hier bleef hij werkzaam tot in 1814, toen men hem eene vereerende rust verschafte. In 1786 wees hij eene benoeming tot hoogl. bij de Doopsgezinde kweekschool van de hand en genoot in 1812 het voorregt de gedachtenis van zijne 50jarige Evang.-dienst te mogen vieren. Zeer verdienstelijk maakte hij zich bij 't gemelde genootschap, vooral ten tijde van de vereeniging der beide Amst. gemeenten (die van 't Lam en van de Zon) in 1802, en als mede-oprigter van de algemeene Doopsgez. Societeit in 1811. Zijne schriften dragen treffende bewijzen van zijn' wijsgeerigen en echt Christelijken geest. Geleerde en letterkundige maatschappijen bekroonden ze om strijd. Bij de Holl. Maatsch. van wetenschappen te *Haarlem* behaalde hij in 1767 eene gouden medaille voor de beantwoord. der vraag: *Is het geoorloofd, in onzen handel en wandel, met de onkunde van onze medemenschen*

ons voordeel te doen? Zoo ja, in welke gevallen en in hoe verre? En 3 jaren later eene zilveren voor eene verhandel. *Over de vereischten tot de kunst van waarnemen, en hoe veel dezelve kan toebrengen tot volmaking van 't verstand.* In 1771 bij 't genootsch. *Floreant liberales artes*, voor eene verh. *Over het huwelijk.* Teijlers godgeleerd Genoots. wees hem voor het beantwoorden van 3 prijsvragen, het accessit en de zilveren medaille toe, in 1789 voor die: *Over de duidelijkste verklar. en het bondigste bewijs van de aannemelijkheid des Protest. grondregels: dat ieder Christen, zijns verstands magtig, geregtigd, en naar zijne bekwaamheid verpligt is, om in zaken van godsd. voor zich zelven te oordeelen;* in 1791 voor de beantw. der vraag: *In welke gevallen, en in hoe verre Christus en de App. zich in prediking en schriften naar de toen heerschende volksbegrippen geschikt hebben?* en in 1795 voor de verhand. *Nopens het in- en uitwendig bewijs voor de goddelijkheid der Christ. leer en het verband, waarin het laatste met het eerste al of niet kan geacht worden te staan.* Ook het Stolpiaansch legaat erkende zijne verdiensten, door de bekrooning met het accessit van zijn antw. *Over de verschillende volkskarakters en derzelver natuurlijke en zedelijke oorzaken* in 1797, en in 1801 uitgegeven. Bij de Maatsch. tot Nut van 't Algem. wees men hem de gouden med. toe voor eene verh. *Over het schadelijke der vooroordeelen, omtrent het horoskooptrekken en planeetlezen*, enz., en bij 't Utr. Genootschap van kunsten en wet. voor eene verh. *Over de beste middelen, om de duëllen of tweegevechten voor te komen*, enz. Belangrijk is bovendien zijn werkje: *Leven en character van Alard Hulshoff. Amst.* 1795. Zoo gaf de werkzame man blijken van zijne uitgestrekte kennis, en zijne vrienden roemden zijn beminnelijk karakter, zijne godsvrucht en opgeruimdheid van geest.

VOS Wz. (JACOB DE) zijn zoon, geb. te *Amst.* in 1774, † 1844, werd door zijn vader lust ingeboezemd voor kunsten, letteren en wetenschappen, waartoe zijn oom en naamgenoot ook het zijne bijdroeg. Na de Lat. scholen in zijne geb.-stad bezocht te hebben, nam zijn oom hem tot deelgenoot op zijn kantoor, waar hij bovendien de schoonste gelegenheid vond, om zijn aanleg voor de schilder- en teekenkunst te ontwikkelen, zoodat hij bij de Maatsch. *Felix meritis* de medaille voor eene keurige teekening wegdroeg. Ook de toonkunst en hare geschiedenis vond in hem een vurig beminnaar, blijkens zijn vertoog: *Iets over de hedendaagsche muzijk*, opgenomen in 't *Magazijn van wetensch., kunsten en letteren* van N. G. van Kampen, VIIe deel. Gekozen tot lid van 't Nederl. Instituut 4de

kl. in 1814, en 2 jaren later tot vasten secretaris, hield hij daar onderscheidene verhandelingen, of deed belangrijke mededeelingen aangaande de kunst; en de verslagen, door hem uitgebragt van de jaarlijksche verrigtingen der 4e klasse, kenmerkten zich door duidelijkheid en keurigheid van taal en stijl. Hij was bovendien lid van den raad van bestuur der Acad. van beeldende kunsten te *Amst.* en president der aldaar in 1829 opgerigtte Maatsch. tot bevordering van beeldende kunsten; sedert 1836 lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*; van 't Utr. Genootschap van kunsten en wetenschappen, en sedert 1840 ridder der orde van den Nederl. leeuw. Zijn godvruchtig karakter muntte uit door opregtheid, zelfstandigheid van geest en onafhankelijkheid van oordeel.

VOS (JACOB ALBERT) was in 1761 pred. te *Montfoort*, daarna te *Bommel*, en in 1769 hoogl. in de godgeleerdheid te *Utrecht*, waar hij stierf d. 20 Maart 1795 na langzame verzwakking van ligchaam en ziel. Hij gaf eene *Uitlegging van Daniëls boek*, 't eerste deel in 1761 en het 2de in 1763, door P. Hofstede bijzonder geprezen.

VOSBERGEN (GASPER VAN), gesproten uit een voornaam Zeeuwsch geslacht, was hoogbaljuw van *Zierikzee* en een ijverig en kloekmoedig voorstander der burgerlijke en godsdienstige vrijheid in onzen oorlog tegen *Spanje*. Hij bewees gewigtige diensten in 1576 gedurende de belegering van gemelde stad door Mondragon; onder schijn van te handelen tot overgaaf, wist hij door list krijgsbehoeften en volk binnen te brengen en zoo het overgaan der stad te vertragen, — waarvan de bijzonderheden uitvoerig door Hooft en Wagenaar verhaald worden. — De stad hield zich tot in Junij van 't volgende jaar, toen zij eindelijk, daar alle pogingen tot ontzet door Mondragon's waakzaamheid mislukten, zich bij verdrag moest overgeven. Van dit verdrag was Vosbergen, op wien men ten uiterste verbitterd was, uitgesloten; men greep hem en bragt hem voor den Spaanschen veldheer. Deze was te edelmoedig om zich te wreken, maar zocht hem tot 's konings dienst over te halen; waarop hij met waardigheid te kennen gaf: dat hij door een eed aan den prins en de staten, en door zijn geweten aan de zuivere godsdienst verknocht was, Hem werd daarop de stad tot gevangenis aangewezen; waaruit hij wist te ontsnappen en aan den graaf van Hohenlo gewigtige berigten mede te deelen. Hij bekleedde later belangrijke posten; was baljuw van *Veere*, sloot en teekende wegens *Zeeland* de unie van *Utrecht*, bleef een voornaam lid van 't collegie, dat aldaar

de belangen der bondgenooten behartigde; werd met Jac. Valke gemagtigd in 1580, om aan prins Willem I de grafelijkheid op te dragen; en trad vervolgens namens de Algemeene Staten in onderhandeling met Anjou, daarna met Leycester, over eenige bezwarenissen. Waarschijnlijk is hij in 1598 overleden, toen Jac. Campe hem opvolgde als gecommitteerde raad. Hij wordt geroemd wegens zijne geleerdheid en godsdienstigheid. — Zijn zoon

VOSBERGEN Jr. (GASPER VAN), ridder, heer van *Isselaar* en *Cats*, zag zich in 1609 benoemd tot lid van den hoogen raad van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, doch verwisselde deze bediening in 1626 voor het ambt van gewoon afgevaardigde tot de vergadering der Staten-generaal. Intusschen had hij bezendingen voor prins Maurits waargenomen, vooreerst in 1618 naar *Breda*, om de erfenis van Filips Willem, diens oudsten broeder, over te nemen; vervolgens naar het prinsdom *Oranje* met volmagt om aldaar de inhuldiging te ontvangen. Ofschoon zijne handelingen aldaar met voorzigtigheid en gematigheid waren ingerigt, kon hij toch de beschuldigingen der R. Katholijken niet ontgaan, als of hij hen niet behoorlijk behandeld had. In 1627 zond men hem met den heer van Sommelsdijk naar *Frankrijk*, ten einde onzen staat te verdedigen tegen het verwijt, dat men aan gemeld koningrijk in de geschillen met *Engeland*, niet die hulp deed toekomen, waarop de tractaten regt gaven. Na het sneuvelen van koning Gustaaf Adolf, bekleedde hij eene zending naar *Duitschland*, om den keurvorst van *Keulen* en den hertog van Nieuwburg tot onzijdigheid en tot herstel der hervormde godsdienst in en om het sticht van *Keulen* te bewegen: welke poging echter mislukte. Nog sloot hij in 1641 het bestand met *Portugal* en stierf hoog bejaard in 1649, met den roem dat hij in al zijne betrekkingen veel vlijt en oordeel aan den dag had gelegd. —

VOSMAER (ARNOUT), raad van prins Willem V en directeur van diens natuur- en kunstkabinetten, toonde in deze betrekking, welk eene liefde hem voor de natuurlijke historie bezielde. Hij vermeerderde de vorstelijke verzamelingen aanmerkelijk en leverde van vele voorwerpen eene naauwkeurige beschrijving, welke stuksgewijze te *Amsterdam* in 1767 uitkwam onder den titel: *Algemeene natuurk. en histor. beschrijv. der zeldzaamste en verwonderingswaardigste schepselen, die gevonden worden in de kabinetverzam. en diergaarden van den heere prinse erfstadhouder, met naauwkeurige afbeeld. in 't zwart of met kleuren naar 't leven afgezet*, in gr. 4to, No. 1—16. Groot moet

zijn spijt geweest zijn, toen deze kostbare verzamelingen in handen der Franschen vielen en hij uit zijne woning verdreven werd. Hij heeft ook de 2 laatste dln. van Seba's werk: *Naauwk. Beschrijv. van deszelfs kabinet* bezorgd, doch zonder zich te noemen. Ook gaf hij met Renard uit eene *Beschrijv. van O. I. visschen, krabben en kreeften* met 100 afgezette plat., 2 dln. in fol. Van zijn' werkzamen aard getuigt ook een *Generale Catalogus*, door hem in orde gebragt en nog voorhanden, van vele zoo in- als buitenlandsche verkoopingen, b. v. 1) van *Bibliotheken* enz. 2) *Kabinetten der natuurl. hist.* 3) *Mathemat. Physische en dergel. instrumenten.* 4) *Grieksche en Rom. penn. en gesnede steenen* enz. 5) *Nederlandsche- en buitenl. munten.* 6) *Beeldwerk van ivoor, steen, metaal, gedreven zilver.* 7) *Schilderijen, teekeningen, prenten*, en daarvan vele met aanteekeningen der prijzen, 1790 in 4to. Hij was lid van onderscheidene geleerde genootschappen en stierf den 14 Jan. 1799 te *'s Hage.*

VOSMAER (JACOB), geb. te *'s Hage* den 25 Aug. 1783, † 3 Febr. 1824, genoot de eerste opleiding tot de studiën van Arnout V., boven vermeld, broeder van zijn' grootvader, die hem tevens groote liefde voor de natuurkundige wetenschappen inboezemde, en ontving het voorbereidend onderwijs voor de acad. studiën in zijne geb.-plaats. Hij moest, wegens zwak gezigt, een' bril gebruiken, waarom hij dikwijls van de schooljeugd aanstoot leed. Bij 't verlaten der school hield hij in Lat. verzen eene redevoer. *De bello et foedere Romanorum et Sabinorum sub Romulo et Tatio*, en begaf zich naar *Harderwijk* om zich op de geneeskunde toe te leggen, zonder de letteren uit het oog te verliezen. Hier leerde hij den hoogl. Reinwardt en zijn' vriend Rozeboom kennen, en verdedigde onder eerstgenoemde eene disputatio chemica: *De adstringentium natura*, 1807. Voor een poos verliet hij deze hoogeschool, om te *Utrecht* de lessen van van Geuns, Bleuland en de Fremerij bij te wonen. Na een jaar toevens keerde hij naar *Harderwijk* terug en ontving weldra den graad van med. doctor met eene diss. *Observationes de sympathia.* Hij vestigde zich te *Haarlem*, om bij prof. Reinwardt, die door koning Lodewijk aangesteld was over den geprojecteerden plantentuin en diergaarde in den Haarlemmerhout, als secretaris op te treden, en toen dit ontwerp in rook verdween, bleef V. te *Haarlem* als geneesheer, doch kreeg weinig practijk, waartoe zijn slecht gehoor en gezigt veel bijdroeg. Na verloop van 2 jaren zette hij zich neder te *Zutphen*, waar zijne praktijk wel uitgebreider was, doch niet genoegzaam om de wonden, die in zijne tijdelijke be-

zittingen vroeger geslagen waren, volkomen te genezen. Hier vond hij gelegenheid, om menig uur aan de natuur- en scheikundige wetenschappen en 't wijsgeerig gedeelte der geneeskunde toe te wijden. Bij de vestiging van 't athenaeum te *Harderwijk* in 1815 werd hem het professoraat opgedragen in de kruid-, schei- en artsenij-mengkunde, welken post hij de 25 Jan 1816 aanvaardde met eene rede: *De fugiendo utilitatis studio in explorando natura.* Daar het getal studenten niet groot was, vond hij genoegzaam tijd de geneeskundige praktijk uit te oefenen en kleine uitstappen in den omtrek te doen. Na de opheffing van 't athenaeum in 1818, zag hij zich als buitengewoon hoogl. in de geneeskunde naar *Utrecht* verplaatst, waar hij eene fraaije, welsprekende inwijdings-rede hield. *De recentiori medicina cum antiqua comparata*, en het onderwijs op zich nam in de *semiotica*, *therapia generalis*, *encyclopaedia medica* en *hist. medicinae.* Bij de oprigting der veeartsenijschool aldaar in 1820 benoemde men hem daarbij tot gewoon hoogl. in de scheikunde, de leer der geneesmiddelen, en der artsenij-mengkunde. Maar door al zijn ijver en inspanning nam zijne ligchaamszwakheid hand over hand toe, en bezweek hij in den ouderdom van ruim 41 jaren. Van zijne werken noemen wij: *Grondbeginselen der natuurkunde van den mensch*, naar 't Lat. van Blumenbach, *Amst.* 1808. — *Grondbeginselen der ontleedkunde*, naar 't Hoogd. van H. F. Hempel, *Haarl.* 1811 en 2de dr. 1824. — *Apothekers Woordenboek*, 1ste deel A—D, *Zutph.* 1822, vervolgd door C. Mulder. Verscheidene belangrijke bijdragen in onderscheidene genootschappen en tijdschriften, ook in 't *Woordenboek van kunsten en wetenschappen.* Zijne luimige vertoogen en *Wandelingen van Maarten vroeg*, later opgenomen in zijnen *Verspreide en nagelaten letterarbeid*, 2 dln., doen zien wat hij in dit vak vermogt. Daarenboven maakte hij onderscheidene dichtstukjes, waarvan slechts weinige het licht zien. Onder zijne nagelatene schriften verdient het boekje: *De kunst om lang te leven en wel te sterven. Haarl.* 1827, nog lezing en beoefening.

VOSMAER (JAQUES NICOLAS), geb. te *'s Hage* 16 Maart 1803, † 13 Jan. 1836, vertoonde spoedig een gelukkigen aanleg voor de wetenschappen, werd op zijn 16de jaar geplaatst op de artillerie- en genie-school te *Delft* en voor 's lands zeedienst bestemd. In 1823 kwam hij als adelborst 1ste kl. aan boord van 's lands korvet *Lijnx*, onder bevel van kapt.-luit. Willinck; deed daarmede eene reis rondom de aarde; kwam 2 Jan. 1825 te *Batavia* en ontving kort daarop zijne aanstelling tot buitengewoon

luitenant 2e kl. Hij nam ontslag uit de zeedienst om te *Makasser*, waar zijn broeder secretaris was van 't gouvernement, zijn fortuin te maken. Doch toen nog in het zelfde jaar de Nederl. wapenen tegen Lapatouw, koning van *Tanette* gekeerd werden, nam hij vrijwillig een werkzaam deel aan de bewegingen der expeditie, in 't bijzonder aan de overwinning van *Tjiriwali*, de hoofdversterking des vijands, op 3 Junij 1826 door onze troepen bevochten. Na den afloop eener 2de expeditie tegen dezen vorst, kon hij zich op den handel en de koopvaart toeleggen en gelegenheid vinden, zich bekend te maken met het uitgestrekte *Celebes*. Van al zijne ontdekkingen en waarnemingen deed hij aan 't gouvernement getrouwelijk verslag, en bleef met volharding voortwerken, niettegenstaande de rampen, waarmede hij in zijne handelsondernemingen te worstelen had. Hij maakte zich o. a. naauwkeurig bekend met het vaarwater in de baai van *Boni* en de kusten van 't z. ooster schiereiland *Celebes*, het minst bij ons bekend, terwijl hij op de oostkust van 't gemelde eiland, de schoone baai *Kendari* ontdekte, later te zijner eer *Vosmaers-baai* genoemd. Bij een herhaalden togt derwaarts in 1833, verloor hij, bij het omslaan van den schoener *Swift*, al zijne medegevoerde goederen, journalen en aanteekeningen. Hij slaagde in zijne poging om te *Kendari* de *Orang-Badjo's* (watermenschen) te vestigen; de regering begunstigde die onderneming; benoemde hem in 1835 tot adsistent-resident van *Gorontalo;* stelde een landsvaartuig te zijner beschikking ter bevordering zijner handels-operatiën en ter verdere opneming der oostkust van *Celebes*. Dezen togt volbragt hij niet; ter reede van *Boeton* sleepten hevige koortsen hem ten grave. Hetgeen hij voor de wetenschappen verzameld en opgemerkt heeft, is bekend gemaakt in de werken van 't Bataviaasch Genootschap.

VOSMEER (SASBOUT), geb. te *Delft* uit een aanzienlijk geslacht in 1548, † 3 Mei 1614, werd opgeleid voor den geestelijken stand, bezocht de toenmaals vermaarde Lat. school te *Naaldwijk;* vertrok op zijn 16e jaar naar *Leuven*, en werd er tot licentiaat in de theologie bevorderd. Hij ontving te *Utrecht* van F. Schenk (den laatsten bisschop) de groote wijding, de kleine in 1570 en de priesterlijke 2 jaren later. Daarop naar *Leuven* teruggekeerd, om zijne studiën voort te zetten, noodzaakte het oorlogsrumoer in 1579 hem naar *Keulen* te vertrekken en van daar naar *Rome*, waar hij zich echter niet lang ophield, maar naar 't vaderland terugkeerde, en tot deken werd aangesteld van de collegiale kerk onzer L. V. in 't hof te *'s Hage*.

In 1583 viel hem de hooge waardigheid ten deel van vicaris-generaal des aartsbisschoppelijken stoels te *Utrecht*, en in 1589 die van pauselijke vicaris over de *Vereen. Nederlanden.* Deerlijk was het met zijne kerk gesteld, en met vele moeijelijkheden had hij te worstelen ter herstelling der zeden van vele geestelijken. In 1581 was de aartsbisschoppelijke zetel alhier ingestort, de paus poogde dien wel te herstellen, en verkoos ook sommige bisschoppen, die wel door den koning van *Spanje*, maar niet door *Nederland* erkend werden. Vosmeer werd in 1602 naar *Rome* ontboden, — welke reis hij meestal te voet aflegde, — en door Clemens VIII gewijd tot aartsbisschop van *Philippi* en *Utrecht.* De zeden van 't losbandige Roomsche hof vielen niet in zijn' smaak, van daar zijn verlangen om spoedig tot zijne schapen terug te keeren. Intusschen was hij hier beschuldigd, dat hij met den aartshertog Albertus, gedurende de belegering van *Ostende* in briefwisseling had gestaan enz. Een en andermaal ingedaagd in Mei 1602, kon hij wegens zijne reis naar *Rome* niet verschijnen; dit had zijne verbanning ten gevolge uit de prov. *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, en de verbeurdverklaring zijner goederen. Hij hield zich daarom eenigen tijd te *Keulen* op, doch bezocht soms heimelijk de kerken, aan zijne zorg toevertrouwd, o. a. te *'s Hage*, *Oldenzaal* en *Emmerik* en getroostte zich veel moeite, om de kerkelijke tucht te herstellen. Hij stierf te *Keulen* in den reuk van heiligheid, en zijn broeder Tilman liet hem aldaar eene prachtige tombe van albast oprigten.

VOSMEER (MICHIEL), de broeder van den voorgaande, was regtsgeleerde, en heeft in zijne jeugd korte Lat. verzen gemaakt op de graven van *Holland*, die door W. Tibout te *Antwerpen* zijn gedrukt in 1578, en die hij voornemens was te verbeteren en te vermeerderen: waarin de dood hem echter verhinderde op den 16 Sept. 1616. Hij zond bovendien in 't licht de werken en het leven van zijn bloedverwant *Adam Sasbout* (zie dat art.) en *Responsio adv. calumniam cujusdam de Sasboldi scriptis. Col.* 1613, *cum Sasboldi homiliis.* Na zijn' dood verscheen een boekje van hem over de mirakelen der L. V. in de vrouwenkerk te *Delft*, onder den titel: *De diva virgine et cruce salutari Delfica.* Ib. 1629. Ook moet hij in H. S. hebben nagelaten een werk over de *Oudheden der stad Delft*, door Boxhorn ter uitgave aangeprezen.

VOSSIUS (JOHANNES) of VOS VAN HEUSDEN, geb. omstreeks 1342, † 2 Dec. 1424, had de Parijsche hoogeschool bezocht, trad daarna in de orde der reguliere kanunniken;

was te *Deventer* een der ijverigste bevorderaars van de stichtingen, uit G. Groote's Broederschap ontsproten; werd later 2de prior van 't klooster zijner orde te *Windesheim*; schreef een ascetisch werkje onder den titel: *Qui perseveraverit* etc, en maakte een uittreksel uit de *Sermones super Cantica* van Bernhard.

VOSSIUS (GERARDUS), die in Kok's *Woordenboek* en elders als geboortig uit *Borculo* wordt aangegeven, kan hier niet in aanmerking komen, wijl hij niet dáár, maar te *Borchloon* in Pruissen geboren is en proost is geweest te *Tongeren*. Zie Foppens *Bibl. Belg.* pag. 362. —

— (JOHANNES), ook genoemd ALOPECIUS, geb. te *Roermonde* in 1549, † 22 Febr 1586, ontving in zijne jeugd onderrigt in de Fransche, Italiaansche en oude talen en wijsbegeerte; verliet na 't overgaan zijner geb.-stad tot de zijde van prins Willem I in 1572, de R. K. kerk, ging tot de Hervormde over, en vertrok naar *Heidelberg*, om zich in de godgeleerdheid te oefenen. Hierin kweet hij zich met zulk een ijver, dat hij reeds na verloop van één jaar (in 1573) als leeraar kon optreden. Met verlof van den keurvorst begaf hij zich dat jaar naar *Wassenburg*, eene stad in *Gulikerland*, waar men vrijheid van godsdienst genoot, en huwde er met Cornelia van Biele, wier ouders uit *Roermonde* gevlugt waren, om de vervolgingen van Alba en van den bisschop Lindanus te ontwijken. Naar *Heidelberg* teruggekeerd, vertoefde hij daar tot in 1578, toen hij die stad moest verlaten, wijl de keurvorst Lodewijk geene predikanten duldde, dan die de Augsburgsche geloofsbelijdenis waren toegedaan. Met zijne vrouw en zoontje Gerardus (naauwelijks een jaar oud) begaf hij zich naar *Leijden*, en liet zich daar, — ofschoon reeds als geleerde bekend — den 15 Mei 1578 op de studentenlijst inschrijven. Kort daarna beriep men hem te *Leimuiden* als predikant, van waar hij naar *Vlaanderen* trok, en hier en daar, inzonderheid te *Vueren Ambacht*, tot in 1583 de dienst waarnam. Toen deze en andere plaatsen den koning van *Spanje* in handen vielen, kwam hij in Oct. van dat jaar te *Dordrecht*, waar de kerkeraad hem uitnoodigde, om in de plaats van Herberts, die afgezet was, op te treden. De verdeeldheid, daardoor in die gemeente ontstaan, en uitvoerig geboekt door Schotel in zijn *Kerkelijk Dordr.*, I, 201 enz., veroorzaakten eenige vertraging in zijne bevestiging, welke eerst plaats vond in Oct. 1584. In dat jaar verloor hij zijne vrouw, maar hertrouwde in 't laatst van 1585 met Anna de

Witt, welke hij 3 maanden later als weduwe achter liet. Zijn zoon

VOSSIUS (GERARDUS), die zich later JOHANNES GERARDUS schreef, is geb. te *Heidelberg* in 1577, en kwam nog jong met zijne ouders te *Leijden*, die hij vroeg verloor, waardoor zijne opvoeding werd toevertrouwd aan de weduwe van Jac. Mijlius, met wien zijn vader te *Heidelberg* in vriendschap geleefd had. Zijne leergierigheid vond volop voedsel bij de leermeesters, die toenmaals het sieraad waren der Dordsche openbare school. Weldra genoegzaam voorbereid, vertrok hij in 1595 naar *Leijden*, waar hij werd opgenomen in het theologisch, of Staten-collegie, en oefende er zich in de letteren, wijsbegeerte en godgeleerdheid. Reeds in 1597 gaf hij blijken van zijne bekwaamheid door het houden eener *Oratio panegyrica de felici expeditione Belgici exercitus et ductu principis D. Mauritii* etc. *L. B.*, door hem geteekend met den naam *Gerardus Vossius Heidelbergensis.* (Wij halen dit aan, omdat velen hem met een ander van dien naam verwarren.) In 1598 bevorderd tot Mr. der vrije kunsten, hield hij een jaar later voorlezingen over eenige boeken van Aristoteles, totdat hem de post van rector der Dordsche school werd opgedragen. Gedurende 15 jaren was hij hier met roem werkzaam en vormde vele uitstekende leerlingen. De roem zijner geleerdheid klom bovendien door de uitgave zijner *Institutiones Oratoriae, libr. VI*, 1606, later verm. en verbeterd. Ook als godgeleerde werd zijn naam met lof vermeld, zoodat men hem te *Steinfurt* een leerstoel in die wetenschap aanbood, dien hij van de hand wees, wijl intusschen door den invloed van Hugo de Groot bewerkt was, dat hem in 1615 het bestuur van 't Staten-collegie te *Leijden* werd opgedragen. Ofschoon hij zich onzijdig hield in de kerkgeschillen van die dagen, kwam hij toch, èn wegens zijne vriendschap met H. de Groot, èn wegens zijn werk: *Historia Pelagiana, libri VII*, in verdenking van onregtzinnighetd, en tot den nooddwang om in 1619 zijn post neder te leggen. De curatoren beloofden wel het ongelijk, dat men hem aandeed, zoo veel mogelijk te herstellen, door eene aanzienlijke jaarwedde, en door hem in eene andere betrekking aan hunne hoogeschool te plaatsen; maar omtrent dit laatste legde de geestelijkheid zoo vele moeijelijkheden in den weg, dat zij eerst hun voornemen tegen het einde van 't jaar 1622 konden uitvoeren, toen men hem aanstelde tot gewoon hoogl. in de welsprekendheid en algemeene tijdrekenkunde; waarbij 3 jaren later het onderwijs in de Gr. taal gevoegd werd. De roem zijner geleerdheid bragt de hoo-

geschool te *Cambridge* in *Engeland* tot het besluit, hem in 1624 op voordeelige en vereerende voorwaarden, een' leerstoel in de historie aan te bieden, waarvoor hij echter beleefdelijk bedankte. Toen de Amsterdamsche regering in 1631 eene doorluchtige school oprigtte, wist deze hem door edelmoedige en vereerende aanbiedingen over te halen, om daarbij het professoraat in de geschiedenis te aanvaarden, en hield hij tevens met de inwijding dier school eene rede: *De utilitate historiae.* Ruim 17 jaren mogt *Amst.* zich in het licht zijner geleerdheid verheugen, en het aantal zijner doorwrochte schriften doet hem nog een' eersten rang bekleeden onder onze beroemdste mannen. Eene lijst van zijne werken te leveren, achten wij overbodig, wijl zij alle bijeenverzameld gevonden worden in 6 dln. in fol. *Amst.* 1695—1701, terwijl er bovendien nog 33 werken in H. S. op de boekerij der Remonstrantsche gemeente te *Amst.* voorhanden zijn. Hij † den 27 Maart 1649, terwijl van zijne 8 volwassene kinderen slechts één zoon hem mogt overleven.

VOSSIUS (MATTHEUS), zijn oudste zoon, geb. te *Dordrecht* omstreeks 1610, † 20 Jan. 1646, oefende zich te *Leijden* met lof in allerlei letteren en wetenschappen. De geschiedenis, bijzonder die van zijn vaderland, was het onderwerp zijner studiën, waartoe hem de boekerij zijns vaders, zoo rijk voorzien in dat vak, als ook van H. S. S. vooral te stade kwam. In 1635 gaf hij de 5 eerste boeken zijner *Annales* van *Holland* en *Zeeland* uit, waarop hij in 1642 het 2de gedeelte in 5 boeken deed volgen. Den Staten van *Holland* behaagde dit 1ste ged. zoo zeer, dat ze hem *ƒ* 450 vereerden. Later benoemden zij en die van *Zeeland* hem tot historieschrijver dezer gewesten, en verwierf hij een jaargeld van *ƒ* 700. Hierdoor aangemoedigd, vervolgde hij zijne jaarboeken met een 3de vijftal, en het 4de, waarvan reeds 't grootste gedeelte was afgewerkt, zou het licht hebben gezien, indien eene hevige ziekte hem niet binnen 4 dagen in het graf had gesleept. Zijn broeder Isaac gaf later het onvoltooid gebleven gedeelte der jaarboeken uit, vermeerderd met een 5de boek, 't welk hij aan de Staten van *Holl.* en *Zeeland* opdroeg, die hem daarvoor *ƒ* 200 schonken. Het gansche werk werd in 1677 in 't Nederd. vertaald door N. Borremans, terwijl in 1680 A. Borremans eene nieuwe uitgave van het oorspronkelijke bezorgde. Het behelst eene uitvoerige gesch. van *Holl.* en *Zeeland*, van Dirk I tot aan het einde der regering van Jacoba van Beijeren, in een bloemrijken stijl, met versierde redevoeringen, naar zijn model Livius, waarbij hij de kleur van den tijd maar al te dikwijls uit het oog verliest.

VOSSIUS (DIONYSIUS), zijn broeder, geb. te *Dordrecht* 11 Maart 1612, † 24 Oct. 1633, toonde grooten aanleg voor de letteroefeningen en woonde met vrucht de lessen bij in de Gr. en Rom. letterkunde en de geschiedenis; vervolgens die in de Oostersche talen. Hij las reeds op zijn 14de jaar het O. V. in het Hebr. en vermeerderde 2 jaren later het woordenboek van Raphelingius met een aantal Arabische woorden, en was ook zijn' leermeester Golius behulpzaam in het zamenstellen van diens Arab. woordenboek. Bovendien was het zijn lust, zich te oefenen in de Armenische, Ethiopische, Fransche, Italiaansche en Spaansche talen, waarbij hij tevens de mathematische wetenschappen niet verzuimde. Bij zijne komst te *Amsterdam* stelde men hem aan tot opzigter der openb. boekerij. Hij wees in 1632, op raad van zijn' vader, den leerstoel in de geschiedenis en welsprekendheid te *Dorpat* van de hand. Intusschen had hij, op reis met zijn vader naar *Engeland*, aldaar kennis gemaakt met onderscheidene geleerden; terwijl hij, op dringend aanzoek in 1633 naar *Zweden* trok, om daar, na het aanleeren der taal, uit 's rijks archieven bouwstoffen te zamelen tot eene geschiedenis van dat land, welke hij onder den titel van koninklijk hist.-schrijver zou uitwerken en in 't licht geven. Naar 't vaderland teruggekeerd, om van de zijnen afscheid te nemen, overviel hem de kinderziekte, welke zijn dood ten gevolge had. Men heeft van hem in den geest van zijn' lieveling-schrijver Tacitus, eene keurige vertaling in 't Lat. van E. van Reijdt's *Hist. der Nederl. oorlogen* enz., *L. B.* 1633. Ook liet hij eene Lat. overzetting na van M. Maimonides, *De Idololatria*, met belangrijke aanteek., welke in 1641, met het werk van zijn' vader: *De theologia gentili*, werd uitgegeven. Behalve om zijne geleerdheid, was hij ook geliefd om zijne godsvrucht en beminnelijke zeden. — Zijn broeder

— (ISAAC), geb. te *Leijden* in 1618, † d. 21 Febr. 1689, genoot het vaderlijk en broederlijk onderwijs in de letteren en oefende zich verder in de physische en mathematische wetenschappen en later in de Arabische taal. Naauwelijks 21 jaren oud, gaf hij *Scylax*, een oud Grieksch aardrijksbeschrijver, en kort daarop *Justinus*, beide met aanteek. in 't licht. Om merkwaardige H. S. S. te onderzoeken, begaf hij zich naar *Engeland*, *Frankrijk* en *Italië*; bragt eenigen tijd te *Florence*, *Rome*, *Napels* en *Venetië* door; keerde over *Milaan* en *Geneve* naar *Parijs* terug, waar hij bij H. de Groot een gastvrij onthaal genoot. In 1644 in 't ouderlijke huis teruggekomen, gaf hij zich geheel aan de letteroefeningen over en volgde zijn' broeder

Mattheus op als bibliothecaris te *Amst.* Aangesteld tot hist.-schrijver van *Holl.* en *Zeeland*, werd hem dit ambt in 1671 ontnomen, wijl hij in die betrekking niets uitgaf. In 1648 vertrok hij op dringende uitnoodiging der koningin Christina naar *Zweden*, om haar in 't Grieksch te onderwijzen, werd haar bibliothecaris, reisde dikwijls voor hare rekening om M.S.S. en boeken op te koopen; hield zich onder gunst en ongunst eenige jaren aan 't hof staande, tot dat zijne en hare onstandvastigheid en zijne vijandschap met Salmasius, die ook N. Heinsius den voet geligt had, hem in 1654 drongen naar *Nederland* terug te keeren, terwijl Christina, na 't nederleggen der kroon, naar *Rome* vertrok. Intusschen hield hij zich onledig met de uitgave te bezorgen van eenige werken zijns vaders en van eigene geleerde schriften. Door den invloed van den Franschen minister Colbert, genoot hij sedert 1663 van Lodewijk XIV eene aanzienlijke jaarwedde; vertrok in 1670 naar *Engeland*, werd 3 jaren later door den koning begunstigd met het voordeelige kanonikaat van *Windsor*, en door de universiteit van *Oxford* met den titel van doctor juris. Eene aanzienlijke erfenis, welke hem bovendien ten deel viel, deed hem, die ongehuwd bleef, in ruime omstandigheden te *Londen* leven, waar hij overleed. Zijne uitgebreide, in oude H. S. S. rijk voorziene boekerij werd voor de Leijdsche bibliotheek aangekocht voor *f* 33000. De merkwaardigste zijner schriften worden door Saxe in zijn *Onomasticon litterarium* en door Foppens opgenoemd. Zijn karakter wordt niet gunstig beschreven. Zijn vader was ernstig, bedaard en bestendig van aard; hij daarentegen los, woelziek en veranderlijk; zijn vader stelde de godsdienst op hoogen prijs; hij was ongodsdienstig, zoo geen spotter. De vader werd gedreven door gemoedelijk pligtbesef tot aanhoudende werkzaamheid; de zoon werkte meer naar smaak en willekeur, weshalve hij zijn vader ook niet wilde opvolgen in 't professoraat, dat men hem aanbood met verhoogde bezoldiging. Overigens maakte hij zich door zijne goedhartigheid en dienstvaardigheid hier en daar bemind. — Zijn jongste broeder

VOSSIUS (GERARDUS), geb. te *Leijden* in 1619, † 27 Maart 1640, drukte het voetspoor van zijn vader en zijne broeders en paarde bij vroege verstandsontwikkeling ongemeene naarstigheid. Op zijn 20ste jaar gaf hij eene uitgave van *Vellejus Paterculus* in 't licht, met aanmerkingen en verbeteringen, welke met algemeene goedkeuring der geleerden werd ontvangen en de grootste verwachting van hem opwekte, die echter zijn spoedige dood deerlijk te leur stelde. Hij liet ook aanteekeningen

achter op *Valerius Flaccus* en *Ausonius*, welke eerste echter nooit het licht hebben gezien. — Zijne zuster

VOSSIUS (CORNELIA), wegens hare deugden, beminnelijke zeden en begaafdheden, het sieraad van hare sekse, verloor den 28 Jan. 1638, nog geen 25 jaren oud, op een ijstogt naar *Leijden* het leven, terwijl hare reisgenooten ter naauwernood gered werden. Zij verstond 6 onderscheidene talen, was bovendien ervaren in de muzijk, de historie en muntte uit in 't schilderen, teekenen en glasschrijven, zoodat Vondel, in eene *Klachte* over haar deerlijk omkomen, zich o. a. dus uitdrukt:

Uw onvolwrochte beelden treuren,
En roepen al: ik sterf, ik sterf!
Papier, panneel verschiet zijn verf,
Men ziet geen leven in de kleuren
Van uw tappijten, met de naelt
En zijde naar de kunst gemaelt.

VREDEBURGH (ADRIAAN VAN), geb. te *Delft* in 1680, † 5 Nov. 1759, was de zoon van Jacob v. V., burgemeester te *Delft*, die eenige gewigtige commissiën waarnam, o. a. als gedeputeerde te velde bij het beleg van *Namen*. Adriaan werd in 1702 aangesteld tot secretaris van 't hof van *Holland* en 12 jaren later tot burgemeester zijner geb.-stad; hij bleef in al zijne betrekkingen ijverig werkzaam en maakte zich verdienstelijk bij het bestuur der binnenlandsche zaken. Na 1747 heeft hij zich van zijne bedieningen ontslagen.

VREDENBURCH (Jhr. JOHAN WILLEM VAN), uit een aanzienlijk geslacht te *Delft*, geb. 6 Aug. 1782, † 14 Dec. 1849, genoot eene beschaafde opvoeding; bezocht de Lat. scholen in zijne geb.-plaats, in 1802 de Leijdsche academie, waar hij 29 Junij 1805 tot doctor in de regten bevorderd werd, met eene diss. *De prohibitis nuptiis inter tutorem et pupillam ex jure Romano et hodierno*. Hij koos de stille beoefening van letteren en wetenschappen boven het bedrijvig leven en hield zich op zijn landgoed in 't *Westland* vooral bezig met de natuurkunde, waarover hij te *Delft* en *'s Hage* belangrijke voorlezingen deed. Terwijl hij vertoefde op zijn landgoed nabij *Rijswijk*, liet hij zich de benoeming tot schout dier gemeente welgevallen, doch gaf in 1847 dezen post over aan zijn' oudsten zoon. Intusschen was hij *en* als lid der prov. staten, *en* als schoolopziener in 't 9e district van de prov. *Z. Holland*, nuttig werkzaam. Toen men bij onze vereeniging met *België* veranderingen in 't lager onderwijs wilde daarstellen, die hij niet goedkeurde, leverde hij 2 *memoriën* bij den koning in, welke ook gedrukt zijn en zijnen ijver toonen voor de zedelijke en verstandelijke vorming

ook van de armste kinderen. Eene zenuwziekte sloopte langzamerhand zijne krachten en zijn gezigt. Sedert 1809 was hij lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*; later van de Holl. Maatsch. van Wet. te *Haarlem*, van 't Prov. Utr. Gen. van K. en W. en van de 1ste kl. van 't Nederl. Instituut enz.

VREDIUS (OLIVARIUS) of OLIVIER DE VREE, geb. te *Brugge* in 1597, † 12 April 1652, verdient hier eene plaats, wijl hij zich min of meer verdienstelijk heeft gemaakt omtrent de Nederl. geschiedenis. Hij begaf zich in de orde der Jezuïten, welke hij na eenige jaren weder verliet. Hij was zeer ervaren in de Hebr., Gr., Lat. talen, regtsgeleerdheid en vooral in de oudheidkunde. Met groote kosten rigtte hij ten zijnen huize eene drukkerij op voor zijne werken; hield zich onafgebroken bezig met het verzamelen en rangschikken van bouwstoffen. Het eerste werk dat hij uitgaf: *Sigilla comitum Flandriae et inscriptiones diplomatum* etc., *Brug.* 1639 in fol., bestaat in afbeeldingen der zegels van de graven van *Vlaanderen*, met bewijzen en ophelderingen, ook in 't Vlaamsch en Fransch vertaald. Hierop volgden o. a. *Genealogia comitum Flandriae, à Balduino ferreo usque ad Philippum IV, etc. Ib.* 1642, in fol., welke geslachtstafelen hoogst naauwkeurig zijn en door echte stukken gestaafd worden. — *Hist. Flandriae Christianae ab anno Chr.* 500 *etc., usque ad* 767 *etc.*; deze kronijk, die hij niet heeft mogen voleindigen, is uit verschillende schrijvers woordelijk zamengesteld; doch hoogst nuttig, om over de duistere tijden geraadpleegd te worden, en gemakkelijk omdat men hier alles bij elkander vindt, dat elders verspreid is. Hij gaf ook nog in Vlaamsche verzen: *De heldendaden van Karel de Longueval, grave van Bucquoy*. Het ging met zijne werken als met sommige schilderstukken; zij werden eerst niet geacht, ja dikwijls voor een' spotprijs als scheurpapier verkocht, zoo dat ze van lieverlede zeldzaam werden; en toen men er de waarde van leerde kennen, gaf men er meer guldens voor dan vroeger stuivers. Hij heeft in zijne geb.-stad eenige regerings-posten bekleed.

VREEDE (PIETER), geb. te *Leijden* 8 Oct. 1750, † te *Heusden* 21 Sept. 1837, nam in het laatst der vorige eeuw een werkzaam deel in de gebeurtenissen van ons vaderland, en behoorde tot de zoogenoemde patriotsche partij, en liet zich hooren in dicht en proza in de maand- en vlugschriften van dien tijd. Ook heeft men van hem eenige staathuishoudkundige schriften, o. a. *Proeve om de verheffing van 't fabrijkwezen te vereenigen met de belangen van den koophandel, zeevaart en landbouw* (1802), waarop één jaar later een *vervolg* verscheen. — *Proeve*

over de vrijheid des zeehandels en de waarde der nation. nijverheid, in verband met de grondbeginselen eener verlichte staatshuishoudkunde, 1825. — *Het stelsel ter vereeniging der belangen van zeehandel, nijverheid en landbouw gehandhaafd.* 1829. Zijne romans, waarin het leven der Hollandsche stedelingen op hunne buitenplaatsen aan de *Vecht* niet onaardig geschilderd wordt, liggen thans achter de bank; ze zijn getiteld: *George van Waardestein. — Karel en Louise of de beoordeelingen der wereld. — Herman en Hermine of tafereelen van liefde en vriendschap. — Karakterschetsende tafereelen uit het begin der XIVde eeuw*, 2 dln. Hij is verscheidene jaren laken-fabrikant te *Tilburg* geweest.

VRIEMOET (EMO LUCIUS), geb. te *Embden* in 1699, † 1760, begon zijne theol. studiën te *Utrecht* en beoefende vooral de oostersche letteren onder den beroemden A. Reeland, bij wiens begrafenis, in 1718, hij zoozeer van droefheid overstelpt was, dat hij in 't graf van zijn' leermeester nederstortte. Hij werd in 1722 pred. te *Loenen aan de Vecht*, daarna te *Harlingen*, van waar men hem in 1730 beriep tot hoogl. in de Oostersche talen te *Franeker;* welken leerstoel hij aanvaardde met eene *Oratio de Gentium et Christianorum quorumdam conviciis in Judaeos etc.*, terwijl 10 jaren later daarbij gevoegd werd het onderwijs in de Hebr. oudheden. Hij verkreeg den doctoralen graad in de godgeleerdheid aldaar den 28 Mei 1731, en gaf in onderscheidene werken blijken van uitgebreide geleerdheid. Wij noemen slechts zijn: *Arabismus, exhibens grammaticam Arab. novam etc.*, *Franeq.* 1733. — *Ad dicta classica theologiae dogmaticae V. T. selecta, annotationes philologico-theologicae. Ib.* 1743—57, in 3 vol., waarin hij oordeelkundig de voornaamste bewijsplaatsen ophelderdt, welke in de schriften des O. T. worden gevonden, om de waarheden der Chrl. godsdienst te bewijzen. Ook maakte hij zich bijzonder verdienstelijk door zijn *Athenarum Frisiacarum libri duo etc.*, Ib. 1758, waarvan het 1ste de geschiedenis bevat der Franeker academie; het 2de de gesch. van hare hoogleeraren van 1582 tot 1758, waaraan wij hier menig art. te danken hebben.

VRIENTIUS (MAXIMILIANUS) of M. DE VRIENT, geb. op 't kasteel *Zandenburg* bij *Veere* 31 Jan. 1559, † 27 Dec. 1614, ontving dezen voornaam van zijn doopheffer Maximiliaan van *Bourgondië*, markgraaf der heerlijkheid *Veere* en *Vlissingen.* Hij begon zijne letteroefeningen te *Gend* onder den rector J. van Kerckhove, die hem smaak voor de Lat. poëzij inboezemde; daarna bezocht hij *Leuven*, om zich op de wijsbegeerte, vervolgens *Parijs*, om zich op de regtsgeleerdheid toe te leggen.

Of hij daarin den doctoralen graad verkreeg, staat niet vermeld; maar wel dat hij eene reis ondernam door *Italië*. Naar *Gend* teruggekeerd, trad hij in 't huwelijk met N. Hardewijn, met welke hij, om zijne gehechtheid aan de R. K. godsd. en den koning van *Spanje*, ballingschap en gevangenschap deelde, maar die hij verloor in 't eerste kraambed. Hij was secretaris der stad *Gend*, toen hij in 1590 hertrouwde. Hij stond in vriendschapsbetrekking en briefwisseling met J. Lipsius, F. Sweertius, D. Heinsius, J. Zevecotius; was bemind en geacht om zijn vlug, fijn, vurig vernuft en opgeruimden geest, en maakte zich naam door zijne Lat. gedichten, vooral bestaande in *Epigrammata*, waarbij hij zich Martialis tot model had gekozen en nog meer dan deze verviel tot laffe en gedwongene woordspelingen. Zijne *Elegiën* zijn hier en daar van beter allooi. Men heeft van hem o. a.: *Descriptio pompae et gratulationis publ. Alberti et Isabellae, Belgii principum etc.*, *Antv.* 1602, aan welke beschrijving F. Hardewijn ook deel had. — *Epigrammatum libri* 9. *Ib.* 1602, nagedrukt te *Ingolstad* 1607. — *Panegyricus in adventum C. Masii, quarti Gandensium episcopi*, *Gand.* 1610. — *Elegia in obitum sanct. praesulis J. Delrio, abbatis Bodelonensis. Ib.* 1610. — *Carminum sacrorum libri* 2. *Lov.* 1614. In één zijner dichtstukken beschrijft hij kort zijn' levensloop.

VRIES (HANS VREDEMAN DE) of JOH. DE VRIESE, geb. te *Leeuwarden* in 1527, leefde nog in 1604, leerde aldaar de beginselen der schilderkunst bij eenen Reijer Gerritsz.; vertrok na verloop van 5 jaren naar *Kampen*, om zich bij den stadsschilder verder te oefenen; doch daar er bij dezen broddelaar in de kunst weinig te leeren viel, begaf hij zich naar *Mechelen*, vervolgens naar *Antwerpen*, waar hij mede werkte aan de zegebogen, in 1549 opgerigt bij de inkomste van Karel V en diens zoon Filips. Naar *Friesland* teruggekeerd, schilderde hij te *Kollum* een altaarstuk, en vond daar bij een schrijnwerker de Nederd. vertaling, uit het Italiaansch door P. Koeck, van 't bouwkundige werk van Sebast. Serlius. Dit beviel hem zoo zeer, dat hij zich dag en nacht bezig hield om het af te schrijven. Na dezen uitstap vertrok hij andermaal naar *Antwerpen*, waar hij zich inzonderheid bezig hield met het schilderen van perspectiven; bezocht *Aken*, *Luik*, *Frankfort*, *Brunswijk*, *Dantzig* en andere plaatsen, waar hij proeven van zijne kunst achter liet, bestaande in schilderstukken en in perspectief geteekende bouwkundige onderwerpen, zoo bedriegelijk voor den aanschouwer, dat ze menigmaal weddingschappen ten gevolge hadden. Van *Hamburg* begaf hij zich naar *Amsterdam*, met

zich voerende den toren van *Babel*, waaraan hij veel werk besteed en waarmede hij zijn gezigt gekrenkt had. Van hier trok hij met zijn huisgezin naar den *Haag* en van daar weder naar *Hamburg*. In 1604 gaf hij een werk in 't licht over de *Metselrije*, gelijk van Mander het noemt, waaraan hij van 't beleg van *Antwerpen* af met zijne zonen Paulus en Salomon gewerkt had; welligt is dit hetzelfde, dat Foppens bij 't art. JOANNES VREDEMAN opgeeft onder den titel *Scenographiae sive perspectivae XX fabricarum. Antw.* 1563, in 't koper gebragt door *Hieron. Cocus*, die ook vermeldt, dat hij van het werk van Vitruvius zou uitgegeven hebben: *Architectura de opere Tuscano*, *Dorico*, *Ionico*, *Corinthio*, *cum fig* Ib. 1577 in fol. Op den Catalogus van Wiselius, p. 13 No 245 (Zie *Navorscher*, V, 50,) vindt men een werk, waarin zijn naam voorkomt: *S. Marolois*, *oeuvres mathématiques traitans de la géometrie*, *perspective*, *architecture et fortification. Avec les fondamens de la perspective de J. Vredeman Vriese. Amst.* 1617, 2 tom. 1 vol. fol. Het verzoekschrift, dat hij op aanbeveling van prins Maurits, d. 8 Febr. 1604 bij de Leijdsche curatoren indiende, om aan de hoogeschool onderwijs te mogen geven in de bouw- en doorzigtkunde, werd waarschijnlijk van de hand gewezen om zijne hooge jaren. —

VRIES (ADRIAAN DE), geb. te *'s Hage*, hield zich in 't laatst der 16e eeuw meestal te *Praag* op, en was niet alleen een bevallig schilder, maar ook een bekwaam beeldhouwer, welke kunst hij geleerd had van Jean de Bologne, en met welk vak hij zich meer schijnt bezig gehouden te hebben, dan met schilderen. Men kan over zijne beeldhouwkunst oordeelen uit de fraaije gegraveerde platen, welke Joh. Muller daarvan vervaardigd heeft. Op die, welke *Mercurius en Hebe* vertoont, leest met dit opschrift: *Jussu Rudolphi II Caesaris Augusti Adr. de Vries Hagiensis faciebat opus altitudine pedum octo ex aere.* 1593. Hij was beeldhouwer van den genoemden keizer en heeft ook enkele prenten geëtst.

— (SIMON), geb. te *Leeuwarden* in 1580, was een bekwaam teekenaar en etser, van wien geene levensbijzonderheden bekend schijnen. Hij wordt beschouwd als de eerste, die hier te lande de etskunst tot meer volmaaktheid heeft gebragt. Zijn prentwerk, waarvan weinig voorkomt, is zeer gezocht, niet slechts om de zeldzaamheid, maar om de kunst; vooral zijn de kleine figuren in zijne landschappen fraai van uitvoering. Onder sommige zijner stukken, die zijn' naam niet voeren, plaatste hij slechts het woordje *fecit*.

— (TJERK HIDDESZ. DE), geb. te *Sexbierum* den 6 Aug. 1622,

† 4 Aug. 1666, was de zoon van *Hidde Sjoerds* en voerde den toenaam *de Vries* naar 't land zijner geboorte. Al vroeg werd de lust tot het zeeleven in hem gaande, welligt opgewekt door de zee-officieren, welke in zijne geb.-plaats woonden; terwijl hunne huizen nog te herkennen zijn aan de afbeeldsels van oorlogschepen in de voorgevels. Hij voer eerst ter koopvaardij; toonde veel verstand en een vluggen geest; trad, na 't volbrengen van menigen togt, in 's lands zee-dienst, waarbij hij zich zoo zeer onderscheidde, dat wij hem in 1665 reeds ontmoeten als kapitein van 't oorlogschip de *Elf Steden.* Hij woonde in Junij van dat jaar den ongelukkigen zeeslag bij tegen de Engelschen, waarbij het schip van den Lt.-admiraal Jacob van Wassenaer, heer van Obdam, in de lucht vloog; de Lt. admiraal, die nu het opperbevel voerde, sneuvelde en eene groote verwarring in onze vloot ontstond, waarvan de vijand gebruik maakte. Hoe velen ook lafhartig de vlugt namen, hield de Vries echter stand, vocht met leeuwenmoed, en bragt den Engelschman alle mogelijke nadeel toe. Hadden alle bevelhebbers zoo gehandeld, menig schip ware behouden gebleven. Men toonde zijne verdiensten op prijs te stellen, door hem aan te stellen tot Lt.-admiraal van *Friesland.* Hij kreeg het bevel over een der eskaders, waaruit de vloot, onder 't opperbewind van de Ruiter was zamengesteld, en voerde zijn vlag op het schip *de Steden* van 70 stukken en 300 manschappen. Toen de vloot in Sept. van 1665 in zee stak, had men met hevige stormen te worstelen, en slaagde er niet in, om met de Britten in gevecht te komen; maar dat gedeelte van 't eskader, dat in last had, de O. Ind. en Smirnasche koopvaarders, die zich in de haven van *Bergen* in *Noorwegen* zoo dapper tegen de Eng. vloot verdedigd hadden, naar 't vaderland te geleiden, volbragt die onderneming, hoezeer de storm sommige schepen deerlijk havende en eenige in 's vijands handen vielen. In dat lot had ook de Vries bijna gedeeld, daar 4 Eng. schepen jagt op hem maakten, die echter afhielden, toen 2 Hollandsche zich met het zijne vereenigden. Met groot verlies liep eindelijk de vloot binnen, en onze Lt.-adm. bragt een gedeelte van den winter bij zijne familie in *Friesland* door, terwijl hem de zorg werd opgedragen voor de toerusting der schepen, die in den zomer van 1666 zee zouden kiezen. Weldra bestond onze vloot uit 85 schepen en fregatten; de Vries kreeg wederom het bevel over een der 3 eskaders, op het schip *Groot Frisia.* Den 11 Junij raakte men met de Engelschen slaags, doch door tegenwind belet, kon hij eerst des namid-

middags te 5 uren deel aan het gevecht nemen. De nacht maakte er een einde aàn, doch 't werd 3 dagen achtereen hervat en staat bekend onder den naam van den *vierdaagschen zeeslag*. Met groote dapperheid werd er wederzijds gestreden, en toen op den 4den dag de Ruiter het teeken tot een algemeenen aanval gaf, was de Vries een der eersten, die het centrum der Eng. vloot zoodanig bevochten, beschoten en in 't naauw bragten, dat na anderhalf uur de vijand zich op de vlugt begaf. In de volg. maand werd er andermaal een' zeeslag geleverd, waarbij hij wederom blijken gaf van dapperheid, doch door een ongelukkig schot zijn been en het leven verloor. Met groote staatsie werd hij te *Harlingen* begraven, en men wil dat de Ruiter hem tot zijn opvolger zou aangeduid hebben, indien hij kwam te vallen. Hierop zinspeelt ook O. Z. van Haren in zijn *Geuzen*, 10de zang, als hij zegt:

„ ....Tjerk Hiddes zoo beroemd
Dat alle Nederlandsche monden
Zijn naam, na Ruiters lof verkonden
En zijn opvolger reeds benoemd."

VRIES (SIMON DE), geb. in 1630, leefde nog in 1698, was ervaren in de meeste oude en levende talen, en vond er lust in, om uit eene menigte schrijvers, boeken zamen te stellen, meer dan 60 in getal. Hij schijnt te *Utrecht* gewoond te hebben, en aldaar schoolmeester te zijn geweest; maar wij hebben te vergeefs naar eenige levensberigten van hem gezocht. Hij zegt in de voorrede van zijn werk: *De geheele weereld of hist. kronijck der kronijcken*, I, *Amst.* 1686, dat hij zijne pen heeft toegeeigend aan een rusteloos schrijven, en noemt zich een vrij man, die altijd met bescheidenheid eene vrije pen wil voeren. Dat hij ook aan de rijmkunst deed, kan men zien in 't *Vervolg op W. Geijsbeek's B. A. en C. Wb.*, III, 324. Hij was bevriend met B. Spinosa, dien hij tot zijn erfgenaam wilde stellen, doch de wijsgeer wees dit van de hand, wijl de Vries nog een' broeder had, met wien hij in vijandschap leefde.

— (GERARD DE), geb. te *Utrecht* den 15 Aug. 1648, † 1 Dec. 1705, begon aldaar zijne studiën, en oefende zich eerst in de wijsbegeerte, daarna in de theologie bijzonder onder. G. Voet. Wijl hij vooral genoegen vond in de wijsbegeerte, verwierf hij verlof, om in dat vak een kollegie te openen. Maar toen *Utrecht* in 't volg. jaar 1672 voor de Fransche wapenen moest bukken, begaf hij zich naar *Leijden*, waar men hem in 1673 tot onderregent van 't Staten-collegie aanstelde, met verlof om

bij disputatiën over wijsgeerige onderwerpen voor te zitten. Hij ijverde zeer tegen de leer van Cartesius, 't geen hem vele onaangenaamheden berokkende, zoodat hij den 11 Mei 1674 gretig het professoraat in de wijsbegeerte te *Utrecht* aannam, en later eene beroeping naar *Leijden* van de hand wees. Hij heeft de hoogeschool veel luister bijgezet en vele vreemde studenten getrokken, bijzonder uit *Duitschland*. Hij volgde de Aristotelische philosophie, en is ook na 1685 eenigen tijd als buitengewoon hoogl. in de godgeleerdheid werkzaam geweest; ongehuwd gestorven en heeft niet gewild, dat er eene lijkrede over hem zou gehouden worden. In de zomervacantiën was hij gewoon met eenige zijner buitenlandsche leerlingen uitstapjes meestal naar *Duitschland* te doen. Er bestaat eene verzameling van proefschriften over wijsgeerige onderwerpen, onder hem verdedigd, welke toonen dat hij de beoefening van dit vak in ons vaderland zeer trachtte aan te wakkeren. Ze zijn uitgegeven onder den titel: *Exercitationes rationales de Deo, divinisque perfectionibus etc. in quibus passim quae de hisce philosophatur Cartesius, cum rectae rationis dictamine conferuntur. Traj.* 1685, herdrukt in 1695 en vermeerderd met eene *Diatribe singularis gemina, altera de cogitatione ipsa mente, altera de ideis rerum innatis*, waartegen H. A. Roëll geschreven heeft. Nog heeft men van hem o. a. een werk: *De natura Dei et humanae mentis determinationes pneumatologicae* etc. Ib. 1687; en *Dan. Voetii philosophiae prof. physiologia, sive de rerum natura libri* 6, *cum notis*, waarbij hij gevoegd heeft: *Diss. gemina, altera de lumine, altera de lunicolis.* Ib. 1688.

VRIES (SIMON DE), geb. te *Deventer* in het begin der 18de eeuw, † 1793, werd eerst tot het bedrijf zijns vaders, die een bemiddeld bierbrouwer was, opgeleid, maar tevens in de gelegenheid gesteld, zich in de letteren te oefenen, waartoe zijne genegenheid overhelde. Hij werd in zijne geb.-plaats in 1739 als student ingeschreven, begaf zich later, naar *Utrecht*, volgens anderen naar *Harderwijk*. Daar echter de dissertatiën, die hij verdedigde, te *Utrecht* gedrukt zijn, is het wel waarschijnlijk dat hij ze aldaar geschreven heeft. De eerste is eene *Diss. Historico-ecclesiastica de origine et progressu religionis Christ. in veteri Persarum regno. Traj. ad R.* 1744. De 2de eene *Diss. critica de Priscillianistis, eorumque fatis, doctrinis et moribus.* Ib. 1745, waarmede hij welligt doctorale graden verwierf. Na afloop zijner studiën begaf hij zich naar *Engeland*, waar men hem te *Oxford* het doctoraat in de wijsbegeerte vereerde. In zijne geb.-stad teruggekeerd,

verkocht bij de brouwerij, maar dreef handel in 't groot, zonder zijne studiën uit het oog te verliezen; integendeel beoefende hij die met ijver, vooral de geschiedenis. Hij bekleedde geene betrekking aan 't Athenaeum aldaar, maar schepte er genoegen in, om vlugge jongelieden in hunne studiën de hand te bieden, waardoor hij o. a. veel invloed had op de ontwikkeling van R. J. Schimmelpenninck, door hem bekend te maken met de Fransche en Eng. letterkunde, en met de voornaamste staatkundige en wijsgeerige werken, in die talen geschreven. Hij stond in vriendschapsbetrekking, o. a. met Martinet, van Swinden en Jhr. J. D. van der Capellen, wiens dood hem griefde, waaruit men zijne staatkundige gevoelens kan opmaken. Tot Martinet's *Hist. der wereld* leverde hij een fraai stuk over de gesch. der Egyptenaren en Chinezen; ook leverde hij belangrijke stukkenvoor *De Rhapsodist*, *De Denker* en andere maandwerken; vertaalde uit 't Eng. *De predikant van Wakefield* en waarschijnlijk uit 't Hoogd. *De wijsgeerige landman of 't karakter van Jac. Goujer.* Zijne nederigheid, die hem alles deed mijden, wat eenig opzien baarde, maakte hem bij uitstek beminnelijk.

VRIES (CORNELIS DE), geb. aan de *Koog* 16 Aug. 1740, † 21 Nov. 1812, behoorde tot de Doopsgezinde gemeente, en gaf al vroeg blijken van schranderheid en vlugheid. Hij woonde vlijtig de bijeenkomsten der Collegianten bij, die hem aanmoedigden, om zich voor de predikdienst te bekwamen, nam in hunne vergadering, reeds op zijn 13de jaar, eene spreekbeurt op zich, en ontving van 1752 tot 1757 dagelijks van den kundigen Jac. Bijnema te *Westzaandam* onderrigt in 't rekenen, Italiaansch boekhouden, de Fransche, Lat. en Gr. talen. In 't laatst van 1757 begaf hij zich naar *Amst.*, om aan 't Seminarium der Zonsche gemeente zich in de godgeleerdheid te oefenen. In 1761 tot proponent bevorderd, nam hij hier en daar de dienst waar, tot men hem 2 jaren later als leeraar te *Enschede* beriep. Zijne leerrede *Over de tempelen, ter inwijd. der N. Doopsg. kerk te Enschede d.* 17 *Dec.* 1769, te *Amst.* gedrukt, gaf aanleiding dat men hem in 't volg. jaar te *Utrecht* beriep. Hier was hij maar kort werkzaam, want de leerrede, uitgesproken bij de inwijding van een nieuw kerkgebouw den 7 Nov. 1773, naar aanleiding van Joh. IV: 9*b* over *De verdraagzame begrippen der Doopsgez. niet onbestaanbaar met hunne aanhoudende afzondering van de overige Christenheid*, berokkende hem eenige onaangenaamheden, die later wel grootendeels verdwenen, maar toch, met andere omstandigheden, aanleiding

gaven, dat hij in 1786 zijne predikdienst nederlegde en te *Haarlem* ging wonen. Ofschoon met tijdelijke middelen gezegend, bleef hij ijverig werkzaam en gaf gehoor aan het plan van zijn' vriend A. Loosjes Pz., om een nieuw letterkundig weekblad uit te geven, onder den titel van: *Algemeene Konst- en Letterbode voor meer en min geoefenden.* Het 1ste nummer verscheen 4 Julij 1788 en de Vries heeft er tot 1809 bestendig het opzigt over gehad. Behalve onderscheidene vertalingen, gaf hij in 1781 *De geschiedenis van de eerste zonde der menschen in* 8 *kerkel. redevoeringen.* Eene verhand. *Over het onderscheidende kenmerk van de Chr. openbaringen*, enz., in 't 1ste deel der werken van Teijlers godgel. genootschap geplaatst. Ook schreef hij van Apr. 1782 tot 1787, eerst alleen, daarna met zijn neef G. Nieuwenhuis *de Utrechtsche courant.* Bovendien eene *Naauwkeurige beschrijv. en verhaal van alle de plegtigheden enz. ter gelegenheid van de* 150*ste verjaring der Utr. hoogeschool, op d.* 31 *Mei* 1786 *gevierd*; in den *Denkende Christen* 2 verhandelingen 1) *Onderzoek nopens de beweegredenen van Judas verraad* 2) *Bedenkingen over de aankondiging aan Maria of beredeneerde verklar. van Luc. I*: 26—37; en gaf in 1802 een *Godsdienstig leerboek voor Christelijke aankomelingen* uit. Van ondersch. genootschappen was hij een werkzaam lid, en bij een vrolijk, gul en opregt gemoed, kenmerkte zich zijn karakter door kiesche weldadigheid.

VRIES (JACOBUS OUWERKERK DE), geb. te *Amsterdam* in 1770, † 16 Oct. 1842, oefende aldaar in zijne jeugd den koophandel uit, dien hij later liet varen om zich aan de letteren toe te wijden. Onderscheidene populaire schriften getuigen van zijne bekwaamheid. In 1794 bekroonde de Maatsch. tot nut van 't algem. met zilver, zijne verhand. *Over de verpligting van een' braven huisvader en zulk eene moeder in het gemeene burgerlijke leven.* In 1799 eene over *'t Onderzoek, of men kinderen behoore te leeren bidden en danken;* en in 1801 *Over de pligten der zamenleving.* Van een' anderen aard was zijne verhand. *Over de oorzaken van het verval des Nederl. handels en de middelen tot herstel*, in 1827 met goud bekroond door de Holl. Maatsch. van Wetensch. Een ander werkje getuigt van zijn' Christelijken zin en is getiteld: *Het godsdienstig onderwijs der Negerslaven en de bloei der kolonie Suriname in groot gevaar.* 1841. Hij was lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden* en van 't Utr. Prov. Genootschap.

VRIES (ALBERTUS DE), geb. in 1773, † 24 Jan. 1817, zag zich in 1797 te *Poortugal* als pred. bevestigd bij de Gereform.

gemeente; vertrok van daar naar *Streefkerk*, vervolgens naar *Enkhuizen* en in 1807 naar *Rotterdam*. Hij was een ijverig voorstander van de belangen zijner gemeente en van de uitbreiding des Christendoms. De koning beloonde zijne verdiensten door hem het ridderteeken te vereeren van den Nederl. leeuw. Slechts 2 leerr. zien van hem het licht, die na zijn' dood herdrukt zijn.

VRIES (JERONIMO DE), geb. te *Amsterdam* 9 April 1776, † 1 Junij 1853, begon zijne letterkundige loopbaan op de Lat. scholen aldaar, en hield in Sept. 1792 bij het verlaten derzelve eene oratie in Lat. verzen: *Over Icilius tegen Appius sprekende*. In 1792 liet hij zich als student op 't Amst. athenaeum inschrijven. Zijn oom Jer. de Bosch had een' bijzonderen invloed op de rigting van zijn' smaak en geest. Door diens voorspraak werd hij in 1794 aangesteld tot adsistent der 1ste stadsklerken en 2 jaren later tot 4den klerk van de politieke secretarie, terwijl hij in 1814 den titel ontving van Griffier en chef van 't secretariaat; eene betrekking, waarin hij 57 jaren onvermoeid werkzaam was. Hij nam een ijverig deel aan de uitgave van 't weekblad *de Arke Noachs*, van eene letter- en staatkundige strekking; stond in vriendschapsverbindtenis met de beroemdste letterkundigen van zijnen tijd, en schreef in onderscheidene tijdschriften keurige beoordeelingen van hunne werken en eene menigte necrologiën. Hoezeer sterk ingenomen met de oude letterkunde, beoefende hij de vaderlandsche bij voorkeur. Een aantal stukken, op dat gebied geleverd, bevestigen zijn' roem. Wij vermelden slechts de voornaamste en beginnen met zijn hoofdwerk: *Proeve eener geschiedenis der Nederd. dichtkunde*, uitgelokt door eene prijsvraag der Bat. Maatsch. van taal en dichtk. „Welke zijn de vorderingen, welke is de verachtering der Nederd. dichtkunde gedurende de 18de eeuw, in vergelijking van vroegere tijdperken?" in 1805 met goud bekroond. Zij is later in 4 deeltjes herdrukt. In 1827 verscheen van hem *Hugo de Groot en Maria van Reigersbergen*; in 1844 eene uitgave van H. de Groot's *Bewijs van de ware godsdienst met zijne overige Nederd. gedichten;* en in 1831 en 32 gaf hij met N. G. van Kampen het *Holl. magazijn* in 't licht. Eene levensschets en bloemlezing uit de dichtwerken van Jer. de Decker, later opgenomen in de N. uitgave der *Oorspronkelijke dichtstukken van J. de D.* door P. G. Witsen Geijsbeek, toonen zijne hooge ingenomenheid met dien gevoelvollen dichter. Als fijn beoordeelaar der beeldende kunsten, deed hij zich kennen in verscheidene redevoeringen, overwaardig met zijne verstrooide

stukken verzameld en uitgegeven te worden. Met J. C. de Jonge gaf hij, op uitnoodiging der 2de kl. van 't Nederl. Instituut: *Nederl. gedenkpenningen verklaard, met verdere bijdragen tot de penningkunde. 's Hage en Amst.* 2 dln. in 4to 1829 en 1837. Als curator der stadsarmenscholen en van 't seminarium der Doopsgezinden, en als lid van verschillende weldadige ondernemingen, vond hij gelegenheid veel heilzaams daar te stellen. Van vele genootschappen was hij lid; de Harderwijker hoogeschool benoemde hem in 1811 *honoris causa* tot doctor in de regten en de koning in 1829 tot ridder der orde van den Nederl. leeuw. Ook het stedelijk bestuur huldigde zijne verdiensten, gelijk de kon. Acad. van beeldende kunsten, bij bijzondere gelegenheden. Hij bezat een opgeruimden geest, rijk vernuft, werkzamen aard, een verdraagzaam godvruchtig gemoed. Die hem nader willen kennen, dan uit deze schets mogelijk is, verwijzen wij naar 't levensberigt, dat B. ter Haar van hem geeft in de *Hand. der Maatsch. van Nederl. letterk. te Leijden voor* 1853.

VRIESE (GILLES DE), geb. te *Deventer* omstreeks 1580, trad te *Keulen* in de orde der kruisdragers, en verkreeg waarschijnlijk aldaar den rang van baccalaureus in de theologie. In *Venlo* werd hem het bestuur der orde, waartoe hij behoorde, toevertrouwd. Later begaf hij zich naar *Ehrenstein*, gesticht door de ridders van Nesselrode in 1578 en was prior van dat huis in 1625. Dezelfde betrekking nam hij ook elders waar, tot hij zich in 1645 naar *Leuven* begaf, om zijn neef P. M. de Doeteghem, regulier kanunnik der abdij van de H. Geertruida, bij te staan. Hij zond bij die gelegenheid in 't licht: *Funiculus triplex trium votorum sacrae religionis essentialium* etc. *Lov.* 1645. Het zijn 7 of 8 stukjes in verzen; want dat hij een versificator was, blijkt uit een bundel Lat. gedichten, na zijn' dood uitgegeven onder den titel: *Aegis Aegidio Vriesana, sive poemata R. P. Aeg. de Vr. Colon.* 1668.

VROLIKHERT (CORNELIUS), geb. te *'s Hage*, legde zich toe op de godgeleerdheid, zag zich in 1702 aangesteld als pred. in de *Groote Lindt*; vertrok in 1706 naar *Zutphen* en in 1719 naar *Dordrecht*, waar hij d. 22 Maart 1739 op een' zondagavond in de Augustijnerkerk, terwijl hij predikte over Joh. XIX: 34—37, plotseling door een hartvang stierf. Hij was een streng Coccejaan, die zich bekend heeft gemaakt in 1732 door 2 theol. verhandelingen: *Over het werkverbond en toerekening van Chr. dadelijke gehoorzaamheijd;* — en *Over den aard en het wezen des geloofs.* Ook zijn eenige leerredenen door hem

als proponent opgesteld, ter kwader trouw op den naam van Sal. van Til, te *Leijden* uitgegeven in 1717 en 1733. — Zijn zoon

VROLIKHERT (GODEWARD), geb. te *Zutphen* in Sept. 1716, doorliep te *Dordrecht* de Lat. scholen, hield in April 1732 eene oratie *Over de Aegyptische Pyramiden;* nam daarop nog één jaar lang privaat collegie bij den conrector J. van Dam in de aardrijkskunde en bezocht toen de Utr. hoogeschool om zich in de theologie te bekwamen. In 1735 begaf hij zich insgelijks naar *Leijden*, om zijne theol. studiën, onder zijn' vorigen Utr. leermeester J. van den Honert voort te zetten en tevens Fabricius en Wesselius te hooren. Tot proponent bevorderd in Maart 1738, ontving hij in Sept. van dat jaar, een aanzoek naar *Oost-Kapelle* in *Zeeland*, waar hij bevestigd werd 18 Jan. 1739 en in Nov. van 't volg. jaar te *Vlissingen*, Zijn werk: *Vlissingsche kerkhemel*, *ofte levensbeschrijv. van alle de Herv. leeraren, die sedert* 1572 *in Vliss. hebben gearbeijdt enz Vliss. en Middelb.* 1758, bevat belangrijke berigten omtr. vele beroemde pred., die men elders te vergeefs zou zoeken. Ook heeft hij nog in 't licht gegeven *Godgeleerde oeffeningen*, Middelb. 1732.

VROMANS (PETRUS), geb. te *Delft*, vermaard regtsgeleerde ten hove van *Holland en W. Friesland*, gaf in 't licht: *Tractaet van zaken, rakende het hof van Holland en den hoogen raad van appel, reformatie en revisie. Leijden* 1661, en later: *Tractatum de forocompetenti.* Ib. 1669, waarin gehandeld wordt over de pligten van een regter, advocaat en procureur. Het werk werd meermalen herdrukt en voor een 3de vermeerderd uitgegeven te *Leijden* in 1722 door H. van Middelland. Levensbijzonderheden van hem ontbreken ons. Als ook van:

— (NICOLAAS), van dezen weten wij slechts, dat hij in *Holland* geb. is ten jare 1660; dat hij bijzonder uitmuntte in het schilderen van planten en heesters, met kikvorschen, muizen, spinnekoppen en andere insekten; eene liefhebberij, waarin hij Otto Marcelis navolgde en daarom ook wel de *Slangenschilder* bijgenoemd werd. Zijne stukken kenmerken zich door natuurlijkheid, uitvoerige bewerking en fraai koloriet.

VROOM (HENDRIK CORNELISZ.), geb. te *Haarlem* in 1566, † 1640, kreeg vroeg, daar zijn grootvader, vader en oom beeldsnijders waren, liefde voor de teeken- en schilderkunst. Zijn stiefvader, die plateelschilder was, wilde hem tot dat vak opleiden. Om diens harde behandeling te ontwijken, verliet hij het ouderlijke huis en zocht elders zijn fortuin. Hij heeft vele jaren buiten 's lands omgezworven, dikwijls sober op zijne

op zijne kunst, had onderscheidene avonturen in *Spanje*, *Italië* en *Frankrijk;* keerde rijk in kennis naar *Haarlem* terug, nam daar eene vrouw, en hield zich, behalve met 't maken van beeldjes naar prenten, inzonderheid bezig met het schilderen van kleine en groote schepen, naar 't voorbeeld van Protogenes. Na een jaar toevens, begaf hij zich naar *Dantzig* bij zijn oom, die hem in de perspectief onderwees en alwaar hij voor eenige Poolsche Jezuïten een altaarstuk vervaardigde. Weder in zijne geb.-plaats gekomen, bekroop hem weldra zijn reislust, en ging hij andermaal scheep naar *Spanje* met eenige stukjes van devotie. Door storm genoodzaakt, met eene boot op een klippig eiland te landen, met 25 manschappen, zagen zij hun schip op eene rots verbrijzelen, en hunne goederen drijven naar de vaste kust van *Portugal*, waar niet ver van strand een monniken-klooster stond. Toen de monniken onder de aangedrevene goederen ook de schilderijtjes van Vroom ontdekten, maakten ze daaruit op, dat het volk van 't verbrijzelde schip christenen en geene Engelschen (sic!) waren. Zij zonden hunne boot in zee, om de ongelukkigen op te zoeken, die gedurende 3 dagen de grootste ellende hadden uitgestaan, zoodat ze reeds besloten hadden, de jongens om te brengen, ten einde geen' hongerdood te sterven. Liefderijk werden zij door de kloosterbewoners verpleegd en de gescheurde en doorwaterde devotie-tafereeltjes van onzen schilder behaagden ook den gouverneur zoo zeer, dat hij hem aan zijne tafel onthaalde. Zoo vonden zijne makkers (zegt van Mander) de waarheid der spreuk bevestigd: 't is goed met vroomen te verkeeren. Na een verblijf van 2 dagen, werd hun het noodige reisgeld ter hand gesteld, om *Lissabon* en *St. Ubes* te bereiken. Hier vervaardigde hij in een klooster verschillende stukken, o. a. ook een van zijne schipbreuk, dat goed verkocht werd en hem werk verschafte bij een aanzienlijk heer in *Lissabon*. Behouden tot zijne vrouw wedergekeerd, was hij van zijn' reislust genezen, hield zich onledig met het schilderen van kust- en zeegezigten, die goeden aftrek vonden. Zijn roem in dat vak sloeg ook naar *Engeland* over, zoodat de beroemde tapijtwerker F. Spiering, die voor den Eng. admiraal K. Howard een tapijt zou leveren van den zeeslag der Eng. met de Spaansche onoverwinnelijke vloot, hem de teekeningen aanbesteedde, bestaande in 10 groote stukken, onderscheidene tafereelen van dien scheepstrijd voorstellende. Toen hij den gemelden adm. in *Engeland* bezocht, werd hij door dezen, boven zijn loon, met *f* 100 begiftigd. Bovendien maakte hij te huis nog eene groote schilderij van 't geen er op den 7den dag van dien strijd voor-

viel, waarin graaf Maurits en Justinus van Nassau groot genoegen vonden. Later maakte hij ook eene teekening van onze vloot voor *Philippine*, die in 1600 uit *Zeeland* naar *Vlaanderen* zeilde, waarop de slag van *Nieuwpoort* volgde. De Staten schonken hem daarvoor de som van *f* 100. „Mij is onbewust, waar dat stuk gebleven is," — zegt van Wijn. Het Amst. Museum prijkt met één zijner stukken: *De adm. Heemskerk de Spaansche galeijen voor Gibraltar overzeilende in* 1607.

VRIJ (FREDERIK DE), geb. te *Amsterdam* in de 2de helft der 16de eeuw, staat in de geschiedenis bekend als een ijverig contra-remonstrant, die in 1612 te dier stede de waardigheid van schepen en 8 jaren later die van burgemeester bekleedde. Terwijl hij in dat jaar intusschen het schoutsambt waarnam, door W. van der Does nedergelegd, wist hij de heimelijke vergaderingen der Remonstranten op te sporen en uiteen te drijven. Zijne gezindheid omtr. die sekte treedt nog meer in 't licht door het boek, dat hij uitgaf in 1621 onder den titel: *Historie ofte cort en waerachtig verhael van den oorspronck ende voortganck der kerkelijcke beroerten in Hollandt*, ook in 't Fransch en in 't Lat. vertaald. In de voorrede geeft hij te kennen, dat dit werk door een' der geleerdste en vermaardste mannen van ons vaderland was opgesteld; maar dat hij, op last der Nat. Dordr. Synode, zeker geschrift met een aanhangsel, — 't welk hij voor het zijne erkende, — daarbij gevoegd had. Wijl het hier aan geene scherpe uitdrukkingen en zware verwijtingen ontbrak, kon Uitenbogaert zich niet weerhouden, daartegen de pen op te vatten, en voor den dag te komen met eene: *Vrije aenwijsing van d' onwaerheden, trouwlooze verdraeijingen, calumnien en andre grove misslagen bevonden in de genaemde Historie enz.* Dit geschrift, geteekend met den naam van Nicolaus Bonifacius, algemeen verspreid, kwam ook in handen der Amst. wethouders, en men wil dat zij daardoor tot gematigder denk- en handelwijzen werden overgehaald. Van de Vrij's boek verscheen nog in 1786 eene nieuwe uitgave, met een uitvoerig voorberigt van E. v. S., beteekenende een Vlissingsch predikant, namelijk J. J. Brahé.

VRIJ TEMMINCK (EGBERT DE), zie op TEMMINCK, bl. 16.

— (ABRAHAM DE) maakte zich in 1702 bekend door 2 kluchtspelen, getiteld: *Theegezelschap, gehouden tusschen eenige juffvrouwen.* En: *Vermakelijke bijeenkomst, of zeldzaam koffijpraatje*, belangrijk om de Holl. zeden van dien tijd te leeren kennen, die er vrij natuurlijk in geschetst zijn.

VRIJBERGEN (MARINUS VAN), uit een Zeeuwsch geslacht, dat eenige verdienstelijke staatsmannen leverde, was raad in de

vroedschap der stad *Tholen* en wegens *Zeeland* gewoon lid van de vergadering der Staten-generaal. Hij bevond zich als buitengewoon gezant aan 't Engelsche hof, en begroette in 1702, na het overlijden van Willem III, de koningin Anna met hare komst op den troon. Vervolgens wendde hij pogingen aan, om de bestaande verbonden met het Britsche rijk te vernieuwen, waarin hij goed slaagde, wijl ook Anna daartoe gezind was. De graaf van Marlborough werd afgevaardigd, om de staten hiervan te verwittigen, waarna zij met dezen beroemden veldheer omtrent de ophanden zijnde krijgsbewegingen in onderhandeling traden. Van Vrijbergen was in 1706 nog als gewoon gezant in *Engeland*, nevens den derwaarts afgevaardigden W. Buijs, toen hij de toezegging verkreeg, dat de Britsche troepen voltallig zouden gehouden worden. Overigens was hij met de moeijelijke taak belast, om de koningin van hare vordering te doen afzien, dat de Nederlanders, zoo lang de oorlog duurde, allen koophandel met *Frankrijk* zouden afbreken. Hij betoonde zich een ijverig handhaver onzer handelsbelangen, op welke de Eng. gedurig inbreuk poogden te maken; is te *Londen* gestorven in 1711, waar hij gehuwd was met Anna Gibson.

VRIJDAG (DANIEL), geb. te *'s Hage* in 1765, † 12 Jan. 1822, werd door het vroegtijdig verlies zijner ouders, als wees opgenomen in de Renswoudsche stichting, waar hij een voortreffelijk onderwijs genoot, ook in de wiskunde, bijzonder in de teeken- en graveerkunst, wijl zijn aanleg daartoe overhelde. Later ontving hij in 't laatstgenoemde vak, gedurende 5 jaren onderrigt van den beroemden R. Vinkeles, terwijl hij tevens de beste werken bestudeerde van bekwame graveurs, o. a. van C. Bloemaerd, C. Visscher en J. Punt. Van zijne vorderingen gaf hij blijken door de kopij van de bekende prent van Visscher *de Rotteman*, vervolgens door veelvuldige platen in onderscheidene boekwerken. Toen de tijdsomstandigheden minder gunstig werden voor zijne kunstbeoefening, nam hij den houthandel bij de hand, waartoe hij een' zaagmolen kocht en de graveernaald liet rusten.

VRIJHOFF (HUBERTUS GREGORIUS VAN), geb. te *Amsterdam* 16 Dec. 1704, † 15 April 1754, had rijke ouders, die hem in de gelegenheid stelden zijnen lust tot letteroefeningen ruimschoots te voldoen. De geleerde J. P. d' Orville wist dien zin aan te kweeken en te leiden, ook op zijne reis door *Frankrijk Italië en Duitschland*, waarop Vrijhoff hem als vriend vergezelde. Na eene afwezigheid van 4 jaren, legde hij zich te *Leijden* op de regtsgeleerdheid toe, waarin hij in 1735 den docto-

ralen graad verkreeg; vestigde zich als advocaat in zijne geb.-stad, tot men hem in 1736, op aanbeveling van d' Orville, te *Harderwijk* als hoogl. in de regten aanstelde, welke betrekking hij 19 Junij 1737 aanvaardde met eene oratie: *De aequissima juris antiqui permutatione.* Men achtte hem te *Amsterdam* waardig de opvolger te worden van den hoogl. C. Sieber, in 1743, waar hij zijne lessen opende met eene redevoer. *Qua ostendit interiorem juris Romani notitiam in foro versaturis omnino esse necessariam.* Behalve deze en andere redevoeringen, heeft men van hem: *Observationes juris civilis. Amst.* 1747. En welligt zouden meer werken van hem het licht hebben gezien, indien zijne kwijnende gezondheid en zwaarmoedigheid zulks niet verhinderd hadden. Nog blijft ons over hem te vermelden als dichter, ofschoon niet van den eersten of tweeden rang. Reeds in 1725 had hij zich bekend gemaakt door een kluchtspel: *De gewaende dronkaert door liefde*, en door een bundel *Gedichten*, die hij naderhand voor scheurpapier verklaarde, doch waaruit zijn vriend, Ph. Zweerts, die na zijn' dood zijne dichtstukken verzameld uitgaf in 1755, er eenige heeft overgenomen.

VULCANIUS (BONAVENTURA), eigenlijk SMIT of DE SMET, werd geb. te *Brugge* in 1538 en † in Nov. 1614. Zijn vader Petrus V. stond als geleerde bij Erasmus in groote achting en was zijn leermeester in de Gr. en Lat. talen. Hij zette zijne letterkundige studiën voort, eerst te *Gend*, daarna te *Leuven* onder Nannius, terwijl hij ook tevens de geneeskunde beoefende, blijkens zijnen belangrijken brief *De studio medicinae. Lov.* 1556, door J. W. te Water medegedeeld achter zijne *Narratio de rebus academiae L. B. seculo* 18° etc. Toen de kardinaal F. Mendoza, bisschop van *Burgos*, een' jongeling zocht, ervaren in de Gr. en Lat. talen, werd hem Vulcanius aanbevolen, die geen oogenblik aarzelde, om zich in 1559 naar *Spanje* te begeven, waar de kardinaal hem aanstelde tot zijn' secretaris en opziener zijner boekerij. Voorts bediende hij zich van Vulkanius' taalkunde, om zulke plaatsen uit de Gr. en Lat. kerkvaders te vertalen, als hij wilde gebruiken voor een werk, dat hij thans onder handen had. Na het overlijden van Mendoza, trad Vulcanius in dienst van deszelfs broeder, aartsbisschop van *Toledo;* maar keerde na den dood van dezen, die spoedig daarop volgde, naar zijn vaderland terug. De onrustige toestand, die daar heerschte, haalde hem over, om zich te *Keulen* te vestigen. Hier vertaalde hij verscheidene Gr. kerkvaders in 't Latijn, vertrok later naar *Basel* en *Geneve*, tot hij te *Antw.* als rector der Lat. scholen optrad; doch slechts voor korten

tijd, want curatoren der Leijdsche hoogeschool benoemden hem in 1578 tot hoogl. in de Gr. taal. Hij aanvaardde, door bijzondere omstandigheden verhinderd, dezen post eerst 3 jaren later, waarbij hem, kort daarna, nog die van secretaris des acad. senaats, met toelegging van eene vaste jaarwedde werd opgedragen. Door zijn onderwijs en schriften verhoogde hij den luister dier hoogeschool, zoodat de curatoren in 1607 het vereerend besluit namen, bij de vervulling van zijne 25jarige dienst, zijne jaarwedde te verhoogen en hem vrijheid te geven, om voortaan slechts zoo vele lessen te houden, als zijne gezondheid zoude toelaten. Hij maakte daarvan echter een bescheiden gebruik. Eene lijst zijner schriften, die meestal de kerkvaders en de Gr. letterkunde betreffen, kan men vinden bij Foppens en Saxe; Peerlkamp beklaagt het dat zijne Lat. gedichten niet verzameld zijn uitgegeven. Zijne rijke bibliotheek werd later voor die van *Leijden* aangekocht.

VIJNCKT (LUC JEAN JOSEPH VAN DER), geb. te *Gend* 6 Maart 1691, † 29 Jan. 1779, sproot uit een Vlaamsch geslacht, dat reeds in 1341 vermeld wordt. Hij bezocht de Lat. scholen in zijne geb.-stad en te *Doornik*, voltooide zijne regtsgeleerde studiën te *Leuven* en reisde vervolgens in *Frankrijk*, *Italië en Duitschland*, in welke landen hij met vele beroemde mannen in betrekking kwam. In 1729 stelde men hem aan tot lid van den raad van *Vlaanderen* te *Gend*, waarvan hij gedurende eenige jaren vice-president was; later werd hij benoemd tot voorzitter van de admiraliteit en van de *Chambre des Reknengues*. Hij verdeelde zijn' tijd tusschen ambtsbezigheden en letteroefeningen, en maakte bijzonder de Nederl. geschiedenis tot het voorwerp van zijn onderzoek. Bij de oprigting van een letterkundig genootschap te *Brussel* in 1769 door den graaf van Cobental (door Scheltema en van Kampen von Cobentzl genoemd), destijds gevolmagtigd minister van Maria Theresia van de *Oostenr. Nederlanden*, werd van der Vijnckt tot medewerkend lid gekozen en niettegenstaande zijne hooge jaren, woonde hij elke vergadering bij, tot dat een gevaarlijke val zulks verhinderde. Hij had den gemelden graaf een zijner werken in H. S. aangeboden, getiteld: *Recherches historiques et chronologiques sur les gouverneurs des Pays-Bas, depuis* 1470—1765; deze moedigde hem aan tot het schrijven eener *Histoire des troubles des Pays-Bas depuis* 1495—1609, van welk werk slechts 5 exemplaren te *Brussel* gedrukt werden. Den schrijver werd de koninklijke orde van St. Stephanus van *Hongarije* aangeboden, doch hij weigerde ze. Lang bleef dit werk hier te lande onbekend. De hoogl. Schlötzer liet er eene Hoogd.

vertaling van bezorgen, te Göttingen in 1774, *Zurich* 1793, daarna kwam er meer dan ééne Fransche en ook eene Nederd. vertaling, onder den titel: *Nederl. beroerten onder Filips II enz.*, met aanteek. van 2 Bruss. uitgaven en van den Nederd. vertaler, in 4 dln. *Amst.* 1823—26. Hij is vrij verdraagzaam en onpartijdig, doch belangrijker omtrent de Belgische dan de Hollandsche zaken. Achter dit werk is zijn Levensberigt door den baron de Reiffenberg.

VIJVER (C. VAN DER), geb. in 1781, † 16 Febr. 1855, was een bekwaam schoolleeraar te *Amsterdam*, die zich bekend maakte door onderscheidene schriften. Hij vertaalde uit 't Fransch van E. Dieulafoy het blijspel: *Argwaan en arglistigheid, of list met bedrog betaalt. Amst.* 1813. Ook vervaardigde hij een oorspronkelijk tooneelspel, getiteld: *Standvastigheid en pligt of het doorluchtig huwelijk in Azia.* Ib. 1813, met muzijk van J. L. P. L. Freubel. Men heeft hem te danken eene *Levensbeschrijv. van Jac. van Wijk Roelz. Zwolle* 1849. Doch vooral maakte hij zich naam door zijne *Geschiedkundige beschrijv. der stad Amsterdam sedert hare wording tot op den tegenwoordigen tijd,* in 4 dln. gr. 8o.

W.

WAAL (BARTHOLOMEUS VAN DE), heer van *Moersbergen*, werd na het afzweren van koning Filips II, in de orde der edelen beschreven; was in 1578 en 1579 een der gevolmagtigden, wegens *'t Sticht van Utrecht*, die de eerste of provisioneele Unie teekenden en lid bleef van 't collegie der nadere Unie. Hij stelde zich hevig tegen de staatkundige handelingen van Leycester; ijverde zeer voor de privilegiën, en vervoegde zich met 7 andere ridders bij den graaf met een klaagschrift. Dit had ten gevolge, dat 6 hunner gevangen werden genomen, waarvan er 3 weldra ontslagen, doch hij, benevens 2 anderen nog langer werden gehouden. Toen deze daad opzien baarde, vond Leycester goed hem te ontslaan. Het schijnt dat hij daarna buiten bewind is gebleven, daar hij ook vroeger reeds eenige onaangenaamheden had ondervonden, wegens zijne zitting ter vergadering van de Staten Generaal. Hij was ge-

huwd met Catharina van Merfeld, en stierf in 1591 of 1592. — Zijn zoon

WAAL (ADOLPH VAN DE), heer van *Moersbergen*, in 1601 beschreven in de ridderschap van *Utrecht*, was buitengewoon raad in den hove van *Holland*, en vriend van Oldenbarneveldt, in wiens staatkundige gevoelens hij deelde. Hij werd in 1615 met Berkhout en anderen naar *Leeuwarden* gezonden, om de rust te herstellen en de regering te handhaven, droeg kennis van 't voornemen om zich van *Woerden* en ander plaatsen te verzekeren, en handelde, benevens eenige Utrechtsche gemagtigden, met de Hollandsche pensionarissen in de wel vermaarde, doch nimmer volledig ontwikkelde bijeenkomst ten huize van D. Trezel, eerste klerk der Algem. Staten te *'s Hage*, om te handelen over de handhaving van 's lands vrijheid tegen de aanslagen, welke men vreesde. Na de afdanking der waardgelders te *Utrecht* door prins Maurits, waarop eene geheele verandering der regering ontstond, werd hij met 3 anderen uit de ridderschap gezet, verliet veiligheidshalve, na de gevangenneming van Oldenbarneveldt, het vaderland, en begaf zich naar *Munsterland*, op den huize *Merfeld*, doch werd door eenige ruiters van daar geligt, eerst naar *Zutphen*, toen naar *den Haag* gevoerd, waar hem de gemagtigden en de 9 fiskalen 3 weken achtereen bijna dagelijks ondervroegen. Schijnbaar bedreigd met het lot van den advokaat, wijl men na het vonnissen van de Groot en Hogerbeets het schavot liet staan, liet hij zich bewegen om door zijne vrouw pardon te vragen, ofschoon hij zich voor onschuldig hield. Dit werd verleend onder voorwaarden, dat hij zich eene maand zou onthouden op zijn huis te *Moersbergen*, onder de bewaking van 4 of 5 soldaten en daarna gedurende 6 jaren in ballingschap verkeeren of langer naar willekeur der Staten. Hij begaf zich naar *Holstein*, en nam bij den vorst den post van opperregter waar, bij het bouwen van *Frederikstad* door eenige gevlugte Remonstranten, terwijl zijne dochter Catharina den eersten steen legde aan de N. kerk aldaar. Later keerde hij naar 't vaderland terug, waar hij ambteloos zijn leven eindigde tusschen 1635 en 37. Hij was gehuwd geweest eerst met Occa van den Clooster, daarna met N. van Wijlich tot Pröbsting, die de Roomsche godsdienst beleed.

WAAL (JAN DE), heer van *Ankeveen*, werd in 1618 te *Haarlem* tot raad van aangesteld en was in 1622 hopman van een der burger-vaandels, dat destijds naar *Hasselt* trok, om aldaar, met andere gewapenden, eene afleiding te maken van de Spaansche magt, die *Bergen op Zoom* belegerd hield, zoo

als ook gelukte. In 1627 voor het eerst aangesteld tot burgemeester van *Haarlem*, bekleedde hij die waardigheid vervolgens nog 19 malen. Dikwijls ter dagvaart gezonden, betoonde hij zich onder de stoutste regenten van dien tijd, die zich verzetteden tegen de magt des stadhouders. Hij behoorde onder de 6 staatsleden, die in 1650 op last van prins Willem II gevangen genomen, naar *Loevenstein* gevoerd en bij het ontslag op den 13 Aug. van hunne ambten ontzet werden. Na den dood des stadhouders, zag hij zich in zijne eer en waardigheid hersteld. Hij † den 23 Nov. 1663.

WAAL (SIMON VAN DER). Van dezen verdienstelijken dichter zijn ons geene andere levensbijzonderheden bekend, als dat hij schoolonderwijzer was te *Geertruidenberg* en te *Alkmaar* overleed d. 1 Febr. 1781, volgens den treurzang zijner vriendin de baronnesse J. C. de Lannoij, opgenomen in hare *Nagelaten dichtwerken*. Hij behaalde 3 gouden medailles bij de Leijdsche en Haagsche dichterlijke genootschappen; een zijner bekroonde gedichten had ten onderwerp: *De heilzame invloed der dichtkunst op de godsdienst*, en getuigt niet slechts van zijnen Christelijken zin, maar ook van zijne begaafdheid.

— (CORNELIS DE), geb. te *Amsterdam* 5 Aug. 1771, † 1 Dec. 1849, genoot te *Gouda* onderwijs op de Lat. school, behaalde er meer dan éénen prijs en vertrok na 5 jaren studie naar zijne geb.-stad, om op 't athenaeum zich te oefenen volgens den wensch zijns vaders in de godgeleerdheid; maar zijne keus meer tot de regtsgeleerdheid overhellende, bepaalde hij zich bij die wetenschap, zonder echter de beoefening der Oostersche talen te laten varen. IJverig woonde hij o. a. de voorlezingen bij van den hoogl. Cras over natuur- en staatsregt, begaf zich na verloop van bijna 4 jaren naar *Leijden*, waar hij de doctorale waardigheid in de regten verwierf, door het verdedigen van eenige *Quaestiones juris publici et privati.* Hierop naar *Amst.* teruggekeerd, vatte hij de theologische studiën bij de hand, onder den hoogl. J. van Nuijs Klinkenberg, bezocht 2 jaren later *Utrecht*, waar hij eerst de lessen hoorde van Bonnet en Roijaards, vervolgens die van Heringa, en in Maart 1796 onder de proponenten werd opgenomen. De teleurstellingen, die hem bij eenige zijner beroepingen troffen, en eene zware ziekte gedurende 2 jaren, deed hem tot besluit komen, om zich te *Amst.* geheel aan den handel te wijden: waartoe zijne echtverbindtenis in 1799 ook veel bijdroeg. De tijd, dien hij van zijne beroepsbezigheden kon uitwoekeren, werd aan de letteren besteed; tot dat in 1806 het professoraat in de wijsbegeerte

te *Groningen* hem ten deel viel; welke betrekking hij aanvaardde met eene Lat. redevoering: *Over de vrijheid en ingetogenheid van denken en spreken, alsmede over beider, vooral den wijsgeer onontbeerlijke vereeniging.* In 1807 bij 't nederleggen van 't rectoraat hield hij eene rede: *De mente humana semet ignorante*, en in 1820 bij eene dergelijke gelegenheid: *De variis Ethicae principiis cognoscendi, a philosophis propositis, enunciandi formulis magis quam re dissentientibus.* Hij wist gedurende de Fransche overheersching, met vele anderen, den vaderlandschen roem der wetenschappen te handhaven. Bij veel omvattende kennis paarde hij een schrander oordeel, een liefderijk en kalm gemoed, dat getroost bleef onder treffende verliezen.

WAARDENBURG (HENDRIK), geb. te *Franeker* 10 Febr. 1760, † 23 Aug. 1812, werd met zorg opgevoed, bezocht al vroeg de Lat. school; maakte snelle vorderingen, en werd, na het houden eener redevoer. *De commodis quae juveni praebent literae diligenter excultae*, die hij met eenige dichtregels besloot, tot het bijwonen der acad. lessen bevorderd. Zijn smaak viel inzonderheid op de Gr. en Lat. letterkunde. Na slechts 2 jaren de collegiën te hebben bijgewoond, achtte het stadsbestuur hem bekwaam, op aanbeveling zijner leermeesters, om het rectoraat, dat door 't vertrek van Bosscha naar *Deventer* was opengevallen, te vervullen. Met lof vervulde hij deze betrekking tot in 1792, toen men hem tot hoogl. en rector der Lat. scholen aan 't gymnasium te *Lingen* beriep. Hier vond hij gelegenheid, om door verscheidene *Programmata* of *Prolusiones*, waarbij de promotiën werden aangekondigd, blijken te geven van zijne kunde, daar zij grootendeels critische opmerkingen bevatten over Gr. en Lat. dichters, inzonderheid over zijn' lievelingsdichter Propertius. Het opengevallen rectoraat te *Haarlem* gaf hem in 1804 aan zijn vaderland terug. Hij aánvaardde die betrekking met eene redevoer.: *De accurata veterum auctorum, cum Graecorum tum Rom. lectione, reipublicae gerundae studio utilissima.* Hoe kort aldaar zijn werkkring geweest zij, met veel vrucht heeft hij er gearbeid en ook door zijne muzijkale en dichterlijke talenten menig gezelschap vermaakt en gesticht. Behalve zijne *Carmina elegiaca. Franek.* 1792, die getuigen van zijnen sierlijken dichttrant, gaf hij eene verzameling van zijn' letterarbeid in 't licht, onder den titel: *Opuscula oratoria poëtica et critica, Haarl.* 1812, zijnde een gedenkstuk van zijn schander oordeel, zuiveren smaak, grondige taalkennis, en van die beminnelijke zedigheid, welke een hoofdtrek van zijn karakter uitmaakte. Proeven van zijn dichttrant in 't Lat. en 't Nederd.

zijn opgenomen in het uitvoerig levensberigt, dat men van hem vindt in de *Vruchten van de Rederijkkamer de Wijngaardranken*, te *Haarlem*. — Zijn zoon

WAARDENBURG (EVERHARD), geb. te *Franeker* 1 Jan. 1792, † 9 Sept. 1839, was eerst conrector, daarna rector der Lat. school te *Arnhem*. Hij stond er bekend als een zeer kundig man, die gezien en bemind was bij zijne leerlingen en allen die hem kenden. Tot uitspanning beoefende hij de muzijk, de teeken- en schilderkunst, en vervaardigde welgelijkende portretten. Hij heeft uitgeven: *Kort overzigt der Homerische of Epische vormen, bewerkt naar Thiers. Arnhem* 1836.

— (HENDRIK WILLEM), een andere zoon van H. W. uit zijn tweede huwelijk met Maria Starosky, is geb. te *Lingen* 5 Jan. 1804 en † 28 April 1833. Na op 8jarigen leeftijd zijn' vader verloren te hebben, genoot hij zijne opleiding voornamelijk bij W. van den Hull, onderwijzer te *Haarlem*. Door zijn broeder Everhard, later door den rector H. Peerlkamp werd hij met de beginselen der Lat. taal bekend gemaakt, kwam in 1823 op de Leijdsche hoogeschool, om in de geneeskunde en de natuurlijke historie te studeren en mogt in 1826 de gouden medaille behalen op de acad. prijsvraag in laatstgenoemd vak: *Commentatio de hist. nat. animalium moluscorum regno Belg. indigenorum*. In Nov. 1829 ontving hij den med. doctoralen graad op eene diss. *De ratione hist. morb. scribendae*. Tot stadsdoctor te *Naarden* bevorderd, verwierf hij algemeene achting en vertrouwen. Voor een korten tijd trok hij in 1830 met de Naardensche schutterij uit naar *Alkmaar*, om zich in den wapenhandel te oefenen; maar op dringend verlangen keerde hij naar *Naarden* terug. Ten gevolge van zijn' ijver in 't bezoeken van kranken, bij het heerschen van kwaadaardige koortsen, haalde hij zich eene hevige ziekte op den hals, waaronder hij weldra bezweek. De Amst. hoogl. W. H. de Vriese bragt zijner nagedachtenis eene welverdiende hulde, in eene: *Memoria amici integerrimi H. G. Waardenburg. L. B.* 1833. —

WACHENDORFF (EBERHARD JACOB VAN), geb. te *Utrecht* 2 Nov. 1703, † 22 Dec. 1758, oefende aldaar de geneeskunst uit; kwam in 1725 te *Harderwijk* in aanmerking als hoogl. en aanvaardde in Sept. 1743 het professoraat te *Utrecht* in de geneeskunde, botanie en chemie. Hij nam o. a. tot het voorwerp van zijn onderzoek, de pupil van het oog, waarvan het huidvlies naar hem genoemd is: *membrana Wachendorfii*. Hij gaf uit in 1742, 1743 en 1747 te *Utr.*: *De natura solidorum et fluidorum*. — *Oratio de plantis*. — En *Horti Ultrajectini index*.

Een aan de *Kaap* en in *Zuid-Amerika* voorkomend plantengeslacht, door Sprengel onder de *irideën*, door Jussieu onder de *leliegrassen*, door Reichenbach onder de *commelineae* en door Oken onder de *tufen* gerangschikt, 1ste orde 3de klasse L. (wie heeft nu gelijk?), draagt den naam van *Wachendorfia.*

WACHTENDORP (CASPARUS) gaf in zijn woonplaats *Amsterdam* in 1645 in 't licht: *De oude Hollandtsche geschiedenissen, ofte korte Holl. Rijm-kronijck, verdeijlt in* 14 *poetische boecken*; *beginnende van de Suntvloet ende eijndigende... omtrent 't jaer* 1560. Gedruckt bij Joh. Pauli; daar achter nog een uitvoerig stuk van hem, getiteld: *Lof des vredes. Amst.* 1645, gedr. bij Gillis Joosten. Beide berijmd in den trant, maar niet in den geest van vader Cats; doch de critiek wordt ontwapend, als J. Viverius ons in zijne: *Wintersche avonden of Nederlantsche vertellingen enz.*, uitg. *Amst.* 1665, bl. 20, verhaalt, dat hij te *Amsterdam* een persoon gekend heeft, genaamd Wachtendorp, die zijn gezigt in de wieg verloren, en het evenwel door studie zoo ver gebragt had, dat hij verscheidene malen den predikstoel beklom en het *Geschiedboek der Hollanderen* in rijm beschreven en in druk uitgegeven heeft (zie *Navorscher VII*, 99) In de opdragt van zijne *Rijmkronijck* aan de regerende en oud Burgemeesters van *Amst.* maakt hij geene melding van zijnen ongelukkigen toestand, behalve dat hij er op zinspeelt, als hij te kennen geeft: „wij hebben onse *donkerste* en ledigste tijt besteet om in Hollandtsche rijmen de oude Holl. geschiedenissen kortelijk voor te stellen" enz. Noch in de voorrede, noch in het *Eerdicht* van Joh. P. Muller van Hoornbach, wordt er van gewaagd. Hij schijnt bovendien zeer werkzaam te zijn geweest, daar hij in gemelde voorrede betuigt: „indien onse moeijte aengenaem sijn sal, soo hebben wij noch meer pijlen op de kooker" enz. Overigens is ons geen ander werk van hem bekend, dan 't geen in *'t Bijblad tot den Nav. V* 140 vermeld is: *Begin der Heijl. historien of oudtheijdt der werelt. Gron.* 1649, doch anoniem uitgegeven.

WACKER VAN ZON (PETRUS DE), zie op ZON.

WAEIJEN Sr. (JOHANNES VAN DER), geb. te *Amsterdam* 12 Julij 1639, † 4 Nov. 1701, bezocht aldaar de Lat. scholen en in 1656 de Utr. academie, waar hij onder Voetius en Essenius de godgeleerdheid beoefende, zich vervolgens naar *Leijden* begaf, om de lessen te hooren van Coccejus, Hoornbeek en Heidanus. Vóór dat hij zich aan de predikdienst wijdde, ofschoon in 1659 tot proponent bevorderd, deed hij eene buitenlandsche reis en bezocht de hoogescholen van *Duisburg*, *Heidelberg*, *Ge-*

neve, *Zurich* en *Bazel*, en oefende zich zoo zeer in 't Hoogd., dat hij te *Frankfort* en elders met toejuiching in die taal van den kansel gehoord werd. In 't vaderland teruggekeerd, werd hij in 1662 pred. te *Spaarnewoude* en *Spaarnedam* en 3 jaren later te *Leeuwarden*. Hier wist hij in 1672 de verslagene gemoederen bijzonder op te beuren en het leger, dat op de grenzen van *Munsterland* stond, zoodanig te bemoedigen, dat prins Willem III in de vergadering der Staten het inzonderheid, naast God, aan van der Waeijen toeschreef, dat de krijgsman met gunstig gevolg het vaderland verdedigd had. Dit had nog dat jaar zijn beroep naar *Middelburg* ten gevolge, waar zijne Coccejaansche gevoelens hem in vele onaangenaamheden wikkelden, te breedvoerig om hier mede te deelen. Zijne Voetiaansche tegenpartij wist door prins Willem III te bewerken, dat hij in 1677 werd afgezet en uit *Zeeland* gebannen. Hij begaf zich naar zijne geb.-stad, waar hij bij vele aanzienlijke mannen in achting stond, tot dat men hem, op voorspraak van den Frieschen stadhouder Ernst Casimir, te *Franeker* tot hoogl. aanstelde in de godgeleerdheid en Hebr. taal. Hij hield 6 Dec. 1677 eene rede: *De ecclesiae ex utraque Babylone exitu et eorum inter se convenientia;* daarenboven droeg men hem in 1679 het ambt van academie-prediker op en verkreeg hij den doctoralen graad in de theologie; terwijl hij in 1680 het onderwijs in de Hebr. taal liet varen en zich aan de godgeleerdheid wijdde. Hij deelde zoo zeer in de gunst van E. Casimir, dat deze hem in 1680 tot zijn' raad verkoos en 2 jaren later bewerkte dat hij tot geschiedschrijver van *Friesland* benoemd werd. De oneenigheid tusschen den Frieschen en Holl. stadhouder wist hij bij te leggen, en had zelfs in Dec. 1685 een heimelijk gesprek met Willem III, die zijn besluit, in *Zeeland* tegen hem genomen, vernietigde. Hij was, ofschoon vroeger een Voetiaan, een ijverig verdediger van 't Coccejanisme en Cartesianisme en werd daardoor gewikkeld in eene zee van twistingen, waarin wij ons niet wagen. Hij schreef o. a. tegen Labadie, van Hattem, Wolzogen, B. Bekker, Limborch en Röell. Als exegeet maakte hij zich bekend door *Het lijden van C. in Gethsemané* (1674), meermalen herdrukt. — *Disputatio continens analysin epist. ad Galatas. Franeq.* 1681. Als dogmaticus door zijne *Summa theol. Christianae*, *pars prior*. Ib. 1689. — *Theologiae Christ. enchiridion*. Ib. 1700. — *Capita doctrinae de testamentis et foedere in concinnum ordinem redacta*, aan het einde van zijne *Varia Sacra*. Ib. 1693. Ook gaf hij een *Methodus concionandi*. Ib. 1704 en 8. Zijne twistschriften laten wij rusten.

Behalve zijne geleerdheid roemt men zijne regtschapenheid en godsvrucht. — Zijn zoon uit zijn eerste huwelijk met Alletta van Hofland

WAEIJEN (JACOBUS VAN DER), geb. te *Leeuwarden* in 1666, † 10 Jan. 1743, genoot eene wetenschappelijke opvoeding en legde zich toe op de regtsgeleerdheid. Onder de aanzienlijke ambtsbetrekkingen, welke hij bekleedde, behooren het burgermeesterschap te *Franeker;* het secretariaat van 't collegie ter admiraliteit in *Friesland.* Later vinden wij hem als grietman van *Hemelumer Oldevaart* en *Noordwolde*, terwijl men hem tevens in aanzienlijke commissiën van staat gebruikte. Als regent had hij door zijn bekwaamheid veel invloed en was bijzonder een voorstander van 't huis van Nassau. Bij Herbertina de Witt liet hij 2 dochters na. — Zijn broeder, die Cornelia Veth tot moeder had,

— Jr. (JOHANNES VAN DER), geb. te *Middelburg* 20 Oct. 1676, † 8 Dec. 1719, volgde in studie zijn' vader; begon op elfjarigen leeftijd zijne academische loopbaan te *Franeker*, genoot het onderwijs in de Oostersche talen van J. Rhenferd, in de kerkelijke hist. van C. Vitringa Sr., in de wijsbegeerte van H. Roëll, en in de theologie van zijn vader. Onder 't getal der proponenten opgenomen in Nov. 1699, zag hij zich reeds 't volg. jaar tot pred. bevestigd te *Midlum.* Doch een hooger werkkring wachtte hem. Reeds in Sept. 1701 droegen hem curatoren der Friesche academie het buitengewoon professoraat op in de godgeleerdheid, waarmede iets later het acad. predikambt werd verbonden. Den 19 Aug. 1704 bevorderde men hem tot gewoon hoogl. en in 1706 tot theol. doctor. Hij bedankte voor 't leeraarsambt te *Middelburg*, ofschoon daardoor aan de nagedachtenis zijns vaders eene eervolle hulde werd toegebragt. In weerwil zijner zwakke gezondheid, handhaafde hij den luister van *Franeker's* academie. Weinige vruchten van zijne studiën zien het licht. Men kent slechts zijne oratie bij 't aanvaarden van zijn hoogleeraarsambt: *De impotentia hominis animalis ad capienda ea, quae sunt Spiritus Dei. Fran.* 1701; eene *Oratio funebr. in obitum N. Gurtleri.* Ib. 1711, en eene voorrede voor de *Methodus concionandi* zijns vaders, door hem uitgegeven.

WAEL VAN VRONESTEIN (ADRIAAN DE), uit een aanzienlijk Utrechtsch geslacht, een vriend van vrijheid en godsdienst in onzen strijd tegen 't Spaansch geweld. Hij ontving in 1545 een' vergiffenisbrief van keizer Karel V, omdat hij ten tijde der werving van Maarten van Rossem, in *Gelderland* en

wel op het huis *ter Leede* geboren was. Als onderteekenaar van 't verbond der edelen, daarenboven beschuldigd, dat hij gewapend de predikatie van de nieuwe religie had bijgewoond en zich in de voorgaande beroerten gemengd, was dit voldoende om hem, als schuldig aan de misdaad van gekwetste majesteit, gevangen te nemen, te veroordeelen, en onder verbeurte van goederen, met het zwaard op 't schavot om te brengen, hetwelk den 25 Aug. 1568 op last van Alba en zijn' raad gebeurde. Gedurende zijne gevangenschap te *Utrecht*, werd hij als getuige gehoord tegen den graaf van Hoorne. —

WAEL VAN VRONESTEIN (WILLEM DE), geb. te *Utrecht* in 1582, † 1659, verliet de orde der Duitsche ridders en trad in 1602 in die der Jezuiten te *Rome*. De oversten dier orde gebruikten hem langen tijd bij hun preekministerie, en stelden hem vervolgens aan tot rector van de Jezuiten-collegiën te *Maastricht*, *Leuven* en *Brussel* en 2 malen tot provinciaal van *Vlaanderen*. Hij deed 3 onderscheidene toeren naar *Rome*, om de algemeene congregatiën bij te wonen, en had reeds lang plegtig de 4 geloften afgelegd, toen hij te *Brussel* stierf. Hij maakte zich als schrijver bekend door de volgende werkjes: *Cort verhael van 't H. Cruijs van Caravaca. Antw.* 1649. — *Croone der allerheijlighste wonden Christi Jesu* etc. Ib. 1649, ook in 't Lat., Fransch en Duitsch vertaald. — *Sendtbrief aen de wel Ed. eerrijcke en godtvr. jonckvrouwen, die in ons Nederlandt en verscheijde steden ende landen met groote en goddel. iver hun begheven ter liefder Godts tot onderwijsinghen van de arme en andere jonckheijdt in de Christel. leeringhe* enz. Bruss. 1656, herdrukt in 1747. — *Office de la passion et pieuses practiques pour parvenir à une heureuse mort.* Ib. 1656. Ook in 't Nederd. vertaald onder den titel: *Oeffeninghe tot eene salighe doot.* —

WAEL (REGNERUS DE), een luimig zoetvloeijend Lat. dichter, van wien ons bijna niets vermeld staat, als dat hij uitgaf een *Carmen elegiacum de vacca Dordracensi*, welke de bezitter met klei had beschilderd en zoo voor een onbekend en vreemd dier verkocht. (Wie denkt hier niet aan den *Groenen ezel*, in de *Fabelen en Vertelsels* van Gellert, gevolgd naar Fab. 80 van Abstemius: *de vidua et asino viridi?*) Ook heeft men van hem: *De tribus, qui anseris avidi in foveam ceciderunt.* En *De Barta et marito ejus per studentem Parisiensem deceptis. Leidae*, typis Joh. Severini, 1509, 4to. — Peerlkamp maakt van hem geen gewag.

WAEL (FRANCISCUS DE), in 't begin der 17de eeuw pred. te *Almkerk* en in 1630 tot 1670 te *'s Hertogenbosch*, zond 3 bun-

dels rijmen in 't licht, onder den titel: *Lusthof der geestelijcke gedichten ofte stichtelicke en troostelicke rijmen van verscheiden stoffen en fatsoen.* *'s Bosch* 1645; wel zoetvloeijend gerijmd, maar zonder dichterlijke verheffing; zoodat de kantteekeningen uit de H. Schrift en kerkvaders meer waarde bezitten dan de tekst. Behalve dezen *Lusthof* liet hij drukken: *Weeklagt over den toestant van Gods volck in de Vereen. Nederlanden.* Ib. 1666, en *Hemelsche melodie of soet en stichtelijke bedenckingen rijms-wijze gesteld.* Ib. 1659. —

WAENEN (WILHELMUS VAN) was eerst pred. te *Katwijk aan Zee*, later te *Stad aan Haringvliet*, waar hij in 1802 emeritus werd. Hij was lid van de taal- en dichtkundige genootschappen te *Rotterdam* en *Leijden*, in wier bundels welligt proeven van zijn dichttalent voorhanden zijn. Wij kennen van hem slechts eene *Dichtmatige redevoering ter inwijding van de verbeterde Psalmberijming*, *te Leijden* in 1775 uitgegeven onder den titel: *Katwijk aan Zee opgewekt tot heilig Psalmzingen.* Op den 1sten dag van dat jaar had hij, volgens 't bevel der overheid, de nieuwe Ps.berijming ingewijd met eene leerrede over Jes. 42: 10. Dit was hem niet voldoende; hij moest de gemeente ook *op rijm* stichten!! Hij noemt zijn stuk *dichtmatig;* doch poëzij is er nergens te vinden. Het begint met eene aanspraak aan den heer van *Katwijk*, de regering, den burgemeester, kerkeraad, ziekentrooster en de gemeente. Daarna:

„Het vierentagtigst Lied, vers één, worde opgezongen,
„Ten voorzang, God' tot eer! met harten en met tongen" (!!)

WAERD (ANTONY DE), geb. te *'s Hage* in 1689, oefende zich in de schilderkunst bij S. van der Does en andere meesters, bezocht *Parijs* om zich meer in 't vak te volmaken. Na eenige jaren in zijne geb.-plaats teruggekeerd, gaf hij voldoende blijken van talent in het schilderen van portretten, deur- en schoorsteenstukken, landschappen en geschiedkundige onderwerpen. Men wil dat de ongunstige beschrijving, die van Gool in zijn *N. Schouwburg der Nederl. kunstschilders* van zijn werk geeft, zijn' dood zou verhaast hebben, die waarschijnlijk voorviel in 1751 of 52. —

WAES (AART VAN), geb. te *Gouda* in 1620, † 1649, was een leerling van den beroemden glasschilder W. Crabeth; reisde eenigen tijd door *Frankrijk* en *Italië;* keerde naar zijne geb.-stad terug en oefende zich bij R. van Persijn in de graveerkunst. Zijn smaak viel op het schilderen en etsen van vrolijke stukken en hij zou het in dat genre ver gebragt hebben, indien de dood hem niet in den bloei zijns levens had weggerukt. Verschei-

dene zijner teekeningen met potlood op perkement worden op prijs gesteld. Immerzeel gewaagt eerst van hem onder den naam van *Maas* (II, 191) en geeft hem D. Teniers tot leermeester, en daarna onder den naam van A. van Waas (III, 213), naar Walvis, *Beschr. v. Gouda.*

WAEIJWEL (DANIEL), geb. te *Middelburg* 2 Febr. 1654, † 14 Febr. 1736, kwam na het vroeg overlijden zijns vaders onder het opzigt van zijn' oom Daniel W., commissaris der wisselbank en voornaam koopman. Deze zond hem naar de Lat. school, om hem later in de geneeskunde te laten studeren. Doch er kwamen omstandigheden tusschen beiden, welke dit plan verijdelden, en men besloot hem naar *Amsterdam* te zenden om den koophandel te leeren. Toen hij later zelf den handel bij de hand nam en in 't huwelijk trad, was de fortuin hem niet gunstig en had hij met vele tegenspoeden te worstelen. Hij verliet *Amsterdam*, vestigde zich even buiten die stad en oefende zich in de wis- en landmeetkunde, waartoe de lust ontsproot, door het bijwonen der lessen, welke zijn zoon, die later voor onderkoopman naar *O. Indië* vertrok, — in die wetenschap ontving. Toen hij in de Amst. courant van 4 Nov. 1711 las, dat 2 geestelijke personen het lang gezochte *Vierkant des cirkels* zouden gevonden hebben, wekte zulks zijn' lust op er ook naar te zoeken, tot dat hij eindelijk den 15 Junij 1712 dacht het geheim ontdekt te hebben. Hij legde het bloot voor den Amsterd. burgemeester J. Trip, die hem berigtte, dat de Staten-generaal daar eene premie op gesteld hadden. Het werd aan die vergadering medegedeeld , welke eene commissie benoemde tot nader onderzoek, op wier last het naar de hoogleeraren te *Leijden* werd gezonden. De inhoud van hun advies, ook op herhaald verzoek, is hem nooit bekend geworden. In Julij 1715 gaven echter H. Coets, lector in de wiskunde te *Leijden*, en N. Stampioen, te *Rotterdam*, 2 gunstige verklaringen omtrent de *Quadratura circuli* van Waeijwel, welke medegedeeld worden door P. de la Rue, in zijn *Gelett. Zeeland*, 2de druk, bl. 180 en 181. Dit had ten gevolge, dat bij resolutie der Staten van 30 Mei 1716, hem ter belooning van zijne vlijt *f* 500 werden toegelegd. Hij gaf de gedachten over zijn ontwerp in 't licht, onder den titel: *Demonstratie wegens de Quadratura circuli* enz. *Amst.* 1712 in 4to. Hiertegen werden in 4 bijzondere stukjes van M. Soeten, D. Kruijck, J. de Graaf en P. Hellinwerf, bedenkingen geopperd, welke Waeijwel in een uitvoerig stuk wederlegde, dat te *Amst.* in 1714 uitkwam. Zijne dochter Agnes gaf een in 't Fransch

geschreven tractaat ter verdediging van haars vaders uitvinding, getiteld: *Traité ou considerations mathematiques et impartiales sur la demonstration de la quadrature du cercle de D. W. et sur les considerations des mauvaises critiques de ses antagonistes. La Haye* 1717.

WAGENAER (LUCAS JANSZ.), geb. te *Enkhuizen* in 't midden der 16de eeuw, heeft zich als ervaren stuurman hoogst verdienstelijk gemaakt door zijne zeereizen en naauwkeurige opmerkingen, daarna door hem in 't licht gegeven. Hij liet op eigen kosten bij C. Plantijn te *Leijden* in 1584 en 85 drukken zijn *Spiegel der Seevaert*, in 2 dln fol., waarvan het eene aan de Staten van *Holland* en het andere aan prins Maurits was opgedragen, terwijl de vermaarde F. Maelson hem in het zamenstellen met raad en daad had bijgestaan, gelijk ook andere deskundigen. J. Dousa vereerde het met een Nederd. lofdicht, even als diens zoon het volgende werk, dat hij in 1592 uitgaf onder den titel: *Thresoor der Seevaert.* Daar deze werken te kostbaar en omslagtig waren voor zeevarenden, besloot hij, op aandrang van zijn' vriend Maelson, ze in een klein 8vo deel zamen te trekken en uittegeven in 1598, waarbij hem ook J. Huijgen van Linschoten, zijn stadgenoot, behulpzaam was. Het droeg den naam van: *Enkhuiser Zeekaertboek*. De met roem bekende W. Blaeu heeft tot het zamenstellen van zijn werk: *Het licht der Seevaert*, van Wagenaer's schriften veel gebruik gemaakt. Overigens bestaat er nog van hem eene geteekende en daarna in plaat gebragte afbeelding van *Enkhuizen* (1577) en eene kleine kaart (1598), waarop ook eene afbeeld. dezer stad voorkomt.

WAGENAAR (JOHANNES JACOBUS), een Duitscher van geboorte, was een wereldlijk priester, die met eene non uit een klooster naar de *Nederlanden* vlugtte, waar hij zich met haar in 't huwelijk verbond en beiden belijdenis van de Hervormde godsdienst aflegden. Hij heeft zijne lotgevallen beschreven in een boekje, getiteld: *Vlugt uijt Babel gebillijkt, of Paapsche dwalingen wederlegd. Leijden* 1742. Zijne ervarenheid in de Lat. taal, ofschoon wel min of meer met eene kloosterkleur besmet, bezorgde hem eene rectors-plaats te *Eindhoven*, daarna te *Bommel*, en eindelijk te *Vlissingen*, waar hij 1 Julij 1744 zijne inwijdings-oratie hield: *De necessaria in ludo literario disciplina*, welke op stads kosten gedrukt werd. De vervallen toestand der Lat. school aldaar onderging door zijn toedoen groote verbetering, terwijl men hem een zijner zonen als conrector toevoegde. Hij stierf 22 Oct. 1753.

WAGENAAR (JAN), geb. te *Amsterd.* 28 Oct. 1709, † 1 Maart 1773, toonde van zijne kindschheid af een' onverzadelijken leeslust, zoodat men zijne ouders aanried hem te laten studeren; doch het aantal kinderen, dat zij te verzorgen hadden, en het bedrijf van Mr. schoenmaker, dat de vader uitoefende, lieten niet toe daaraan gehoor te geven. Alleen het gewoon onderwijs op de beste scholen der stad viel hem ten deel, en, bestemd voor den handel, zag hij zich weldra op een koopmans kantoor geplaatst. Nog op school, openbaarde zich zijne neiging om verzen te maken, en op 12jarigen leeftijd schreef hij een kluchtspel, waarvan hem een zijner makkers een afschrift wist te ontfutselen en in 't licht te zenden. Behalve in eenige gelegenheids-verzen, heeft hij later aan deze neiging geen voedsel gegeven. Toen hij 16 of 17 jaren oud was, begon zijn leeslust te verflaauwen, en vond hij meer genoegen in 't bezoeken van herbergen en den schouwburg. Door één zijner vrienden opmerkzaam gemaakt op zijn gedrag, veranderde hij van denken handelwijze, en begaf zich tot het lezen der H. Schriften. Zijn godsdienstig gevoel kreeg eene andere rigting, door het bezoeken der Remonst. en Doopsgezinde kerken en de vergaderingen der Collegianten in het weeshuis de *Oranje-appel*, waar eenige jongelieden des zondags oefening hielden. Zijne ouders, die tot de Gereformeerde kerk behoorden, verontrustten zich hierover, tot dat een vriend, op wiens raad zij prijs stelden, hunne ongerustheid wegnam en zij zich verheugden in de gezindheid huns zoons. Om den bijbel in 't oorspronkelijke te verstaan, legde hij zich met ijver toe op de Gr. en Hebr. talen, na zich vroeger met de Lat. taal te hebben bekend gemaakt. De Engelsche leerde hij later en vertaalde daaruit o. a. Tillotson's *Predikatiën* in 6 dln. In de mathesis, metaphysica en natuurkunde bleef hij geen vreemdeling; gelijk zijne vertaalde stukken in de periodieke werken dier dagen kunnen getuigen. Daarna viel zijn onderzoek op de oude geschiedenis des vaderlands, voornamelijk uit de oude kronyken. Op verzoek van den boekverkooper Tirion in 1738 bewerkte hij den *Tegenw. staat der Oostenrijksche*, *Fransche en Pruissische Nederlanden*, en daarna, met beding van onbekend te blijven, de 5 eerste dln. van den *Tegenw. staat der Vereen. Nederlanden*, 1739—44, en op sterken aandrang in 1758 het 1e deel van den *Tegenw. staat van Utrecht.* Onder het schrijven van 't eerstgenoemde werk verzamelde hij tevens bouwstoffen voor zijne *Vaderl. historie*, welk boek zijn' naam tot aan de late nakomelingschap zal overbrengen. Het 1ste deel verscheen te *Amst.*

bij Tirion in 1749 en het 20ste of laatste in 1759. Het geheel is eigenlijk meer eene geschiedenis van *Holland* dan van de andere gewesten; vrij onpartijdig opgesteld, in een' deftig verhalenden stijl, zonder verheffing, hier en daar in den kronyktrant, maar zuiver en duidelijk. Na benoemd te zijn tot historie-schrijver en in 1760 tot eerste klerk ter secretarie van zijne geb.-stad, begon en voltooide hij eene uitvoerige: *Beschrijving van Amsterdam*, 3 dln. in fol. en 13 dln. in 8vo met pl. 1760—68. Op verzoek der regering, toen de prins erfstadhouder en diens gemalin de stad bezochten in 1768, gaf hij *Het verheugd Amsterdam* in fol. en 8vo. in 't licht; als lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden* eene: *Toets van de echtheid der Rijm-chronyke, op den naam van Klaas Kolijn uitgegeven.* Slaat men de lijst der boeken gade, welke zijn levensbeschrijver P. H. Bakker mededeelt, dan verwondert men zich, hoe de brave man, bij zijne overige bezigheden, tijd gevonden heeft die zamen te stellen. Van zijnen godsdienstigen zin getuigen o. a. de: *Zeven lessen over het verhandelen der H. Schrift in de godsdienstige bijeenkomsten*, 1752; van zijne ervarenheid in de kerk-historie zijne: *Gesch. der Chr. kerk in de eerste eeuw, beschouwd als bewijzende de waarheid van den Chrl. godsdienst.* 1773. Hij was eerst schroomvallig van aard, doch later minder door zijn verkeer met vele aanzienlijken. Zijn hart bleef bij alle lofverheffing nederig en haatte alles wat naar eenige vertooning zweemde.

WAKKER (JACOBUS PHILIPPUS VAN MEDENBACH), zoon van Mr. Antonie W. en C. H. van Medenbach, werd geb. te *Harderwijk*, oefende zich op de hoogeschool aldaar in de letteren en regten tot in 1769, en genoot daarna de liefde en bescherming van den Leijdschen hoogl. Ruhnkenius, wien hij door de opdragt van een zijner schriften eene dankbare hulde toebragt. Hij werd in 1772 conrector op de Lat. school te *Kampen*, 4 jaren later te *Groningen*, en in 1777 rector te *Zwolle*, van waar hij in 1802 naar de *Kaap de Goede Hoop* vertrok, zonder dat men verder iets van hem heeft vernomen. Hij wordt geroemd als een vlijtig beoefenaar der oude letterkunde en Lat. dichtkunst, en gaf in 1772 zijne *Amoenitates litterariae* in 't licht en later nog meer *Carmina*; doch de eerste hebben meer dichterlijk vuur dan de laatste. In Saxe's *Onomast.* vindt men eenige, niet alle opgenoemd. Peerlkamp's oordeel over zijne latere geestesvruchten is niet gunstig.

WAL (JOHANNES VAN DER), geb. te *'s Hage* in 1728, † 1788, was een leerling van den sieraad- en kunstschilder Kruisbergen.

Terwijl hij zich op hetzelfde vak toelegde, schilderde hij echter ook landschappen, gebouwen en doorzigtkundige onderwerpen. Als bijzonder in de bouw- en doorzichtkunde bedreven, gaf hij daarin te huis les aan eenige jonge lieden. De tooneelschermen van den Rotterdamschen schouwburg getuigen van zijne bekwaamheid. Als regent van de Haagsche teeken-academie, was hij daarbij werkzaam tot in 1783, toen hij naar *Amsterdam* vertrok.

WAL (GABINUS DE), geb. te *Leeuwarden* 30 Dec. 1785, † 22 Sept. 1833, bezocht in 1802 de Groninger hoogeschool, om zich der regtsgeleerdheid te wijden, en verdedigde in 1806 zijn wijsgeerig-regtsgeleerd proefschrift: *De conjunctione populorum ad pacem perpetuam.* Hij vestigde zich in zijne geb.-stad als advocaat, nam daarna de betrekking waar van notaris, vervolgens in 1811 die van substituut-officier, terwijl hij intusschen den post van regter ter instructie bekleedde, tot dat hij in 1816 het professoraat in de regten te *Franeker* aanvaardde, met eene rede: *Qua inqueritur, an turbata, quae viximus reipublicae tempora et oppressae libertatis juri et justitiae profuerint.* Als bibliothecaris van 't athenaeum vond hij de beste gelegenheid zijne boekenkennis te vermeerderen, waarvan zijne oratie in 1818 bij 't nederleggen van 't rectoraat: *De claris Frisiae jurisconsultis*, in 1825 met vele aanteek. vermeerderd, de sprekendste bewijzen draagt. Benoemd tot juris hoogl. te *Groningen* in 1821, sprak hij eene redevoer. uit: *De historia juris criminalis errorum humani ingenii teste, prudentiae civilis magistra.* Met lust begon hij zijne lessen over de encyclopedie en methodologie der regtswetenschap, over het wijsgeerig staat- en volkenregt en het algemeen en stellig strafregt. Behalve de genoemde en nog 2 and. orationes: *De philosophica juris doctrina hac nostra aetate multis injuste contemta*, 1826, en *De vinculo quo poesis juri legibusque est conjuncta*, 1827, heeft men van hem eene beantwoording der vraag van de Maatsch. van fraaije kunsten en wetensch.: *Over den voor- of nadeeligen invloed eener nieuwe wetgeving in de taal des lands op de wetenschappelijke beoefening der regtsgeleerdheid* Dit stuk dong met dat van den hoogl. Tijdeman naar den prijs, doch geen van beide werd bekroond. Beide gaven hunne verhand. in 't licht; de Wal in 1820 met een breed bijvoegsel: *Over de practische bruikbaarheid van vroegere wetten bijzonder van 't Rom. regt, nevens later ingevoerde wetboeken.* De 3de kl. van 't Nederl. Instituut bekroonde zijne verhand. met goud: *Over het bestaan, den aard en de behandeling van 't natuurregt.* Zoo ook de Maatsch. tot N. v. 't alg. die over: *De*

voordeelen der burgermaatschappij boven die van den natuurstaat, en die der Nederl. boven die van andere volken, 1826. Bovendien leverde hij beoordeelingen in de *Bijdragen tot regtsgeleerdh. en wetgeving* en artikelen in 't Woordenboek v. K. en Wet., bij Thieme te *Zutphen*. Hij onderscheidde zich tevens als man van smaak en welsprekendheid en als verdienstelijk beoefenaar der Nederd. en Lat. dichtkunst. Bekend zijn *De vernedering en verlossing des vaderlands in 2 zangen*. 1814. — *Zangen bij de viering van 't 25jarig bestaan der Maatsch. tot 't nut v. 't alg. te Leeuwarden*. 1817. — *Zangen bij de viering van 't 3de eeuwfeest der kerkherv. door de Hervormde gemeente te Leeuwarden*, 1817. — *Klagte van Ceres naar Schiller*. — *Aan mijn kind bij zijne geboorte*, beide in de *Mnemosyne* opgenomen II 175, III 323. Ofschoon hij leefde voor de wetenschappen, nam hij evenwel blijmoedig deel in de gezellige genoegens, waarin hij zich, gelijk overal, betoonde een warm voorstander van ware verlichting.

WALÆUS (ANTONIUS) of DE WAELE, geb. te *Gend* 3 Oct. 1573, † 9 Julij 1639, uit een aanzienlijk geslacht gesproten, verliet met zijne ouders in 1584 die stad, welke aan Parma overging, en kwam te *Middelburg*. Antonius, die in zijne geb.-stad de eerste beginselen van het Latijn geleerd had, vond, door de rampspoeden zijner ouders, geene gelegenheid om zijnen lust voor de studie vooreerst te voldoen; maar na 3 jaren op 't notaris-kantoor van J. van Laren te hebben doorgebragt, kreeg de zucht om zich tot het leeraarsambt te bekwamen, bij hem de overhand, zoo dat hij zijne oefeningen in de Gr. en Lat. talen te *Middelburg* met zoo veel ijver hervatte, dat zijne leermeesters hem durfden raden, zijne wijsgeerige redevoeringen en Lat. en Gr. gedichten in 't licht te geven. Door de gunst der regering dier stad werd hij in staat gesteld, in 1596 de Leijdsche hoogeschool te bezoeken, waar hij een tehuis kreeg bij den pred. T. Sprankhuizen. Hier zette hij zijne studiën voort, en toen hij de godgeleerde begon, nam hij zijn verblijf ten huize van F. Gomarus, wiens rigting hij volgde. Vier jaren later ondernam hij met zijn' vriend A. Scotte eene reis naar *Frankrijk*, *Zwitserland* en *Duitschland*, vertoefde het langst te *Geneve* en eenigen tijd te *Bazel* en *Heidelberg*. In 1602 naar *Leijden* teruggekeerd, predikte hij in de omstreken dier stad met zoo veel lof, dat de Leijdsche gemeente hem tot haren pred. begeerde; doch op aanraden zijner ouders wees hij dit beroep, gelijk ook dat van *Calais*, van de hand en aanvaardde dat van *Koudekerke* in 1603; van waar hij 2 jaren later naar *Middelburg* vertrok. Hier was hij onvermoeid werkzaam, ook als

hoogl. in de wijsbegeerte en Gr. taal aan de doorluchtige school, in 1610 opgerigt. Hij wist te bewerken, dat zijn voormalige leermeester Gomarus, die zijn' post te *Leijden* had neêrgelegd om zijne verontwaardiging over de benoeming van C. Vorstius tot zijn' ambtgenoot in 1611, als pred. en hoogl. in de theologie en Hebr. taal te *Middelburg* werd aangesteld. De genoegens, die hij zich daarvan droomde, werden vergald door het onrustig gedrag van Gomarus. Hij gaf in 1617 gehoor aan eene uitnoodiging van prins Maurits, om te *'s Hage* eenigen tijd de dienst waar te nemen en de gerezene geschillen met de Remonstranten bij te leggen. Toen deze hem tot hofprediker wilde benoemen, keerde Walæus naar zijne gemeente terug; doch woonde in 1618 en 19 als hoogl. van wege de Staten van *Zeeland*, de Dordsche synode bij, waar hij zich door scherpzinnigheid en gematigdheid onderscheidde. In het laatstgenoemde jaar werd hij mede afgevaardigd, om den ter dood veroordeelden Oldenbarneveldt de vertroosting der godsd. aan te bieden. De roem zijner geleerdheid bewoog de curatoren der Leid. academie hem tot hoogl. in de theologie te benoemen, welke betrekking hij aanvaardde op 21 Oct. 1619 met eene rede: *De recta institutione studii theologici.* Als een der kundigste en ijverigste overzetters des Bijbels, is men aan hem de kanteek. verschuldigd op een groot deel van de Hand. d. Apost., van de Brieven aan de Rom., Cor., Eph., Col., Thess. I, Tim., de Hebr., van I Petri en de Openb. Groot ook waren zijne verdiensten in 't bevorderen der godsdienstige belangen in onze O. Indische bezittingen, ten welken einde hij ten zijnen huize eene kweekschool oprigtte voor Indische leeraars. Geacht en geëerd van allen, die hem kenden, strekte hij der academie tot luister, der kerk tot handhaver van 't regtzinnig geloof, terwijl zijne blijmoedige godsvrucht hem beminnelijk maakte in den omgang en in den huiselijken kring. Zijne schriften, die betrekking hebben tot onderscheidene deelen der godgeleerdheid en waaronder ook eenige van polemischen aard, zijn verzameld uitgegeven onder den titel van *Opera omnia theologica. L. B.* 1643, in 2 vol. fol.

WALÆUS (JOHANNES), zijn zoon, werd geb. te *Koudekerke* 27 Dec. 1604 en † 5 Junij 1649. Na vlijtige oefening in de oude talen en wiskunde, legde hij zich te *Leijden* toe op de geneeskunde, waarin hij in 1631 den doctoralen graad verkreeg. Na gedurende één jaar aldaar proeven te hebben gegeven van zijne bekwaamheid in het onderwijzen dier wetenschap, werd hij in 1633 aangesteld tot buitengewoon medisch hoogl., terwijl

men hem eerst in 1648 tot gewoon hoogl. in dat vak bevorderde, bij welke gelegenheid hij eene oratie hield: *Qua demonstratur id agendum esse viro studiis dedito, ne ignoret quomodo praesentem sanitatem tueri possit et morbum praecavere.* Het mogt hem gelukken den vermaarden Salmasius uit *Frankrijk* naar *Leijden* te lokken. Hij was een groot ontleedkundige, en deelde belangrijke opmerkingen mede in brieven aan Bartholinus, omtrent de koking der maag, de gijlvorming en de toen pas ontdekte omlooping des bloeds in 't menschelijk ligchaam door Harvey. De eerste verhandeling over dat onderwerp werd onder zijne voorzitting door een' Engelschen student verdedigd. Na zijn' dood werden zijne werken te *Londen* in 't licht gegeven door zijn' leerling, den Schot C. Irwin, in één 8vo deel, bevattende: *Institutiones compendiosae medicinae libri III. Medicina practica, brevissime tradita libri II. Epistolae duae de motu chyli et sanguinis ad Bartholinum.* 1660. In de Lat. brieven van Cunaeus, door Burman uitgegeven, vindt men er ook een van hem, waarin hij den letterk. en politieken staat van *Frankrijk* openlegt, gedurende zijn verblijf aldaar in 1632. De opdragt voor de *Opera omnia* zijns vaders aan Jac. Cats, is van zijne hand.

WALDORP (JAN GERARD), geb. te *Amsterdam* in 1740, † 1809, oefende zich, na de eerste gronden tot de schilderkunst gelegd te hebben, naar de stukken van oude en beroemde meesters. Voor den Amsterd. schouwburg schilderde hij het stel schermen voor de *Burger-buurt*, door R. Vinkeles in 't koper gebragt; terwijl hij ook later het Gothische paleis vervaardigde, door J. de Wit Jz. en P. H. Jonxis gegraveerd. Hij was lid der Amst. stads teeken-academie, en toen hij zich te *Haarlem* vestigde, een der bestuurders der teeken-acad. aldaar. In 1805 was hij te *'s Hage* opzigter over de Bataafsche kunstgalerij. Zijne teekeningen met zwart krijt en in sapverw, o. a. die naar Rembrandt's *Nachtwacht*, worden nog op prijs gesteld. Ook heeft hij eenige plaatjes geëtst en gegraveerd en ook nu en dan de lier getokkeld.

WALL (HERMANNUS VAN DE), geb. te *Hanau*, was in 1700 pred. te *Dwingelo*, in 1706 te *Zutphen*, van waar hij in 1708 naar *Amsterdam* werd beroepen, waar hij stierf d. 7 Mei 1733. Hij had te *Dordr.* de lessen bijgewoond van den beroemden S. van Til, en was bijzonder ervaren in de Hebreeuwsche oudheidkunde, blijkens zijne: *Dissertatio de pileis sive tiaris sacerdotum et summi pontificis Hebraeorum*, achter het werk van van Till: *Commentarius de tabernaculo Mosis. Dord.* en *Amst.* 1714, waarbij hij de levensbeschrijving voegde van dezen zijnen leer-

meester. In de *Bibliot. Brem.* III moet ook een stuk van hem voorkomen, terwijl hij ook gewerkt heeft aan eene *Hist. Antiochena* en *Hist. Gnosticorum.* Zijn zoon Jacobus was pred. te *Dordr.* van 1728 tot 1759.

WALL (WILLEM HENDRIK VAN DER), geb. te *Utrecht* 15 Oct. 1716, † 1790; genoot in de beeldhouwkunst onderwijs van J. Cressant, vervolgens van Xaverij, terwijl hij zich in de teeken- en schilderkunst oefende bij den Antwerpschen schilder Vervoorst. Beeldwerken van hem vindt men in sommige Roomsche kerken in ons vaderland, o. a. te *Utrecht* in die achter de *Wijstraat* en in 't *St. Catharijne-steegje.* Zijne groote beelden zijn meestal uit hout gesneden; en zijne kleine fraaije groepjes van marmer en enkele beeldjes worden door kenners hoog geschat, alsmede sommige boetseersels.

— (PIETER HENDRIK VAN DE), zoon van Jakobus v. d. W., werd geb. te *Dordrecht* 8 Julij 1737 en † 28 Mei 1808. Na voltooijing zijner regtsgeleerde studiën te *Utrecht*, zag hij zich in zijne geb.-stad benoemd tot secretaris van burgemeesteren, bekleedde vervolgens onderscheidene waardigheden, ook die van burgemeester, en kreeg een gewigtig deel aan 't bestuur der algemeene zaken in *Holland*, terwijl men hem belangrijke commissiën toevertrouwde. In 1773 en 1793 werd hij lid van gecommitteerde raden, waarbij hij ieders achting verwierf door eerlijkheid, wijsheid en onvermoeide werkzaamheid. Tot curator benoemd der Leijdsche hoogeschool in 1790, werd hij, die zijne gehechtheid aan den gevestigden regeringsvorm door woord en daad steeds rondborstig had aan den dag gelegd, in 't begin van 1795 van dien post en van alle staatsambten ontzet. Als ambteloos burger keerde hij naar de *Merwestad* terug, om zijn' tijd in geletterde rust door te brengen; tot dat hij zich in 1802 liet bewegen, op nieuw aan 't bestuur deel te nemen en het lidmaatschap van 't departementaal bestuur van *Holland* te aanvaarden. Koning Lodewijk, die zijne verdiensten op prijs stelde, benoemde hem tot staatsraad in buitengewone dienst en ridder van de orde der Unie. Doch niet alleen op het staats-, maar ook op het letterkundig gebied, maakte hij zich verdienstelijk, blijkens zijne *Verhandel. over de handvesten van Dordrecht*, 1768, voltooid in 1790, in 3 dln. fol., en zijne *Verzamel. van handvesten, privilegiën, vrijheden en voorregten van Dordr.* verrijkt, behalve met eene belangrijke voorrede, met geleerde en doorwrochte aanteekeningen. Bovendien bestaan er van hem nog 2 kleine oudheidkundige verhandelingen in 't 1ste deel der *Werken van de Maatsch. van Nederl. letterk. te Leijden.*

WALL (WILLEM RUTGAAR VAN DER), zoon van den beeldhouwer W. H. v. der W. (boven vermeld), is geb. te *Utrecht* d. 9 Mrt. 1756 en † 5 Dec. 1813. Onder de leiding zijns vaders oefende hij zich eerst in de teeken- daarna in de beeldhouwkunst, welk vak hij echter weldra liet varen, om zich alleen bij penseel en teekenpen te bepalen. Hij slaagde gelukkig in het vervaardigen van landschappen met vee gestoffeerd, naauwkeurig van teekening. Ook de in klei geboetseerde koeijen, die er van hem bestaan, toonen hoe getrouw hij de natuur wist te treffen. In sommige kunstverzamelingen ziet men van zijne hand, eenige fraaije schilderijen en teekeningen. Onder de leerlingen, die hij vormde, verdient inzonderheid de uitstekende dierenschilder Jan Kobell genoemd te worden.

WALLES (UKO), een boer te *Noordbroek* in *Groningerland*, in de eerste helft der 17de eeuw, was in de H. Schrift bedreven en wel bespraakt. Door zijn leermeester Joh. Luils, die tot de Oude-Vlamingers onder de Doopsgezinden behoorde, waren hem gevoelens ingeprent, in de 2de eeuw na Chr. geb. door sommigen gekoesterd, die men *Kaïniten* noemde, wijl zij Kaïn, Korah, Dathan, Abiram, de inwoners van *Sodom*, zelfs Judas, den verrader, als heiligen vereerden, omdat zij Gods raad hadden uitgevoerd, even als de Joden, die Jezus' dood eischten. Na Luils' dood, werden zijne leerstellingen door Uko Walles, zijn opvolger als leeraar te *Noordbroek*, ijverig verdedigd. Toen een ander Doopsgezind leeraar, Jurjen Thomas, hiertegen opkwam, beschreef Uko, den 8 April 1637, eene vergadering op zijne standplaats, waar ook vele Vlamingen uit *Groningen*, *O.* en *W. Friesland* verschenen. Hier werd J. Thomas van zijn ambt ontzet, en, als wedersprekende den H. Geest, in den ban gedaan. Toen deze zich beklaagde bij de Overheid, nam men Uko gevangen, wijl hij die vergad. te *Noordbroek* zonder hare toestemming belegd had, en verbande hem nog dat zelfde jaar uit de provincie. Hij nam de wijk naar *O. Friesland*, ging tusschen *Embden* en *Aurich* wonen en verspreidde hier zijne begrippen zoodanig, dat de predikant J. L. Alphusius te *Ochtelbuhr* tegen hem begon te schrijven. Uko merkende dat zijne leer hier geen veld zou winnen, begaf zich in 1640 weder naar *Groningerland*, met vruchteloos verzoek om zijn vonnis op te heffen. Als hij nu zijn verblijf in *Friesland* nam, bewerkte de Herv. synode te *Franeker* in 1644 bij de Staten der prov., dat hij ook van daar verdreven werd. Andermaal geweken naar *O. Friesland*, stond graaf Ulrich II hem eene verblijfplaats toe op het kloostergoed *Sijlmönk*, dat hij pachtte.

Om zijne gevoelens te verdedigen, gaf hij in 1645 eenige schriften uit, waardoor hij zich de vervolging der O. Fr. predikanten op den hals haalde. Desniettegenstaande stichtte hij in 1647 te *Norden* eene gemeente, die eerst hare vergaderingen, op hoog bevel, moest staken; maar in 1649 hervatte. Zijne aanhangers, bekend onder den naam van *Ukowallisten*, breidden zich uit te *Aurich*, *Embden*, *Groningen*, *Friesland*, vooral *Dantzig* en *Engeland*. Hij is nog eenmaal naar *Groningerland* teruggekeerd, want hij stierf in 1651 te *Wolendorp*. — Ofschoon zij wel niet in allen deele met de oude *Kaïniten* overeenstemden, zonderden zij zich toch van de overige Doopsgezinden af, en noemden zich 't liefst Oud-Vlamingen. Zij kwamen, wat de hoofdleeringen betrof, met die van Menno Simons en D. Philips overeen; herdoopten degenen die tot hen overgingen, veelal door indompeling, dreven den ban vooral wegens buiten-trouw zeer sterk; leefden zeer eenvoudig ook ten opzigte der kleeding; droegen volstrekt geen goud of zilver: hadden een afkeer van sierlijk huisraad; lieten de baarden groeijen en kwamen omtrent dit een en ander met de Oude-Friezen overeen. Ook hielden zij de voetwassching vóór het Avondmaal in gebruik. Later zijn ze in andere gezindheden opgelost.

WALLES (TJERK), burgemeester van *Leeuwarden*, maakte zich sedert 1562 met roem bekend als begunstiger der vrijheid en van de gezuiverde godsdienst. Hij teekende het verbond der edelen, dat hij standvastig getrouw bleef; deed in Sept. 1566 aan die van *Leeuwarden* een belangrijk voorstel ter vordering o. a. der openbare preek, ter afschaffing van de beeldendienst enz. Eerlang werd de openbare prediking ingevoerd en het H. Avondmaal naar de wijze der Hervormden bediend, en Walles was de eerste die het genoot. Dit verwekte natuurlijk het mishagen des stadhouders graaf van Aremberg. Hij bleef echter standvastig en in de stad zoo lang hij kon; schroomde niet de Herv. predikanten, die gedwongen waren de stad te verlaten, uitgeleide te doen en te bemoedigen. Eindelijk moest hij ook de vlugt nemen. Hij begaf zich naar *Amsterdam*, waar hem door den burgemeester Joost Buijk bij herhaling werd aangezegd, eerst op eene geldboete, naderhand op verbeurte van lijf en leven, om de stad te ruimen. Hierop nam hij de wijk naar *Embden*, waar hij vele land- en geloofsgenooten vond. In 1568 ingedaagd en niet verschijnende, werd hij bij vonnis, waarin eene breede lijst van gewaande misdrijven, uit den lande gebannen. Indien zijne aanteekeningen nog bestonden, zou men daaruit zijne

lotgevallen kunnen opmaken. Blijkens een opschrift voor eenige kamers te *Leeuwarden*, gesticht door zijne weduwe Reinsck Jorrits Andringa, stierf hij vóór 1607.

WALRAVEN VAN MEURS, uit het geslacht der graven van Meurs, broeder van Dirk, aartsbisschop van *Keulen*, werd door de kanunniken van zijnen aanhang in 1434 verkozen tot bisschop van *Utrecht*, terwijl Rudolf van Diephout reeds dien bisschoppelijken zetel bekleedde. Hij ontving van paus Felix V, die na de afzetting van Eugenius IV door 't Concilie van *Bazel* tot die waardigheid verheven was, de pauselijke bevestiging in het bisdom. Hij heeft nimmer in 't Sticht, daar slechts weinigen hem erkenden, eenig bewind kunnen uitoefenen en was dus slechts de schaduw van den vroegeren tegenbisschop. Hij vestigde zich te *Dordrecht*, later te *Arnhem*, deed in 1451 afstand van zijn bisdom, terwijl Rudolf v. D. hem behulpzaam was in 't verkrijgen van den bisschopsstoel te *Munster*. Hij overleed te *Arnhem* in 1456.

WALRAVEN (DIRK), geb. te *Hoorn* in 1573, † 3 April 1599, volbragt zijne regtsgeleerde studiën te *Leuven* en ontving den graad van licentiaat in de regten. Naar zijn vaderland teruggekeerd, trof hem niet lang daarna te *Binnenwijsent* het ongeluk, (men weet niet uit welke oorzaak) door een boer doodgeslagen te worden. Gedurende zijn' studie-tijd heeft hij een Lat. dichtstuk opgesteld, getiteld: *Carmina sacra de B. Mariae virginis conceptione*, *annuntiatione*, *purificatione*, *assumtione*, na zijnen dood te *Leuven* uitgegeven in 1608. Het wordt slechts door Peerlkamp aangehaald zonder proeven, weshalve wij, aan wie die *Carmina* onbekend zijn, over de waarde of onwaarde geene uitspraak kunnen doen.

— (ISAAK), geb. te *Amsterdam* 23 Maart 1686, † 11 Maart 1765, toonde als kind reeds groote neiging tot de teekenkunst. Zijn vader, die juwelier was, bestelde hem op zijn elfde jaar bij een goudsmid, 5 jaren later bij den beeldhouwer J. Ebbelaer, om zich in het boetseren te oefenen en in het vervaardigen van lofwerken en andere sieraden, welke tot het verzetten van juweelen vereischt worden. Vervolgens kwam hij onder de leiding zijns vaders, terwijl hij tevens van zijn' vriend G. Rademaker de regels der bouw- en doorzigtkunde leerde. Op zijn 24ste jaar ondernam hij eene handelsreis naar *Dusseldorp*. Hier verlustigde hij zich in 't beschouwen van de keurige verzameling van schilderijen des paltzgraafs en dit bragt niet weinig toe, om zijnen nooit verdoofden lust voor de schilderkunst op te wakkeren. Rademaker onderwees hem in 't behandelen

van 't penseel en in het mengen der verwen. Zijn vernuft stelde hem al spoedig in staat, het werk van anderen te copieëren en vervolgens zijne bekwaamheid te toonen in 't zamenstellen van een bijbelsch historiëel stuk. Later begaf hij zich andermaal naar *Dusseldorp* ter voortzetting zijner kunststudie. Ofschoon hij slechts uit liefhebberij de schilderkunst beoefende, heeft hij het tot eene aanmerkelijke hoogte gebragt, doch haar laten varen in meer gevorderden ouderdom. Zijne historieëele stukken zijn wel niet vele in getal, maar uitmuntende door ordonnantie en koloriet, meer dan door teekening en penseelbehandeling. Men heeft van hem plaatjes, naar eigene teekening geëtst; ook onderscheidene van klei geboetseerde groepen en beeldjes.

WALRAVEN (DIDERICUS ADRIANUS), geb. te *Zwolle* 27 Febr. 1732, † 5 Julij 1804, begaf zich, 15 jaren oud, naar de Groninger hoogeschool, waar hij zich op de godgeleerde wetenschappen en de Oostersche talen toelegde bij den beroemden Schröder, onder wiens voorzitting hij eene diss. verdedigde: *De voto Jephtae*, in 1752 afzonderlijk uitgegeven en later opgenomen in: *Syllog. dissertationum sub praesidio Schultensiorum et Schröder editarum*, *tom. II.* Daarna was hij achtervolgens pred. te *Randwijk*, *Warmond*, *Elburg* en *Harderwijk*. Maar voor hooger werkkring geschikt, bood men hem, terwijl hij te *Randwijk* vertoefde, het professoraat in de Oost. talen te *Duisburg* aan, dat hij echter van de hand wees. Later kwam hij te *Harderwijk* in aanmerk. als opvolger van Cremer, en werd in 1779 te *Amsterdam* tot hoogl. in de Oostersche talen benoemd. Den 18 Oct. van dat jaar aanvaardde hij dien post met eene *Oratio de linguarum et antiquitatum orientalium studio inter generosae mentis et praestantis ingenii juvenes magis magisque promovendo.* In 1785 werd hem bij het predikambt ook 't professoraat in de hermeneutica sacra opgedragen, 't welk hij opende met eene rede: *De hermeneutica sacra cum linguarum atque antiquitatum studiis necessario copulanda.* In de eerstgemelde betrekking bleef hij werkzaam tot in 1792, in de laatste tot aan zijn' dood. Bovendien benoemde men hem in 1800, in de plaats van Wijttenbach, tot curator der Lat. scholen. Behalve de genoemde *Orationes* zijn ons geene schriften van hem bekend. De hoogl. Cras vereerde zijne nagedachtenis met eene lofrede.

WALRÉ (JAN VAN), geb. te *Haarlem* 22 Aug. 1759, † 21 Dec. 1837, leerde vlug de oude talen en dreef een' tijdlang den boekhandel, doch liet dien in 1782 varen, om zich geheel op de beoefening der fraaije letteren, inzonderheid tooneel- en dichtkunst, toe te leggen. Zijn warm gevoel voor het edele en

schoone, zijn aanleg voor uiterlijke welsprekendheid, bragt er hem toe, om met eenige vrienden in 1785 een liefhebberij-tooneel op te rigten, onder de zinspreuk: *Leerzaam vermaak*, waarbij hij ruim 30 jaren als 't ware de ziel was, en rollen uitvoerde in het treur- en blijspel, die in groote schouwburgen zouden zijn toegejuicht. In 1785 trad hij openlijk als dichter op met een treurspel: *Willem I, prins van Oranje*, dat wel leemten maar ook verdiensten had. Behalve eenige uit 't Fransch vertaalde blijspelen, vervaardigde hij een tooneelspel: *De vondeling*, 1793; een divertissement: *De kleêren maken den man niet meer*, 1795; een zangspel: *Natuur en opvoeding, of het gansje*, 1800. In 1820 dong hij mede naar den prijs voor een treurspel bij het Nederl. Instituut, door een stuk getiteld: *Dirk en Willem van Holland;* doch mogt den prijs niet behalen. Als werkend lid van het dichtlievend gezelschap te *Haarlem*, bekend onder den naam van *Democriet*, vond hij overvloedige gelegenheid zijn geestig, luimig en levendig vernuft aan den dag te leggen, blijkens eenige stukken, die het licht mogten zien. In 1815 en 16 verschenen zijne *Heidebloemen*, eene verzameling van losse gedichten in 2 bundels, waaronder vele die uit den vreemde zijn overgebragt; in 1821 zijn *Gedachtenis-offer aan Ward Bingleij*, waarin hij de talenten van dien grooten tooneelkunstenaar dichterlijk huldigt, in welken bundel tevens zijn opgenomen een uitvoerig dichtstuk, *Eerzucht* getiteld, en eenige *Mengeldichten*, waaronder bevallige stukjes. Eindelijk gaf hij in 1828 nog een bundel van veelal luimigen inhoud, onder den titel van *Heksluiting*, met eene dichterlijke opdragt *aan den opperdichter W. Bilderdijk.* Aan de Rederijkkamer de *Wijngaardranken* bragt hij nog verscheidene offers, die in kunst en kracht niet voor vroegere behoeven te wijken, gelijk men in de uitgegevene stukken dezer Kamer ook levensbeschrijvingen vindt van zijne hand. Gedurende vele jaren was hij lid van den raad in zijne geb.-stad, terwijl zijne letterkundige verdiensten erkend werden door zijne benoeming tot lid van 't Prov. Utr. Genootschap; van de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*, en niet lang vóór zijn dood van de 2de kl. van 't Nederl. Instituut. Ofschoon schertsend van aard, was hij nooit scherp, steeds christelijk nederig en dankbaar voor het goede, dat Gods vaderhand hem bood. Hij behoorde tot de Remonstrantsche gemeente.

WALREE (JACOB PIETER VAN), geb. te *Amsterdam* 3 Dec. 1798, † 22 Jan. 1849, woonde sedert 1814 de lessen bij op 't Athenaeum aldaar en begaf zich in 1818 naar *Leijden*, om zich tot regtsgeleerde te bekwamen, waartoe hij met zóó veel

ijver en vlugheid werkzaam was, dat hij 2 jaren later tot doctor in de beide regten bevorderd werd met eene diss. *De antiqua juris puniendi conditione apud Romanos.* Als advocaat vestigde hij zich in zijne geb.-stad, zonder veel de practijk te beoefenen. In 1832 zag hij zich benoemd tot plaatsvervangend regter, en 2 jaren later tot regter bij de regtbank aldaar. Na de organisatie in 1848, kwam hij als regter bij de arrondissements-regtbank in betrekking, welke hij, niettegenstaande zijne zwakke gezondheid, met naauwgezetheid en volharding vervulde. Als letterkundige toonde hij zijn talent door vier verhandelingen: *Over de verdiensten van Dante Alighieri, in betrekk. tot zijnen tijd; Over het dichtwerk de Araucana van den Spanjaard Don Alonzo de Ercilla; Over den invloed van Petrarcha op de klassieke letterkunde; Iets over de Joden;* alle opgenomen in 't *Magazijn voor wetensch. kunsten en lett.* van N. G. van Kampen. In het tijdschrift *de Gids* van 1838 leest men van hem eene: *Proeve van het verband tusschen het Spaansche volkskarakter en de vroegere Spaansche letterkunde.* Sedert 1832 was hij lid der plaatselijke schoolcommissie; sedert 1840 der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden* en gedurende verscheidene jaren bestuurder en eenigen tijd secretaris van *Felix meritis.* Zijne vrienden roemen zijne opregtheid, gedienstigheid en trouw.

WALVIS (IGNATIUS), geb. te *Utrecht* in 1653, † 6 Mei 1714, begaf zich, na de lagere scholen te hebben afgeloopen, naar *Leuven*, om zich eerst op de wijsbegeerte, daarna op de theologie toe te leggen. Hij verkreeg hierin den graad van baccalaureus, en na de priesterwijding te hebben ondergaan, vertrok hij naar *den Haag*, waar hij 10 jaren lang als kapelaan zijne geloofsgenooten stichtte; hij was meestal te huis bij den Oostenrijkschen gezant Crampreich, dien hij tevens als kapelaan bediende. Toen de pastoor van *Gouda*, Jacob Catz, naar *Utrecht* verplaatst werd, stelde men in 1688 Walvis aan tot zijn opvolger, waar hij werkzaam bleef tot aan zijn dood. Hij was een geleerd en verdraagzaam priester, een liefhebber van vaderl. oudheden, bijzonder van die van *Gouda.* Het deed hem leed, dat er van die stad geene afzonderlijke beschrijv. bestond, waarom hij zijne krachten beproefde in 't werk, getiteld: *Beschrijving der stad Gouda enz. Gouda en Leid.* 1714, *in* 4*to met pl.* Hoe veel goeds er ook in steekt, is ze echter niet naauwkeurig en aangenaam van stijl. Zijne vermelding van de vermaarde Goudsche glasschrijvers komt ons het belangrijkste voor.

WANDELAAR (JAN), geb. te *Amsterdam* 14 April 1690, † 26 Maart 1759, leerde de gronden der teekenkunst bij den va-

der van den graveur Folkema. Zijn vader, een theekooper, die niet gaarne zag, dat hij de eene of andere kunst uitoefende, maar hem liever voor zijn bedrijf wilde opleiden, gaf hem in de keus: de marine of het koopmanskantoor. Onze Jan koos het eerste, maar toen hij zou uitzeilen, ontboden hem zijne ouders uit *Zeeland* terug en gaven hem vrijheid, zich op de graveerkunst toe te leggen. Hij werd in dit vak een leerling van W. van der Gouwen en vond gelegenheid in de teekenkunst nuttige lessen op te doen van den blinden G. de Lairesse. Zijne ongemeene vorderingen in beide kunstvakken bragten hem welhaast in naam. Met anderen herstelde hij den vervallen toestand der teeken-academie in zijne geb.-stad en oefende zich daar vlijtig in het teekenen naar 't menschenbeeld. Hij bragt eerst met groote naauwkeurigheid vele anatomische voorwerpen van den hoogl. Ruisch in 't koper; daarna die van den beroemden Leijdschen hoogl. Albinus, welke in 1747 het licht zagen, onder den titel: *B. S. Albini Tabulae sceleti et musculorum corporis hominis*, met 40 pl. Overigens heeft men van hem eene menigte geteekende en gegraveerde portretten, vignetten en boekprenten. Om nader bij de hand te zijn voor het werk van Albinus, had hij zich naar *Warmond* begeven, later naar *Leijden*, waar zijn zoon zou studeeren, die hem echter op 18jarigen leeftijd ontviel. Hij was iemand van veel smaak, die ook wel eens de dichtkunst beoefende, blijkens zijn blijspel: *De gewaande bloedverwantschap. Amst.* 1723.

WANDELMAN (GODFRIED), geb. te *Amsterdam* in 1590, † 12 Oct. 1654, werd opgevoed in de gevoelens der Hervormden, maar ging later tot de Roomsche Kerk over; trad te *Doornik* in 1609 in de orde der Jezuïten, was eenigen tijd in *Holland* werkzaam, later verscheidene jaren als prediker in *Vlaanderen.* Toen men hem in 1633 naar *Maastricht* zond en hij vele ketters tot zijn geloof overhaalde, werd hij om zijn' overdreven ijver buiten die stad gebannen. Hij heeft nagelaten een werkje, getiteld: *Den wegh der saligheijdt, ofte gemeijnsame verklaringhe van de Christel. waerheijdt, bij maniere van t' samensprake tot bevestinghe der Catholijken, ende tot onderwijs der gener die in 't geloove twijffelen ofte dolen. Bruss.* 1638, herdrukt in 1648. En nog een ander met den titel: *Clare sekere aenwijsinghe van de kercke Christi, streickende tot grondighe Christelicke wijsheijt en devotie, met vreedsame voldoeninghe op de verschillen van desen tijdt in het stuk des geloofs. Mech.* 1647. Terwijl hij werkte om het in 't Latijn te vertalen, stierf hij. Ook moet hij op eenige tegenschriften der Calvinisten geantwoord hebben.

WARCK (JOHAN VAN DEN), geb. te *Antwerpen*, † in 1615, vertegenwoordigde als pensionaris van *Middelburg* de prov. *Zeeland* en teekende als zoodanig in 1577 de Unie van *Brussel*. Hij werd om zijne ervarenheid in staatszaken tot vele bezendingen gebruikt, o. a. naar den rijksdag te *Augsburg*, om het afzweren van koning Filips en het aannemen van Anjou te regtvaardigen. In 1585 gekozen als pensionaris van *Amsterdam*, werd hij daar niet ter dagvaart toegelaten omdat hij een Brabander was: waarschijnlijk is hij van toen af eenigen tijd werkzaam geweest als lands advocaat voor den hove. Op nieuw tot pensionaris van *Middelburg* aangesteld, was hij afgevaardigde ter vergad. der Algem. Staten en bekleedde aanzienlijke gezantschappen naar *Engeland*, *Schotland* en *Denemarken*, met zoo gunstig gevolg, dat men hem in 1599 benoemde tot raadpensionaris van *Zeeland*. Hij nam vooral deel aan de verheffing van prins Maurits, volgens het belangrijk staatsstuk, door van Wijn in de *Nalezingen op Wagenaar*, I, 318, in 't licht gegeven, die hem J. van de Wercke noemt. Op zijn verzoek ontving hij in Nov. 1614 zijn ontslag uit dit zorgvol ambt, doch de wijze, waarop hij het ontving, schijnt niet naar zijn genoegen geweest te zijn.

WARIN (ANTONIE), geb. te *Amsterdam* in 1772, † 1852, begon op het athenaeum aldaar zijne letterkundige oefeningen, en zijne regtsgeleerde te *Groningen*. Zijn vermogen liet toe, dat hij zich daarna verscheidene jaren, ambteloos, aan de wetenschappen kon toewijden. Hij deed eene reis door *Duitschland* en het noordelijk *Europa*. In 't vaderland teruggekeerd in 1801, stelde men hem aan als chef van divisie bij het departem. van buitenlandsche zaken. Buiten ambtsbetrekking geraakt, door *Nederland's* vereeniging met *Frankrijk*, koos men hem tot regter en tot lid van den Amst. stedelijken raad. In den herfst van 1813 vergezelde hij den Amst. maire van Brienen naar *Parijs*; zij verwierven geen gehoor en bevonden er zich nog, toen ons vaderland reeds het Fransche juk had afgeschud, doch moesten te *Parijs* blijven tot na den intogt der bondgenooten. Hierna hervatte hij te *Amst.* zijne regterlijke betrekking; verkreeg in 1820 eene plaats in de 2de kamer der Staten-generaal en onderscheidde zich hier bij de beraadslagingen over de ontwerpen der N. wetboeken. In 1823 herkozen, bleef hij geruimen tijd lid der kamer, gaf menigvuldige bewijzen van kennis van het regtswezen en de staathuishoudkunde. Daarvoor pleiten o. a. zijne in Jan. 1825 gedane voordragten omtrent eene concept-wet tot het doen ophouden der gangbaarheid van Fransche munt-

speciën, en over de gehoudenheid van een' schuldenaar in het terugbetalen van geleende gelden, bij verhooging of vermindering der muntwaarden. Vroeger had hij een werk in 't licht gegeven: *Bedenkingen over het muntwezen in het koningrijk der Nederlanden. Amst.* 1824. Als voorstander der handelsvrijheid verdedigde hij die bij elke gelegenheid, en schreef een werk getiteld: *Influence du commerce sur la prospérité du royaume des Pays Bas. Brux.* 1827. Meestal bragt hij zijne adviezen voor de vuist in; maar in de zitting van 1828 tot 29 verklaarde hij zich in eene uitvoerige — daarna gedrukte — rede tegen het herstel der jury. Hij toonde zich meermalen warsch van partijzucht, en volgde geene andere rigting, dan zijn begrip van regt, billijkheid en algemeen welzijn.

WARNERIUS (JACOBUS) of VARNERIUS, geb. te *Elburg* in 1568 of 69, † 24 Febr. 1621, werd in den herfst van 1599 te *Harderwijk* benoemd tot hoogl. in de regten en zedeleer, terwijl hij ook over de politica voorlezingen hield. Hij werd bij voorraad voor 4 jaren als zoodanig aangesteld, doch later daarin bevestigd. De roep zijner geleerdheid en uitstekende gaven (zegt van Slichtenhorst, *Toon. van Gelder*) was zoo groot, dat hij meer dan eens naar de academie van *Leijden* en tot het raadheerschap van *Gelderland* is geroepen. Hij heeft aanmerkingen geschreven over de *Jaarboeken van Julius Caesar*, welke niet uitgegeven, maar, volgens van Slichtenhorst, door de wangunst van den een of ander als in eene gevangenis weggesloten en verdonkerd zijn gehouden. Hij huwde in Sept. 1604 met Essien Resten van *Elburg*, waar hij ook begraven is.

WARNERUS (LEVINUS) was een leerling van den beroemden hoogl. in de Oostersche talen J. Golius, te *Leiden*. Om zich verder daarin te volmaken, ondernam hij in 1644 of 45 eene reis naar het Oosten, nadat hij aan de vorming van verscheidene aanzienlijke jonge lieden het zijne had toegebragt. Welke plaatsen hij in *Turkije* en *Perzië* heeft bezocht, staat ons niet geboekt. Veelal heeft hij zich te *Constantinopel* opgehouden. In 1648 kreeg hij aldaar eene aanschrijving van curatoren der Leijdsche hoogeschool, om zijne terugreis te bespoedigen, ten einde over hem ten nutte der academie te beschikken. Doch aan die uitnoodiging gaf hij geen gehoor. Hij bevond zich in 1655 nog in gemelde stad, toen hij, na den dood van onzen gezant bij de Porte, Gisberti, in diens plaats benoemd werd. Hij vermaakte in 1666, waarschijnlijk het jaar van zijn dood, zijn rijken schat van Oostersche boeken en handschr. aan de Leijdsche acad. boekerij. Tegen het einde van 't jaar 1668 kwam dat

kostbaar geschenk naar *Leijden* over, bestaande in 223 gedrukte werken, in 958 handschr. in onderscheidene Oost. talen, benevens 14 Grieksche Handschr. Terwijl hij nog te *Leijden* vertoefde, heeft hij in 't licht gezonden: *Compendium hist. eorum quae Mahummedani de Christo et praecipuis aliquot religionis Chr. capitibus tradiderunt Arabice et Latine. L. B.* 1643, in 4to. Het prijkt met een' vleijenden brief van den hoogl. C. l'Empereur. — *Proverbiorum et sententiarum Persicarum Centuria. Ib.* 1644, met een belangrijken brief van Salmasius, waarin deze hem tot reizen aanmoedigt. — *Epistola vale dictoria de stylo historiae Timuri etc. Ib.* 1644. Ze zijn gerigt aan de jonge lieden, op welke hij betrekking had, als Winch, Boreel, Lansman, de Bie en Altius.

WARNSINCK Bzn. (WILLEM HENDRIK), geb. te *Amst.* in 1782, † aldaar den 19 Oct. 1857, was van zijne jeugd af bezield met lust voor de beoefening van letterkunde en poëzij. Ofschoon als dichter niet zonder naam, leefde hij in een' tijd, waarin zijne dichterlijke talenten overschaduwd werden, eerst door Kinker, D. J. van Lennep, Bilderdijk en da Costa, later door het jongere Holland, waarmede hij den strijd niet vol kon houden. Wij willen hier een gedeelte aanhalen van hetgeen het geachte tijdschrift *De Konst- en Letterbode* over hem getuigt: „Indien verhevenheid van gevoelens, eerlijkheid van overtuiging en eene zekere vaardigheid van taal tot dichter konden stempelen, behoorde hij tot de voornaamsten. Zijne vaderlandsche feestzangen, zijne bijbelsche poëzij, zijne *Gedichten*, te *Amsterdam* in 1828 uitgegeven, verdienen inderdaad lof. Jammer dat de sedert opgekomen jongere school het hem zoo bang maakte, dat hij eens op het terrein der romantiek zich waagde en zijne *Lorenzo en Bianca* uitgaf. Doch liever eindigen wij met de uitspraak die Tollens zelf over zijn vriend deed: „er leven beter dichters, maar er leeft zeker geen beter mensch dan hij." Die innige braafheid was, zoo niet het zout zijner poëzij, dan toch de prikkel, waardoor hij voor zijn vaderland een allernuttigst leven heeft geleid. Waar weldadigheid, waar instellingen van openbaar nut te bevorderen waren, vond men bij den edelen Warnsinck niet slechts de beurs geopend, maar hem zelven bereid om met opoffering van rust, liefhebberij en genoegen alles te doen, wat zijne hand te doen vond. Eere zij daarom zijner nagedachtenis!" — Wij kunnen niet anders dan dit oordeel onderschrijven. Van zijne belangstelling in het lot des volks getuigen o. a. de volgende door hem geschrevene stukjes: *Behoort het stelsel van afzondering ook op vrouwelijke veroordeelden enz. te worden toegepast? Amst.* 1847. — *Over de inrig-*

ting der openbare weldadigheid in Frankrijk, dienstbaar aan de uitroeijing der bedelarij. Naar het Fransch van Picard. — Onder zijne poëtische voortbrengselen munten, behalve de reeds genoemde, uit: *Het vaderland, het waardigste voorwerp der schilderkunst. Amst.* 1818. — *Proeven van gewijde poëzij. Ib.* 1821. — *De Toekomst. Leeuw.* 1827. — *Vertellingen en Romancen. Amst.* 1835. — *De dood van Willem I, Treurspel. Ib.* 1836. — *Poëzij uit den Vreemde*, waarvan een 2de druk. *Amst.* 1857, enz.

WARNSINCK (ISAAC), geb. te *Amsterdam* 22 Maart 1811, † 22 April 1857, had in zijne jeugd veel lust voor de beoefening der algebra, wis- en meetkunde, en legde zich later bijzonder op de bouwkunde toe. Onder de leiding van kundige meesters verkreeg hij weldra een' schat van theoretische kennis; en om niet slechts als bouwmeester, maar ook als bouwkunstenaar te kunnen optreden, begaf hij zich in 1838 op reis naar *Italië*, *Frankrijk* en *Duitschland*, na reeds 4 jaren vroeger *Parijs* en *Londen* bezocht te hebben. De roep zijner bekwaamheden gaf hem, na zijne terugkomst, volop werk. Belangrijke bouwwerken werden hem opgedragen, o. a. de groote kerk te *Gorinchem*, de kerk te *Wilhelmina-dorp*, aanzienlijke stoomfabrieken, zoo te *Amsterdam* als elders, en buitenverblijven in de omstreken van *Haarlem*. In 1845 door de regering uitgenoodigd, om met den ingenieur van Gendt in *Engeland* en *Schotland* de inrigting der cellulaire gevangenissen op te nemen, vertrouwde men hem, na zijne tehuiskomst, de stichting toe van eene dergelijke gevangenis te *Amsterdam*, onder medewerking van zijn' reisgenoot. Dit belangrijk werk wordt als doeltreffend zeer geroemd, en had ook de stichting van andere ten gevolge, waarbij men steeds zijn' raad inriep. Daarbij verloor hij zijne studiën niet uit het oog en mogt meermalen bij uitgeloofde wedstrijden de overwinning behalen. Op de tweeledige prijsvraag, door het stedelijk bestuur van *Amst.* uitgeschreven, voor het plan eener koopmansbeurs, verwierf zijn antwoord den prijs wat betreft het gebouw op de plaats waar de oude beurs stond, en een accessit voor dat op den *Dam*. Met zijn ontwerp voor een provinciaal krankzinnigen-gesticht in *Z. Holland*, behaalde hij de overwinning. Bovendien behartigde hij onvermoeid als bestuurder en secretaris de belangen der Maatschappij tot bevordering der bouwkunst, in 1842 opgerigt, terwijl hem bij het Nederl. Instituut 4de klasse, waarvan hij sedert 1848 lid was, ook de post van secretaris werd opgedragen. Zoo was hij ook werkzaam voor de maatschappij: *Arti et amicitiae* èn als vice-president èn als penningmeester van haar weduwen-fonds.

In 1851 werd hij lid van den stedelijken raad te *Amst.* en 3 jaren later belast met de betrekking van wethouder voor de publieke werken. Bij al zijne bekwaamheden voegde hij werkzaamheid, vastheid van karakter en grondbeginselen.

WART (DERK ANTHONIJ VAN DE), geb. te *Amsterdam* 10 Junij 1767, † 8 April 1824, was een leerling van Jacques Kuijper in de teeken- en schilderkunst en maakte weldra zulke vorderingen, dat hij bij de stads teeken-academie, binnen 3 jaren, 3 prijzen behaalde. Hij oefende zich bijzonder in 't schilderen van portretten in olieverw en miniatuur en van Geldersche landschappen. Een panorama, in 8 gekleurde en aaneen sluitende teekeningen, te zien van de *Belvedère* te *Nijmegen*, is door hem geëtst en in platen uitgegeven, waarvoor de regering dier stad hem een zilveren schenkbord vereerde. Hij was een werkzaam lid van *Felix meritis*, in de afdeelingen teekenkunst, letterkunde, koophandel en muzijk. Als bekwaam toonkunstenaar gaf hij daarin onderwijs en beoefende ook op eene bevallige wijze de dichtkunst, blijkens zijne oorspronkelijke tooneelstukjes: *Liefde en grootmoedigheid*, 1795. — *De weldenkende representant*, 1796. — *De schilder*, 1796. — *Ransdorp*, 1800. Uit het Fransch vertaalde hij *Du Cange*, *of de kruijer van het Lazaret*, 1796, en *De hertog van Monmouth*, 1799. Overigens zijn zijne dichtstukken in onderscheidene verzamelingen verspreid, of afzonderlijk voor zijne vrienden gedrukt. Zij ademen een zacht en godsdienstig gevoel. Sedert 1815 woonde hij te *Nijmegen*, waar hij een departement der Maatsch. tot Nut van 't algemeen hielp oprigten. Het Nederl. Instituut 4de kl. schonk hem een getuigschrift van bekwaamheid, om als onderwijzer aan eene schilder- of teeken-academie geplaatst te worden.

WASSENAER. Het geslacht van dien naam behoort zeker onder het oudste en aanzienlijkste van *Holland*, en heeft vele beroemde mannen geleverd, die met luister prijken op het staats- en oorlogstooneel. Slechts de voornaamste staan ons beknoptelijk te vermelden, terwijl andere van dien naam, maar niet tot dat geslacht behoorende, daarna zullen volgen.

— (PHILIPS VAN), tweede zoon van Halewijn v. W. en Johanna van Arkel, bezat de heerlijke goederen van *Voorburg*, *Voorschoten*, *Katwijk* en andere; stichtte bij *Voorschoten* het huis *ter Horst;* behoorde tot de edelen, welke onder graaf Dirk VII in 1202 het verdrag onderteekenden, waarbij het oudste gedeelte van *Holland* voor een leen van *Braband* erkend werd; en tot hen, die zich weinig goeds beloofden van graaf Lodewijks regering, die geheel aan de hand ging van vrouwe Aleid,

en daarom alles in 't werk stelden, om Willem I, broeder van Dirk, tot de grafelijke waardigheid te verheffen. Voorts staat hij als ridder vermeld en zijn dood in 1225. Hij was gehuwd aan Agnes Persijn van Waterland, bij welke hij 2 zonen en eene dochter naliet.

WASSENAER (DIRK VAN) was de zoon van Philips v. W. en Lijsbet van der Dussen, heer van *Voorschoten*, *Voorburg*, *Valkenburg* en *Katwijk* en even als zijn vader burggraaf van *Leijden*. Om een onbezonnen bedrijf werd hij als zoodanig ontzet, doch later weder hersteld. Hij was de eerste, die zich *Baanderheer van Wassenaer* liet noemen, en die geprezen wordt om zijn minzaam en vredelievend gedrag. Behalve burggraaf, was hij ook, gelijk velen uit zijn geslacht, *Kreitwaarder*, welk ambt bestond in het opzigt over 't kreit of kampveld, dat eerst met krijt werd afgeteekend, waarbij hij de wetten op de kampgevechten moest handhaven. Hij had in huwelijk Machteld Oem, vrouwe van *Barendrecht*, en overleed in 1391 op het huis *te Zand* en werd begraven te *Rijnsburg*. — Zijn zoon

— (PHILIPS VAN), burggraaf van *Leijden*, was een der voornaamste Hoeksche edelen, die (volgens Arend) deel nam aan den moord van Aleid van Poelgeest, bijzit van hertog Albrecht, in 1393. Hij ruimde met zijne medepligtigen het land; werd openlijk als misdadiger ingedaagd en niet verschijnende, in ballingschap verwezen. In 1399 was hij weder te *Leijden* in zijne betrekking werkzaam, koos in den twist tusschen vrouwe Jacoba en haar oom den hertog Jan van Beijeren, de partij van de eerste. Hierdoor raakte hij van zijn burggraafschap ontzet; maar onderging nog zwaarder ramp, door dat zijn zoon Hendrik hem van zijne heerlijkheden beroofde en later Jacob, heer van *Abcoude* en *Gaesbeek*, hem verscheidene jaren gevangen hield, eerst te *Schoonhoven*, daarna te *Wijk bij Duurstede*, waar hij zijne dagen eindigde in 1428. Zijne echtgenoot was Maria van Egmond. — Zijn kleinzoon

— (PHILIPS VAN), heer van *Voorburg*, baljuw en dijkgraaf van *Amstelland* en rentmeester-generaal van *N. Holland*, was, even als zijn vader Jan v. W., der Kabeljaauwsche partij toegedaan en bij de Bourgondische vorsten zeer gezien. In 1460 bevond hij zich te *Rheims*, om de krooning bij te wonen van Lodewijk XI, bij welke gelegenheid hij door dien koning tot ridder werd geslagen. Bij de inneming van *Leijden* in 1481 door Reijnier van Broekhuizen, werd hij gevangen, doch weldra ontslagen; want wij vinden hem het volg. jaar als bevelhebber te *Hoorn*, toen aldaar een schromelijk oproer was ont-

staan, en in 1484 te *Amersfoort*, dat hij hielp bemagtigen. Zijn dood viel voor in 1493. Hij was eerst gehuwd met Catharina van Rommerswaal, daarna met Haaze van Cats.

WASSENAER (JAN VAN), geb. in 1433, † 1523, zoon van Jan van W. en Johanna van Halewijn, was burggraaf van *Leijden* en heer van onderscheidene heerlijkheden, sedert 1506 ridder van 't Gulden vlies. Hij vergezelde zijn' oom Lod. van Halewijn, heer van *Piennes*, stadhouder des konings van *Frankrijk* in *Picardie*, in 1507 op een gezantschap naar *Venetië;* diende vervolgens onder keizer Maximiliaan in den Italiaanschen oorlog en betoonde veel dapperheid in het beleg van *Padua*. Bij het beklimmen der muren, ontving hij eene wonde aan de wang, welke hem, met verlies van eenige tanden, deed nederstorten, en hij zou er het leven bij hebben ingeschoten, had men hem niet aan zijne stem herkend. In het leger gebragt, ontving hij een bezoek van den keizer. In *Holland* teruggekeerd, nam hij deel in de binnenlandsche oorlogen tegen de Gelderschen, werd in Dec. 1512 in een der gevechten gevangen genomen, naar *Hattem* gevoerd, en daar op bevel van hertog Karel van Gelder, in een toren, in eene kooi gezet, die op- en nedergelaten kon worden en sedert de *Wassenaers kouw* geheeten werd. — Ofschoon er van deze kooi afbeeldingen bestaan en men nog voor 1778 en 79, toen de toren is afgebroken, een kram of haak toonde, waaraan men de ijzeren kouw kon op- en neêrtrekken, twijfelt G. v. Hasselt in zijne *Stukken voor de Vaderl. hist.* (I, 210, in not.) aan dit verhaal, en houdt de kooi voor een gevangenhok, dat los op zich zelven stond. Na zijn ontslag werd hij aan 't hoofd gesteld dier benden, welke keizer Karel V naar *Friesland* zond, om de Gelderschen en die hunne zijde kozen te beoorlogen. In 't beleg van *Sloten* ontving hij eene wonde, die hem het leven kostte. Zijn lijk werd van *Leeuwarden* naar *den Haag* gevoerd en daar met groote staatsie in het klooster der predikheeren begraven. De keizer erkende, dat hij in hem een kundig en dapper veldoverste verloren had. Hij was op ernstige begeerte zijner moeder gehuwd met Josijne van Egmond, bij welke hij geene zonen naliet, waardoor zijne heerlijkheden in de huizen Ligne en van der Marck geraakten, en naderhand de vermaarde graaf van der Marck, heer van Lumeij, zijn kleinzoon werd.

— (JAN VAN) DUVENVOORDE, heer van *Voorschoten* enz., groot zegelbewaarder van *Holland*, stadhouder van de grafelijke leenen, lid van de ridderschap en luitenant-houtvester van *Holland*. Hij was de zoon van Arend van Duvenvoorde en Theo-

dora van Scherpenzeel, en nam in 1590 den naam en het wapen aan van WASSENAER, wijl de hoofdtak van dien stam was uitgestorven. Dat hij bij de toenmalige kerkgeschillen tot gematigdheid overhelde, mag men daaruit opmaken, dat hij in 1617 met H. de Groot naar *Zeeland* en *Dordrecht* ging, om de regering tot eenstemmigheid met de meerderheid der Staten van *Holland* in het afslaan der nationale synode over te halen. Zij werden door het graauw te *Veere* en te *Dordrecht* smadelijk bejegend, en voor Arminianen gescholden. Hij verloor echter in 1618 en 19 geenszins het vertrouwen, daar hij in het bewind bleef, en in 't begin van 1619, tot curator der Leijdsche hoogeschool werd aangesteld, van welken post hij in 1622 op zijn verzoek werd ontslagen. Hij had in zijn 1ste huwelijk Maria van Voorst, in zijn 2de Clara van Hinojosa, en liet bij zijn' dood in 1645 vele kinderen na, waardoor 't geslacht van Wassenaer sedert in verscheidene takken heeft gebloeid.

WASSENAER (JACOB VAN), heer van *Obdam*, geb. in 1610, † 13 Junij 1665, was de zoon van Jacob van Duvenvoorde en Anna Randerode van der Aa. Hij trad al vroeg in 's lands krijgsdienst, kreeg het bevel over eene compagnie ruiters en weldra de waardigheid van kolonel, en gaf blijken van dapperheid, inzonderheid bij de belegering van *Maastricht* in 1632. Vervolgens werden hem als gouverneur de vesting *Heusden*, en de schansen *Crevecoeur*, *St. Andries*, *Vooren* en *Hemert* toevertrouwd. Nadat hij als gecommitteerde van *Holland* zitting genomen had in den raad van state, zond men hem in 1647 naar de Staten van *Gelderland* en *Overijssel*, om die te bewegen tot den vredehandel met *Spanje;* terwijl hij het volg. jaar als afgezant naar *Kleef* vertrok, om in naam der Staten-generaal over den doop te staan van den oudsten zoon des keurvorsten Fred. Will. v. Brandenburg. Hij behoorde vervolgens onder de afgevaardigden, welke in genoemde gewesten het houden van de bekende groote vergadering (1651) na den dood van prins Willem II, moesten aanraden. Met den pensionaris van *Dordrecht* J. de Witt, werd hij naar *Zeeland* gezonden, om de Staten van dat gewest te bewegen, Willem III niet tot kapit.-generaal te verheffen. Na nog met andere bezendingen belast te zijn geweest, bekleedde hij in 1653 den post van gemagtigde op 's lands vloot, waarover M. Hz. Tromp als lt.-admiraal het bevel voerde. De ongelukkige uitslag van een gevecht tegen de Engelschen werd aan zijn' verkeerden raad toegeschreven, terwijl de Staten hem van deze beschuldiging vrijspraken. In 't genoemde jaar, nadat hij met and. te ver-

geefs beproefd had een hevig oproer te *Enkhuizen* te stillen, zag hij zich, in de plaats van Tromp, tot lt.-admiraal verheven, eene betrekking, waartoe hij wel moed en vaderlandsliefde, maar weinig kundigheden bezat. Zijne verkleefdheid aan de stadhouderlooze regering zal tot zijne benoeming wel meer hebben bijgedragen, dan zijne bekwaamheden. Eerst in 1656 voer hij met 's lands vloot voor *Dantzig*, om die stad te ontzetten, en behaalde in dezen oorlog ter hulpe van *Denemarken* tegen de Zweden, veel roem, als ook de ridderorde van den olifant. In 1657 werd hij beleid met de heerlijkheid *Wassenaer* en heer van Wassenaer genoemd. Hetzelfde jaar voerde hij de vloot naar *Portugal*, met de gezanten, die aan 't hof te handelen hadden over de onlusten, wegens *Brazilië* ontstaan, en om op de van daar komende suikerschepen te passen, waarvan hij er 15 bemagtigde en naar 't vaderland begeleidde. Het volgende jaar zond men hem met eene aanzienlijke vloot naar *Denemarken*, om dien staat bij te staan tegen de *Zweden*, en den koophandel in de *Oostzee* te beschermen. In een hevig gevecht met den Zweedschen admiraal Wrangel, liet zich Wassenaer, die hevig aan de jicht leed, op een' stoel voor de groote mast zetten en hield het oog op alles wat er voorviel. De overwinning, hier met veel bloed bevochten, kneusde het eerst de Zweedsche magt en legde den grond tot bevrediging van het *Noorden*. Met het begin van 't jaar 1665 ging hij als lt.-admiraal-generaal in zee, om de Engelschen afbreuk te doen. In het gevecht, dat met het aanbreken van den dag begon, geraakte des middags, door een ongelukkig toeval of door 's vijands vuur, zijn schip de *Eendracht* in brand en vloog weldra in de lucht, zonder dat zijn lijk immer gevonden is. Sommigen willen, dat hij den strijd wanhopig ondernomen had, omdat de Staten aan zijne bereidwilligheid tot den aanval schenen te twijfelen. Hij streed in dezen laatsten slag, schoon door vele verlaten, tegen de groote overmagt met een' heldenmoed, een beter lot waardig. De groote kerk te *'s Hage* prijkt met zijne prachtige tombe. Bij zijne gemalin Agnes van Renesse van der Aa liet hij 3 kinderen achter. — Zijn zoon

WASSENAER (JACOB VAN), heer van *Obdam* en *Zuitwijk* enz., geb. in 1635, † 28 Mei 1714, bekleedde zóó vele posten en was heer van zóó vele heerlijkheden, dat wij ons bestek zouden overschrijden, door ze alle op te noemen. Hij heeft uitgemunt zoo in staats- als in krijgszaken en zich beroemd gemaakt bij vele bezendingen aan buitenlandsche hoven. In 1668 zond men hem als buitengewoon gezant aan den koning van

Frankrijk, om dezen geluk te wenschen met de steden in de *Spaansche Nederlanden*, welke hem bij den Akenschen vrede waren afgestaan. In 1685 behoorde hij bij het luisterrijk gezantschap naar *Engeland*, om Jacobus II geluk te wenschen met zijne komst tot de kroon, en 5 jaren later zond men hem andermaal naar *Frankrijk* om te handelen over de uitwisseling en het losgeld der krijgsgevangenen; ook bevorderde hij de belangen van den staat aan de Duitsche hoven, waarbij de keurvorst van den *Paltz* hem begiftigde met den titel van graaf voor zich en zijne nakomelingen. Intusschen zien wij hem ook het krijgstooneel betreden; hij woonde met zijn regement ruiterij den veldslag bij te *Senef*, nam deel aan den slag bij *Neerwinden*, en als lt.-genéraal aan de belegering van *Bonn* in Mei 1703. Dat de hertog van Marlborough boven hem gesteld werd als opperbevelhebber des legers, kon hij moeijelijk verkroppen; en toen hij in 't gevecht bij *Ekeren*, in Julij van 't gemelde jaar, zijnen hem toevertrouwden post moest verlaten, na te vergeefs om hulptroepen verzocht te hebben, werd hem dit door zijne vijanden als een groote misstap aangerekend; doch Wassenaer wist zich te verdedigen en de Staten van *Holland* spraken hem vrij van alles wat hem ten laste gelegd werd. Toen echter de verwachte bevordering niet volgde, om in de plaats van Athlone tot veldmaarschalk benoemd te worden, en de keus viel op Ouwerkerk, den vriend van Marlborough, nam hij zijn ontslag en schijnt tot aan zijn' dood een ambteloos leven geleid te hebben. Van wege de ridderschap was hij sinds 1690 curator der Leijdsche hoogeschool, gehuwd met Adriana Sophia van Raesfeldt, eene erfdochter, waardoor de heerlijkheden *Twickel*, *Laage* enz. in zijn geslacht kwamen.

WASSENAER (WILLEM VAN), heer van *Ruijven* en *Starrenburg*, geb. in 1650, † 6 Aug. 1723, zoon van Pieter van W. en Anna van Cats, had zitting in 't collegie van gecommitteerde raden, en bekleedde met lof onderscheidene ambten. Als eerste en oudste lid der ridderschap van *Holland*, werd hij in 1720 groot zegelbewaarder en stadhouder der leenen van *Holland* en en in 't volg. jaar met anderen in de commissie benoemd tot herstel der geldmiddelen van *Holland*. Het rapport, dat den 24 Mei 1724 uitgebragt werd, is op nieuw uitgegeven met het belangrijk Rapport van Goldberg en anderen, in Dec. 1797. In 1682 had hij den staat ook gediend als gezant aan 't Fransche hof en zich bijzonder gekweten voor Willem III ten opzigte van het prinsdom *Oranje*, dat met verbeurdverklaring werd bedreigd. Zijn' post als curator der Leijdsche hoogeschool van

wege de ridderschap, bekleedde hij met lof. Bij Josina van der Does liet hij verscheidene kinderen na.

WASSENAER (AREND VAN), heer van *Duvenvoorde* enz., ruwaard van *Putten*, was de zoon van Jacob v. W. en Jacoba van Lijere, geb. in 1669, † 15 Dec. 1721. Hij werd beschreven in de ridderschap van *Holland* en was als zoodanig president van de rekenkamer der grafelijkheids-domeinen. Bovendien was hij hoogheemraad van *Schieland*, drossaard van de stad en baronnije van *Breda*, baljuw van *Hulst* en *Hulster-ambacht*. Met van Borsele van der Hooge zag hij zich in 1714 tot buitengewoon gezant benoemd aan het hof van *Engeland*, om George I als koning te begroeten. Dit gezantschap is merkwaardig, wijl het door 2 secretarissen bediend werd, welke later zulk een' beroemden naam hebben verworven: Justus van Effen en Willem Jacob 's Gravesande. Later in 1716 sloot hij aldaar een verbond voor dezen staat ter vernieuwing en bevestiging van vorige verdragen. Een onverwacht toeval maakte een einde aan zijn leven, en hij liet bij zijne echtgenoot Anna Margaretha Bentinck vele kinderen na.

— (FREDERIK HENDRIK VAN), heer van *Katwijk* enz., geb. in 1701, † 1771, was in onderscheidene betrekkingen werkzaam, na te *Utrecht* het meesterschap in de regten verkregen te hebben. Hij werd raadsheer in 't hof van *Holland*, later in de ridderschap beschreven, en had, vooral in de jaren 1747 en 48, door zijne bekwaamheid veel invloed op het binnenlandsch bestuur. De stadhouder zond hem toen naar *Rotterd.*, om de regering tegen oproerige heethoofden te handhaven; terwijl men hem kort daarop naar *Aken* afvaardigde tot den vredehandel; ook gebruikte men hem tot de buitengewone verandering der regering in de Hollandsche steden. Als lid der commissie tot herstel der finantiën, werd in Nov. 1750 door hem een lezenswaardig rapport uitgebragt, te vinden met het bovenvermelde van Willem v. W., in 't 2de deel van 't Groot Rapport van Goldberg. Hij behoorde tevens met 7 andere regenten onder de voogden van prins Willem V, en was gehuwd eerst aan Anna Sophia van Wassenaer Duvenvoorde en daarna aan J. J. J. van Wijhe tot Echteld.

— (UNICO WILLEM Graaf VAN), heer van *Twickel* enz., zoon van den reeds vermelden Jacob v. W. en Sophia van Raesfeldt, geb. in 1696, † 9 Nov. 1766, eerst beschreven in de ridderschap van *Overijssel* in 1717, ging later (1724) tot die van *Holland* over. Veelvuldige eerambten en titels vielen hem ten deel, waartoe geboorte, rijkdom en bekwaam-

heden hem den weg baanden. Hij verklaarde zich tegen de verheffing van den prins van Oranje tot stadhouder en werd in vele buitenlandsche bezendingen gebruikt. In 1744 benoemden hem de Staten-generaal tot gezant naar *Frankrijk*, om tevens de geschillen tusschen *Frankrijk* en *Engeland* te bemiddelen. Zonder goed gevolg teruggekeerd, werd hij naar den keurvorst van *Keulen* afgevaardigd, om dien verbonden te houden aan het belang van 't huis van *Oostenrijk*. In ééne maand volvoerde hij zijnen last naar wensch, en reisde in het volgende jaar op nieuw naar *Bonn*, om den vrede tusschen de hoven van *Weenen* en *Munchen* te bevorderen, waarin hij slaagde, zoo wel als bij een verdrag tot het leveren van 7000 manschappen. In 't begin van 1746 vertrok hij andermaal als gezant naar *Frankrijk*, ten einde de gekrenkte vriendschap te herstellen en eene bevrediging te bewerken. In hetzelfde jaar was hij als gevolmagtigde der Algem. Staten tegenwoordig op het congres te *Breda*, doch zijn handel, zoo wel hier als te *Parijs*, liep vruchteloos af. Dat de haat van 't graauw tegen hem werd gaande gemaakt door hen, die den oorlog zochten, blijkt uit de vele plak- en strooibrieven enz., te vinden in het *Praaltooneel van Neêrlands wonderen*. Bij 't klimmen der jaren verminderden zijne geestvermogens, zoodat hij zich aan vele zaken moest onttrekken. Hij was ten jare 1723 in 't huwelijk getreden met Dodonea Lucia van Goslinga. — Van zijne 3 zonen vermelden wij

WASSENAER (CAREL GEORGE FREDERIK VAN), graaf van *Twickel*, heer van *Wassenaer*, geb. in 1733, † 14 Julij 1800, gaf blijken van uitstekende vermogens bij onderscheidene staatkundige verrigtingen. In 1758 was hij grietman van *Franekeradeel* en bekleedde aanzienlijke staatsambten, zoo in als wegens *Friesland*. Als voorzitter in den raad van state deed hij in 1764 eene belangrijke aanspraak aan prins Willem V. In 1782 benoemde men hem tot gezant naar *Weenen* en hij vertrok na het einde der onlusten in 1785 nog eens derwaarts om over het tractaat van *Fontainebleau* te handelen. In hetzelfde jaar had hij zich van zijne ambten in *Friesland* ontslagen en was lid geworden der ridderschap van *Holland*; doch in 1794 liet hij zich beschrijven in de ridderschap van *Overijssel*. Na de omwenteling van 1795 trad hij op als representant des volks van *Overijssel;* en maakte zich voor 't overige verdienstelijk op zijne landgoederen, door handel en landbouw aan te moedigen. Hij was gehuwd aan Jacoba Elisabeth van Strijen, weduwe van Dirk Trip.

— (NICOLAES à). Men is onzeker omtrent het jaar en de

plaats zijner geboorte, *Amsterdam* of *Heusden*, terwijl men zijn sterfjaar stelt in 1631. Hij studeerde op kosten der stad *Amst.*, waar zijn vader pred. werd in 1580, maar in 't zelfde jaar overleed. Hij schijnt eerst conrector der Lat. school te *Haarlem* geweest te zijn, daarna geneesheer te *Amsterdam*; en was zeer bedreven in het Grieksch, zoodat hij in die taal het beleg van *Haarlem* bezong, zoo ook dat van *Straalsond* in 1628, achter het 9de deel van zijn: *Historisch verhael* met de Lat. vertaling. Behalve met zijne practijk, hield hij zich onledig met de beoefening der geschiedenis. Behalve het eerstgemelde Gr. gedicht, uitgegeven onder den titel: *Narratio obsidionis urbis Harlemi. L. B.* 1605, zond hij in 't licht: *Ars medica ofte geneeskunst van R. Dodonaeus, van Seb. Egbertzen verrijckt, ende van hem met aanteijck. vermeerderd. Amst.* 1624. — *Chronijck ofte gedenkwaerdige gesch. van Turkije van den jare* 1395—1623. Ib. 1624, in fol. met pl. Een zeldzaam werk, waaruit blijkt dat hij met C. Haga, onzen gezant aan het Turksche hof, in correspondentie heeft gestaan. — *Historisch verhael aldergedenckweerdichste geschied. die hier en daer in Europa enz. van den beginne des jaers* 1621 *tot den Herfst toe, voorgevallen sijn. Amst.* 1622, met vervolgen. Het loopt tot 1630 en elk deel heeft een toe-eijghen-brief (soms in 't Lat.) aan voorname personen. Het is sedert 1631 vervolgd door B. Lampe, mede geneesheer te *Amst.*, bestaande het geheel uit ruim 20 deelen, meestal in couranten-stijl, terwijl er hier en daar belangrijke bijzonderheden, ook omtrent de Oost-Indische zaken, gevonden worden, die men elders te vergeefs zou zoeken. Nog wordt hem toegeschreven de: *Historie van Cath. Herprim en Christ. Theun haren man, de welcke sij op den rugghe gedragen heeft omtr.* 430 *mijlen. Ib.* 1623, voorkomende op den catalogus van J. Koning, II, 103.

WASSENAER (GERARD VAN), geb. te *Utrecht* in 1589, † 1664, legde zich aldaar, na den afloop van zijne eerste studiën, geheel op de regtsgeleerdheid toe, waarin hij den doctoralen graad ontving. Hij vestigde zich als advocaat in zijne geb.-stad, was later als notaris, secretaris en bibliothecaris werkzaam, terwijl de Staten van *Holland* hem in 1650 begunstigden met den post van notaris publiek. Hij schreef: *Praktijk judicieel, ofte instructie op de forme van procederen voor hoven en rechtbancken enz., Utr.* 1660. *Vermeerd. en verrijkt met een woordenboek van alderhande konst- en bastaert-woorden, seer nodig en dienstig tot de practijk. Ib.* 1669. — *Practijk notariael ofte instructie tot het maken en instellen aan de voornaemste instrumenten, van alderleij contracten enz. Ib.* 1661, vermeerderd en verbeterd in 1669.—

Julii Pacii isagothicorum in institutiones imperiales libri 4 etc., *Ib.* 1680, *accurante G. à Wassenaer.*

WASSENBERGH (JAN ABEL), geb. te *Groningen* 18 Jan. 1689, † 17 Julij 1750, werd door zijn vader, die aldaar advocaat was, voor de studie der talen bestemd; doch daar zijne neiging overhelde tot de teeken- en schilderkunst, nam hij daarin les bij J. van Dieren. Door vernuft en vlijt bragt hij het weldra zoo ver, dat hij eenige stukjes aardig wist te copieëren en aan jonge liefhebbers te verkoopen. Na zijn huwelijk in 1712 vestigde hij zich te *Rotterdam*, waar hij in kennis kwam met den beroemden A. van der Werff, die hem door vriendelijke teregtwijzing een juister begrip van de regelen der kunst leerde vormen. Naar zijne geb.-plaats teruggekeerd, maakte hij grooten opgang, zoodat het werk hem toevloeide. Hij schilderde historiële stukken, meerendeels tot versiering van zalen en boven deuren en schoorsteenen, waarvan vele te zien zijn in het stadhouderlijke hof te *Leeuwarden*. Ook vervaardigde hij dergelijke onderwerpen in 't klein, die in de kunstkabinetten gretig werden opgenomen. Niet minder slaagde hij in 't portrettéren van vele aanzienlijke personen. — Zijne jongste dochter

— (ELISABETH GEERTRUIDA), door hem in de kunst onderwezen, muntte weldra uit in 't schilderen van binnenhuizen met moderne beeldjes gestoffeerd, geestig en op de wijze van G. Dou uitvoerig op 't doek gebragt. Één stuk van haar verdient vooral opmerking. Het stelt een' geneesheer voor, die den pols voelt van eene jeugdige schoone, welke verliefd is; haar bleek en smachtend gelaat, de moeite die zij aanwendt om hare kwaal te verbergen voor hare ouders, uit wier gelaat de bekommering is te lezen; het onverschillig voorkomen van den arts; het gunstig en natuurlijk licht en het zachte bevallige koloriet, maken dit tafereel bijzonder belangrijk. Hoe weinig de voortbrengsels van haar penseel zijn, worden ze hoog gewaardeerd. Zij was gehuwd met den raadsheer Fockens, en overleed in hare geb.-stad *Groningen* den 15 Oct. 1782, in den ouderdom van 56 jaren.

— (EVERWIJN), geb. in *Friesland* in 1742, † 3 Dec. 1826, werd voor den geleerden stand opgeleid op de Lat. scholen te *Leeuwarden*, daarna op de Franeker hoogeschool, waar hij onder de leiding van Valckenaar en Schrader groote vorderingen maakte in de Gr. en Lat. letteren. Den eersten volgde hij naar *Leijden*, om verder van zijne lessen en die van Ruhnkenius gebruik te maken. Zóó groot was reeds de roem zijner geleerdheid, dat men hem in 1767 tot opvolger van De Rhoer naar

Deventer beriep. Hier aanvaardde hij zijn' post met eene schoone rede: *De Daventria eruditionis matre;* was er 3 jaren werkzaam, toen de Franeker hoogeschool hem aanstelde tot opvolger van zijn leermeester Schrader. Meer dan eene halve eeuw was hij haar sieraad en staafde zijn' roem door het uitgeven van onderscheidene schriften. In de *Acta lit. Societatis Trajectinae* leverde hij oordeelkundige aanmerk. op Theognis en andere oude schrijvers, bezorgde eene uitgave van 't *Gazophylacium* van Catienus en van Gedike's *Grieksch leesboek.* Hij schreef eene Lat. verhand. over den Frieschen dichter Gijsb. Jacobs, welke hij in 1793 onder zijne voorzitting liet verdedigen. De voorname inhoud dier verhand. werd later in de *Bijdragen tot den Frieschen tongval* met meer belangrijke stukken van zijne hand opgenomen. De uitmuntende overzetting van de *Levens der doorluchtige Grieken en Romeinen* van Plutarchus, met zijn' vriend en leerling H. Bosscha in 't licht gegeven, zal wel nimmer overtroffen worden. Zijne redevoering bij de viering van zijne 50jarige dienst als hoogl., d. 19 Junij 1821, zag daarna het licht, en zijne dankbetuiging aan de maagdenrei voor het eerbewijs, hem bij die gelegenheid geschonken, in hartelijke naieve Nederd. verzen, is bewaard in de *Mnemosijne*, XI 322. Ook bij and. gelegenheden tokkelde hij de Nederl. en Lat. lier. Hij was lid van 't Utr. Prov. Genootsch. en van de Maatsch. van Nederl. letterk. De koning erkende zijne verdiensten, door hem te benoemen tot lid van 't Ned. Instituut en tot ridder van de orde des Nederl. leeuws.

WASSENBURG (PETRUS), geb. te *Sliedrecht*, waar zijn vader pred. was, oefende zich te *Leijden* in de theologie. Terwijl hij zich in 1609 bij de klassis van *Z. Holland* aanbood, om haar te dienen, werd hij afgewezen en eerst in 1612 pred. te *Poortugaal* en *Hoogvliet.* Hij betoonde zich een ijverig Contra-Remonstrant. Toen de Staten in 1615 de kerkenordening van 1591, benevens de staatsbesluiten tot onderhouding van de eenigheid en vrede in de kerk wilden invoeren, bleef hij standvastig weigeren, zich daaraan te onderwerpen. In 1619 werd hij te *Amersfoort* de opvolger van den afgezetten pred. S. Naeranus en later voor eenigen tijd aan *Utrecht* bij leening afgestaan; tot hij in 1629 te *Dordrecht* eene standplaats verkreeg. Als schrijver heeft hij zich bekend gemaakt door een thans zeldzaam werkje, getiteld: *Dansfeest der dochteren te Silo, wt den woorde Godts, de oudtvad. en Heijd. autheuren met sijn behoorlijcke sauce opgedischt. Dordr.* 1641. Hij beweert hierin, dat het dansen strijdig is met het woord van God, ont-

staat uit wulpschheid en dartelheid des vleesches, dat dansscholen duivels- en zielverdervende scholen zijn, die behooren uitgebannen te worden, enz. Hij overleed 7 April 1655.

WATER (JONA WILLEM TE), geb. te *Zaamslag* 28 Oct. 1740, † 19 Oct. 1822, had tot vader WILLEM TE W., die aldaar pred. was, later te *Axel*, en zich door zijne Lat. schriften, vooral door zijne geschiedk. werken met roem heeft bekend gemaakt, zoo als: *Hist. der Reformatie van Gend. Utr.* 1756. — *Het hoogadelijk Zeeland.* 1761. — *Gesch. der Reform. v. Zeeland*, in 1766 door zijn' zoon uitgegeven. — Deze zoon, door hem in de gronden der Gr. en Lat. talen onderwezen, bezocht daarna de Lat. scholen te *Vlissingen*, en begaf zich in 1755, door aanzienlijke Zeeuwen begunstigd, naar *Utrecht*, om zich op de godgeleerdheid toe te leggen. Hier vond hij o. a. in Wesselius, Burman en Voget uitstekende leermeesters, en verdedigde in 1761 eene *Disputatio hist.-critica ad hist. sepulchri et sepulturae J. C.* Ook vertaalde hij in 't Lat. het zonderlinge leven van den pred. Jan van Haren, door zijn' vader in 't Nederd. beschreven. In de klassis van *Utrecht* tot proponent bevorderd d. 11 Maart 1761, werd hij dat jaar beroepen als pred. te *Haamstede;* 3 jaren later te *Veere* en in 1765 te *Vlissingen*. De onaangenaamheden, die hem hier buiten zijne schuld troffen, maakten hem de benoeming tot hoogl. in de wijsbegeerte en vaderl. gesch. aan de doorluchtige school te *Middelburg* hoogst welkom. In 1780 aanvaardde hij dien post met eene *Oratio de praestantia et dignitate hist. Batavae*, en bleef er 5 jaren werkzaam, toen hij het professoraat in de godgeleerdh. en kerkel. geschied. te *Leijden* aannam, waar hij zijne lessen opende met eene rede: *De studio hist. ecclesiasticae, cum disciplina theologica diligenter conjungendo.* Tweemalen bekleedde hij het rectoraat, in 1789 en 1800. De rede bij de nederlegging van het laatste: *De rebus Academiae Lugd. Bat. seculo XVIII, prosperis et adversis*, gaf hij uitgebreider onder den titel van *Narratio de etc.* in 1802 in 't licht. Door den invloed van Ruhnkenius bleef hij na de omwenteling in 1795 professor, terwijl 3 zijner ambtgenooten werden afgezet. Ook onder Lodewijk's en Napoleon's bewind hield hij zich staande en was in vele kerkelijke commissiën werkzaam. Tegen zijn' zin tot emeritus verklaard in 1815, bleef hij voortgaan met collegie te geven over de kerkel. hist., inzonderheid die des vaderlands. Uitvoeriger berigten van dezen bij uitnemendheid geleerden man, zijn te vinden in het *Levensberigt, door hem zelven vervaardigd*, en na zijn' dood volgens zijn uitersten wil uitgegeven. Daarachter komt ook

eene volledige lijst voor van zijne werken, waaruit wij de voornaamste overnemen: *Hist. van het verbond en de smeekschriften der Nederl. edelen enz.*, 1776—96, in 4 dln. Dit werk, onmisbaar voor den beoefenaar der Vaderl. geschiedenis, bevat uitvoerige berigten van de geslachten en verrigtingen der meeste verbondene edelen en is ons dikwerf te stade gekomen. *Hist. van het Zeeuwsche Genootschap der wetensch. te Vlissingen, gedrukt voor de* 10 *eerste dln.* 1769—84. — *De vaderl. hist. van Wagenaar verkort*, 1784—1800, in 4 dln. Bovendien bezorgde hij de uitgave van *P. E. Jablonskii Opuscula etc.*, *cum animadversionibus editoris*, 1804—13, in 4 tom. In tijdschriften gaf hij vele stukjes van min of meer waarde. Als werkzaam lid en voorzitter der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*, heeft hij in zijne *Aanspraken* vele levensschetsen van afgestorvene leden dier maatsch. medegedeeld, sommige meer uitgewerkt afzonderlijk uitgegeven, andere opgenomen in de *K. en Letterbode.* Verscheidene geleerde maatsch. en genootsch., zoo in- als buitenlandsche, vereerden zijne verdiensten door hem als lid aan te nemen, en Willem I door hem het ridderteeken van den Nederl. leeuw te schenken.

WATERLOO (ANTONIE), geb. te *Utrecht* of te *Amsterdam*, was een verdienstelijk landschapschilder, maar nog beroemder etser. Hij bloeide in 't midden of op het einde der 17de eeuw, en heeft vele jaren ongehuwd gewoond tusschen *Maarssen* en *Breukelen.* Zijne al te slaafsche navolging der natuur maakte zijne schilderijen stijf en droog. De beste zijn die, welke door J. Weeninx met beeldjes en beestjes gestoffeerd zijn. In het etsen van boomrijke landschappen was hij een meester, en zijne stukken blijven in achting, gelijk ook zijne teekeningen, met zwart krijt en O.-Indische inkt bewerkt. De fortuin schijnt hem, van wien geen geb.- of sterfjaar staat opgeteekend, niet gunstig geweest te zijn, daar hij buiten *Utrecht* in 't St. Jobsgasthuis overleden is.

WATERLOOS (HERMAN FREDERIK), geb. in 't begin der 17de eeuw, † in 1664, was krankbezoeker en voorzanger te *Amsterdam*, en heeft in die betrekkingen zich al ligt verdienstelijker gemaakt, dan toen hij optrad als dichter. Huijgens, de Decker, Jan Vos en andere dichters, waarmede hij in kennis stond, verheffen zijne gaven hemelhoog, waarop veel is af te dingen. Zijne gedichten komen voor achter het zeldzame werkje van Huijgens: *Ghebruik en onghebruik van 't orgel in de kercken der vereen. Nederl. Amst.* 1659. Een uitvoerig vers van hem leest men vóór de *Hist. der Waldensen van P. Gillis enz.*

Amst. 1657, met een *Slotvaers aen den Roomschen Antichrist*, dat klinkt als eene klok.

WATTIER (JOHANNA CORNELIA), geb. te *Rotterdam* 13 April 1764, † 24 April 1827, genoot — ofschoon haar vader dansmeester was — eene beschaafde opvoeding en toonde reeds in hare jeugd bijzondere neiging voor de tooneelkunst, daartoe aangemoedigd door den beroemden Corver. Door dezen in staat gekeurd, om te *Amsterdam* het tooneel te betreden, begaf zij zich omstreeks 1780 derwaarts, en zag weldra hare bekwaamheden, in 't treurspel vooral, naar verdienste gehuldigd. De natuur had haar met uitstekende gaven toegerust. Zij had eene schoone majestueuze gestalte, een' in den Griekschen vorm bevallig gelaat, een oog vol uitdrukking, en eene volle, buigzame en liefelijke stem. Nooit nam zij eene rol op zich, zonder zich vooraf naauwkeurig bekend te maken met het karakter, dat zij moest voorstellen. Haug geeft in zijne *Tooneelkundige brieven*, bl. 77, o. a. de volgende beschrijving van haar heerlijk talent: „De verrukking van het publiek zou u niet verwonderen (waarde vriend), wanneer gij het genoegen hadt haar te zien optreden als Meropé, Cleopatra, Semiramis, Electra, Jacoba van Beijeren en als Gabriela van Vergy. Tranen van deelnemend gevoel zouden langs uwe wangen rollen, als gij haar in het karakter van Elfride, bleek en krachteloos op haar gemaal zaagt nederstorten. Eene akelige rilling zou u overvallen, uw zenuwgestel op eene aandoenlijke wijze geschokt worden, als zij u slaapwandelende, met wijd opengespalkte oogen, met doodsangst op het gelaat, het licht in de eene en den dolk in de andere hand als Lady Macbeth te gemoet kwame. In de *Vrouw naar de wereld* zoudt gij haar vergeving toewenken, en den goeden Milbach om zijne goedhartigheid zegenen, terwijl gij van lagchen zoudt schateren, wanneer gij haar als Dorinde in den *Huichelaar*, of als de onnoozele Agnes in de *School voor de Vrouwen* tooveren zaagt. — Zoo vele bekwaamheden in één persoon vereenigd te zien, gaat alle verbeelding te boven." — Meer dan 25 jaren was zij de luister van den Amst. schouwburg. In 1805 vierde zij haar 25jarig jubelfeest, en werd in 1806 ook te *Parijs* toegejuicht, nadat Talma met geestdrift haar roem verkondigd had. Koning Lodewijk schonk haar groote voorregten, koningin Hortense vereerde haar een rijk garnituur en keizer Napoleon een pensioen. Zij huwde met B. W. H. Ziesenis, een bouwkundige, die haar in 1820 door den dood ontviel. In 1815 was zij genoodzaakt wegens min gunstigen staat van gezondheid, het too-

neel vaarwel te zeggen. Zij ging wonen aan de *Geestbrug* bij *den Haag*. De openbare bewijzen van hulde, bij haar leven genoten, zoo van inlanders als van vreemden, waren menigvuldig en wel verdiend. Ook bij hare plegtige begraving in de St. Jacobs-kerk te *'s Hage* ontbrak het aan geene eerbewijzingen. J. Bosscha o. a, als bestuurder der aldaar gevestigde afdeeling der Holl. Maatsch. van Fr. K. en Wet., sprak in dichtmaat eene lijkrede over haar uit, hulde doende aan de almagt van het Opperwezen, ook blijkbaar in het schitterend kunstvermogen, waarmede Wattier-Ziesenis is begaafd geweest. In welke stukken zij bijzonder uitmuntte, vermeldt de hoogl. M. Siegenbeek in zijne: *Redevoering over Wattier-Ziesenis*. Behalve J. Bosscha, hebben ook C. F. Haug (in 't Hoogd.) A. Loosjes Pz., C. Loots en J. van Walré in dichtmaat hare verdiensten bezongen.

WAUCQUIER (MATTHIAS MARTINUS DE), geb. te *Middelburg*, † in 1642, was te *Antwerpen* een naauwkeurig corrector in de drukkerij van Plantinus bij J. en B. Moret; ervaren in de Gr., Lat., Fransche, Ital. en Spaansche talen. Hij vertaalde o. a. uit het Fransch in 't Latijn: P. Bessai, *Conciones, sive conceptus theol. in omnia* 40 *Euangelia. Colon.* 1618. — *Conceptus theol. in* 4 *hominum novissimis*, van denzelfden. Ib. 1611. — *Thesaurus rerum Indicarum Petri Jarnici.* Ib. 1615, bevattende een kort verhaal van 't bedrijf der Jezuiten in de O. Indiën en and. landen, door de Portugezen ontdekt. Uit het Spaansch in 't Lat. *S. Matris Teresiae de Jesu opera.* Ib 1616. — *Exercitium perfectionis et virtutum Christianarum, auctore Alphonso Roderici è S. J.* Ib. 1625. Daarenboven heeft hij vermeerderd en verbeterd uitgegeven: *Tetraglotton sive Dictionarium Latino-Graeco-Gallico-Flandricum.* Antv. 1632.

WAVEREN (GIJSBERT VAN DER LAPPEN VAN) of LAP VAN WAVEREN, geb te *Weesp* in 1511, † 4 Jan. 1574. Zijn vader, burgemeester van deze plaats, zond hem te *Naarden* op de Lat. school onder de leiding van den bekenden L. Hortensius; waar hij zulke vorderingen maakte, dat hij te *Zierikzee* eenige jonge lieden in de gronden der Lat. taal kon onderwijzen. Vervolgens begaf hij zich naar *Leuven*, om zich op de geneeskunde toe te leggen. Hier was hij een geliefd leerling van R. Gemma; en om zich verder te bekwamen, vertrok hij naar *Bologne*, waar hij in Oct. 1545 den doctoralen graad in de medicijnen verwierf. In zijn vaderland teruggekeerd, vestigde hij zich als geneesheer te *Kampen*, later te *Utrecht*, waar hij in 't huwelijk trad met Jacoba van Westreenen, bij welke hij één zoon naliet.

Men heeft van hem *Institutiones grammaticae. Antv.* 1539, en eene *Lat. elegie* voor den *Commentarius* van L. Hortensius op de *Aeneide* van Virgilius.

WAVEREN (GIJSBERT VAN DER LAPPEN VAN), zijn kleinzoon, geb. te *Utrecht* op het einde der 16de eeuw, begon zijne regtsgel. studiën te *Leuven*, daarna te *Douai*, waar hij doctor in de regten werd. Hij sleet zijne dagen te *Utrecht;* was een geleerd man, bijzonder ervaren in de oudheden van zijn vaderland. Zijn sterfjaar schijnt onbekend. Hij bezorgde eene nieuwe uitgave met aanteek. van *Corpus hist. Trajectinae cum not. Buchelii* van Beka en Heda etc. *Traj.* 1643 in fol. Paquot geeft eene lijst der bijzonderheden daarin te vinden. Daarenboven zond hij in 't licht: *Observationes de morte Alb. Pighii contra J. Gerhardum prof. Jenensem etc.* Ook bestaat er van hem een' brief aan J. Pontanus, opgenomen in de *Syll. epistolarum A. Matthaei*, ep. 167, en hij was Val. Andreas behulpzaam in het opstellen van zijne *Bibliotheca Belgica.*

— (ANTONIE OETGENS VAN), heer van *Waveren*, *Bootshol* enz., ridder, geb. te *Amsterdam* in 't laatste gedeelte der 16de eeuw, † in 1659, bekleedde verschillende bedieningen in zijne geb.-stad en in den staat, ook meermalen de burgemeesterlijke waardigheid, voor 't eerst in 1626. In 1631 zond men hem met de Beveren en Schaffer in ambassade naar *Denemarken* en tevens naar *Hamburg.* In 1650 behoorde hij met P. Hasselaar tot de bezending aan prins Willem II te *Gorinchem*, om dezen de komst in de stad *Amst.* af te raden en de meening der stadsregering open te leggen. Hoezeer hij in achting en vertrouwen stond, is blijkbaar uit zijne benoeming tot gezant naar het Noorden ter bemiddeling van den vrede tusschen *Polen* en *Zweden;* als ook uit zijne verkiezing tot een der 5 raden, die in 1654 voor de veiligheid en zekerheid van *Amsterdam* zouden zorgen. Ook behoorde hij tot de commissie ter bevordering van den bouw van 't nieuwe stadhuis. Hij liet zich in 1637, met anderen, door den keizer beleenen als heer van *Ameland;* en was gehuwd met Anna Spiegel.

WAVEREN (GERARD BORS VAN), geb te *Amsterdam* in 1639, † 23 Nov. 1693, werd sedert 1658 in stedelijke bedieningen gebruikt, bij de buitengewone verandering der regering in 1672 tot raad benoemd en elf jaren later tot burgemeester. Hij ontving in 1683, in 't Heeren-logement, met zijn ambtgenoot N. Opmeer, den stadhouder Willem III, die zich aan 't hoofd eener bezending gesteld had om te handelen over de werving der 16,000 manschappen, waartoe die van *Amsterdam* niet over-

helden. In 1685 voerde hij, volgens d'Avaux, eene stoutmoedige taal in het geschil tusschen den prins en de regering van *Dordrecht* over de nominatie van de *goede lieden van achten*, waarbij de Amsterd. regering de partij van Dordr. trok. In verscheidene staatscollegiën had hij zitting.

WEBBERS (ZACHARIAS), een verdienstelijk portretschilder, van wien weinige bijzonderheden bekend zijn. Vele zijner afbeeldingen van voorname personen zijn door Suijderhoef en Gunst gegraveerd; ook vindt men in sommige kunstverzamelingen teekeningen van zijne hand. Bovendien houdt men hem voor den schrijver van een boekje, getiteld: *De ware oorsprong, voort- en ondergang des satans* enz., onder den pseudoniem *Johan Adolphsz.*, te Amst. in 1695 verschenen, de 4de druk in 1729. Ook maakt I. le Long in zijne *Boekzaal des Nederd. Bijbels* gewag van eenen ZACHARIAS WEBBER als uitgever van *'t N. Test. van M. Luther. Amst.* 1648. — Een plaatsnijder J. WEBBERS, welligt zijn broeder, heeft onderscheidene kerken en openbare gebouwen te *Amsterdam* gegraveerd en in 1656 met eene beschrijv. in 't Nederd. en 't Fransch in 't licht gezonden.

WEEDE (JOHAN VAN), heer van *Oud-Weede*, geb. te *Utrecht* in de laatste helft der 16de eeuw, † 1 April 1658, was van 1624 af werkzaam in het stadsbestuur, en bekleedde aldaar bij afwisseling de meeste eerambten, ook dat van burgemeester. Als afgevaardigde ter vergadering der Staten-generaal had hij veel invloed op het bestuur der algemeene zaken en werd tot de gewigtigste zendingen gebezigd. Hij was o. a. in 1631 een der gecommitteerden van gemelde vergadering, die de destijds hoogloopende geschillen in *Friesland* poogde te beslechten, en zich ten dien einde van krijgsvolk deden vergezellen. Het volg. jaar vertrok hij met C. van Teresteijn naar *Zeeland*, om over zeezaken te handelen; terwijl men hem in 1641 met Boreel en Sonk naar *Denemarken* zond ter handeling over de Sondsche tollen. Hij was 2 malen gehuwd. Zijn zoon uit het 1ste huwelijk was

— (EVERHARD VAN), heer van *Weede*, *Dijkveld*, enz., geb. te *Utrecht* in 1626, † 5 Junij 1702, vond gelegenheid zich in de staatkunde te oefenen, door opgenomen te worden in het gevolg van den gezant Godart van Reede tot den vredehandel te *Munster* in 1646. Gedurende het tijdvak der stadhouderlooze regering was hij een aanhanger van de de Witten; bekleedde eenige binnenlandsche posten met trouw en ijver, en werd in 1672 naar *Engeland* gezonden, om den koning van zijne verbindtenis met *Frankrijk* af te trekken; 't geen vruchte-

loos was. In 't vaderland teruggekeerd, vond hij de de Witten vermoord, en het gewest *Utrecht*, waarin zijne bezittingen lagen, in Fransche handen. Hij begaf zich derwaarts en bewees gewigtige diensten, door moedig zijne stem te verheffen tegen de veelvuldige schendingen van 't verdrag, waarop zich dit gewest had overgegeven. Doch deze vervulling van zijn' burgerpligt haalde hem het ondankbaar oordeel op den hals, dat hij met den vijand heulde. Bij de wederaanneming der 3 veroverd geweest zijnde gewesten, in 1674, werd hij van alle ambten ontslagen. Doch Willem III wist weldra van zijne bekwaamheden gebruik te maken in belangrijke posten en zendingen. Hij handelde o. a. in 1678 te *Brussel*, om *Spanje* tot het sluiten van den vrede te *Nijmegen* over te halen; daarna met Boreel te *Parijs*, ter bevordering van den algemeenen vrede. In 1685 vertrok hij naar *Engeland*, niet slechts om Jacobus II met zijne troonsbeklimming geluk te wenschen, maar ook om onder de hand, de belangen van den prins van Oranje te behartigen, daarin geholpen door den Utrechtschen theol. hoogl. H. Witsius, die de Britsche Protestanten overtuigde van 's prinsen ijver voor de godsdienst. Nog meer deed van Weede zulks in zijn 2de gezantschap, toen hij zich van de Engelsche predikanten bediende, om 's prinsen karakter en godsdienstbegrippen bij de natie in een gunstig licht te stellen en zoo bevorderde hij aldaar de groote omwenteling van 1688. Ook daarna was hij de man, die er het zijne aan toebragt, dat de kroon aan Willem en Maria werd aangeboden. Nog lang bleef hij met Witsen buitengewoon ambassadeur in *Engeland;* bezorgde de voldoening der voor den overtogt gedane verschotten en toonde zich in velerlei opzigten het vertrouwen waardig, waarmede men hem vereerde. Bij de vermaarde Haagsche bijeenkomst der bondgenooten tegen *Frankrijk* in 1691, was hij tegenwoordig en afgevaardigde tot den Rijswijkschen vredehandel in 1697. Twee jaren later ontdekte zijn doorzigt de slinksche streken van het Fransche hof, omtrent de Spaansche opvolging, terwijl het met onzen staat en *Engeland* onderhandelde. Zijne wijsheid bleef hem tot in hoogen ouderdom bij, als ook zijne werkzaamheid, die hem nimmer het belang der zaken aan de vermaken des levens deed opofferen. Na 's konings dood nam hij nog den last op zich, om de verbonden van den staat met Anna te vernieuwen; doch de dood belette hem de uitvoering. Daar hij curator der Utr. hoogeschool was, vereerde Burman hem met eene uitstekende lofrede. Hij was matig en belangeloos, zoodat hij de titels en schatten, door Willem III hem

aangeboden, van de hand wees. De kinderen, bij zijne vrouw Johanna de la Chambre verwekt, zijn alle vroeg gestorven.

WEELING (ANSELMUS), geb. te *'s Hertogenbosch* 21 Nov. 1675, † 29 Nov. 1747, werd door zijn' vader, die den staat als krijgsman diende, als leerling besteed bij eenen onbekwamen portretschilder. Daar hij weldra zijn' meester overtrof en diens afgunst gaande maakte, vertrok hij naar *Middelburg*, waar hij gelegenheid vond verdienstelijke kunstwerken te zien, zoodat de moed hem ontzonk, om het als schilder ver te brengen. Van zijn besluit om zich naar *O. Indiën* te begeven, kwam hij terug door een' kunstkooper, die hem fraaije stukken te copiëren gaf; 't welk hij met zoo veel lust en ijver uitvoerde, dat hij in 2 jaren tijds er in slaagde kabinetstukjes in den trant van Schalken of van der Werf te vervaardigen, welke hem een' rang onder de goede schilders bezorgden. Jammer dat de aanmoediging en begunstiging, die hij genoot, hem aan zijne zucht tot uitspatting te veel deden toegeven, zoodat hij niet slechts in de algemeene achting daalde, maar ook zijne kunst en inkomsten den kreeftengang gingen. Naar zijne geboorte-stad teruggekeerd, alwaar hij in 't huwelijk trad, vervolgde hij zijne losbandige leefwijze en overleed in bekrompene omstandigheden.

WEEMEN (BERNARDUS VAN), geb. te *'s Hage* in 1763, † 27 Sept. 1803, volbragt zijne acad. theologische studiën te *Leijden;* trad eerst op als predikant bij de Herv. gemeente te *Akersloot* in *N. Holland*, vervolgens te *Oosterland* in *Zeeland* en eindelijk in 1793 te *Leeuwarden.* Hij was een ijverig Evangeliedienaar, die bijzonder werk maakte van cathegetisch onderwijs. Hij hanteerde ook bij sommige huiselijke en godsdienstige feesten de Nederd. lier, en sloeg een' eenvoudigen, gemoedelijken toon aan. Van het bundeltje, getiteld: *Iets tot stichting*, *Leeuw.* 1802, bestemde hij de opbrengst voor het bijzonder onderwijs in de godsdienst, 't welk aldaar des zondags aan behoeftigen gegeven werd. Op blz. 28 lezen wij een: *Slotzang op eene leerr. over Phil. I: 22b*, en vinden dien gewijzigd en verkort terug in 't 19de der *Evang. gezangen;* zoo is het ook gelegen met den *N. Jaars-zang*, bl. 20, waarvan eenige coupletten zijn opgenomen in Gezang 162. Nog gaf hij uit: *Orde van gezangen, bij eene godsd. oefening op Pinksteren.* En *Psalmen en gezangen geschikt voor de plegtige viering van het Paaschfeest. Leeuw.* 1806, ten voordeele der Diaconie-armen. Bij het Depart. *Leeuwarden* der Maatsch. tot nut van 't algemeen was hij dikwijls voorzitter en in de betrekking van schoolopziener was hij insgelijks nuttig werkzaam. Eene zijner vrien-

dinnen B. D. S. wed. v.. H. vereerde zijne nagedachtenis met een' treffenden lijkzang.

WEENEGEM (PEDRUS ADOLPHI VAN), geb. te *Middelburg*, was in 't laatste gedeelte der 17de eeuw pred. te *Groede*. Geene levensbijzonderheden vinden wij van hem opgeteekend, maar wel dat hij schrijver was van 2 ascetische werken, getiteld: *De twee getuigen van onse aen-neminghe tot kinderen Godts*, *zijnde Godts geest en onse geest enz.* 2 *dln. Middelb.* 1682 in 4to. — *De rijcke en salige erfnisse van Godts kinderen. Amst.* 1685 in 8vo. In H. S. heeft hij nagelaten: *Den bedeckten mensch ontdeckt* enz. (een traktaat in 3 dln. verdeeld) 1687 in 4to.

WEENINX (JAN BAPTISTA), geb. te *Amsterdam* in 1621, † 1660, verloor vroegtijdig zijn' vader (een ervaren bouwmeester) en werd door zijne moeder eerst bij een' boekverkooper, daarna in een' lakenwinkel besteed. Maar zijn lust voor de teeken- en schilderkunst maakte hem afkeerig van elk ander bedrijf. Hij leerde de beginselen van 't teekenen bij een' min verdienstelijken schilder J. Micker, later en beter te *Utrecht* bij den beroemden A. Bloemaart, waar hij weldra zulke vorderingen maakte, dat men hooge gedachten van hem begon te krijgen. Om zich in de schilderkunst te oefenen, nam hij N. Moijaert tot leermeester, bij wien hij 2 jaren toefde en wiens stukken hij zoo naauwkeurig wist na te bootsen, dat men ze bezwaarlijk kon onderscheiden. Op 18jarigen leeftijd huwde hij de dochter van den landschapschilder G. Hondekoeter, waardoor zijn reislust eenigen tijd werd tegengehouden: doch na verloop van 4 jaren kon hij dien niet langer wederstaan. Hij moest en wilde Italië bezoeken, met belofte aan zijne vrouw en verwanten, dat hij binnen 4 maanden zou terugkeeren. Doch die maanden werden zoo vele jaren; want te *Rome*, waar zijne kunstvaardigheid weldra bekend werd, vond hij zoo veel aanmoediging en overvloed van werk, dat hij zich moeijelijk vroeger kon losrukken. De kardinaal Pamfilio, die hem beschermde en ook in de gunst bragt van paus Innocentius X., wilde vanzijn vertrek niets hooren. Men streelde zijne vrouw met het vooruitzigt op een' voordeeligen post voor haren zoon, indien zij wilde overkomen; maar door hare bloedverwanten daarvan afgeschrikt, besloot Weeninx zijne vrouw af te halen, onder belofte aan den kardinaal van spoedige terugkomst. Doch te *Amsterdam* gekomen, werd hij door zoo velen aangezocht om voor hen te schilderen, dat ook weldra de belofte, aan den kardinaal gedaan, in den wind verstoof. Daarop verkoos hij *Utrecht* tot woonplaats, en leverde onderscheidene schoone

kunststukken, die zijn' roem verhoogden; maar daar velen zijne verkeering zochten, wijl hij een wellevend en aangenaam mensch was, ging hij, om ongestoorder te kunnen leven en werken, op het oud-adelijk huis *ter Meij* wonen, 2 uren boven *Utrecht* gelegen, waar hem 3 jaren later de dood verraste. Weinige schilders hebben, zoo als hij, in onderscheidene kunstvakken te gelijk uitgemunt. Hij schilderde historiestukken, binnenhuizen, landschappen, zeehavens, portretten, doode en levende vogels en andere dieren. Zijn koloriet was (volgens Immerzeel) warm en aangenaam, zijn penseeltoets vrij en geestig; en hij wist in zijne ordonnanties groote verscheidenheid te brengen. Bovendien ging het werk hem vlug van de hand en vervaardigde hij doorgaans kloeke stukken. Immerzeel schrijft de 3 stukken met dood wild, waarmede het Amst. Museum pronkt, aan hem, maar de *Aanwijzing* schrijft ze aan zijn' zoon Jan toe. Nog worden zijne schilderijen tot zeer hooge prijzen gekocht.

WEENINX (JAN), zijn zoon, geb. te *Amsterdam* in 1644, † 20 Sept. 1719, heeft niet minder geschitterd dan zijn vader, door wien hij in de kunst onderwezen werd. Ofschoon hij dezen op 16jarigen leeftijd verloor, had hij zich toch diens stijl zoo eigen gemaakt, dat hun penseelwerk wel eens verwisseld wordt. Naderhand heeft hij daarin eenige verandering gebragt, met behoud van een helder en aangenaam koloriet. Behalve dat hij ook landschappen, bouwvallen, vruchten, bloemen en portretten vervaardigde, heeft hij inzonderheid een' onsterfelijken roem verworven in het schilderen van dood en levend wild. Joh. Wilhelm, keurvorst van den *Paltz*, die voedsterheer van alle kunsten en wetenschappen, wist hem in zijne dienst te lokken en onbekrompen te beloonen. Onder de kapitale werken, die hij voor dezen vervaardigde, moeten vooral geteld worden de schilderstukken in 3 zalen op het lustslot te *Bensberg*, waarvan eene beschrijv. voorkomt in de *Gesch. der vaderl. schilderkunst* van R. van Eijnden en A. v. d. Willigen, I, 440 enz. Ook te *Amsterdam* heeft hij in een paar zalen heerlijke stukken geschilderd en het Haagsche Museum, waarschijnlijk ook dat van *Amst.*, en eenige kabinetten te *Londen* prijken met zijn penseelwerk. Menig Engelsch Lord heeft er zijne schatten veil voor.

WEHARD (JACOBUS). Van dezen staat ons niets anders opgeteekend, als dat hij Evang.-Luthersch pred. was, eerst te *Bodegraven*, toen te *Alkmaar*, het laatst te *Enkhuizen*, waar hij stierf in 1718, en dat hij uitgaf: *Zions vreugdentyt over hare*

verlossinge en uijtgang uijt Babel in 't jaar 1517, en uit 't Hoogd. vertaalde: D. Hendr. Muller's *Geestelijke verkwikkende uuren, ofte* 300 *huijs- en tafel-aandagten Enkh.* 1700.

WEHMEIJER (W. F), geb. in 1818, † 29 Junij 1854 te *Amsterdam*, heeft zich als graveur gunstig bekend gemaakt, in eene serie van portretten, door Buffa uitgegeven, waarvan vele zich onderscheiden door goede gelijkenis en gelukkige bewerking. Zijne menigvuldige kleine plaatjes voor prachtjaarboekjes als anderszins, droegen meestal den stempel van veel talent; soms echter waren ze oppervlakkig, 't welk men zou kunnen toeschrijven èn aan meerdere haast in de bewerking èn aan zijne, vooral in de laatste jaren zwakke gezondheid. Zijn lijk werd door de leden van *Arti et Amicitiae* en eenige deelnemende vrienden in de *Westerkerk* plegtig ter aarde besteld.

WEILAND (PIETER), geb. te *Amsterdam* 5 Nov. 1754, † 26 Jan. 1841, moest reeds in zijne vroegste jeugd 's vaders leiding missen en met zijne moeder naar *Kampen*, vervolgens naar *Gouda* verhuizen, waar de leergierige knaap het eerste onderwijs genoot in de oude talen. Geschikt geacht voor het academisch onderwijs, vertrok hij naar *Leijden*, om zich tot de predikdienst te bekwamen bij de Gereformeerden, in het Staten-collegie aldaar. Wijl hij zich echter met sommige leerstellingen niet kon vereenigen, vervoegde hij zich bij de Broederschap der Remonstranten; werd in 1781 eerst te *Woerden*, 2 jaren later te *Utrecht* en laatstelijk in 1786 pred. te *Rotterdam*. Vele jaren was hij hier met vrucht en lof werkzaam, tot in 1828, toen eene verzwakking van 't gezigt hem noodzaakte zijn' post neêr te leggen; welke verzwakking naderhand tot blindheid oversloeg. In 1790 kwam hij in aanmerking voor professor aan 't seminarium der Remonstr. te *Amst.;* 8 jaren later stelde het Uitvoerend Bewind der Bat. Republiek hem aan tot agent van binnenlandsche zaken, waarvoor hij bedankte, even als in 1815 voor het professoraat in de Nederl. letterk. aan de Utr. hoogeschool. Teijlers Godgel. Genootschap bekroonde met den zilveren eerepenning zijn antwoord op de vraag: *Hoe zal men den grondregel der Protestanten, dat ieder Christen, zijns verstands magtig, geregtigd en naar vermogen verpligt is om in zaken van Godsd. voor zich zelven te oordeelen, best verklaren en deszelfs aannemelijkheid bondigst bewijzen?* Zijne *Leerred. naar de behoefte van onzen tijd. Rott.* 1794, rangschikken hem onder de welsprekende kerkleeraars. Doch vooral onderscheidde hij zich als taalkundige, o. a. door zijn *Nederd. taalkundig woordenboek*, waarvan het 1ste stuk in 1790 en het

elfde of laatste in 1811 te *Amst.* verscheen. Hierdoor bewees hij zijne bevoegdheid voor den last, hem opgedragen, om eene *Nederd. spraakkunst* op te stellen, welke in 1805 te *Amst.* het licht zag. Verder gaf hij: *Handwoordenboek voor de spelling der Holl. taal.* 1812. — *Kunstwoordenboek* enz. met vervolg, 2 dln. 1824. — *Woordenboek der Nederd. Synonimen*, bewerkt met Landré in 3 dln. 1825. Behalve van 't Nederl. Instituut 2de kl., was hij sedert 1789 lid der Maatsch. v. Nederl. letterk. te *Leijden.*

WEILLE (FREDERICUS RAGSTAT à). Wij schrijven dezen naam zoo als die staat voor één zijner werken; anderen noemen hem F. RAPSTAT VAN WEILO of RACHSTAD VAN WEIJLE. Hij was een geleerde Jood, uit *Kleefsland* geboortig in 1648, die als Rabbi bij zijne geloofsgenooten werkzaam was, doch van de waarheid der Chr. godsd. overtuigd, deze openlijk beleed en zich in de Herv. gemeente te *Kleef* liet doopen, met den naam van *Fredericus*, naar den keurvorst van *Brandenburg.* Van dezen overgang op 23jarigen leeftijd gaf hij rekenschap in een Lat. werkje, waarvan wij den Nederd. titel zullen opgeven: *Helder toneel, vertoonende den waaren Messias onzen Heer J. C. en deszelfs eere verdeedigende tegen de beschuldigingen der Jooden, of Rabbijnen in 't algemeen, bepaaldelijk tegen R. Libman Nitzachon. Amst.* 1683, met bijzonderheden omtrent den valschen Messias Sabathai Tzebbi, die voornamelijk in *Turkije* groot gerucht gemaakt had. Later was hij predikant in de Herv. gemeente te *Spijk* bij *Gorcum*, waar hij 10 Febr. 1686 een' Portugeeschen Jood doopte, die, door 't gemelde werkje en andere zijner schriften van de waarheid der Chr. Godsdienst was overtuigd geworden. Zijne leerr. bij die gelegenheid over Ps. II: 6 is gedrukt. Van *Spijk* vertrok hij naar *Ossenisse*, waar hij welligt in 1720 is overleden. Behalve de genoemde gaf hij o. a. in 't licht: *Vertoogh van het genaden-verbond gelijck het van Jehova, d' Engel des verbonds en des Testam. Israël is voorgestelt en met hun opgerecht in de* 10 *woorden op Sinai* enz. *Amst.* 1683. Dan worden hem ook nog toegeschreven *Noachs prophetie.* — *De geluckstaat des N. Test.* — *De heerlijkh. van J. C.* — *Jezus de ware Godt.*

WEIS (ANDREAS), geb. te *Bazel* 24 Oct. 1713, was aldaar hoogl. in het natuur- en volkenregt, toen men hem in 1747 in dezelfde betrekking te *Leijden* beriep, waar hij dien post aanvaardde met eene rede *De praesidiis quibus instructum esse oportet juris publici Germanici interpretum.* Bij het nederleggen van 't rectoraat in 1753 sprak hij: *Pro institutione nobilium aca-*

demica. In 1760 benoemde hem de hertog van *Brunswijk* tot onderwijzer van den jeugdigen prins van Oranje, Willem V; hij verkreeg van curatoren een eervol ontslag met den titel van prof. honorarius. Bij de aanvaarding van 't stadhouderschap door gemelden prins hield Weis op last van den acad. senaat eene redevoer. tot begroeting van den prins, en keerde weldra naar zijn vaderland terug. Behalve de genoemde orationes, heeft men van hem: *Disputationes de usu aequitatis in interpretatione legum. Bas.* 1737. *De jure victoriae.* Ib. 1738. En *De bello hominis privati.* Ib. 1742. Het jaar van zijn overlijden is ons onbekend.

WELDEREN (JOHAN VAN), heer van *Ubbergen*, *Valburg en Oudenhoorn*, geb. in 1659, † 24 Junij 1726, was ambtman, rigter en dijkgraaf van *Nederbetuwe*, als lid der ridderschap beschreven in 't kwartier van *Nijmegen*, en vertegenwoordigde *Gelderland* in de vergad. der Staten-generaal. Hij bediende aanzienlijke commissiën, zoo in als buiten dat gewest; was zeer geacht bij prins Willem III, die zijne wijsheid en kunde dikwijls raadpleegde, en teekende als gecommitteerde der Algem. Staten op 28 Mei 1709 de voorloopige voorwaarden tot vrede, die echter geen dadelijk gevolg hadden. Van 1720 af was hij curator der Geldersche hoogeschool. — Zijn zoon

— (BERNARD Graaf VAN), heer van *Ubbergen*, *Hemmen* enz., geb. in 1700, † 1770, had tot gouverneur of leidsman zijner letteroefeningen den beroemden J. van Effen, gedurende zijn verblijf op de Leijdsche hoogeschool. Hij bekleedde te *Utrecht* o. a. de waardigheid van burgemeester, na in 1723 zitting genomen te hebben in de ridderschap van *Nijmegen.* In 1727 zond men hem met K. Sylvius in buitengewoon gezantschap naar *Engeland*, om George II wegens zijne komst op den troon geluk te wenschen; en de bestaande verdragen te bekrachtigen. Bij deze gelegenheid bevorderde hij van Effen tot secretaris en betoonde hem later in vele opzigten zijne erkentelijkheid. Onafgebroken bleef hij in 't bewind, ook als stadhouder der leenen en voogd van den lande van *Valckenburg.*

WELEVELD (LOUIS ALEXANDER VAN), geb. in 1799, † 31 Dec. 1853 te *'s Hage.* Bij het collegie van den hoogen raad van adel geplaatst, vervulde hij viermalen de betrekking van heraut van wapenen: bij de begrafenis der gemalin van Willem I, bij de inhuldiging van Willem II en III en bij de begrafenis van Willem II. Onder de leiding van den toenmaligen voorzitter des hoogen raads van adel, W. A. baron van Spaen, maakte hij zijne studie van heraldieke en genealogi-

sche nasporingen, met dit gevolg, dat hetgeen de archieven hier te lande en in *Belgie* over die wetenschap bevatten, hem meestal bekend was, terwijl hem zelden zijne nasporingen mislukten. Van blijvende waarde zijn 2 zijner werken: *Het algemeen Wapenboek van het koningrijk der Nederlanden*, dat, in 1829 begonnen, eerst in 1836 voltooid werd, niet zonder geldelijke opoffering, ten gevolge van het verlies der Belgische inteekenaars. Het bevat 204 platen in fol., waarop 1200 familie-wapens zijn afgebeeld. *Het handboek van den Nederl. adel*, met een' tekst, waarin, behalve eene inleiding over en de wettelijke bepalingen aangaande den adel, de naamlijst dergenen gevonden wordt, die bij den Nederl. adelstand erkend of daarin verheven zijn, eene beschrijving der familie-wapens, en eene lijst der heraldieke termen. Dit boek, dat 483 wapens bevat, is in 1848 voltooid; terwijl van beide werken sedert een vervolg is uitgekomen. Bij de opheffing van den hoogen raad van adel werd Weleveld op wachtgeld geplaatst en daardoor aan zijn' geliefdkoosden werkkring onttrokken.

WELL (DIRK VAN), geb. in 1645, leefde nog in 1725. Wij weten van hem niets anders mede te deelen als dat hij in 1720 te *Utrecht* liet drukken een bundeltje *Stichtelijke gedichten*, vol mystieken onzin, waarin hij o. a. op zijn 80sten verjaardag als zegen over zich afsmeekte: „dat hij mogt groeijen als een mestkalf!"

— AZ. (ARNOLDUS VAN), geb. te *Dordrecht* 4 Jan. 1772, † 3 Jan. 1818, was de afstammeling eener familie aldaar, welke in vroeger tijd het glasschilderen uitgeoefend had. Hij leerde de beginselen der teekenkunst bij A. Vermeulen, genoot 3 achtereenvolgende winters onderwijs in 't schilderen, teekende vlijtig naar 't gekleed model in 't genootschap *Pictura*. In navolging van zijn' meester schilderde hij landschappen, voornamelijk gezigten bij wintertijd en maneschijn, die veler goedkeuring wegdroegen, en hij zou het in dat vak ver gebragt hebben, indien hem een langer leven ware te beurt gevallen. In de kunstverzamelingen, zoo te *Dordrecht* als in *den Haag*, worden zijne teekeningen en schilderijen in eere gehouden.

WELLEKENS (JAN BAPTISTA), geb. te *Aalst* 13 Febr. 1658, † 14 Mei 1726, werd door zijne ouders vroegtijdig naar *Amsterdam* gezonden, waar zijn oom hem bij een' goudsmid besteedde; doch wijl de schilderkunst hem meer bekoorde, oefende hij zich daarin onder de leiding van A. de Grebber. Op 18jarigen leeftijd ging hij naar *Italie*, waar hij elf jaren doorbragt. Bij Wellekens paarde zich lust voor de schilderkunst aan in-

genomenheid met de dichtkunst. Toen hem in 1687 te *Venetië* eene beroerte overviel, drong hem dit toeval tot terugkeer naar zijn vaderland. Hij vestigde zich te *Amsterdam*, maar de gevolgen zijner ziekte en zijne bijziendheid deden zijn' lust tot de schilderkunst verflaauwen en zijn dichtvuur vermeerderen. Hij had in *Italië* smaak gekregen in herders- en visscherszangen, in welk kunstvak, hoe vreemd ook voor onzen bodem, hij bij uitnemendheid slaagde, ja zelfs navolgers vond, maar geene die hem overtreffen. Men kan zich daarvan overtuigen in zijne *Dichtlievende uitspanningen*, gezamenlijk met die van zijn' vriend P. Vlaming in 1711 uitgegeven en in 1735 herdrukt. In 1715 gaf hij eene vloeijende vertaling van Tasso's *Amintas*, met eene *Verhand. over het herdersdicht.* Eindelijk leert men nog zijne verdiensten in de dichtkunst kennen uit zijne nagelatene gedichten, door zijne dochter Magdalena Barbara uitgegeven, onder den titel: *Verscheiden gedichten*, *bruiloftsdichten en zedelijke en ernstige gedichten;* 3 dln. 1729 en 1737. Hij behoorde tot de Jansenisten en was een even gevoelig en godsdienstig man, als vernuftig dichter. Proeven van zijn schildertalent schijnen er in ons land niet te bestaan.

WELMEER (CHRISTIAAN), geb. te *Amsterdam* in 1742, † 1814, werd door zijn' vader, die beeldhouwer was, tot die kunst opgeleid. Daarbij oefende hij zich ook in de schilder- en teekenkunst. Na den dood van den stadsbeeldhouwer A. Ziesenis, werd hij in diens plaats aangesteld, en heeft in fraaije sieraadwerken, o. a. aan de groote kazerne *Oranje-Nassau* te *Amst.*, proeven van bekwaamheid gegeven.

WENTSEN of WEIJNSEN (MATTHIAS), geb. te *Dordr.*, patergardiaan van de Minnebroeders te *Antwerp.*, *Dordr.* en elders, en commissaris-generaal der Graauwe Monniken, stierf in 1543 in zijne geb.-stad. Hij was een geleerd man, die een boekje in 't licht zond getiteld: *Fasciculus myrre*, bevattende eene *devote materie van die passie ons Heeren Jesu Christi* enz. *Antw.* 1518 met fig. in 8vo, meermalen herdrukt, o. a. in 1529 en 1543, en te *Leijden* in 1547 in 4to met fig. en in 1565 in 8vo met houtsneden. Het is in zuiver Nederd. in den eenvoudigen volkstoon opgesteld, en geeft blijken van een' goeden geest. Van den stijl vindt men eene proeve in A. IJpeij's *Gesch. der Nederd. taal*, II, 412. Nog kwam er te *Antw.* in 1535 uit: *De verweckinge der godlijker liefde gemaeckt bij een H. doctoor van het Minnebroers-orde St. Bonaventuer. Ghecorrigeert van Brueder Matthijs Weijnsen van Dordrecht.*

WERFF (PIETER ADRIAANSZ. VAN DE), werd geb. te *Leijden*

14 Junij 1529 en † 5 Jan. 1604. Zijn vader oefende aldaar het bedrijf van zeemtouwer en was tevens vermaner of leeraar bij de Doopsgezinden, ook nu en dan te *Haarlem*, alwaar hij in 1537 om zijn geloof ter dood werd gebragt. Pieter, die als stil burger leefde, moest, om de vervolging van den bloedraad te ontgaan, met 2 broeders uit het land vlugten. Intusschen had Alba in Aug. 1568 het banvonnis over hen uitgesproken met verbeurdverklaring hunner goederen. Hij begaf zich naar *Embden*, waar hij, in vereeniging met prins Willem, de burgerlijke en godsdienstige vrijheid voorstond. Nog in het zelfde jaar durfde hij met Adr. van Swieten, op geheimen last van den prins, het wagen, in *Holland* te komen, om er de hoop op verlossing levendig te houden. Toen de onderneming van Willem I met zijn leger mislukte en deze wederom over de *Maas* naar *Duitschland* terug trok, moest van de Werff andermaal in vreemde landen omdolen. In 1570 trok hij weder door *Holland*, om de geheime contributiën op te halen, ter bevordering van de groote zaak, gaf rekenschap aan den prins te *Dillenburg* en stelde hem in de gelegenheid zijne vurigste aanhangers te doen kennen. Deze bediende zich verder van zijne trouw in geheime en belangrijke zendingen. Hij woonde vervolgens in *Wezel*, was er het middel ter onderhandeling tusschen *Nederland* en *Dillenburg*, en ontving ten zijnen huize gezanten, afgevaardigden, boden en brieven. Zoodra de dageraad der vrijheid in 1572 in *Holland* en *Zeeland* was aangebroken, wist hij met P. de Rijcke en A. Manmaker een' aanslag op *Zutphen* met dat gevolg uit te voeren, dat de stad en 't graafschap 's prinsen zijde kozen. Te *Xanten* nam hij met eenige afgevaardigden uit sommige Holl. steden gewigtige maatregelen ter redding van 't vaderland uit 't Spaansch geweld. Zóó menigvuldig waren zijne verdere bedrijven, om dat doel te bereiken, dat wij den lezer moeten verwijzen naar de allerbelangrijkste *Levensbijzonderheden van van de Werff*, door J. W. te Water met de grootste naauwkeurigheid opgeteekend. Zijne pogingen om 's lands schatkist te stijven werden door de gedeputeerden der Staten van *Holland* tegengewerkt, als tot hunnen werkkring behoorende. Mannelijk verdedigt hij zich tegen deze handelwijze in een uitvoerig berigt. De Staten, door den prins ingelicht, hebben daarna zijne diensten met goed gevolg weten te gebruiken. Hij ontzag geen levensgevaar, om het doel zijner zendingen te bereiken, doch zocht eindelijk van zoo vele lasten en bezwaren ontslagen te worden, en zich naar *Hamburg* te bege-

ven, om zijne koopmanschap te drijven, waartoe hij van den prins een paspoort en brieven van vrijgeleide verkreeg. Doch hij bleef voor land en stad behouden, want na reeds een jaar vroeger tot lid der vroedschap in zijne geb.-stad aangesteld te zijn, benoemde men hem den 17den Mei 1573 tot burgemeester aldaar, en nu moest hij van zijne reis naar *Hamburg* afzien en toonen dat hij een der grondzuilen zou uitmaken ter vestiging van ons gemeenebest. Bij alle geschiedschrijvers vindt men zijne daden vermeld in de hagchelijke jaren van 1573 en 1574, toen *Leijden* 2 belegeringen doorstond. Zijn fier en mannelijk woord, dat vooral de muitende burgers beschaamde, waarbij hij zijn eigen ligchaam tot spijze aanbood, deed den moed herleven en de stad behouden. Na het ontzet bleef hij in de algemeene achting en bewondering deelen; bekleedde nog 10 malen de burgemeesterlijke waardigheid en 4 malen den post van schepen te *Leijden*. Bovendien was hij door de Staten en den prins aangesteld tot commissaris-generaal van den leeftogt voor 's lands krijgsvolk, van welke benoeming men door zijne trouw, ijver en spaarzaamheid de nuttigste gevolgen zag. Zijne andere verrigtingen ten dienste van land en stad, vindt men in 't geprezen werk van te Water. Wij besluiten dit art. met de vermelding, dat men hem in 1586 met anderen naar Leycester zond, om dezen van zijne poging af te brengen, ter verplaatsing der hoogeschool van *Leijden* naar *Utrecht*; dat hij ook in de gunst van Maurits deelde, dien hij op nadrukkelijk verzoek vergezelde op zijn gewigtigen togt naar *Geertruidenberg;* en dat men hem in 1590 magtigde om binnen de stad en 't kwartier van *Delft* de hoofdelijke zetting en aanst. verpachting der gemeene middelen te helpen herstellen. Penningen zijn er ter zijner eere geslagen; dichters en dichteressen hebben zijn' lof bezongen; en zijne kindskinderen een gedenkteeken voor hem opgerigt in de *Hooglandkerk* te *Leijden*. Hij vertoonde een zeldzaam voorbeeld van godsdienstigheid, menschenkennis, beleid, voorzigtige opregtheid, trouw en vaderlandsliefde, onbaatzuchtigheid, moed en tegenwoordigheid van geest.

WERF (ADRIAAN VAN DER), geb. in het *Kralinger-ambacht* bij *Rotterdam* 21 Maart 1659, had groote neiging tot de schilderkunst, welke door zijne ouders werd opgevolgd, zoodat hij de eerste lessen ontving van den portretschilder C. Picolett te *Rotterdam*, daarna van den meer bekwamen E. van der Neer. Weldra maakte hij zulke vorderingen, dat hij een stukje van F. v. Mieris zoo naauwkeurig copiëerde, dat men het voor

't werk van dien meester aanzag. Op zijn 17de jaar reeds in staat op zich zelven te kunnen werken, vestigde hij zich te *Rotterdam*, en kreeg volop werk in portretten en kabinetstukjes. In kennis gekomen met den zoon van den vermaarden schilder G. Flink, die eene keurige kunstverzameling bezat, bragt hem dit in huwelijksbetrekking met Margaretha Rees (uit een aanzienlijk Rotterd. geslacht), van welke Flink een der voogden was. De beschouwing van diens kabinet, van vele afgietsels der beste antieken en eene keur van Italiaansche prentkunst, had een' voordeeligen invloed op den stijl van van der Werf, wiens smaak verhoogd werd, toen Flink hem den toegang bezorgde bij den burgemeester J. Six te *Amsterdam*, een verlichten voorstander der kunst, wiens kabinet voorzien was van een aantal antieke beeldwerken en klassieke meesterstukken. De keurvorst van den *Paltz* Johan Wilhelm, die met zijne gemalin en moeder hem te *Rotterdam* in 1669 met een bezoek vereerde, was zoo ingenomen met zijn schildertrant, dat hij hem het vervaardigen van zijn portret en eene voorstelling van *Salomon's eerste regtsuitspraak* opdroeg en hem last gaf, die stukken, als ze gereed waren, zelf naar *Dusseldorp* te brengen. Dit gebeurde het volgende jaar en hij ontving voor beide stukken *f* 3000 met een geschenk in zilver. Tevens nam de vorst hem in zijne dienst op eene wedde van *f* 4000 voor 6 maanden jaarlijks. Hij schilderde o. a. een *Ecce homo*, 2 ellen hoog, waarvoor de vorst hem een gouden keten en medaille met zijn portret vereerde, terwijl hij zijne dienst met 9 maanden verlengde en het tractement tot *f* 6000 verhoogde. Daarenboven werden de schilder en zijne nakomelingen tot den ridderstand verheven; zijn wapen met een kwartier van dat des keurvorsten vermeerderd en het met diamanten bezette portret van den vorst hem ten geschenke gegeven. Wij gaan al de stukken voorbij, welke hij voor den keurvorst en andere hooge personaadjes vervaardigde, die ons overtuigen, dat weinige kunstenaars bij hun leven zulke gulden vruchten van hun talent geplukt hebben als hij. Zijne tafereelen hebben veel behagelijks, munten uit door teekening, ordonnantie en uitvoerigheid. Op de Haagsche en Amst. Musea kan men zich op sommige zijner stukken vergasten. Na den dood van den kunstlievenden keurvorst, hield van der Werf bestendig zijn verblijf te *Rotterdam*, en ook na zijn overlijden in 1722 steeg de waarde zijner kunstgewrochten. Poot bezong zijn' roem. — Zijn broeder

WERF (PIETER VAN DER), geb. in 't *Kralinger-ambacht* in 1665,

† 1718, werd onder zijne opleiding een bekwaam schilder van portretten, huiselijke tafereelen, geschied- en fabelkundige stukken, die in koloriet en penseelbehandeling veel overeenkomst hadden met de zijne, maar in andere opzigten ver achter deze stonden. Beide waren elkander in hun werk behulpzaam, maar die stukken, waarin men Adriaan's hand meende te bespeuren, golden de hoogste prijzen. Zijne portretstukken van de bewindhebbers der O. Ind. Maatsch. te *Rotterdam*, worden met lof vermeld. Hij huwde in 1695 met Maria Bosman, die ook vroeger onderwijs in de kunst ontvangen had van A. v. d. Werf, doch na hare echtverbindtenis deze weinig beoefende. Het Amst. Museum prijkt met 3 zijner stukken.

WERNINCK (JOHAN), geb. te *Deventer* in 1772, † 27 Apr. 1834, werd na volbragte studiën pred. bij de Nederd. Hervormde gemeente te *Londen*. Hij bezat vele kundigheden, ook de waardigheid van theol. doctor, was corresponderend lid van 't Nederl. Instituut, en maakte zich verdienstelijk door het vertalen van een aantal werken uit het Engelsch in 't Nederd. en omgekeerd. Tot zijne schriften behooren: *Onderzoekingen naar den toestand des Chr.doms in Z. Afrika*, *getrokken uit de reis van J. Campbell*, *en uit de brieven der zendelingen tot het einde van 't jaar* 1815 *met eene kaart. Gron.* 1817. — *Gedenkstukken uit Buchanan's leven en schriften*, 3 dln. *Utr.* 18.. Meer dan 30 jaren was hij in gemelde betrekking te *Londen* werkzaam en geacht bij allen, die hem kenden.

WERTELOO (GEORGIUS BENEDICTI), Zie op BENEDICTI, dl. I, bladzijde 126.

WESEL (ABRAHAM VAN) of WEZEL, geb te *Bommel* 5 Oct. 1633, † 12 Febr. 1680, genoot zijne opvoeding te *Utrecht*, studeerde er in de regten en ontving daarin den doctoralen graad. In 1663 werd hij raadsheer aan 't hof te *Vianen*; 2 jaren later bevorderde de graaf van Brederode hem tot zijn secretaris en raadsman; welke betrekking hij bekleedde tot in 1669, toen men hem benoemde tot advocaat-fiskaal der prov. *Utrecht*. Hij was zeer ervaren in 't Romeinsche en Hollandsche regt, en de schrijver van: *Commentarius ad novellas constitutiones Ultrajectinas*, *multarum litium dirimendarum causa XIV April* 1659 *promulgatas. Traj.* 1666. — *Tractatus de connubiali bonorum societate et pactis dotalibus. Amst.* 1674. A. Matthaeus Secundus maakte onderscheidene aanmerkingen op dit tractaat in zijne *Observationes rerum judicatarum etc.*, welke door van Wesel niet malsch wederlegd werden in de voorrede van zijn laatstgenoemde werk: *Tractatus de remissione mercedis propter bellum*, *inundationem*

aquarum et sterilitatem. Ib. 1678, 2de uitg. in 1679. Aanleiding tot dit werk gaf een plakkaat, door de Staten van *Utr.* gegeven in 1674 ten opzigte der nadeelen, door den oorlog in 1672 verwekt. Men heeft al deze stukken te *Gend* in 1729 herdrukt onder den titel: *Opera omnia* A. à Wesel.

WESEL (ADRIAAN VAN), geb. te *Etten*, † te *Amsterd.* 16 Jan. 1710, werd in 1677 pred. bij de Herv. gemeente te *Purmerland*, 2 jaren later te *Oostzaan*, in 1682 te *Kampen*, in 1684 te *Leeuwarden* en het jaar daarop te *Amsterdam*. Hij was een ijverig en verdienstelijk leeraar, die uitgaf, o. a. *Over de Openb. van Johannes. Enkh.* 1686. — *Luister en sieraad van den Messias. Amst.* 1698. — *De heerlijkheit der regtvaardigen in C. J. over Rom. I. Ib.* 1706. — 13 *Predicatiën over 't lijden van J. C. Ib.* 1710. — *De regtaartige discipel. Ib.* 1714.

WESELE SCHOLTEN (B. P. VAN), zie op SCHOLTEN (B. P. V. W.), deel II, bladz. 820.

WESENBEECK (JACOB VAN) bekleedde in 't midden der 16de eeuw het aanzienlijk ambt van raad en pensionaris der stad *Antwerpen*, en maakte zich verdienstelijk als staatsman en als historieschrijver. In 1563 werd hij afgevaardigd naar den koning van *Spanje*, om dien de ware berigten mede te deelen van alles wat omtrent de godsdienst was voorgevallen. In 1566 bevond hij zich bij de landvoogdes, om haar den staat van zaken te *Antwerpen* bloot te leggen. Toen en later wendde hij alle pogingen aan, ook bij de leeraren der Hervormden, om zoo veel mogelijk den beeldstorm te beletten; terwijl hij ten tijde der ergste vervolging met den prins van Oranje briefwisseling hield, bij wien hij in zoo hooge achting stond, dat deze hem, na de wending in 1572, tot commissaris over het krijgsvolk aanstelde. Allerbelangrijkst is het werk, dat hij in 1569 te *Antw.* in 't licht zond, getiteld: *De beschrijvinge van de geschiedenissen in den religie saeken, toegedragen in de Nederlanden, van den jare* 1500—66. Hetzelfde jaar verscheen het in de Fransche taal, onder den titel: *La description de l' état, succes et faict de la religion;* beide uitgaven zonder vermelding van den naam des schrijvers en hoogst zeldzaam. De Nederduitsche was reeds in 1616 aan een' nieuwen uitgever te *Breda* zoo weinig bekend, dat hij de Fransche uitgave in onze taal liet overzetten. Voor de geschiedenis van den aanvang der Nederl. beroerten en het verbond der edelen is dit werk onmisbaar, daar de schrijver door zijne bediening de beste gelegenheid had, den loop der zaken van nabij gade te slaan en bovendien zelf daarin betrokken was. Nog bestaat er van hem eene verantwoording,

getiteld: *La defense de J. de Wesenbeke, jadis conseiller etc. contre les induez et iniques citations contre lui decretées en date de Janvier* 1569, niet minder zeldzaam. Zijn geb.- en sterfjaar schijnen onbekend. Zijne *Mémoires* etc. zijn in 1859 door C. Rahlenbeck te *Brussel* en *'s Hage* met aanteek. uitgegeven.

WESLINGH (PAULUS), geb. te *Amsterdam* uit een aanzienlijk koopmansgeslacht, vertoefde 3 jaren te *Jena* om zich in de theologie te oefenen; verkreeg daarna eene leeraarsplaats bij de Luthersche gemeente te *Hoorn;* vertrok 6 jaren later in 1677 naar *Utrecht;* het volgende jaar naar *Leijden* en in 1680 naar *Amsterdam*, waar hij werkzaam bleef tot aan zijn' dood in 1732. Een 3tal gelegenheids-leerredenen zien van hem het licht.

WESSELING (PETRUS), geb. te *Steinfurt* in 1692, † 1764, volbragt zijne studiën in de letteren en godgeleerdheid te *Leijden* en te *Franeker*. Ofschoon tot proponent bevorderd in 1718, nam hij het volg. jaar 't prorectoraat te *Middelburg* op zich, waar men hem 2 jaren later tot lector in de geschiedenis en welsprekendheid aanstelde. De roem zijner geleerdheid bezorgde hem in 1723 het professoraat te *Franeker*, en in 1735 dat in de oude letterkunde te *Utrecht*, waarbij hij in 1746 het onderwijs voegde in het natuur- en Romeinsche regt. Hij zette de hoogeschool veel luister bij en trok een bijzonder aantal leerlingen. In alle vakken der oude letterkunde muntte hij uit; was een groot taal- en oudheidkundige, een ervaren criticus en historicus, in welk laatste vak hij, door zijne grondige kennis van aardrijks- en tijdrekenkunde, aan zijne lessen eene bijzondere belangrijkheid wist bij te zetten. Men heeft aan hem o. a. de uitgave te danken van *Samson's Chronicon. Amst.* 1729, herdrukt in 1732. — Het reisboek van *Antoninus*. 1735. — *Herodotus. Amst.* 1763. — *Diodorus Siculus*, met critische en belangrijke opmerkingen, 2 tom. *Amst.* 1745. Onder zijne kleinere schriften telt men: *Probabilia. Fran.* 1731. — *Diatribe de Judaeorum archontibus*, 1738. — *Praefatio et observationes ad Petiti leges Atticas*, 1741. — *Epistola de Aquilae in scriptis Philonis Judaei fragmentis, et Platonis epistola XIII*, 1748. — *Dissertatio Herodotea*, 1758.

WESSELIUS (JOHANNES), geb. te *Embden* 20 Oct. 1671, † 16 Jan. 1745, begon zijne theol. studiën te *Groningen* en zette die voort te *Leijden.* Tot proponent bevorderd, zag hij zich in 1692 als pred. geplaatst bij de Herv. gemeente te *Akkrum* en *ter Horne;* 2 jaren later te *St. Jacobi-Parochie;* ontving in 1699 te *Leijden* den doctoralen graad in de theologie en verwisselde zijne standplaats met *Purmerend;* van waar hij

zich in 1705 naar *Rotterdam* begaf. Hier genoot hij veel toeloop en achting; en werd in 1711 aan de Illustre school aldaar tot hoogl. in de kerkel. gesch. en godgeleerdheid benoemd, welke betrekking hij aanvaardde met eene *Oratio de laudibus Pauli Apostoli.* Doch weldra werd hem een ruimer werkkring geopend aan *Leijden's* hoogeschool, waar men hem vereerde met het hoogleeraars-ambt in de godgeleerdheid, en hij d. 7 Maart 1712 eene rede hield: *De titulo crucis Domini.* Toen hem in 1738 tevens het onderwijs in de gewijde welsprekendheid werd opgedragen, opende hij zijne lessen met eene rede: *De prudenti simplicitate in oratore sacro requisita.* Hij genoot het voorregt, 2 Dec. 1742 gedachtenis te vieren van zijne 50jarige Evang.-dienst. Hij was gehuwd eerst met Adriana van Ruijtenburg en daarna met Agatha van Hogendorp. Met grooten lof als hoogl. werkzaam, verhoogde hij zijnen roem door zijne schriften. Behalve een paar twistschriften met den hoogl. Cremer en Vitringa Sr. zond hij in 't licht: *Verhandelingen over uitgezochte plaatsen des O. en N. Test.* — *Redevoer. over de bewaring van het Joodsche volk. Leijd.* 1741. — *Over het Nestorianismus. Rott.* 1727. — *Dissertationes academicae. L. B.* 1734. — Ofschoon hij niet wilde, dat men eene lijkrede over hem zou uitspreken, werd hij echter in eene kerkrede met lof herdacht door J. van den Honert.

WESTENBERG (JOHANNES ORTWINUS), geb. te *Nijenhuis* bij *Bentheim* 28 Mei 1667, † 1 Julij 1737, oefende zich in de talen en de regtsgeleerdheid te *Steinfurt*, *Franeker*, *Harderwijk* en *Groningen*. Te *Francker* woonde hij ook Vitringa's theol. lessen bij, en naar *Harderwijk* teruggekeerd, werd hij door zijn' oom, den hoogl. J. van Gesseler, in 1687 tot doctor in de regten bevorderd met eene diss. *De usuris*, en het volg. jaar te *Steinfurt* beroepen tot hoogleeraar in de regten, vervolgens in de geschiedenis en welsprekendheid, terwijl de graaf hem ook het beheer van meest al de landzaken opdroeg. In 1694 aanvaardde hij het professoraat in de regten te *Harderwijk* met eene rede: *De ratione docendi et discendi juris.* Hier bevorderde hij met mond en pen de kennis van 't Rom., het natuur- en volkeren-regt. Door zijn duidelijk, gepast en geleerd onderwijs nam het getal studenten aanmerkelijk toe en was het voor de Geld. hoogeschool een groot verlies, toen hij zich in 1716 de benoeming liet welgevallen tot hoogl. te *Franeker*, als opvolger van den beroemden Z. Huber. Na 7 jaren loffelijke werkzaamheid, beriep men hem in 1723 te *Leijden* als gewoon hoogl. in 't Rom. en hedend. burgerlijke regt, in welke betrekking hij

eene rede hield: *De philosophia J. C.torum, et inprimis ea quae circa legum collisionem versatur.* Hier was hij nog 14 jaren der hoogeschool ten sieraad. Hij heeft zich naam gemaakt door zijne: *Principia juris, sec. ordinem Institutionum, etc. Amst.* 1699, even als 't volg. werk veelmalen herdrukt, *Principia juris, sec. ordinem Digestorum et Pandectorum. Hard.* 1712. — *De causis obligationum, liber singularis, sive diss.* 9. *Ib.* 1794. — Zijne schriften zijn in *Duitschland* verzameld en uitgegeven door Jungius in 1746 en 47 en door J. L. E. Püttmann te *Leipzig* in 1794 en 95.

WESTENBERG (ERNESTUS WILHELMUS), broeder van den vorigen. Van dezen hebben wij niets anders dan de volg. onvolledige berigten mede te deelen. Hij was te *Amsterdam* als arts werkzaam, toen men hem d. 30 Nov. 1701 te *Harderwijk* beriep als hoogl. in de geneeskunde en als archiater. Aldaar bekleedde hij 2 malen de rectorale waardigheid in 1706 en 1711, en verdronk den 16 Nov. 1712 op eene jammerlijke wijze, door welk toeval en onder welke omstandigheden is onbekend. Men heeft van hem: *Consilia de methodica medicinae instructione, proposita J. le Mortio. L. B.* 1702. — *Viridarium, academiae Harderov. herbarum et usualium plantarum catalogus. Hard.* 1709. — *Diss. priv. de chylificatione, respond. J. van de Velde. Ib.* 1706. — Zijn zoon, genoemd naar zijn broeder J. O, was burgemeester van *Lochem*, afgevaardigde ter Staten-generaal en tot de Geldersche synode in 1728.

WESTENBURGH (JOHANNES), geb. te *Utrecht* in 1599, † 3 Sept. 1636, bezocht eerst de Hieronymiaansche school in zijne geb.-stad, vervolgens de hoogeschool te *Leijden*, waar hij zijne letterk. en theol. studiën voortzette onder D. Heinsius, Burgersdijck, Polyander, Thysius en Walaeus. Na verloop van 5 jaren werd hij in 1624 te *Tienhoven* als pred. beroepen, van waar hij het volg. jaar naar *Abcoude* vertrok en in 1626 naar *Dordrecht.* Hier vond hij velen, die zijne gaven op prijs stelden, zoodat men hem bij het oprigten der illustre-school aldaar, tot hoogl. in de geschied. en de welsprekendh. aanstelde, bij welke gelegenheid hij zijne Lat. lier deed klinken, zoo als hij ook vroeger de doorluchtige school te *Utrecht* bezongen had. Hij schijnt geene leerred. te hebben uitgegeven. J. Cats bezat een H. S. van hem, waarvan hij gewaagt in zijn *Tachtigjarig leven*:

„Wij lesen Westenburgh in dat hij achterliet,
Hoewel men in den druck van hem maer weijnig siet;
Want schoon sijn deftig werck niet uijt en is gegeven,
Hij met sijn nette pen die heeft 't et afgeschreven,
En dat is onder mij en sal ter sijner tijt,
Een reijse mogen doen, al waer de fame rijt."

In de door J. van Beverwijck uitgegevene: *Doctorum virorum epistolae et responsa tum medica, tum philosophica. Rott.* 1665, vindt men van hem: *Epistola de prisci aevi diuturna vita.* In 't Nederd. door v. Beverwijck overgenomen in zijn werk: *Schat der gesondheit en ongesondheit.* Ook verdient zijne briefwisseling met v. Beverwijk, *Over den eindpaal des menschelijken levens*, in het laatstgenoemde werk van dezen, gelezen te worden. Als Lat. dichter heeft hij zich meer bekend gemaakt, door zijn: *Epinicion in devictam Sylvam-ducis etc. L. B.* 1629, en ook achter *C. Barlaei Sylvae-ducis obsidio. L. B.* 1629. — *Tristium liber unus, sive epicedium in obitum cl. viri S. Everwini, etc. Ib.* 1632. — *Elegia consolatoria ad Jac. Wittium. Dordr.* 1633, in fol. en andere verspreide gedichten. Peerlkamp's oordeel over zijne dichterlijke verdiensten is niet gunstig. Hij heeft Lotichius geplunderd.

WESTENDORP (NICOLAAS), geb. te *Farmsum* in *Groningerland* den 11 Febr. 1773, † 5 Junij 1836, voltooide zijne theol. studiën te *Groningen*, was eerst pred. te *Sebaldeburen*, vervolgens te *Losdorp*. Hij heeft zich door zijne schriften meer als oudheidkundige, dan als godgeleerde doen kennen. Groot waren in de eerstgenoemde wetenschap zijne verdiensten. In zijne schriften moge men hier en daar gebrek aan naauwkeurigheid, gekuischten stijl, en scherpen critischen blik opmerken; zij dragen echter de kenmerken van uitgebreide kennis en geleerdheid, onvermoeide vlijt en nasporingen. De Maatschappij van wetenschappen te *Haarlem* wees hem in 1815 den eereprijs toe voor de beantwoording der vraag: *Welke volkeren hebben de zoogenoemde Hunnebedden gesticht? En in welke tijden kan men onderstellen, dat zij deze oorden hebben bewoond?* Als lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te Leijden (sedert 1820) bood hij haar eene bijdrage aan *Over het Runisch letterschrift*, welke in hare werken is opgenomen; gelijk ook bij die maatschappij in 1826 zijne verhand. bekroond is, bevattende eene *Beknopte voordragt der Noordsche mythologie.* Behalve onderscheidene belangrijke stukken in tijdschriften, heeft hij o. a. nog geleverd: *Verhandelingen over ontwerpen uit het gebied der oudheidkunde en godenleer.* 1826. — *Jaarboek van en voor de prov. Groningen*, 2 dln. *Gron.* 1829 en 33. — *Bijzonderheden uit de gesch. der Hervorming in de prov. Gron. tusschen* 1545 *en* 1580. *Uit een H. S. van dien tijd. Ib.* 1832. Met den hoogl. Reuvens gaf hij een oudheidkundig tijdschrift, onder den titel *Antiquiteiten*, waarvan 4 stukken het licht zagen. Blijkens een paar stukjes, die voorkomen in de *Kleine Dichterlijke Handschrif-*

ten, heeft hij als student de Ned. lier gehanteerd. De Groninger academie vereerde hem den doctoralen graad in de letteren en binnen- en buitenlandsche genootschappen het lidmaatschap.

WESTER (HENDRIK), geb. te *Garmerwolde* in de prov. *Groningen*, 23 Jan. 1752, † 19 Febr. 1821, werd door zijn' vader, tot den bemiddelden boerenstand behoorende, in 't lezen, schrijven, rekenen en 't Psalmzingen onderwezen, en met zijn 10de jaar naar de school in 't naburig dorp *Ten Boer* gezonden. Zeer weet- en leesgierig, vond hij aldaar schrale gelegenheid aan dien lust te voldoen. Weinig behagen in 't boerenwerk vindende, werd hij in 1769 te *Groningen* winkelknecht. Gelukkig dat zijn meester vele boeken bezat, waartoe hij Wester in zijne vrije uren den toegang vergunde. Deze vrijheid en de verstandige gesprekken met zijnen godsdienstigen meester, als ook zijn omgang met andere kundige mannen, vormden zijn' smaak en verrijkten zijn geest. Wegens ligchaamsongemak moest hij in 1772 zijne dienst verlaten en naar het ouderlijke huis terugkeeren. Intusschen was zijn voormalige leermeester te *Ten Boer* gestorven, en nu verzocht hem diens weduwe eenigen tijd voor haar de schooldienst waar te nemen. Daar hij met lust en ijver dien post vervulde, zag hij zich weldra tot vasten onderwijzer aangesteld. Hier was hij in eene betrekking, door de Voorzienigheid hem aangewezen, waarin hij veel heilzaams zou stichten. Hij begon met verbeteringen in te voeren, die aanvankelijk niet de goedkeuring der ouders wegdroegen, maar met geduld en zachtzinnige overreding kwam hij de meeste zwarigheden te boven. Daar toenmaals de voorraad niet groot was van geschikte schoolboekjes, besloot hij zelf de handen aan dat werk te slaan, en zoodanige op te stellen, welke hij voor zijne verbeterde onderwijs-methode geschikt achtte. Deze vermeerderde hij van tijd tot tijd met zulk een goed gevolg, dat zij bijna een' geregelden cursus van lager onderwijs uitmaakten. Eene volledige lijst van deze en andere zijner schriften vindt men achter zijne *Levensberigten* door Th. van Swinderen. Ook vervaardigde hij verscheidene zangstukjes tot openbaar en huiselijk gebruik, schreef dichtmatige lessen, spreuken, zedelijke leefregelen, gebeden voor de jeugd, en dichtstukjes, voor volwassenen ingerigt, waartoe ook behoort het *Wilhelmuslied voor scholen en huisgezinnen*, met aanteek., te lezen in zijn werkje: *Proza en Gezangen voor de Ned. jeugd*, ook afzonderlijk gedrukt. Zoo sleet hij bijkans 10 jaren als onderwijzer te *Ten Boer*, toen men hem, op het einde van 1783 naar de *Oude Pekel-A* beriep, waar hij een ruimer bestaan en uitgebreider werkkring vond.

De Maatsch. tot nut van 't Algemeen bekroonde in 1793 zijne verhand. *Over de gebreken in de burgerscholen*, en in 1800 zijn *Schoolboek der gesch. van ons vaderland.* Deze schriften bezorgden hem roem, ook in andere provinciën, waar zijne leerboekjes nog weinig bekend waren. Zoodra het toenmalig staatsbestuur zich met de verbetering van het schoolwezen begon in te laten, werd hij met Guijot, van Eerde en Nieuwold in 1801 tot schoolopziener aangesteld voor de prov. *Groningen.* Loffelijk kweet hij zich in de uitoefening van dezen moeijelijken post, ontving daarvoor de welverdiende hulde, o. a. door zijne benoeming tot broeder der Orde van den Nederl. leeuw en de onderscheiding, waarmede hem het Departement der Maatsch. tot Nut van 't Alg. vereerde bij gelegenheid der viering van het eeuwfeest der Groninger hoogeschool in 1815, welke hem, volgens zijne eigene schriftelijke betuiging meer waardig was dan het ontvangen van een' gouden eerpenning. Zijne nagedachtenis werd door het Depart. dier maatsch. in de *O. Pekel-A.* gehuldigd met een lijkfeest in de Herv. kerk, waarbij de pred. M. J. Adriani eene treffende rede hield. Het Groninger Depart. volgde dit voorbeeld en de hoogl. van Swinderen sprak toen eene lijkrede uit, doelmatig voor deze plegtigheid ingerigt. Daarenboven werd er in de kerk te *O. Pekel-A* een fraai gedenkteeken van blaauw arduin opgerigt en d. 30 Mrt. 1823 door den reeds gemelden pred. ingewijd. Een dergelijk gedenkteeken werd ook te *Groningen* geplaatst in de *Martini-kerk*, en den 10 Junij 1823 ingewijd door den hoogl. J. A. Uilkens. De naam van Wester zal in de geschiedenis van het verbeterde onderwijs nog duurzamer blijven dan alle arduinen monumenten.

WESTERBAEN (JACOB), geb. 7 Sept. 1600, † 31 Maart 1670, oefende zich in de godgeleerdheid te *Leijden*, bijzonder onder S. Episcopius. Der Remonstrantsche partij toegedaan, onthield hij zich gedurende de zittingen der synode maanden lang te *Dordrecht* en was behulpzaam in het opmaken, schrijven en dubbelen van der Remonstranten stukken. Tevens belastte hij zich met het overbrengen van een' brief aan prins Maurits en het inleveren van een vertoog aan 's lands Staten. Toen zijne partij het onderspit moest delven en men van hem het teekenen eener verklaring vorderde, besloot hij de theologie te laten varen en zich te *Leijden* op de geneeskunde toeteleggen. Na het verkrijgen van den doctoralen graad, vestigde hij zich als geneesheer te *'s Hage*, won weldra veler achting en vertrouwen en een toereikend bestaan. Als vriend van C. Barlaeus ingenomen met de Rom. dichters, beoefende hij de Lat. dichtkunst,

tevens met de Nederduitsche en vond daarin eene aangename uitspanning. Na de onthoofding van Reinier van Oldenbarneveldt, die met zijn' broeder deel had genomen in eene zamenzwering tegen Maurits, kwam hij in kennis met diens weduwe Anna Weijtsen, welligt door haren bloedverwant W. de Groot, met wien Westerbaen reeds op de academie vriendschap had gesloten. Zoodra hare bloedverwanten en vrienden ontdekten, dat uit die kennismaking een huwelijk zou voortspruiten, wendden zij geregtelijke pogingen aan, om zulks te verhinderen. Zij was eene adelijke dame, erfdochter der ambachts-heerlijkheid van *Brandwijk* en *Gijbeland*, hij van burgerlijke geboorte zonder rang en middelen. Doch toen men opmerkte, dat er wederzijds groote geneigdheid tot het huwelijk bestond, en Anna meer lette op het behaaglijk voorkomen van Westerbaen, op zijne uitstekende gaven van verstand en hart, dan op adel, rang en geld, liet men de zaak haar' gang gaan. In den zomer van 1625 werd het huwelijk voltrokken, en Westerbaen, nu heer van *Brandwijk* genoemd, liet de geneeskunde varen, verliet *den Haag* en betrok de hofstede *Westeskamp* bij *Loosduinen*, waar ook vroeger 's lands advocaat J. van Oldenbarneveldt, van staatszorgen vermoeid, gaarne toefde. In 1629 ondernam hij met zijn' vriend W. de Groot eene reis naar *Parijs*, om diens vader Hugo, die aan 't Fransche hof eene veilige schuilplaats genoot, een bezoek te brengen, bij welke gelegenheid koning Lodewijk XIII hem tot ridder verhief, en met het rapier en de teekenen der orde van St. Michiel vereerde. Na een' genoegelijken echt van bijna 23 jaren, verloor hij in 1647 zijne Anna, waarna hij besloot *Westeskamp* te verlaten, en zich, even als zijn vriend C. Huijgens gedaan had, in het dorre zand bij *Loosduinen* eene nieuwe lustplaats te scheppen: *Ockenburg*, werwaarts hij vertrok in 1649 of 50. Met gastvrijheid onthaalde hij hier zijne vrienden en hoe aangenaam en nuttig hij zijn' tijd besteedde, beschrijft hij geestig en bevallig, in zijn hofdicht *Ockenburg*. Van zijne dichtwerken, die eerst afzonderlijk zijn uitgegeven, is de beste en volledigste uitgave die van 1672, te *'s Hage* door zijn erfgenaam Du Til-de Ferrand in 3 dln. bezorgd, ofschoon daarin niet is opgenomen zijne: *Berijmingen van de kon. Psalmen*, in 1655 en vermeerd. in 1656 uitgegeven. Het 1ste deel bevat zijne *Minnedichten*, waaronder ook de vertal. van de *Basia* van J. Secundus, *Brieven van doorluchtige vrouwen*, naar Ovidius, *Heldendichten*, *Mengeldichten* en *Ockenburgh*. Het 2de: *Lof der Sotheijd* naar Erasmus, *De VI Comediën van Terentius*, *Senecaas Troas*, *Avond-schoolen of de Min-*

nekunst en raed tegen de liefde, van Ovidius, *Farrago Latina*. Het 3de *De Aeneïs van Virgilius*, *Mengelrijm*, *Kranckentroost voor Israël in Holland etc. en Grafdichten op J. Westerbaen*. J. Scheltema stelt hem ten onregte onder de Dordrechtsche dichters. Zijn dichttrant is gemakkelijk en vloeijend, zooals die van Cats, doch niet zoo gerekt. Zijne minnedichten kenmerken zich door losheid, bevalligheid en vernuftige wendingen. Zijne vertalingen zijn getrouw, maar niet slaafsch en verschaffen met den oorspronkelijken tekst er naast eene aangename verpozing.

WESTERBAEN (CORNELIS), vermaagschapt met bovenstaande, werd geb. te *Katwijk aan den Rijn* in 1690 en † 13 Sept. 1774. Tot de predikdienst opgeleid bij de Broederschap der Remonstranten, trad hij in 1719 als leeraar op te *Noordwijk*, vervolgens te *Brielle*, *Utrecht* en in 1737 te *Rotterdam*. Hij kwam in aanmerking als hoogl. te *Amst.* in 1746 en verkreeg zijn emeritaat in 1763. Hij was een werkzaam man, een beschaafd en belangrijk prediker, een kundig vertaler. Zijne vertaling der *Algemeene historie*, 19 dln in 4to, door een gezelschap van geleerde mannen in *Engeland* beschreven, is vloeijend en met aanteek. verrijkt. Dit is ook toepasselijk op N. Lardner's *Geloofwaardigheid der Evang. geschiedenis*, waarvan hij slechts 4 dln. vertaalde, wijl het werk geen' genoegzamen aftrek vond. Voorts bewijzen de *Adversaria Graeca*, *Lat.*, *historica atque theologica*, die nog in H. S. bestaan, zijne belezenheid in de oude en nieuwe litteratuur. Ter verpozing tokkelde hij soms de lier, blijkens de *Dichtstukken*, door zijn zoon Willem in een bundeltje te *Leyden* in 1774 uitgegeven. Zijne stukken nemen wel geene hooge vlugt, maar zijn vol gezonde en heldere denkbeelden; het voornaamste vervaardigde hij op het *Eerste Eeuwgetijde der Utr. academie* in 1736, met belangrijke aanteek., ook toen afzonderlijk gedrukt, waarin meer gloed heerscht, dan in zijn' *Zwanenzang*, op 73jarigen ouderdom gemaakt. Welk een krachtig voorstander hij was van christelijke vrijheid, waarheid en regt, toont zijn *Teugel voor den ijver des predikstoels*, in 1748 eerst naamloos, daarna in gemelden bundel uitgegeven. De dichters D. Smits en Poot telde hij onder zijne vrienden. — Zijn kleinzoon

— (CORNELIS WILLEM), geb. te *Amsterdam* 26 October 1764, † 22 Febr. 1832, woonde in zijne jeugd bij zijn' oom Willem Cz. Westerbaen, predikant bij de Remonstranten te *Noordwijk*, waar het genot der frissche lucht hem goed deed. Hij bezocht de Lat. school te *Woerden*, en op zijn 17de jaar de kweekschool der Remonstranten in zijne geb.-stad. In 1786

zag hij zich tot proponent bevorderd, en een jaar later geplaatst als pred. te *Schoonhoven*, kort daarop te *Leijden*, vervolgens te *Utrecht* en eindelijk in 1804 te *Amsterdam*. Te *Utrecht* maakte hij zich na 1795 zeer verdienstelijk omtrent het lager onderwijs, als lid en secretaris der commissie tot verbetering daarvan, en na 1801 als een der schoolopzieners in 't *Departement van den Rijn*. Intusschen was hij in Jan. 1798 benoemd tot lid van 't intermediaire gemeente-bestuur dier stad en gecommitteerd tot de academische zaken in alle publiek onderwijs. In beide betrekkingen, gaf hij (volgens Heringa) bewijzen van beleid, braafheid en liefde voor orde en vrede. Daarenboven onderscheidde hij zich als werkzaam lid van 't Utr. Depart. der Maatsch. T. N. v. 't. A., waarin hij meermalen het medebestuur en 't voorzitterschap waarnam. Ook te *Amsterdam* werd hij opgenomen onder hare hoofdbestuurders, en was levenslang commissaris tot de correctie der werken, die zij uitgaf. Proeven van zijne kerkelijke welsprekendheid zijn o. a. bewaard in 4 *Leerredenen*, opgenomen in 't Mengelw. van de *Vaderl. letteroef.* voor 1831. Als lofredenaar blonken zijne gaven uit in zijn geschrift: *Over Jac. Sz. de Rijk*. (*Vad. letteroef.* 1806 No 9); *Over Pieter de Groot*, in v. Kampen's *Magaz.* III, 1ste St., *Lofrede op Lublink den jongen. Amst.* 1817. — *Lijkrede op M. Stuart. Ib.* 1827. — Bovendien had men hem eene keurige vertaling te danken van Schröck's *Allgemeine Weltgeschichte für Kinder*, in 6 dln. met pl., van D. J. van Lennep's *Lofrede op Jer. de Bosch* en van A. des Amorie van der Hoeven's *Redevoer. over den echten godgeleerde en uitlegger der H. Schrift.* 1828. De hoogl. A. des Amorie van der Hoeven hield bij zijn graf te *Sloterdijk* eene korte, maar treffende, aanspraak, te lezen achter N. Swart's *Lijkrede over C. W. Westerbaen.*

WESTERHOFF (ARNOLDUS HENRICUS) of WESTERHOVIUS, geb. te *Hamm* aan de *Lippe*, uit een aanzienlijk geslacht, dat aldaar meer dan 200 jaren aan 't roer der regering heeft gezeten. Hij toefde 7 jaren aan de Leijdsche hoogeschool en verdedigde onderscheidene godgeleerde dissertatiën, en werd door Filippus, landgraaf van *Hessen*, tot hofprediker beroepen en als zoodanig te *Cassel* bevestigd. Op aanbeveling van Willem III bood men hem te *Leerdam* het leeraarsambt aan; doch daar die van *Gouda* hem ten gelijken tijde als rector der Lat. school beriepen, verkoos hij dit laatste en besteeg ook nu en dan den kansel. In 1730 kwam hij in aanmerking als hoogl. in de gesch., welsprekendheid en Gr. taal te *Harderwijk*. Toen de Z. Hollandsche synode in 1723 te *Gouda* vergaderde, sprak

hij voor de leden eene redevoering uit: *De Ecclesia et Ecclesiastis.* Zijne schriften vermelden zijn' roem, bijzonder zijne uitgave van *Terentius cum comment. perpetuo*, 2 vol. *Hagae* 1726.— *Vindiciae Terentianae. Gouda*, 1734. — *Algem. kunstwoordenboek der wetenschappen. Leijd.* 1734. — *Ciceronis orationes selectae. Amst.* 1735. — Hij vermeerderde de uitg. van *Pitisci Lexicon* (*Dordr.* en *Amst.* 1737) met meer dan 6000 woorden en spreekwijzen. Ook heeft hij vele aanteekeningen gemaakt in 't *Gr. Lexicon van Hesychius*, die nog hier of daar in H. S. bestaan. Op het gebied der godgeleerdheid vinden wij van hem: *Trappen des genaden throons. Goud.* 1712, meermalen herdrukt. — *Kerkelijke geschiedenissen des N. T. naar de methode van Hubner*, 3 dln. *Amst.* 1727. — Bovendien bezorgde hij de uitgave van de *Poëmata Libergii, Med. doct. et polyatri Hagiensis. Goud.* 1718 (door Peerlkamp niet vermeld), eene vertaling der *Apologia synodi Dordr. per S. Vitium.* 1728, met eene voorr. van J. van den Honert, als ook met Jac. van Ostade (pred. te *Gouda*) eene vert. van 't bijvoegsel op *Calmet's Groot woordenboek van den gantschen H. bijbel*, zijnde het hoofdwerk door M. Gargon vert. en uitgeg. in 1725, in fol. Hij stierf in 1737.

WESTERHOFF (JOHANNES HENRICUS), zijn zoon, geb. te *Gouda* 1727, † 1775, verloor op 10jarigen leeftijd zijn' vader, waarop zijne moeder zich met hare kinderen naar *'s Hage* begaf. Hier bezocht hij de Lat. school tot in 1743, toen hij zich te *Leijden* ging oefenen in de voorbereidende wetenschappen tot de theologie. Tot proponent bevorderd in 1749, zag hij zich nog dat jaar tot pred. beroepen te *Hellevoetsluis*, van waar hij in 1752 naar *Vlissingen* vertrok, en later naar *Amsterdam.* Of hij nog andere schriften heeft laten drukken als zijn: *Jesaïas' tempelgezigt of verklar. van Jes. VI* : 1—7. *Amst.* 1768, is ons onbekend.

WESTERMAN (MARTEN), geb. te *Amsterdam* in 1775, † 17 Maart 1852, schijnt in 't eerst een deel van zijn bestaan gevonden te hebben in het leveren van teekeningen en schilderstukjes voor kunsthandelaars. Dat hij de schilderkunst beoefende, geeft hij te kennen in een bijschrift op Tollens' afbeelding, door hem geschilderd (*Gedichten*, bl. 147.). Later zien wij hem werkzaam als tooneelspeler, eerst in den Rotterd., daarna op den Amst. schouwburg. Daarbij nam hij ook den boekhandel bij de hand en maakte zich verdienstelijk door goedkoope en nette uitgaven van oude en nieuwere Nederd. dichters, in zijne *Keur van Nederl. letteren* in 104 stukjes. Niet minder verdiensten bezat hij als dichter, vooral in het schilderen van huiselijke ta-

fereelen. In 1807 verscheen te *'s Hage* een bundel zijner *Gedichten.* In 1817 het 2de deel zijner *Dichtstukjes*, waarin o. a. een door de Holl. Maatsch. van fraaije kunsten en wet. bekroond stuk, getiteld: *Het huiselijk geluk.* — *De invloed der vrouwen op de vier tijdperken des levens*, *in* 4 *zangen*, verscheen bij hem in 1816. Hij was o. a. een werkzaam lid der kunst en wetenschap bevorderende maatschappij V. W. en van de Vrijmetselaars-loge *La bien aimée*, en mededirecteur van den Holl. Schouwburg. Onder de vrijwilligers, die in 1830 tegen *België* optrokken, behoorden ook 2 zijner zonen, waarvan er een op 't veld van eer sneuvelde. Hij was als braaf man geacht bij allen die hem kenden, opgeruimd en helder van geest tot in de laatste oogenblikken zijns levens.

WESTERVELT (HERIBERT VAN), heer van den *Essenburg* en, ofschoon niet van adel, raad in het hoogadelijk jagtgerigt van de *Veluwe* en rigter van het ambt *Nijbroek.* Hij begon te *Harderwijk* zijne regtsgeleerde studiën in 1726 en werd 6 jaren later tot regts-doctor bevorderd met eene diss. *De sylva caedua.* Sedert vele jaren burgemeester en een der regenten van laatstgenoemde stad, bewees hij als curator van de Geldersche hoogeschool van 1747 af tot aan zijn' dood, gewigtige diensten. In netelige geschillen, die soms rezen tusschen den senaat en het kwartier of de stad, of tusschen de hoogleeraren onderling, wist zijne onpartijdige wijsheid doorgaans raad te schaffen. Hij stierf 18 Oct. 1792.

WESTERVOLTIUS (VOLCERUS), FRISIUS bijgenaamd naar 't land zijner geboorte, komt ons eerst voor als rector der Lat. school te *'s Hage*, daarna in 1597 te *Deventer* en stierf waarschijnlijk in 1610. — Men heeft van hem: *Carmen eucharisticon de rebus feliciter gestis à princ. Mauritio in receptione Bredae*, *Zutphaniae*, *Daventriae* etc. achter C. Gallus, *Comment. in Apocalypsin. L. B.* 1593. Hij bezorgde eene nieuwe uitgave der *Grammatica Lat. a P. Melancthone conscripta et a Jac. Micyllo locupletata etc. etc.*

WESTERWIJK (ADOLF VAN) wordt in de vaderl. geschiedenis van 1692 vermeld als gewikkeld in de geweldige beroerten, welke dat jaar de stad *Goes* ontrustten, en waarbij hij als burgemeester eene hoofdrol speelde. Bij de twist, ontstaan over het verkiezen van rentmeesters, trad hij op als verdediger der stadsvoorregten, terwijl eene andere partij de belangen van den stadhouder Willem III voorstond. Toen de prins begeerde, dat de wethouderschap dat jaar niet zou veranderd worden, werd daaraan niet voldaan door de regering

en burgerij. Nu zond de vorst krijgsvolk om de stad te bezetten; de regering sloot de poorten, doch moest eindelijk de soldaten binnen laten, vergezeld van 2 gemagtigden, die de voornaamste leden der regering gevangen namen en andere regenten aanstelden, die als regters over de gevangenen zitten moesten. Spoedig volgde het vonnis, waarbij Westerwijk tot het zwaard met verbeurdverklaring zijner goederen en zijne medestanders tot mindere straffen werden veroordeeld. Willem III verzachtte deze vonnissen in zoo verre, dat Westerwijk en zijn broeder te *'s Hertogenbosch* in eene verzekerde plaats op hunne kosten zouden bewaard blijven. W. zat hier gevangen tot 1697, toen hij verlof kreeg om te *Bergen op Zoom* te gaan wonen. Na het overlijden van den vorst in 1702, keerde hij naar *Goes* terug, en geraakte weder in de regering. De uitvoerige berigten, die Wagenaar (*Vad. hist.* XVI 203—230) en Kok (*Vaderl. Wb.* op art. *Eversdijk*) van dit voorval mededeelen, ademen een' partijdigen anti-stadhouderlijken geest.

WESTHUIJSE (MATTHIAS VAN), geb. te *Middelburg* in 't begin der 17de eeuw, † 29 Mei 1679, oefende aldaar de geneeskunst uit en was tevens geen vreemdeling op den Nederl. Parnas, blijkens zijne: *Uitbreidinge van het bouk der Psalmen tot de* 100, *in eenderlei digtmaat*, *op muzijk gestelt met* 3 *stemmen en bassus continuus*, *enz. Midd.* 1682, en de handschriften, die hij heeft nagelaten, bestaande in: *Etlijke trouw- rouw- en lofdichten en Mengelmoes van verscheijde gedichten*, *op verscheijde voorvallen gerijmt*, waaruit la Rue (*Gel. Zeel. 2de dr.* 185 enz.) eenige geene onaardige proefjes mededeelt.

WESTPHALEN (FREDERIK ADRIAENSZ.), geb. te *Enkhuizen* in 1581, † 2 Oct. 1653, bezat een' onbedwingbaren lust om vreemde landen te bezoeken. Hij reisde op eigen kosten door een gedeelte van *Europa*, *Asia* en *Africa*, waarmede hij meer dan 12 jaren doorbragt, de beste gelegenheid vond zich onderscheidene talen eigen te maken, en met merkwaardige zaken in kennis te komen. De Leijdsche academie bezit daar de bewijzen van, daar hij haar den vergulden voet en hand eener Mumie vereerde, door hem gekocht bij de Egyptische Pyramiden, gelijk uit het opschrift, dat de hoogleeraar O. Heurnius er op plaatste, blijkt. Hem wedervoer tweemalen de toen zoo zeer gezochte onderscheiding van tot ridder geslagen te worden, eerst in 1617 te *Weenen* en 3 jaren later te *Jerusalem*. Hij overleed te *Alkmaar* en zijn zoon liet op zijne zerk in de groote kerk aldaar een deftig

Lat. grafschrift plaatsen, te lezen in *G. Brandt's en S. Centen's Hist. v. Enkh. I* 295.

WESTREENEN VAN TIELLANDT (WILLEM HENDRIK JACOB Baron VAN) werd geb. te *'s Hage* 2 Oct. 1783 en † 22 Nov. 1848. Voor eene staatkundige loopbaan bestemd, mogt hij die niet betreden, dan na 1814, door de omwenteling van 1795 daarin verhinderd. Van dien tijd af wijdde hij zich meer bepaald aan de beoefening der letteren, oudheidkunde, en bibliographie. In 1800 gaf hij reeds, in een onzer tijdschriften, eene proeve over de eerste uitvinding in ons vaderland der *Stéréotypen*, en 4 jaren later een werkje, getiteld: *'s Gravenhagen in de XIIIde eeuw.* De instelling der *Orde van de Unie*, door koning Lodewijk, gaf hem aanleiding tot het schrijven van een: *Essai sur les anciens ordres de chevalerie*, 1807. Deze vorst benoemde hem tot historiograaf dier orde en tot adjunct-rijksarchivaris. In 1808 vertrouwde men hem het opmaken van een' catalogus der rijke munt- en boekverzameling toe, nagelaten door P. van Damme. In 1809 gaf hij, na een ijverig onderzoek, uit: *Verhandel. over de uitvinding van de boekdrukkunst*, waarin hij het resultaat openlegt dat „de boekdrukkunst hare geboorte en kindsche vorming aan *Holland* te danken heeft; dat *Straatsburg* haar verder opkweekte; maar dat het voor *Maintz* bewaard bleef hare opvoeding te voltooijen en de vruchten van haar genie aan *Europa* mede te deelen." In 1813 nam hij een werkzaam deel aan het herstel onzer onafhankelijkheid; werd 2 jaren later vereerd met de orde van den Nederl. leeuw en als lid der Staten van *Holland* voor de ridderschap gekozen. Voorts zond hij in 't licht: *Recherches sur l'ancien forum Hadriani et ses vestiges près de la Haye.* 1826. — *Nasporingen nopens de invoering der boekdrukkunst te 's Gravenhage*, in de *K. en Letterb. v.* 1828. — *Recherches sur la langue nationale de la majeure partie du royaume des Pays-Bas.* 1830. — *Verslag der nasporingen omtr. de oorspronkelijke uitvind. en het vroegste gebruik der stereotypische drukwijs* (door bijzondere omstandigheden eerst in 1833 gedrukt). Zijne *Nasporingen nopens zekeren Codex Psalmorum, in de Utr. boekerij berustende*, zijn opgenomen in *'t Kerkel. Archief* van Kist en Roijaards, IV. Zijne *Nederd. berijming en uitbreiding van den LIsten Psalm* in de *Verhand. der 2de kl. van 't Nederl. Instituut*, *VI*, 1839. Laatstelijk schreef hij: *Iets over de afbeeld. vvn Laurens Jansz. Koster.* 1847. En de *Zoogenaamde „Bewijzen voor de echtheid en gelijkenis der oude afbeeldingen van Koster," wederlegd*, 1848, opgenomen in het tijdschrift *De Tijd.*

Onderscheidene letterk. maatsch. vereerden hem haar lidmaatschap; verschillende vorsten versierden zijne borst met ridderorden; Willem I benoemde hem in 1836 tot staatsraad in buitengewone dienst, en Willem II tot kamerheer. Sedert 1815 was hij thesaurier en chartermeester van den Hoogen Raad van adel; eerst raad, daarna in 1842 directeur der koninklijke bibliotheek. Hij was voor velen een vraagbaak, altijd gereed uit den schat zijner kundigheden en zijner boekerij het gevraagde mede te deelen. Hij bezat eene belangrijke bibliotheek, uit die van zijn' bloedverwant J. Meerman en and. met een' schat van kostbare handschriften, zeldzame en meest geschatte drukwerken (incunabila) vooral der 16e eeuw, verrijkt; daarbij een uitgezocht muntkabinet, eene verzamel. van Egypt., Etrurische, Gr., Rom. en Germ. oudheden. Bij testament schonk hij zijne verzamel. aan *den Haag*, waar zij in zijn hotel als *Museum Meermanno-Westreenianum* vereenigd blijft, terwijl de regering er zorg voor draagt, den toegang tot dezen schat gemakkelijk te maken.

WETSTEIN (JOHANNES JACOBUS), geb. te *Bazel* 5 Maart 1693, † 23 Maart 1754, sproot uit een beroemd en geleerd geslacht, en verkreeg reeds in 1709 het doctoraat in de wijsbegeerte. In 1713 tot de Evang.-dienst bevorderd, werd hij veldprediker te *Rochester* in *Engeland* bij een regement Zwitsers in Hollandsche soldij; 4 jaren later als pred. naar *Bazel* beroepen, gaf hij daar tevens privaat-onderwijs aan de academische jongelingschap; doch werd in 1730, waarschijnlijk om zijne onregtzinnige gevoelens, van zijn ambt ontzet. Nu nam hij de wijk naar het gastvrije *Nederland*, voegde zich te *Amsterdam* bij de Remonstrantsche broederschap, welke hem in 1731 vergunde, in hare kweekschool onderwijs te geven in de letteren en wijsbegeerte, doch zonder den titel van hoogleeraar. Op verlangen der broederschap keerde hij naar *Bazel* terug, om zich te regtvaardigen, waarin hij zoo zeer slaagde, dat men hem er gedurende een jaar als Evang.-prediker liet optreden. In 't najaar van 1733 aanvaardde hij zijne vorige betrekking te *Amsterdam*, en 3 jaren later als opvolger van den hoogl. Clericus. Zijn onderwijs bepaalde zich niet tot de Classici alleen, maar sedert 1743 gaf hij ook lessen over het N. Test., later over 't Hebreeuwsch en voor een korten tijd in de theologie. Hij heeft zich verdienstelijk gemaakt omtrent de critiek en uitlegging des N. T., en gaf in 1730 te *Amst. Prolegomena ad N. T. Graeci editionem accuratissimam etc.*, waarvan Semler te *Halle* in 1764 eene uitg. bezorgde met aanteek. Dit werk,

dat niet weinig licht verspreidt over de letterkundige gesch. der boeken van 't N. T., werd met vele verbeteringen gevoegd voor zijn: *N. Test. Graecum cum variis lectionibus et commentario pleniore*, 2 *vol. in fol. Amst.* 1751 en 52. Het oordeel over dit werk verschilde naar gelang van de onderscheidene denkwijze der lezers. Walch, Ernesti, Venema en and. konden er hunne goedkeuring niet aan schenken; terwijl sommigen hem ten laste legden, dat hij de plaatsen over het leerstuk der Godheid van Christus verdonkerde of ontzenuwde. Heringa's onpartijdig oordeel vindt men in diens uitmuntende: *Verhandel. over het gebruik en misbruik der kritiek in de behandeling der H. Schriften.*

WETSTEIN (CAREL ANTONIE), geb. te *Amst.* 10 April 1742, † 29 Junij 1797, was een leerling van Hemsterhuis, een vriend van Valckenaer, bijzonder ervaren in de Gr. en Lat. letteren en in de Lat. dichtkunst, en advocaat te *Leijden.* Hij slaagde gelukkig in 't vertalen van Gr. dichters in 't Lat., blijkens zijn *Poëmatum fasciculus. L. B.* 1771, waarin vertalingen voorkomen van Hesiodus' *Opera et dies*, en der *Idyllen* van Theocritus. Doch onder al de vruchten zijner Lat. Muze bekleedt het stuk: *Leida ab Hispanorum obsidione liberata*, eene eerste plaats. Op dringend verzoek van Valckenaer, die er de uitgave van bezorgde (1771), kwam het in 't licht. Het ademt, volgens Peerlkamp, overal de majesteit van Virgilius, diens heldentoon hoort men, als hij *Leijden* sprekende invoert, in de schildering van den honger en de tweedragt; in de mannelijke toespraak der regering; in den lof van van der Werf en Douza; den slapeloozen nacht van Willem I; de verschijning van Margaretha Moons, onder den naam van Aemilia, hare aanspraak aan Baldez, en in de zegepraal der schoonheid op de oorlogswoede. In 1825 bezorgde J. H. Hoeufft eene uitgave van Wetstein's: *Carmen in saecularia altera acad. Leidensis*, met eene gelukkige overzetting in Nederd. verzen van van Pellecom, welk dichtgewrocht, hoe uitstekend ook, door het vorige wordt overtroffen. Hij bragt in Ned. verzen eenige Fransche treurspelen over, als: *Sophonisba* en *Don Pedro*, *kon. van Kastilie*, naar Voltaire; *Olinda en Sofronia*, naar Mercier; en *Willem Tell*, naar Lemierre, alle in 1779. In de laatste dagen zijns levens verlieten hem zijne verstandelijke vermogens. — Een ander van dien naam GEORGE WETSTEIN verrijkte den Amsterd. schouwburg met 3 vrij goede tooneelstukken: *Het gelukkig ongeval*, 1721. — *Erik*, *prins van Zweden*, 1722. — *Gustavus Adolphus*, 1723.

WEUSTENRAAD (JEAN THEODORUS HUBERTUS), geb. te

Maastricht in 1805, † 1849 aan de cholera, openbaarde al vroeg een' vluggen geest, behaalde op 't athenaeum zijner geb.-stad meer dan eens den palm der overwinning en onderscheidde zich bijzonder in de dicht- en redekunst. In 1823 bezocht hij de hoogeschool te *Luik*, om zich op de wijsbegeerte en regtsgeleerdheid toe te leggen, en gaf ook daar blijken van zijn dichterlijk talent. Geroemd wordt zijn: *Klaaglied op 't lot van een jongeling, die in de onderaardsche gewelven van den St. Pietersberg verdwaald was.* Tot doctor juris bevorderd, vestigde hij zich als advocaat te *Maastricht;* was in 1827 een der redacteurs van *l'Eclaireur du Limbourg*, 't welk in 't volg. jaar eene criminele vervolging onderging en Weustenraad in den kerker bragt. Door de regtbank vrijgesproken, berokkende hem een art. tegen den minister van Maanen een nieuw regtsgeding, door de omwenteling van 1830 gestuit. In Oct. van dat jaar begaf hij zich naar *Brussel*, werd door 't voorloopig bewind tot plaatsvervanger benoemd van den procureur des konings bij 't hof te *Tongeren*, welken post hij waarnam van Febr. 1831 tot Nov. 1832. De leerstellingen, door Simonides in *België* verkondigd, maakten grooten indruk op zijn' dichterlijken geest, blijkens de gezangen in zijn' laatsten bundel: *Chant de prolétaire* en *Watervliet.* Vijftien jaren was hij auditeur militair te *Luik;* vervaardigde verschillende stukken, o. a. een drama: *Laruelle*, 1836; en had veel aandeel in de *Revue Belge*, een letterkundig blad. De onderneming van Rogier, om in *België* den eersten spoorweg aan te leggen, bezielde hem en.. de *Remarqueur* verscheen in 1841; terwijl hij de wonderen der nijverheid bezong in zijn: *Haut fourneau*, 1844. In 1847 ging hij over tot het openbaar ministerie van *Braband;* vestigde zich te *Brussel*, en leverde vele art. aan de *Indépendance.* Koning Leopold versierde zijne borst, die reeds met het ijzeren kruis prijkte, in 1848 met die zijner orde en benoemde hem tot griffier van 't Brusselsche hof. Eene verzameling zijner gedichten is gedrukt in 1848, doch het plan om een 2de deel uit te geven werd door den dood verijdeld. De meeste zijn in 't Fransch, enkele in 't Vlaamsch en dragen het duidelijk kenmerk der tijdsomstandigheden, waarin ze zijn opgesteld.

WEVELINCHOVEN (FLORIS VAN), eerst kanunnik en subdiaken te *Keulen*, daarna in 1364 door paus Urbanus V tot bisschop te *Munster* benoemd, zag zich den 8 April 1378 door paus Urbanus VI tot bisschop van *Utrecht* aangesteld. Hij was een wijs, voorzigtig, krachtig, geletterd en godvruchtig man, die, ofschoon reeds bedaagd, te *Utrecht* kracht genoeg bezat,

om over allerlei aanvallen te zegevieren. Hij had aanstonds een' hevigen strijd met zijn' voorganger Arnold van Hoorn te beslechten, die, naar *Luik* verplaatst, van *Utrecht* geen afstand wilde doen, maar van beide zetels de inkomsten trekken; van daar dat Floris eerst den 6 Nov. 1379 van zijn bisdom bezit kon nemen. Vervolgens had hij te kampen met een' tegenbisschop, Reijnoud den jongere van *Vianen*, wien door den Avignonschen paus Clemens VII de Utr. zetel was toegezegd; doch door medewerking zijner vrienden onder de edelen, onderwierp zich deze met zijn broeder, den heer van *Vianen*, als vasallen aan Floris. Den laatsten tegenstand overwon hij op sommige edelen, die op zijne jurisdictie inbreuk maakten, zoo als Gijsbert van *Abkoude*, dien hij in 1380 versloeg, en Hendrik, burggraaf van *Montfoort*, een jaar later, wiens stad hij belegerde. Hij gebruikte den vreedzamen tijd van zijn bestuur om de zaken van het *Sticht* te herstellen, de schulden af te doen en de verpande sloten te lossen. Ook nam hij het klooster *Windesheim* onder zijne hoede, bevorderde de vestiging der fraterhuizen en hunne hervormende beginselen en de stichting van het Karthuizer klooster te *Utrecht*. Van zijne vijandelijke gezindheid tegen de Waldenzen getuigt, dat hij in 1380 het lijk van Mattheus Lollard liet opgraven, verbranden en de asch in de stadsgrachten werpen. Van zijne herderlijke zorg en tucht gaf hij in 1388 een blijk door het ontwijden en onthoofden van een Franciscaner monnik Jacob van Gulik, dien hij op grond van valsche pauselijke brieven tot wijbisschop had aangenomen. Het is merkwaardig te lezen, hoe zulk eene ontwijding in zijn werk ging, zoo als men haar vindt opgeteekend in de *Batavia sacra*, folio uitg. I, 279. Ook zijn sterfbed getuigde van zijne regtschapenheid en kloeken moed. Immers toen vele gunstelingen nog van den stervende giften trachtten te verwerven, antwoordde hij: *dedi quod faveo*, hun wijzende op het genoegzame dat hij hun bij zijn leven gegeven had, en liet hen terstond uit zijn slot te *Hardenberg* verwijderen. Hij wees hierop het fonds aan, waaruit de schulden konden voldaan worden, vermaakte zijne overige bezittingen aan de Domkerk en aan de bisschoppelijke schatkist en stierf 4 April 1393.

WEIJERMAN (JACOB CAMPO) werd geb. te *Breda* 9 Aug. 1677 en † in 1747. Zijn vader had in zijne jeugd als lakei gediend; zijne moeder Lijs Sint Mourel, als dienstmaagd uit eene herberg ontvlugt, had in mansgewaad als tamboer dienst genomen, en was tot sergeant bevorderd, toen bij 't beleg van *Bonn* eene wond hare kunne aan den dag bragt en zij haar afscheid kreeg

met een jaargeld van *ƒ* 200. Bij de geboorte van Jacob Campo hielden zijne ouders eene kroeg; doch lieten hem vlijtig ter school gaan, waar hij al vroeg blijken gaf van een' schranderen en vluggen geest. Daarna ontving hem P. Santvoort, pred. op *'t Woud*, onder zijne leerlingen, waar hij zich zeer geschikt gedroeg en goede vorderingen maakte in de fraaije letteren; terwijl hij gelegenheid vond, zijnen lust in de teeken- en schilderkunst te voldoen in 't naburige *Delft* bij T. van der Wilt. Tot zijne ouders teruggekeerd, zou de uitoefening zijner kunst hem welligt roem en een goed bestaan bezorgd hebben, indien zijne losbandige levenswijze hem niet gedrongen had, heimelijk het ouderlijke huis te verlaten en zich naar *Antwerpen* te begeven. Het lust ons niet, hem in zijne omzwervingen te volgen en een tafereel op te hangen van zijne veelvuldige minnarijen en losse streken; wij willen slechts hier en daar iets aanstippen. Tusschen *Parijs* en *Lyon* ontmoette hij in eene herberg den beruchten Cartouche, die, na gemaakte kennis, als vogel van eenerlei veeren, hem eene beurs met Louis d'or en vrijgeleide door zijne bende schonk. Over *Zwitserland* en *Duitschland* naar zijne geb.-plaats teruggekeerd, vond hij zijne ouders overleden, en eene nalatenschap van *ƒ* 600. Hij zette zijne leefwijze op zulk een' voet voort, dat de regering van *Breda* hem uit de stad en baronnie verbande. De wijk genomen hebbende met zijn liefje naar *Londen*, vervaardigde hij eenige schilderijen voor aanzienlijke hovelingen, zelfs voor koningin Anna. Te *Oxford* oefende hij zich eenigen tijd in de geneeskunde; daarna te *Amsterdam* door eene listige streek in 't huwelijk getreden, hield hij zich daar eenigen tijd op, ontving een bezoek van Czaar Peter I, die zoo veel behagen' vond in zijn vluggen geest en snedige kwinkslagen, dat hij hem met den titel van geheimraad en hist.-schrijver mede naar *Rusland* wilde nemen; doch Weijerman had daarin geen lust. Vervolgens trad hij in de broederschap der Vrijmetselaren. Als vuige pasquilschrijver maakte hij het zoo bont, dat hij naar *Vianen* moest wijken; waar zijne kwaadaardige schimpzucht hem in de gevangenis bragt, en toen hij pogingen aanwendde om te ontvlugten, werd hij naar *den Haag* gevoerd, en 22 Julij 1739 veroordeeld tot eene levenslange gevangenis op de Voorpoort. Behalve in 't schrijven van boeken, vond hij uitspanning in het opvoeden en tam maken van muizen, die op zijn fluiten te voorschijn kwamen en uit zijne hand aten. Zijne avontuurlijke levensgeschiedenis toont duidelijk, dat hij een deerlijk misbruik maakte van zijne talenten, een onzedelijk mensch en

verachtelijk fortuinzoeker was, die moedwillig den breeden weg opliep. Wij zouden eene lange lijst zijner schriften kunnen afschrijven uit het *Naamregister* van Abcoude en Arrenberg, indien zij thans nog eenige waarde hadden; maar vermelden alleen: *De levensbeschrijv. der Nederl. konstschilders* enz. 4 dln. in 4to, niet om den tekst, die in een' ellendigen stijl uit A. Houbraken is omgewerkt, maar om de fraaije portretten van J. Houbraken.

WEIJERS (HENDRIK ENGELINUS), geb. te *Winkel* in *N. Holland* in 1805, † 1844, werd door zijn' vader, die aldaar pred. was, ter academische studiën voorbereid, waarna hij zich te *Leijden* vormde voor de Evang.-dienst. Bijzonder ingenomen met de Oost. talen en letterkunde, maakte hij daarin groote vorderingen onder van der Palm en Hamaker. Zijne diss., waarmede hij tot theol. doctor werd bevorderd: *Initium disputationis de libri Apocalypseos argumento, sententia et auctore*, 1828, vond zulk eene tegenspraak, dat de beloofde nadere ontwikkeling en staving zijner gevoelens achterbleef. Drie jaren later gaf hij een blijk zijner bekwaamheid in de Arab. letterkunde, door een *Specimen criticum* over den Spaansch-Arabischen dichter *Ibn-Zeidoun;* welks bearbeiding hij steeds voortzette en bijna geheel voltooid achterliet. Dit *Specimen* bezorgde hem eershalve den doctoralen graad in de letteren; terwijl curatoren der Leijdsche acad. hem iets vroeger, onder een' vereerenden titel, tot medehelper van Hamaker aanstelden tot het uitgeven van Oostersche H. S. S. der acad. bibliotheek. Tot buitengewoon hoogl. te *Leijden* in de Oost. letterkunde benoemd in 1833, begon hij dien post met eene rede: *De litterarum Semiticarum disciplina* etc; terwijl hij 2 jaren later zijn' leermeester Hamaker opvolgde. Hij leverde in 't *Archief voor kerkel. gesch.* van Roijaards en Kist: *Iets over Job Ludolf, den beroemden beoefenaar der Ethiopische letterk. en gesch.* enz. Zijne *Orientalia*, 1ste deel, bevatten geleerde nasporingen bij het opmaken van den catalogus der Oost. handschr. van de Leijd. bibliotheek, waarmede hij zich vele jaren onledig hield. De Maatsch. van Nederl. letterk., waarvan hij lid was, verkreeg van hem in 1841 een uitgewerkt advies over eene *Persisch-Hindostansch-Nederd. Woordenlijst*, in hare boekerij opgenomen.

WEIJTINGH (HENRICUS), geb. te *Groningen* in 1767, † 23 Maart 1834, legde zich met vlijt eerst aan 't gymnasium, daarna aan de hoogeschool zijner geb.-stad, toe op de classieke letterkunde; en werd in 1786 aangesteld tot praeceptor der Lat. scholen te *Deventer*, welke betrekking hij aanvaardde met een

Lat. dichtstuk, uitmuntende in zuiverheid van taal en vloeijende versificatie. Beroepen als rector te *Z. Bommel* in 1791, was hij daar 9 jaren met zoo veel lof werkzaam, dat men hem in 1800 het rectoraat opdroeg te *Kampen*, waar hij eene rede hield: *De praecipuis artium et doctrinarum saeculo proxime elapso incrementis.* Gedurende 34 jaren heeft hij daar vele bekwame leerlingen gevormd. In 1809 bezorgde hij de uitgave van van Kooten's onuitgegeven werk: *Incerti auctoris (vulgo Pindari Thebani) epitome Iliad-Homeri*, met diens aanteek. en de zijne verrijkt. Ten behoeve der gymnasiën heeft hij vele schriften gegeven, onder welke uitmunt zijne: *Historia Graecorum et Rom. literaria.* Dat de Lat. Muze hem nog in gevorderden leeftijd bezielde, toonde hij in 2 elegiën: *De tumultu Belgico*, en *In victoriam de Belgis reportatam*, 1831. Overigens bezat hij een opregt karakter, een gevoelig hart, waardoor hij zich de liefde van aanzienlijken en geringen verwierf, en zulk eene nederigheid als den geleerde van den echten stempel kenmerkt. — Van J. H. A. WEIJTINGH (zijn zoon), geb. in 1799, † 1853, hebben wij geene andere berigten kunnen opsporen als dat hij was phil. theor. mag., litt. hum. doctor en toen hij stierf rector der Lat. scholen te *Harlingen*, waar hij ruim 25 jaren met vrucht werkzaam was en veler achting genoot, en dat hij uitgaf: *Disquisitio historica de Constantino magno. Dav.* 1826.

WEIJTSEN (QUINTIJN), geb. te *Vlissingen* in 1518, † 1565, sproot uit aanzienlijke ouders; zijn vader Jacob W., burgemeester aldaar, werd in 1525 door Christiaan II, koning van *Denemarken* tot ridder geslagen. Quintijn volbragt waarschijnlijk zijne regtsgeleerde studiën te *Leuven*, was in 1555 buitengewoon en in 1559 gewoon koninklijke raad in 't hof van *Holland* te *'s Hage*, en werd door de landvoogdes hertogin van *Parma* gebruikt tot het aanstellen van een bisschop te *Middelburg*, welke plegtigheid hij beschreef in: *Het naeuwkeurig verhael van de aenstell. des Eerw. heeren Nicolaas de Castro tot eersten bisschop van Middelburg in* 1561, door F. van Mieris uit een H. S. in 1757 te *Leijden* in 't licht gezonden, waaruit J. W. te Water, in zijne *Reform. van Zeeland*, de berigten omtr. N. de Castro en and. getrokken heeft. Hij deelde ook in de gunst en achting van Willem I, die hem in gewigtige zaken raadpleegde. Belangrijk voor dien tijd is zijn *Tractaet van Avarien of van 't recht der Nederl. Averijen. Leijd.* 1617, later *van nieuws oversien, en met passagien van rechten, rechtsgel., editien, placaten, ordonnantien, statuten etc., beneffens eenige nodige observatien bevestigt en verrijkt door S. van Leeuwen. Ib.* 1651, *Amst.*

1672 en 78; ook door A. Verwer met diens *Nederl. zeerechten. Amst.* 1711 en 19, terwijl het ook in 't Lat. en 't Fransch is vertaald. Ofschoon niemand vóór hem over dit onderwerp geschreven had, toonde hij daarin zeer ervaren te wezen. Hij was 2 malen gehuwd, eerst met Jacomina de Huijbert, daarna met Adriana Persijn, waardoor hij heer werd van *Brandwijk;* bij de laatste had hij een' zoon Jacob, die de vader werd van Anna Weijtsen, eerst de vrouw van R. van Oldenbarneveldt en daarna van Jac. Westerbaen.

WIARDA (TILEMAN DOTHIAS), geb. 18 Oct. 1745, † 7 Maart 1826, verdient hier, ofschoon een Oost-Friesch, eene beknopte vermelding, wegens vele zijner schriften, belangrijk voor de geschiedenis en letterkunde zoowel van zijn, als van ons vaderland. Behalve eene: *Vollständige Ost-Frisische Geschichte* in 10 dln. 1791—1816, schreef hij ook o. a een *Oud Friesch Woordenboek*, een werk over de *Duitsche voor- en toenamen*; een *Codex over 't O.-Friesche landregt.* Onder de kleinere stukken in verschillende tijdschriften, zijn min of meer belangrijk: *Over de Kruistogten der Friezen naar Palestina.* — *Over Antoinette Bourignon*, in de *O. Friesche Mannigfaltigkeiten*, *Aurich.* — In den *Algem. litterarischer Anzeiger* plaatste hij o. a. eenige berigten aangaande de te *Kampen* en *Leeuwarden* gedrukte *Oud Friesche landregten.* Als lid van 't Nederl. Kon. Instituut 3de kl., leverde hij eene geschiedkundige beschouwing van de: *Lex Frisiorum antiqua*, in 1811 gedrukt in 4to, maar niet in den boekhandel. Ook was hij, behalve van eenige buitenlandsche genootschappen, lid van 't Groninger genootschap *Pro excolendo jure patrio.* Bovendien bewees deze uitstekende geleerde en werkzame man in onderscheidene ambtsbetrekk. groote diensten aan zijn vaderland. Hij bezat eene uitgelezene bibliotheek en eene rijke verzamel. van O. Friesche munten, geschat op 3000 thaler.

WICART (NICOLAAS), geb. te *Utrecht* in 1748, † 1815, oefende zich bijzonder in het landschap-teekenen, en schilderde gedurende 8 jaren in de Loosdrechtsche porcelein-fabriek. Een groot aantal teekeningen van Nederl. gezigten, zoo gekleurde als ongekleurde, zijn er van hem hier en daar voorhanden, die zich kenmerken meer door vlugheid, dan door kunstwaarde.

WICHERINGE (RUDOLPH), geb. te *Groningen* in 1560, † 1646, moest met zijne ouders op 8jarigen leeftijd het Spaansch geweld ontvlugten en keerde eerst in 1595 naar 't vaderland terug. Gedurende zijn verblijf in *Denemarken* woonde hij eenigen tijd bij den vermaarden sterrekundige Tijcho Brahé en later eenige jaren aan het hof des hertogs van *Sudermanland* in

Zweden. Nadat *Groningen* tot de Unie was toegetreden, bekleedde hij aldaar onderscheidene ambten, ook dat van burgemeester. Hij nam zijn ontslag in 1634 en bragt zijn' overigen leeftijd door in wijsgeerige rust. Als curator der hoogeschool wordt hij bijzonder geroemd in een programma van den hoogl. Jac. Alting.

WICHERS (JOHAN) werd geb. in 1616, en † 15 Nov. 1667. Zijne ouders waren, om des geloofswille, de vervolging van den bloedraad uit *Antwerpen* naar *Groningen* ontweken. Hij, de oudste zoon, zette zijne studiën voort in *Italië* en *Frankrijk*; en ontving in 1643 te *Orleans* den doctoralen graad in de regten. In zijne geb.-stad teruggekeerd, werd hij weldra tot stadsambten geroepen, was eerst burgemeester, later luitenant of voorzitter in de hooge justitiekamer en had veel invloed op de belangen van stad en lande. Hij was gehuwd met Clara Gockinga, kleindochter van den vermaarden Scato Gockinga.

— (WICHER), geb. te *Groningen* in 1651, † 1715, de eenige zoon van Abraham W. en Wibbina de Drews, bekleedde ook aldaar verschillende eerambten; was eerst secretaris der hooge justitiekamer en later burgemeester. Afgevaardigd ter vergadering der Staten, werd hij in eenige voorname raadplegingen gebruikt, o. a. bij de handelingen met den Fr. graaf d'Avaux in 1700, tot voorkoming van den oorlog over de Spaansche successie; in 1709 bij den handel tot de vredesvoorslagen, welke destijds wel voordeelig voor den staat gesloten, doch niet door den vrede achtervolgd werden, en in 1713 tot het voorloopig tractaat van barrière met *Engeland*. Men roemt zijne trouw en beleid. Zijne echtgenoote was Wibbina Gerlacius.

— (AREND LUDOLF), geb. te *Groningen* in 1709, † 1759, trad de regtskundige loopbaan in, ofschoon zijn vader Jan Hendrik W. tot den militairen stand behoorde, en zag zich in 1741 tot raadsheer in zijne vaderstad gekozen en later tot burgemeester. In de omwenteling van 1747 en 48 nam hij een levendig deel, doch behoorde tot de gematigde regenten, daar hij met velen oordeelde, dat de verheffing van prins Willem IV met 's lands belangen overeen kwam. — Zijn zoon

— (HENDRIK LUDOLF) werd geb. te *Groningen* 10 Feb. 1747 en † 13 Mei 1840. In 1764 aldaar als student ingeschreven, legde hij zich toe op de regtsgeleerdheid, vooral op het natuur- en volkenregt, de bovennatuur- en zedekunde; verdedigde in 1767 eene verhandeling: *De moralitate juramentorum*, en werd 3 jaren later tot doctor juris bevorderd met eene diss. *De principio juris cogendi.* Hij vestigde zich als advocaat in zijne

geb.-stad en verzuimde daarbij zijne letteroefeningen niet, blijkens zijn: *Lex hominum communis, secundum mentem Hug. Grotii proposita et dejudicata*, 1777, met eene opdragt aan Willem V, waarin hij het stelsel van Grotius, in diens werk *De jure belli et pacis* voorgesteld, ontwikkelde en beoordeelde. Hij bekleedde achtervolgens verschillende ambten, en zag zich in 1786 door de Prov. Staten gekozen als eerste gecommitteerde tot verbetering of herstelling der quota van de onderscheidene provinciën in de generaliteits-uitgaven. Met roem volbragt hij deze werkzaamheden in 1790 in een uitgebreid verslag. Der stadhouderlijke partij toegedaan, werd hij in 1795 met anderen uit zijne betrekking ontslagen en genoot als ambteloos burger de genoegens van het landleven op zijn buitengoed *Hoogema*. Eerst toen de erfstadhouder van zijne regten afstand deed, hetwelk deze hem bij een' brief uit Londen verwittigde, liet hij zich in 1802 de benoeming welgevallen tot voorzitter van den raad van financiën in de prov. *Groningen*, om weldra aangesteld te worden als raad in 't collegie van thesaurier-generaal en raden van financiën te *'s Hage*. In dezen post bleef hij werkzaam tot de aanstelling van R. J. Schimmelpenninck als raadpensionaris in April 1805, die hem tot raad van state benoemde; welken post hij behield, ook toen Lodewijk Napoleon zich op den Holl. troon plaatste. Het strekte hem tot groot genoegen dat hij in Mei 1807 tot landdrost der prov. *Gron.* aangesteld werd. Bij de inlijving van *Nederl.* in 't Fransche rijk (Dec. 1810), benoemde Napoleon hem tot prefect van 't departement der *Wester-Eems*, tot dat hij in Maart 1813 werd gepensioneerd en vervangen door een Franschen prefect. Na de omwenteling riep men hem in 1815 naar *den Haag*, waar hij begunstigd werd met den post van directeur-generaal der indirecte belastingen, convoijen en licenten; terwijl hij in 't volgende jaar den koning een nieuw stelsel van belastingen voor de convoijen en licenten aanbood, en tevens om dat ontwerp bij de Staten-generaal te verdedigen, 't welk geschiedde met het gevolg, dat het bij de wet van 3 Oct. 1816 werd aangenomen. Tot staatsraad gekozen in 1818, werd hij, op zijn verzoek, 2 jaren later ontslagen en keerde, na een zoo werkzaam leven, tot de zijnen terug. Koning Lodewijk en keizer Napoleon hadden zijne verdiensten erkend, door ordelinten, waarbij de laatste hem tevens verhief tot baron van het rijk. Niet minder wist Willem I ze op prijs te schatten, door hem te begiftigen met het kommandeurskruis der orde van den Nederl. leeuw, en in den Nederl. adelstand te plaatsen. Behalve de

reeds genoemde schriften, stelde hij ook eene fraaije verhandeling op: *Over de oude Groninger munten, voornamelijk die in het stadsboek voorkomen*, opgenomen in 't 3de deel der werken van 't Gen. *Pro excolendo jure patriae*, 1781, en gaf in 2 stukken eene belangrijke: *Verklaring van het tractaat van reductie. Gron.* 1794. Bovendien heeft hij nog eenige H. S. S. nagelaten van geschied- en staatkundigen aard. Hij bezat bij een helderen geest een scherp oordeel en vast geheugen; was in den gezelligen kring opgeruimd en spraakzaam; terwijl hij tot in hoogen ouderdom zeer eenvoudig en geregeld leefde.

WICQUEFORT (ABRAHAM VAN), geb. te *Amsterdam* in 1598 † 1682, begaf zich in jeugdigen leeftijd naar *Parijs*, om zich op de staatkunde toe te leggen. Zijne talenten, die niet gering waren, bragten hem in kennis met den keurvorst van *Brandenburg*, die hem in 1626 tot resident aan het Fransche hof benoemde. Gedurende 32 jaren was hij in deze betrekking werkzaam, toen hij zich de ongenade van Mazarin op den hals haalde, die hem beschuldigde, dat hij onderscheidene geheime berigten omtrent zijne familie, bijzonder over de minnarijen van Lodewijk XIV, naar *Holland* had overgebriefd. Zoodra de Brand in zijne plaats als resident optrad, werd hij in 1658 uit *Frankrijk* verbannen; maar vóór zijn vertrek gearresteerd en in de *Bastille* geplakt, tot men hem in 't volgende jaar naar *Calais* voerde, op voorspraak van den Brandenburgschen gezant. Drie maanden later riep hem de kardinaal terug, en beloofde hem eene jaarwedde van duizend kroonen, die ook getrouw uitbetaald werd, tot dat de oorlog tusschen *Frankrijk* en *Nederland* uitbrak. Hij vertrok over *Calais* naar *Engeland* en van daar naar *den Haag*, waar hij een' magtigen beschermer vond in den raadpensionaris J. de Witt, met wien hij, gedurende zijn verblijf te *Parijs* geheime brieven gewisseld had, waarvan eenige onderschept werden. Met *Frankrijk* verzoend, stond hij deszelfs belangen ijverig voor, uit haat tegen den prins van Oranje of om andere redenen. Intusschen stelde hem de hertog van *Brunswijk-Lunenburg* aan tot zijn resident te *'s Hage*, en de Staten-generaal tot vertaler van buitenlandsche stukken. Beschuldigd van verstandhouding met de Franschen en geheime briefwisseling ten behoeve van *Engeland*, werd hij den 25 Maart 1675, op aansporing van Willem III, door de Staten van *Holland* gevangen gezet op de *Voorpoort* te *'s Hage*. De beschuldigingen, tegen hem ingebragt, en de vertoogen daar tegen van vreemde gezanten en van zijne kinderen en vrienden, deelt Wagenaar mede in zijne *Vad. hist. XIV*, 379 enz., waarbij van

Wijn moet geraadpleegd worden in diens *Bijv. en Aanm.* op die historie. Hij werd 36malen verhoord, en sedert in handen van den scherpregter ter pijniging gesteld, doch zonder dat ze in werking kwam. In Nov. 1675 ontving hij het vonnis van eeuwigdurende gevangenis op gemelde *Voorpoort*, doch ontsnapte den 11 Febr. 1679, met behulp van de dienstmaagd des cipiers. Paquot in zijne *Memoires*, *I*, 89, schrijft, dat eene zijner dochters hem redde door kleedverwisseling. Hij begaf zich naar *Zelle*, waar de hertog van *Brunswijk-Lunenburg* hem tot raad aanstelde; terwijl hij 2 jaren later, met verlof der Staten, zich een' korten tijd te *'s Haye* ophield. Gedurende zijn verblijf te *Parijs* vertaalde hij uit 't Hoogd. in 't Fransch, het werk van Olearius: *Relation du voyage de Moscovie*, *Tartarie et de Perse etc. Paris* 1656, 3 vol. Vermeerderd met: *Le voyage de J. Albert de Mandeslo aux Indes Orientales etc. Ib.* 1659, 2 vol., herdrukt in 1666, te *Leijden* in 1719 onder een' zeer uitvoerigen titel. En uit het Spaansch het werk van Don Garcias de Silva: *L'Ambassade en Perse etc. Paris* 1667. Hij schreef in zijne gevangenis een belangrijk werk getiteld: *Memoires touchant les ambassadeurs et les ministres publics*, 1677, daarna vermeerderd uitgegeven onder den titel: *L'Ambassadeur et ses fonctions. La Haye* 1681, 2 vol., later te *Amst.* 1746. Zijn werk: *L'Histoire des Provinces-unies des Pays-Bas*, etc. zag maar gedeeltelijk het licht aldaar in 1719 en in 1743, 2 vol. in fol. Het loopt van 1648 tot 1658. Als vriend van de Witt, vond hij in prins Willem III, den graaf van Waldek en den raadpensionaris Fagel zijne tegenstanders; derhalve kon het werk van Wicquefort niet onpartijdig zijn; vele aanzienlijke personen, ook leden van 't hof van *Holland*, worden door hem in een ongunstig licht geplaatst of vinnig doorgehaald, ja in eer en naam geschonden. In denzelfden geest is ook het ongedrukt gedeelte van zijne *Hist. der Vereen. Nederl.* geschreven, waarvan de uitgave onlangs is aangekondigd, maar nog niet verschenen. Dit loopt tot 1675, en is door Wagenaar, Basnage en van Wijn meermalen gebruikt; hierin straalt echter ook dikwijls een onpartijdige geest door en ontveinst hij de zwakheden van de Witt evenmin als den lof van den prins van Oranje. Met omzigtig oordeel gelezen, is het in vele opzigten gewigtig voor 's lands geschiedenis, wijl er onderscheidene bijzonderheden in voorkomen, die men elders te vergeefs zoekt. Hij had ten tijde van den raadpensionaris de Witt toegang tot de geheimste staatsstukken en droeg ook na dien tijd, in andere betrekkingen, van zeer vele zaken kennis, o. a. van de advijzen der bijzondere leden van *Holland*.

WIDMARIUS (ABDIAS), geb. te *Lemgo* in *Westphalen* 13 Sept. 1591, † 23 Mei 1668, werd door zijn' vader Andreas W. (die eerst rector en later pred. was te *Bremen*) in de letteren onderwezen, en zette zijne studiën op onderscheidene scholen voort, tot dat hij, ofschoon van zijne jeugd af ziekelijk, de hoogeschool van *Heidelberg* bezocht, om zich in de theologie te oefenen, tevens in de geneeskunde en regtsgeleerdheid; welke studiën hij later te *Marburg* vervolgde. Hij bekleedde het leeraarsambt eerst te *Altdorf* en weldra te *Neuhaus* in den *Paltz*, tot dat het vuur van den 30jarigen oorlog hem noodzaakte naar *Nederland* te wijken, met het voornemen om zich eenigen tijd te *Leijden* op te houden; maar het bezoek bij eenige vrienden te *Amsterdam* haalde hem over, zich aldaar te vestigen. Terwijl hij ijverig studeerde om zich de Nederd. taal eigen te maken, was hij spoedig in staat in die taal te prediken. Naauwelijks aan 't gevaar ontkomen om in het *IJ* te verdrinken, verbond hij zich den 10 Nov. 1624 als leeraar aan de Herv. gemeente te *Uitgeest*. Doch hier had hij met zoo veel ligchaamslijden te worstelen, dat men twijfelde of hij den ouden kranken leeraar, dien hij opvolgde, wel zou overleven. Doch met het oog op God, volharde hij in den uit- en inwendigen strijd; behartigde niet alleen voorbeeldig de aan zijn ambt verbondene pligten, maar onderwees ook eenige jongelingen. Als een bewijs, hoe hij door zijne geleerdheid en zachtmoedigheid bekend was, strekt, dat men hem in 1633 naar *Leijden* riep tot herziening der overzetting van 't O. T. en 5 jaren later als pred. naar *Gouda*, om de hevige kerkgeschillen, die daar waren uitgebroken, bij te leggen, 't welk hem, na een verblijf van ruim 6 jaren, in weerwil van alle vredelievende pogingen, niet volkomen mogt gelukken. Dit bewoog hem gehoor te geven aan het beroep naar *Harderwijk*, als hoogl. in de godgeleerdheid en gewijde taalkunde; welke betrekking hij den 13 Julij 1644 aanvaardde met eene rede: *De Urim et Thummin;* doch reeds in 't volgende jaar verwisselde met die te *Groningen*, waar hij eene redev. hield: *Columba Spiritus S. hieroglyphica, sive de manifestatione Sp. S. sub specie columbae. Gron.* 1646. Ofschoon door aanhoudende ziekelijkheid in zijne werkzaamheden verhinderd, mogt hij nog 23 jaren der hoogeschool tot luister verstrekken. Hij behoorde tot de verdraagzame godgeleerden van zijnen tijd, ofschoon hij geenszins schroomde zijne meening moedig te verdedigen. Zijne rigting was Irenisch-Coccejaansch. Te *Harderwijk* zag van hem het licht: *Pentas Disputationum de natura S. theologiae* etc. 1645.

WIEBEL (FRIEDRICH DANIEL JOSEPH VAN). Zijne geb.-plaats of eenige bijzonderheden uit zijn leven vinden wij niet vermeld; alleen dat hij in 1802 te *Veere* pred. was bij de Evang. Luth. gemeente; daarna te *Kampen* en vervolgens te *Alkmaar*, waar hij in 1816 zijne bediening nederlegde, welke hij 2 jaren later te *Groede* weder opvatte. In 1821 werd hij emeritus en stierf in 1832. Hij heeft *Leerred. over verschillende onderwerpen*, *Alkm.* 1809, nagelaten, die niet als modellen zijn aan te prijzen, en Evangelische warmte en kracht missen.

WIELEN (JOHANNES STALPERT VAN DER) of V. DER WIEL, geb. te *'s Hage* in 1581, † in 1630, oefende als juris utr. licentiaat, aldaar de functie van advocaat uit. Hij ondernam eene reis naar *Rome*, verkreeg daar de waardigheid van theologiae doctor, en werd naar zijn vaderland teruggezonden ter bescherming en uitbreiding van 't R. Kath. geloof. Hij gaf ten dien einde naamloos eenige Nederd. boekjes uit, veelal op rijm in den trant van Poirters en Cats, o. a. *Roomsche reijs*, *'t zamenspraeksgewijs tusschen Pieter de Reijser en Abacuk sijnen broeder. 's Bosch* 1624. — *Extractum Katholicum tegen alle gebreken van verwarde harsenen. Lov.* 1631, deels proza, deels verzen bevattende, waarbij hij dikwijls den geesel der satijre aanwendt. — *Het gulden jaar* in 2 dln., behelzende bespiegelingen over de zon- en feestdagen. Slechts een zijner werkjes is ons bekend uit Hermans' *Geschiedk. mengelw. over de prov. N. Braband*, *I*, 179, getiteld: *Vrouwelick sieraet van St. Agnes versmaet. 's Bosch* 1622, waarbij als voorrede een *kleed-bericht* gaat, inhoudende *de middelmatigheit*, *na de welcke ieder mensch zijn kleed behoort te fationneren*, waaruit Hermans eenige proefjes mededeelt. Men schrijft hem ook eenige Lat. werkjes toe, o. a. *Iter Romanum.* — *De peregrinationibus.* — *De honore reliquiarum.* — *De praecipuis fidei articulis adversus haereticos* en and. Hij was bij zijn sterven pastoor te *Delft*, prior der Bagijnen en aartspriester van *Delfsland.*

WIELING (ABRAHAM), geb. te *Hamm* in *Westphalen* in Maart 1693, † 11 Jan. 1746, legde zich te *Marburg* toe op de theologie tot in 1711, toen hij deze wetenschap met de regtsgeleerdheid verwisselde, waarin hij zich verder te *Duisburg* oefende. In 1716 kwam hij in *Holland*, was eenige jaren te *Amsterdam* hoogl. in de fraaije letteren en gaf tevens privaat onderwijs in de regten. Deze betrekking had hij aan den beroemden Bijnkershoek te danken, op wiens voorspraak hij in 1727 het professoraat in de regten te *Franeker* erlangde. Hij opende daar zijne lessen met eene: *Oratio de natura, una omnis juris ac virtutis norma*, 1728, en de roem, waarmede hij dit ambt be-

kleedde, bragt 10 jaren later de curatoren tot het besluit, om hem het onderwijs in 't openbare regt toe te vertrouwen. In 1739 zag hij zich in dezelfde betrekking naar *Utrecht* verplaatst, waar hij eene redevoer. hield: *pro glossatoribus*. Hij stierf aan de gevolgen van een val van den katheder. Een zijner leerlingen V. J. Blondeel verdedigde onder hem in April 1745 eene diss. *De legibus*, waarin hij zich vrij stout over het kerkelijk gezag, over de formulieren en and. punten uitliet. Hierop maakte de theol. faculteit zwarigheid hem den doctoralen graad toe te kennen. Wieling trok partij voor zijn' leerling en verklaarde diens gevoelens voor de zijne. Nu ontstond er een bittere strijd, in welken door onderscheidene twistschriften de onbeschaafde toon dier tijden kenbaar is. De *Navorscher* (V, 105 en 106) deelt daaromtrent eenige bijzonderheden mede, en Vriemoet, Paquot en Saxe geven eene lijst zijner werken, thans van minder belang. Hij heeft deel gehad aan de uitgave van *Terentius* door Westerhoff en aan 't werk van W. O. Reitz: *Paraphrasis der Gr. instituten van Theophilus.*

WIER (JOHANNES) of WIERIUS, geb. te *Grave* in 1515, † 24 Febr. 1588, sproot waarschijnlijk uit een aanzienlijk Zeeuwsch geslacht. Hij bezocht eerst de Lat. school te *'s Hertogenbosch*; kwam als jongeling in kennis met den beroemden H. C. Agrippa van Nettesheim, dien hij als geliefden leermeester hoogschatte en aan wiens huis hij het werk van den abt Trithemius *De Steganographia* (de kunst om met geheime teekens te schrijven) geheel afschreef. Daar hij besloten had, zich op de geneeskunde toe te leggen, begaf hij zich naar *Parijs*, later in 1534 naar *Orleans*, waar hij de letteroefeningen bestuurde der 2 zonen van den geleerden lijfarts des konings, Natalis Ramardus. Na aldaar den doctoralen graad verkregen te hebben, bezocht hij de voornaamste rijken van *Europa*, ook de kusten van *Africa*, en hield zich een' geruimen tijd op te *Creta*, waar hij een' geleerden Griek leerde kennen, dien hij meermalen loffelijk vermeldt. Naar de gewoonte van dien tijd, voerde hij toen den naam van *Piscinarius* en zou onder dezen naam in 1538 eenige Lat. verzen hebben uitgegeven. In 't vaderland teruggekeerd, was hij te *Arnhem* verscheidene jaren als stads doctor werkzaam: daarna als lijfarts der grafelijk-Bergsche familie, vervolgens in 1550 in dezelfde betrekking bij den hertog van Gulik en Kleef. Hij vergezelde hertog Willem op diens gestadige reizen naar de voornaamste hoven, waardoor hij gelegenheid vond kennis te maken met de keizers Karel V en Ferdinand, en met de meeste koningen, vorsten en geleerden van zijnen tijd. Dit strekte

tot vermeerdering zijner kundigheden, en toen zijn opmerkzame geest de schadelijke vooroordeelen opmerkte, welke men omtrent zoogenoemde heksen koesterde, bestreed hij die met mond en pen. Hij bragt o. a. het bedrog aan den dag van een meisje te *Ulm*, Barbara geheeten, dat voorgaf gedurende 12 jaren niet gegeten of gedronken te hebben; doch zij werd, op voorspraak van Wier, met hare ouders en zuster, die in 't bedrog deelden, door den hertog van de straf vrijgesproken. In 1588 naar *Teklenburg* genoodigd ter genezing der gravin van *Bentheim*, stierf hij aldaar. Hij bezat een sterk en gezond ligchaamsgestel, zoodat hij soms in 4 dagen geene spijs of drank gebruikte; en heeft zich inzonderheid beroemd gemaakt *als ijsbreker tegen de leer der vooroordeelen wegens den duivel*, *de duivelskunsten*, *tooverijen en heksen-processen*, meesterlijk in 't licht gesteld door J. Scheltema in zijn: *Geschied- en letterk. Mengelwerk*, IV (1), 179—251, en in zijne: *Geschiedenis der heksen-processen*, bl. 152 enz. Het eerste werk van Wier, dat hierop betrekking heeft, was eene verhandeling: *De veneficis et sagis* (over giftmengers en toovenaars), dat door een uitvoeriger gevolgd werd, getiteld: *De praestigiis daemonum et incantationibus ac veneficiis*, in 6 boeken, waarvan de door den schrijver vermeerderde en verbeterde 6de druk te *Bazel* verscheen in 1583 en dat later opgenomen is in zijne *Opera omnia. Amst.* 1660, bezorgd door den geleerden boekverkooper Petrus van den Berge, ook P. Montanus genoemd. Den hoofdinhoud deelt Scheltema mede in zijne gemelde schriften. Onder degenen, die tegen dit werk schreven, behoort ook de koning van *Engeland*, Jacobus I, die zeer met den duivel was ingenomen. Later gaf Wier nog uit eene verhand.: *Pseudo-monarchia Daemonum.* — *De lamiis et jejuniis fictitiis*, ook eene wijsgeerige: *De irae morbo ejusque curatione philosophica* en eenige geneeskundige werken, alle te vinden in zijne *Opera omnia.* Van zijn hoofdwerk bestaat ook een Fransche vertaling onder den titel: *Histoires*, *disputes et discours des illusions et impostures des diables et magiciens infames*, *sorcières et empoisonneurs*, *des ensorcelez et démoniaques*, *et de la guerison d'iceux. Item de la punition que méritent les magiciennes* etc. 1599. Men vindt in deze werken vele blijken van groote geleerdheid, menschenkennis, taalkunde, juiste redenering en kieschen, levendigen en mannelijken stijl. En volgens de getuigenis van P. Montanus, was hij niet alleen de beste wijsgeer en geneeskundige voor zijn' vorst, maar tevens voor de waarheid en de gezondheid van ligchaam en ziel voor vele. Eenige onuitgegevene brieven van Wier deelt L. J. F. Janssen

mede in de belangrijke *Bijdragen voor vaderl. gesch. en oudheidkunde*, uitgeg. door J. A. Nijhoff, VI. bl. 266 en VII. bl. 1—9.

WIERINGA (GERARDUS), geb. te *Groningen* in 1760, † 1817, werd door zijn vader Jan W. (een sieraadschilder) na van hem en anderen eenig onderwijs in de teeken- en schilderkunst genoten te hebben, naar *Dusseldorp* gezonden, om zich verder te bekwamen. Vervolgens werkte hij te *Amsterdam* onder het opzigt van den verdienstelijken Jur. Andriessen; kwam in 1790 in zijne geb.-plaats terug, alwaar hij zich bijzonder toelegde op het schilderen en teekenen van landschappen en daarin ook les gaf. De schoone natuurtafereelen van *Drenthe* gaven hem ruime gelegenheid tot het vervaardigen van fraaije teekeningen met zwart krijt en O. Ind. inkt. Hij behaalde in 1810 bij de Leijdsche schilder- en teekenacademie *Ars aemula naturae*, de uitgeloofde premie wegens een Hollandsch landschap bij het vallen van den avond, na een' heeten zomerdag en eene verfrisschende donder- en regenbui. Bij zijn leven waren reeds vele zijner stukken in handen van liefhebbers en de nagelatene werden tot vrij aanzienlijke prijzen verkocht.

WIERINGEN (CORNELIS CLAASZ. VAN), geb. te *Haarlem* in 't laatste ged. der 16de eeuw, † 1635, heeft als knaap lang ter zee gevaren; maar zijne neiging tot de schilderkunst deed hem daarvan afzien, om zich geheel te wijden aan de behandeling van 't penseel. Bekend met alles wat tot een schip behoorde, zoo is het niet te verwonderen, dat zijn smaak viel op het schilderen van schepen, zeetjes en zeehavens, met zulk een gelukkig gevolg, dat zijne beste stukken voor die van H. Cz. Vroom niet behoeven onder te doen. Vele zijn door C. Jz. Visscher in 't koper gebragt, o. a. het vermaarde schip, het welk de keten van *Damiate* zou doorzaagd hebben. Hij schilderde ook fraaije landschappen en zeegezigtjes naar eigen vinding.

WIERIX (JAN), geb. te *Amsterdam* in 1550, was de oudste der 3 broeders, die zich als teekenaars en graveurs hebben bekend gemaakt. Hij volgde de graveerwijze van Alb. Durer, heeft vele hist. onderwerpen uit het O. T. in 't koper gebragt, vrij uitvoerig, doch eenigzins droog en stijf. — Zijn broeder

— (JERONIMUS), geb. te *Amsterdam* in 1551, teekende en graveerde op dezelfde wijze, doch met meer fijnheid en zorgvuldige behandeling. Hij was de werkzaamste der gebroeders en heeft een aantal portretten en hist. stukken vervaardigd, o. a. al de portretten der Vlaamsche en Nederd. schilders, die in het werk van van Mander konden gevoegd worden, doch zeldzaam daarin voorkomen. — Zijn jongste broeder

WIERIX (ANTONIE), geb. in 1552, volgde ook zijne teeken- en graveerwijze met hare gebreken en volkomenheden. Hij werkte naar eigene teekeningen en die van andere meesters, bepaaldelijk in portretten en godsdienstige onderwerpen.

WIERTZ (HENRICUS FRANCISCUS), geb. te *Amsterdam* in 1784, † 7 Junij 1857 of 58, legde zich vroegtijdig op de teekenkunst toe bij J. J. Lauwers en J. de Freij en daarna op de schilderkunst bij P. Barbiers Pz., die hem tevens in de perspectief onderwees. Van zijne vorderingen gaf hij weldra sprekende bewijzen, daar hem eene gouden en eene zilveren eerepenning en getuigschriften werden toegewezen bij de stads teekenacademie, de Maatschappij: *Kunst zij ons doel* en *Felix Meritis* te *Amst.* In 1811 vestigde hij zich te *Nijmegen*, waar hij zich onledig hield met het schilderen en teekenen van landschappen, hoorns en schelpen. Verschillende tentoonstellingen prijkten met zijne stukken, bestaande in Geldersche landschappen, figuurstukken, binnenhuizen enz., welke veler goedkeuring wegdroegen, o. a. in 1840 het stuk voorstellende: een biddend meisje in hare slaapkamer. Zijn stil zedig-godsdienstig gedrag maakte hem bij velen bemind.

WIESE (ALBERTUS HENRICUS), geb. te *Bremen* in 1761, † 7 Jan. 1810, trad in Nederl. dienst voor de *O. Indiën*, werd in 1805 door het staatsbewind te *Batavia* als gouverneur-generaal aangesteld en als zoodanig het volgende jaar door koning Lodewijk Napoleon bevestigd, tevens benoemd tot Lt.-generaal en chef der land- en zeemagt van de Nederl. bezittingen ten Oosten van de *Kaap de Goede Hoop* en vereerd met de koninklijke kommandeurs-orde. Onder zijn bewind had er in 1806 een geduchte opstand in *Cheribon* plaats, later gedempt. In Jan. 1808 van zijn' post ontslagen, vertrok hij naar *Holland* en stierf plotseling in mannelijken leeftijd.

WIGERI (JOHANNES) werd geb. in 1750, en † 17 Oct. 1818. Waar hij studeerde en met welk eene diss. hij art. lib. mag. en philosophiae doctor werd, is ons even min bekend als de plaats zijner geboorte en zijne eerste standplaatsen. Als Evangeliedienaar was hij vele jaren werkzaam in de Herv. gemeente te *Beverwijk*, waar hij zich ook bezig hield met de opvoeding, het onderwijs en de opleiding tot de academische studiën van een aantal jongelieden, waarvan vele later tot luister strekten van 't godgeleerd *Nederland*. Hij behaalde bij de Maatsch. tot N. v. 't Alg. eene gouden medaille voor de beantwoording der vraag: *Zijn de bewijzen en kenmerken eener goddelijke openbaring te vinden in de boeken des O. en N. Verbonds?* En de zilveren

voor eene verhand.: *Over de zedelijke opvoeding der kinderen*; beide opgenomen in het 1ste deel der *Prijsverhandelingen* dier maatschappij. In 1798 wees hem het Haagsche Gen. tot verdedig. van de Chr. godsdienst haren zilveren eerepenning toe voor een ingezonden stuk: *Bedenkingen over de geboorte van Jezus uit eene maagd.* De Holl. Maatsch. van wetenschappen te *Haarlem* telde hem sedert 1793 onder hare leden. Gedurende zijn verblijf te *Beverwijk* nam hij met geestdrift deel in de aldaar gevestigde nuttige inrigtingen.

WIGBOUT (JACOB), geb. in 1762, † 2 Nov. 1824, was oud-schipper op *Wieringen*, en bezat bij een gezond oordeel en en goed geheugen veel dichterlijk gevoel. Hij gaf eenige *Mengeldichten over verschillende onderwerpen* in 't licht te *Amst.* 1823, vooral om uit de opbrengst zijn behoeftig huisgezin eenigermate te ondersteunen. Dit doel ontwapende natuurlijk de kritiek en eene kiesche en gunstige beoordeeling viel aan het bundeltje te beurt. Koning Willem I schonk hem eene gratificatie en de 2de klasse van 't Kon. Instituut iets ter aanmoediging. Die hem op zijn schip, met eene schoone heldere stem, een Psalm hoorden zingen, welke hij allen in zijn geheugen had, verzonken in eerbiedige bewondering; wat ook het geval was als hij op een' lieflijken onnavolgbaren toon, een zijner eenvoudige godsdienstige dichtstukjes reciteerde.

WIGMANA (GERARD), geb. te *Workum* in *Friesland* 27 Sept. 1673, † 27 Mei 1741, bezocht om zich verder in de teeken- en schilderkunst te oefenen, in 1700 *Rome*, en koesterde, wat te bejammeren is, te hooge gedachten van zijne bekwaamheden, zoodat men hem den spotnaam gaf van den *Frieschen Raphaël*. Hij werkte na zijne terugkomst zeer naarstig en schilderde uitvoerig historieële stukken, welke, naar zijn gevoelen, niet op den regten prijs geschat werden. Hij besloot met eene menigte zijner schilderijen naar *Londen* over te steken en zijn kunstfortuin te beproeven; maar ook daar draaide zij hem den nek toe, ofschoon hij bij zijne vrienden hoog opgaf van de bewondering en toejuiching, waarmede men in *Engeland* zijn werk vereerde. Intusschen liep zijne kunst om brood, terwijl zijn zoon langs *Amsterdams* straten zijns vaders schilderijen te koop bood, het geld, dat hij soms nog beurde, op eene slechte wijze verteerde en eindelijk in de *O. Indiën* stierf.

WILDE (GOSEWIJN DE), waarschijnlijk geb. te *Brugge* in de laatste helft der 14de eeuw, † 1448, werd na de afzetting van Willem van Lalaing aangesteld tot stadhouder van *Holland*, onder den naam van president. Zijn bewind was vol onrust,

wegens het hevig blaken der Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten. Hij behoorde tot de partij der laatstgenoemden. Hertog Filips I van *Bourgondië* veranderde in vele steden de regering, waarbij de Hoekschen werden bedwongen, zonder dat men verneemt, of de president er de hand in had. Er ontstond later een hevige twist tusschen hem en den slotvoogd van *Medemblik*, Benjaert Sceij, die der Hoeksche partij was toegedaan. De president beschuldigde den slotvoogd van manslag, en deze hem van onnatuurlijke zonde. Dit maakte zoo veel gerucht door gansch *Holland*, dat Filips er zich mede moeide en de president, dien hij voor schuldig hield, van zijn ambt ontzette. Beide werden gevangen genomen, eerst in *den Haag*, daarna te *Heusden* bewaard, wel gedurende anderhalf jaar. Eindelijk voerde men de Wilde in 1448 naar *Loevestein*, alwaar hij, zonder schuldbelijdenis, ter dood werd veroordeeld. In 't voorhof van 't slot had men een vuur ontstoken, en daarbij een rood kleed op den grond gespreid. Als hij zijne schuld beleed, zou hij met het zwaard, maar indien hij bij zijne ontkenning bleef volharden, met het vuur gestraft worden. Hetzij uit overtuiging van schuld, hetzij uit vrees voor verbranding, hij beleed de misdaad, waarvan men hem betichtte, en de beul sloeg hem het hoofd van den hals. De slotvoogd werd op vrije voeten gesteld, doch kort daarop in 1449 van al zijne waardigheden vervallen verklaard en uit het land gebannen. Sommige zijner tijdgenooten hielden de Wilde voor onschuldig.

WILDE (JACOB DE), geb. 14 Dec. 1645, † waarschijnlijk in 1725, was ontvanger-generaal bij de admiraliteit te *Amsterdam*, en heeft zich naam gemaakt door het verzamelen van een rijk antiquarisch kabinet van penningen, gemmen, beelden, enz., door onderscheidene dichters bezongen, door aanzienlijke personen en vorsten bezocht, o. a. door Czaar Peter den Groote in 1698 en 1717. Bij zijn eerste bezoek teekende hij in de Wilde's album, met eene fiksche hand, den platten grond der belegering van *Azof*, met aanduiding der plaatsen, waar de Turksche vloot gelegen en door hem geslagen was. Bij het tweede (later meermalen herhaalde) bezoek, schreef hij iets tot lof in 't gemelde album en schonk der dochter van de Wilde, Maria, een kostbaar juweel. Er bestaan onderscheidene beschrijvingen dezer verzameling, zoo van den bezitter zelven, als door anderen gemaakt en uitgegeven. De Wilde vervaardigde twee naamlijsten, getiteld: *Index numismatum Graecorum et Rom.* etc. 1689. — *Numismata memorabilia pontificum, imperatorum, regum, ducum, principum atque virorum illustrium*, 1691, 4 dln. in fol. in hand-

schrift, de 3 eerste dln. met eene penteekening van C. Visscher, en het 4de met eene afbeeld. van 't muntkabinet op 4 platen. Voorts bestaan nog: *Afbeelding van 't medaille-kabinet van enz. Amst.* 1691, *in fol.* — *Selecta numismata antiqua ex museo* etc. *Ib.* 1692, met pl., waarvan men Lud. Smids voor den auteur houdt. — *Signa antiqua e museo J. de W. per Mariam filiam aeri inscripta*, op zijne kosten gedrukt, *Ib.* 1700. — *Gemmae selectae e museo J. de W., sive tabulae Diis Deabusque Gentilium ornatae, per possessorem conjecturis veterumque poetarum carminibus illustratae. Ib.* 1703; en and. in H. S. Hij was den 10 Jan. 1677 gehuwd met Hendrina Veen en vierde in 1702 den zilveren bruiloft met 8 kinderen. — De oudste dochter

WILDE (MARIA DE), geb. te *Amsterdam* 7 Jan. 1682, bezat vele talenten en was ervaren in 't klavierspelen, zingen, schilderen, graveren en dichten. Zij etste de platen voor de oudheden uit het kabinet van haar vader, toen zij 18 jaren oud was, graveerde ook zijn portret; teekende de Samaritaansche munten af voor een' kunstvriend; schilderde ter nagedachtenis van J. Broekhuijsen eene tombe voor zijne beeldtenis, die hij bij uitersten wil aan haar vader gemaakt had. Proeven van haar dichttalent komen hier en daar voor in losse stukjes; ook vervaardigde zij eenige tooneelstukken: *Abradatus en Panthea*, 1710, treurspel. — *Het zwervend portret*, 1742. — *De gekroonde boererijmer*, en: *Don Domingo Gonzalo*, 1755, kluchtspelen. Geen wonder dat de dichters van dien tijd haren lof bezongen, o. a. Reland in 2 fraaije Lat. gezangen, waarvan hare fiksche en tevens bevallige hand het onderwerp is; in het 1ste vond hij de stof niet genoegzaam uitgeput; hij moest nog eens die kunsthand bezingen, woorden konden hem hier niet ontbreken. Wanneer men haar werk aanschouwt, kan men zijne geestvervoering begrijpen.

— (CATHARINA DE), dochter van Pieter de W., drossaard van *Woudrichem*, en van Anna Spoors. Van haar zijn ons geene levensbijzonderheden voorgekomen, behalve dat zij in 1708 huwde met A. J. Braconier, pred. te *Utrecht;* en op den leeftijd van 62 jaren, 1750—57, eene menigte gedichten uitgaf. *Bespiegelingen over Gods kerk en wereldbestier; benevens zielverlustiging in het beschouwen van aarde, lucht en sterrehemel*, 2de *druk. Amst.* 1756. — *Opwekkelijke nasporingen bij het genot van 't eenzaam buitenleven; lettervruchten van stille dagen en and. stichtelijke gedichten. Ib.* 1754. — *Vervolg van stichtelijke gedichten op verscheiden onderwerpen. Ib.* 1757. Alle onder den naam van Vrouwe C. P. (Catharina Pietersdochter.) Zij bevatten weinig spranken

van vernuft, meer van een supra-orthodoxen, kouden mystieken geest; dit heeft vooral betrekking op hare bespiegelingen en stichtelijke gedichten; maar wanneer zij de schoone natuur tot onderwerp kiest, beweegt zij zich vrijer en is stouter en krachtiger.

WILDE (PIETER WILLEM BARTHOLOMEUS DE), geb. te *Leijden* 23 Dec. 1808, † 11 Oct. 1855, onderscheidde zich reeds op de Fransche school in zijne geb.-stad door vlugheid en leerzaamheid; bezocht daarna de Latijnsche, onder de leiding van den kundigen rector Bosse, en begon zijne medische studiën in 1825. Vijf jaren later schaarde hij zich onder de banier der acad. jongelingschap, ter verdediging van den vaderlandschen grond. Binnen *Leijden* teruggekeerd, bewees hij in 1832 als med. candidaat belangrijke diensten, gedurende de eerste verschijning der cholera, èn in 't *Nosocomium*, èn in de gemeenten *Valkenburg* en de beide *Katwijken;* ontving het volg. jaar den doctoralen graad met eene diss. *Continens historiam epidemiae Cholerae Asiaticae quae mensibus Julii et Aug. A⁰* 1833 *in pago Valkenburg regnavit.* Hij vestigde zich te *Amsterdam;* doch zijne levendige geaardheid deed hem, als scheepsdoctor, 3 reizen naar *Java* ondernemen. Intusschen gehuwd met Johanna Maria 's Graauwen, zette hij zich in 1843 te *Batavia* als med. doctor neder, genoot eene uitgebreide practijk en was algemeen bemind. Men benoemde hem in 1849 tot secretaris van 't Bataviaasch Gen. van kunsten en wet., in welke betrekking hij ijverig werkzaam was, zoodat men hem in 1850 het lidmaatschap aanbood der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden.* In 1851 naar *Samarang* verplaatst, maakte hij zich ook aldaar als geneesheer geacht en bemind. Na een 12jarig verblijf in de *Indiën*, verzocht hij voor 2 jaren verlof naar 't vaderland, ter herstelling zijner gezondheid; doch vóór zijn vertrek van *Java* maakte eene beroerte een einde aan zijn werkzaam leven.

WILDEMAN (JAN ERNST), geb. te *Harlingen* 25 Sept. 1770, † 30 Dec. 1833, openbaarde reeds in zijne jeugd groote vlugheid van geest, die zijn vader (predikant aldaar) leidde en ontwikkelde. Op de Lat. school toonde hij een' bijzonderen aanleg voor de wiskundige wetenschappen, onder de leiding van den architect Jelle Jacobi. Ofschoon als kadet opgenomen bij de Friesche garde in 1785, verhinderde hem zulks niet, zijne studiën te *Franeker* onder den hoogl. IJpeij, gedurende 2 jaren ijverig voort te zetten, zoodat men hem bekwaam rekende, om in 1788 als extraordinair ingenieur te *Bergen-op-Zoom* werkzaam te wezen. In 1793 moest hij waterpassingen en opmetingen doen, ten einde

de krijgslinie van de *Mark* en *Dintel* en van de Zeeuwsche eilanden in staat van verdediging te brengen; terwijl hij het volg. jaar de aanstelling kreeg van luitenant-titulair. Tijdens den inval van 't Russisch-Eng. leger in *N. Holland*, benoemde men hem tot luitenant bij 't regiment jagers der Holl. brigade, met het doel opgerigt, om onder medewerking der Eng. het vaderland te verlossen. Toen deze expeditie mislukte, hield hij zich als Lt.-ingenieur in *Engeland* voornamelijk bezig met opnemingen en 't vervaardigen van kaarten en schetsen, terwijl hij tevens het toezigt had over de fortificatiën der baai van *Sandown* op 't eiland *Wight*. In 1802 naar zijn geb.-land teruggekeerd, benoemde men hem in 1804 tot departementaal ingenieur van *Overijssel;* 2 jaren later tot inspecteur van den waterstaat, 1ste district; daarna tot hoofdingenieur der bruggen en wegen in 't Depart. der *Monden van den IJssel;* bijzonder trok de inrigting der zeeweringen zijne aandacht. De nieuwe proefnemingen welke hij desaangaande ondernam, o. a. aan den *Bentdijk* bij *Vollenhoven*, 1811 en 13, werden met den besten uitslag bekroond; hij deelde er een verslag van mede aan de 1ste kl. van 't Kon. Nederl. Instituut. Na de omwenteling van 1813 werd hij den Lt.-generaal baron Bentinck tot Buckhorst, belast met het commissariaat van oorlog, als adjudant toegevoegd en hem het bestuur aanvertrouwd der werkzaamheden van 't personeel en der militaire zaken. In 1814 bekleedde men hem met den rang van Lt.-kolonel bij den generalen staf en woonde hij de blokkade bij van *Bergen-op-Zoom*. De hoofddirectie van den waterstaat poogde te vergeefs, hem tot zijne vroegere werkzaamheden terug te roepen. Hij verkoos het krijgsmansleven, ontving in dat zelfde jaar eene aanstelling als chef van den staf in 't 1ste generaal kommando, welke betrekk. hij in 1815 verwisselde met die bij 't departement van den kwartiermeester-generaal te *'s Hage*. Benoemd in 1818 tot lid der commissie om de belangen der Duitsche bondstaten te behartigen, vertrok hij naar *Frankfort*, terwijl de hertog van *Nassau* hem tevens daartoe magtigde en na den afloop hem eene gouden snuifdoos vereerde, met brillanten omzet. Gedurende de 9 jaren, dat hij in die commissie werkzaam was, bevorderde men hem tot generaal-majoor en tot adjudant van den chef van den generalen staf des Nederl. legers. Na het oproer in *België* werd hem het opperbevel over *Breda* toevertrouwd, dat hij behield tot aan zijn' dood. Het ridderkruis van den Ned. leeuw versierde zijne borst en eene menigte kundigheden in verschillende vakken van krijgsdienst en letteren zijnen geest.

WILFRID of WINFRID, geb. in *Engeland* in 634, † 709, werd op zijn 14de jaar munnik in 't klooster *Lindisfarne*, op de kusten van *Northhumberland*. Om de gebruiken der Roomsche kerk te leeren kennen, trok hij in 654 naar *Rome*. Op zijne terugreis vertoefde hij van 655—659 in *Frankrijk*, waar men hem in den geestelijken stand opnam; daarna werd hij in *Engeland* de vriend en leermeester van koning Alfred, ijverde zeer voor de overneming der Latijnsche kerkgebruiken, sprak op de synode van *Whitby* (664), in naam van Agilbertus, bisschop van *Winchester*, zeer sterk voor de viering van het Paaschfeest volgens Roomsch-katholieke wijze; ontving in 't volg. jaar in *Frankrijk* de wijding tot bisschop en had in 670 aan koning Alfred het bisdom van *York* in *Northhumberland* te danken. Zijne voorliefde voor de Roomsche kerk, zijn trotsch, heerschzuchtig karakter, de vorstelijke pracht, die hij ten toon spreidde, — daar hij zich o. a. uit gouden schotels liet opdisschen — was den Ierschen geestelijken hoogst onaangenaam en berokkende hem zoo zeer den haat van Alfred's opvolger Egfrid, inzonderheid van diens gemalin Irminburg, dat hij van zijn bisdom ontzet werd in 677. Voor erger beducht, trok hij andermaal naar *Rome;* doch een felle westewind dreef hem op de kusten van *Friesland*, en dit voorval onder het hooge Godsbestuur, stelde hem in de gelegenheid aldaar een der eerste geloofspredikers te worden. Adgillus (door Clotarius II, monarch van *Frankrijk*, tot koning van *Friesland* verheven en het Christendom niet vijandig) ontving hem zeer welwillend, hoezeer Ebroïn, de grootmeester van Theodorik, koning van *Neustrië*, zijn' invloed poogde te verhinderen. Hij zond 2 gezanten naar den Frieschen koning, om dezen over te halen, den in *Engeland* gehaten bisschop te dooden of over te leveren. Doch vruchteloos: op een gastmaal ter eere der gezanten, las Adgillus den brief van Ebroïn overluid voor, wierp dien toen in het vuur en zeide: „moge God het rijk der trouwloozen verdelgen, en zij eveneens varen als dezen brief." Aan Wilfrid verleende hij vrijheid om het Evangelie te prediken. Hij maakte met ijver van deze vergunning gebruik, bleef den ganschen winter over, en, na voorloopig onderwijs, werden prinsen van 't koninklijke geslacht, vele aanzienlijken en duizenden des volks gedoopt. Waar de eigenlijke werkkring van Wilfrid in *Friesland* geweest zij, valt moeijelijk te bepalen, daar de Friesche koningen of te *Utrecht*, of te *Medemblik*, of te *Stavoren* hun verblijf hielden. Wijl *Friesland* het doel zijner reis niet was, en hij zich daar slechts kortstondig ophield en zijne leer niet onafhankelijk was

van vreemden (Frankischen) invloed, had zij geen gunstiger gevolg dan de prediking, vroeger door Eligius gedaan. Wel heeft hij in 678 bij koning Dagobert II van *Austrasie* sterk aangedrongen, om het christendom in *Friesland* in zijne bescherming te nemen en zich daartoe te bedienen van Adgillus; maar Dagobert stierf reeds het volgende jaar. Wilfrid had verder een' onrustigen levensloop, waarvan de bijzonderheden buiten ons bestek liggen. Door *Rome* begunstigd, in *Engeland* beurtelings erkend, verjaagd en hersteld, wijdde hij later (692) zijne zorg aan de *West-Saksen*, zonder vervolgens, zoo ver men weet, op *Friesland* gewerkt te hebben.

WILHELMIUS (WILHELMUS), geb. te *Zutphen* 11 Nov. 1631, † 13 Nov. 1677, begon zijne academ. letteroefeningen te *Harderwijk* van 1650—53 en zette die waarschijnlijk elders voort. Tot doctor in de wijsbegeerte bevorderd op de gemelde hoogeschool, nam hij in 1663 het professoraat aan in dat vak en in de welsprekendheid te *Hamm* in *Westphalen*. Doch slechts korten tijd was hij aldaar werkzaam; reeds het volg. jaar werd hij te *Harderwijk* gewoon hoogl. in de lett. en buitengewoon in de godgeleerdheid, welke betrekkingen hij aanvaardde met eene: *Oratio de conjunctione theologiae et philologiae*, terwijl hij te *Hamm* eene afscheidsrede had gehouden: *De philosophiae et philologiae conjunctione.* Hij verkreeg het doctoraat in de godgeleerdheid op eene, onder zijne voorzitting verdedigde verhandeling van den stud. S. Crom. Gedurende zijn 8jarig verblijf aldaar, werd zijn levensgenot dikwijls door geschillen met meer dan een zijner ambtgenooten of door twistgedingen met anderen veronaangenaamd. Het noodlottige jaar 1672 drong hem om de Franschen te ontvlugten, die aan de landzijde in de stad trokken, terwijl hij ze aan de zeezijde uittrok. Hij vestigde zich eerst te *Durgerdam* met zijn huisgezin; maar nam kort daarop, met toestemming der Geldersche curatoren, het rectoraat aan der Lat. school te *Dokkum*. Hier was hij slechts gedurende 9 maanden werkzaam, toen men hem in 1674 aanstelde tot onderregent van 't Staten-collegie te *Leijden*, en 2 jaren later tot hoogl. in de wijsbegeerte. Hij was zeer ingenomen met de Peripatetische, doch een ijverig tegenstander van de Cartesiaansche leerstellingen. Zijne menigvuldige en verschillende werkzaamheden in een onrustig tijdvak, hebben voorzeker bijgedragen, dat zoo weinige vruchten zijner studiën het licht zien. Behalve de genoemde *Orationes* en een belangrijke brief vóór het werk van Lomeijer: *De bibliothecis*, vinden wij geene andere schriften van hem vermeld, dan eene: *Diss. hist. theol. de decem tribubus*

Israëliticis, ab Assyriis in exilium abductis. Hard. 1671. — Zijn zoon

WILHELMIUS (JOHANNES), geb. te *Harderwijk* 4 Dec. 1671, † 3 Maart 1754, volbragt zijne theol. en philos. studiën te *Leijden*, verkreeg aldaar het doctoraat in de wijsbegeerte en trad in 1694 als leeraar op bij de Hervormde gemeente te *Twisk* in *N. Holland.* Een uitgebreider werkkring opende zich voor hem in 1700 te *Lingen*, waar hij beroepen werd als hoogl. in de godgeleerdheid en tevens als predikant. Dertien jaren later aanvaardde hij het leeraarsambt te *Rotterdam*, waar hij als een begaafd en ijverig prediker werkzaam bleef tot in 1748, toen hij zijn emeritaat ontving. Geacht door zijne tijdgenooten als een uitstekend geleerde, gaven ook zijne schriften daarvan de blijken, o. a. zijne gedeeltelijk uit het Lat. van H. Alting vertaalde: *Historie van de Reformatie der kerken van de Paltz en Geneve. Rott.* 1744, in 2 dln. en *Utr.* 1745. Zijne 50*jarige predikatie over Jes. XLVI:* 3 *en* 4 *in* 1764. — *Bevestigings-redenen van zijn zoon W. Wilhelmius* (die volgt) *te Lekkerkerk en Westzaan.* Tevens heeft hij in H. S. nagelaten 2 uitvoerige *Onomastica literaria de praestantissimis sec. XVI et seqq. scriptoribus*, het eene in folio, het and. in 4to, uit de bibliotheek van J. W. te Water in 1823 voor Engelsche rekening aangekocht, die tot grondslag hebben gestrekt van het bekende *Onomasticon literarium* van den hoogl. C. Saxe.

WILHELMIUS (WILHELMUS), geb. te *Rotterdam*, † 27 Dec. 1771, studeerde eerst te *Leijden*, daarna te *Utrecht*, waar hij in 1739 het doctoraat in de wijsbegeerte ontving met eene diss.: *De commercio mentis cum corpore* en in 1741 nog een openbaar dispuut hield: *De origine mali moralis*, welke beide gedrukt zijn. Na volbragte acad. studiën begaf hij zich naar *Engeland*, waar hij de hoogescholen bezocht en met verscheidene geleerde mannen kennis maakte. In 't vaderland teruggekeerd, werd hij proponent bij de klassis van *Schieland* en in 1743 pred. te *Lekkerkerk.* Terwijl hij aldaar werkzaam was, vereerde hem de Kon. Societeit van wetensch. te *Londen* met het lidmaatschap. In 1747 vertrok hij naar *Westzaan* en reeds het volg. jaar naar *Vlissingen*, waar hij door zijne groote gaven veel opgang maakte. Slechts kort mogt die gemeente zich in zijn licht verblijden, daar hij ze in 1749 verwisselde met die van *Middelburg.* Behalve de genoemde zijn geene schriften van hem gedrukt, als zijne *Intree-predik.* te *Lekkerland.*

WILHEM (LE LEU DE), zie op LEU, deel II, bladz. 159.

WILLAERTS (ADAM), geb. te *Antwerpen* in 1577, † 1640, heeft als schilder het grootste gedeelte zijns levens te *Utrecht*

gewoond, alwaar hij verscheidene jaren deken was van het St. Lucas Gilde en zich naam maakte door het schilderen van rivier-, zee-, strand- en haven-gezigten, met schuitjes, galeijen en schepen, die laden en lossen, gestoffeerd met beelden in woelig bedrijf, welke hij gewoon was naar 't leven te teekenen. Meesterlijk daarenboven was zijn penseel in het voorstellen van brandende schepen, huizen of dorpen, vol gevoel, helder en transparant, soms wel eens wat grijs en droog. Als regent van 't *St. Hiobs Gasthuis* te *Utrecht*, schonk hij aan dat gesticht in 1628 een schilderstuk, waarop een' zeestorm was afgebeeld. In de Staten-kamer te dier stede hingen vroeger 2 zeestukken, J. van Heemskerk's zeeslag voor *Gibraltar* afbeeldende; en te *Dordrecht* in de Groote kerk hangt eene kapitale schilderij, waarop die stad van de waterzijde te zien is, met zijn eigen afbeeldsel zoo als hij op een vaartuig bezig was de stad af te teekenen. Zijne zonen Cornelis en Abraham, ook leden van 't St. Lucas Gilde te *Utrecht*, schonken aan 't gemelde gasthuis aldaar, de 1ste een landschap en de ander een tafereel van Jobs lijden. — Zijn zoon

WILLAERTS (ABRAHAM), geb. te *Utrecht* in 1613, † 1671, leerde de gronden der teeken- en schilderkunst bij zijn' vader, later nog een jaar bij Jan Bijlert. Hij oefende zich daarna te *Parijs* bij den historie-schilder Simon Vouet en bragt het weldra zoo ver in de kunst, dat hij, in 't vaderland teruggekeerd, voor graaf Maurits onderscheidene stukken teekende en schilderde. Na vervolgens een' togt met de vloot naar *Afrika* gedaan te hebben, waar hij de stad *St. Paulo* in *Angola* bezocht, vestigde hij zich te *Amersfoort*, waar hij met belangstelling ontvangen en aangemoedigd werd door den vermaarden bouwmeester Jac. van Campen, op zijne buitenplaats *Randenbroek*. Later woonde hij te *Utrecht*, waar hij stierf.

WILLEBRAND of WILBRANDUS, neef van Floris IV, graaf van *Holland*, was graaf van *Oldenburg* en bisschop van *Paderborn*, toen hij door den invloed van Floris op den bisschoppelijken zetel te *Utrecht* geplaatst werd in 1227. Ten tijde zijner verkiezing bekleedde hij een gezantschap des keizers Frederik II in *Italië*, waardoor hij, die in gunst stond bij den paus Gregorius IX en bij de kardinalen, weldra de pauselijke toestemming verkreeg, om van stoel te verwisselen. Men achtte hem om zijne onverschrokkenheid en kunde in staats- en krijgszaken, goed berekend voor deze kerkelijke betrekking. Naar *Utrecht* verplaatst, trachtte hij voldoening te nemen over de nederlaag, waarbij zijn voorganger Otto II bezweken was. In

zijn veldtogt naar *Koeverden* overwon hij den weerspannigen slotvoogd Rudolf, legde hem de boete op, om ter plaatse, waar de vorige bisschop vermoord was, eene Benedictijner abdij te bouwen, later bekend onder den naam van *het Zwarte Water.* Na gesloten verdrag stelde Rudolf het huis te *Laar*, het kasteel van *Koevorden* en het regtsgebied van geheel *Drenthe*, in handen van Willebrand. Zijne overige krijgsverrigtingen, door F. Sjoerds in diens *Friesche Jaarboeken* uitvoerig beschreven, laten wij onvermeld; terwijl des bisschops krijgs- en staatkundige zorgen hem van de kerkelijke maar al te zeer aftrokken. Hij heeft de abdij uit *Abstede* naar het Cisterciënser klooster van St. Servaas te *Utrecht* overgebragt en is in die kerk begraven, toen hij, na den strijd te *Koevorden*, te *Zwolle* stierf in 1236.

WILLEBRORD, geb. in *Northkhumberland* volgens 't onderschrift van zijn portret in 656, † 736, aetate 80, was de zoon van een' vromen vader, die later tot het monnikenleven overging. Hij genoot eene strenge opvoeding, en ontving al vroeg in een klooster als monnik de tonsuur. Bezield met heiligen ijver voor de zaak van 't Evang., begaf hij zich op zijn 20ste jaar naar *Ierland*, om zich met zijne Engelsche landgenooten, vooral met Egbert en Wigbert, in een klooster voor de zendelingszaak te vormen. Na verloop van 12 jaren, zond men hem met 12 anderen uit onder de *Saksen* en *Friezen*, wier taal hij als Angelsakser van oorsprong, volkomen verstond. Geland aan den *Rijn* omstreeks 690, begaf hij zich naar *Wiltenburg* (later *Utrecht*) toenmaals in de magt der *Friezen* onder Radboud. Daar deze het christendom niet gunstig was, besloot Willebrord, eer hij zijne taak voortzette, eene reis naar *Rome* te doen, ofschoon Pepijn, sedert 787 *Major domus* van geheel *Frankrijk*, hem vrijheid had gegeven in zijn gebied het Evang. te prediken. Om de apostolische goedkeuring te erlangen, ondernam hij die reis in den herfst van 690; ontving van paus Sergius wat hij wenschte en tevens eenige reliquien van heiligen en martelaren, opdat hij bij de vernietiging der afgodsbeelden, iets anders in de plaats kon stellen. Na zijne terugkomst in 't voorjaar van 691, predikte hij — door de staatkundige omstandigheden begunstigd — weldra het Evang. met gunstig gevolg onder de *Friezen*, bijzonder in 't Frankische gebied. Duister en verward zijn de berigten omtrent de oorden van zijn' eersten werkkring. Nadat Radboud, door Pepijn overwonnen, genoodzaakt was de hem voorgestelde vredesvoorwaarden aan te nemen, werd aan Willebrord en zijne mede-zendelingen de deur

geopend om in geheel *Friesland* het Evang. te verkondigen. Hij schijnt eerst op *Walcheren*, van daar verder langs den Rijnoever in *Z. Holland*, *Utrecht* en *Gelderland* te zijn werkzaam geweest. Wijl er reeds in de westelijke landen van *Europa*, ook in het *Frankenrijk*, bisschops-stoelen bestonden, scheen men daaraan, ook in 't Friesche gebied behoefte te gevoelen, waar Willebrord sedert 3 jaren, onder begunstiging der Frankische heerschappij, het christendom had beginnen te planten. Op verzoek van Pepijn — waaraan hij eerst weêrstand bood — moest hij zich andermaal in Oct. 696 naar *Rome* begeven, om paus Sergius over te halen, hem op 's vorsten aanbeveling tot aartsbisschop onder de Friezen te wijden. Dit geschiedde den 22 Nov. in de kerk van de heilige Cecilia, wier feestdag toen gevierd werd, waarbij hij tevens den kerkelijken naam van Clemens ontving. Tot Pepijn teruggekeerd met den bisschoppelijken rang, werd *Utrecht* aangewezen als de eerste zetel van het gevestigde christendom. Van hier breidde hij zijn' werkkring uit, ook buiten de grenzen van *Friesland*, zoo men wil tot *Denemarken* toe. Om de Roomsch Kath. kerk meer aanzien te geven onder de Heidenen, bevorderde hij zeer het stichten van kerken, kapellen en kloosters. Een jaar voor zijne reis naar *Rome* had hij te *Utrecht* op de puinhoopen van Dagoberts kapel, eene andere gesticht onder den naam van 't *Oratorium van het H. kruis* en aan den Zaligmaker gewijd. Maar zulk eene kapel voegde nu niet aan de bisschoppelijke waardigheid die hij bekleedde. Er werd eene kerk gebouwd, na 726 tot kathedraalkerk gewijd, van een klooster voorzien, toegewijd aan St. Maarten en later als *Dom* verheven tot kathedraal- en metropolitaan-kerk van *Nederland*. — Behalve in *Zeeland* en *Staatsvlaanderen*, meent men ook dat Willebrord in *N. Braband*, vooral in *Kempenland* en *Peelland* gepredikt hebbe, wijl aldaar vele kerken aan hem zijn toegewijd. Na den dood van Radboud in 719, die hem menigmaal hinderde in de prediking onder de Friezen en in het rustig bezit van zijnen zetel, kreeg hij nieuwe kracht om zijne zendelingstaak uit te breiden. De Heidensche Friezen, die den ondergang hunner godsdienst niet konden dulden, maakten de 10 laatste jaren van zijn leven zeer onrustig, tot dat Karel Martel in 726 geheel *Friesland* aan zich onderworpen had. Dit diende andermaal tot herstelling van 't Christendom, terwijl Karel het bevestigde door de schenking van vaste goederen. Nu werd zijn ijver nog meer aangevuurd, om het Heidendom, ook vooral in oorden, waar hem goederen geschonken waren, te bestrijden o. a. in de *Betuwe*, werwaarts

bij Werenfrid zond, die te *Elst*, *Westervoort* en omliggende plaatsen het Evang. predikte. In hoogen ouderdom volbragt Willebrord zijne aardsche loopbaan, na omtrent 50 jaren een heilzaam werktuig geweest te zijn ter vestiging en uitbreiding van het christendom in ons vaderland.

WILLEKENS (JACOB), geb. te *Amsterdam*, deed in 't begin der 17de eeuw onderscheidene togten naar de *O. Indiën*. Toen de W. Indische Maatschappij in 1623 voor eigen rekening eene vloot uitrustte van 23 groote schepen en 3 jagten, voerde hij daarover als admiraal het bevel en Pieter Pz. Hein als vice-admiraal. Het was op *Brazilie* gemunt, waar zij den 8 Mei 1624 de *Allerheiligen-baai* inliepen. Terwijl P. Hein eenige Portugeesche schepen aantastte, liet Willekens 1200 soldaten en 240 matrozen aan wal zetten, die met weinig moeite, onder het beleid van Allert Schouten, de stad *St. Salvador* innamen, welke door de inwoners verlaten was. Andere berigten zijn ons niet van hem bekend, behalve dat hij in zijne geb.-stad vroeger (1588) den post bekleedde van regent van 't Oudezijds huiszitten-huis, in 1593 van 't Burger-weeshuis, en dat hij in 1639 tot raad der stad verkozen werd.

WILLEM I, broeder van Wichard, voogd van *Gelre*, beklom in 1054 den bisschoppelijken zetel te *Utrecht*, en is meer door zijne krijgsbedrijven dan door zijne herderlijke zorg bekend geworden. Hij had veel invloed ten hove gedurende de minderjarigheid van keizer Hendrik IV, waardoor hij eene heirvaart tegen *Holland* wist te bewerken, om het aan zijn geestelijk gezag te onderwerpen, welke echter in 1058 door de dapperheid van graaf Floris I mislukte. Na diens dood vernieuwde hij zijne eischen, gedurende de minderjarigheid van graaf Dirk V terwijl hij inzonderheid door de gunst van keizer Hendrik, die meermalen bij hem te *Utrecht* vertoefde, giftbrieven verkreeg, die hem in 't bezit stelden van aanzienlijke goederen. In den herfst van 1064 trok hij in vereeniging met vele andere bisschoppen, edelen en een hoop gemeen volk, ter bedevaart naar het *H. Land*. Op hunnen togt naar *Jeruzalem* werden zij door de Arabieren aangevallen, beroofd en deerlijk mishandeld; bisschop Willem o. a. werd moedernaakt uitgeschud en onder de dooden gerekend, doch daarna gered, keerde hij in 't volgende jaar met slechts 2000 pelgrims van de 7000 terug. Gelijk de meeste Duitsche bisschoppen, verdedigde hij hardnekkig de regten van zijnen keizerlijken weldoener tegen den overmoed van paus Gregorius VII. Op den beroemden rijksdag te *Worms*, waar Willem zich o. a. met 27 bisschoppen bevond in Jan.

1076, oefende hij een' krachtigen invloed uit, inzonderheid op de afzetting en het in den ban doen van den paus. Wederkeerig door dezen in den ban gedaan met al de andere bisschoppen, liet hij zich — om de ongunstige werking onder het volk te verhinderen — daarover onder de mis uit, en stelde de belagchelijkheid en onbeduidendheid van dien ban, op eene welsprekende wijze grondig in 't licht. Den 28 April 1076 werd hij door eene ziekte aangetast, die hem ten grave sleepte. Pausgezinde schrijvers, die zulks als eene straf des hemels aanmerkten, geven op, dat hij zonder de laatste vertroostingen der kerk gestorven, na zijn' dood verschenen, en, terwijl hij onder den kerkelijken ban lag, zoo lang onbegraven zou zijn gebleven, tot dat, uit vrees voor besmetting, de paus er verlof toe gaf. Het partijdige en ongerijmde dezer opgave valt elk in 't oog.

WILLEM II VAN MECHELEN, ervaren in het kerkelijk en wereldlijk regt, bekleedde het ambt van gewoon regter bij het geestelijke hof, was proost te *Leuven*, toen men hem in 1296 benoemde tot bisschop van *Utrecht*, en niet minder heersch- en oorlogzuchtig dan zijn bovenstaande naamgenoot. In den toenmaligen geest van paus Bonifacius VIII, handhaafde hij streng, te midden der politieke verdeeldheden, zijne kerkelijke regten, waarover hij telkens in strijd geraakte met de edelen. Om voordeel te trekken van de verwarringen, die in *Holland* heerschten na de vermoording van graaf Floris V, stookte hij de Westfriezen op om de grafelijke sloten te vernielen. Het slot te *Muiden* werd ingenomen; hierdoor haalde hij zich het misnoegen der stad *Utrecht* en van vele Stichtsche edelen op den hals, en nog meer toen hij den eigendom van vele leenen, naar zijn oordeel aan de Utr. kerk vervallen, terug eischte. Hij werd gevangen genomen, en gedurende een jaar op het huis *Lichtenberg* in hechtenis gehouden. Door het landvolk bevrijd, begaf hij zich naar *Overijssel* en vervolgens naar *Rome*, om zijne regten bij den paus te handhaven, die hem naar den bisschop van *Munster* verwees. In den herfst van 1300 naar *Overijssel* teruggekeerd, trok hij met eene talrijke krijgsmagt naar *Utrecht*, waar men hem den toegang weigerde. Toen graaf Jan I over hem zegevierde, dacht hij dien door geestelijke wapenen te verschrikken; predikte een' kruistogt tegen de Hollanders als ongeloovigen, in eene eeuw dat die togten, om het *H. Land* te veroveren, al lang in onbruik waren; doch met even noodlottig gevolg als voor zoo vele vroegere kruisvaarders. Toen zijne vloot door Hollanders en Zeeuwen verslagen werd, vlugtte hij

naar 't *Oversticht*, verzamelde zijne benden, onderging verschillende nederlagen, o. a. op de *Hooge Woerd* nabij *Montfoort*, waar de bisschop, door drift vervoerd, roekeloos door de gelederen der Hollanders henen vloog, tot 3 malen toe, maar ook toen, doodelijk aan 't hoofd gewond, van zijn paard stortte en den geest gaf (4 Julij 1301). Het eenige, zoo ver wij weten, waarin hij de geestelijke belangen van zijn bisdom behartigde, bestond in 't bevelschrift, dat geene onechte zonen, zonder verlof van den paus, in eenige geestelijke bediening mogten geplaatst worden, en dat niemand, onder zekere bepaling echter, twee kerkelijke ambten gelijktijdig mogt bedienen.

WILLEM I, (de eerste van dien naam) graaf van *Holland*, vergezelde zijn' vader Floris III op een' kruistogt naar het *H. Land*, bleef daar na diens dood (1190) nog 5 jaren vertoeven, behaalde veel oorlogsroem en woonde ook de inneming van *Ptolemaïs* bij. In 't vaderland teruggekeerd, werd hij door zijn' broeder, graaf Dirk VII, minzaam ontvangen, doch weldra rees er een hevig geschil, dat zijne verwijdering van 't grafelijke hof ten gevolge had. Wijl hem door zijn' vader geen bepaald erfdeel was toegewezen, of het hem wederregtelijk werd onthouden, gaf men hem wel eens den naam van *Willem zonder land*. Hij begaf zich met eenige zijner aanhangers tot de *Westfriezen*, die hem gunstig ontvingen en onder welke hij de vaan des oproers tegen zijn' broeder ontrolde. Het twistvuur, tusschen de beide broeders ontstoken, en welligt aangeblazen door Adelheide, de gemalin van Dirk, had een noodlottig gevolg voor Willem. Door Adelheide overwonnen, welke zich aan 't hoofd des legers had geplaatst, terwijl haar gemaal de Vlamingers uit *Zeeland* dreef, moest hij na een' dapperen strijd de vlugt nemen. Eindelijk met zijn broeder verzoend, werden hem uit de Geervlietsche tollen, 300 ponden aangewezen en in leen het graafschap *Ooster- en Westergoo*, waar men hem met vreugde als heer huldigde. Een nieuwe twist, tusschen de broeders gerezen, had ten gevolge, dat Willem aan 't hof van Dirk, door Hend. de Kraan in hechtenis werd genomen. Daaruit ontsnapt, nam hij zijne toevlugt bij Otto I, graaf van *Gelre*, Dirks grootsten vijand, met wiens dochter Adelheide hij in 1198 te *Stavoren* in 't huwelijk trad. Andermaal ontstond er eene verzoening, welke niet weder verbroken werd, maar versterkt door wederkeerigen bijstand in 't bevechten van den Utr. bisschop Dirk van der Aare. Na den dood zijns broeders in 1203, had diens weduwe, om zich van 't grafelijk bewind te verzekeren, hare dochter Ada aan graaf Lodewijk van Loon uitgehuwlijkt, ter-

wijl Dirk's lijk boven aarde stond. Willem, uit *Friesland* opgedaagd, zag zich door de edelen, die verontwaardigd waren over Adelheide's eerzuchtig gedrag, als graaf van *Holland* gehuldigd. Ada, op den burgt te *Leijden* gevlugt, moest zich overgeven en werd eerst gevankelijk naar *Texel*, vervolgens naar *Engeland* gevoerd. Willem had nog, voor dat hij rustig het gebied kon voeren, eene hevige worsteling met den graaf van Loon, die een magtig leger had bijeengebragt. Ofschoon de kans wel eens wisselde, sloeg de overwinning aan Willem's zijde over, die daarop ook van den Duitschen keizer als graaf van *Holland* werd erkend, en met al de leenen zijner voorzaten begiftigd. Door een verdrag, dat hij sloot met den koning van *Engeland*, wikkelde hij zich in den Vlaamschen krijg tegen *Frankrijk*, geraakte in den slag bij *Bovines* (27 Jul. 1214) gevangen, en moest een aanzienlijk losgeld betalen. Ofschoon hij zich weinig om den ban, waarin paus Honorius III hem met geheel *Holland* gedaan had, en om de geestelijken bekommerde, oordeelde hij het toenmaals toch raadzaam, hen te ontzien en het kruis aan te nemen. Met 12 schepen en 50 koggen stak hij den 29 Mei 1217 in zee, woonde een jaar later het beruchte beleg van *Damiate* bij — door Wagenaar en Arend uitvoerig beschreven — was in 1220 in *Holland* terug; voltrok toen zijn 2de huwelijk met de keizerin-weduwe Maria van *Braband* en eindigde 3 jaren daarna, den 4 Febr. 1223, zijne onrustige en wisselvolle loopbaan. Zijn karakter was fier en eerzuchtig, maar ook dapper, eerlijk en rondborstig. Hij bevestigde en bevoordeelde de poorters in de steden, blijkens zijne handvesten ter gunste van *Geertruidenberg*, *Middelburg* en *Dordr.* Uit zijn eerste huwelijk liet hij 3 zonen en 2 dochteren na, terwijl zijn zoon Floris IV hem opvolgde.

WILLEM II, graaf van *Holland*, zoon van graaf Floris IV en Machteld van *Braband*, waarschijnlijk geb. te *Leijden* in 1228, stond gedurende zijne minderjarigheid onder de voogdijschap van zijn oom Otto III, bisschop van *Utrecht*, welke hij later overdroeg aan zijn broeder Willem, bekend onder den naam van voogd van *Holland*, die bij een ridderlijk steekspel in 1238 zijn dood vond en opgevolgd werd door Boudewijn van *Benthem*. Op 14jarigen leeftijd nam Willem II zelf de teugels van het bewind in handen (5 Mei 1241); en toonde, hoe jong ook, zich voor die taak berekend, die grootelijks bemoeijelijkt werd, toen paus Innocentius IV hem tot Roomschkoning verhief den 3 Oct. 1247. In de Domkerk te *Keulen* tot ridder geslagen, moest hij keizer Frederik II, die zich niet

stoorde aan de banbliksems van 't *Vaticaan*, *Aken* uit de handen wringen, ten einde aldaar gekroond te worden, 't geen gebeurde toen hij deze stad in 1248, had ingenomen, waartoe de kloekheid der Friezen veel bijdroeg. Daarna trok hij met een gedeelte van zijn leger voor *Keizerswaard*, welke vesting hem langer dan een jaar ophield. Koenraad IV, de opvolger van Frederik II, werd bij *Oppenheim* door hem verslagen, terwijl de paus in 1252 een huwelijk wist te bewerken tusschen hem en Elizabeth, de dochter van Otto I, hertog van *Brunswijk* en *Lunenburg*. De geschillen met *Vlaanderen* vorderden zijne tegenwoordigheid in *Holland* en de Vlaamsche gravin Zwarte Margriet, die met een magtig leger een' inval in *Zeeland* had gewaagd, wordt verslagen. Woedende van spijt en op wraak bedacht, wendde zij het oog naar *Frankrijk*, en zocht hulp bij Karel van Anjou, aan wien zij *Henegouwen* afstond, indien hij haar tegen den Roomsch-koning de hand bood. Hij viel in het land, en wist het deels door wapenen, deels door onderhandeling bijna geheel te onderwerpen. Willem poogde hem door goede woorden te bewegen, om Jan van *Avennes* in zijn graafschap ongemoeid te laten; doch ontving het tergend antwoord: „dat de waterkoning maar uit zijne moerassen moest opdagen en tijd en plaats bepalen, om hem onder de oogen te zien; hij zou dan zóó met hem omspringen, dat men er ten eeuwige dage van zou spreken." — Willem bepaalde dag en plaats op de heide te *Assche* bij *Maastricht*; maar wie er ook verscheen, de snoever niet, hij ontruimde voor altoos de gewesten, waarvan hij zich reeds meester waande. Hoog nam de koning den steenworp op, waarmede men hem te *Utrecht*, zoo zeer door hem begunstigd, poogde te kwetsen, hoewel de burgerij waarschijnlijk aan dat misdrijf onschuldig was. Hoogst noodlottig was zijn togt tegen de onrustige Westfriezen, waarbij hij te *Hoogwoude*, zwaar geharnast, met zijn paard in 't ijs zakte en door eenige ligt gewapende Friezen dood geslagen werd (28 Jan. 1256). Hij bezat bij eene schoone en krachtige gestalte, een fraai innemend gelaat, voortreffelijke hoedanigheden van hart en geest; en wordt afgeschilderd als een vorst, die regtvaardigheid en godsvrucht op prijs stelde, warsch van alle valschheid was en oorlogsmoed en beleid paarde aan voorzigtige staatkunde, werkzaamheid en standvastigheid in het doorzetten zijner ontwerpen. Voor zijne vrienden was hij niet alleen mild in woorden, maar ook in daden. Ofschoon zijn bewind hoogst onrustig was, heeft hij in *Holland* ten algemeenen nutte en ten gunste van handel en nijverheid, vele gedenk-

teekenen gesticht; wegen en vaarten laten aanleggen; het onderhoud en de verbetering der dijken bevorderd; de regtspleging en straffen op meer geregelden voet gebragt. Onderscheidene gebouwen en kloosters hadden aan hem hun bestaan te danken, o. a. het hof bij den vijver te *'s Hage*, het stadhuis te *Haarlem*, een verblijf of paleis te *Alkmaar*. Met voorregten en giften werden vele steden, kerken en kloosters begiftigd, en zoo gelukte het hem zich bij de 3 standen der maatschappij, den adel, de geestelijkheid en den burgerstand, bemind te maken. Ondeugden waren hem, als mensch van gelijke beweging als wij, niet vreemd. Roemzuchtig, trotsch en driftig van aard, handelde hij meermalen strijdig met de voorschriften van regt, billijkheid en waardigheid, hetwelk door zijn geschiedschrijver J. Meerman niet verbloemd wordt, doch deze gebreken verdonkeren zijne deugden niet. Zijn zoon Floris V volgde hem later op als graaf van *Holland*.

WILLEM III, graaf van *Holland*, geb. in 1286, † 7 Junij 1337, was de zoon van graaf Jan II en Philippa, dochter van Hendrik, graaf van *Luxemburg* (naderhand keizer als Hendrik VII) en gaf reeds vroeg blijken van verstand en dapperheid, zoodat zijn vader hem op zijn 15de jaar, terwijl deze zich in *Henegouwen* bevond, het bestuur over *Holland* kon toevertrouwen. Naar *Zeeland* getrokken, om den inval der Vlamingen te weren, was zijn eerste togt niet voorspoedig en liep zijn leven en vrijheid gevaar. Zijn vader, die ziek en zwak was, ontbood hem uit *Zierikzee* in *den Haag*, droeg hem het geheele bestuur van zaken over (1303), en nu wist Willem in *Holland* aller harten te winnen en zich van de algemeene opgewondenheid tegen de Vlamingen te bedienen. Na het verdrijven van deze uit *Holland* door Witte van Haamstede en het ontzet van *Zierikzee*, kreeg Willem de handen ruim, zag zich na den dood zijns vaders in 1304, als graaf van *Holland*, *Zeeland* en *Henegouwen* gehuldigd, begaf zich het volgende jaar naar *Frankrijk*, om zijn huwelijk te voltrekken met Jeanne de Valois, eene nicht van koning Filips IV, en een 4jarig vredesverdrag tot stand te brengen tusschen *Holland* en *Braband*. Na dien tijd werden de vijandelijkheden vernieuwd, die ten gevolge hadden, dat de graaf Willem zich een nadeelig en vernederend verdrag met de Vlaamsche graven moest getroosten, wijl de Hollanders en Zeeuwen weigerden hem in *Henegouwen* ter dienste te staan. Door tusschenkomst van Karel den Schoone, koning van *Frankrijk*, werd eindelijk in Maart 1323 het Zeeuwsche vraagstuk, dat zoo veel aanleiding had gegeven tot twist en vijandschap, op-

gelost en later door keizer Lodewijk bevestigd, die Willems dochter Margaretha huwde. Hierdoor en door het huwelijk zijner dochters Johanna met graaf Willem van *Gulik*, en Filippa met Eduard III, koning van *Engeland*, stond hij in betrekking tot een der magtigste huizen van *Europa*, en wist door zijn beleid *Zeeland* van leenpligt te ontheffen, *Utrecht* aan zich onderdanig te maken en een gedeelte van *Friesland* onder zijn gebied te brengen. Hij wist het magtige *Dordrecht*, de grootste koopstad van *Holland*, die misbruik maakte van de haar geschonkene voorregten, tot rede te brengen, de geestelijkheid in toom te houden, de geschillen, tusschen Christen-vorsten gerezen, als geroepen scheidsman bijteleggen en den bloei en de welvaart van het land tot eene ongekende hoogte optevoeren. Een en ander kan wel opwegen tegen zijne verkwistende liefde voor praal en vertooning. Geen wonder, dat tijdgenoot en nageslacht hem *den Goede* noemde, daar hij uitmuntte door minzaamheid, edelmoedigheid en regtvaardigheid, verscheidene steden met nieuwe voorregten begunstigde, den toestand des lands door een naauwkeurig toezigt op dijken en wegen aanmerkelijk verbeterde, de nijverheid bevorderde en voor de verstanlijke ontwikkeling van het opkomende geslacht zorgde. Hij overleed te *Valenciennes* aan het voeteuvel, na een overwerkzaam leven van 51 jaren, en werd opgevolgd door zijn' zoon:

WILLEM IV, geb in 1318, † 26 of 27 Sept. 1345, reeds bij zijns vaders leven als graaf van *Zeeland* erkend, zag zich na diens dood ook als graaf van *Holland* en *Henegouwen* gehuldigd. Door zijne afkomst en maagschap toonde hij zich trotsch en eerzuchtig. Hij sloot een nieuw verbond met zijn' zwager, koning Eduard III van *Engeland*, om dien bijtestaan tegen de vijandelijke aanvallen des konings van *Frankrijk*; doch verbrak weldra die verbindtenis en koos de Fransche zijde, welke hij in 1340 liet varen, om zich op nieuw met *Engeland* te vereenigen. Hij bleef Eduard getrouw, tot dat de vrede, door bemiddeling zijner moeder, tusschen de 2 oorlogvoerende mogendheden gesloten werd. Zijn onrustige aard deed hem eene bedevaart naar *Palestina* ondernemen, van slechts weinige ridders vergezeld, alle als matrozen verkleed, uit vrees voor de ongeloovigen. Na zijne gebeden op het H. graf uitgestort te hebben, trok hij over *Venetië* door *Duitschland* naar *Pruissen*, om de ridders van de Duitsche orde te ondersteunen tegen de Litthauwers. Omringd van eene menigte in- en uitlandsche ridders, woonden deze op zijne kosten den veldtogt bij; hierdoor en door het spel, waaraan hij verslaafd was, vermeerderden zijne

uitgaven grootelijks. Gedurende zijne afwezigheid werd het land door J. van Beaumont, zijn oom, als stedehouder bestuurd. Naauwelijks uit *Pruissen* teruggekeerd, vatte hij de wapens op tegen den bisschop van *Utrecht* Jan van Arkel, en belegerde die stad met een magtig heir in Junij 1345. Op vernederende voorwaarden kwam een verdrag tot stand; 400 burgers moesten, paar aan paar, in losse lijfrokken, ongegord, blootshoofds en barrevoets, den graaf knielend om vergiffenis smeeken. Toen hij hoorde dat de Friezen, die zich aan zijn' vader hadden onderworpen, dit juk poogden af te werpen, verzamelde hij op nieuw zijne krijgsbenden, voorzag zich te *Amsterdam* van den noodigen voorraad en ging te *Enkhuizen* scheep, om de oproerlingen de les te lezen. Een storm verdeelde de vaartuigen. J. van Beaumont stapte, zonder zijn' neef af te wachten, het eerst onberaden aan land, wordt geslagen, en Willem, die hem te hulp snelt, zonder al zijne troepen bij een te hebben, ondergaat met verscheidene Holl., Zeeuwsche en Henegouwsche edelen hetzelfde lot. Hij sneuvelde; zijn lijk werd eerst 10 dagen na den slag ontdekt, in het klooster *Bloemkamp* bij *Bolsward* begraven, vervolgens naar *'s Hage* vervoerd en later naar *Valenciennes*. Trotschheid, drift ten oorlog, heersch- en praalzucht waren de hoofdtrekken van zijn karakter; terwijl zijne nuttelooze togten, onberadene oorlogen, en kostbare ridderfeesten, welke zijne inkomsten verslonden, hem in diepe schulden wikkelden, waardoor veel misnoegen en verdeeldheid ontstond. Vele steden echter hadden aan hem groote voorregten te danken. Hij bevorderde den handel en trachtte de magt en het aanzien der edelen te fnuiken, en liet bij zijne gemalin geene kinderen na.

WILLEM V, geb. te *Frankfort* in 1330, † 1389, was de zoon van Margaretha, gemalin van keizer Lodewijk en zuster van graaf Willem IV. Na diens dood werd het bewind over deze landen eerst gevoerd door J. van Beaumont, daarna door Margaretha zelve gedurende 7 maanden, die het in 1346 afstond aan haren bovengenoemden zoon, onder den titel van verbeider (toekomstig heer) van *Holland* en *Zeeland*. Als zoodanig was zijn bestuur voorzigtig en lofwaardig. Hij trachtte de genegenheid der landzaten te winnen, door den hagchelijken toestand des lands te verbeteren en door zijne nederigheid. Gelukkig zou het voor hem en het land geweest zijn, indien hij steeds in dien geest had gehandeld. Terwijl de onderhandelingen tot vrede met het *Sticht* waren afgebroken door den dood van Graaf Willem, ontstak de bisschop van *Utrecht* Jan

van Arkel het oorlogsvuur. Willem daagde hem schriftelijk tot een veldslag uit den 7 Sept. 1348, welke ongelukkig voor den graaf uitviel, doch een bestand van 2 maanden ten gevolge had. Intusschen hadden de vijandelijkheden tegen *Friesland* een einde genomen. Na den dood van keizer Lodewijk, gaf Margaretha den 5 Jan. 1349, den grafelijken titel, met de oppermagt over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, geheel aan haren zoon over. Deze ontdeed zich aanstonds van die edelen, welke in zijne moeders gunst stonden en liet andere, die hem toegedaan waren, hunne plaats vervangen. Hierdoor werd de fakkel van tweedragt ontstoken, die spoedig den staat in vuur en vlam zou zetten. De misnoegde edelen wisten Margaretha over te halen, de teugels van 't bewind weder op te vatten, te meer daar Willem niet aan de voorwaarden voldeed, waarop hem die waren toevertrouwd. Zij ontbood hem in April 1350 naar *Quesnoij*, herriep de magt, die zij aan hem had opgedragen, in eene raadsvergadering van *Henegouwen*, en Willem verklaarde alles voor vernietigd, wat tusschen hem en zijne moeder was aangegaan. Met welke gezindheid hij dien afstand deed, bleek weldra. Naauwelijks in *Zeeland* en *Holland* teruggekeerd, sloot hij met de hem toegenegene edelen en steden een merkwaardig verbond tegen de gunstelingen van Margaretha. Deze aanvaardde nu weder het bewind als gravin, terwijl Willem evenzeer zijn grafelijk gezag handhaafde. En zoo ontstond er eene openlijke vijandschap tusschen moeder en zoon, die den grond legde tot die onzalige *Hoeksche* en *Kabeljaauwsche* tweespalt, welke het land 150 jaren lang op zoo veel bloed en tranen te staan kwam, waarvan echter de bijzonderheden buiten ons bestek liggen. Vruchteloos waren de pogingen, door sommigen, ook door koning Eduard aangewend, om de gerezene geschillen bij te leggen. Wederzijds rustte men zich ten strijde toe. In een' scheepstrijd tusschen *Arnemuiden* en *Veere*, delfde Willem het onderspit en moest naar *Holland* wijken (22 Mei 1351). In de volgende maand werd de strijd op de *Maas* nabij den *Briel* hervat en nu moest Margaretha zwichten. Eindelijk kwam er tusschen moeder en zoon eene verzoening tot stand (7 Dec. 1354), bewerkt door Jan van Beaumont en Walraven van Luxemburg-Limburg. Margaretha overleefde die niet lang; zij stierf te *Valenciennes* d. 23 Mei 1356. Terwijl graaf Willem thans de handen meer ruim had, hernieuwde hij den oorlog tegen den bisschop van *Utrecht*, die overwonnen werd. Daarna gewikkeld in een twist tusschen *Braband* en *Vlaanderen*, wist hij dat geschil te vereffenen. Na zijne terugkomst uit *En-*

geland ontdekte men bij hem, gelijk vroeger in het gedrag omtrent zijne moeder, sporen van krankzinnigheid in het doorsteken van Gerrit van Wateringen. Ofschoon hij heldere tusschenpoozen had, nam toch zijne kwaal in 1358 zoo zeer toe, dat men hem te *Quesnoi* moest opsluiten, waar hij 30 jaren later zijn leven eindigde. Het oordeel van tijdgenooten omtrent zijn karakter is natuurlijk uiteenloopend, naar mate de Hoeksch- (waartoe hij behoorde) of Kabeljaauwschgezindheid daarop invloed had. Ofschoon hem geene goede hoedanigheden kunnen betwist worden, werpt toch de twist met zijne moeder eene onuitwischbare vlek op zijn karakter. Hij was gehuwd met Machteld, dochter van Hendrik, hertog van *Lancaster*, bij welke hij geene kinderen naliet, zoodat het grafelijk bewind aan zijn' broeder Albrecht den deele viel.

WILLEM VI, zoon van genoemden Albrecht en diens eerste vrouw Margaretha, dochter van Lodewijk, hertog van *Bryga*, werd geb. in 1365 en † den 31 Mei 1417. Vóór zijne verheffing tot graaf van *Holland*, stond hij bekend als Willem van Oostervant. Zijn vader vertrouwde hem het bestier toe van *Henegouwen*; doch het deel, door hem genomen aan den moord van Aleid van Poelgeest (1393), haalde hem diens gramschap op den hals, zoodat hij zijn behoud in de vlugt moest zoeken, eerst naar zijn slot *Altena* bij *Woudrichem*, vervolgens naar *'s Hertogenbosch* en eindelijk naar *Frankrijk*, terwijl hij in den rijken Amsterd. koopman Willem Eggert een' vriend vond, die hem met zijn vermogen ondersteunde. Doch weldra met zijn' vader verzoend, keerde hij, door verscheidene Hoeksche edelen vergezeld, in *Holland* terug. Reeds vroeger wegens zijne dapperheid in *Vlaanderen* tot ridder geslagen, met de orde van den kousenband omhangen, en vermaard door zijne wapenfeiten in onderscheidene steekspelen, achtte zijn vader hem bijzonder geschikt, om met hem een' togt tegen de *Friezen* (1396) te ondernemen, welke ten hunnen nadeele uitviel. Over een' 2den togt naar *Friesland* in 1398, voerde hij het opperbevel, waaruit een verdrag ontstond, dat men Albrecht als heer huldigde. Daar de Friezen echter elke gelegenheid te baat namen, om zich aan 's graven bewind te onttrekken, moesten zij gedurig met geweldige hand daartoe worden teruggebragt, tot dat in 1401 die vreeselijke oorlog door een' gewenschten vrede werd opgevolgd. In twist geraakt met den heer van *Arkel*, die zich tegen Albrecht verzette, werd deze met een talrijk leger door Willem beoorloogd en later tot onderwerping gedwongen. Na zijns vaders dood, in 1404, kwam hij in 't volle bewind en

werd in de steden als graaf gehuldigd, wier handvesten en voorregten hij tevens bekrachtigde of vermeerderde. De voortdurende bloedige twisten tusschen de Hoekschen en Kabeljaauwschen veraangenaamden zijne regering niet. Uit zijne veete met J. van Arkel ontstond een oorlog met Reinald of Reinoud IV, hertog van *Gelderland*, die dezen als zijn' zwager had bijgestaan; doch daarbij geen' roem of voordeel behaalde. Na het dempen van den Luikschen opstand en het bevredigen der Utrechtsche onlusten, nam hij deel in de verdeeldheden, aan het Fransche hof ontstaan, die door zijn toedoen werden bijgelegd te *Compiegne* in 1406. In Oct. 1415 volgde hij met een' aanzienlijken stoet keizer Sigismund naar *Engeland*, om vrede te helpen bewerken tusschen dat land en *Frankrijk*, 't welk vruchteloos afliep. Hij overleed te *Bouchain* aan de gevolgen van het openen eens gezwels aan de dij, zoo men meent uit den beet van een' hond ontstaan. Bij Margaretha, dochter van Filips van *Bourgondie*, zijne 2de gemalin, liet hij slechts één kind na, de ongelukkige Jacoba van *Beijeren*, die hem opvolgde. Zijne dapperheid had hem door geheel *Europa* grooten roem doen verwerven. Als regent poogde hij de algemeene veiligheid te verzekeren, de regtspleging te verbeteren, den handel te bevorderen en het muntwezen beter in te rigten. Daarenboven wist hij de magt en het geweld der geestelijken te beperken, den overmoed der edelen te breidelen, de steden in ontzag te houden en de burgertwisten te bedwingen. Jammer, dat hij, die genotene weldaden wist te erkennen, zich vaak door geldgebrek gedrongen zag, voorregten, vrijheden en gunsten te verleenen, welke noch de regtvaardigheid, noch het algemeen belang van den staat schenen te wettigen.

WILLEM VAN GULIK, geb. in 1364, † 16 Febr. 1402, zoon van Willem IV, hertog van *Gulik*, en Maria, 2de dochter van Reinald II, hertog van *Gelderland*, werd na den dood van Reinald III door de partij der Bronkhorsten, op zijn 7de jaar (1371) als hertog van *Gelre* gehuldigd en onder de voogdijschap zijns vaders gesteld. Na hevigen tegenstand en bloedigen strijd van de zijde der Hekerens, zag hij zich in April 1377, door keizer Karel IV met het hertogdom *Gelre* en graafschap *Zutphen* beleend en door de voornaamste steden gehuldigd. Door zijn huwelijk in 1379 met Catharina van Beijeren, dochter van Albrecht, graaf van *Holland*, en bruid-weduwe van Eduard, hertog van *Gelre*, kreeg hij een magtigen steun tegen zijne vijanden. Hij trachtte de genegenheid der landzaten te verwerven, door het bevorderen van welvaart en het stillen

der binnenlandsche twisten. Hij zou in het eerste nog beter geslaagd zijn, had hij zich niet gewikkeld in buitenlandsche veeten. Zijn ridderlijke en onrustige geest, spoorde hem aan (1383) in *Pruissen* de Heidensche Litthauwers te bestrijden, maar een vijandelijke inval der Brabanders in zijn grondgebied riep hem spoedig derwaarts terug. Hij zocht en vond ondersteuning in *Engeland;* doch toen die hulp hem te lang uitbleef en zijne vijanden *Grave* hadden ingesloten en *Nijmegen* bedreigden, kon hij zijn vurigen geest niet langer intoomen. Met slechts eene bende van 3000 manschappen, viel hij onder 't geroep van *Gelre! Gelre!* de Brabanders onverhoeds op het lijf, versloeg hen geheel; ontzette *Grave* en kreeg een grooter getal gevangenen dan zijn eigen volk uitmaakte. Zegevierend naar *Nijmegen* teruggekeerd, werd hij door de geestelijkheid en 't volk jubelend ingehaald, zijne wapenrusting aan de H. Maagd gewijd en 17 veroverde banieren in de kerk als zege-teekenen opgehangen (1388). *Braband*, niet opgewassen tegen Willem's magt en bondgenooten, zocht hulp in *Frankrijk*, die dan ook opdaagde, *Gulik* veroverde en gansch *Gelderland* bedreigde. Onze hertog zou niet geschroomd hebben dezen geduchten vijand het hoofd te bieden, indien zijn vader hem daarvan het vermetele niet onder 't oog gebragt, ja hem, als hij volhield, niet met onterving gedreigd had. Nu gaf hij toe, en zeide: „Welaan, uit liefde en eerbied voor u, zal ik doen wat gij begeert, red slechts mijne eer!" Een eindverdrag tusschen *Braband* en *Gelre* kwam tot stand en Willem zag zijn gezag meer en meer gevestigd. Vroeger gehinderd in het bestrijden der Litthauwers, trok hij andermaal naar *Pruissen*, om de ridders van de Duitsche orde tegen den magtigen Jagello, grootvorst van *Litthauwen*, te ondersteunen, terwijl hij het bewind des lands tijdens zijne afwezigheid opdroeg aan Hend. van Steenbergen, proost van *Oud-munster* te *Utrecht.* Ongelukkig liep die togt voor hem af. Naauwelijks te *Stolpe* in *Pommeren* gekomen, werd hij plotseling door gewapende manschappen overvallen, met al zijn volk gevangen genomen, en naar het slot *Falkenburg* gevoerd. (19 Novemb. 1388). Na het betalen van een zwaar losgeld, kwam hij in Oct. van 't volgende jaar te *Nijmegen* terug. Later hervatte hij tot 3malen toe een' dergelijken togt, waarvan de bijzonderheden onbekend zijn. In Mei 1390 bezocht hij *Engeland*; nam daarop met vele Fransche en Engelsche edellieden, deel aan een krijgstogt naar *Afrika* tegen de Barbarijsche roofstaten, die den koophandel onveilig maakten. De buitengewone hitte en ziekten, de herhaalde en afmattende

kleine gevechten met de Saracenen, en oneenigheid onder hunne benden, noodzaakten hen, na een verblijf van 2 maanden, tot den aftogt. Na den dood zijns vaders (13 Dec. 1393) nam hij bij den titel van hertog van *Gelre*, ook dien van *Gulik* aan. Zijne geschillen met den aartsbisschop van *Keulen*, met den graaf van St. Pol, die *Luxemburg* verontrustte; zijn 2de reis naar *Engeland* en naar *Parijs*; het innemen van 't sterke slot *Schonevorst* bij *Aken;* het verslaan van 't Bergsche leger en de op nieuw uitgebarsten oorlog met *Braband* in 1397, leveren met al het vroeger genoemde de bewijzen op, hoe vol onrust en strijd zijn leven was. Grootsche plannen daalden met hem ten grave en hij zou beter vorst en regent geweest zijn, indien hij minder ridder in den geest der middeleeuwen geweest ware. Zijn groote zucht naar krijgsroem en krijgsbedrijven was drukkend voor zijn volk en schadelijk voor de schatkist. Daar hij geene wettige kinderen naliet, verviel het gebied op zijn broeder Reinald IV.

WILLEM VAN KLEEF, geb. in 1516, † 1592, zoon van Johan, hertog van *Kleef* en *Gulik*, was reeds bij het leven van Karel van *Gelre*, te *Nijmegen* in 1538 tot diens opvolger gekozen. Na Karels dood erkende men hem als zoodanig, en vleide men zich, dat hij, ofschoon niet zoo volleerd in krijgszaken als de overledene hertog, het land weder in welvaart zou doen bloeijen. Moest hij oorlog voeren, de dappere veldheer Maarten van Rossem stond te zijner beschikking. De uitkomst beschaamde de verwachting, welke men van den goeden vorst koesterde, die bij beschaafde manieren, lust paarde voor kunsten en wetenschappen. Het bewind over *Gelderland* werd hem spoedig betwist door Anton, hertog van *Lotharingen*, en door een' nog magtiger tegenstander, keizer Karel V. Hij dacht eerst een' krachtigen bondgenoot te vinden in Engelands koning Hendrik VIII, met zijne zuster Anna van *Kleef* gehuwd, doch daar deze na verloop van 6 maanden werd verstoten, wendde hij zich naar *Frankrijk*, waar Frans I (de hevige vijand des keizers) hem met open armen ontving en eene echtverbindtenis wist te bewerken tusschen Willem en Jeanne d' Albret, elfjarige dochter van Henri d' Albret, koning van *Navarre*, eene der rijkste erfgenamen van *Europa*. Om hare jonkheid zou het huwelijk eerst later gesloten worden. Door den keizer op een rijksdag te *Regensburg* gedagvaard om zijne zaak te bepleiten (3 Julij 1541), zond hij gemagtigden en keerde zelf spoorslags naar *Frankrijk* terug. Terwijl hij daar vrolijke dagen beleefde met zijne bruid, die hij na verloop van een paar jaren als echtgenoote zou afhalen, hadden zijne gemagtigden niets van Ka-

rels aanspraak op deze landen kunnen afdingen. Maar toen Karel ver van de hand was om de Algerijnen en Tunitaten te tuchtigen, achtte onze hertog de kans schoon om zijn regt door kracht van wapenen te handhaven; waartoe *Gelderland* hem met een talrijk leger en eene som van 30000 goudguldens in staat stelde. Wat M. van Rossem bij zijn' inval in *Braband*, daarna in *Holland* verrigtte, staat op diens naam vermeld. Daar intusschen reeds eenige steden in *Gelre* zich onder de bescherming van den Keizer hadden gesteld, had deze vast besloten een einde aan den krijg te maken en Willem tot afstand te noodzaken. Voor *Venlo* viel hij den keizer te voet, stond hem het bewind over *Gelderland* af (7 Sept. 1543) en moest zich vergenoegen met het behouden van *Gulik*, *Kleef*, *Berg* enz. De Fransche koning weigerde hem nu de schoone en rijke prinses Jeanne d' Albret, en ter zijner vertroosting gaf hem nu Karel zijn eigene nicht Maria van *Oostenrijk*, dochter van keizer Ferdinand, ten huwelijk. Doch het leed, door hem verduurd, had invloed op zijne geestvermogens, zoodat hij de laatste 20 jaren zijns levens in krankzinnigheid doorbragt.

WILLEM I, graaf van *Nassau*, prins van *Oranje*, geb. te *Dillenburg* 14 Apr. 1533, † 10 Julij 1584, was de oudste zoon van Willem, graaf van *Nassau-Dillenburg*, en Juliana, gravin van *Stolberg*. Hij erfde op zijn elfde jaar het prinsdom *Oranje* van zijn' neef René van *Chalons*, kwam kort daarop, als edelknaap, vervolgens als kamerjonker, aan het hof van keizer Karel V, wist zich de toegenegenheid van dien vorst te verwerven, werd dagelijks in diens geheim vertrek, ook bij de gewigtigste onderhandelingen, toegelaten, en leerde alzoo van dien grooten meester de kunst, om menschen te doorgronden en staten te besturen. Op 22jarigen leeftijd werd hem de veldheersstaf over het leger in de *Nederlanden* toevertrouwd, als ook de stichting van 2 nieuwe vestingen *Philippeville* en *Charlemont*. Toen Karel V afstand deed van het rijksbestuur, leunde hij op Willems schouder en droeg hem de eervolle taak op, om de keizerlijke kroon en andere eereteekenen aan Ferdinand overtebrengen. Filips II nam hem met andere Nederl. edelen op in de orde van 't Gulden Vlies. Als gijzelaar aan 't Fransche hof vertoevende, ontdekte hij den aanslag, door *Spanje* en *Frankrijk* beraamd, om de *ketterij* met vereenigde krachten uitteroeijen. De prins, in de beginselen der Hervormden opgevoed, vatte van toen af het voornemen op, dien aanslag te verijdelen, in zoo ver de Voorzienigheid hem daartoe in staat mogt stellen. Als lid van den raad van state, als stadhouder

van *Holland* en andere gewesten, als een der voornaamste Nederl. grooten, waakte hij onophoudelijk voor de regten en vrijheden van 't vaderland en ijverde inzonderheid voor de vrijheid des gewetens, welke Filips te vuur en te zwaard wilde hebben uitgeroeid. En weldra ontstond die vermaarde worstelstrijd tegen het magtige *Spanje*, welke 80 jaren voortduurde, waarvan in 't begin prins Willem de ziel was, aan welker beschrijving zich reeds ten tijde van Hooft 50 pennen stomp hadden geschreven, en na hem nog wel zoo vele. Van daar is het ons ondoenlijk in een beknopt bestek hem aftebeelden in al zijne schitterende bekwaamheden, deugden en verdiensten. Ofschoon grooter staatsman dan krijgsheld, wist hij toch met opgeraapte benden en karige geldmiddelen zijn' roem als zoodanig staande te houden tegen den bekwaamsten veldheer van zijnen tijd, den hertog van Alba. Met die verstandsvermogens begunstigd, die een' staatsman en staatsbestuurder onontbeerlijk zijn, paarde hij aan een stalen geheugen, vlugheid van bevatting en groote scherpzinnigheid van oordeel. Ofschoon, als het pas gaf, zeer welsprekend, was hij spaarzaam in woorden, opdat zijne bedoelingen niet uitlekten. Van daar de bijnaam van „de Zwijger," door vrienden en vijanden hem toegevoegd. Treffend schetst hem Lulofs in zijne *Lofrede op Willem I*, bl. 51 enz. als grondlegger van de vrijheid en onafhankelijkheid onzer voorouders, als hoofdverbreker van het Spaansche juk, als redder, als beschermgeest, als vader van zijn vaderland. En verder als mensch, als vriend, als echtgenoot. Ook in deze hoedanigheden moet men hem, bij al zijne gebreken, bewonderen, en heeft hij aanspraak op den lof der nakomelingschap. De eenige uitspanning, waaraan hij toegaf, was de tafelvreugde. Als hij vrienden en vreemden prachtig onthaalde, ontspande hij zich soms onder een' hartigen dronk, daar andere verstrooijingen, als dans, spel, jagt en rijden niet in zijn' smaak vielen. In zijne jeugd aan het hof de Roomsche godsdienst belijdende en later tot die der Hervormden overgegaan, behoorde hij niet tot die blinde ijveraars, die anderen voor hunne godsdienstige gevoelens willen doen bukken, maar hield hij de grondwet van het Christendom, de *liefde*, in het oog. Daarbij stelde hij een onwankelbaar vertrouwen op de bescherming dier hoogere magt, voor welke ook de koningen der aarde zich buigen moeten, en die de zaak der waarheid en der geregtigheid ten laatste altijd over die des onregts doet zegepralen. Geen wonder derhalve, dat zulk een vorst door zijne medeburgers innig geliefd is geworden. „Immers dit zal niemand loochenen"

zegt de drossaard Hooft, — „dat geen vorst onder de zon ooit vuriger bemind en hooger geacht mogt worden van zijne onderdanen, dan zijne doorluchtigheid geweest is van de Hollanders en Zeeuwen." In 1582 aan den moorddadigen aanval van Jean Jauregny ontkomen, bezweek hij 2 jaren later onder de kogels van den sluipmoordenaar Balthazar Gerards. Met het schoonste kunstgewrocht, dat ons land kan aanwijzen, prijkt de N. kerk te *Delft:* eene prachtige graftombe met opschriften, die hem afmalen als hersteller van vrijheid en godsdienst, als vader des vaderlands. Hij is 4 malen gehuwd geweest 1) met Anna van Egmond, gravin van *Buren*; 2) met Anna, dochter van den keurvorst Maurits van *Saxen*; 3) met Charlotta van Bourbon; 4) met Louise de Coligny, bij welke hij 12 kinderen verwekte. Hij voerde eene zeer gepaste zinspreuk: *Saevis tranquillis in undis* (gerust in de woedende baren.)

WILLEM II, prins van *Oranje*, zoon van den stadhouder Fred. Hendrik en Amelia van Solms, geb. 27 Mei 1626, † 6 Nov. 1650, bezat, bij een schoon ligchaam, uitstekende vermogens van verstand en geest, sprak vlug 5 talen, en oefende zich met vrucht in de geschiedenis, dicht-, rede-, wis- en natuurkunde volgens de beginselen van Descartes. Bovendien een hartstogtelijk vriend van vermoeijende ligchaamsoefeningen, inzonderheid van de jagt, had het al te driftig najagen van dat vermaak een' nadeeligen invloed op zijne gezondheid. Op zijn 17de jaar gaf hij onder zijn vader, in een gevecht met de Spaansche ruiterij, groote blijken van moed en beleid; doch vond later, tot zijn spijt, minder gelegenheid proeven van dapperheid te geven. Na den dood van Fred. Hendrik in 1647 tot stadhouder van *Holland* enz. verheven, was hij meer geneigd tot het voortzetten van den oorlog, dan om de vredesonderhandelingen te *Munster* te begunstigen. Had men hem daartoe de middelen verstrekt, dan zou hij gaarne deel genomen hebben in den oorlog, welken *Frankrijk* nog altijd tegen *Spanje* volhield. Maar zijne handen waren gebonden; *Holland*, bijzonder *Amsterdam*, was meer gezind om den handel uit te breiden, dan om krijgsroem te behalen. Toen men er derhalve op uit was om het leger aanzienlijk te verminderen, verzette zich de stadhouder, met jeugdige onbedachtzaamheid, daartegen, en plaatste zich aan 't hoofd eener staatsbezending naar de Hollandsche steden, om die tot eenparigheid met de andere gewesten over te halen. Vele der aanzienlijkste weigerden hem gehoor; hij leverde in de vergadering van *Holland* eene scherpe klagte in tegen dezen hoon,

inzonderheid tegen *Amsterdam*, liet op eigen gezag 6 afgevaardigden der Staten, die zijne pogingen tegenstonden, gevangen nemen en naar *Loevestein* voeren, en ging nog een' stap verder, door een' aanslag op *Amsterdam* te wagen. Toen deze mislukte, openbaarde hij zijnen driftigen aard, stampvoette, wierp zijn' hoed op den grond, verliet den halfvoleindigden maaltijd, en sloot zich op in zijn kabinet. Toen de gemoederen wat bedaarden en men aan het onderhandelen kwam, werd er een verdrag getroffen, dat voorloopig beide partijen bevredigde. Niet lang daarna maakten de kinderpokken een einde aan zijn leven. De schriften, welke wij hebben kunnen raadplegen, schrijven zijne onberadene stappen niet alleen toe aan zijnen driftigen, roemzuchtigen geest, maar ook aan de inblazingen van de valsche raadslieden, welke hem omringden. Vriend en vijand roemen de goedheid van zijn hart, zoodat hij welligt, na het bedaren der jeugdige driften, bij het aanwenden zijner voortreffelijke talenten, een' misslag zou hebben uitgewischt, die hem in de schatting zijner tijdgenooten min of meer vernederde. Zijn huwelijk met Maria, oudste dochter van Karel I, koning van *Engeland*, en het geschenk van den *Kouseband*, zouden, naar sommiger meening, zijne heerzuchtige plannen hebben in de hand gewerkt. — Zijn zoon

WILLEM III, prins van *Oranje*, gedoopt WILLEM HENDRIK, werd geb. 8 dagen na zijns vaders overlijden, den 14 Nov. 1650 en † d. 19 Maart 1702. Na eenige twisting over de voogdijschap, werd die toevertrouwd aan zijne moeder, grootmoeder en oom Frederik Willem van *Brandenburg*, tot in 1666, toen men hem als kind van staat aannam en de Staten zich met zijne opvoeding ernstig bezig hielden, onder het oppertoezigt van J. de Witt, terwijl men er voor zorgde om al zijne hofbedienden, als verdacht van Engelsch gezindheid, te verwijderen. Bevoorregt met een helder verstand, een juist oordeel en eene zeldzame vastheid van wil, ontwikkelden zich, bij een zwak ligchaamsgestel, zijne geestvermogens in buitengewone mate. Donker waren de vooruitzigten om ooit met zijne talenten te kunnen woekeren, daar hij reeds in 1654 door toedoen van Cromwell, den onverzoenlijken vijand van zijn huis, van de stadhouderlijke regering en het kapiteingeneraalschap werd uitgesloten. Zoo waren van kindsbeen af Willems handen gebonden. Gedwarsdboomd in zijne eerzuchtige uitzigten door de Witt en zijne dienaren, die hem gadesloegen, was het geen wonder, dat zijn karakter de plooi-

jen aannam van achterhoudendheid, stroefheid en stilzwijgendheid, welke men reeds vroeg in hem opmerkte. In weerwil der voorstellen van *Zeeland*, ging men hem voorbij in de aanstelling tot alle hooge krijgsposten. Dit en de verwijdering zijner dienaren krenkte zijn gemoed en zijne van natuur zwakke gezondheid zwichtte een tijd lang onder de aandoeningen, door zijn' verlaten toestand in hem opgewekt. In het aanleeren van fijne manieren en het beoefenen der letteren maakte hij geringe vorderingen; maar des te meer in zulke studiën, welke degelijke staatslieden vormen. Van de wiskunde leerde hij zoo veel als een krijgsman behoefde. Zijn sterk geheugen kwam hem bijzonder te stade, om zich van 't Latijn, Italiaansch en Spaansch meer dan oppervlakkige kennis te verwerven. Hij sprak en schreef Fransch, Engelsch en Duitsch, wel is waar niet sierlijk of zuiver, maar toch vloeijend en verstaanbaar. Eindelijk noodzaakte de dreigende houding van *Frankrijk*, die den oorlog onvermijdelijk scheen te maken, tot de aanstelling des prinsen als kapitein-generaal, doch met zeer beperkte magt, aan gedeputeerden te velde ondergeschikt, en slechts voor éénen veldtogt. Op deze beperkte opdragt legde hij den eed af d. 25 Febr. 1672. Toen de Witt zag, dat men den prins het leger van den staat moest toevertrouwen, verwijderde hij daaruit alle officieren, die aan 't huis van Oranje gehecht waren en stelde staatsgezinden in de plaats. Ofschoon verhinderd in het ontwikkelen zijner talenten, wist hij toch met vrucht zulke pogingen in 't werk te stellen, welke aan den reeds ver in 't land gedrongen vijand, paal en perk stelden. Deze in bijzonderheden te vermelden, gedoogt de inrigting van dit werk niet. Naar de grenzen der prov. *Holland* geweken, vat hij aldaar post. De veege staat des lands doet het volk naar redding uitzien, en die wachtte het, naast God, van den prins van Oranje. Hij had zich hun vertrouwen waardig gekeurd, daar hij, aan 't hoofd van een zwak leger, met groote bedaardheid en kloekmoedigheid alles verrigt had, wat van een bekwaam veldheer in zulke omstandigheden gevorderd kon worden. De ongeduldige volkstem, de aristocratische regering moede, hoe krachtig ook gehandhaafd, liet zich zoo luid hooren, dat de Staten van *Holland* den 4 Julij 1672 het *eeuwig edict* vernietigden, den prins aanstelden tot stadhouder, kapitein- en admiraal-generaal van *Holland*, en weinige dagen later tot kapitein-generaal der Unie. De gebroeders de Witt werden op de wreedaardigste wijze vermoord; welke onmenschelijke daad door den prins ten hoogste werd afgekeurd en verfoeid. Met-

hen viel hun aanhang in de steden en Willem, vrijer ademende, vertoonde zich weldra in zijne volle grootheid. Door zijne volharding, door zijne weigering om met *Frankrijk* en *Engeland* te handelen, door zijne verbetering des legers, door het strenge handhaven der krijgswetten, door zijn gelukkig zamenwerken met de bondgenooten van den staat, weet hij het Fransche leger te dwingen, *Utrecht* en *Gelderland* te ontruimen: en voert verder met wisselvalligen uitslag, doch altijd met volharding en eer, den oorlog tegen *Frankrijk*. Ofschoon er te *Nijmegen* in 1678 tegen zijn' zin vrede met dat rijk gesloten werd, bleef hij onwrikbaar in zijn ontwerp, om het vaderland tegen den overmoed van zijn' grootsten vijand Lodewijk XIV. te verdedigen. Geen lokaas, hoe bekoorlijk ook, kon hem daarvan terughouden. Mademoiselle De Blois, oudste dochter van La Vallière, mogt de schoonste vrouw van haren tijd zijn, Willems grootsch en waardig antwoord is: dat de vorsten van zijn huis koningsdochteren van wettigen bedde huwden, geenszins die uit den schoot eener bijzit gesproten zijn. Hij huwde de schoone en beminnelijke Maria, dochter des hertogs van *York*, later koning Jacobus II. Door dit huwelijk ontving hij in 1689 de Engelsche kroon, voor hem weldra eene doornenkroon. Welke groote diensten hij dat land ook bewees, toch werd hij door velen miskend. Niet door T. B. Macaulay in zijn onschatbaar werk: *Gesch. van Engeland sedert de troonsbestijging van Jacobus II*, die, zonder zijne gebreken te verzwijgen, de schitterende talenten van Willem III meer regt laat wedervaren dan vele onzer hist. schrijvers. Wij moeten den lezer naar dat werk verwijzen en naar N. G. van Kampen's: *Vaderlandsche karakterkunde*, II, 339—369. Hij deed het hersenschimmig denkbeeld eener algemeene monarchie van Lodewijk XIV geheel in rook vervliegen, en wat de Protestantsche kerk daardoor aan hem verschuldigd is, kan nooit genoeg naar waarde geschat worden. Hij stierf kinderloos en benoemde Johan Willem Friso, stadhouder van *Friesland*, tot zijn erfgenaam; dien hij ook gaarne als opvolger in zijne waardigheden had benoemd gezien. Het plan des heeren van Odijk, om hem te *Middelburg* een metalen standbeeld op te rigten, viel in duigen; doch ter zijner vereering werd er te *Dublin* een te paard opgerigt en den 1 Julij 1701, den verjaardag van den slag van *Boyne*, plegtig ingewijd; doch d. 8 April 1836 door buskruid baldadig vernietigd, zonder het paard te beschadigen.

WILLEM KAREL HENDRIK FRISO, bekend onder den naam van WILLEM IV, was de zoon van Johan W. Friso,

die aan den *Moerdijk* zoó ongelukkig verdronk, en van Maria Loisa, prinses van *Hessen-Kassel*. Hij werd geb. te *Leeuwarden* d. 1 Sept. 1711 en † d. 22 Oct. 1751. Hij bezat geene schoone of sterke ligchaamsgestalte, daar ten gevolge van een' ongelukkigen val in zijne jeugd de ruggegraat was uitgeweken en hij een' zeer hoogen schouder en kortademigheid behield. Hij legde zich vlijtig toe op de talen en wetenschappen, sprak vloeijend 't Latijn, Fransch, Engelsch en Hoogduitsch, waartoe zijn sterk geheugen hem vooral te stade kwam, was ervaren in de geschiedenis des vaderlands en bepeinsde de gebreken en deugden zijner voorzaten, om de eerste te schuwen en de andere na te volgen. Op zijn 15de jaar bezocht hij de hoogeschool te *Franeker*, daarna die te *Utrecht*, terwijl hij d. 1 Sept. 1729, de hem vroeger opgedragene waardigheid van stadhouder van *Gelderland* en *Stad en Lande* aanvaardde. Twee jaren later legde hij te *Leeuwarden*, waar hij sedert zijn verblijf hield, op den gewonen lastbrief den eed af als erfstadhouder en kapitein-generaal van *Friesland*. Den 25 Maart 1734 zag hij te *Londen* in de St. James-kapel zijn huwelijk voltrokken met Anna, kroonprinses van *Engeland*, oudste dochter van koning George II. De toestand des vaderlands, door inwendige oproerigheden geschokt, en de inval der Franschen in *Staatsch Vlaanderen*, deed het volk met verlangen uitzien naar het tijdstip, dat de stadhouder van *Friesland*, *Groningen* en *Gelderland*, die door zijne uitstekende hoedanigheden zoo vele harten had gewonnen, met dezelfde waardigheid ook in *Zeeland* en *Holland* bekleed zou worden. De luide stem des volks, welke zich in 't eerstgenoemde gewest liet hooren, had ten gevolge dat de prins d. 28 Apr. 1747 tot stadhouder en kapt.-generaal en admiraal van *Zeeland* werd aangesteld. Naauwelijks klonk die tijding naar *Holland* over, of ook daar werd in meest alle steden eene gelijke benoeming zoo eenparig gevorderd, dat de regering moest toegeven, en den 3 Mei van dat jaar zag Willem zich ter staatsvergadering van *Holland* tot dezelfde waardigheden verheven, welk voorbeeld weldra die van *Utrecht* en *Overijssel* volgden. Hersteld in het bezit des markgraafschaps van *Veere* en *Vlissingen*, 't welk men vroeger voor nietig had verklaard, werden tevens zijne waardigheden erfelijk bepaald in de mannelijke en vrouwelijke linie, welk voorregt nog nooit aan eenigen prins van *Oranje* ten deele was gevallen. En dit alles had hij te danken aan zijne goedheid en minzaamheid, aan zijn' ijver voor de belangen van den staat en aan zijne schranderheid en beleid. Hij kende den aard van zijn volk; was over 't algemeen meer

toegevend dan streng en somtijds weifelend in zijne besluiten. Als staatsman moge hij al niet hebben uitgeblonken, als vorst hebben weinigen hem in braafheid geëvenaard. Hij was zoo warsch van al wat naar heerschzucht zweemde, dat hij zijne medeburgers en landgenooten nooit zijne onderdanen noemde. Hij verklaarde „niets te kennen, dat de eerzucht eens stervelings meer kon streelen, dan zich te mogen houden voor een voorwerp van de liefde en de hoogachting van een vrij volk." In de keuze van krijgsbevelhebbers niet gelukkig, sproten daaruit gevolgen voort van bittere naweeën voor de nakomelingschap, die hij, als minder krijgskundig, natuurlijk niet kon voorzien. Welke gebreken zijn bestuur ook kenmerkten, zij werden opgewogen door zoo vele weldaden en uitstekende bedoelingen en de smoring der bestaande partijschappen. Jammer dat al die heerlijke eigenschappen in zulk een zwak en ziekelijk ligchaam huisvestten. Verdraagzaam in 't godsdienstige, medelijdend en mild van aard, afkeerig van al wat eene zedelooze kleur had, hoewel hij ook de tafelvreugde en de gezelligheid minde, was hij tevens een liefhebbend echtgenoot en teederhartig vader.

WILLEM V, zoon van pr. Willem IV, geb. te *'s Hage* 8 Maart 1748, † te *Brunswijk* 9 Apr. 1806, kwam, door het vroegtijdig verlies van zijn' vader, onder de voogdijschap zijner moeder en na haren dood in 1759 onder die van Lodewijk Ernst, hertog van *Brunswijk-Wolfenbüttel*, aan wien reeds 7 jaren vroeger de waardigheid van kapitein- en admiraal-generaal gedurende 's prinsen minderjarigheid was opgedragen. Over zijne opvoeding en zijn karakter is belangrijk J. van Lennep, *Gesch. v. N. Nederl.* IV, 26 en 27. Toen de jonge stadhouder zijn 15de jaar bereikt had, werd hij, volgens vroeger staatsbesluit, ter vergadering van den raad van state en die van hunne hoogmogenden ingeleid, om 3 jaren later (8 Maart 1766) de hooge waardigheden, hem bij erfregt toekomende, te aanvaarden. Groot was de verwachting, die men van hem koesterde, wegens de voortreffelijke ontwikkeling zijner geestvermogens en zijne kundigheden, te meer daar ons land zich in een' bloeijenden toestand bevond, en er zich geene vrees opdeed, dat de vrede van *Europa* spoedig zou verstoord worden. Ongelukkig dat hij zijne krachten wantrouwde in de besturing van 't Gemeenebest, en door schroomvalligheid een blind vertrouwen op anderen vestigde. Van daar die heillooze stap, dat hij met zijnen voormaligen voogd in Mei 1766 eene verbindtenis aanging, omtrent den raad en den bijstand, waarmede de hertog hem bij voortduring zou ter zijde staan. Deze verbindtenis, onder den naam

van *Acte van consulentschap* bekend, had, na hare openbaarwording in 1784, voor den prins hoogst onaangename en voor den hertog zeer nadeelige gevolgen. 's Prinsen huwelijk in 1767 met Frederika Sophia Wilhelmina, prinses van *Pruissen*, verwekte hier te lande groote blijdschap, welke later zeer verflaauwde, toen zij, na 's hertogs verwijdering, veelal de teugels des bewinds in handen kreeg. Veertien jaren van rust, vrede en voorspoed vervlogen onder Willem's bestuur, die bij het volk in groote liefde en achting stond. Maar na 1780 veranderde dat tafereel door een' noodlottigen oorlog met *Engeland*; door de vrijheidskoorts, die in *N. Amerika* zijn oorsprong nam; door het schriftelijk adviës van den baron J. D. van der Capellen tot den Pol, dat, zoo als M. Stuart het uitdrukt: „de vonken van tweedragt over den geheelen staat slingerde;" door de heerschzucht der Patriciërs in de steden, welke van de ontlokene vrijheidszucht gebruik maakten, om den prins in zijne voorregten te besnoeijen; door het bezigen van Pruisische krijgsbenden, om in zijne stadhouderlijke waardigheid te handhaven. Dit alles en meer dan ons bestek gedoogt op te tellen, droeg er toe bij, om prins Willem de toegenegenheid der natie te doen verliezen. En toen daar nog bijkwam de inval der Franschen in 1793 en 1794, door velen der zoogenoemde Patriotsche partij uitgelokt, was hij niet bestand tegen zulk een' vereenigden aanval, en er bleef hem niets anders over, dan om den 18 Jan. 1795 met zijne beide zonen Willem en Frederik, in eene visscherspink, de wijk te nemen naar *Engeland*. Zoo verliet de ongelukkige vorst het land zijner geboorte om het nimmer weder te zien. Wij hebben reeds eenige trekken van zijn karakter opgegeven, dat zich kenmerkte door goedheid, milddadigheid en lieftalligheid; maar ook tevens door te groote inschikkelijkheid en zachtheid dáár waar meer geestkracht noodig zou geweest zijn. Van Kampen in zijne *Vaderl. karakterkunde*, II, 666, teekent zijne „godsdienstigheid als niet bestaande in bloot uiterlijk kerkgebaar, maar die invloed had op zijn gedrag. In bedenkelijke gevallen deed zij hem toevlugt nemen tot den troon der Opperste Wijsheid. Zij behield bij hem eene voorbeeldige zuiverheid van zeden; zij troostte hem in de veelvuldige wederwaardigheden des levens, en zij gaf hem moed en onderwerping in 't lijden." Als bijzonder persoon zou hij een voorbeeld van alle deugden geweest zijn; als regent kon hij, door de onrust der tijden, niet aan zijne bestemming voldoen.

WILLEM LODEWIJK, graaf van *Nassau*, zoon van graaf

Johan van *Nassau-Dillenburg*, vroeger als stadhouder van *Gelderland* vermeld en broeder van prins Willem I, werd geb. d. 13 Maart 1560 en † 31 Mei 1620. Hij werd door zijn' vader reeds in jeugdigen leeftijd naar de *Nederlanden* gezonden om zich in de krijgskunst te oefenen, waartoe de strijd tegen *Spanje* ruime gelegenheid aanbood. Hij onderscheidde zich weldra als bevelhebber over eenige Friesche krijgsbenden in 't beleg van *Koeverden*, waar den 14 Aug. 1580 een 6 ponds kanonskogel zijn linkerbeen kwetste, ten gevolge waarvan hij een geruimen tijd voor 's lands dienst onbekwaam en gedurende zijn gansche leven kreupel gemaakt werd. Een jaar later, in Sept. 1581, gaf hij bij *Noordhorn*, als aanvoerder der ruiterij, zulke blijken van onverschrokkenheid, dat in hem zijn roemzuchtige oom en naamgenoot Lodewijk scheen te herleven. Na het ontslag van den graaf van Merode als stadhouder van *Friesland* 1583, volgde Willem Lodewijk hem in deze waardigheid op, die door beleid en dapperheid dit wingewest, 't welk door Rennenberg's afval en Verdugo's wapenen veeg stond, wist te behouden voor de zaak der vrijheid. Ook droeg hij met prins Maurits veel bij tot de herwinning van *Groningen* — daarna bij zijn stadhouderschap gevoegd — en het bevestigen van *Drenthe* en *Overijssel*. Niet slechts als dapper oorlogsman maar ook als kundig bevelhebber, was hij met Maurits werkzaam, om het gebrekkige in de inrigting van het krijgswezen te verbeteren. Belangrijk is het geen O. Z. van Haren daaromtrent heeft aangeteekend achter zijn *Willem I:* „Graaf Lodewijk, de stadhouder van *Friesland*," zegt hij, „was de eerste na de tijden der Romeinen, die de taktiek bestudeerd en in praktijk gebragt heeft. C. Reijd zette ten dien einde uit de Gr. en Rom. schrijvers voor hem over al wat tot het militaire betrekking had, waarna de graaf die verhalen met den overste Cornput naging. Dit geschiedde op eene groote tafel, waarop alle evolutiën in looden beelden, zoo veel mogelijk werden nagevolgd en onderzocht. Ik heb nog van die beeldjes gezien." — Aan het aanzien en de achting, welke men hem toedroeg, had hij het te danken, dat hij in 1608 aan 't hoofd gesteld werd der gemagtigden tot den vredehandel. Hij zorgde niet slechts voor de veiligheid zijner provinciën naar buiten, maar ook voor de binnenlandsche rust; waarbij hij geenszins de bevordering der wetenschappen uit het oog verloor, bij de stichting der Franeker academie. Bij de kerkgeschillen van dien tijd trok hij wel de partij der Contra-remonstranten; maar toch gematigder dan prins Maurits, wiens maatregelen omtrent de 3 gevangene

heeren hij zeer afkeurde; blijkens een belangrijken brief aan zijn' neef, welken Kluit in zijne *Hist. der Holl. staatsregering (III)* met het antwoord, mededeelt. Hij was gehuwd in Nov. 1587 met Anna van *Nassau-Oranje*, dochter van prins Willem I, bij welke hij geene kinderen naliet. Zij overleed reeds 23 Junij 1588, oud 26 jaren, ten gevolge eener ontijdige verlossing van een' dooden zoon. De fraaije graftombe, die ter zijner eer in de groote kerk te *Leeuwarden* werd opgerigt, is in 1795 vernield. De vermaarde Ubbo Emmius vereerde hem met eene sierlijke lijkrede en Schrader bezong in 1780 zijn lof in vloeijende Lat. verzen.

WILLEM, graaf van *Nassau*, geb. in 1591, was de zoon van Jan van *Nassau* en Magdalena, gravin van *Waldeck*, en kleinzoon van den meer bekenden Jan van *Nassau* den ouden, stadhouder van *Gelderland*. Verhoogd tot den rang van veldmaarschalk der *Vereenigde Nederlanden*, bewees hij als zoodanig belangrijke diensten aan 't vaderland, veroverde eenige sterkten in *Vlaanderen*, onderscheidde zich in 1632 bij de belegering van *Maastricht*, door de verovering van *Orsoi* en sommige steden in het *Bergs-* en *Kleefsland*. In 1638 vertrouwde Frederik Hendrik, die een' aanslag op *Antwerpen* in 't oog had, hem eene gewigtige onderneming toe, namelijk het bezetten van den dijk te *Callo*. Deze gelukte en hij verjoeg en versloeg de Spanjaarden; maar in plaats van zijn' togt verder voort te zetten, bleef en versterkte hij zich ter plaatse, waar hij was. Toen hem echter het valsch gerucht ter ooren kwam, dat de Spanjaarden met eene grootere magt dan de zijne in aantogt waren, sloeg de vrees hem in het hart en nam hij in verwarring de vlugt, waarbij hij een aanmerkelijk verlies van volk leed, wel 2000 manschappen en daaronder ook zijn zoon Maurits, een jongeling van groote verwachting. Door deze nederlaag, die de veldheerstalenten van graaf Willem niet doet schitteren, leed de geheele onderneming van Frederik Hendrik schipbreuk. En men kan het den stadhouder niet euvel duiden, dat hij openlijk zijn misnoegen betuigde over dezen onberaden stap van een' onderbevelhebber, die, om een onzeker kwaad te voorkomen, zich met zijn volk in 't verderf stortte. Bij de belegering van *Gennep* in 1641 ontving hij eene hevige kneuzing in den onderbuik, aan welker gevolgen hij het volgende jaar overleed. Zijn opvolger als veldmaarschalk was Johan Wolfard, heer van *Brederode*, gehuwd met Anna, zuster van graaf Willem van *Nassau*.

WILLEM FREDERIK, graaf van *Nassau*, zoon van Ernst Casimir, stadhouder van *Friesland*, en Sophia Hedwich, dochter

van Hendrik Julius, hertog van *Brunswijk*, werd geb. te *Arnhem* 7 Aug. 1613, en beoefende in zijne jeugd allerlei wetenschappen, vooral die het krijgswezen en de godsdienst betroffen, bezocht *Frankrijk* en woonde daarna verscheidene veldtogten bij onder prins Frederik Hendrik, dien hij bijstond in 't beleg van *Breda* in 1637. Na den dood van Hendrik Casimir, zijn broeder en stadhouder van *Friesland*, kostte het hem veel moeite zich met die waardigheid bekleed te zien, wijl de Hollandsche stadhouder ook zin had in het stadhouderschap van *Friesland* en *Stad en Lande* (*Groningen* en de *Ommelanden*). Door Frederik Hendrik aangezocht, om onder hem als Luitenant-Stadhouder te fungeeren, wees hij zulks fier van de hand met de woorden: „Ik ben liever kapitein dan luitenant!" Hij moest het leed ondergaan, dat het regement, door zijn vader geworven, en waarover zijn broeder bevel had gevoerd, aan den graaf van Solms werd opgedragen. In het stadhouderschap van *Friesland* gevestigd sedert 1640, volgde hij het leger van den staat en gaf blijken van heldhaftigheid, o. a. door het innemen van een schans bij *Hulst*. Prins Willem II vertrouwde hem het beleid van den aanslag op *Amsterdam* toe; en na diens dood in 1650 werd hem ook het stadhouderlijk bewind over *Stad en Lande* en *Drenthe* opgedragen. Twee jaren later zag hij zich in den echt vereenigd met prinses Albertina Agnes, de beminnelijke dochter van prins Frederik Hendrik en Amelia van Solms. Hierdoor verbonden aan de belangen van 't huis van Oranje, stond hij die krachtdadig voor, blijkens zijne reis naar *Texel* en *N. Holland* in 1653, die toen nog al opzien baarde. Tot luitenant-stadhouder van den minderjarigen prins Willem III benoemd, wist J. de Witt hem te verkloeken, om voor zich en zijn' jongen neef van het stadhouderschap af te zien, onder voorwaarde, dat hij het veldmaarschalks-ambt zou bekomen, 't welk echter niet gebeurde. Later herstelde hij de rust binnen *Groningen*, en wist in Mei 1664 de *Dijlerschans* aan de *Eems*, waarvan zich de bisschop van *Munster* had meester gemaakt, te bemagtigen. In dat zelfde jaar maakte het afgaan van een zakpistool, dat hij wilde beproeven, een einde aan zijn leven. De kogel trof hem in den kin, en verbrijzelde zijne kaakbeenen, waardoor hem het spreken en slikken benomen werd. Slechts door een vernuftig werktuig kon men eenig vleeschnat in de maag brengen, en zoo zijn leven nog 7 dagen verlengen. Hij † te *Leeuwarden* 31 Oct. 1664 en liet 2 kinderen na: Hendrik Casimir II en Amalia, getrouwd aan den hertog van *Saksen-Eisenach*. Hem ging de roem na van

godsvrucht en milddadigheid, krijgsmansmoed en beleid van staatszaken.

WILLEM GEORGE FREDERIK, 2de zoon van prins Willem V, zie op FREDERIK WILLEM GEORGE, deel I, bladz. 552.

WILLEM I, koning der *Nederlanden*, zoon van prins Willem V en Frederika Sophia Wilhelmina, prinses van *Pruissen*, geb. in de Oranje-zaal van 't *Huis in 't Bosch* den 24 Aug. 1772; ontving hij zijnen doop den naam van Willem Frederik. Zijne opvoeding werd toevertrouwd aan den generaal von Stamford, ervaren in de wiskunde en tactiek. Daar hij een gelukkig geheugen bezat — een erfdeel van zijn geslacht, — maakte hij in onderscheidene kunsten en wetenschappen snelle vorderingen. Terwijl de beroemde wis- en natuurkundige Euler en de letterkundige Tollius zeer voordeelig werkten op de geestontwikkeling van den jongen vorst, werd zijne godsdienstige opleiding toevertrouwd aan den hofprediker Guicherit. Zijne zucht tot werkzaamheid deed hem zijne studiën hooger achten dan de vermakelijkheden van 't hof, zoodat men moeite had, hem over te halen tot het nemen van eenige uitspanning. In 1789 bezocht hij de Leijdsche hoogeschool, welke hij het volgende jaar reeds verliet met de loffelijkste getuigschriften, om het militair gezag van *Breda* op zich te nemen met den rang van generaal der infanterie, terwijl hem tevens zitting vergund werd in den raad van state. Den 1. Oct. 1791 trad hij te *Berlijn* in den echt met Frederika Louisa Wilhelmina, dochter van *Pruissens* koning Fred. Wilhelm II, eene prinses door zachtheid van zeden overeenstemmende met zijn karakter. Ook hij zou, even als zijne ouders en familie, in de bitterheden der toenmalige rampspoeden deelen. Het Fransche schrikbewind verklaarde in 1793, niet aan ons Gemeenebest, maar aan Willem V den oorlog. De erfprins aarzelde geen oogenblik, zijne talenten en zijn' arm aan het vaderland te wijden. Het opperbevel over de Hollandsche troepen werd hem toevertrouwd, en had dezelfde geest, die hem bezielde, ook alle bewoners van *Nederland* en zijne bondgenooten bezield, het vaderland had welligt nooit die vernedering ondergaan, waarover het later jaren lang treurde. De proeven, die hij gaf van krijgskundige bekwaamheden, verwierven hem den lof van vriend en vijand. Doch met eene zieltogende landmagt, flaauwhartige bondgenooten en schromelijke verdeeldheden binnen 's lands was het hem niet mogelijk het vaderland te behouden. Hij vond zich gedrongen in 1795, even als zijn vader en broeder, met zijn huisgezin naar *Engeland* over te steken, om daar — zoo als Bosscha

het uitdrukt — „de volledige zegepraal eener omwenteling te gaan verkondigen, in welker loop evenzeer de lessen der krijgskunst, als de berekeningen der staatkunde, door de gebeurtenissen werden beschaamd, gemaakt." — Het vorstelijk gezin betrok aldaar het lustslot *Hamptoncourt*, vroeger door Willem III gebouwd. Terwijl zijn broeder Frederik zich in Oostenrijksche dienst begaf, vertrok onze erfprins naar *Berlijn*, waar hij zich bezig hield met wetenschappelijke oefeningen. De heerlijkheden van vorst Jablonowski in *Polen* werden door hem aangekocht, gelijk later eenige schoone landgoederen in *Silezië*, en zoo vond hij in het beheer en aanleggen van volkplantingen, ruime gelegenheid zijnen werkzamen geest bezig te houden, terwijl hij op eene grootmoedige wijze de lijfeigenschap in zijne Poolsche bezittingen afschafte. Toen in 1799 een Russisch-Engelsch leger eene landing in *Noord-Holland* beproefde, waarbij de Engelschen hun doel bereikten door onze vloot te bemagtigen; zocht de prins, met eenige uitgewekene Oranje-gezinden, eene omwenteling in onze Oostelijke provinciën tot stand tė brengen, welke evenzeer mislukte als de inval in *N. Holland.* Na den vrede van *Amiens* in 1802, stond prins Willem V de schadeloosstelling, welke men het huis van Oranje in *Duitschland* had toegekend, aan zijn' zoon af, die daardoor in de rei der Duitsche vorsten optrad. Hij vestigde zijn verblijf te *Fulda*, en wist ook hier nuttig werkzaam te zijn. Door den dood zijns vaders in 1806, vielen hem de landen van den Nassauschen stam ten deel, hem later door Napoleon's willekeur ontnomen, die in een Fransch legerberigt aan *Europa* verkondigde: dat de prins van Oranje voor altijd had opgehouden te regeren. Aan den ongelukkigen strijd van *Pruissen* tegen Napoleon's reuzenmagt, nam hij deel; geraakte krijgsgevangen, en verloor, na zijne in vrijheid-stelling, al zijne bezittingen in *Duitschland.* Daarna streed hij als vrijwilliger onder de Oostenrijksche banieren in den noodlottigen slag te *Wagram*, waar hij aan 't been eene wonde ontving. Eindelijk nam zijn treurig lot eene gelukkige wending. De omwenteling van 1813 riep hem in het zoo lang geteisterde vaderland terug, om de teugels des bewinds in handen te nemen. Met welk eene geestdrift hij ontvangen werd, kunnen nog duizenden getuigen. Eerst als souvereine vorst der *Vereenigde Nederlanden* uitgeroepen, zag hij zich in 1815 als koning gehuldigd over de zuidelijke en noordelijke gewesten en als groothertog van *Luxemburg.* De veldslag van *Waterloo* bragt eenen vrede tot stand, waarin Willem I met de hem eigene zelfstandigheid trachtte, de dikwijls

tegenstrijdige belangen zijner onderdanen in overeenstemming te brengen. Te vermelden hoe zijne 15jarige pogingen schipbreuk leden en de zuidelijke broeders zich in 1830 van de noordelijke afscheidden, is onnoodig, als nog levendig in veler geheugen. Den 7 Oct. 1840 droeg hij de kroon over aan zijn' oudsten zoon, en vertrok weldra naar *Berlijn*, om in de nabijheid zijner dochter Marianne, gehuwd aan prins Albert van Pruissen, verademing van de staatszorgen te genieten. Onaangenaam was bij velen de indruk, welken in Febr. 1841 zijn huwelijk te weeg bragt met de gravin Henriette d' Oultremont, vroeger staatsdame bij de koningin. Hij sleet aan hare zijde zijne overige levensdagen of te *Berlijn* of op zijne Silezische landgoederen, of op 't *Loo*. Hij eindigde zijne loopbaan te *Berlijn* d. 12 Dec. 1843, terwijl het lijk den 2 Jan. van 't volg. jaar te *Delft* in den vorstelijken grafkelder werd bijgezet. Gedurende zijne regering heeft hij ingesteld de *Militaire Willemsorde*, die van den *Nederlandschen Leeuw* en die van het *Metalen kruis*. — De hoofdtrekken van zijn karakter waren werkzaamheid — hij kon 8 uren achter een in 't kabinet arbeiden, — minzaamheid, matigheid, godsdienstige verdraagzaamheid en mildheid doch in sommige voorvallen is hij niet vrij te spreken van stijfzinnigheid. Aan zijne bekende heldere inzigten en regtvaardigheid, had hij het te danken, dat *Amerika* en *Engeland* hem in 1829 tot scheidsregter kozen in de geschillen omtrent de grensbepaling hunner wederzijdsche bezittingen. Overigens kan men uitvoeriger berigten omtrent zijne lotgevallen, daden en karakter, vinden in het verdienstelijke werk van G. Engelberts Gerrits: *Het leven en de regering van Z. M. Willem I enz. Amst.* 1845. — Zijn oudste zoon:

WILLEM II, koning der *Nederlanden*, geb. te *'s Hage* d. 6 Dec 1792, gedoopt met den naam van Willem Frederik George Lodewijk, deelde reeds als kind in de rampspoeden van zijn vaderlijk huis, daar hij den 18 Jan. 1795 het land verliet, waarvan hij de taal niet kende en later ook nooit grondig geleerd heeft. Zijne eerste opvoeding ontving hij te *Berlijn*, waar hij ook de lessen bijwoonde aan de militaire academie, onder de leiding van J. V. baron de Constant Rebecque, die ook zijn studiën te huis bestuurde, en hem tot aan zijn dood heeft ter zijde gestaan. In de geschiedenis ontving hij onderwijs van J. P. F. Ancillon. Van de taalstudiën maakte hij minder werk, dan van de historie, wis- en natuurkunde. Terwijl zijn gedrag steeds voortreffelijk was, schepte hij meer behagen in waagstukken en ligchaamsbewegingen, dan in rustig studeren. Hij werd

d. 10 April 1809 bevorderd tot officier bij 't Pruissische leger en ontving van den koning de orde van den Zwarten Adelaar. Dat zelfde jaar vertrok hij naar *Engeland*, om te *Oxford* zijne studiën voort te zetten, met de Constant Rebecque als mentor. Na verloop van 2 jaren werd hij er tot de doctorale waardigheid in 't burgerlijke regt bevorderd. Hij begaf zich in Junij 1811, vergezeld van de Constant Rebecque en Johnson, onder wiens leiding hij zich aan de hoogeschool geoefend had in 't Latijn en de fraaije letteren, als Lt.-Kolonel in het Engelsche leger naar *Spanje*, om onder Wellington te dienen. Bij dezen veldheer, die hem vooral als Aide-de-Camp gebruikte, vond hij uitstekende gelegenheid, zijne krijgskundige talenten te ontwikkelen; terwijl hij tevens diens genegenheid verwierf door zijn rond karakter, vlugheid in 't overbrengen van bevelen, dapperheid en tegenwoordigheid van geest. Dit in bijzonderheden aan te toonen, is onze taak niet; loffelijk is die volbragt door J. Bosscha in zijn onschatbaar werk: *Het leven van Willem II, koning der Nederlanden.* — Wellington getuigde o. a. van hem, dat hij, toen hij voor het eerst in 't vuur kwam, eene kloekmoedigheid en juistheid van bevatting aan den dag legde, welke hoop gaven dat hij een sieraad van zijn stand zou worden. En later, dat zijn gedrag op het slagveld van *Salamanca*, gelijk bij elke andere gelegenheid, hem aanspraak geeft op de hoogste aanbeveling, en de opmerkzaamheid getrokken, en hem de achting verworven heeft van het geheele leger. Van daar dat op de gouden medaille, door het hoofd der regering van *Engeland* aan hem bij uitzondering geschonken, de namen prijken van: *El-Bodon*, *Ciudad-Rodrigo*, *Badajoz* en *Salamanca*. Bij de omwenteling in 1813 schijnen de Engelsche staatslieden het oog meer gevestigd te hebben op hem, dan op zijn vader, ten einde *Nederland* aan de magt van Napoleon te ontrukken. Welk eene wending de gebeurtenissen dier dagen hebben genomen, is elk Nederlander bekend. De kroonprins moest nog den laatsten veldtogt van 't Britsche leger in *Spanje* bijwonen, om — volgens Bosscha, — nieuwe kracht te verkrijgen voor volgende tijden, en het vertrouwen te winnen van den man, onder wiens leiding hij later gestreden heeft op het gewigtigste punt (*Quatre-Bras*) van den veldslag bij *Waterloo*. In Aug. 1813, werd hij door Wellington met eene uitvoerige en belangrijke dépêche naar *Engeland* gezonden, waar hij zijn vader wederzag na eene scheiding van 4 jaren. Den 22 Sept. was hij in de *Pyreneën* bij 't Eng. hoofdkwartier terug; doch eene hevige oogziekte verhinderde hem den veldheer voortdurend te vergezellen, en

na zijne herstelling drong hem de staatsomwenteling in *Holland* naar het land zijner geboorte terug te keeren. Den 19 Dec. 1813 zag hij het weder als volwassen man, van een' behagelijken ligchaamsbouw, als een ridder zonder vrees of blaam, met onvermoeide spierkracht, met een vluggen geest, met een' schat van militaire kennis en met een gevoelig hart. Zijn karakter had door 't leven in het oorlogsveld eene onrustigheid verkregen, welke hem het rekenen en peinzen en zitten aan de schrijftafel moeijelijk maakte. Zijn vader koesterde steeds het denkbeeld, om zijn' zoon te verbinden met de prinses Charlotte van *Engeland;* doch welke schikkingen daartoe ook gemaakt werden, en ofschoon de prins zich in April 1814 derwaarts begaf, dat plan sprong af. De prins-regent bevorderde hem tot generaal-majoor in Eng. dienst; zijn vader tot generaal der infanterie en inspecteur-generaal van alle troepen des Nederl. legers. Bovendien ontving hij den 12 Aug. 1814 te *Brussel* in tegenwoordigheid van Wellington de orde van 't Guldenvlies en 4 dagen later de Bath-orde, terwijl hem het opperbevel werd toevertrouwd over de Engelsche troepen, welke zich in *België* bevonden. De terugkomst van Napoleon in *Frankrijk* deed hem het opperbevel over de Britsche en Nederl. krijgsmagt den 10 April 1815 nederleggen, om het in bekwamer handen over te geven, gelijk hij bij eene dagorde te kennen gaf. Toen Wellington het aanvaardde, verkreeg de prins van Oranje het bevel over de eerste der 3 afdeelingen, waarin het geheel gesplitst werd. Dat hij de verwachting, die men van hem koesterde niet te leur stelde, kunnen *Quatre Bras* en *Waterloo* getuigen. Op dien gedenkwaardigen zondag (18 Junij 1815) ontving hij een geweerkogel door den linker-arm nabij den schouder, terwijl een ander het paard trof waarop hij zat. De Staten-generaal te *'s Hage* besloten, ten blijke van liefde en dankbaarheid, hem het jagtslot te *Soestdijk* als een patrimoniëel goed in vollen eigendom te schenken. Daar deze hulde niet voldoende gekeurd werd, bepaalden de Staten-generaal verder, dat voor rekening van den staat te *Brussel* een paleis zou worden gekocht en vorstelijk van huisraad voorzien en ingerigt, hetwelk benevens het domeinpark *Tervueren* en het aanhoorige lusthuis den prins in vollen eigendom kosteloos zou worden overgedragen. Dicht- rede- en schilderkunst verkondigden zijn' roem door kunststukken, waaraan zich de late nakomelingschap nog zal vergasten. De hertog van Wellington liet koning Willem I weten: „Ik vind geen lof groot genoeg voor den prins van Oranje, door wien de bewegingen, den

geheelen dag, zoo voortreffelijk bestuurd zijn, dat ik hem van 't begin tot het einde van 't gevecht, geene bevelen heb behoeven toe te zenden." — Nog aangenamer belooning wachtte hem. Bij al zijne lauweren zou *Rusland* hem den myrthe-krans schenken. Na zich 14 dagen te *Parijs* opgehouden te hebben, begaf hij zich naar *Petersburg*, om zich in den echt te verbinden met de grootvorstin Anna Paulowna, zuster van keizer Alexander I, welke verbindtenis plegtig werd ingezegend den 21 Febr. 1816, eerst in de Grieksche, daarna in de Protestantsche kerk. Eerst d. 23 Aug. kwam het jonge echtpaar op *het Loo*. — Daar zijne zienswijze omtrent het bestuur van 't departement van oorlog niet met die van zijnen vader strookte, verzocht en verkreeg hij d. 15 Nov. 1817 zijn eervol ontslag uit dit bestuur en ook als generaal-en-chef en inspecteur-generaal van alle wapenen. Doch reeds in de volg. maand werd de eensgezindheid, welke tusschen vader en zoon gevaar liep verbroken te worden, door de tusschenkomst zijner grootmoeder en der koningin hersteld, en hij met nog uitgebreider bepalingen, tot zijne vorige waardigheden verheven. — Toen in 1830 de opstand in *België* losbrak, stelde hij moedig, zelfs met levensgevaar, alle pogingen in 't werk, om dien te fnuiken, welke door velen gelaakt werden omdat zij mislukten; doch die in een tegenovergesteld geval, geprezen zouden zijn. De bijzonderheden daarvan, nog in veler geheugen, liggen buiten ons bestek. Na de afscheiding van *België*, aanvaardde de prins in Julij 1831 het opperkommando over de krijgsmagt, met het bevel om zich onverwijld aan 't hoofd van het leger te stellen. Weldra volgde nu de tiendaagsche veldtogt, waarbij hij de doorslaandste blijken gaf van uitstekende veldheers-talenten. De tusschenkomst der Franschen dwong hem noode, op zijne zegevierende baan den degen op te steken. In eene dagorder, die hij te *Leuven* aan 't leger uitvaardigde, werd gewezen op de volkomenheid der overwinning, waardoor, „na een' veldtogt van 10 dagen, de voorposten op twee uren afstands van de vijandelijke hoofdstad stonden, zonder dat er een Belgisch leger meer aanwezig was, om den intogt binnen hare muren te beletten." — De indruk, dien zijne houding jegens *België* vroeger had te weeg gebragt, was nu zoo geheel uitgewischt, dat zijne reis uit het leger naar *'s Hage* een' zegetogt geleek. Den 7 Oct. 1840, op 48jarigen leeftijd, beklom hij den troon, waarvan zijn vader afstand had gedaan. Of er zijne levensgenoegens door zijn verhoogd, staat te betwijfelen. Hij toch, zoo als Wellington reeds had opgemerkt, mistte dat zelfvertrouwen, dat in alle toestanden de

bewustheid geeft, van door eigen vastheid te kunnen staande blijven. Tot de verbeteringen, onder zijn bestuur daargesteld, behooren o. a. het financiewezen, de grondwetsherziening, de hermuntingswetten. In Julij 1845 ondernam hij eene reis naar *Londen*, om de verkoeling weg te nemen in de familie-vriendschap, die tusschen de Eng. en Nederl. vorstenhuizen sedert twee eeuwen bestaan had; 't geen hem gelukte. In het voorjaar van 1849, bij stormachtig weder, trok hij naar zijn geliefd *Tilburg*, met eene hevige verkoudheid, en had het ongeluk, bij het bezigtigen van een stoomjagt op 's lands werf te *Rotterdam*, te struikelen en te vallen. Ofschoon hij betuigde geen letsel te hebben ontvangen, en geneeskundige hulp van de hand wees, schijnt toch het een en ander te hebben bijgedragen, dat hij 4 dagen later (17 Maart 1849) het tijdelijke met het eeuwige verwisselde. — Zijn karakter is ligtelijk uit zijne levensgeschiedenis op te maken, waarin zoo wel zijne gebreken als zijne deugden open liggen. Steeds eerlijk en opregt en welligt al te goed van vertrouwen, blonken, ook in zijne betrekkingen van het staatsleven, liefde tot de menschen, regtvaardigheid en belangstelling in 't algemeene welzijn heerlijk uit.

WILLEMS (JAN FRANÇOIS), een der ijverigste en kundigste handhavers en uitbreiders der Nederl. letterkunde, verdient hier, ofschoon een Belg, vermelding. Geboren te *Bouchout* in de prov. *Antwerpen* in 1793, † 1846, begon hij zijne letteroefeningen in een pensionaat te *Contich*, daarna te *Lier*, waar inzonderheid zijne zucht voor de Vlaamsche dichtkunst ontkiemde, en hij deel nam in de spelen der daar gevestigde Rederijkers. Op een notaris-kantoor geplaatst (1810), verzuimde hij echter niet zich te oefenen in de talen en letterkunde der voornaamste volken van Europa. In 1815 als archivaris der stad *Antwerpen* aan den heer Lenaerts toegevoegd, begon hij zich met den grootsten ijver toe te leggen op alles, wat tot zijn vak behoorde. Zijn dichtstuk op den *Veldslag van Friedland en den vrede van Tilsit* werd in 1811 te *Gend* bekroond. Als vurig voorstander der Vlaamsche letterkunde, trad hij op met een' dichterlijken *Brief aan de Belgen*, met eene Fransche overzetting, als voorlooper van zijn belangrijke: *Verhandeling over de Nederd. tael en letterkunde opzigtelijk de zuidelijke prov. der Nederlanden*, 2 dln. 1819—24. Hierdoor kwam hij wel in strijd met de Gallomanen: doch ontving tevens aanmoediging in de toegenegenheid van Willem I en vele aanzienlijke mannen in de N. Nederl. gewesten. Op aanbeveling van Kemper verkreeg hij in 1821

den voordeeligen post van ontvanger der registratie van burgelijke acten te *Antwerpen*. Geen wonder dat hem, die er zoo zeer op uit was, om Nederlanders en Belgen door gemeenschappelijke taal en letteren te verbroederen, van onderscheidene genootschappen in *N. Nederland* het lidmaatschap werd aangeboden, zoo als in 1819 van de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*, van de 2de klasse van 't Instituut. De hoogeschool van *Leuven* verhief hem eershalve tot doctor in de letteren. Hij betreurde zeer den opstand van 1830, en wapende zich met andere welgezinde inwoners van *Antwerpen*, om de muiterij tegen te gaan. Verschillende omstandigheden en familiebetrekkingen hielden hem terug om zijn verfranscht vaderland te verlaten en zich in onze gewesten te vestigen, waartoe hem aanbiedingen gedaan werden. Hij moest voor zijne Hollandsche gezindheid boeten, zware verongelijking ondervinden en in ballingschap naar *Ecloo* aanzienlijke vermindering van inkomsten betreuren. Hier schreef hij zijne vertaling van *Reijnaert de Vos* in Vlaamsche verzen, met eene *Inleiding*, waarin hij zijne landgenooten opriep tot hervatting der Vlaamsche lier. Het jaar 1835 zag hem in zijne eer hersteld, daar hij door koning Leopold in gelijke betrekking naar *Gend* verplaatst en tevens als lid der Commissie van oudheid en geschiedkunde aangenomen werd. Onder de vele schriften, door hem uitgegeven, behooren, behalve *Reijnaert de Vos*, naar een oud H. S. met aanteek. en pl., later herdrukt, de *Kronijk van Jan van Helu* in één en de *Brabandsche Yeesten* van Jan de Klerk in 2 deelen. In het geschrift: *Notice nécrologique de J. F. Willems, par le baron Jules de St. Genois etc. Gand* 1847, worden al zijne werken opgegeven.

WILLEMSEN (JACOB), geb. te *Middelburg* 26 Mei 1644, † 22 Junij 1712, toonde reeds in zijne jeugd eene bijzondere neiging tot het onderzoeken der goddelijke waarheden, zoodat hij zich later met lust toelegde op het aanleeren der Hebreeuwsche taal, zonder toeleg om predikant te worden; ook werd de beoefening der dichtkunst, zoo als hij die beschouwde, zijn lust en leven. Hij was kiesheer in zijne geboortestad en genoegzaam van middelen en tijd voorzien, dat hij zijne liefhebberij-studiën kon doorzetten. Hij hield ook in zijn huis voor hen, die in de kerken geen voldoend zielevoedsel konden opdoen, openbare oefeningen, waarbij hij tevens eene schoone gelegenheid had, zijne verzen voor te lezen. De rijmkunst had hij ten minste geleerd in de Middelburgsche rederijkkamer *Het Bloemken Jesse*, onder de zinspreuk *In minnen groeijende*, waarbij

hij in 1679 o. a. een' eerprijs behaalde voor de beantwoording der 4 volgende, door Pallas (N. B! de godin der wijsheid!) voorgestelde vragen:

1) Vooreerst, soo vraagt sij dan: „Waarom most Adam slapen,
Wanneer dat Eva hem ter vrouwe wierd geschapen?
2) Ten tweede: Waerom dat haer leeme Hut en Romp
Niet is gebouwd uijt slijck, of uijt een aerde Klomp?
3) Waerom uijt Middenlijf, en niet uijt and're Leden?
4) En uijt een Ribb' alleen? — Segt ons daer van de reden."

Ziet daar een staaltje, op welk eene wijze en met welke beuzelingen zich de rederijkers van dien tijd bezig hielden, en waaruit men tevens gereedelijk kan opmaken, welke kleur Willemsen's rijmwerken droegen. Ze zijn vol mystieken onzin en onverstaanbaren klinkklank, en dragen de titels: *De Gangen Gods in zijn Heiligdom, zoo des O. als N. Verbonds*, 2 *dln. Midd.* 1683 en 1706. — *Sions Zielsbanketten voor de genooden des Heeren, enz. ontworpen in verscheide Dichtmaaten.* Ib. 1713, waarvan zelfs een 2de druk verb. en vermeerd. in 1731 het licht zag. — Zijn broeder

WILLEMSEN (JOHANNES), die wel niet in de rijmkunst, maar in de goddelijke schriften en in de talen zeer bedreven was, bekleedde den post van commissaris der assurantie-kamer en van het waterregt te *Middelburg.* Hij vertaalde uit het Lat. van den hoogl. W. Momma: *De bedeeling der tijden of huishouding Gods. Amst.* 1687. Ook berustte nog onder zijne maagschap, ten tijde van la Rue, in handschrift: *Drie bouken van oeffeningen over veele Psalmen enz.* A° 1706, nu welligt tot scheurpapier gepromoveerd.

— (JACOBUS), kleinzoon van bovengenoemden Jacob W., geb. te *Middelburg* in 1698, doorliep aldaar de Lat. scholen en legde zich daarna te *Utrecht* op de theologische studiën toe. Hier verdedigde hij den 13 Dec. 1719 een dispuut over de wet *Deut.* 22: 5 *aangaande het verwisselen van klederen onder mannen en vrouwen.* Hoe belangrijk!! — Dit dispuut werd 8 dagen later door zijn' geleerden landgenoot J. Schorer vervolgd. Tot proponent bevorderd in 1723, zag hij zich het volg. jaar te *Heemstede* als predikant bevestigd. In 1725 verwisselde hij die standplaats met *Vlissingen* en 2 jaren later met *Middelburg*, waar men hem in 1740 aanstelde tot hoogl. in de godgeleerdheid, welke waardigheid hij aanvaardde met eene Lat. rede: *Over de geheimzinnige Engelen der kerk.* A. Schultens roemde zijne ervarenheid in de Oostersche talen; er worden dan ook van hem eenige Hebreeuwsche verzen gevonden achter het dispuut van zijn vriend J. Schorer. Hij gaf eenige gelegenheids-pre-

dikatiën en verzen uit en een rijmwerk: *Herlsterkte in Jehova.* 1775. „Zoo veel" — zegt W. Geijsbeek — „als een likeurtje bij het banket van zijn grootvader: doch de likeur is verschaald en het banket beschimmeld." Hij leefde nog toen G. Vrolikhert zijn *Vlissingsche kerkhemel* opstelde, die hem toewenschte, dat hij tot in hoogen ouderdom, *vet en groene* zijn mogt.

WILLEMSZ (JOHAN), geb. te *Haarlem* in 't begin der 16de eeuw, † te *Leuven* in 1578, trad als licentiaat in de theologie in de orde der Jezuiten, was eerst rector dier orde te *Leuven*, daarna hoogl. in de Hebr. taal en uitlegger der H. Schriften en telde o. a. den vermaarden R. Bellarminus onder zijne leerlingen. Hij was een groot taalgeleerde, die Plantijn uitstekende diensten bewees in het uitgeven der H. Schriften op last van koning Filips II, gelijk Arias Montanus, G. Schook en anderen dienaangaande zijn' lof vermelden. Hij vervaardigde een *Index Biblicus*, alsmede *Variae lectiones in Lat. Bibliis editionis vulgatae*, verzameld uit Hebr., Chald., Gr. en Syrische codices.

— (JAN), geb. te *Keulen* in 1583, † 1660, oefende zich in de letteren en was bestemd om tot priester opgeleid te worden; maar wijl hij geen lust had in den geestelijken stand, verliet hij zijne geb.-stad en begaf zich in Nederl. krijgsdienst. Terwijl hij te *Haarlem* in garnizoen lag, kwam hij op een zondag in eene straat, *Het klein H. Land* genoemd, en hoorde in een huis psalmen of geestelijke liederen zingen. Opgewekt om die bijeenkomst bij te wonen, liet hij zich door eene vrouw, die met haar kind derwaarts ging, in eene vergadering van Doopsgezinden brengen. Hier hoorde hij na het eindigen des gezangs, den leeraar prediken over de *Weerloosheid* en beweren, hoe weinig overeenkomst er bestaat tusschen het zwaard voeren en geweld met geweld keeren, en den zachten geest van het Evangelie. Dit maakte zulk een indruk op Willemsz' gemoed, dat hij zich bij den opziener dier gemeente vervoegde en wenschte onderwezen te worden in eene zoo liefderijke godsdienstleer. Aan dien wensch werd voldaan. Men kocht hem vrij van de krijgsdienst en weldra na het afleggen zijner geloofsbelijdenis en 't ontvangen van den H. Doop, werd hij als lid der Doopsgezinde gemeente opgenomen. Wijl hij zich in zijne jeugd, behalve op de talen, ook op de geneeskunde had toegelegd, vestigde hij zich als med. doctor in *de Rijp;* deed een aanzienlijk huwelijk en werd later om zijne bekwaamheid en geleerdheid als leeraar of spreker bij zijne geloofsgenooten aangesteld. De geneeskunde en de godgeleerdheid waren destijds bij de Doops-

gezinden compatibel. Hij schreef eene *Postilla of Sermoen-boek Hoorn* 1647, in fol. Ook heeft men van hem een *Klein Sermoen-boek, bestaande in* 12 *leerachtige stichtelijke predikatiën enz. Amst.* 1656.

WILLES (BARTUS VAN), geb. te *Amsterdam* in 1786, † 20 Oct. 1844, begon zijne theologische studiën aldaar, en zette die voort te *Utrecht.* Dat hij zijn' tijd wel besteed had, getuigde zijn *Specimen Hermen. de iis quae ab uno Marco sunt narrata, aut copiosius et explicatius ab eo, quam a caeteris Euangelistis, exposita. Traj. ad Rh.* 1812. Tot theol. doctor en proponent bevorderd, werd hij in 1811 te *Nieuwland* predikant tot in 1824, toen hij vertrok naar de gemeente *Lekkerkerk* en *Zuidbroek*, waar hij zijne dagen eindigde. Hij was een ijverig beoefenaar der theol. wetenschappen, inzonderheid der exegese, begaafd met een helderen geest, scherpzinnig oordeel, juistheid van opvatting, regtschapen hart en gemakkelijkheid van werken, die bewondering verdient. In predikgaven muntte hij niet bijzonder uit; zijne leerredenen echter, die hij soms extempore uitsprak, waren duidelijk en krachtig. Als godgeleerde was hij liberaal, zelfstandig en onafhankelijk. In den dagelijkschen omgang was hij eenvoudig en opgeruimd, rond en trouw voor zijne vrienden. Tot zijne exegetische werken behooren: *Proeven eener overeenstemming der Evangelisten*, 2 stukken. *Gorinch.* 1823. Verscheidene stukken in de *Bijdragen ter bevordering van Bijbelsche uitlegkunde*, een tijdschrift, waarvan hij redacteur was en dat ook na zijn dood is voortgezet. Behalve eene leerrede bij de viering zijner 25jarige ambtsbediening, heeft men van hem eene *Opheldering van de gezegden des Heeren, betrekkelijk zijn lijden en sterven voor zondaren*, 1837; onderscheidene boekbeoordeelingen en andere stukken in de *Vaderl. letteroefeningen* en elders, die dikwijls van de scherpheid zijns vernufts de blijken droegen. Als assessor van 't klassikaal bestuur te *Gouda*, was hij jaren lang een ijverig en nuttig lid.

WILLIGEN (PIETER VAN DER) of VAN DER WILLIGHE (zijnde de verschillende naamspelling vroeger niet ongemeen) geb. te *Bergen op Zoom* omstreeks 1607, was een verdienstelijk schilder van stillevens. Zijne keus viel op emblematische tafereelen, die het nietige en wisselvallige van het leven en de aardsche goederen aanduiden, welke hij op eene loffelijke wijze wist te schetsen. — Er moet ook nog in 't begin der 17de eeuw in *Zeeland* een stempel- en plaatsnijder geweest zijn, met den naam van A. VAN DER WILLIGHE, die gedenkpenningen leverde in G. van Loon's *Ned. hist.-penn.* II, 193, 197 en 200.

WILLIGEN (ADRIAAN VAN DER), geb. te *Rotterdam* 12 Mei 1766, † 17 Jan. 1841, genoot, na het vroege verlies zijner ouders, bij zijne tante te *Haarlem* de eerste opvoeding. Voor den koopmans-stand bestemd, sleet hij eenigen tijd als leerling in zijne geb.-stad; doch zijn levendige geest, dat zittend leven moede, verkoos in 1785 een anderen werkkring en wel de krijgsdienst. Als kadet opgenomen in 't regement van Douglas te *Nijmegen*, werd hij 2 jaren later aangesteld tot vaandrig. Maar de onaangenaamheden, volgens zijn vrijheidsgevoel, aan die betrekking verbonden, deden hem in 1789 zijn ontslag verzoeken. Hij vestigde zich eerst te *Oss*, waar hij landbouwkundige proeven in 't werk stelde, daarna te *Tilburg*, waar hij door 't beletten van Fransche requisitiën en knevelarijen, groote diensten bewees, weshalve men hem, na 1795, aldaar tot drossaard benoemde. Kort daarop nam hij als plaatsvervanger zitting onder de representanten van *Bataafsch Braband* en als gecommitteerde bij de centrale vergadering te *'s Hage*, waar het schoolwezen 't voorwerp zijner bijzondere zorg uitmaakte. Zoo veel tijd en omstandigheden toelieten, zette hij zijne letteroefeningen voort en vervaardigde meerdere tooneelspelen als *Selico*, 1794, *Claudine*, 1798, *Recommandatie-brieven*, 1800, en in 1806 *Willem en Klaartje of de voorbeeldige pastoor*. In 1801 liet hij zijn' post varen en besloot zich te wijden aan de wetenschappen en schilderkunst. Daartoe bezigtigde hij een en andermaal de schildergalerij te *Dusseldorp*, in 1802 *Parijs*; reisde vervolgens door *Frankrijk*, bezocht *Rome* en *Napels*, keerde na verloop van 3 jaren naar het vaderland terug en vestigde zich te *Haarlem*. In onderscheidene reisverhalen deelde hij zijne opmerkingen mede. In 1805 verscheen zijne *Reis door Frankrijk in gemeenzame brieven aan den uitgever A. Loosjes Pz.* in 3 dln. met pl. In 't volg. jaar: *Parijs in den aanvang der 19de eeuw*, 3 dln. met pl., in 1814 herdrukt. Deze werken doen hem kennen als een schrander waarnemer, een geoefend kunstkenner en een onderhoudend schrijver. De verheffing van een Franschen prins op den Holl. troon was hem een doorn in 't oog, en bij het eerste gerucht dezer gebeurtenis, teekende hij met een paar vrienden een adres aan H. H. Mogenden, om deze ramp af te wenden. Onze inlijving bij het Fransche keizerrijk, waardoor hij zijne inkomsten verminderd zag, griefde hem nog meer, inzonderheid toen hij zijne: *Aanteekeningen op eene reis van Parijs naar Napels, door het Tijroolsche, en van daar door Zwitserland en langs den Rhijn terug naar Holland*, in 4 dln. met portr. en pl., aan den roskam der toenmalige censuur en der hooge po-

litie moest overgeven. De nog onverkochte exemplaren van zijn werk: *Parijs in den aanvang der 19de eeuw*, werden opgehaald en wat hij schreef of deed sloeg men met wantrouwende oogen gade. Na de omwenteling van 1813 kon hij zijne pen openlijk bot vieren in de *Fragmenten en aant. betreffende Nap. Buonaparte en zijne regering*. Hij had intusschen bij Teijlers 2de Genootschap de zilveren medaille behaald door eene *Verhandeling over de redenen van het klein getal historieschilders in Nederland*, 1808, en 4 jaren later werd hij tot lid van dat gen. benoemd. Van 1815—19 heeft hij met ijver den post van schoolopziener over het 2de N. Hollandsche district waargenomen. Zijn lust tot reizen bleef hem ook in meer gevorderden leeftijd bij; zoo bezocht hij *Engeland* in 1823 en *Duitschland* in 1828, waarvan de gemaakte aanteekeningen weldra in 't licht verschenen. Het voornaamste zijner werken, waartoe hij in 1814 met R. van Eijnden het plan vormde, blijft altoos zijne: *Geschiedenis der Vaderl. schilderkunst sedert de helft der 18de eeuw*, in 4 dln. met portr. 1816—1840. Hoe veel smaak hij voor de tooneelkunst en tooneelpoëzij bezat, toonen de reeds genoemde stukken, en vooral het geestige zangspel: *De oude verliefde dichter alleen*, op verzoek van den tooneelspeler Majofski vervaardigd in den smaak van 't Fransche stukje: *Arlequin tout seul*, te *Haarlem* en te *Amst.* met bijval opgevoerd. Hier en daar komen eenige dichtstukken van hem voor, waarin echter weinig dichterlijke gloed tintelt. Onderscheidene letterkundige genootschappen boden dezen zoo werkzamen, wetenschappelijken en braven man het lidmaatschap aan. Bij uitersten wil vermaakte hij zijne rijke verzameling van Nederl. dichters en tooneelstukken aan de bibliotheek der stad *Haarlem*.

WILLIGEN (PIETER VAN DER), geb. te *Rotterdam* 20 Oct. 1778, † 17 Dec. 1847, toonde reeds op de Erasmiaansche school aldaar veel aanleg voor hooge studiën, welke verder aangekweekt werd op de Utrechtsche academie, waar hij zich in de theol. wetenschappen oefende, hoog gewaardeerd door zijne leermeesters, bijzonder door Heringa. Tot het leeraarsambt toegelaten, bekleedde hij dit van 1800 tot 1803 te *Haringcarspel* en *Dirkshorn*, tot 1813 te *Hillegom*, en sedert tot in 1846 te *Tiel*, toen hij zijn emeritaat aanvaardde. Hij was een onzer verdienstelijkste godgeleerden, die door mond en pen een zegen was voor zijne gemeente en voor die van gansch *Nederland*. Hij bezat eene vlugheid en scherpzinnigheid van oordeel, eene vrijmoedigheid om steeds voor waarheid en vrijheid uit te komen, eene helderheid en eenvoudigheid van voordragt, slechts

aan weinigen geschonken. Gezellig, vol levenslust, tintelende van geest, was zijn omgang gezocht, en hij de vraagbaak en raadsman zijner ambtsbroeders. De roem zijner kundigheden wekte curatoren der Groninger hoogeschool in 1828 op, hem het professoraat in de theologie aan te bieden; doch zijn 50jarige leeftijd en vooral zijne gehechtheid aan den vrijen toestand, waarin hij zich te *Tiel* bevond, deed hem van de aanneming afzien, gelijk hij ook bedankte voor de beroepingen naar *Arnhem*, *Deventer* en *Leeuwarden*. Menige belangrijke prijsvraag werd door hem beantwoord, o. a. bij de Maatsch. tot Nut van 't Algem.: *Over de kracht en den invloed der gewoonte*, 1820. — *Een spreekwoord niet altoos een waar woord*, 1823. — Bij 't Haagsche Genootschap tot verded. van de Chr. godsdienst: *Over de wijsheid van Agurs bede*, 1807. — *Over den staat der ziel tusschen den dood en de wederopstanding der ligchamen*, 1811, herdrukt te *Tiel* in 1841. — *Over de schijnstrijdigheden in de verhalen der Evangelisten*, 1828. — *Over het hooggaande lijden van Jezus in Gethsemané*, 1831. — *Over J. C. de openbaring Gods*, 1843. — Bij het Zeeuwsche Genootschap der wetenschappen: *Over de waardij der wetenschappen in een volgend leven*, 1824, te *Tiel* herdrukt in 1841. Bij Teijlers Godgel. Genootschap: *Over het eigenlijke wezen des Christendoms*, 1836, herdrukt te *Haarlem* in 1838, *Vervolg* te *Tiel* in 1840, 2*de Vervolg* Ib. in 1841, 3*de Vervolg* Ib. in 1843. Dit werk, dat de slotsom bevatte zijner bijbelstudie, vond bij de orthodoxen niet den minsten bijval. Van de *Godgeleerde Bijdragen* was hij een der ijverigste medearbeiders, en onderscheidene stukken van zijne hand strekken dat werk tot sieraad. Wij noemen slechts: *Drie verhandelingen over het verband tusschen 't geloof, dat het Evang. van ons vordert en onze gelukzaligheid*, 1838. In het *N. Chr. Magazijn*, bijeenverzameld door J. H. Krom, leverde hij een betoog: *Het Christendom op deze aarde beschouwd in deszelfs betrekk. tot het heelal* (1829, III, 4de stuk) en in den *Fakkel: De geschiedenis, een zekere waarborg voor de gegrondheid van ons geloof aan den bestendigen, schoon langzamen voortgang der zedelijke veredeling van het menschelijk geslacht*, 1830. Eenige leerredenen verschenen na zijn dood in 't licht. Verdienstelijk maakte hij zich als lid en voorzitter van het Klassikaal bestuur te *Tiel* en het Prov. kerkbestuur van *Gelderland*. Toen hij ter verkrijging van gelden voor de herstelling van vervallene kerken en gemeenten in *Maas en Waal* zich ook naar *Engeland* wendde, en in een' brief, misschien wat te onbedacht, zich beklaagde, dat men hier in zulk eene belangrijke zaak geene hulp *van hoo-*

ger hand erlangde, kwam die brief (hoe weet men niet) in handen van den koning en 't gevolg was, dat hij hierom en om zijne onregtzinnigheid, waarover hij vroeger was aangeklaagd, van alle kerkbestuur ontslagen werd. Dit gebeurde in de 19de eeuw, ten jare 1838!

WILLINK (DANIEL), geb. te *Amsterdam* 31 Mei 1676, † 16 Oct. 1722, werd opgeleid voor den wijnhandel, maar hoe stipt hij daarin ook werkzaam was tot onderhoud zijner vrouw en 6 kinderen, wist hij altoos eenigen tijd uit te koopen ter beoefening van nutte letteroefeningen en het opstellen van dichtstukken. Hij maakte zich de Fransche taal eigen, en oefende zijne krachten aan een tooneelstuk, later door hem verworpen. Als lid van 't dichtkundig genootschap *Constantia et labore*, dragen al zijne zoogenoemde poëtische producten het genootschappelijk kenmerk, gelijk die van de meeste zijner kunstgenooten. Ze zijn flaauw en gerekt. Doch hij was een achtenswaardig burger, huisvader en gemoedelijk Christen. De werken, die bij zijn leven en na zijn dood het licht zagen, willen wij maar niet opnoemen, als van weinig beduidenis.

WILLMET (JOHANNES), geb. te *Amsterdam* 13 Nov. 1750, † 22 Oct. 1835, begon zijne letterkundige loopbaan aan 't athenaeum in zijne vaderstad; vervolgde die te *Harderwijk* van 1767 tot 1772 en legde zich bijzonder toe op de Oostersche talen en theologie, 't geen hem later naar *Leijden* deed vertrekken om den tweeden Schultens te hooren. Zijne eerste standplaats in 1777 was *Nederhemert*, van waar hij in 1785 naar *Loenen aan de Vecht* vertrok. Bij de werkzaamheden, aan zijn beroep verbonden, verloor hij de Oostersche letterkunde niet uit het oog; zij bleef zijne geliefdkoosde studie, blijkens zijn *Lexicon Arabicum in Coranum*, *Haririum et vitam Timuris. L. B.* 1784; en daardoor werden curatoren der Geldersche hoogeschool bewogen, om hem in Nov. 1793, als opvolger van Scheidius tot gewoon hoogl. in de Oostersche talen te beroepen. Eershalve met den graad van doctor in de wijsbegeerte begunstigd, aanvaardde hij deze betrekking met eene rede: *De sensu pulchri Arabum* en toonde in deze, even als in die welke hij 2 jaren later uitsprak, bij het nederleggen van 't rectoraat: *De ingenio Hebraeorum ad poesin imprimis composito*, dat hij de Oostersche letterkunde niet uit een streng grammatisch oogpunt alleen, maar uit een meer aesthetisch beschouwde. In 1799 had van der Palm, als agent van nationale opvoeding, hem den voordeeligen post van *chef de bureau* aangeboden, waarvoor hij goed vond te bedanken; maar hij nam met behoud

zijner vorige betrekking het professoraat in de gewijde oudheden te *Harderwijk* aan. In 1804 vertrok hij naar *Amsterdam*, om als opvolger van Walraven op te treden; hetwelk hij deed met eene redevoer.: *De retinenda antiqua Batavorum in literis Orientalibus gloria.* Hij vormde vele uitstekende leerlingen, was lid van onderscheidene genootschappen, o. a. ook van de 3de klasse van 't Instituut, in welks *Gedenkschriften* van hem is opgenomen: *Schets van den staat der Oostersche literatuur in Holland in de* 18*de eeuw.* 1820. Toen hem in 1806 ook het hoogleeraarsambt in de burgel. en letterkundige geschiedenis van het Oosten werd opgedragen, sprak hij: *De Arabum meritis in literis medio aevo instaurandis.* Zelfs tot in hoogen ouderdom bleef hem zekere helderheid en levendigheid van geest bij, die zijn verkeer en onderwijs veraangenaamden.

WILMAN (THEODORUS), predikant te *Birdaard* en *Janum* in *Friesland* in het laatste gedeelte der 17de eeuw, was door het lezen en uitleggen der *Openbaring van Johannes* — gelijk zoo velen, vóór en na hem — duizelig geworden. Dit is reeds op te maken uit de titels der 2 boekdeelen, die hij in 't licht zond: *Huishoudingen Gods over sijn Kerk, ende derselver vijanden, van de geb. onses Heilands tot den einde der wereld; vertoont in Apoc.* 20 *en de daarbij vergeleken Apoc.* 11, 12, 13, 15 *en* 16, *het getal* 666, 1260, *ende* 3 *en een halve dagen*, 1000 *jaren*, *de* 7 *fiolen*, *en aller begin en einde met de historien bevestigt. Sijnde in Sept.* 1718, *het einde van alle tijd-bepalingen der profeten*, *Leeuw.* 1692, opgedragen aan koning Willem III en kerkelijk goedgekeurd (N. B.!) door de klassis van *Dokkum.* Jammer dat de man den 18 Sept. 1718 niet beleefd heeft, om zijne dwaling in te zien, want dat jaar zou volgens hem, al de armoede zijn uitgeroeid; de gansche aarde, al de koningrijken, en al de vereenigde staten zich hechten en gehecht blijven aan God en aan Christus. Het andere werk, even bizar als 't vorige, draagt den titel: *Tijd des eindes*, *uit alle de tijdbestekken van alle de dagen des N. Test. in de regering over sijn kerk*, *en aller derzelver vijanden*, *van den doop Christi tot den einde der werelt; ordentlijk vertoont in een korte*, *dog duidelijke verklaring van het* 4—10 *en 't laatste deel van 't elfde Capittel der Openb. Johannes. Amst.* 1696. Het zou ons niet verwonderen, dat de man zijn leven in een dolhuis geëindigd heeft.

WILP (SARA MARIA VAN DER), geb. te *Amsterdam* in 1716, † 1803, was eene dochter van WILLEM FREDERIK V. D. W., conrector der Lat. scholen aldaar, een man van kunde en geleerdheid, die met veel smaak voor poëzij, schilder- en teeken-

kunst, veel deftigheid en goede hoedanigheden paarde. Zijne dochter vond in hem en B. de Bosch veel raad en aanmoediging ter beoefening van de dichtkunst. In 1757 gaf zij te *Leijden* eene dichtmatige vertaling uit van Pope's *Messias, gewijde herderszang*, welke later in de verzameling van hare *Gedichten (Amst.* 1772) is opgenomen. Siegenbeek getuigt, „dat in de meeste harer gedichten wel eene kiesche en beschaafde uitdrukking en vloeijende versmaat, maar geene dichterlijke verheffing heerscht. Hier en daar nogtans vindt men blijken dat het haar aan echt kunstgevoel en levendigheid van verbeelding geenszins ontbrak." Volgens J. de Vries prijzen zij zich aan, „wegens keurigheid van taal, goeden smaak en schilderachtige voorstelling." Zij bezorgde in 1751 eene keurige uitgave der *Herderszangen en Mengeldichten* van A. de Haen.

WILSENIUS (ABRAHAM), of WILSEN, geb. te *Vlissingen* omstreeks 1615, was predikant te *St. Anna ter Muiden*, en bijzonder ervaren in de Gr. en Lat. talen, waarin hij ook eenige jonge lieden onderwees. Van zijne lotgevallen staat ons niets geboekt, ook het jaar van zijn overlijden niet. In 1664 was hij nog in zijne ambtsbetrekkingen werkzaam. Hij schreef onderscheidene werken veelal tegen de Roomsche kerkleer en tegen de Jezuiten G. de Landsheere en Roberts de la Planche.

WILTENS (NICOLAAS), tot proponent bevorderd, zag zich in 1690 tot predikant aangesteld bij de Hollandsche cavallerie, welke zich toen in *Engeland* bevond. Het volgende jaar benoemde hem koning Willem III tot predikant bij de kapel te *St. James*. Hij bleef in *Londen* tot 1699, toen hij een beroep naar *Voorhout* aannam, van waar hij in 1704 vertrok naar *Uitgeest*, 2 jaren later naar *'s Hertogenb.*, en laatstelijk in 1708 naar *Amst.* Hier verkreeg hij in 1733 zijn emeritaat en het volgende jaar in April een graf. Hij heeft zich o. a. verdienstelijk gemaakt door het verzamelen en uitgeven van het *Kerkelijk Plakaatboek, behelzende de plakaten, ordonnantiën en resolutiën over kerkelijke zaken. 's Hage* 1722, in 2 dln., 4to, later na zijn' dood vervolgd.

WINCKELMAN (JACOBA PETRONELLA) werd, na den dood van haar vader, die aldaar burgemeester was, geb. te *Vlissingen* den 8 Nov. 1696 en † den 30 Aug. 1761. Zij had van hare jeugd af een zwak ligchaamsgestel en worstelde telkens met zware krankheden. Hieruit ontsproten welligt de mystieke mijmeringen, waaraan zij te veel toegaf, en waarbij al haar gezond verstand verloren ging. Zij verbeeldde zich o. a. „dat „de dierbare Heere Jezus op hare kamer met wijdgeopende

„armen naar haar toekwam, kreeg een inzien in alle zijne „schatten en algenoegzaamheden; zonk van den eenen afgrond „in den anderen, van den afgrond van hare ellende in dien „van vrije genade, bevond zich door erf- en dadelijke zonden „doodschuldig; werd ingeleid in de kennis van hare doodelijke „onmagt," enz. Hieruit kan men opmaken, welk eene kleur hare zoogenoemde dichtstukken hebben, die na haren dood gevonden en door hare nicht, Maria Elisabeth W., in 1763 te *Middelburg*, met een levensberigt, uitgegeven zijn onder den titel van *Stichtelijke Gedichten*, en in 't volgende jaar een bundel van *Stichtelijke Mengeldichten*. Beide stukken zagen andermaal het licht te *Amsterd.* in 1769, met eene voorrede van R. Schutte, die er zeer mede ingenomen was, als bevattende, naar zijn oordeel „een nette schakel van gedachten, uitnemende „klaarheid en geur van godvruchtige bevindingen. Men ziet er „den dichtvloed, met zilveren wielingen, zonder zware golvin„gen of bruisschingen tegen stuitende krebben en hinderlijke „steenen, gemakkelijk afloopen," enz. Wij zeggen met Geijsbeek: De gustibus non est disputandum.

WIND (GERARDUS DE), geb. te *Vlissingen* in 1685, † 1752, behoorde tot de Doopsgezinden. Zijne moeder Jacomina Frans, was een volle nicht van den beroemden dichter Antonides van der Goes. Hij leerde de Lat. en Gr. talen in zijne geb.-stad, de godgeleerdheid bij den Doopsgez. leeraar J. van Gaveren te *Zoetermeer*, daarna bij A. van Eeghem te *Middelburg*. Op diens raad begaf hij zich later naar *Amsterdam*, om bij Galenus en de Remonstrantsche hoogleeraars zijne studie voort te zetten. Tevens legde hij zich op de geneeskunst toe, bezocht ten dien einde *Utrecht* en zag zich in 1705 tot med. doctor bevorderd, met eene diss. *De Ophthalmia*, en nog datzelfde jaar te *Middelburg* als leeraar. Hier was hij met zijne uitgebreide kennis en juist oordeel, èn als leeraar èn als geneesheer werkzaam tot aan zijn' dood. Van de beschuldiging in 1726, dat hij onregtzinnige of sociniaansche gevoelens aankleefde, welke hem vele onaangenaamheden berokkende, werd hij 2 jaren later door den kerkeraad vrijgesproken. Behalve dat hij de uitgave der werken van zijn' leermeester van Eeghem bezorgde en met aanteekeningen verrijkte, schreef hij een werk, getiteld: *Redenen des geloof van J. Kien onderzocht. Middelb.* 1711 en eene *Verhandeling van Gods algemeene genade. Amst.* 1728. Uit zijn nageslacht, nog niet uitgestorven, is menig geleerde, vooral in het medische vak voortgekomen.

— (Mr. SAMUEL DE), geb. te *Middelburg* in 1793, † 19 Aug.

1859, ontving zijne opleiding als regtsgeleerde aan de Leidsche akademie, vestigde zich in 1814 als advocaat in zijne geboorteplaats, werd in 1819 benoemd tot substituut-officier, in 1834 tot officier van justitie bij de arrondissements-regtbank en in 1838 tot vice-president van het provinciaal geregtshof in *Zeeland*. In de Verhandelingen van de tweede klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut vindt men van zijne hand: *Over den invloed van Wagenaar's Vaderlandsche historie op de beschouwing en beoefening onzer geschiedenis* en *De dood van Floris IV, graaf van Holland, of het tournooi te Corbie in* 1234; het Zeeuwsch Genootschap der wetenschappen deed zijne uitgave het licht zien van het *Dagverhaal der ontdekkingsreis van Jacob Roggeveen, met de schepen den Arend, Tienhoven en de Afrikaansche galei, in de jaren* 1721 *en* 1722 (*Middelb.* 1838). In de nieuwe reeks der werken van de Maatschappij van Nederlandsche letterkunde bezorgde hij de uitgave van *Vier fragmenten eener Nederlandsche bewerking van den ridderroman Huon de Bordeaux* (*Leiden*, 1847). Voorts heeft men van hem: *Bijzonderheden uit het strafregt in de Nederlanden*, *Midd.*, 1827; maar voornamelijk is hij bekend door zijne onvoltooid geblevene *Bibliotheek der Nederlandsche geschiedschrijvers, of oordeelkundig overzigt der inlandsche geschiedschrijvers der Nederlanden, van de vroegste tijden af tot op den jare* 1815 (*Midd.*, 1834—1836). Hij leverde in dat werk de eerste proeve van eene kritische bibliographie der Nederlandsche geschiedschrijvers en als zoodanig verdient dit werk met lof te worden genoemd en is het te bejammeren dat de schrijver, welligt door al te onheusche kritiek afgeschrikt, het onvoltooid heeft gelaten, hoezeer hij bij voortduring de bouwstoffen verzamelde, om een vervolg het licht te doen zien.

WINSCHOTEN (WIGARTUS à), geb. te *Amsterdam* en kweekeling van den geleerden Adr. Junius, was bij zijn leven rector der Lat. scholen te *Leijden*. Wij hebben van dien verdienstelijken man geene andere berigten kunnen opsporen, als dat hij in 1681 te *Leijden* een werk uitgaf, getiteld *Seeman*, behelzende eene uitlegging der Nederd. konst- en spreekwoorden, die van de zeevaart ontleend zijn. Hierop zou gevolgd zijn de *Landman* en *Steeman*, indien de dood zulks niet verhinderd had. Het werkje, ofschoon voor aanvulling en verbetering vatbaar, terwijl de schrijver ook wel eens den bal mis sloeg, heeft nog zijne verdiensten, dat men niet zeggen kan omtrent een ander stukje van zijne hand: *De Nederd. Spraakkunst* 1ste deel, waarvan het andere in de pen is gebleven. —

WINSEMIUS (PIËRIUS) of PIER VAN WINSEM, geb. te *Leeuwarden* in 1586, † 2 Novemb. 1644, besteedde vlijtig zijn tijd aan de beoefening der letteren, onder de leiding van zijn' vader Haije Piers, rector der Lat. Scholen. Op de hoogeschool te *Franeker*, waar hij studeerde in de geneeskunst van 1602 tot 1607, zondigde hij tegen de academische wetten, waarschijnlijk tegen die op de ontgroening. Men schrapte zijn' naam uit de lijst der studenten, en zijn vader vond goed hem naar *Leijden* te zenden, om aldaar zijne studiën voort te zetten. Na afloop van zijn' cursus bezocht hij buitenlandsche hoogescholen, liet de geneeskunde varen en legde zich toe op de regtsgeleerdheid te *Helmstad*, *Erfurt* en *Jena*. Daarna bezocht hij *Zweden* en *Frankrijk* en verkreeg te *Caen* den graad van doctor in de regten, 21 Apr. 1611. In zijn vaderland terug gekeerd, vestigde hij zich te *Leeuwarden* als advocaat voor den hove van *Friesland*. Maar weldra vatte hij een afkeer op van de pleitzaal, betrok eene landhoeve om zich geheel aan de letteren te wijden, tot dat de Staten van *Friesland* hem in 1616 benoemden tot historie-schrijver, in de plaats van den overleden Furmerius. Twintig jaren later stelde men hem aan tot hoogl. in de welsprekendheid en geschiedenis te *Franeker* als opvolger van H. Rhala, die den regtsgeleerden leerstoel betrok. Slechts 8 jaren was hij hier met roem werkzaam, toen hij aan eene slaapziekte overleed. Zijn ambtgenoot M. Wijbinga vereerde zijne nagedachtenis in eene plegtige redevoering. Men heeft van hem onderscheidene redevoeringen en lijkredenen. Grooten roem verwierf hij door zijne historische werken, waartoe wij brengen zijne 1) *Chronique ofte hist. geschiedenisse van Frieslant, beginnende van den jaere nae des Werelts scheppinge* 3635 *tot den jaere nae de geb. Christi* 1622. *Franek.* 1622 in fol. met pl., kaarten en platte gronden. Waar achter eene *Beschrijv. van Friesland* gevoegd is. Ofschoon op stijl en taal veel valt aan te merken, blijft deze kronijk zeer belangrijk en verdienstelijk voor Frieslands geschiedenis. 2) *Vita, res gestae et mors illust. Mauritii, principis Auriaci.* Ib. 1625 in 4to. — 3) *Historiarum ab excessu Caroli V Caesaris, sive rerum sub Philippo II per Frisiam gestarum libri* 4. *Leovard.* 1629 in 2 vol. 4to, 2de uitgave. Ib. 1646 in fol. Dit werk loopt van 1555 tot 1581, en wordt zeer geprezen door Grotius, Heinsius, Pontanus, Scriverius, Te Water en and., zelfs van den beroemden Strada. Het munt niet uit in stijl, maar is vol belangrijke zaken, en verspreidt veel licht omtrent het aandeel van *Friesland* in de groote gebeurtenissen der 16de eeuw. Nog heeft hij in H. S.

nagelaten eene Lat. vertaling van 't 4de boek der kronijk van Worp van Thabor. Hij tokkelde ook de Lat. lier en wel de erotische, blijkens zijne *Amores. Fran.* 1631 (waarin hij zijne *Mincia* bezingt) en zijn: *Sirius caniculae stella, cum notis. Ib.* 1638. Peerlkamp's oordeel over zijne dichtstukken is niet gunstig. Zijn broeder

WINSEMIUS (MENELAUS), geb. te *Leeuwarden* in 1591, † 15 Mei 1639, maakte van dezelfde gelegenheid gebruik, om zich in de letteren te oefenen en legde zich daarna te *Leijden* toe op de geneeskunde. Hij verkreeg elders (welligt, even als zijn broeder, te *Caen*), den doctoralen graad. Hij vestigde zich als med. doctor te *Embden*, van waar zulk een roem zijner bekwaamheid uitging, dat curatoren der Friesche hoogeschool hem in 1616 tot hoogl. in de genees-, ontleed- en kruidkunde benoemden, als opvolger van den overleden A. Adama. Hij bekleedde aldaar 2 malen de rectorale waardigheid, stierf in den bloei zijner jaren, en liet, zoo ver wij weten, geene andere schriften na, als: *Compendium Anatomiae*, bestaande in 30 *disputationes*, onder zijn praesidium gehouden. — *Oratio funebris in obitum Cl. Adriani Metii, med. doct. et matheseos professoris.* Ib. 1636.

WINTER (FREDERICUS), geb. te *Udem* in 't *Kleefsland* 7 Mei 1712, † 11 Nov. 1760, werd in 1737 te *Leijden* tot doctor in de geneeskunde bevorderd en kort daarop tot lijfarts van prins Willem van Nassau. Aan dezen had hij het te danken, dat men hem in 1740 te *Herborn* aanstelde tot hoogl. in de geneeskunde, van waar hij 4 jaren later te *Franeker* beroepen werd, terwijl hem in 1747 ook het onderwijs in de kruidkunde werd toevertrouwd. In dat zelfde jaar verwisselde hij de Friesche hoogeschool met de Hollandsche en opende zijn post met eene opmerkelijke redevoering: *De motu vitali et irritabilitate fibrarum.* Die prikkelbaarheid der zenuwen, door Glisson reeds aangetoond, door Haller en Harvey meer in 't licht gesteld, vond in Winter een ijverig voorstander. Vroeger had hij den prins van Oranje als lijfarts gediend, thans werd hij door de Algem. Staten in die waardigheid bevestigd, toen de prins als stadhouder der *Vereen. Nederlanden*, onder den naam van Willem IV optrad. Hij werd in de kracht zijns levens aan de wetenschappen ontrukt en daardoor buiten staat gesteld meerdere schriften uit te geven.

— (HENDRIK DE), geb. te *Amsterdam* in 1717, was een leerling van den schilder C. Pronk, wiens manier van teekenen hij volgde. Hij ondernam in zijne jeugd eene reis naar *Duitsch-*

land en vond onder aanmoediging van den hertog van *Holstein* gelegenheid, de kasteelen, wildbanen, land- en watergezigten, in diens staten gelegen, af te beelden, gelijk ook van den hertog van *Holstein-Ploën*. Hij vestigde zich daarna in zijne vaderstad, gaf onderwijs in de bouw-, doorzigt- en teekenkunde, en werd vervolgens makelaar in kunstvoorwerpen. Van zijne ervarenheid in dat vak gaf hij blijken, door een' beredeneerden catalogus van al de prenten van N. Berchem (1767) bij de liefhebbers zeer in achting. Hij heeft vele teekeningen vervaardigd van het merkwaardigste in zijne geb.-stad en in andere steden, en was als makelaar nog in 1782 werkzaam.

WINTER (NICOLAAS SIMON VAN), geb. te *Amsterdam* 25 Dec. 1718, † 19 Apr. 1795, genoot eene beschaafde opvoeding en toonde veel lust tot de dichtkunde. Hij vormde zich in de school van Feitama, stond in vriendschapsbetrekking met de voornaamste dichters van zijn tijd en kon wegens zijn rijkdom zich onbezorgd toewijden aan zijne geliefkoosde studie. In 1755 verscheen zijn dichtstuk *De Amstelstroom*, in 6 zangen, geheel in den smaak van Dirk Smits' *Rottestroom*, vol bevallige schilderingen en zedelessen, doch niet zoo dichterlijk stout als de *IJstroom* van Antonides van der Goes, maar daarbij ook vrij van mythologische fictiën en phantastische episoden. Intusschen was hij ook een ijverig medearbeider aan de Nieuwe Psalmberijming, door het kunstgenootschap *Laus Deo, salus populo*, uitgegeven. Zijne *Jaargetijden* in 4 zangen, *Amst.* 1769, gedeeltelijk gevolgd naar *The Seasons* van den Engelschen dichter Thomson, bevatten vele met oordeel en smaak geschilderde natuurtooneelen. Na het verlies zijner eerste vrouw, hertrouwde hij in 1768 met de dichteres Lucretia Wilhelmina van Merken. In 1772 gaven zij gezamenlijk een deel *Tooneelpoëzij* met fr. pl., waarin *Monzongo, of de koninklijke staaf*, van Winter's hand is en in het 2de deel, dat in 1786 verscheen, de *Menzikoff*, waarvan het eerstgenoemde de uitstekendste verdiensten bezit. Hij nam omstreeks 1780 zijne woonplaats te *Leijden*, en onthield zich des zomers met Lucretia op zijn landgoed *Bijdorp*, van hetwelk zij eene schilderachtige beschrijving geeft achter hare *Ware geluksbedeeling*. Ook haar verlies moest hij nog beweenen d. 19 Oct. 1789. De laatste dichtspranken van beide vinden wij in zijne *Gedichten en Fabelen*, tevens met hare *Nagelatene gedichten* in 1792 uitgegeven. Zijne eerste vrouw liet hem een zoon na:

— (PIETER VAN), geb. te *Amsterdam* in 1745, † 1807, volgde het voetspoor van zijn vader, als beminnaar der fraaije lette-

ren en beoefenaar der dichtkunst. Oorspronkelijke stukken zijn ons niet van hem bekend, slechts eenige vertalingen, zoo als Pope's *Proeve over den Mensch* 1797, die echter Bilderdijk's navolging niet in het licht staat. Hierop volgde in 1804 de overzetting der *Lierzangen van Horatius*, met aanteekeningen. Bijna gelijktijdig verscheen zijne vertaling van den 1sten zang der *Aeneïs*, als proeve, die goedkeuring en aanmoediging vond; doch na de afwerking en uitgave van 't 4de boek verraste hem de dood. Hij bezat een voortreffelijk kabinet schilderijen, na zijn dood onder zijne 2 dochters verdeeld.

WINTER (JAN WILLEM DE), geb. te *Kampen* in 1750, † 1812, trad reeds op zijn 12de jaar in zeedienst, verliet die als luitenant in 1787, zonder ooit het bevel over een vaartuig gevoerd te hebben; voegde zich bij de patriotten, en nam de wijk naar *Frankrijk*, toen de stadhouder Willem V in zijne waardigheid hersteld was. Na de omwenteling nam hij als soldaat dienst in het Fransche leger en onderscheidde zich door dapperheid en beleid, zoodat hij weldra opklom tot den rang van generaal eener brigade, waarmede hij in 1795 ons land binnenrukte met het leger van Pichegru. Om zijne patriotsche diensten te beloonen, werd hij in 1797 als admiraal aan het hoofd der marine gesteld, alleen op sterk en herhaald aanhouden der drijvers van de omwenteling, ofschoon hij gevoelde de daartoe noodige begaafdheden te missen. Het korps zee-officieren was toenmaals slecht zamengesteld; de ouden en bekwaamsten hadden de dienst verlaten en hunne plaatsen werden aangevuld door koopvaardijschippers en stuurlieden. Na eenigen tijd in *Texel* door de Engelsche zeemagt te zijn opgesloten, dwong men hem (11 Oct. 1797) met eene slecht zamengestelde en slecht aangevoerde vloot in zee te steken en den vijand, die veel sterker was, aan te vallen. Het gevolg was, dat hij, na een lang en bloedig gevecht, op de hoogte van *Kamperduin*, werd geslagen. Na dat verscheidene schepen waren genomen of in den grond geboord, verdedigde de Winter zijn schip met heldenmoed en gaf zich niet over, voor dat het masteloos was en de batterijen onredderd waren. Toen de Eng. admiraal Duncan hem van zijn wrak liet afhalen, viel de Winter uit de sloep en werd niet dan met moeite gered. Men ontving hem met onderscheiding en kieschheid. Terwijl Duncan zijn leedwezen te kennen gaf, hem in zulk een' staat te ontmoeten, antwoordde de Winter, dat hij diep gevoelde wat hem was overgekomen, als zijnde hij de eerste Hollandsche admiraal, die als krijgsgevangene den voet op een Engelsch schip zette.

Ook te *Londen* zag hij zich met onderscheiding behandeld; daarna uitgewisseld, keerde hij naar zijn vaderland terug, om aldaar in zijne vorige betrekking, doch zonder vloot, werkzaam te zijn. Koning Lodewijk verhief hem tot maarschalk en graaf van Huissen (?) Bij de vereeniging van *Holland* met *Frankrijk*, ging hij als admiraal in Fransche dienst over; was in 1811 te *Amsterdam*, toen Napoleon die stad bezocht, liet met veel moeite en kosten een schip plaatsen op de *Amstelsluis*, dat, 's avonds luisterrijk geïllumineerd, eene schoone vertooning maakte. Men wil dat een spotboef een tweeregelig rijm daarop aanplakte, van dezen inhoud:

„Kan ik op zee niet triumpheeren,
„Zal ik het op dees sluis probeeren!"

In 1812 bevond hij zich te *Parijs* in zulk een' ziekelijken toestand, dat hij het eskader van *Texel*, waarover hij 't bevel voerde, had moeten verlaten, zoodat de keizer C. H. graaf Verhuell in zijne plaats aanstelde. De Winter overleed kort daarop, en zijn stoffelijk overschot werd in het *Panthéon* bijgezet.

WINTER (ADRIAAN VAN), geb. in 1795, † 1820, schijnt de regtsgeleerdheid te hebben beoefend, wijl zijn naam met Mr. prijkt. Uit liefhebberij beoefende hij de teeken- en schilderkunst, die hem aanspoorde om *Duitschland*, *Italië*, *Tijrol* en *Zwitserland* te bezoeken. Met eene rijke portefeuille naar *Leijden* teruggekeerd, zette hij zich aan 't schilderen van landschappen met ijver en bekwaamheid. Verschillende tentoonstellingen te *Amsterdam* en te *Brussel* prijkten met zijne stukken, en voorzeker zou hij nog meer geschitterd hebben, indien de dood hem niet, zoo jong nog, had weggerukt.

WINTERSHOVEN (JOHANNES), geb. te *Utrecht* in 1571, † 1625, had zich als jongeling op de wijsbegeerte en regtsgeleerdheid toegelegd, bekleedde te *Douai* een leerstoel der philosophie; trad op gevorderde jaren in de orde der Jezuiten en werd regent dier orde te *Roermond* en *Brussel.* Hij wordt geroemd als een zeer omzigtig en bekwaam man in het behandelen van gewigtige zaken. Op verzoek van den aartshertog Albertus, schreef hij een werkje *De montibus pietatis* (over de lomberden).

WIRTZ (PAULUS) en niet WURTS, zoo als sommigen schrijven, baron van *Orneholm*, een Duitsch edelman, was door de Staten in 1668 uit Zweedsche in onze militaire dienst geroepen, terwijl hij zich nog in de kracht des levens bevond, en den roem had van een der kundigste generaals van *Europa* te zijn. Hij zag met trotschheid neder op de onkunde van eenige

Nederl. officieren en op die leden van den staat, welke hem niet genoeg vereerden. Over dit een en ander viel hij den Staten klagtig, en uit misnoegdheid zou hij welligt onze dienst hebben verlaten, indien zijne beurs zulks had gedoogd. Als veldmaarschalk genoot hij eene jaarwedde van 20 duizend gulden. Zijn eerste veldtogt in 1672 viel niet zeer gelukkig uit. Om Lodewijk XIV den togt over den *Rijn* aan 't *Tolhuis* bij *Lobith* te beletten, toog hij uit *Arnhem*, nadat de commissaris-generaal der ruiterij J. B. de Montbas (een Franschman in onze dienst) uit vrees of verraad zijne hem aangewezene stelling verlaten had. Wirtz trad aan 't hoofd van eenige musketiers, den Franschen, die begonnen de rivier te doorwaden, — waarvan hun de plaats door een boer Jan Petersen was aangewezen, — in het water te gemoet, en gaf wakker vuur, waardoor eenige aanzienlijke Franschen sneuvelden. Maar toen zijne ruiterij, welke hij gelast had, langs den oever te rijden, door 't vijandelijk geschut van den overkant in verwarring gebragt werd en op de vlugt ging, was hij ook wel genoodzaakt te wijken, en den Franschen een' vrijen overtogt te geven. Hij vestigde daarna zijn hoofdkwartier te *Gorinchem*, maar werd in April 1673 naar *Vlaanderen* gezonden, om *Zeeland* te dekken; liet er eenige polders onder water zetten; sommige schansen afbreken of versterken, enz., terwijl hij tevens in Junij van dat jaar, de Engelsche en Fransche vloten belette, iets op *Zeeland* te ondernemen. Nadat de vrede in 1674 getroffen was, vertrok hij naar *Hamburg*, om eenige huiselijke zaken te regelen, en gaf weldra in een' brief aan de Staten en den prins van Oranje kennis, dat hij zich uit hare dienst ontslagen rekende. Hij stierf aldaar in Apr. van 1676; en zijn lijk werd eerst 3 jaren later naar *Amsterdam* gevoerd en in de O. Kerk begraven met een Lat. zerkschrift. Waarom dit zoo laat geschiedde, vindt men opgehelderd in het werk: *Nederl. gedenkpenningen, verklaard door J. de Vries en J. C. de Jonge, II* 98—108, dat wij niet hebben kunnen raadplegen.

WISCH (HENDRIK VAN), bannerheer van het graafschap *Zutphen*, uit een der aanzienlijkste huizen van *Gelderland* afkomstig. Dat van Wisch voerde den titel van *Bannerheer*, met 3 andere, die een' afzonderlijken stand in de staten van *Zutphen* uitmaakten, en even veel te zeggen hadden, als de overige ridderschap te zamen. Heer Hendrik kwam, in 1489 bij den bisschop van *Utrecht* en de 3 Overijsselsche hoofdsteden, met den eisch voor den dag om eenige gelden, door zijn vader voorgeschoten, terug te ontvangen, met bedreiging van geweld

te zullen gebruiken, indien men de betaling weigerde. Vreemd kwam hun die eisch des jongelings voor van eene schuld, waarvan zij nooit iets gehoord hadden. Toen men de betaling weigerde, viel Wisch het volg. jaar met een hoop gewapend volk in 't *Sticht*, tot bij *Woudenberg*, nam eenige boeren gevangen, stak 2 huizen in brand en dreigde het land door vuur en vlam te vernielen, indien men de brandschatting weigerde te betalen. De hertog van *Saxen* stelde vruchtelooze pogingen in 't werk, de twistenden te bevredigen. — Wisch vereenigd met Pelgrim de Vos van Steenwijk, heer van *Putten*, viel eerst gewapenderhand in de *Veluwe*, daarna in *Overijssel*, terwijl zij hun togt kenmerkten door roof, plundering en moord. Toen zij ook in het *Zutphensche* vielen, sloegen de beleedigde partijen de handen ineen. Die van *Zutphen* belegerden het slot *Ter Borch*, die van *Overijssel* het kasteel *Wildenborch*, beide huizen van zijn vader. Hierop volgde, door toedoen van Adolf van Nassau, de vrede, op voorwaarde dat de wederzijdsche gevangenen op vrije voeten zouden worden gesteld, het beleg opgebroken en de Overijsselsche steden aan Wisch niets behoefden te betalen. In 1498 oordeelde hij niet gehouden te zijn aan het laatstgenoemde punt van verdrag, hem, zoo als hij voorgaf, met geweld afgeperst. Hij verklaarde *Deventer*, *Kampen* en *Zwolle* den oorlog. Vereenigd met zijnen vorigen bondgenoot nam hij 4000 afgedankte krijgsknechten van hertog Albert van Saxen in dienst, welke. woeste bende bekend stond onder den naam van *de Groote Gaarde*. Daarmede viel hij in *Overijssel*, hield aldaar gelijk vroeger huis, en nam *Goor* in, waar zijne bende ongehoorde schanddaden bedreef, o. a. vervaardigden zij een houten beeld, bekleedden het met bisschoppelijke gewaden, begroetten daarin den bisschop van *Utrecht*, Frederik van Baden, en besproeiden het rijkelijk met bier. — Voor dat de verbindtenis tot stand kwam van den Utr. bisschop met hertog Karel van Gelre en de 3 hoofdsteden van *Gelderland*, om deze gewelddadigheden met kracht van wapenen te fnuiken, was de bende tot *Deventer* genaderd, onder aanvoering van eenen Jan van Ballingen, de *brandstichter* bijgenaamd. De Geldersche krijgsoverste Belus of Bell, die aldaar in bezetting lag, deed een uitval, viel op de bende aan, versloeg ze en keerde zegevierende, met 150 gevangenen, waaronder ook de aanvoerder, binnen *Deventer* terug. Intusschen hadden ook de bisschop en hertog Karel het leger van Wisch geheel verslagen en de vlugtelingen vervolgd tot voor de poorten van *Kleef*. Wat er van Wisch geworden is, vermeldt de geschiedenis niet, maar wel,

hoe jegens de gevangenen te *Deventer* eene verschrikkelijke wraak genomen is, waarvan wij iets willen mededeelen, opdat wij het onwaardeerbaar voorregt zouden gevoelen van de tijden, die wij beleven. Door den bisschop, zijn' raad en de afgezanten der 3 steden, werd het vonnis geveld, dat alle gevangenen zouden onthoofd, en hunne lijken op raderen gelegd worden. Onder de veroordeelden bevond zich ook een jongeling, schoon van gelaat en bevallig van zeden, die, vóór dat de beul zijn werk aan hem zou uitvoeren, J. van Ballingen tegenover zich zag staan: „O Hans! Hans!"— sprak hij dezen toe, — „waartoe hebt gij mij gebragt?" waarop de brandstichter antwoordde: „spin ik daar zijde bij?" Het is later langen tijd als een spreekwoord in zwang gebleven: „Spin ik daar zijde bij? zeide Hans van Ballingen." Wisch was in 1495 gehuwd met Walburg gravin van den Berg, bij welke hij 2 kinderen verwekte.

WISELIUS IPz. (SAMUEL), geb. te *Amsterdam* in 1769, † 15 Mei 1845, gaf al vroeg blijken van een' vluggen geest, maakte zich met de oude talen bekend, en woonde nog gedurende één jaar te *Amst.* de lessen bij van den vermaarden D. Wijttenbach. In 1786 vertrok hij naar *Leijden*, om zich in de regtsgeleerdheid te oefenen, vervolgens naar *Göttingen*, waar hij eenigen tijd het onderwijs in de letteren en regten genoot, terwijl hij op deze reis nog andere scholen van *Duitschland*, als *Frankfort*, *Berlijn* en *Hamburg* bezocht. Hij ontving in 1790 te *Leijden* den graad van doctor in de beide regten, met eene diss.: *De successionibus ab intestato jure Hollandorum*, en vestigde zich als advocaat te *Amst.*; doch liet weldra de regterlijke praktijk varen en nam den koophandel ter hand, waarbij hij tijd vond zijne studiën, vooral in het natuur- en staatsregt en in de geschiedenis, voort te zetten. Ingenomen met de gevoelens, destijds in *Frankrijk* aan de orde van den dag, nopens vrijheid en gelijkheid, nam hij een krachtdadig deel aan de omwenteling van 1795, en zag zich benoemd als lid van het te *Amst.* gevestigde *comité revolutionnaire.* Later was hij bedrijvig als lid van het comité tot den O. Indischen handel. Na de reorganisatie van den raad der Aziatische bezittingen, waarin men hem niet weder benoemde in 1804, heeft hij èn onder Lodewijk èn onder 't Fransch bestuur, elke aanbieding van posten van de hand gewezen. Zoo zeer hij geijverd had voor de bovengemelde Fransche beginselen, ijverde hij niet minder om de gematigde beginselen voor te staan, welke de revolutie van 1813 kenmerkten. Men plaatste hem aan 't hoofd der directie van politie te *Amst.*, welken post hij eerlijk en met ijver waar-

nam tot in 1840, toen hij zich daarvan ontsloeg. Van zijne kennis der Grieksche oudheden en geschiedenis dragen zijne aanteek. op de door hem vertaalde *Reizen van le Chevalier naar Troas* en op de *Geschiedenis van Oud Griekenland* door de Sales, de doorslaandste blijken. Als dichter heeft hij zich bovendien roem verworven, terwijl hij zich vormde naar de classici der ouden en zijn vurige geest veel belangstelling voor het goede en schoone aan den dag legde. Zijne dichtkundige verdiensten bloot te leggen zou een boekdeel vorderen. Hij trachtte het treurspel tot de waarheid en eenvoudigheid van het Grieksche treurspel terug te voeren. Men vindt er proeven van in zijne *Mengel- en tooneelpoëzij*, 5 dln. 1818—21. Zijn treurspel: *De dood van Karel, kroonprins van Spanje* (1820) is ook afzonderlijk uitgegeven en in den Amst. schouwburg vertoond. Zijn *Polydorus*, waarin hij den toestand van ons vaderland onder 't Fransch bestuur op 't oog had, werd kort na de omwenteling van 1813 met geestdrift toegejuicht. Zijn vaderlandsch stuk: *Aernoud van Egmond, hertog van Gelder*, hield hij voor 't beste, door hem in dit vak vervaardigd. In 1833 verscheen een *Nieuwe dichtbundel*, waarin weder keurige huiselijke en erotische stukjes voorkomen. Als beoefenaar der Nederl. geschied-, oudheid- en taalkunde, doet hij zich kennen in 't werk: *De staatkundige verlichting der Nederlanden in een wijsgeerig-historisch tafereel geschetst.* Van zijne kennis der vaderl. oudheidkunde dragen de *Gedenkschriften* der 2de kl. van 't Kon. Nederl. Instituut loffelijke blijken, en van zijne ervarenheid in de Nederd. taal, de door hem bewerkte artikels in het *Uitlegkundig woordenboek op de werken van Hooft.* Als secretaris dier klasse was hij vele jaren werkzaam, ook als lid der Maatschappij van Nederl. letterk. te *Leijden* en van andere genootschappen. De koning erkende zijne verdiensten door hem te begiftigen met de ridderorde van den Nederl. leeuw. Zijne vurige geaardheid bragt hem wel eens in ongelegenheden. Overigens was hij een getrouw vriend, liefderijk echtgenoot en vader, die door zijn schoonzoon P. van Limburg Brouwer naar 't leven is geschetst.

WISSENBACH (JOHANNES JACOBUS), geb. te *Fronshuizen* in *Nassau-Dillenburg* 8 Oct. 1607, † 16 Febr. 1665, had zich 2 jaren te *Herborn* op de godgeleerdheid toegelegd, toen hij tot de regtsgeleerdheid overging. Hij bezocht de hoogescholen te *Franeker*, *Groningen* en *Marburg*, waar hij in 1631 de juridische doctorale waardigheid ontving. Hij bekleedde eenigen tijd het professoraat in de regten te *Heidelberg*, waarna hij den graaf van Zinzendorf vergezelde op diens reizen in *Frankrijk*,

Italië en *Engeland*. Naar *Franeker* teruggekeerd, stelde men hem daar in 1640 eerst tot buitengewoon, daarna tot gewoon hoogl. in de regten aan. De roem zijner gaven deed de curatoren allengs zijne jaarwedde van *f* 400 tot *f* 1600 verhoogen, een voordeel, 't welk nog geen hoogl. was te beurt gevallen. Van daar dat hij zich voor altoos aan *Friesland's* academie verbond en beroepen naar *Herborn*, *Deventer*, *Harderwijk*, *Utrecht* en *Groningen* van de hand wees. Behalve in 't Rom. regt, was hij ook ervaren in de geschied-, oudheid-, Gr. en Lat. letterkunde. Zijn opvolger, de vermaarde U. Huber getuigt van hem: „dat men bezwaarlijk bedaarder, vredelievender, en in handel en wandel onbesprokener regtsgeleerde zou kunnen aantreffen." Hoe ijverig hij in zijne boekoefeningen en onderwijzingen geweest is, blijkt genoegzaam uit zijne schriften. Van daar was hij (als zoo vele kamergeleerden) minder geschikt voor de zaken van 't gemeene leven, en ook niet vlug in zijne raadgevingen; maar hetgeen hij mededeelde, was uitgezocht en uitgewerkt. Hij was gehuwd met Elizabeth, dochter van den Harderw. hoogl. J. Kloppenburg, en na haar dood met Rixtia, dochter van den burgemeester Horatius Domans, doch liet geene kinderen na. Zijne voornaamste werken zijn: *Emblemata Triboniani* etc. *Gron.* 1634 en *Franek.* in 1642. — *Diatribe de Mutuo*, *ejusque vindiciae contra Salmasium. Ib.* 1642. — *Disputationes ad instituta imperialia. Ib.* 1648 en meermalen herdrukt. — *Exercitationes ad L libros pandectarum. Ib.* 1653, ook meerm. herdrukt. — *In libros VII prioris codicis Justiniani. Ib.* 1660 en 1664, te *Rome* verboden, wegens zijne aanteekeningen op eenige godgeleerde wetten des keizers. Na zijn dood verscheen met zijn levensberigt: *Compendium juris feudalis. Ib.* 1666.

WISSING (WILLEM), geb. te '*s Hage* in 1656, † 10 Febr. 1687, was een leerling van den kunstschilder W. Doudijns, die hem eerst de behandeling leerde van de teekenpen, daarna van het penseel. Wijl hij bijzondere neiging gevoelde tot het portretschilderen, vertrok hij naar *Engeland*, om zich in dat vak te bekwamen onder den beroemden P. Lelij te *Londen*. Hier maakte hij zulke vorderingen, dat koning Jacobus II hem tot zijn' hofschilder benoemde, en hem later naar *den Haag* zond om de portretten te vervaardigen van Willem III en diens gemalin Maria. Hij volbragt dit werk tot wederzijdsch genoegen; zag zijn roem meer en meer stijgen, zoodat men hem onder de beste portretschilders van zijn' tijd rangschikte. Doch met de vermeerdering van zijn' roem nam ook het getal zijner benijders toe, zoodat men zelfs vermoedt, dat hij door vergift

is omgebragt. Hij stierf op het lusthuis van den graaf van Essex.

WIT (JOHANNES DE) of WITTIUS. Zijn vader de ridder Stephanus de W. bestemde hem tot den geestelijken stand. Hij werd kanunnik van de *St. Maria's* kerk te *Utrecht*, muntte uit in geleerdheid en vroomheid, en betoonde zich zulk een ijverig voorstander van zijne godsdienst, dat hij zich gedrongen zag, zijn vaderland te verlaten en de wijk naar *Rome* te nemen, waar hij overleed d. 1 Oct. 1622. Hij bezorgde eene verbeterde uitgave van de *Historia Caroli VI*, *Francorum regis*, geschreven door een monnik uit de abtdij van *St. Denys.* Als ook uit H. S. S. vermeerderd de: *Opera Paschasii Radberti*, *abbatis Corbejensis;* eenige werkjes van *B. Fulgentius* en: *Nicolai Brayae poëmata de gestis Ludovici VIII.* Zeer belangrijk is zijn brief geschreven aan zijn' deken Lamb. van der Burch in Nov. 1614, over de boosheid der tijden, uit het Lat. vertaald medegedeeld in de *Bat. sacra* II, fol. uitg. bl. 85 en in Kok's *Vaderl. Woordenb.* XXXII, 226.

— (JACOB DE), geb. te *Amsterdam* in 1695, † 12 Nov. 1754, openbaarde al vroeg een grooten kunstzin, zoodat zijne ouders hem als leerling plaatsten bij den portret- en historie-schilder A. van Spiers, bij wien hij zich tot zijn 13de jaar vlijtig oefende. Zijn oom Jacomo de Wit, een groot kunstminnaar, zond hem naar *Antwerpen* bij Jac. van Hal, die in het geschiedkundige vak zich onderscheidde. Hier vertoefde hij 2 jaren en vond ruime gelegenheid zijn kunstzin te verhoogen door de meesterstukken van Rubens, Van Dijck en anderen. Zoo teekende hij o. a. de plafonds van Rubens af in de *Jezuiten-kerk*, welke daarna door J. Punt in 't koper zijn gebragt, even als later zijn geacht: *Teekenboek der proportiën van het menschelijk ligchaam. Amst.* 1747 in fol. Hij ontving van de bestuurders der schilder-academie te *Antw.* een getuigschrift van zijne bekwaamheid in het teekenen en schilderen naar 't leven. In 1715 had hij grooten lust om *Rome* te zien, maar zijn oom wilde zulks niet toestaan, hem nog te jong achtende voor die groote reis. Derhalve keerde hij naar zijne geb.-stad terug met een' schat van teekeningen, en kreeg weldra de handen zoo vol met het schilderen van portretten en andere stukken, dat hij de gedachte om naar *Antw.* terug te keeren uit zijn hoofd zette. Daar zijn geest tot het historiële vak overhelde, hield hij zich niet lang op met het portretteren, maar maakte grooten opgang door zijne zolder- deur- schoorsteen-stukken en andere zaalversieringen. Behalve in de prachtige woningen der aanzienlijken, zoo te *Amst.* als elders, die om strijd zijn penseel zochten, schil-

derde hij in de Oranje-zaal op 't *Huis in 't Bosch* eenige basreliefs, die algemeene bewondering verwekten. Doch nog hooger steeg zijn roem, toen hij het groote kunsttafereel had afgewerkt, dat in de raadkamer van het toenmalig stadhuis, den ganschen westelijken wand beslaat en voorstelt *de verkiezing der* 72 *oudsten van Israël door Mozes.* Bovendien prijkt die zelfde kamer met 4 deurstukken: *Abrahams offerhande. Jeremias met de amandelroede en een' ziedenden pot. Jozef het koorn inzamelende. De profeet Eliza de geschenken van Naäman afwijzende.* Doch wij willen al zijne stukken niet vermelden, maar nog doen opmerken, op welk eene bevallige wijze hij kindertjes en kinderhoofdjes, seraphijntjes en cherubijntjes wist voort te stellen in basreliefs of graauwtjes, als of ze in marmer waren uitgehouwen. Hij verdient gerangschikt te worden onder onze voornaamste schilders, welke gegronde aanmerkingen er ook op sommige zijner stukken te maken zijn. Groot was zijne werkzaamheid, blijkens het aantal schilderijen en teekeningen van zijne hand. Hij was algemeen geacht om zijn zedig, godvruchtig gedrag en vriendelijkheid van omgang. Zijne kunstnalatenschap, behalve de teekeningen, bragt de aanzienlijke som op van *f* 6700. In een catalogus van teekeningen, werden eens eenige cherubijntjes van de Wit aangeduid als *Chirugijns-hoofdjes.*

WIT Jz. (IZAAK DE), geb. te *Amsterdam* in 1744, † 13 Maart 1809, leerde ter uitspanning het teekenen bij P. Louw, werd lid der teeken-academie en in 1764 onder de leden der 2de klasse gerangschikt. Zijne bestemming was de koophandel; daartoe was hij op een kantoor werkzaam; doch door den dood zijns vaders in minder gunstige omstandigheden geplaatst, koos hij de graveerkunst tot beroep, en begaf zich naar *Parijs*, om bij den verdienstelijken de Bas die kunst te leeren, te gelijker tijd met R. Vinkeles. Na zijne terugkomst zag hij zich aangesteld tot een der onderwijzers in de Renswoudsche stichting te *Utrecht.* Later vestigde hij zich te *Haarlem*, waar hij verscheidene jaren op eene verdienstelijke wijze de kunst uitoefende blijkens eene menigte zijner prenten, waarop het oog met welgevallen rust, waaronder men voornamelijk telt de *Twaalf maanden*, ter opluistering der schoone verzen van Petronella Moens. In het laatst van zijn leven vervaardigde hij met zijn bekwamen leerling J. P. Visser Bender eenige platen, o. a. in 't werk van S. van Hoek, *Natuur- en geschiedkundige beschrijv. van den verschrikkelijken watervloed tusschen den* 14 en 15 *Jan.* 1808. Hij bezat geestdrift voor zijne kunst en werd door de leden van 't Haarlemsche Teekengenootschap plegtig bijgezet.

WITGEEST (SIMON) leefde op het einde der 17de en in 't begin der 18de eeuw, en zond een werk in 't licht, dat toen nog al opgang maakte, getiteld: *Het verbeterd en vermeerderd natuurlijk Tooverboek, of 't nieuw speel-toneel der konsten; verhandelende omtrent* 1600 *natuurl. tooverkonsten, soo uijt de goocheltas, als kaartspeelen, mathematische konsten: ook de verligt-teekenkunde en afsetten van bloemen*, enz. *Amst.* 1682, de 7e druk in 1701, later nog meermalen herdrukt en ook in 't Fransch vertaald. De bron van dit werk is getrokken uit *De natuurlijke tooverkunst* van J. B. de la Porta. Paquot gist, dat Witgeest een gefingeerde naam is, omdat die zoo spookachtig klinkt.

WITH (WITTE CORNELISZ. DE), geb. aan den *Hoogedijk* buiten *Brielle* 29 Maart 1599, † 8 Nov. 1658, gaf als jongen reeds blijken, welk een geest hem bezielde. Op school door zijne speelmakkers vele malen gekweld met het verwijt dat hij als Menist niet mogt vechten noch terugslaan, griefde hem zulks dermate, dat hij zich, zonder toestemming zijner ouders, op zijn elfde jaar bij een Gereformeerd leeraar liet doopen, alleen om toch de vrijheid te hebben zich met zijne vuisten te mogen verdedigen. In 1616 begaf hij zich als kajuitwachter in dienst bij de Oost-Ind. Comp.; was in die betrekking op het schip van J. Pz. Koen, toen deze het fort *Jacatra* veroverde en daardoor den grond legde van *Batavia;* deed hier ook tevens dienst als korporaal; hielp het fort manmoedig verdedigen en de stad stormenderhand vermeesteren. Van 1623—1626 zeilde hij als scheepskapitein met de vloot van L'Hermite den aardbol rond en gaf waar de gelegenheid zich aanbood, uitstekende bewijzen van dapperheid. Hij bemagtigde o. a. in 1628 een adviesjagt, 't welk de Spaansche zilvervloot tegen die van Piet Hein moest waarschuwen, en maakte daardoor het nemen der zilvervloot mogelijk, die zich anders geborgen zou hebben. In 1637 tot vice-admiraal van *Holland* en *W. Friesland* bevorderd, bewees hij het vaderland gewigtige diensten, dreef in 1639 de Spaansche vloot in *Duins*, gaf daardoor aan Tromp gelegenheid tot de overwinning, terwijl hij zijn' strijdlust intoomde en de Engelschen, die men niet vertrouwde, in het oog hield. Hij nam in 't volgende jaar den Duinkerkschen vice-admiraal Matthijs Rombout gevangen, geleidde in 1644 negenhonderd, en kort daarop 800 koopvaardijschepen naar en uit de *Sond.* Naar *Brazilië* gezonden om aldaar het gezag der W. Ind. Comp. te handhaven, werkte men hem zoo zeer tegen en vond hij alles zoo gebrekkig ingerigt, dat hij met den besten wil, de vervallene zaken niet herstellen kon. Als hij eens om levensmiddelen

en verkwikking voor de zieken en gekwetsten schreef, en men hem zelfs met geen antwoord verwaardigde, gaf hij zijne verontwaardiging lucht in een' brief, waarin hij o. a. te kennen gaf: „Voor den minsten slaaf, ja voor een' hond zou op *'t Recif* meer zorg gedragen worden, dan voor een admiraal met zijn volk." Hoe dringend hij ook om ontslag van dien lastpost bij de Staten aanhield, men gaf hem geen gehoor. Hij besloot daarop zonder bevel terug te keeren. Dit had ten gevolge dat, toen hij in den *Haag* kwam om zich te verantwoorden, hij eerst in zijne herberg, daarna op de Gevangenpoort in hechtenis werd gehouden. Wat hierover te doen viel, kan men lezen bij Wagenaar, XII, 84 enz. De uitslag was in 1651, dat men hem veroordeelde tot het gemis zijner jaarwedde gedurende den ongelasten overtogt naar 't vaderland en tot de kosten. Hersteld in zijne waardigheid, toonde hij zijn' gewonen vurigen moed tegen de Engelschen en ondernam een stout stuk, door 26 schepen met sterken tegenwind en tegen tij in een' duisteren nacht, terwijl de bakens weggenomen waren, en tegen het gevoelen der loodsen, met lantaarnen en fakkels in zee te brengen. In een der zeeslagen geraakte zijn schip 50 maal slaags met den vijand. Na Tromp's dood zou men hem het admiraalschap hebben moeten opdragen; doch hij was zoo gehaat bij de matrozen en 't scheepsvolk wegens zijne strengheid en heerschzucht, dat men hem het opperbevel over 's lands vloot niet durfde toevertrouwen. Het werd opgedragen aan Jac. van Wassenaer, heer van Obdam, kolonel over een regiment ruiters. De With's laatste zeetogt was naar de *Sond;* hier vocht hij alleen met zijn schip, eerst tegen 3, daarna tegen 2 schepen, zag zich door zijne makkers verlaten en hield ofschoon doodelijk gekwetst, niet op met strijden. Stervende riep hij den zijnen toe: „Vreest niet voor het aangezigt des vijands, strijdt voor uwe broeders, voor uwe kinderen, vrouwen en huizen." De vijand vond op zijn zinkenden bodem niets anders dan zijn lijk. De koning van *Zweden*, die ook dapperheid vereerde in zijn tegenstander, zond het in wit satijn gekleed met eene zwart geverwde galjoot met zwarte wimpels aan den admiraal Wassenaer. Het werd op 's lands kosten te *Rotterdam* in de groote kerk bijgezet en een sierlijk gedenkteeken van wit marmer, met een lofschrift, op zijn graf geplaatst. Jammer dat zulk een man zijn karakter ontsierde door overmatige gestrengheid, twistziekte en overdreven gevoel van eigenwaarde. Van daar welligt dat hij, niet minder held dan Tromp en de Ruiter, bij de nakomelingschap niet zoo hoog staat aan-

geschreven als de genoemden. Een belangrijk en uitvoerig levensberigt van de With deelt J. C. de Jonge mede in zijne *Verhandelingen en onuitgegevene stukken betreffende de gesch. der Nederl. I*, 140—214.

WITH (KATHARINA DE), geb. te *Utrecht* in de laatste helft der 17e eeuw, was eene der 3 dochters van Ludolph Adriaan de W., advocaat en secretaris van 't kapittel van St. Maria te *Utrecht*. Zij genoot eene beschaafde opvoeding en toonde veel aanleg voor de poëzij. De eerste proeve van haren dichterlijken geest verscheen in 1719 te *Rotterdam*, zijnde eene vloeijende vertaling der *Getrouwe herderin*, een landspel in 5 bedrijven, van den Italiaanschen dichter Contarini. Hare zusters Henriette Elizabeth en Everardina Jacoba, die ook de dichtkunst beoefenden, bezorgden na haren dood de uitgave der vertaling van *Fillis van Scirus*, uit 't Italiaansch van den graaf Bonarelli, benevens eenige andere gedichten, herders- en visscherszangen, *Amst.* 1728. Zij was de vriendin van Vlaming en Wellekens, wier dichttrant zij volgde. Het best slaagde zij in het schilderen van de eenvoudige zeden en minnarijen der land- en duinbewoners. Zij sleet een ziekelijk leven en stierf ongehuwd, waarschijnlijk in 1727. Deze te weinig bekende dichteres werd later met warmte bezongen door den verdienstelijken J. van Walré in zijn: *Gedachtenis-offer aan W. Bingley* enz. bl. 70.

WITHOOS (MATHIAS), geb. te *Amersfoort* in 1627, † 1703, betoonde al vroeg veel lust voor de teeken- en schilderkunst, zoodat zijn vader den beroemden bouwmeester Jac. van Campen, die digt bij *Amersfoort* op den huize *Randenbroek* woonde, raadpleegde wat met den jongen aan te vangen. Deze nam hem onder zijn opzigt en onderwees hem gedurende 6 jaren in de gemelde kunsten. Hij maakte daarin zulke vorderingen, dat hij op eigen wieken kon drijven. Met 5 jonge kunstbroeders ondernam hij eene reis naar *Rome*. Hier werkte hij o. a. voor den kardinaal de Medicis, die behagen vond in de zuiverheid van zijn penseel, waarmede hij wilde bloemen en planten, kleine dieren en insekten in rijke en uitvoerig bewerkte ordonnanties, op het doek bragt. Na 2 jaren toevens keerde hij naar zijne geb.-stad terug en genoot er algemeene achting. Genoegelijke dagen sleet hij in den huiselijken kring. Maar dat genoegen werd vergald door aanvallen van jichtpijnen, en in 1672 door den inval der Franschen. Hij had 4 volwassene dochters, en om die niet bloot te stellen aan de woestheid der krijgsknechten, nam hij de wijk naar *Hoorn*. Ook hier vond hij begunstiging van zijne kunst en achting bij de medeburgers. Doch

in 't laatst zijner levensdagen, deed de jicht hem de vingers zoodanig krommen, dat hij het penseel niet meer kon voeren. Zijne stukken golden in zijn tijd, naar mate der grootte, *f* 300 tot *f* 600. — Zijn oudste zoon

WITHOOS (JOHANNES), geb. te *Amersfoort* in 1648, † 1685, ontving het vaderlijk onderwijs in de gronden der schilderkunst, waarna hem ook de lust beving om *Rome* te zien. Hier heeft hij zich langen tijd opgehouden, eene menigte teekeningen en schetsen gemaakt van bouwvallen, lusthoven en schilderachtige streken zoo als die *Italië* aanbiedt, van welke hij zich later in zijne stukken meesterlijk bediende. Van het plan om naar zijn vaderland weder te keeren, kwam hij op reis daarheen terug, door de benoeming bij den hertog van *Saxen-Lauenburg* tot hofschilder. Zijn werk van een schoon en krachtig koloriet werd zeer gezocht en goed betaald. — De tweede zoon van Mathias

— (PIETER), geb. te *Amersfoort* in 1654, † 1693, volgde den trant van zijn vader, teekende op eene naauwkeurige en uitvoerige wijze, op perkament dezelfde insekten, bloemen, planten enz. die zijn vader schilderde, welke teekeningen nog bij de liefhebbers in hooge achting staan. Weggerukt in den bloei zijns levens te *Amst.*, daalden met hem groote verwachtingen ten grave. — Zijn jongste broeder

— (FRANS), insgelijks door den vader voor de kunst opgeleid, had reeds goede vorderingen gemaakt in 't schilderen van bloemtjes en diertjes, ofschoon hij het daarin niet zoo ver bragt als Pieter, toen hij besloot zijn fortuin in de O. Indiën te beproeven. Gelukkig kwam hij te *Batavia* in kennis met den gouverneur-generaal J. Camphuijs, die van zijn penseel gebruik maakte, om de veelsoortige planten en insekten, daar mildelijk voorhanden, te doen afbeelden. Zijn ijver en talent werd door dezen voorstander van kunsten en wetenschappen zoo rijkelijk beloond, dat hij, in zijn vaderland teruggekeerd, onbezorgd kon leven. Hij vestigde zich bij zijne familie te *Hoorn*, alwaar hij stierf in 1705. — Van zijne 4 zusters heeft ALIDA, de oudste, ook de kunst beoefend. Bloemen, fruit, diertjes en dergelijke voorwerpen, werden door haar deels met olie, deels met waterverw geschilderd, met eene zachte penseelbehandeling, zoodat zij op de groote lijst onzer kunstenaressen eene plaats verdient. Noch haar geboorte- noch haar sterfjaar staan ons opgeteekend.

WITS (CLAES JACOBSZ.), een *Enkhuizer*, commissaris van kleine zaken, daarna vroedschap, schepen, burgemeester, en ouder-

ling der Herv. gemeente aldaar, leefde in de eerste helft der 17de eeuw. Geene levensbijzonderheden zijn ons van hem bekend en hij zou hier geene plaats vinden, zoo hij zich niet had bekend gemaakt als een zoetvloeijend dichter, die in den trant van vader Cats zijne Muze laat spreken. In 1639 zag een drieledig werkje van hem te *Enkhuizen* het licht, getiteld: 1) *Stichtelijcke bedenkingen; vertoont door sanghs-ghedichten.* 2) *Onledige-ledigheijt: ofte buijten-tijtse sticht'lijcke oeffeninge.* 3) *Stichtelijcke tijdkortinge; bestaende in leerlijcke historien.* Van dit boekske verscheen reeds in 1694 de 9de druk. Het is in een' eenvoudigen, gemeenzamen en voor dien tijd vrij beschaafden volkstoon gedicht. Men zoeke er dus geene dichterlijke verheffing. Zijne godsdienstige denkbeelden zijn helder, verstaanbaar en bemoedigend. Het vond in zijne geb.-stad en elders eene plaats naast het boek van Cats. Hij vaart in 't 1ste stukje zeer uit *teghen 't Commedispeelen* en wat verder: *thegen de huijdendaegsche danserijen.* En toont in het laatste, hoe zeer hij te huis was in de geschiedenis, bijzonder in de kerkelijke. Zijn zoon komt voor onder den naam Herm. Witsius.

WITSEN (CORNELIS JANSZ.), geb. te *Amsterdam* in 1606, † 1669, sproot uit een oud aanzienlijk geslacht, dat nog niet uitgestorven is, en verkreeg, waarschijnlijk te *Leijden* den graad van doctor in de beide regten. Hij bekleedde achtereenvolgens in zijne geb.-stad de waardigheden van schepen, raad en burgemeester, had zitting in den raad der Algem. Staten, en was medebewindhebber der W. Ind. Comp. In 1667 verwisselde hij de burgemeesterlijke waardigheid met die van hoofdschout der stad. Hij was ervaren in de letteren en oudheden, bezat eene rijke verzameling van aloude gedenkteekenen, boeken en H. S. S., welke aan O Dapper voor zijne *Histor. beschrijv. v. Amsterdam*, 1663, en later aan anderen vrijelijk ten gebruike werd toegestaan door zijne zonen. Het nederl. fort op de *Grein-* of *Olifantskust* in *Afrika*, vroeger *Facorarij* genoemd, werd ter zijner eere herdoopt in *Fort Witsen*; ook vindt men bij Van Loon *Nederl. gedenkpenn.* III, 71, twee penningen te zijner eer geslagen. Hij was gehuwd met Catharina Opsie, bij welke hij 5 zonen verwekte, van welke de 3de volgt. Onze Cornelis zit als kapitein vooraan op de zoo beroemde schilderij: *De schuttersmaaltijd* van B. van der Helst in 't Museum te *Amst.*

— (NICOLAAS), geb. te *Amsterdam* 8 Mei 1641, † 10 Aug. 1717, beoefende met vlijt allerlei vakken van studie; hield o. a. op de illustre school aldaar 2 redevoeringen over *de Zon* en over de *Cometen*, en legde zich verder toe op de regtsgeleerd-

heid te *Leijden*, alwaar hij d. 11 Julij 1664 bevorderd werd tot doctor in de beide regten, op eene diss. *De senatus consulto Macedoniano.* Dat zelfde jaar vertrok hij met den gezant Jac. Boreel naar *Moscou* als secretaris van legatie. Hij vond ruime gelegenheid aan zijn reislust te voldoen, het Oosten en het Z. Oosten van *Europa* te bezoeken en zoo doende vele kundigheden op te zamelen van volken en landen. In 1667 vinden wij hem terug in *Rusland's* hoofdstad en op zijne reis naar 't vaderland heeft hij nog een gedeelte van *Italië*, *Frankrijk*, *Zwitserland* en *Duitschland* in oogenschouw genomen. In 1671 kwam hij als raad in het stedelijk bewind te *Amst.*; 2 jaren later als schepen; en wendde in 't hagchelijke jaar 1672 met goed gevolg alle pogingen aan, om geene onderhandelingen met den vijand aan te knoopen, maar de stad tot het uiterste te verdedigen. Als vriend van verdraagzaamheid, maakte hij zich verdienstelijk door vrede te stichten tusschen de Voetianen en Coccejanen; door aan de Fransche refugié's het burgerregt, vrijheid van gilden en van de stedelijke lasten en accijnsen voor 3 jaren toe te staan en hen op allerlei wijze te begunstigen. Van 1682 tot 1705 zat hij bij tusschenpozen in het burgemeesterlijk gestoelte, was bewindhebber der O. Ind. Comp., meermalen gedeputeerde ter vergadering der Staten van *Holland* en der Staten-Generaal en ook vroeger gedeputeerde te velde. Hij behoorde tot de burgemeesters, aan wien prins Willem III zijne geheime oogmerken openbaarde ten opzigte eener landing in *Engeland*, niet te ondernemen zonder de ondersteuning van het magtige *Amsterdam.* Allerbelangrijkst is hetgeen J. Wagenaar in zijne *Vaderl. Hist.* XV, 427 enz. daaromtrent mededeelt uit Witsen's eigene aanteekeningen, volgens zijne verzekering zoo naauwkeurig opgesteld, alsof hij ze eens met een eed zou moeten bevestigen. Door de Staten van *Holland* werd hij in 1689 met Dijkveld naar *Engeland* afgevaardigd, om den koning met zijne troonsverheffing geluk te wenschen; kort daarop deelde hij in het buitengewoon gezantschap, door de Staten-Generaal derwaarts gezonden. Hij maakte van deze ambassade een dagverhaal, waarvan J. Scheltema uittreksels mededeelt in zijn *Geschied- en letterk. Mengelw.* III (2), 131, enz. Ook thans toonde hij zijn' vaderlandschen zin, waarbij voorzigtigheid en wikkend overleg hem kenmerkten. Door de verschillende onaangenaamheden, hem gedurende zijn gezantschap te beurt gevallen, werd het verlangen naar huis des te sterker. Voor zijn vertrek bood de koning hem den titel aan van baron, welken hij weigerde; even als het curatorschap van de Leijdsche hoogeschool, nog

bekleed door van Beuningen, die krankzinnig geworden was, wijl hij begreep dat de lijder nog herstellen kon, en men niemand om ziekte van zijn ambt moest ontzetten. In den successie-oorlog vinden wij hem nog geraadpleegd over een voorloopig plan van vrede en na dien tijd schijnt hij zich niet met staatszaken te hebben ingelaten. Gedurende Czaar Peter's verblijf in *Holland* was Witsen zijn leidsman en gaf hem gelegenheid zijne weetgierigheid en lust tot werkzaamheid te voldoen. Als beoefenaar der aardrijkskundige wetenschappen heeft hij een' onsterfelijken roem behaald. Nergens vinden wij dien meer ontwikkeld aangetoond als in het stukje van Mr. J. T. Bodel Nijenhuis, opgenomen in de *Bijdragen voor vaderl. gesch. en oudheidkunde* van Mr. I. A. Nijhoff, X (3) bl. 240—270 en getiteld: *Verspreide bijzonderheden over N. Cz. Witsen, burgem. v. Amst.* Wij bepalen ons dus slechts tot de vermelding, dat hij zich als schrijver bekend maakte door zijne *Aeloude en hedendaegsche scheepsbouw en bestier. Amst.* 1671 in fol. met pl., meest alle door hem en zijn vader geteekend; een werk dat door deskundigen nog bewonderd wordt om den rijkdom van zaken en de naauwkeurigheid van bewerking. In 1692 verscheen zijn grooter werk *Noord en Oost Tartarijen* enz., waarvan in 1705 een geheel omgewerkte druk in 't licht kwam in 2 dln. vol platen, aan den Czaar opgedragen, die daardoor veel meer van zijn rijk leerde kennen, dan hij vroeger wist. Hij toont daarin ongemeene belezenheid, schrander oordeel en taaije vlijt in het opzamelen en rangschikken van bouwstoffen over eene landstreek, toen nog weinig bekend. Hij had daartoe op zijne kosten eenige reizigers in 't werk gesteld en aangemoedigd door aanbevelingen en inlichtingen. Daarenboven gaf hij in 1700 zijne *Lantkaerte van het noorder- en oosterdeel van Asia en Europa, van Nova Zembla tot China*, in 4 bladen, gr. fol., insgelijks opgedragen aan den Czaar. Vereerd met den post van curator van den *Hortus medicus* te *Amst.*, trachtte hij de voortplanting van den koffijboom in onze *Oost* te bevorderen; ten dien einde had hij stekken uit *Arabië* aangekweekt en naar *Java* gezonden; voorzag er ook den Leijdschen hortus van, tevens *Suriname*, en op dringend verzoek van koning Lodewijk XIV ook den Parijschen *Jardin des plantes*, waaraan later de *Martinica-koffij* haar oorsprong verschuldigd was. Wat al werken aan hem werden opgedragen, kan men lezen in het geprezen stukje van Bodel Nijenhuis, waar hij (bl. 264) ook vermeld wordt als teekenaar en graveur. Hij had tot echtgenoote Catharina Hochepied, bij welke hij 4 dochters verwekte. Zijn

lijk werd in de kerk te *Egmond op den Hoef*, — waarvan hij heer was, — begraven. Hoe hoog hij ook stond in rang en roem, hij was een nederige, godsdienstige, brave, liefderijke man.

WITSEN (CORNELIS CORNELISZ.) heeft als jongeling in vergelegene gewesten, ten zuiden en oosten der Middellandsche Zee gereisd. Wij ontmoeten hem in 1666 als tijdelijk consul te *Aleppo*, waar zijn broeder hem bezocht, die ook daar en elders vele betrekkingen aanknoopte. In Julij 1672 vinden wij hem in 't vaderland terug als kapitein, met 130 man het slot *Kroonenburg* aan de *Vecht* bezet houdende, bijgestaan door kapt. N. Bouwman. Toen 1500 Franschen den 1 Aug. *Utrecht* verlieten, om het slot te bemagtigen, het uit 3 stukken beschoten, wilde Bouwman, wijl er gebrek aan krijgsbehoeften was, met den vijand onderhandelen; maar Witsen wilde daar niets van hooren en verdedigde zich zoo lang manmoedig uit de kelders van 't slot, tot hij voor de overmagt moest bezwijken. Hij werd met de bezetting krijgsgevangen gemaakt en naar *Utrecht* gevoerd. In Oct. nam de regering van *Amst.* op zich, hem, die zich als een braaf soldaat gedragen had, te lossen. Het laatste dat ons van hem berigt wordt, is: dat hij in 1674 in den veldslag bij *Senef*, blijken gaf van zijne dapperheid en op 37jarigen leeftijd ongehuwd stierf aan de gevolgen van een' val met zijn paard. Dan staat er nog als eene bijzonderheid vermeld, dat hij het wapen van *Jeruzalem* en *Bethlehem*, nevens een gekruisten Christus, in het vel op zijn arm droeg.

WITSENBORG (MICHAËL), geb. te *Koeverden* 9 Oct. 1786, † 4 Nov. 1852, kwam als 14jarig jongeling op de ingenieurschool te *Zutphen*, terwijl hij tevens als cadet bij 't 3de bataillon der 6de halve brigade werd ingelijfd. Als buitengewoon ingenieur hield hij in 1806 eenige maanden garnizoen te *Woerden*, om later het leger bij den veldtogt in *Duitschland* te volgen. Aan het gevecht bij *Gross-Berckel* en eenige gevaarlijke verkenningen nam hij deel; bevond zich in 1807 te *Groningen*, en 't volg. jaar te *Amsterdam*, belast met onderscheidene werkzaamheden te *Durgerdam* en *Diemermeer*. Tot luitenant aangesteld bij den staf der artillerie en genie, werd hij in 1811 naar *Gulik* en kort daarop naar *Bonn* verplaatst, om opmetingen te doen en kaarten te ontwerpen. Intusschen tot 2de kapt. bij 't 1ste bat. sappeurs benoemd; bleef hij evenwel aan den staf van de genie verbonden en deed o. a. opmetingen om *Keulen* en zag zich in Jan. 1812 naar *Wezel* verplaatst en bevorderd tot 1ste kapt. der sappeurs. In April van dat jaar vertrok

hij naar *Buderich* om het opzigt te houden over de werkzaamheden aan 't fort *Napoleon.* Daaruit sproot zijne benoeming tot kapt. der 2de kl. bij den staf van 't keizerlijk corps der genie. Ten gevolge van den loop der gebeurtenissen, ontving hij bevel om 't stadje *Buderich* af te breken, als hinderlijk aan de verdediging van 't fort. Hieraan werd gedeeltelijk voldaan, toen men hem in 't laatst van Dec. naar *Wezel* riep, waar hij bij de belegering dier stad door de geallieerden (1814) gewigtige diensten bewees, zoodat de generaal Lanberdière hem tot ridder van 't legioen van eer voordroeg. Uit de Fransche krijgsdienst ontslagen, kwam hij 19 Mei te *Amsterdam*, en zag zich voorloopig aangesteld tot 2de kapt. ingenieur, met last de fortificatien te *Schoonhoven* en *Nieuwpoort* op te nemen. In 't laatst van 1814 naar *Utrecht* gezonden, om met eenige onder hem gestelde officieren, het terrein rondom die stad te onderzoeken voor eene inundatie, leverde hij in Febr. 1815 aan den inspecteur-generaal Kraijenhoff een rapport in, 't welk diens goedkeuring zoo zeer wegdroeg, dat hem de uitvoering van dat werk werd opgedragen. Vóór dat het echter ten einde liep, verplaatste men hem naar *Bergen* in *Henegouwen*, om de ontwerpen tot bevestiging dier stad en van het naburig *Binche* op te maken. Bevorderd tot kapt. der 1ste kl. zond men hem in Maart 1818 naar *Charleroi*, om de versterking dier stad te bevorderen; later met hetzelfde doel naar *Ommen* in *Overijssel*, waarbij hij ook den last ontving, tot het doen van waterpassingen in den omtrek van 't fort *Bourtange* en het aanleggen van een verlaat te *Koeverden.* De koning betuigde hem over deze verrigtingen zijne bijzondere tevredenheid. Verder was hij werkzaam te *Delfzijl* en de *Langakkerschans* en met den generaal-majoor Siderius en den hoofdingenieur van den waterstaat Karsten, bij het onderzoek der water-afleidingen op de Hannoversche grenzen en later met den gen.-majoor de Man tot regeling dier grenzen met *Nederland.* In Febr. v. 1825 bewees hij gewigtige diensten, toen geduchte watervloeden de prov. *Groningen* teisterden. Een jaar later naar *Ostende* verplaatst ter herstelling van hare vestingwerken, werd eerlang dat werk aanbesteed en begonnen, en hij mogt het voorregt smaken zich benoemd te zien tot majoor-ingenieur. De arbeid te *Ostende* werd voortgezet tot in 't najaar van 1830, toen de Belgische onlusten losbraken, en hij bij ongesteldheid van den kommandant dier vesting vrijwillig het kommando op zich nam en krachtige pogingen aanwendde om het oproer te dempen. Met achterlating van al zijne goederen, nam hij de wijk naar

Vlissingen, waar hij 't bevel ontving zich naar *Breda* te begeven en die vesting onverwijld in den best mogelijken staat van verdediging te brengen. Hier bleef hij tot in 1836 en vond bij veelvuldige werkzaamheden nog tijd tot het opstellen van een belangrijk *Memoriaal voor de officieren der genie. Breda* 1837. Als officiëel stuk wordt dit werk in het archief van onderscheidene vestingen bewaard. In Dec. 1837 tot luit.-kolonel bevorderd, benoemde men hem tevens tot kommandant van 't korps mineurs en sappeurs, welke betrekking hij tot in 't laatst van 1843 waarnam. Bij de troonsbeklimming van Koning Willem II, ontving hij de orde van den Nederl. leeuw. Op aanschrijving van den minist. v. oorlog, zond hij in Nov. 1843 ten dienste der Spaansche regering, berigten in omtrent het stelsel van opleiding en de wijze van dienst bij 't batt. mineurs en sappeurs, als ook omtr. de fortificatie-opzigters. Tijdens de inzending van dit verslag, benoemd tot kolonel en directeur der 2de directie van fortificatiën, vertrok hij van *Arnhem* naar *Nijmegen*, waar hem de commissie werd opgedragen, om zijne beschouwingen mede te deelen aangaande de verdediging der oostelijke grenzen, bijzonder van den *IJssel*. Hij zond 30 Apr. 1846 een verslag in onder den titel: *Memorie betrekkelijk de verdediging van de oostel. grenzen des rijks, en voornamelijk van den IJssel en Boven-Betuwe.* Bij den hagchelijken toestand onzer rivieren in 1844, was de koning op 't denkbeeld gekomen, of men 't gevaar van dijkbreuken niet zou kunnen beletten, door het aanbrengen en doen springen van mijnovens in de ijsdammen. Hieromtrent heeft Witsenborg onderscheidene verslagen ingeleverd en proeven genomen. Deze en andere werkzaamheden hadden zijne gezondheid zoo zeer aangetast, dat men hem in 1849 op pensioen stelde, met den rang van generaal-majoor. Eenigen tijd daarna met zijne familie naar *Kampen* verhuisd, bezweek hij aldaar, na een langdurig lijden aan rheumatische pijnen. Hij had 12 kinderen, van welke slechts één zoon en 4 dochters hem overleefden.

WITSIUS (HERMANNUS), zoon van Claes Jac.z. Wits, vroeger als dichter vermeld, werd geb. te *Enkhuizen* 12 Febr. 1636, † 22 Oct 1708, genoot eene streng godsdienstige opvoeding, bezocht reeds op 6jarigen leeftijd de Lat. school en had veel te danken aan het onderwijs van zijn oom P. Hermansz. in de Gr., Lat. en Hebr. talen, waardoor hij spoedig in staat werd gesteld, de academische lessen te kunnen bijwonen. Hij deed dat te *Utrecht* en maakte in de Oostersche talen zulke vorderingen, dat hij in 1654 eene Hebr. redevoering hield: *De Judaeorum*

et Christianorum Messia, waarop later volgde eene oratio: *De S. S. Trinitate ex Judaeis contra Judaeos probanda.* Daarna gaf hij zich geheel over aan de beoefening der godgeleerdheid. De roem, die van den hoogl. Maresius uitging, bewoog hem om ook dezen te hooren. Ten dien einde begaf hij zich naar *Groningen*, waar hij zich tevens met zoo veel vlijt op de Fransche taal toelegde, dat hij, met toestemming der Waalsche synode, daarin te *Utr.*, *Amst.* en elders met toejuiching predikte. De pest hield hem terug om *Leijden* te bezoeken, des kwam hij andermaal te *Utrecht*, waar de predikant Justus van den Bogaert zijn jeugdig gemoed nog meer tot ijver en godsvrucht aanvuurde. Tot leeraar bevorderd in 1656, kreeg hij eene standplaats te *Westwoud* en *Binnenwijzend*, 4 jaren later te *Wormer*, daarna te *Goes* en in 1668 te *Leeuwarden*, waar hij 7 jaren met ijver zijn herderlijk werk verrigtte. Zijne vermaardheid bewoog curatoren der Franeker hoogeschool hem in 1675 een' leerstoel in de theologie aan te bieden, welken hij aanvaardde, na eerst het doctoraat in die wetenschap verkregen te hebben met eene rede: *Exhibens speciem veri ac sinceri theologi.* Groot was de opgang, dien hij maakte, en de roem, dien hij behaalde, ook als prediker, zoodat men hem in 1679 te *Groningen* benoemde tot opvolger van Jac. Alting; welke aanbieding hij echter van de hand wees, om het volg. jaar gehoor te geven aan eene roeping naar *Utrecht* als hoogl. Hier opende hij zijn' werkkring met eene oratio: *De praestantia veritatis Evangelicae.* Zoo door zijne lessen als door zijne schriften verhoogde hij zijn' roem en den luister der academie; terwijl hij intusschen in 1685 als predikant het aanzienlijk gezantschap naar *Engeland* volgde, om Jacobus II met zijne troonsverheffing geluk te wenschen; waar de gelegenheid hem gunstig was om in aanraking te komen met vele vermaarde bisschoppen en godgeleerden. Op dringende begeerte van verzorgers der Leijdsche hoogeschool, om F. Spanheim in het theol. professoraat op te volgen in 1698, kwam hij tot hen over en aanvaardde zijn post d. 16 Oct. met eene redevoering: *De theologo modesto*; terwijl men hem uit 't volg. jaar het regentschap van 't Staten-Collegie opdroeg. In beide betrekkingen maakte hij zich bijzonder verdienstelijk, tot dat hij er zich, wegens zwakheid, van ontsloeg, één jaar voor zijn dood. Hij bezat eene uitgebreide kennis, een vast geheugen, helder verstand en scherpzinnig oordeel, gepaard met hartelijke godsvrucht en zachtmoedige verdraagzaamheid. Hij zeilde tusschen de gevoelens der Voetianen en Coccejanen door, terwijl de denkwijze, die hem kenmerkte, is

opengelegd in het *Godgeleerd Nederland* van Glasius, in voce. Als kerkelijk redenaar wist hij zijne hoorders te boeijen door eene welluidende stem, innemende voordragt en netten stijl. De voornaamste zijner schriften zijn: *De oeconomia foederum Dei cum hominibus libri* 4. *Leovard.* 1677, meermalen herdrukt, 2 maal in 't Nederd. en ook in 't Engelsch vertaald. — *Practijke des Christendoms in vragen en antw. Mitsgaders geestelijcke printen. Utr.* 1665, meerm. herdrukt. — *Exercitationes in symbolum quod Apostolicum dicitur. Fran.* 1681 met zijne *Exercitationes in orat. dominicam. Ib.* 1689, 1697, *Herborn*, 1712, ook vert. in 't Nederd. — *Miscellanea sacra*, Tom. I, *L. Bat.* 1695, Tom. II *Amst.* et *Utr.* 1700, ook later in *Duitschland* gedrukt, bevattende eene menigte *dissertationes*, welke Burman in zijn *Traj. Erud.* opgeeft pag. 455. Zijn werk *Twist des Heeren met zijnen wijngaert. Leeuw.* 1669, vond tegenspraak. — *Meletemata Leidensia* etc. *L. B.* 1703, terwijl na zijn dood in 't licht kwam: *Schediasma theol. practicae. Gron.* 1729, in 't Nederd. vert. onder den titel: *Practikale godgeleerdh Delft* 1731.

WITT (CORNELIS DE), geb. te *Dordrecht* 30 Apr. 1545, † 3 Apr. 1622, uit een oud aanzienlijk geslacht gesproten. Zijne ouders waren Frans de Witt en Liduwi van Beveren. Hij bezocht in jeugdigen leeftijd *Frankrijk* en *Italië*, en bekleedde al spoedig na zijne terugkomst gewigtige posten in zijne vaderstad; van 1575 tot 1585 dien van schepen, van 1586 tot 1620 dien van burgemeester; bovendien was hij dijkgraaf van *Mijns-heerenland*, van *Moerkerken*, van 1596—99 raadsheer in den hove van *Vlaanderen*, zitting houdende te *Middelburg*, en gedeputeerde te velde toen prins Maurits in Sept. 1602 *Grave* veroverde. Vroeger, in 1576, had hem het lot getroffen, op eene reis in dienst van den staat bij den *Biesbosch* door eenige vrijbuiters onder Mh. Dragon gevangen te worden. Onder deze bevonden zich 3 overgeloopene Dordrechtsche burgers, op ieder van welke 100 daalders stond. Hij beloofde hun vrijspraak en nog 300 daalders op den koop toe, als ze hem buiten hechtenis hielpen. Dit gebeurde, hij kwam behouden binnen de stad en wist bij den prins voor de deserteurs pardon te verkrijgen en de beloofde gelden te voldoen. Hij is 2 malen gehuwd geweest 1) met Johanna Heijmans; 2) met Cornelia van Beverwijk. Bij de eerste had hij 11 kinderen, van welke er 5 jong overleden, maar 2 zonen ons te vermelden staan.

WITT (ANDRIES DE), geb. te *Dordrecht* 16 Junij 1573, † 26 Nov. 1637, wordt door Wagenaar, Kok en and. abusief A. de With genoemd. Na tot doctor in de regten bevorderd

te zijn, bragt hij 4 jaren op reis door in *Duitschland*, *Zwitserland*, *Frankrijk* en *Engeland*, was in 1603 lid van veertig, 3 jaren later secretaris van de weeskamer en in 1618 secretaris en pensionaris der stad *Dordrecht*. Na het gevangen nemen van Oldebarneveldt, tot op de aanstelling van A. Duijck, dus gedurende 2½ jaar, nam hij het ambt waar van raadpensionaris of advocaat van *Holland*, waarvoor hij *f* 5000 ter belooning ontving. Geene andere bijzonderheden vinden wij opgeteekend, als dat hij het verbaal opstelde van 't gebeurde bij de toelating van D. de Hartaing, heer van *Marquette*, en F. v. Aerssens, heer van *Sommelsdijk*, in de ridderschap van *Holland*; welke zaak toenmaals veel gerucht maakte, alsof prins Maurits daardoor zijn' invloed trachtte te vermeerderen. Men vindt het verbaal opgenomen in Wagenaar's *Vad. gesch. X*, 333 enz. In 1620 was hij gewoon raad in den hove van *Holland* en in 1631 commissaris politiek bij de prov. synoden. Zijne echtgenoote was Elizabeth van den Honert, bij welke hij 10 kinderen verwekte. — Zijn broeder

WITT (JACOB DE), geb. te *Dordrecht* 7 Febr. 1589, † 10 Jan. 1674, bezocht ook, nadat hij tot doctor in de beide regten bevorderd was, vreemde landen. De onderscheidene posten, die hij in zijne geb.-stad bekleedde, staan op zijn' grafsteen vermeld. Tot 3 malen toe benoemde men hem tot burgemeester; in 1644 met A. Bikker en C. van Stavenisse tot gezant naar het *Noorden*, om een verdrag tusschen *Denemarken* en *Zweden* tot stand te brengen. Zijne moedige taal, als gecommitteerde raad in 1650, tegen den heer Capelle van Aertsbergen, en als ijveraar voor de afdanking van het krijgsvolk op eigen gezag van de provincie, haalde hem den haat van Willem II op den hals; zoodat hij den 30 Julij van dat jaar met nog 5 andere regenten van Hollandsche steden, in hechtenis genomen en des anderen daags, 's avonds, onder een sterk geleide naar *Loevestein* werd gevoerd. Dit voorval gaf de geboorte aan de zoogenoemde *Loevesteinsche factie*. Hij kreeg — gelijk ook de and. heeren — in Aug. zijn ontslag op voorwaarde, zich te onthouden van alle bewind in stads- en staatszaken. Zijn ambteloos leven duurde niet lang. Twee dagen na 's prinsen dood, in Nov. 1650, werd hij te *Dordr.* in zijne vorige waardigheden hersteld en 2 jaren later met O. van Waveren tot gezant naar *Lubeck* benoemd, om den vrede tusschen *Polen* en *Zweden* te bewerken, 't geen mislukte. Dat hij bij 't graauw te *'s Hage* in geen goed blaadje stond, was voortgevloeid uit eene aanranding aldaar op *'t Binnenhof*, uitvoerig door Kok medegedeeld.

In 1657 zien wij hem nog optreden als raad en meester van de rekening der domeinen van *Holland*, en zijne woonplaats vestigen te *'s Gravenhage* tot in 1672, toen de vreeselijke moord, aan 2 zijner zonen gepleegd, hem die plaats deed verlaten. Den troost, dien hij vond in de godsdienst, leert men kennen uit het rijmwerk *Eenvoudige uitdrukking van godvruchtige gedachten. Dordr.* 1674, die geene de minste aanspraak maken op dichterlijke verheffing, welke ook niet te wachten is in een' 85jarigen bedrukten grijsaard. Zijne echtgenoote was Anna van den Corput, waarbij hij 7 kinderen had, van welke 2 merkwaardige zonen volgen.

WITT (CORNELIS DE), geb. te *Dordrecht* 25 Junij 1623, † 20 Aug. 1672, had zich vlijtig geoefend op de Lat. school en daarna de Leijdsche hoogeschool bezocht, waar hij van de regtsgeleerdheid zijne hoofdstudie maakte, en zijne bijstudie van de wetenschappen, die met de krijgskunde in betrekking staan. Ook hij bezocht, na het verkrijgen der doctorale waardigheid in de regten, onderscheidene gewesten van *Europa;* bekleedde daarna eenige aanzienlijke posten in zijne geb.-stad, ook dien van burgemeester; verkreeg later zitting in de vergadering der Staten van *Holland*, werd aangesteld tot ruwaard van *Putten*, tot baljuw van *Beijerland* en tot curator van *Leijden's* hoogeschool. In 1665 benoemden hem de Staten tot gedeputeerde te velde in den oorlog met den bisschop van *Munster;* 2 jaren later tot gevolmagtigde op 's lands vloot onder de Ruiter, waarbij hij deel nam aan de luisterrijke onderneming op de *Theems* bij *Chatham* en *Rochester* Hierbij betoonde hij zóó veel kloekmoedigheid en beleid, dat de Staten hem een gouden kop vereerden en wat later een rentbrief van *ƒ* 30000; zijne stadgenooten lieten te zijner gedachtenis eene uitvoerige schilderij vervaardigen, met zijn portret en de overwinning, te *Chatham* behaald, in het verschiet. (Eene plaat hiernaar vervaardigd komt voor in Wagenaar's *Vaderl. Hist. XIII*, 478). In 1671 zond men hem met den heer van *Amerongen* naar *Keulen*, om te beproeven of men den bisschop van zijne verbindtenis met *Frankrijk* kon doen afzien. Die zending mislukte. In 't volg. jaar ondernam hij er eene naar *Brussel*, om met den graaf de Montery, over de gesteldheid des tijds te beraadslagen. Daarop zien wij hem weder als gevolmagtigde aan boord stappen van de Ruiter, met eene lijfwacht van hellebardiers, hem door de Staten toegevoegd, en ook nu weer droeg hij het zijne bij, door moed en tegenwoordigheid van geest, dat er eene glansrijke overwinning behaald werd op de vereenigde Fransche en Engelsche vloten.

Gedurende het gevecht zat hij in een' fluweelen armstoel op de bovenhut, wegens eenig ongemak aan zijn been. Hij bleef ongedeerd, ofschoon de kogels hem als hagel om het hoofd vlogen, en 3 zijner lijfwachten gedood en anderen zwaar gewond werden. Zijne ongesteldheid drong hem weldra zich aan land te begeven. En nu vond hij te *Dordrecht* deerlijk de hekken verhangen. Het schilderstuk, dat men te zijner eer op het stadhuis had geplaatst, was door het woedend graauw verscheurd, en zijn uitgesneden hoofd aan de galg gespijkerd. Hij zou er zijn leven verloren hebben, had de burgerwacht hem in zijn huis niet beschermd. Terwijl hij ziek te bed lag, dwong men hem eene acte te onderteekenen, bij welke het eeuwig edict vernietigd en het stadhouderschap aan den prins werd opgedragen. Doch zwaardere rampen stonden hem te wachten. Door W. Tichelaer, een chirurgijn uit *Piershill*, valschelijk aangeklaagd dat hij hem tot prinsenmoord had willen omkoopen, werd die aanklagt maar al te gereed aangenomen, en de Witt op Zondag 24 Julij 1672 gevankelijk naar *den Haag* gevoerd. Op de pijnbank gebragt en vreeselijk gerekt, konden de hevigste smarten hem geene bekentenis afpersen, terwijl hij zijnen beulen de bekende dichtregels uit een van Horatius' lierzangen toevoegde: *Justum ac tenacem* etc., waarvan gedeeltelijk de Ned. vertaling luidt:

„Een eerlijk man staat pal
„In ramp en ongeval,
„Schoon hem een muitziek graauw aangrimme,
„De woede eens dwingelands ten hoogsten toppunt klimme;
„Zijn ziel blijft onbeweeglijk als een rots,
„In 't midden van het golfgeklots, enz."

Desniettemin werd er den 20 Aug. van 't gemelde jaar een vonnis tegen hem uitgesproken, waarbij men hem uit het land verbande en van al zijne posten en wederwaardigheden vervallen verklaarde. Het Haagsche graauw, met dat vonnis niet tevreden, en intusschen opgeruid door Tichelaer, stoof naar de Gevangen-poort..... en wat daar en op straat en op 't *Groene Zoodje* voorviel, is genoeg bekend, en staat breedvoerig geboekt in Wagenaar's *Vad. Hist*, XIV, 169 enz. Hij was gehuwd met Maria van Berckel, bij welke hij 2 zoons en 3 dochters naliet. — Zijn broeder

WITT (JOHAN DE), geb. te *Dordrecht* 25 Sept. 1625, † 20 Aug. 1672, na aldaar de eerste gronden der Lat. en Gr. talen geleerd te hebben, bezocht de Leijdsche hoogeschool om zich op de regtsgeleerdheid en de wiskundige wetenschappen toe te leggen, waarbij zijne schranderheid hem zeer te stade kwam.

Hij gaf er blijken van in eene verhand. *Elementa curvarum linearum*, welke, ofschoon niet volkomen ontwikkeld, door van Schooten is uitgegeven, en later (1683) is gevoegd bij de *Opera omnia Cartesii*. Welk een praktisch gebruik hij van zijne stuurmanskunst wist te maken, toonde hij in 1665, toen hij 's lands vloot door het *Spanjaardsgat* bij *Texel* in zee bragt; daardoor de mogelijkheid bewijzende, dat zulks niet enkel met 10 (gelijk men toenmaals meende), maar ook met 28 streken van 't kompas mogelijk was. Ook heeft hij als jongeling zijne vermogens, doch met minder goed gevolg, aan de dichtkunst beproefd, door het vertalen van Corneille's treurspel *Les Horaces*, 1647, herdrukt in 1670, en door het vervaardigen van minnedichten onder den naam van *Candide*, welke stroef en gebrekkig zijn. Tot meester in de beide regten bevorderd, ondernam hij eene buitenlandsche reis, die hem in betrekking bragt met vele aanzienlijke en geleerde mannen. Hij is naauwelijks in zijne geb.-stad teruggekeerd, of de regering verkoos hem in 1650 tot pensionaris. In die betrekking zonden hem de Staten van *Holland* met een burgemeester van *Amsterdam* en nog 2 andere staatsleden naar *Zeeland*, om de Staten van dat gewest terug te houden, den jongen prins tot kapitein-generaal over de krijgsmagt aan te stellen. Hier gaf hij het eerste bewijs zijner anti-stadhouderlijke gezindheid. Intusschen nam hij het raadpensionarisschap van *Holland* waar voor den kranken Adr. Pauw, en wel met zoo veel goedkeuring, dat men hem, na diens dood, dezen hoogst gewigtigen maar ook hagchelijken post toevertrouwde in 't begin van 1653. Zijn bewind begon in een hoogst moeijelijk tijdvak, oorlog met *Engeland* en stadhouderloosheid. Hij wist door schranderheid, beleid en stoutmoedigheid, alle beletselen te overwinnen, welke hem ter uitvoering zijner plannen in den weg stonden. Die krans moet vriend en vijand hem om 't hoofd vlechten. Op welk eene wijze hij ze uitvoerde, behoort tot de geschiedenis. Hij mag gedwaald hebben in de middelen, welke hij aanwendde, om de ware belangen van den staat naar zijne inzigten te bevorderen, hij bedoelde toch niets anders dan het heil van 't Gemeenebest. Overtuigend is dat uiteengezet door Siegenbeek in zijn *Iets over Joh. de Witt*, opgenomen in van Kampen's *Magazijn voor Wetensch. kunsten en lett. II* (3) 333—364, en door van Kampen in zijne *Vaderl. karakterkunde*, II, 201—228; ook door P. Simons in zijn werk: *J. de Witt en zijn tijd* in 3 dln. De moord van hem en zijn' broeder staat met eene zwarte kool in onze geschiedenis aangeteekend, en zelfs een Engelschman, de beroemde Fox, laat zich in zijne

Histoire des deux derniers rois de la maison de Stuart daaromtrent aldus uit: „De schanddaad, gepleegd aan de Witt, dat is te „zeggen aan den meest wijzen, besten en hoogst vaderlands„lievenden staatsman, die immer op het staatkundig tooneel „verscheen, was niet alleen de schreeuwendste daad van on„regt en ondankbaarheid, maar was ook voor de vrienden der „vrijheid het meest ontmoedigend voorbeeld, dat ooit de ge„schiedenis heeft opgeleverd. Werd eertijds Aristides geban„nen, hij werd ook terug geroepen; werd Dion met ondank„baarheid betaald, voor het goede aan *Syracuse* bewezen, die „ondankbaarheid was voor zijne landslieden dikwijls eene reden „van berouw. Mogten al Russel en Sidney het schavot be„klimmen, zij hadden ten minste niet het verdriet van door „de handen des volks om te komen. Aan hunne nagedachtenis „werd later regt gedaan; maar het uur, dat de Witt zag val„len, was ook dat van den val zijner partij. Die naam, zoo „vereerd bij een ieder die deugd en wijsheid in de meeste ont„wikkeling vereert, in de diensten van den staatsman, die „naam moet zeker dubbel dierbaar zijn aan de landslieden van „dien verheven martelaar, en toch weet ik tot heden niet, dat „er openlijk eenige eer aan zijne nagedachtenis werd bewezen." Hij huwde in 1655 Wendela Bicker, zuster van zijns broeders vrouw, die † in 1668, bij welke hij 5 kinderen naliet.

WITT (Mr. JOHAN DE), geb. te *Dordrecht* 15 Oct. 1618, † 27 Oct. 1676, bekleedde in zijne geb.-stad onderscheidene bedieningen, ook die van raad en schepen, en als lid van de voornaamste collegiën van staat, gebruikte men hem in buitenlandsche bezendingen. In 1665 werd hij buitengewoon gedeputeerd naar den keurvorst van *Brandenburg;* vervolgens in 1670 naar den koning van *Denemarken*, *Noorwegen* en *Polen*. Hij volvoerde deze gezantschappen met lof. De val van de 2 voornaamsten in zijne familie deed hem komen buiten alle staatsbetrekkingen. Zijne ouders waren Johan de W. en Belia Stokmans, zijne 1ste vrouw was Petronella Gijsberta van Wouw; de 2de Catharina van Beaumont, bij welke hij een' zoon en eene dochter verwekte.

WITT (CORNELIS DE), heer van *Jaersveld*, geb. te *Dordrecht* in 1696, † 1765, was burgemeester aldaar, had gedurende vele jaren een voornaam deel aan het binnenlandsche bestuur van *Holland* en gedroeg zich zeer loffelijk in de aanzienlijkste commissiën van staat, ook van 1745 af tot aan zijn' dood, als curator der Leijdsche hoogeschool. Zijn vader was Johan Johansz. de W. en zijne moeder Wilhelmina de Witt, Cornelis

dochter, en hij dus de kleinzoon van de 2 gemelde martelaars van staat. Hij huwde zijne volle nicht Catharina Wilhelmina van den Honert, bij welke hij een talrijk gezin naliet.

WITT (CORNELIS DE), niet uit het bovenstaande geslacht, geb. te *Sluis* in *Vlaanderen* in 1695, † 27 Maart 1771, had zich in de godgeleerdheid geoefend en aanvaardde het predikambt in 1718 op het fort *Isabella*, waar hij werkzaam bleef tot in 1738, toen men hem als leeraar te *'s Hertogenbosch* beriep, en 3 jaren later het professoraat in de Oostersche talen aanbood. Deze betrekking legde hij neder in 1758, na reeds 8 jaren vroeger zijn emeritaat als predikant aanvaard te hebben. Van zijne geleerdheid en ijver getuigen zijne veelvuldige schriften, thans van weinig waarde meer.

— (EMANUEL DE), geb. te *Alkmaar* in 1607, † 1692, had een vader, die als schoolmeester in de reken- en meetkunst bijzonder ervaren was en hem in deze wetenschappen met een gewenscht gevolg onderwees; maar de zoon, meer geneigdheid gevoelende voor de schilderkunst, begaf zich naar *Delft* bij den stillevens-schilder E. van Aelst Wz. Eerst viel zijne keus op het portret- en historie-schilderen, later op de doorzigt- en bouwkunde. Toen hij op eigen wieken kon drijven, vestigde hij zich te *Amsterdam*, waar hij ruime gelegenheid vond tot het afbeelden van kerken en andere prachtige gebouwen, in welker natuurlijke voorstelling hij uitmuntte en door geen zijner tijdgenooten overtroffen werd. Zijne stukken zijn naauwkeurig van teekening, de voorwerpen door de invallende zonnestralen aangenaam verlicht, alles het kenmerk dragende van eene meesterlijke hand. Zij werden dan ook in zijn' tijd op hoogen prijs geschat. Jammer dat zijn gedrag niet met de kunst denzelfden gang ging. Hij bezat een grillig karakter, was vol verwaandheid, laster- en twistzucht, welke ondeugden hem zoo zeer zijn leven vergalden, dat hij op zijn ouden dag, tot behoeftigheid en in schulden vervallen, de handen aan zich zelven sloeg. Op 't Amst. Museum ziet men 2 zijner schilderijen.

WITTE (BOUDEWIJN DE), geb. te *Goes*, waar zijn vader Jac. de W. baljuw was in de laatste helft der 16de eeuw. Hij bekleedde verschillende ambten in *Zeeland;* was in 1625 secretaris der Staten en 5 jaren later, als opvolger van J. Boreel, raadpensionaris van *Zeeland*. Eerlijk en vlijtig nam hij zijn' post waar, ook als vertegenwoordiger van den eersten edele, toen de lastbrief van Manmaker als vervallen beschouwd werd. Op zijn verzoek is hij in 1641 van zijne betrekk. ontslagen, met behoud van tractement en vrijlating om de vergadering bij te

wonen. Hij stierf ongehuwd, en wordt door Hooft, in een zijner brieven, een bekwaam persoon genoemd, maar genegen tot het maken van goede sier.

WITTE VAN HAEMSTEDE, zie op HAEMSTEDE, deel I, bl. 660.

WITTE (THEODORICUS DE) of WITTIUS, geb. waarschijnlijk te *Utrecht* in de 16de eeuw, † 17 Octob. 1630, volbragt zijne wijsgeerige en godgeleerde studiën te *Leuven*, werd bevorderd tot licentiaat en priester, was in 1603 in die betrekking werkzaam te *Dordrecht*, daarna te *Utrecht* en als provicarius te *Middelburg*. Hij schreef een *Officium sanctorum provinciae Ultrajectinae* en moet ook eenige Nederd. werkjes hebben uitgegeven onder den naam van *Christophorus Faber Lovaniensis;* waarvan wij echter de titels nergens vinden opgegeven.

— (JACOB EDUARD DE), geb. te *Amsterdam* in 1763, was vaandrig in Nederl. dienst ten jare 1782, toen hij met P. van Brakel, boomkweeker te *Boskoop*, een' aanslag smeedde om het eiland *Schouwen* den Engelschen in handen te spelen. Terwijl van Brakel het verraad verklapte, liep de Witte groot gevaar zijn hoofd te verliezen, doch een gekibbel tusschen de Staten en den stadhouder, of eene burgerlijke dan wel militaire regtbank den landverrader moest veroordeelen, gaf aanleiding dat hij den 21 Mei 1784 tot eene gevangenis van 6 jaren en tot eene eeuwige ballingschap uit *Holland*, *Zeeland*, *Friesland* en *Utrecht* verwezen werd. Intusschen hield hij zich op de *Gevangen-poort* te *'s Hage* onledig met het schrijveu van eenige werkjes in proza en dichtmaat, meest van sentimenteelen inhoud en waarin de bladzijden bijna met zoo vele dwarsstreepjes als woorden gevuld zijn. Zij toonen dat hij weinig geest, weinig smaak en gezond oordeel, en volstrekt geene taalkennis bezat. Geestig wordt de nietigheid van dezen poëtaster aan de kaak gesteld door Helmers in de *Voorrede* van zijn' *Socrates*. Een' geruimen tijd (sinds 1793) had hij niets van zich laten hooren, toen hij wederom (in 1828) als de schrijver van *Tafereelen voor denkenden* optrad, onder den naam van Witte van Haemstede. Zijn sterfjaar is ons niet gebleken.

WITTEL (CASPAR VAN), geb. te *Utrecht* in 1647, † 1736, genoot het onderwijs in de teeken-, schilder- en bouwkunst van M. Withoos. Ofschoon zijne miniatuurstukjes zeer gewild waren hier te lande, besloot hij evenwel *Italië* te zien. Te *Rome* vervolgde hij zijne studie, vervaardigde aldaar en in andere steden schilderijen van gebouwen, perspectief-voorstellingen en landschappen, door vorsten en aanzienlijke personen op prijs

gesteld. Op uitnoodiging van den onderkoning van *Napels*, Lodewijk de la Cerda, hertog van Medina-Cœli, vestigde hij zich aldaar en genoot weldra zoo zeer diens gunst, dat de vorst een zijner zonen als petekind aannam en ten doop hield. De omwenteling, die kort daarop uitbrak, noodzaakte hem naar *Rome* terug te keeren, waar hij zich onledig hield met het schilderen van zeehavens in de manier van Canaletti, en met roem ten grave daalde. — Zijn zoon LODEWIJK, die zich altoos in *Italië* bleef ophouden, maakte, onder den naam van *Vitelli*, als bouwmeester zich wijdberoemd.

WITTEWRONGEL (PETRUS), geb. te *Middelburg* in 1609, † 7 Dec. 1662, werd in 1632 predikant te *Renesse*, vervolgens te *Schoonhoven*, *Zierikzee* en in 1638 te *Amsterdam*. Twee malen was hij voorzitter der N. Holl. synode, en het nieuw gebouwde *Diaken-weeshuis* te *Amst.* werd door hem ingewijd in 1657, met eene gepaste redevoering. Hij heeft zich verdienstelijk gemaakt door een werk, geschikt ter bevordering van een Christelijk leven, getiteld: *Christelicke huijshoudinghe*, *Amst.* 1655. Hij vaart daarin, even als in zijne leerredenen, hevig uit tegen schouwburg en tooneelspelen, die hij scholen der ijdelheid noemt, overblijfsels van het heidendom, aanleidingen tot zonde, goddeloosheid, onreinheid, ligtvaardigheid en tijdverspilling. Vondel's hekelzuchtige geest, die niets van de predikanten door de vingers zag, wreekte zich ongenadig in zijne *Uitvaert van Orfeus* en *Speelstrijt van Apollo en Pan*, waarbij hij bepaaldelijk Wittewrongel op 't oog had, als hij spreekt van een

„Trompetter van de Zeeuwen,
„Die tergt een nest vol spreeuwen."

Of van:

„Een zeeslang wit van tong
„Een zeeslang wit van tong zig wrong."

———

„Nu vrees geen haet en nijt, noch strijt.
„Wat kan een dier ons schaden
„Dat gaapt maer niet en bijt."

Toen de 2de druk van Wittewrongel's werk in 't licht verscheen in 1661 onder den titel: *Oeconomia Christiana*; *ofte Christ. huijshoudinghe*, enz., waarin hij weder hevig smaadde op de tooneelpoëzij in 't algemeen, en vooral op de gewijde van Vondel, noemde hij diens *Lucifer* een aanstootelijk treurspel, en den dichter Tertullus, wegens zijn aanhoudend verdedigen van het tooneel. Men begrijpt ligtelijk, dat Vondel niet zweeg. Dat zelfde jaar verscheen nog zijn *Tooneelschilt of pleitrede voor het tooneelrecht*; hierin noemt hij de predikanten „muggezifters, ka-

meelverslinders, splinterkijkers, oordeellooze gezellen, kerkuilen, bedilallen, die lasterden hetgeen zij niet verstonden, wier hoofd te stomp en onbeslepen was, om schuim van goud, onkruid van tarwe te onderscheiden." Desniettemin verdient dat werk van Wittewrongel den smaad niet, dien Vondel er op wierp. Het wordt in de *Gesch. der Nederl. Herv. Kerk* van Ypey en Dermout, III, 23 enz. voortreffelijk genoemd „1) omdat de zoo helder denkende man zich gewacht heeft voor mystieke begrippen, voor scholastieke uitdrukkingen, terwijl hij op eene duidelijke wijze den eigen aard der ware godzaligheid ontwikkelt. 2) Omdat hij zijne stof geschept heeft uit geene andere bron, dan de goddelijke openbaring. Gelijk Coccejus de hervormer was van de beschouwelijke godgeleerdheid, door die geheel bijbelsch te doen worden; zoo mag Writtewrongel gezegd worden de practische theologie hervormd te hebben naar den regel van Gods zuiver woord."

WITTICHIUS (CHRISTOPHORUS), geb. te *Brieg* in *Neder-Silesië*, den 7 Oct. 1625, † 19 Mei 1687, ontving van zijn' vader, die superintendent was van al de Hervormde kerken des hertogdoms, eene godsdienstige opvoeding. Nadat hij de lagere scholen had afgeloopen, bezocht hij de hoogere te *Bremen* in 1642, met het plan zich in de regtsgeleerdheid te oefenen. Doch meer smaak krijgende in die wetenschappen welke in betrekking staan tot de godgeleerdheid, legde hij zich toe op de wiskunde en wijsbegeerte, waarin hij de rigting volgde van zijn' tijdgenoot Cartesius. Na 4 jaren toevens begaf hij zich naar *Groningen*, toenmaals door vermaarde mannen bezet, van wier lessen hij de vruchten genoot gedurende 2 jaren; waarna hij zich ook eenigen tijd te *Leijden* ophield, om weldra naar *Gron.* terug te keeren. In 1651 werd hij tot hoogl. in de wiskunde te *Herborn* beroepen, waar men hem tevens toeliet, afzonderlijk onderwijs in de godgeleerde wetenschappen te geven. Kort daarop benoemd tot hoogl. in de theologie en predikant bij de Herv. gemeente te *Duisburg*, vertoefde hij daar ook niet lang, maar gaf gehoor aan eene roepstem naar *Nijmegen* in 1655, om aan de pas opgerigte doorluchtige school het professoraat in de theologie te bekleeden, en voorloopig het onderwijs in de Hebr. taal op zich te nemen. Gedurende de 16 jaren, welke hij daar doorbragt, had hij wel met vele onaangenaamheden te worstelen, wegens zijne Cartesiaansche gevoelens en verdenking van Spinozisme, maar was hij toch met vrucht werkzaam. Een' uitgebreider werkkring opende hem in 1671 de Leijdsche hoogeschool. Ook hier mogt hij veel lof inoog-

sten, maar ook onaangenaamheden ondervinden door de hevigheid der tegenstanders van Descartes en zijne leer. Door gematigdheid en bescheidenheid wist hij ze echter aanmerkelijk te verzachten, en nuttig werkzaam te blijven tot aan zijn' dood. De voornaamste zijner werken zijn: *Disputationes XVI de regula credendi, contra Valerianum magnum. Neom.* 1656. — *Disputationes VI de fundamento verae religionis. Ib.* 1663. — *Causa spiritus sancti. L. B.* 1678. — *Consensus veritatis in scriptura divina et revelata cum veritate philosophiae, a Cartesio detectae. Ib.* 1682. — *Exercitationes theologicae et oratio de oraculorum divinorum veritate et Gentilium falsitate. Ib.* 1682. — *Investigatio epist. Pauli ad Rom. Ib.* 1685. — *Annotationes in Cartesii meditationes, curante S. van Til. Dordr.* 1688. — *Theologia pacifica. L. B.* 1671. *Cum appendice* 1683 *et defensa. Amst.* 1689. — Nog verscheen na zijn dood: *Investigatio epist Pauli ad Hebr. Accedunt positiones sive aphorismi universam theologiam adumbrantes. L. B.* 1691.

WITTICHIUS (JACOBUS), geb. te *Aken* 11 Jan. 1677, † 18 Oct. 1739, heeft zijne academische studiën voortgezet te *Leijden*, waar hij in 1711 onder T. A. van den Honert eene verhandeling verdedigde *De natura Dei;* welke later, toen hij te *Groningen* in aanmerking kwam als hoogl. in de wijsbegeerte, aanleiding gaf tot hevige twistingen tusschen A. Driessen, van den Honert en Wittichius, wijl de eerstgenoemde hem van Spinozisme beschuldigde. Wat hierop betrekking heeft, is uitvoerig medegedeeld in de *Gesch. der Nederl. Herv. kerk* van Ypey en Dermout, III, 249—253. Intusschen was Wittichius als hoogl. in de wijsbegeerte werkzaam tot in 1718, toen curatoren der Leijdsche academie geene zwarigheid maakten, hem een' leerstoel in dezelfde betrekking aan te bieden. Na het aanvaarden van dien post met eene rede: *De certitudine et evidentia in quibus illa philosophiae partibus inveniatur*, hield het geschilvoeren op, ofschoon het nog eenigen tijd aan geene schotschriften ontbrak, die er betrekking op hadden. In 1725 werd hem het onderwijs in de zedekunde opgedragen; 2 jaren later bij het nederleggen van 't rectoraat, sprak hij: *De affectibus animi*, en nog eens in 1735 bij dezelfde gelegenheid: *De iniquitate et inutilitate tormentorum in quaestionibus reorum.* Aangesteld tot hoogl. in de wis- en sterrekunde (1734) hield hij eene redevoering: *De infinito prout in eo Geometrae versantur.* De broeder van den voorgemelden Chr. Wittichius, waarvan Kok gewaagt in zijn *Vaderl. Woordenb. XXXIII* als advocaat te *Aken*, is waarschijnlijk de vader van Jacobus W. geweest en de uitgever van zijns broe-

ders verhand. in 1690, getiteld: *Antispinoza et comment. de Deo et ejus attributis*, ook in 't Nederd. vertaald.

WITTIGS (PIETER), geb. te *Rotterdam* 19 Nov. 1772, † 1823, verloor als kind zijne ouders en werd opgenomen en opgevoed in het Gereformeerd Burgerweeshuis zijner geb.-plaats. Toen hij het verliet, oefende hij het bedrijf uit van kamerbehanger. In deze betrekking ijverig, de belangen van zijn huisgezin voorbeeldig betrachtende, vond hij toch gelegenheid andere wetenschappen en kunsten te beoefenen. Meer dan 20 jaren was hij een werkzaam lid der Rotterd. Maatschappij: *Verscheidenheid en overeenstemming*, waarin hij dikwijls proeven gaf van zijn dichterlijk talent, en men zijne nagedachtenis vereerde door eene *Lijkrede*, gehouden door den heer G. de Meijer, daarna in 't licht gegeven met eenige zijner dichtstukjes. Zijne Muse neemt wel geene hooge vlugt, maar weet toch de aandacht te boeijen door bevalligheid en gemakkelijkheid van voorstelling.

WOENSEL (PIETER VAN) werd gedoopt in de Remonstrantsche kerk te *Haarlem* 10 Jan. 1747 en † 1808. Zijn vader, die aldaar geneesheer was, zorgde voor eene beschaafde opvoeding en liet hem niet alleen in de oude, maar ook in de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen onderrigten. Hij bezocht de Leijdsche hoogeschool om zich in de geneeskunde te oefenen. Na den doctoralen graad verkregen te hebben, vertrok hij naar *Petersburg* als doctor bij het kadetten-corps aldaar, waarin hij reeds voor zijne promotie was opgenomen. Hij reisde derwaarts in 1771 met den admiraal van Kinsbergen, die hem bijzonder begunstigde. Van zijn wedervaren in *Rusland* ontbreken ons de berigten. Een togt, door hem gedaan in *Turkije*, *Natolie*, *de Krim en Rusland*, van 1784 tot 1789, heeft hij beschreven in *Aanteek. op eene reize door Turkije* enz. in 2 dln. *Amst.* 1790 en 1793. In 1792 vinden wij hem terug te *Amsterdam*, waar hij bij wijze van almanak de *Lantaarn* uitgaf, die hij vervolgde tot in 1801, met carikatuurplaten. De 4 eerste jaargangen onder den verdichten naam van Amurath-Effendi, Hekim Bachi, zijn in een lossen satirieken stijl, en laat zich dikwijls over staatkundige zaken uit op eene wijze, welke den Franschgezinden niet aangenaam in de ooren moest klinken. Men dwong hem met zijn' naam voor den dag te komen, en dat deed hij in zijn *Bijlichter* voor 1800; waarin hij tevens zijne waardigheden bekend maakte, zich noemende „Hofraat, voorheen doctor bij 's lands hospitaal, bij het adelijk land-kadetten-corps te *St. Petersburg;* eerste doctor der marine van

de *Zwarte Zee*, in dienst der keizerin van *Rusland;* thans (1800) doctor der marine te *Amsterdam*." Als zoodanig was hij ook werkzaam ter verbetering van het quarantaine-wezen. Ook de laatste *Lantaarn* van 1801 voert zijn' naam. In 1804 zond hij te *Haarl.* in 't licht een werk, getiteld: *Rusland*, opgedragen aan van Kinsbergen, wien hij zijne erkentenis betuigt, wegens de achting en vriendschap hem gedurende 40 jaren bewezen. Niet slechts met dezen, maar ook met P. Nieuwland stond hij in vriendschappelijke betrekking. Behalve de genoemde schriften heeft hij in jeugdigen leeftijd (1772) uitgegeven eene verhandeling over: *De konst van waarnemen*, bij de Holl. Maatsch. van wetenschappen te *Haarlem* door hem ingezonden, maar niet bekroond. Die van W. de Vos droeg den eereprijs weg. Men kan hem vernuft en geestigheid niet ontzeggen, ook geen menschen- en wereldkennis, maar een beschaafde, fijne, welvoegelijke toon was hem niet eigen.

WOENSEL (PETRONELLA VAN), geb. te *'s Hage* 11 Mei 1785, † 12 Dec. 1839, toonde zoo veel aanleg voor de teeken- en schilderkunst, dat zij zich daarin liet onderwijzen door den verdienstelijken bloemschilder J. van Os. Ofschoon van een zwak ligchaamsgestel, heeft zij onderscheidene fraaije teekeningen en schilderstukjes vervaardigd van bloemen, vruchten, insekten, en bloeijende takjes van appel- en oranjeboomen, waarmede sommige tentoonstellingen prijkten, als ook het kunstkabinet van Jer. de Vries en andere verzamelingen. Hare fraaije ordonnanties getuigden bijzonder van haar ongemeen talent.

WOERTMAN (DIRK), geb. te *Utrecht* in 1719, † 1769, was aldaar in 1744 raad der vroedschap en gecommitteerde ter Staten-Generaal. In deze beide betrekkingen toonde hij vele ervarenheid en schranderheid. Na den dood van D. van Lochorst, heer van *Ter Meer*, behield hij het meeste gezag in de staatsvergadering tot 1765, toen men hem aanstelde tot secretaris der financiën van *'t Sticht* van *Utrecht*, en 2 jaren later tot adjunct-secretaris van staat. Hij stierf ongehuwd.

WOESTHOVEN (MARIA PETRONELLA), geb. te *Amsterdam* in 1764, † 26 Jan. 1830, heeft zich als eene niet onbevallige dichteres bekend gemaakt, o. a. in de *Kleine Dichterlijke Handschriften*. Zij behaalde in 1787 bij 't Amsterd. dicht- en letteroefenend genootschap den gouden eerepenning met een gedicht: *De lof der vaderl. Zeevaart* enz. Een jaar later werd haar prijsvers: *De mensch geschikt voor de eeuwigheid*, bij 't genootschap: *Kunstliefde spaart geen vlijt*, met zilver bekroond. Hoezeer deze stukken den toenmaligen genootschappelijken geest

ademen, toont zij toch soms zich daar boven te verheffen. — Zij was echtelijk verbonden met den heer Elter. — Hare zuster WOESTHOVEN (CATHARINA REBECCA), die in 1784 met W. Bilderdijk huwde, — welk huwelijk later ontbonden is — tokkelde ook de Nederd. lier, op dezelfde wijze; maar ons is van haar dichterlijk talent slechts ééne proeve bekend, namelijk eene Ode, getiteld: *Lazarus opwekking*, welke te *Amsterdam* verscheen in 1785, waarin zeer treffende regels voorkomen.

WOLF (JACOB DE), geb. te *Groningen* in de eerste helft der 17de eeuw, † in 1685, was een verdienstelijk schilder, inzonderheid van stukken uit de oude geschiedenis en fabelleer, op sommige van welke zijn kunst- en stadgenoot L. Smids sierlijke bijschriften maakte. Ongelukkig bezat hij een somber en wrevelig gemoed, en wist zijne kunstwerken niet door een' vleijenden en vriendelijken toon aan te bevelen, zoo als zijn vriend en kunstbroeder J. Starrenburg, die in penseelbehandeling ver voor hem moest onderdoen, maar door zijne gladde tong en vrijmoedigheid zijne stukken aan den man bragt. Zag de Wolf nu, dat andere meesters boven hem geacht werden, dat men zijne kunst miskende, zoo had zulks op zijn humeur zulk een' nadeeligen invloed, dat hij de handen aan zich zelf sloeg en even als Saul in zijn zwaard viel. Van waar Kok in zijn *Vaderl. Woordenb.* in voce weet, dat de Wolf ook de dichtkunde beoefende, daar hij zijn art. uit Houbraken ontleend heeft, en deze daarvan geene melding maakt, is ons een raadsel.

WOLFERDUS (MICHAËL) of WOLFERS, geb. te *Bremen* 18 Oct. 1627, † 11 Jan. 1664, begon zijne taalkundige oefeningen op het gymnasium aldaar; vertrok in 1647 naar *Groningen*, waar hij zich op de Oostersche en Westersche talen, op de wijsbegeerte en godgeleerdheid toelegde. Na tot doctor philosophiae bevorderd te zijn, promoveerde hij vervolgens in de theologie met eene diss. *Exhibens dilucide expositam, solide evictam, a Socianorum calumniis vindicatam, meritorum Christi ad salutem electorum necessitatem.* In 1650 nam hij het rectoraat waar aan 't Franeker gymnasium; 5 jaren later werd hem het professoraat in de godgeleerdheid te *Harderwijk* aangeboden, welken post hij aanvaardde met eene redevoering, later uitgegeven onder den titel: *Ignis sacer altaris.* Behalve eenige onaangenaamheden, ontstaan door eene verhandeling, onder zijn ambtgenoot van Thiel verdedigd, waarin zijn Groninger leermeester Maresius van onregtzinnigheid beticht werd, genoot hij algemeene achting en liefde. De curatoren stelden alles in 't werk hem aan de Geldersche academie te verbinden, door

hem vrije huisvesting en den titel te geven van eersten hoogleeraar in zijn vak, terwijl men hem in 1663 bijzonder beloonde voor het tijdelijk onderwijs in de Hebr. taal en in de metaphysica. Doch niet lang mogt zij zich in dat licht verheugen, daar hij in de vaag zijns levens werd weggerukt. Hij was een tegenstander der Cartesische leer, die toen hier en daar opgang begon te maken. Geene schriften zijn ons van hem bekend, behalve de genoemde *orationes* en een boek, getiteld: *Assertiones theol. de re trapezytica Hard.* 1660

WOLFF (HENDRIK DE), VAN WESTERRODE, heer van *Potegem* en *Eertbrugge*, schildknaap, raad en burgemeester te *Kampen*, leefde in 't midden der 16de eeuw, te midden van den strijd tegen het Spaansche geweld en de opdaging van 't licht der Hervorming. Hij had veel invloed in *Overijssel* door zijne wijsheid en vaderlandsliefde, waarvan onderscheidene bewijzen door Revius zijn geboekt in zijn belangrijk werk: *Daventria illustrata passim*, die echter zijn' naam verkeerd opgeeft als Henricus Dije Wolphius. In verschillende commissiën was hij met Arend tho Boecop werkzaam, met wien hij verscheidene malen naar den graaf van Aremberg gezonden werd, om de belangen zijner stad en provincie te handhaven. Zoo wist hij o. a. den boekdrukker te *Kampen* P. Werner, die een boekje had uitgegeven: *De fraudibus ecclesiasticorum*, *sive de tribus Papis*, aan de hem dreigende vervolging te ontrukken, in 1566. Toen de hertog van Alba 2 jaren later *Kampen* bezocht, verwelkomde de Wolff hem aan de overzijde der IJsselburg met eene korte aanspraak, die door d'Assonville ('s hertogs secretaris) vertolkt werd. Hij handelde vervolgens met den hoofdinquisiteur Quarraeus in 1569, waardoor hij de Hervormingsgezinden vooreerst van vervolging vrijwaarde, vooral die van *Kampen*. Bij de verovering dier stad in 1572 door graaf Willem van den Berg, trad hij met dezen in onderhandeling, om de stad van zware bezetting te verschoonen. Verder gaan onze berigten van hem niet. Hij stierf in 1589. Zijn vader Joh. de Wolff werd door bisschop Fred. van Baden verlijd met de heerlijkheid van *Westerrode*, waarom hij en zijne nakomelingen dezen titel bij hun' naam voegden. Zijne moeder was Henrica van Stengelen. Zijne vrouw Françoise Jansen, gezegd Mastaing, bragt hem de heerlijkheid *Potegem* en *Eertbrugge* ten huwelijk, waarmede hij echter eerst in 1580 verlijd werd.

— (ADRIANUS) was in 1730 proponent, toen hij in *de Beemster* als predikant bevestigd werd; in 1762 huwde hij met de meer bekende vernuftige Elizabeth Bekker. Behalve met zijn

herderlijk werk hield hij zich onledig met het opstellen o. a. der volgende schriften: *Dank- en boet-predikatien over Jer. XVIII: 6—10 en historisch berigt aangaande het bedijken van de Beemster. Amst.* 1758. Het laatste gedeelte belangrijker dan het eerste. — *Onderwijs in de goddelijke waarheden.* Welk vraagboekje eenigen tijd in *de Beemster* gebruikt is. — *Verklaring over den brief van Philemon. Alkm.* 1756. — *Uittreksels uit de schriften van J. W. Lusing betrekkelijk de Psalmen en muzijkale dichtkunde. Gron.* 1758. — *De Christen Godsd. alleen uit Jezus getuigenissen en bevelen aangewezen en opgedragen aan de Christelijke vrede en vrijheid. Purm.* 1771. Dit werk getuigt van zijnen vrijzinnigen en verdraagzamen geest, zoo als ook de *Redevoering over de vrijheid van godsd in W. Friesland*, *Kennemerland en Waterland. Amst.* 1772. — *De bedijking van de Beemster in dichtmaat. Met Aant. Voorafgegaan door eene verhand. over den Jambus*, *Trochaeus*, *Spondaeus en Dactylus. Hoorn* 1763; waarschijnlijk reeds ter pers vóór zijn huwelijk, want ware er het critisch oog zijner echtgenoote, die gemeenzamer was met de zanggodinnen dan hij, overgegaan, het werk zou er welligt anders uitgezien hebben. Het ontleent zijne waarde aan de curiositeit, en is daarom waarschijnlijk in 1773 herdrukt. Hij † 29 April 1777.

WOLFF (BENJAMIN), een Israëliet, geb. te *Dessau* 25 Aug. 1758, † 17 Oct. 1825, bezocht de Lat. scholen, daar zijne ouders hem voor de geneeskunde bestemden; maar wijl hij meer naar de teeken- en schilderkunst overhelde, gaf men daaraan gehoor. Te *Berlijn* nam de als wijsgeer zoo beroemde Mozes Mendelssohn hem in zijne bescherming, en gaf hem gelegenheid, bij zijn' vriend den hofschilder Frisch, zich in het teekenen en schilderen te oefenen. Voor een' korten tijd naar zijne geb.-plaats teruggekeerd, om iets voor den vorst te schilderen, begaf hij zich naar *Dresden*, om den aldaar verzamelden kunstschat te bestuderen, waarmede hij een jaar doorbragt; gelijk ook te *Weenen;* terwijl hij intusschen onderscheidene portretten in olieverw en miniatuur vervaardigde. De Italiaansche kunstschool lokte hem naar *Rome* en gedurende de 6 jaren, welke hij daar vertoefde, maakte hij zich de meesterstukken der oudheid zoo vlijtig ten nutte, dat zijn roem dagelijks klom. Hij verliet *Rome* wijl de lucht nadeelig op zijne gezondheid werkte; vertrok naar *Livorno* en weldra naar *Amsterdam.* Hier kreeg hij volop werk met portretten en familiestukken, en het keurig afteekenen van sommige meesterstukken, o. a. van den zoo beroemden *Schuttersmaaltijd* van B. van der Helst. Het jaar 1803 lokte hem naar 't vermaarde Parijsche Museum, waar hij in

kennis kwam met onzen ambassadeur R. J. Schimmelpenninck, die hem eene copij in olieverw liet vervaardigen van de beroemde schilderij van Dou *De waterzuchtige vrouw*, van dezelfde grootte als het oorspronkelijke en bedriegelijk nagebootst. Voor dien zelfden heer schilderde hij later te *Amsterdam* een fraai familiestuk met verscheidene portretten. Na nog eens *Parijs* bezocht te hebben om eenige voorname personen te portretteren en beroemde schilderijen te copieëren, bleef hij als opzigter van 't kon. Museum te *Amst.* werkzaam tot aan zijn' dood. Onder zijne vele schilder- en teekenwerken telt men ook het portret van prins Willem I naar Mierevelt en van den admiraal de Ruiter naar F. Bol. Van zijne kloeke historieëele stukken, uit de geschiedenis van Sophonisba, worden er eenige om de buitengewone grootte opgerold bewaard.

WOLTERBEEK (JAN DAVID). Van dezen gemoedelijken dichter is ons weinig anders bekend, als dat hij te *Zutphen* in 1785 en 86 twee boekdeeltjes liet drukken met *Stichtelijke gedichten en gezangen*, die, volgens het gevoelen van W. Geijsbeek, veel opwekkelijks en troostelijks bevatten. Zijne stukjes zijn eenvoudig en hartelijk, en op een toon gestemd, die voor deze soort van gedichten voegzaamst is. In de voorrede van 't 1ste deeltje geeft hij te kennen, dat hij vroeger het edele dichtvermogen wel eens misbruikt heeft om vuile tochten gaande te maken, maar later onder Gods zegen, tot betere gedachten is gekomen.

WOLTERS (HERMANUS), geb. te *Zwolle* 9 Jan. 1682, leefde nog in 1741. Zijn eerste leermeester in de teeken- en schilderkunst was R. Koets, die een discipel van den beroemden G. Terburg geweest was. Later begaf hij zich naar *Amsterdam*, om zich bij T. van Pee verder in de kunst te oefenen. Gedurende 3 jaren vond hij hier overvloedige gelegenheid, de beminnelijke dochter zijns meesters Henriette (zie dat art. dl. II, bl. 516) en hare talenten te leeren kennen. In 1719 trad hij met haar in den echt en hield gedurende de 7 jaren, welke haar vader in *Engeland* vertoefde, den schilderwinkel gaande, ook na diens dood. Hij hielp inzonderheid zijne kunstrijke vrouw in het schilderen der kleederen en ander bijwerk in hare miniaturen; terwijl hij zelf ook portretten vervaardigde in olieverw en vele graauwe en gekleurde beelden. Van Gool roemt zijne beleefde dienstvaardigheid.

WOLZOGEN (LUDOVICUS) werd geb. te *Amersfoort* in 1632 en † 13 Nov. 1690. Zijn vader Joh. Ludovicus, vrijheer van *Nieuhausen*, een wetenschappelijk man, had om zijn Protestan-

tisme *Oostenrijk* verlaten en de wijk genomen naar 't vrije *Nederland.* Hij zond zijn' zoon, voor de predikdienst bestemd, naar de Utrechtsche hoogeschool, waar hij naarstig de theologie beoefende met de daaraan verwante wetenschappen. Tot proponent bevorderd, ondernam hij eene reis naar *Frankrijk* en *Zwitserland*, hield zich den langsten tijd op te *Geneve*, waar hij de beroemdste godgeleerden hoorde. Over *Duitschland* in 't vaderland wedergekeerd, beriep men hem als leeraar bij de Waalsche gemeente te *Groningen*, later te *Middelburg.* Hier vertoefde hij tot in 1664, toen men hem in dezelfde betrekking te *Utrecht* verlangde en verkreeg met den titel van buitengewoon hoogl. in de kerkelijke geschiedenis. Hij ontving voor de lessen, welke hij eenmaal in de week hield, geen jaargeld tot in Dec. 1667, toen hem daarvoor *f* 300 werden toegelegd. Het vorige jaar had hij de predikdienst in 't leger waargenomen. In 1670, toen hij een' leerstoel te *Leijden* van de hand wees, droeg men hem te *Utrecht* het gewoon professoraat op; 't geen hem echter niet weêrhield, nog dat zelfde jaar, de roeping te volgen naar *Amsterdam* als leeraar bij de Waalsche gemeente en als professor in de kerkel. geschiedenis aan 't athenaeum aldaar. Groot was de opgang, dien hij maakte, en de gunst, waarin hij bij de regering stond. Hij heeft verscheidene geleerde schriften nagelaten, waarvan sommige hem vele onaangenaamheden berokkenden, o. a. zijn werk: *De scripturarum interprete contra exercitatorem paradoxum. Traj.* 1668, gerigt tegen het werk van den Spinozistischen geneesheer L. Meijer: *De philosophia scripturarum interprete;* waarin hij echter, naar veler gevoelen, zelf deerlijk van den weg der waarheid was afgedwaald. Meer dan 20 geleerden traden er in 't strijdperk, en het zou kwalijk met hem zijn afgeloopen, indien de Staten van *Utrecht* hem niet de hand boven 't hoofd hadden gehouden. Een zijner hevigste tegenstanders was Labadie, die door hem bestreden werd in de: *Fides orthodoxa sive adversus J. de Labadie censura censurae in libellum de interprete scripturarum. Ib.* 1668, en in zijne *Apologie pour la synode de Naerden*, 1669. Zijn werk: *Orator sacer sive de ratione concionandi*, *Ib.* 1671, wordt door Francius geprezen. Na zijn' dood verschenen nog zijne: *Explication de la prière* etc. 1700, en de uit het Engelsch van Leigh vertaalde: *Dictionnaire de la langue sainte* etc. 1703, volgens Paquot in slecht Fransch, schoon deze zelf geen zuiver Fransch schreef.

WOMMELS (CIJPRIANUS STAPERT VAN), of naar den gelatiniseerden uitgang VOMELIUS, geb. te *Wommels* in *Friesland* in 1515, † 5 Maart 1573, leerde de gronden der Lat. taal

bij den pastoor in de plaats zijner geboorte, en bezocht daarna de scholen van *Gouda*, *Haarlem*, *Sneek* en *Groningen*. Daar het zijn oogmerk was, zich bijzonder op de regtsgeleerdheid toe te leggen, begaf hij zich naar *Wittenberg*, *Erfurt*, *Keulen* en *Leuven*, op welke laatstgemelde plaats hij het langst vertoefde en tot doctor in de regten bevorderd werd. De keurvorst van *Maintz* begunstigde hem met het professoraat in de regtsgeleerdheid, en hij verkreeg later als assessor zitting in de keizerlijke rijkskamer te *Spiers*. Hem gaat de lof na van ervarenheid in vele wetenschappen, in de welsprekendheid en dichtkunde. Van de laatste vindt men blijken in: *Sylvarum libros III. Erph.* 1550, waarvan het 4de boek in 1547 verscheen. — *Ode ad Deum O. M. pro tranquilliando Christiani orbis statu*, 1546. — *Epitaphia celebrium aliquot virorum civitatis Madeburgensis.* — *Epicedium ad Carolum* V *Imp.* Ook schreef hij een werkje van gemengden inhoud, onder den titel: *Miscellaneorum liber unus. Argent.* 1543. Bij Peerlkamp staat hij niet vermeld.

WOORDT (ANTONIJ VAN DER), geb. te *Vlissingen* 3 Nov. 1769, † 1794, ontving van zijne ouders eene beschaafde opvoeding. Zijn vurige geest, vol eerzucht, wilde als zijn stadgenoot de Ruiter, onder de zeehelden schitteren; doch die zucht leed schipbreuk op de weigering zijner zachtaardige moeder. Zijn vader wilde hem aan 't handelskantoor boeijen; maar dat streed zoo zeer met zijn' aanleg tot een bedrijvig leven, dat hij met hem een' anderen weg insloeg. Na zich het Fransch eigen gemaakt te hebben, bezocht hij op zijn 16de jaar de Lat. scholen, en bragt het onder de leiding van den Vlissingschen rector H. van Roijen weldra zoo ver, dat hij met vrucht de academische lessen kon bijwonen. Daar zijne ouders in 1787 te *Amsterd.* gingen wonen, nam het athenaeum aldaar hem onder zijne kweekelingen op en hij genoot er o. a. de onderscheiding van den beroemden Wijttenbach. Op de Leijdsche hoogeschool vertoefde hij slechts 2 jaren, toen hij in 1791 met lof den doctoralen graad in de regten verwierf. Na zijne promotie moest hij zich, naar den onverzettelijken wil zijns vaders, met het koopmansbedrijf onledig houden. Intusschen bleef de beoefening der dichtkunst, waartoe hij reeds vroeg een' gunstigen aanleg getoond had, — zijne meest geliefkoosde uitspanning. En juist lag er eene proeve van zijne oudere en jongere dichtstukjes voor den druk gereed, toen hij aan de gevolgen van een val met zijn paard, in jeugdigen leeftijd overleed. Door zijn' vriend Wenckebach werden ze in 1795 uitgegeven en ten getale van slechts 50 exemplaren onder zijne vrienden rondge-

deeld. W. Geijsbeek gaf er in 1829 een' nadruk van, terwijl er in 1843 te *'s Hage* een verbeterde en vermeerderde druk verscheen, onder den titel: *Gedichten van A. v. d. Woordt, en levensberigt aangaande den dichter van C. J. Wenckebach.* Zijne verzen zijn krachtig en vol treffende denkbeelden, maar rijmloos in de voetmaat der ouden, voor onze aan 't lieve rijm verwende ooren minder aangenaam. De hoogl. A. Simons wijdde eene zijner verhandelingen toe aan de vergelijking van van der Woordt met den Duitschen dichter Seume. Wij twijfelen of zijne voorspelling, in 1788 gedaan, „Liederen zullen mijn naam bewaren!" wel zal bewaarheid worden.

WORST (EWOUD PIETERSZ.), een *Vlissinger*, die zich in onzen worstelstrijd met *Spanje* dapper gedroeg. Hij voerde als kapitein een koopvaardijschip voor den rijken reeder Gillis Hoftman te *Antwerpen.* Toen zijne geb.-stad zich in 1572 van het Spaansche juk had ontslagen, wist hij behendig, en geholpen door de vrijheidsgezinden te *Antwerpen*, met zijn groot en schoon schip, een aanzienlijken voorraad krijgsbehoeften in *Vlissingen* te brengen. De dankbare inwoners bevorderden hem, ofschoon een eenvoudig burgerman, zonder eenige uiterlijke vertooning, tot admiraal over hunne zeemagt. In Junij van 't gemelde jaar kwam de hertog van Medina Celi met eene geduchte vloot naar *Zeeland* oversteken, doch werd door die van *Vlissingen*, onder aanvoering van Worst, dapper te keer gegaan, en vele van 's vijands schepen veroverd, o. a. dat van den gezagvoerder Willem Antonisz. van *Antwerpen*, genaamd de *Gouden leeuw*, van 200 lasten, welk schip aan Worst geschonken werd als admiraalschip. Ofschoon ziekelijk, toonde hij in een der scheepstrijden van 't voorjaar 1573, dat zijn moed niet verzwakt, en hij de eer waardig was het admiraalschip te voeren. Door 10 vijandelijke schepen aangerand, weet hij behendig gebruik te maken van een' misslag des stuurmans op 't vijandelijke admiraalschip en den strijd vol te houden, ofschoon hij aan den grond zat; doch zoodra maakt het wassend water hem niet vlot, of hij ontkomt het hem dreigende gevaar, en nu met de zijnen vereenigd, behaalt hij eene roemvolle overwinning. Kort daarop is hij overleden, maar met zijn' dood is zijn roem niet vergaan.

WOUDE (JAN VAN DEN), zoon van Jacob v. d. W. en Florentia Bugge, werd tot ridder geslagen in 1396, nadat hij onderscheidene proeven van dapperheid gegeven had in den oorlog tegen de Friezen. Veelmalen bekleedde hij de waardigheid van hoogheemraad van *Rijnland.* Hij slaagde er in, om *Warmond* tot eene hooge heerlijkheid en een onversterflijk erfleen

te verheffen; stichtte aldaar in 1410 een klooster voor behoeftige adelijke jonkvrouwen, die leefden volgens den 3den regel der orde van den H. Franciscus; nog 3 jaren later een klooster van reguliere monniken van de Cisterciënser-orde, ter plaatse waar het oude slot van *Teilingen* lag, hem door de hertogen Albert en Willem van Beijeren geschonken. In 1416 werd hij door koop eigenaar der heerlijkheid *Alkemade*. Hij † in 1417, na gehuwd te zijn geweest met Agnes, dochter van Jan van Kruijningen in *Zeeland*, bij welke hij een' zoon en eene dochter verwekte. Dit aanzienlijk geslacht is reeds lang in de mannelijke lijn uitgestorven. — Van

WOUDE (CORNELIS VAN DER) weten wij slechts te berigten, dat hij in 1645 te *Alkmaar* schoolmeester was en in een' onaangenamen hoogdravenden stijl eene *Kronijk van Alkmaar* uitgaf in 't gemelde jaar, loopende van 860 tot 1645, de 2de druk tot 1658, meermalen herdrukt, laatstelijk in 1746. Dit wekt verwondering, wijl die kronijk niets bevat dat men elders niet beter vindt, en het bovendien met zijne taal jammerlijk gesteld is. Volgens den *Navorscher*, VII 136, moet hij ook in 1630 stichtelijke gezangen hebben uitgegeven, onder den zonderlingen titel: *Geestelijke Duivenvlugt*. Hij was lid der rederijkkamer *'t Lauwerier*, komt als zoodanig voor in *Vlissings Redens-Lusthof* met verzen, als waarmede zijne *Kronijk* doorweven is, beneden de kritiek.

WOUTERS (JACOBA), geb. te *'s Hage* in 1753, † in Febr. 1813, werd opgeleid voor het tooneel door den vermaarden Corver. Na 't verlies van haren echtgenoot Lambergen, hertrouwde zij met den tooneelspeler D. Sardet (zie dat Art. deel II, bl. 777). Eerst verbonden aan 't Rotterdamsche tooneelgezelschap, onder directie van Mej. M. de Bruin, trad zij in 1779 voor 't eerst op in de rol van Rafael in Vondel's *Gijsbrecht van Amstel* en in die van Roosje in 't kluchtspel *Kloris en Roosje*. Daarna wekte zij ook de algemeene opmerking in het treurspel, en genoot door haar zedelijk gedrag de achting van allen die haar kenden. Vereenigd met de onvergetelijke Ziesenis, geb. Wattier, verhoogde zij den luister van den Amsterd. schouwburg.

— (ROELOF). Van dezen dichter, verdienstelijk in het genre waaraan hij zijne talenten wijdde, weten wij niets anders mede te deelen, als dat hij in 1807, kort voor zijn dood, te *Amst.* in 't licht zond: *Stichtelijke gedichten en gezangen*, die wel geene hooge vlugt nemen, maar naar den aard dier stukken, een gemoedelijken toon voeren, en tot godsverheerlijking, deugdsbe-

trachting en pligtsvervulling opwekken. Elders moeten er ook eenige dichtstukken van hem voorkomen, die het bovengemelde staven.

WOUWERMAN (PHILIP), geb. te *Haarlem* in 1623, † 19 Mei 1668, had zijn' vader Paulus W., een middelmatig hist.-schilder, tot leermeester. Gelukkig dat hij in handen viel van J. Wijnands, die meer berekend was om het jeugdige talent te ontwikkelen. Naauwelijks kon hij op eigene wieken drijven, of hij nam eene hoogere vlugt. Hij vergenoegde zich niet met het afmalen van woeste duinachtige streken uit *Haarlems* omtrek, maar vulde ze aan met voorwerpen, die er meer leven en beweging in bragten. Het landschap, — uit hoe vele verschillende oogpunten hij het ook afbeeldde, — werd bijwerk en door groepen van paarden, jagtpartijen, gevechten enz. bezield. Het eene stuk geleek nooit op het andere. Rijk was zijne verbeeldingskracht in het stofferen, en het uitdrukken der hartstogten. In zijne tafereelen van strooptogten, waarbij boerendorpen en gehuchten geplunderd werden, zag men den moordzuchtigen moedwil der soldaten, den doodelijken schrik en angst der overrompelde landlieden zoo natuurlijk afgebeeld, dat het den aanschouwer bang om 't harte werd. En zijne paarden! Vernet kan ze niet schooner malen. „Hij heeft," — volgens den schrijver van *Holland's Roem* (I, 113) „inzonderheid de „gave, deze in al hun schoon te vertoonen, vooral om er al het „leven en vuur van uit te drukken, en zien wij ze in de na-„tuur, in hun vaart, of in statigen tred, al die majesteit met „golvende manen ten toon spreiden, welke een karaktertrek van „dit edele dier uitmaakt, dan zijn Wouwerman's tafereelen ons „voor den geest. In zijne reigerjagt spreidt hij zijne geheele „kunst ten toon; maar èn hier èn in zijne overige jagterijen, „vooral in zijne pikeurbanen, zelfs wanneer hij St. Hubert van „het paard laat stappen, om voor het wonderbaar hert te knie-„len, dan rigt zich toch het oog gestadig naar den vorm, en „de leest, en het vuur zijner paarden." Ook vond hij menigmaal behagen in het vervaardigen van kabinetstukjes, een' hooibouw, eene dorpsherberg in de heide, een paardewed of rijbaan. Wat uit zijne handen kwam, was geestig van ordonnantie, — keurig van teekening, kloek en malsch van penseel, harmonieus en natuurlijk van kleur, oordeelkundig van licht en bruin. Zulk een meester, zou men denken, moest wel gereede koopers voor zijne meesterstukken vinden, die zijne kunst mildelijk beloonden. Doch het tegendeel had plaats; de kunst ging bij hem om brood; tot dat de pastoor Cornelis Catsz, die in zijne buurt woonde

en met zijne bekrompene omstandigheden bekend was geworden, zich zijner aantrok en hem eene som van *f* 600 ter leen gaf. Nu kon hij blijmoediger werken en behoefde den kunstkoopers niet naar de oogen te zien. Van dien tijd af lachte het geluk hem toe. Zijne stukken werden gezocht ook door vorsten en aanzienlijken. Uit dankbaarheid schilderde hij voor den pastoor den reeds gemelden St. Hubert. Ofschoon hij geen hoogen ouderdom bereikte, staat men verwonderd over het groot aantal zijner penseelgewrochten. In het Haagsche en in 't Amsterd. Museum vindt men in elk 9 stuks zijner schilderijen en één in het Museum van der Hoop. Komen er te koop, ze worden tegen goud opgewogen, en bijzonder door Engelschen gewild. — Zijn broeder

WOUWERMAN (PIETER) bezat wel onvermoeide naarstigheid en vaardigheid in de schilderkunst, maar miste het genie van Philip. Zonder wangunst volgde hij dezen van verre, en had deze hem niet overschaduwd, hij zou welligt meer geschitterd hebben. Kunstkenners schrijven verdiensten toe aan zijne afbeeldingen van stalletjes, pleisterplaatsen, bijzonder aan zijne valkenjagten te paard, met mannelijke en vrouwelijke beeldjes; uitvoerig en net geschilderd, maar niet krachtig, los en teekenachtig getoetst. Zijne levensgevallen staan ons niet vermeld, evenmin als van zijn jongsten broeder:

— (JAN), in 1666 reeds overleden, wiens keus viel op het landschapschilderen. Houbraken beschrijft en roemt een zijner stukken, door hem aanschouwd en geeft daardoor te kennen, dat hij het in de kunst tot eene aanmerkelijke hoogte zou gebragt hebben, indien de dood hem niet zoo vroeg overvallen ware.

WTTEWAAL (GERARD), geb. te *Utrecht* 26 April 1776, † Julij 1838, sproot uit een oud aanzienlijk geslacht. Wijl zijn vader een belangrijken post in *O. Indië* bekleed had, werd de lust om zee te varen in hem gaande; doch uit liefde voor zijne moeder liet hij dit plan varen. Na op de Lat. scholen in zijne geb.-stad goede vorderingen gemaakt te hebben, werd hij in 1793 als student ingeteekend te *Utrecht*, werkte vlijtig in de oude letteren, bijzonder in 't Grieksch, voort; woonde ook de natuurkundige lessen van Rossijn en de wijsgeerige van Hennert bij, en maakte daarop van de regtsstudie zijne hoofdtaak, waarin de landing der Engelschen in 1799, door het uittrekken van vele studenten met de gewapende burgerij, eene schorsing van eenige maanden veroorzaakte. Hij promoveerde tot doctor juris d. 28 Nov. 1801. In 't vorige jaar was hij

benoemd tot hoogheemraad van den *Lekdijk bovendams.* Zijn leermeester de Rhoer kon hem niet bewegen om in 1803 het professoraat in de regten te *Deventer* op zich te nemen. Zwaarder viel het hem, de aanbieding tot het ambt van fiscaal op de vloot van de hand te wijzen. Ook hier zegevierde zijne liefde voor zijne moeder over zijne neiging voor de zeevaart. Tot schepen der stad *Utrecht* aangesteld, bragt hij zijne regtsgeleerde kennis in praktijk door gemoedelijke pligtsvervulling. Onder het Fransche bewind wilde hij geene de minste betrekking aanvaarden, en waagde het zelfs in eene vergadering der Maatsch. tot Nut van 't Alg. eene verhand. uit te spreken: *Over het vertwijfelend vooruitzigt in de toekomst.* — Ontslagen van zijn' post als schepen, vestigde hij zijne woonplaats buiten, werd landbouwer, en legde met zijn broeder op zijns vaders landgoed *Wickenburch* een' tuin aan, tot kweeking eener volledige inlandsche Flora, en vertaalde in 1809 Wildenow's *Handleiding tot de kennis der planten.* Door de Commissie van landbouw in Dec. 1813 aan 't hoofd gesteld van 't bestuur, om buitengewone maatregelen te nemen ter stuiting van de runderpest, in de prov. *Utrecht* uitgebroken, was hij hierin met zoo groote opoffering en inspanning werkzaam, dat hem zijne pogingen gelukten. De hulde, welke J. Scheltema hem daarvoor toebragt, is in diens *Geschied- en letterk. mengelwerk*, *III* (2) bl. 2 enz., voor de nakomelingschap bewaard. Zijne gezondheid was er zoo zeer door gekrenkt, dat hij voor zijn heemraadschap moest bedanken. Toen de regering in 1814 er op bedacht was, om den adelstand uit aanzienlijke geslachten aan te vullen, deed men ook ten dien einde aanzoek bij Wttewaal, maar hij gaf te kennen: „Ik begeer geene voorregten boven mijne medeburgers!" — In 1822 aanvaardde hij het hoogleeraarsambt in de landhuishoudkunde te *Leijden* met eene rede: *Over de landhuishoudkunde, uithoofde van hare belangrijkheid, de bescherming van 's rijks regering waardig*, terwijl hij in 1828 bij de nederlegging van 't rectoraat sprak: *De agricultura salutis publicae verò fundamento.* Om het onderwijs in de verschillende takken van landbouw en veeteelt zoo veel mogelijk aanschouwelijk te maken, wilde hij dit door middel eener verzameling van werktuigen, van houtsoorten, zaden, gedroogde planten en platen bewerkstelligen. En zoo werd er, ten deele uit eigene middelen, een academisch museum van landbouw aangelegd, dat gedurig in bloei toeneemt. Hij was lid van vele geleerde genootsch., ook sedert 1823 van de *Maatsch. v. Ned. letterk. te Leijden;* schreef eenige stukjes in het Tijdschrift der *Maatsch. tot bevorder. der nijverheid,*

in den *Vriend des vaderlands*, en 2 stukjes: *Bijdragen tot de staatshuishoudkunde en de statistiek.* Hij was in 't staatkundige en godsdienstige liberaal in een gezonden zin; nederig, trouwhartig en menschlievend. Zijn vriend J. R. Thorbecke heeft hem eene gedenkzuil gesticht door een uitgewerkt levensberigt in de *Alg. K. en Letterb. voor* 1838, II, 421 en 434 enz., grootendeels overgenomen in *'t Aanh. op 't Woordenb. v. kunsten en wetensch.* in voce.

WULFRAAT (MATHIJS), geb. te *Arnhem* 1 Jan. 1648, † 1727, werd door zijn' vader, een taal- en geneeskundige uit *Duitschland* afkomstig, voor het medische vak bestemd; ten dien einde deed hij hem op de Lat. school. Zijne neiging voor de teekenkunst deed hem dikwijls de taallessen verzuimen, waarvoor hij gevoelig gestraft werd. Doch dit baatte niet. In stilte kocht hij prenten en teekengereedschap om zijn' lust te voldoen. Eindelijk wist de schilder A. Diepraam, die zich eenigen tijd te *Arnhem* ophield, Mathijs' vader over te halen, om zijn' zoon in de schilderkunst te laten onderwijzen, wijl hij daartoe zeer duidelijk een geschikten aanleg openbaarde. Diepraam nam dat onderwijs op zich en bragt zijn leerling zoo ver, dat die op eigen wieken kon drijven. Deze vestigde zich te *Amsterdam* en schilderde op eene verdienstelijke wijze historieële stukken, gezelschappen van heeren en dames en portretten in 't klein. Hij heeft zich ook eenige jaren te *Frankfort* opgehouden, waar hij vele aanzienlijke personen portretteerde. Hij bezat een opgeruimd gemoed, zoodat hij ook de rampspoeden, die hem troffen, gelaten wist te dragen. Tot in hoogen ouderdom hield hij de kunst aan de hand en zag met genoegen de vorderingen, welke zijne dochter, (die volgt) onder zijne leiding daarin maakte.

— (MARGARETHA), geb. te *Arnhem* 19 Febr. 1678, schilderde met eene vaste hand en een vleijend zuiver penseel, in den smaak van G. Netscher, die te *Arnhem* in Dr. Tullekens een' Maecenas vond. (Zie dat Art. dl. II, 402). Zij muntte vooral uit in 't vervaardigen van portretten, als ook, gelijk haar vader, in historieële stukken en mythologische voorstellingen. Haar naakt is dun en bevallig van kleur, de kleeding der beelden fraai en natuurlijk geplooid, zoodat zij daarin door weinigen overtroffen is. Hare Cleopatra, Semiramis, en 2 stukjes met jagtnimfen, worden bijzonder geroemd; ook de afbeelding, die zij maakte van haar gelaat, afgeteekend door G. Melder en gegraveerd door J. Houbraken, te zien bij van Gool, I, 374, schooner dan die in den *Geld. Volksalmanak* van 1855. De plaatsnijder Picart noemde haar een wonder in de kunst, en

den roem van haar geslacht. Hare nederige gedachten ten opzigte van hare kunstwerken verhoogde den luister harer vrouwelijke deugden. Zij keerde in 1741 van *Amsterdam* naar hare geb.-plaats terug en bragt het overige harer dagen, ongehuwd, in de beoefening der kunst en in stille godsvrucht ten einde.

WULFRAM of WOLFRAN, eigenlijk VULFRAN, geb. in 651, was aartsbisschop van *Sens* in *Champagne* in 't begin der 8ste eeuw. Vernomen hebbende, dat door de overwinning, door Karel Martel op Radbout I, koning der Friezen, behaald, de prediking van 't Christelijk geloof in *Friesland*, door Willebrord, Suitbertus, Bonifacius en anderen reeds begonnen, geene tegenkanting meer zou ontmoeten, leide hij aanstonds zijne bisschoppelijke waardigheid neder, begaf zich naar het klooster te *Fontanelle*, om daar eenige zendelingen te vormen, en trok met deze en den monnik Wando naar *Friesland*. Bij zijne aankomst in 719 te *Medemblik*, was er een groot feest, waarop een schoon jongeling, Ovo geheeten, aan de goden zou geofferd worden. De bisschop verzocht koning Radbout hem los te laten, die te kennen gaf: dat het lot hem tot offer had aangewezen; maar indien hij van zijnen God kon verwerven, dat hij verlost werd, zoo zou hij hem geschonken worden. Op Wulfram's gebed brak de koord, waaraan men den jongeling zou opknoopen, en viel deze ter aarde. Nu moest de koning woord houden. Ovo ontving zijne vrijheid, werd door den bisschop gedoopt en werkte daarna ijverig mede aan de uitbreiding van het Evangelie. Nog 2 andere ten offer bestemde Friezen werden hem door den koning geschonken. Nu was de bisschop, die intusschen 's konings zoon voor het Christendom had gewonnen en gedoopt, er ijverig op uit, den koning het Christelijk geloof te doen omhelzen. Wat er nu bij diens doop voorviel, kan men lezen op 't art. Radbout, en in Wagenaar's *Vaderl. hist.* (I, 370) en in Arend's *Alg. gesch. des vaderl.* (I, 316). Wulfram, naar het klooster *Fontanelle* teruggekeerd, stierf aldaar waarschijnlijk in 720.

WUIJTIERS (CORNELIS JOHANNES BARCHMAN), geb. te *Utrecht* in 1692, † 1733, werd in 1725 aldaar tot aartsbisschop verkozen bij de zoogenoemde oude Cleresije, ook wel Jansenisten genoemd. Deze keus werd hoogelijk afgekeurd in eene bul van paus Benedictus XIII, en inzonderheid de handelwijze der geestelijken, die daarmede ingestemd hadden, met name een' zekeren heer Donker; van wien verklaard werd, dat hij door Gods regtvaardig oordeel getroffen, overleden en eene eeuwige verdoemenis was te gemoet gegaan. Nu had Donker, die nog

leefde (hij † 6 jaren later 13 Julij 1731) de stoutheid, gemelde bul van den kansel te *Amsterdam* af te lezen, om de misleiding te doen blijken, waaraan de H. vader ten doel stond. Wuijtiers wordt zeer geprezen wegens zijne godgeleerde kennis en geestelijken ijver, in het werk van G. Dupac de Bellegarde: *Hist. abrégée de l'Eglise Metropolitaine d'Utrecht, principalement depuis la revolution, arrivée dans les 7 Prov.-Unies des Pays-Bas, sous Philippe II, jusqu'à l'an* 1784. *Deuxième edit. corrigée et augm. par l'auteur. Utr.* 1852. De schrijver verzekert, dat Wuijtiers te *Amsterdam* enkele wonderen verrigt heeft.

WIJBINGA (MARTINUS), geb. te *Harlingen* in 1596, † 18 Mei 1646, liet zich in 1611 te *Franeker* als student inschrijven, om zich op de regtsgeleerdheid toe te leggen; daarna bezocht hij de Leidsche hoogeschool, om de lessen bij te wonen van den beroemden Bronchorst. In 1616 werd hij geplaatst op de lijst der advocaten bij den hove van *Friesland*, doch hield zijn verblijf te *Harlingen*, waar hij het rectoraat waarnam tot in 1632, toen hij te *Franeker* als hoogl. in de regten optrad, welke betrekking hij zoo zeer tot genoegen der curatoren vervulde, dat ze 7 jaren later zijne jaarwedde verhoogden. Hij zou het rectoraat hebben op zich genomen, indien de dood hem niet verrast had. Hij huwde met Catharina Heeres, een meisje van 13 jaren, waarover hij in een proces gewikkeld werd, dat te *Harlingen* begon en te *Leeuwarden* ten zijnen voordeele beslist werd. Men heeft van hem geen ander geschrift, dan eene *Laudatio funebris in honorem P. Winsemii etc.*, opgenomen in diens *Gesch. van Friesland*, *Leeuw.* 1645, en in de: *Memoriae philosophorum*, *oratorum* etc. van Henning Witten. *Francof.* 1679.

WIJBRANDSZ. (REINIER), toegenaamd WIJBMA, geb. omstreeks 1573, was leeraar bij de vereenigde Vlaamsche en Waterlandsche Mennoniten te *Amsterdam*. Gewikkeld in den strijd met Nittert Obbes omtrent diens Sociniaansche gevoelens, schreef hij op eene onbillijke beschuldiging in 1626 eene *Apologia ofte verantwoordinge*. Hij heeft zich bijzonder verdienstelijk gemaakt, door een werkje getiteld: *Catechesis*, *dat is*, *onderwijzing in de Chr. religie*, *zijnde eene verklar. van het symbolum der Apostelen*, *gesteld bij vrage en andwoorde* enz. *Amst.* 1640; de 3de druk in 1672 is door een ander zeer verminkt en bedorven. Zijn sterfjaar is ons niet bekend.

WIJCK (ADRIAAN VAN), geb. te *Rotterdam* 20 Sept. 1641, werd na volbragte studiën pastoor te *Kethel* bij *Delft* in 1664. Hij maakte zich bekend als een hevig tegenstander der Jansse-nisten door zijn boek: *Den oprechten Catholijk*, *thonende dat*

Godt aan alle menschen, niemand uijtgenomen, een genoegsame genade geeft om te kunnen zalig worden: handelende oock in 't bijsonder over de ongeloovige Heijdenen en de ongedoopte kinderen. Rott. 1686. Hierdoor kwam hij in strijd met P. Codde, vicaris van 't Utrechtsche aartsbisdom, waaraan ook de nuncius te *Brussel* en het hof van *Rome* deel namen. Toen de Staten van *Holland* zich met dien twist bemoeiden om de rust te handhaven onder hunne R. K. onderdanen, had zulks voor van Wijck de onaangename gevolgen, dat hem in 1704 door den baljuw van *Rijnland* werd aangezegd, dat hij binnen 2 maal 24 uren *Delftland* en binnen 8 dagen *Holland* en *W. Friesland* zou ruimen, op poene, dat hij, na dien tijd in hun gebied gevonden wordende, als perturbateur der gemeene rust zou worden gestraft. Hij gehoorzaamde; maar op zijne uitwijking te *Werkhoven* met gesloten deuren de mis bedienende, werd hij gevat en naar *Utrecht* gevoerd, waar men hem in de boete sloeg van *f* 100. Nadat hij zijne vrijheid herkregen had, week hij naar *Emmerik*, en is vervolgens rector geweest van 't nonnenklooster te *Calcar*, waar hij nog leefde in 1709. Behalve het gemelde geschrift, heeft men van hem nog vele andere, welke alle betrekk. hebben op Janssenistische kerktwisten en op zijn geschil met Codde, o. a. *Den catholijcken theologant, ofte theol. verhandeling aengaende de goddelijke gratie* enz., 1689. — *Kort en getrouw verhael van 't gene onlangs is voorgevallen tusschen den eerw. heer L. van Rhijn, pastoor te Pijnacker en mij*, 1692. — *Onderrigting voor alle Catholieken, aengaende het lezen der H. schrift*, 1699, 't welk een tegenschrift uitlokte: *Echo oft wedergalm van de Ketel-trommel enz.* — *Tractatus theologicus de praedestinatione. Colon.* 1706. — *Formularium Papae Alexandri VII adversus haeresin Jansenistarum.* 1709.

WIJCK (FREDERIK JOHAN THEODOOR VAN DER), geb. te *Zwolle* 17 April 1779, † te *Kleef* 2 Dec. 1858, trad als kadet in militaire dienst ten jare 1791, werd na 1795 bevorderd tot buitengewoon ingenieur, 3 jaren later tot luitenant en in 1804 tot kapitein-ingenieur. Van dat jaar af tot 1809 was hij werkzaam om *Breda* in staat van verdediging te stellen, gelijk ook *Amsterdam*, de *Zeeuwsche eilanden*, enz. Verder zag hij zich benoemd tot kommandant der fortificatiën in 't district *'s Hertogenbosch* en tot chef der genie in 't arrondissement te *Amsterdam.* Hij nam in 1809 deel aan de campagne tegen de Engelschen in *Zeeland*, en werd in 1811, als eerste kapt.-ingenieur bij het keizerlijk genie-corps, belast met de onderdirectie der genie te *Amst.* In 1813 moest hij het bruggenhoofd te *Doesburg* in bruik-

baren staat brengen en het inunderen van den regter-IJsseloever bevorderen; doch de Kozakken namen hem gevangen en voerden hem naar *Bremen*. In tijdelijke dienst gekomen bij den staf van 't Engelsche leger, belastte men hem in 1814 als 1ste kapt.-ingenieur met het opwerpen van redoutes voor *Bergen-op-Zoom*. Nog dat zelfde jaar in Nederl. dienst overgegaan, zag hij zich in 't volgende aangesteld tot majoor en Lt.-kolonel-ingenieur en was hij achtereenvolgens werkzaam, om *Maastricht* in staat van verdediging te brengen, als ook later *Bergen-op-Zoom*. In 1828 werd hij bevorderd tot kolonel-ingenieur en directeur in de 4de fortificatie-directie te *Antwerpen*. In die betrekking bewees hij o. a. bij het bombardement der citadel gewigtige diensten, werd daarna afgevaardigd naar *'s Hage* om aan Z. M. en prins Frederik verslag te doen van 't voorgevallene te *Antw.* en op de citadel. Men droeg hem verschillende commissiën op, zoo bij het leger te velde als in 't belang van den waterstaat. Benoemd in 1838 tot generaal-majoor, was hij bij afwisseling voorzitter der commissie voor het milit. onderwijs aan de kon. milit. academie te *Breda*. In 1843 gepensioneerd met den rang van Lt.-generaal, had hij in 52jarige dienst bij hoogst moeijelijke werkzaamheden vele blijken van goedkeuring en onderscheiding van den koning mogen verwerven. Hij wordt beschreven als een man van helder verstand en veelzijdige kennis, nederig en dienstvaardig; maar vooral uitmuntende in kloekmoedigheid en kinderlijk vertrouwen op de Voorzienigheid, dat hem bleef bezielen ook onder de zwaarste rampen des levens.

WIJCKEL (HANS VAN), geb. in 1617, † 23 Oct. 1659, was een Friesch staatsman, sedert 1651 lid van den raad van state. Daar hij in de gunst en het vertrouwen deelde van *Frieslands* stadhouder Willem Frederik, wist deze hem in vele gewigtige zaken te gebruiken; o. a. in eene geheime zending naar *Overijssel* in 1654. Toen in 't jaar te voren het gezantschap van Beverningk, Nieuwpoort en anderen naar *Engeland* trok, om met Cromwel over een vredeverbond te handelen, hetwelk de acte der uitsluiting van den prins van Oranje ten gevolge had, liet Wijckel zich in de vergadering der Staten-generaal bijzonder sterk uit tegen de Hollandsche regenten, zoodat er klagten tegen hem werden uitgebragt van grieven en beleedigingen, maar de Staten van *Friesland*, waar hij veel invloed had, hielden hem de handen boven 't hoofd. Jaijke Saekma was zijne echtgenoote en bij hem moeder van 9 kinderen.

WIJK (THOMAS), geb. te *Haarlem* in 1616, † 1686, onder-

nam in zijne jongelingschap als schilder eene reis naar *Italië*, niet slechts om de natuur, maar ook de gewrochten der kunst te bestuderen. Aan de stranden der *Middellandsche Zee*, vooral in den omtrek van *Napels*, maakte hij heerlijke schetsen, die hij daarna in zijne schilderijen aanwendde. In 't vaderland teruggekeerd, vervaardigde hij Italiaansche zeehavens, vol gewoel van beeldjes in hunne eigenaardige costumen, koopmanschappen, schepen en andere voorwerpen, die vele met bewonderende goedkeuring aanschouwden. Tot zijne geliefkoosde onderwerpen behoorden Italiaansche markten, kwakzalvers op hunne stellaadjes, potsemakers, goochelaars, alchimisten in hunne werkplaatsen met den noodigen toestel. Hij volgde in verscheidene opzigten den stijl van P. van Laar en maakte hooge prijzen voor zijne meesterlijke kunstwerken. Ze hadden een aangenaam en warm koloriet, waren geestig van ordonnantie, de beeldjes goed gegroepeerd en maakten een hem bijzonder eigen effect. Hij vertrok naar *Londen*, waar zijn werk veel opgang maakte. De graaf van Burlington bezat van hem eene Parade in *St. James-park*, met Karel II en zijne hovelingen wandelende in de maliebaan. Ook vervaardigde hij aldaar een gezigt van *Londen* vóór den brand. Als etser van plaatjes met beelden en landschappen, op eene hem bijzonder eigene manier, heeft hij ook zijn' roem gehandhaafd. Het Amsterd. Museum bezit van hem een binnenhuis, waarin eene spinnende vrouw, met haar kind, een hond en verder bijwerk. — Zijn zoon

WIJK (JAN), geb. te *Haarlem* omstreeks 1640, † 1702, na de gronden der kunst onder zijne leiding gelegd te hebben, begaf zich naar *Engeland*, waar hij huwde en gestorven is. Hij was een bekwaam schilder van veldslagen, jagtpartijen te paard, inzonderheid hertejagten. Zijne kleine stukken zijn bijzonder fiksch geschilderd, beter dan zijne groote. Zijne voornaamste kunststukken zijn: *De bataille aan de Boyne in Ierland; De belegering van Namen; Een gevecht* op den achtergrond van G. Kneller's afbeeldsel van den hertog van Schomberg te paard levensgrootte, in plaat gebragt door J. Smit. En verscheidene gezigten in *Schotland* en *Jersey*.

— ROELANDSZ. (JACOBUS VAN), geb. te *Woerden* den 8 Jan. 1781, † 25 Sept. 1847, verloor op 8jarigen leeftijd zijne moeder, en wijl hij met zijne 2de moeder niet best harmoniëerde, nam zijn oom Anth. van Wijk, schoolhouder te *Vlaardingen*, hem onder zijn opzigt. Na diens dood kwam hij bij den schoonbroeder zijns vaders H. v. Oostveen, onderwijzer te *Hilversum*. Deze brak te veel zijn hoofd met de partijschappen

dier dagen, dan dát hij tijd en lust vond, zich met zijn' kweekeling bezig te houden. Men verplaatste hem dus in 1792, als 2de ondermeester naar *Oudewater* bij den verdienstelijken K. Vermeer. Zijne leergierigheid om zich in de rekenkunst te oefenen, — waarin hij later zoo zeer uitmuntte, — vond hier eene bijzondere opwekking, zonder dat hij andere wetenschappen uit het oog verloor. Tot eersten ondermeester bevorderd, werd hij in 1795 — ofschoon maar 14 jaren oud, — lid van eene patriotsche club. Dit bragt hem in een' onzaligen toestand. Volgens zijne eigene betuiging, kreeg hij hier neiging tot sterken drank, die hem lang is bijgebleven, en menigen doorn op zijn' levensweg plantte. Toen zijn vader vernam, hoe het te *Oudewater* toeging, maakte hij aan 't soldaatje spelen van zijn zoon een einde. Opgenomen in de kweekschool voor schoolmeesters te *Amsterdam*, onder de leiding van Ramakers, vond hij bijzondere gelegenheid zijne onverzadelijke weetgierigheid te voldoen, en maakte hij zulke vorderingen, dat men hem anderhalf jaar later, als ondermeester aanstelde. In dezelfde betrekking werd hij in 1799 geplaatst op de school van den met roem bekenden C. Wertz, aan wien hij zeer veel te danken had. Zijne bekwaamheden noopten de scholarchen hem aan 't hoofd te plaatsen van eene leerschool voor jongelingen, onder opzigt en medewerking van het 1ste departem. der Maatsch. tot nut van 't alg. te *Amst.* De theorie, in vele Duitsche opvoedingsgeschriften aangeprezen, poogde hij in praktijk te brengen, zonder dat zulks hem aftrok van zijne studiën in de reken- wis- en aardrijkskunde. Te dien einde was hij ook als secretaris en voorzitter een ijverig werkzaam lid van 't wiskunstig genootschap: *Een onvermoeide arbeid komt alles te boven.* In 1808 zag hij zijn' werkkring uitgebreid door, op aanzoek van eenige vrijmetselaren, een bepaald getal blinde kinderen in zijn huis en onder zijne leiding te nemen. In het onderwijzen van deze ongelukkigen slaagde hij boven verwachting. Maar toen ook de bestuurders van 't blinden-instituut besloten, daarbij het leeren van handwerken te voegen, moest v. Wijck zijne betrekking vaarwel zeggen. Zijne opneming in de vrijmetselaars-loge: *La bien aimée*, waarbij hij als redenaar optrad; zijne andere veelvuldige werkzaamheden; het schrijven en vertalen van boeken, zijn slecht beheer van geldzaken en onverstandige goedhartigheid, berokkenden zijn' val. De departements-school werd opgeheven, en v. Wijk moest naar andere middelen van bestaan uitzien. Eerst kwam hij te *Woerden*, daarna te *Heteren* in *Gelderland*, bij den heer A. Boll, die eenige jongelieden in de

kost had en het schoutambt waarnam. Hij vestigde zich hier een jaar later als onderwijzer, tot de inval der Pruissen in 1813 hem drong die plaats te verlaten. Nu zonder bestaan, deed hem de kapt. ter zee H. M. Dibbetz, die tot het eskader behoorde dat in de *Middellandsche Zee* zou kruisen — het voorstel, om als gouverneur van zijn' zoon dien togt mede te maken. Het viel hem moeijelijk daartoe te besluiten; doch de nood drong. In Oct. 1814 betrad hij 't fregat *Kenau Hasselaar*, om daar tevens den post te vervullen van voorganger bij de godsdienstoefeningen, terwijl de kommandeur Dibbetz hem bovendien tot zijn secretaris aanstelde. Bij de eene of andere feestelijke gebeurtenis wist hij de lier te stemmen en — ook later, — toonen te slaan, die zijn' aanleg toonden tot het vervaardigen van gelegenheids-stukjes. Met goede getuigschriften voorzien, verliet hij in Junij 1816 de *Kenau Hasselaar;* onderwierp zich weldra, op raad van den schoolopziener Boot te *Workum*, aan een examen voor den 1sten rang, dien hij met lof verkreeg, en het volg. jaar de benoeming als kostschoolhouder te *Hattem*. Deze werkkring met geestdrift aanvaard, slaagde boven verwachting; terwijl hij zijne uren van uitspanning aan letterkundigen arbeid wijdde. In 1828 vertrok hij naar *Kampen*, waar men hem in het nieuw opgerigte instituut, met zijn' zoon, als stads-kostschoolhouders aanstelde. De kostleerlingen van *Hattem* volgden hem en weldra klom hun getal uit alle oorden des lands tot eene belangrijke hoogte. Ruime verdiensten stelden hem in staat, aan zijn' lang gekoesterden wensch te voldoen, om zich een schat van boeken, land- en zeekaarten, globes, wis- en aardrijkskundige instrumenten aan te schaffen. Daardoor werd hem zijn boekvertrek, in vrije uren, tot een heiligdom, waarin hij met wellust vertoefde. Verscheidene letterkundige genootschappen, namen hem als lid op, o. a. de *Société des Sciences physiques, chimiques et arts agricoles et industrielles de France* te *Parijs*. Een betoog te geven, op welk eene wijze hij in 't opvoeden en onderwijzen werkzaam was, zou ons te uitvoerig doen worden. Zijn levensbeschrijver C. v. der Vijver, geeft daarvan verslag, bl. 57—62. Behalve dat hij de belangen der Maatsch. tot nut van 't alg. door mond en pen ijverig voorstond, wist hij ook in *Kampen* te bewerken, dat er eene vereeniging ter zedelijke verbetering van vrouwelijke dienstboden werd opgerigt, welke schoone vruchten droeg. De koning toonde zijne verdiensten te waardeeren door hem te benoemen tot Broeder der Orde van den Nederl. leeuw. Zielesmart over den dood zijns zoons (die volgt), gepaard met ligchamelijke ongesteldhe-

den, noopten hem in Junij 1847 zijn' post neêr te leggen, en slechts weinige maanden mogt hij de rust genieten, die zoo velen hem gunden. Later hebben zijne voormalige leerlingen, een sierlijk eenvoudig gedenkteeken op zijn graf doen plaatsen. Zijn karakter was rond en gul, zijn godsdienstig gevoel op liefde gegrond, terwijl innig leedwezen over zijne misstappen hem steeds bezielde. Van de lijst zijner werken zonderen wij de menigvuldige vertalingen uit, en noemen slechts de voornaamste oorspronkelijke. *Rekenboek voor de scholen in ons vaderl.* 3 st., waarvan de 19e druk verscheen. — *Merkwaardige personen v. onzen tijd*, 2 dln. — *Over het onderwijs der* 10*deelige breuken.* — *Aardrijkskund. beschr. v. Holl.* 3 *dln.* — *Aardrijkskund. beschrijv. v. Gelderl.* 2e druk. — *Aardrijksk. Woordenboek*, 7 dln en supplem. Met Bennet bewerkte hij: *De ontdekkingen der Nederlanders* en *Nederl. reizen*, 5 dln. In vele periodieke werken gaf hij aardrijks- en onderwijskundige stukken, en in de *Annales des voyages* en het *Journal des voyages* onderscheid. stukken, waarin hij de eer onzer vaderl. reizigers handhaafde. — Zijn zoon

WIJK JACZ. (ROELAND VAN), geb. te *Amsterdam* 4 Feb. 1801, † 27 Nov. 1839, genoot eerst zijns vaders onderwijs, daarop dat van zijn oom, waarna hij zich geplaatst zag als secondant bij J. L. A. Charpentier, Fransch en Nederd. onderwijzer in zijne geb.-stad. Toen zijn vader als kostschoolhouder te *Hattem* werd aangesteld, stond hij dien met alle trouw en ijver bij; maakte groote vorderingen in de wis- en natuurkunde; legde achtervolgens met lof de examens af als onderwijzer van den 3en, 2en en 1en rang, en ontving tevens het regt, om in de Fr., Hoogd. en Eng. talen onderwijs te geven. Terwijl eenige leerlingen van zijns vaders instituut onderwijs ontvingen in de oude talen, maakte hij daarvan voor eenigen tijd gebruik, doch zou het hebben laten varen, indien de kundige Hoornsche rector J. S. Swaan hem niet krachtig had opgewekt die studie vol te houden. Dit gebeurde, en eenmaal 's weeks onderrigtte hem de geleerde Zwolsche rector G. Leen. Op diens raad nam hij zelf het onderwijs in de oude talen op zich. Wilde hij daarmede voortgaan, dan moest hij volgens een koninklijk besluit een' academischen graad bezitten. Zonder van de daartoe vergunde 10 jaren gebruik te maken, begaf hij zich in de eerste vacantie naar *Leijden*, om te vernemen wat er al zoo vereischt werd om candidaat in de letteren te worden. Op aansporing van den hoogl. Hofman Peerlkamp onderwierp hij zich den volgenden dag aan het onderzoek, met dat gevolg, dat hij tot den gewenschten graad bevorderd werd. In 1828 met zijn' vader

als hoofdonderwijzer van het stads-instituut naar *Kampen* vertrokken, was hij in die betrekking met veler goedkeuring werkzaam, en bereidde zich met alle kracht voor, om het doctoraat in de letteren te behalen. Dit gelukte hem in 1831 te *Leijden* met eene diss. *De humanitatis et philosophiae Graecae primordiis*, en 3 jaren later aanvaardde hij te *Kampen* het rectoraat bij de Lat. scholen; waarna hij slechts gedurende 5 jaren van zijne onvermoeide vlijt en uitgebreide kundigheden blijken kon geven. Zijn godsdienstig en menschlievend karakter wordt geroemd. In vele opzigten nam hij de bevordering van zedelijkheid, van schoone kunsten en wetenschappen ter harte. Behalve dat hij zijn' vader behulpzaam was in het zamenstellen van diens uitgebreid werk: *Algem. aardrijkskundig woordenboek*, heeft hij eenige stukken geleverd in den: *Vriend des vaderlands* en in de *Bijdragen tot het schoolwezen*. Voorts gaf hij *Een geschenk voor knapen en jongel. omtr. de geheime zonden der jeugd.* — *Tweede geschenk, of welk beroep zal ik kiezen?* — Eene omwerking van Rehm, *Regelen van voorzigtigheid voor ouders en leermeesters.* — *Verhandel. over de emancipatie der jeugd.* — *Tafels van algem. geschiedenis.* — *Handleiding voor de natuurkunde*, en tot eigen gebruik: *Leerboekje voor de Grieksche taal.*

WIJKERSLOOT EN SCHALKWIJK (CORNELIUS LUDOVICUS Baron VAN), geb. te *Haarlem* 10 Mei 1786, † 10 Nov. 1851, was de oudste zoon van Mr. H. J. Baron van Wijkersloot van Weerdenstein en Anna Maria Baronesse Ram van Schalkwijk. Na het volbrengen van voorbereidende studiën in *Duitschland*, heeft hij eenigen tijd in de regten gestudeerd te *Utrecht*, waarna hij besloot zijne neiging om zich aan den geestelijken stand te wijden, op te volgen. In 1811 werd hij te *Paderborn* tot priester gewijd en reeds in October van hetzelfde jaar benoemd tot hoogleeraar aan het Seminarie te *Warmond*. Hij was daar met zijne vrienden van Bommel en van Niel de stichter van het kleine seminarie, en ook in 1831 de stichter van het R. C. instituut te *Katwijk*, ten behoeve van R. C. jongelieden uit den bemiddelden stand, die anders meestal hunne opvoeding buiten 's lands genoten. Bij het gemis eener kerkelijke hierarchie, benoemde Paus Gregorius XVI hem in Febr. 1832 tot de wij-bisschoppelijke waardigheid met den titel van bisschop van Curium i. p. i, zoodat nu in de magt werd voorzien om binnen 's lands tot priester te kunnen worden gewijd. In 1840 zich te *Rome* bevindende, benoemde de Paus hem tot zijn huisprelaat en assistent bij den pauselijken troon, in 't volg. jaar tot procurator der missiën in *Neêrlands O.* en *W. Indië*, later tot commandeur der orde van

den H. Gregorius den Groote, terwijl hij van onzen koning de commandeursorde van den Ned. leeuw ontving. Hij was ijverig en belangeloos werkzaam voor zijne godsdienst en ook voor noodlijdenden van andere gezindten dikwijls een weldoener. Van het eerste getuigt o. a. nog zijne stichting van een huis te *'s Hertogenraede* in *Limburg* voor 12 ouderlooze kinderen, wier vaders in militaire dienst in de Ned. bezittingen zouden komen te overlijden, en zijn gesticht voor behoeftige bejaarde vrouwen in *Holland*, welks voltooijing hij niet heeft mogen beleven. Hij overleed op de hofstede Duinzigt onder *Oestgeest.*

WIJN (HENDRIK VAN), geb. te *'s Hage* 21 Junij 1740, † 27 Sept. 1831, werd door zijn' vader, die den post bekleedde van solliciteur-militair, voor de krijgsdienst bestemd, en trad, elf jaren oud, als kadet in dienst bij de dragonders. Doch daar lag zijne bestemming niet. Na 3 jaren verwisselde hij de krijgsdienst met de Lat. school; hier was hij op zijne plaats, en legde met groote vlijt, de gronden van die uitgebreide kennis, die wij later in hem bewonderen. Op *Leijdens* hoogeschool beoefende hij bepaaldelijk de regten en de vaderl. geschiedenis, en promoveerde in 1764 met eene diss. *De jure aggerum* (over het dijkregt), welke door deskundigen voor een doorwrocht werk werd gehouden. Hij had op de academie vriendschap aangeknoopt met uitstekende jonge lieden, met welke hij eene letterkundige vereeniging oprigtte onder den naam: *Minima crescunt.* Hier deelde hij eenige dichterlijke proeven mede, welke wel hier en daar fijn gevoel, levendigheid van geest en gemakkelijke versificatie doen blijken, maar zich niet door buitengewone verdiensten kenmerken. Beter was hij te huis op het gebied van taalkunde en geschiedenis. — 't Gemelde genootschap trad later in vereeniging met dat van *Utrecht* en *Hoorn.* Uit deze 3 ontstond in 1766 de nog bloeijende *Maatsch. van Nederl. letterkunde te Leijden*, waarvan van Wijn mede-oprigter was en het voorregt mogt beleven haar 60jarig bestaan te helpen vieren. Als advokaat in *den Haag* gevestigd, vond hij overvloedig tijd, zich toe te wijden aan de vaderlandsche letter-, geschied- en oudheidkunde. Zijne kundigheden hierin, de voorspraak van zijn vriend G. Meerman en de aanbeveling des stadhouders baanden hem den weg tot het pensionarisschap van *den Briel.* Ofschoon zijne werkzaamheden hier van een' geheel anderen aard waren, dan in *den Haag* en vele letterkundige plannen moesten worden opgegeven, schoot hem later tijds genoeg over, om zijne geliefkoosde letteroefeningen te hervatten. Alles wat op *den Briel* en den omtrek betrekking had, was voorwerp van zijn

onderzoek. Te vergeefs begeerden hem *Haarlem* en *Dordrecht* tot pensionaris, maar in 1779 aanvaardde hij die betrekking te *Gouda.* Door de onrust der tijden was hem zijn verblijf aldaar minder aangenaam dan in *den Briel.* Hij koos ter goeder trouw de partij der Staten van *Holland*, zoo lang zich die ten doel stelde, om wijziging en verbetering in het staatsbestuur te bewerken; maar toen het hem duidelijk werd, dat zij de omkeering der instellingen bedoelde, onder welke het gemeenebest ruim 2 eeuwen gebloeid had, trok hij zich terug en stond met kracht eene gematigde denkwijze voor. Hij verhinderde door zijn invloed, bij den optogt van een Pruisisch leger, dat de zetel der vergadering van *Hollands* Staten van *den Haag* naar *Amsterdam* verplaatst werd. Na de omkeering van zaken in 't najaar van 1787, legde van Wijn in Maart 1788 zijn' post neder met behoud van een aanzienlijk jaargeld. Hij was intusschen gebruikt in verschillende aangelegenheden, o. a. betreffende den toestand der O. en W. Ind. Comp., en der admiraliteit van *Friesland* te *Harlingen*, waarbij zijne bekwaamheden, zijn ijver en regtschapenheid, duidelijk in 't licht traden. Verwijderd van het woelig staatkundig tooneel, sleet hij genoegelijke dagen, des winters te *Gouda* en des zomers op de hofstede *Zuiderbosch* nabij *den Haag.* Ook die dagen werden toegewijd aan onverpoosde letteroefeningen, zoo dat hij, — volgens eigene betuiging, — geene enkele wandeling tot louter genoegen of uitspanning ondernam. Na de omwenteling van 1795 verkoos hem het district der *Maze* of der *Zeegaten* tot representant in de Nationale vergadering, doch hij was wijs genoeg, voor die benoeming te bedanken, en zich in 1802 die tot archivaris der Bataafsche republiek te laten welgevallen, voorloopig voor den tijd van 5 jaren. Nu verliet hij *Gouda*, waar hij gedurende 23 jaren veel lief en leed had ondervonden, en vestigde zich andermaal in zijne geb.-plaats. Met onvermoeide vlijt spoorde hij oude staatsstukken op, om die te onderzoeken, te schiften, te rangschikken, ook op andere plaatsen in ons vaderland, zelfs in *Vlaanderen* en *Henegouwen.* Nadat hij van zijn onderzoek verslag had gegeven, dat de goedkeuring van den raadpensionaris Schimmelpenninck wegdroeg, werd zijn post in een' blijvenden post veranderd, en hij tot vasten archivaris aangesteld. Ook onder koning Lodewijk, die hem met welwillendheid en onderscheiding behandelde, behield hij zijn' titel en zag zich benoemd tot ridder der Unie en tot lid der 2e klasse van 't Instituut. Ook hij ondervond den druk van 't Fransche juk; doch wist toch, door de zaak slepende

te houden, voor te komen, dat de hem toevertrouwde staatsstukken naar *Parijs* werden vervoerd. In 1812 onderging hij het verdriet, dat een keizerlijk besluit hem uit zijne betrekking ontsloeg, met een klein pensioen, doch met verheffing tot ridder van de keizerlijke orde der Reunie, als een pleister op de wonde, voor van Wijn niet verzachtend. Naauwelijks was de dag der verlossing aangebroken, of hij werd in zijn' vorigen post hersteld. Onder zijne medewerking kwam de kamer van hoogen raad van adel tot stand, en hij mogt in 76jarigen ouderdom, in Oct. 1816, zich op reis begeven naar *Mons*, om de voor onze vaderl. geschiedenis zoo belangrijke staatsstukken, daar voorhanden, naar *den Haag* over te voeren. Slaan wij een vlugtigen blik op de schriften, door hem ten halve of geheel afgewerkt en uitgegeven, dan staan wij verbaasd, hoe één man zoo veel heeft kunnen afdoen. Die verlangend zijn naar uitvoerige berigten daaromtrent, bevelen wij de lezing aan van het keurige boekje van zijn' opvolger J. C. de Jonge: *H. van Wijn als geleerde en staatsman geschetst.* *'s Hage en Amst.* 1832. Die geen vreemdeling is in 's lands historie kent, behalve zijne kleine stukken, bij onderscheidene genootschappen ingeleverd, zijne *Bijvoegsels*, *aanmerk. en* 2 *dln. Nalezingen* op Wagenaar's *Vaderl. Hist.* — Zijne *Hist. en letterk. avondstonden.* — *Huiszittend leven*, in 5 stukken. Zijn *Jan van Helu*, *de slag van Woeringen*, door Willems van *Antwerpen* uitgegeven, terwijl de bewerkte aanteekeningen van van Wijn na zijn' dood het licht zagen. Hij is 2 maal gehuwd geweest, doch liet geen kroost na. Zijne aanzienlijke bibliotheek is in 1834 te *'s Hage* verkocht. Hoe rijk die was in handschriften, oude drukken en boekwerken, ziet men uit den goed gestelden catalogus en gedeeltelijk in de *K. en Letterbode* van 31 Jan. 1834.

WIJNANTS (JAN), geb. te *Haarlem* in 1600, † 1670, wordt door sommigen gehouden voor den leermeester van Philip Wouwerman. Levensbijzonderheden van dezen uitmuntenden landschapschilder staan ons niet geboekt. Zijne stukken hebben in zilverachtigen toon der gronden en verschieten overeenkomst met die van Wouwerman. Men bewondert daarin de eenvoudige natuur, de liefelijke en fiksche penseelbehandeling: ze zijn meestal genomen uit de omstreken zijner woonplaats, inzonderheid zijn zijne duingronden schoon en getrouw tot in kleinigheden toe. Zijne landschappen zijn in waarde verdubbeld, waar ze gestoffeerd zijn door 't meesterlijk penseel van Adr. van de Velde, J. Lingelbach, Ph. Wouwerman enz. — 's Rijks Museum te *Amst.* prijkt met 3 en dat van van der Hoop met 4 zijner schilderijen.

WIJNBEEK (ABRAHAM) was een lid der Leijdsche rederijkkamer *De witte Acolijen*, onder de zinspreuk: *Liefd' is 't fondament.* Hetgeen hij als zoodanig in 't licht zond, heeft weinig waarde en bestaat in eenige gelegenheids-stukjes, meest betrekking hebbende op de Leijdsche eeuwfeesten van 1774 en 75. Ook een treurspel *Albonus en Rosemond*, 1770, geheel in den geest der oude rederijkers.

WIJNBERGEN (JOHAN VAN), uit een oud aanzienlijk Geldersch geslacht, had tot vader Wichman van W. en tot moeder Christina Mevis, genaamd Pannekoek. Hij was beschreven in de ridderschap van *Gelderland;* heeft den staat, zoo wel op het krijgs- als op het staats-tooneel gewigtige diensten bewezen, als kapitein en gouverneur van *'s Gravenweert* en als gecommitteerde ter vergadering der Staten-generaal. De Staten van *Gelderland* waren toen eenigermate op de zijde van Leycester. Zoodra echter in 1587 *Deventer* door het verraad der Engelschen aan de Spanjaarden was overgegeven, stemde van Wijnbergen er mede in, dat er deswegens een scherpe brief aan dien landvoogd werd gezonden. De Staten van *Utrecht*, hierover gebelgd, eischten de terugroeping van van Wijnbergen. Hieraan werd gehoor gegeven op den 20 April van 't gemelde jaar, doch hij verkreeg later zijne zitting in de vergad. der Algemeene Staten. Hij stierf kinderloos te *Ostende* in 1602, na gehuwd te zijn geweest met Machteld van Doornick. Hooft getuigt van hem: „dat zijne werken uitwezen, dat hij den va„derlande getrouw, onbesmet van staatzucht, een verfoeijer „van scheurmaking, voorstander van orde en eene loffelijke telg „van de edele stamme van Wijnbergen was."

— (JOHAN VAN), vrijheer van *Horssen* tot *Oldenaller*, geb. in 1590, † 1658, was de zoon van Sijbert van W. en Aaltje Dounnincz. Zijn lust tot het krijgsleven deed hem van tijd tot tijd treden in dienst van buitenlandsche mogendheden, om zich zoo meer en meer te bekwamen, om zijn arm aan 't vaderland te leenen. Zijne eerste dienstjaren bragt hij door in *Italië*, *Zweden* en *Denemarken*. Onder het bewind van 3 achtereenvolgende stadhouders Maurits, Frederik Hendrik en Willem II, voerde hij krijgsbevel, eerst als commandeur van *Rijnberk*, vervolgens als gouverneur van *Sluis* in *Vlaanderen*, en eindelijk als gouverneur van *'s Hertogenbosch.* Hij was gehuwd met Cornelia van Welderen, dochter van Aarnt van W., burggraaf van *Nijmegen*, zonder kinderen bij haar na te laten.

— (SIWARD of ZIJBERT VAN), heer van *Oldenaller*, zoon van Wolter van W. en Judith van den Clooster van der Meijer-

brugge, behoorde onder de eerste edellieden, die in 1648 zijne regtsgeleerde studiën te *Harderwijk* begon. In 1655 beschreven in de ridderschap der *Veluwe*, bekleedde hij den post van gewoon gedeputeerde van dat kwartier en had verscheidene jaren zitting in de vergadering der Algemeene Staten. Zoo trad hij op in 1676 voor de steden en in 1684 voor de ridderschap van *Veluwe*. Als burgemeester van *Harderwijk* was hij curator der Geldersche hoogeschool; maakte zich in die betrekking bijzonder verdienstelijk, door met al zijne vermogens die wankelende academie te schragen. Met van Hell en den heer van Ruurlo, ontving hij een' gouden penning, ter waarde van *f* 100, op de munt te *Harderwijk* geslagen, „voor hunne buitengewone „moeite en diensten, in zaken der academie, eenige jaren herwaarts, gedaan en bewezen." Hij bereikte hooge jaren en stierf ongehuwd 16 Dec. 1703. — Zijn broeder

WIJNBERGEN (DITMER), heer van *Horssen*, tot de beide *Pollen* en *Beukelo*, trad het krijgstooneel op, werd Lt.-kolonel van een Geldersch regement, en voerde in 1672 het bevel te *Rees*, toen die plaats door de Franschen werd belegerd. De 2 gedeputeerden te velde, die bij het aanrukken van den vijand de stad verlieten, hadden hem meerdere versterking toegezegd, die echter niet opdaagde. Hij verdedigde zich desniettemin met de grootste verwoedheid, tot men buiten zijne toestemming een verdrag sloot, waarbij de stad in handen des vijands geraakte. Gedurende het beleg van *Naarden*, dat hij in het zelfde jaar hielp winnen, kweet hij zich dapperlijk, gelijk ook ten jare 1690 in den slag bij *Fleurus*, waar hij het bevel voerde over eene brigade infanterie. Twee jaren later voerde hij als generaal-majoor het bevel over de staatsche troepen te *Namen* en over de bezetting van het fort *William*. Ofschoon 80 jaren oud en uitgeput van vermoeijenis, laat hij zich in eene der bressen dragen, om dáár met den degen in de vuist zijne laatste krachten ter verdediging te beproeven; dit was de eenige voorwaarde, onder welke hij aan het verdrag zijne stem wilde geven. De overwinnaar eerbiedigde de heldhaftigheid van den grijsaard, en eene afzonderlijke bepaling vergunde hem om zich bij zijne wapenbroeders op het kasteel te voegen. Nadat het fort *William* in handen der Franschen was, hield het kasteel van den 23 tot den 30 Junij de belegering uit, waarna de bezetting een' vrijen aftogt verkreeg met alle krijgseer. In 1669 was hij in 't huwelijk getreden met Anna van Appelthorn, waarbij hij een zoon had. — Een WILLEM LODEWIJK VAN WIJNBERGEN, ritmeester van een regement Huzaren, sneuvelde in

1815 bij *Quatre-Bras*; maar zijn dood werd terstond door zijn' zoon gewroken, die, kadet in het regement, zijn' vader ziende vallen, den dader een gelijk lot deed ondergaan.

WIJNCKELMAN (ISAAK), geb. te *Vlissingen* in 1723, † 1790, bekleedde behalve andere aanzienlijke ambten, ook dat van burgemeester. Hij sloot in 1748 op last van prins Willem IV een verdrag over het uitwisselen der krijgsgevangenen op zee gemaakt, en bezorgde sommige zaken wegens genomene schepen. Zijne bekwaamheden in regeringszaken en als commies-generaal bij de admiraliteit van *Zeeland* worden geroemd. Hij was een bevorderaar der wetenschappen, blijkens zijne medestichting van het Zeeuwsche Genootschap te *Vlissingen*, waarin hij langen tijd den voorzitters-stoel bekleedde, en dat hij had ingewijd met eene redevoering: *Over den voortgang der wetenschappen in de* 18*de eeuw*. Indien de lofrede, door Dr. A. Drijfhout, pred. te *Middelburg*, op hem gehouden, in 't licht ware verschenen, zouden wij welligt meer bijzonderheden omtrent zijn leven en karakter hebben kunnen mededeelen.

WIJNEN (GEERAERT of GERRIT), geb. te *Arnhem* in 1648, uit een aanzienlijk geslacht, genoot eene wetenschappelijke opvoeding. Een zijner voorvaderen was Hendrik W., burgem. te *Zutphen*, die aldaar in Nov. 1572, door de Spanjaarden in zijn huis vermoord werd. Na op de Lat. scholen zich geoefend te hebben in de oude talen, koos hij de kwartierschool te *Nijmegen* tot voortzetting zijner studiën. Door zijne leergierigheid en vlugheid van bevatting, won hij weldra de genegenheid van den hoogl. T. Cranen of Kranen, die hem de geheimen der wiskunde en wijsbegeerte ontvouwde. Deze was bekend als een der ijverigste en bekwaamste voorstanders van Cartesius. Geen wonder, dat de leerling de gevoelens van zijn' meester overnam en dien naar *Leijden* volgde, toen deze aldaar een' leerstoel in de wijsbegeerte aanvaardde. Hier behoorde hij tevens onder de ijverigste leerlingen van den professor A. Rusius, in de regtsgeleerdheid. Na daarin en in de philosophie den doctoralen graad verkregen te hebben, verwierf hem zijne schranderheid en kunde zulk eene vermaardheid zoo binnen als buiten 's lands, dat men hem te *Duisburg* een' leerstoel in de wiskunde aanbood. Hierdoor trok hij waarschijnlijk de opmerkzaamheid der Harderwijker curatoren, die hem in 1692 als hoogl. in de wijsbegeerte en wiskunde beriepen; welken post hij aanvaardde in Julij van 't volgende jaar. Ongeveer 30 jaren verhoogde hij den luister der Geldersche hoogeschool, en, volgens het berigt in *de Boekzaal* van 1722, „waren zedigheid,

„vredelievendheid en gemeenzaamheid van omgang, hoofdtrek-„ken van zijn karakter. Daar hij door Cranen in de diepste „geheimen der Cartesische wijsbegeerte was ingewijd, vleiden „velen zich, dat hij eenig werk tot hare opheldering aan het „licht zou geven. Maar hij kon daartoe niet besluiten, en „wilde liever zijne toehoorders met de levende stem onder-„wijzen." Welligt maakten ook de onaangenaamheden, welke zijn voormalige leermeester te *Leijden* om zijne Cartesische gevoelens ondervond, hem schroomvallig. Als acad. rector sprak hij in 1713 bij het nederleggen dier bediening: *De immortalitate animi.* Zijne wijsgeerige gevoelens wikkelden hem in onaangename twisten met zijne ambtgenooten. Op zijn overlijden, 29 Mei 1722, paste zijn lofredenaar A. Rotgers het gezegde van Cicero toe: „dat de dood niet verschrikkelijk is voor degenen, „wier lof niet sterven kan."

WIJNEN (DOMINICUS VAN), geb. te *Amsterdam* in 1661, leerde aldaar de eerste gronden der schilderkunst, tot dat hem de roem van W. Doudijns naar *den Haag* trok, bij welken historie-schilder hij zich vlijtig oefende in het teekenen naar 't leven. Toen zijn talent genoegzaam ontwikkeld was, om eene buitenlandsche reis te ondernemen, begaf hij zich door *Duitschland* naar *Italië*, en hield zich verscheidene jaren te *Rome* bezig met het afteekenen en schilderen van antieke en moderne kunstwerken. Zijne neiging helde meest tot de laatste over, en zijne oorspronkelijke stukken kenmerkten zich door kluchtige geestigheid, die hij in elk voorwerp zoo natuurlijk wist uit te drukken, dat het den aanschouwer genoegen gaf, maar niet altijd stichtte, overigens waren zijne stukken breed en meesterlijk gepenseeld. Bij zijne slordige levenswijze was zijn werk, hoe gewild ook, niet altijd in staat hem naar zijn' zin te voeden en te laven. Meestal bevond hij zich in geldgebrek, en aan Bonaventuur van Overbeek had hij het te danken, dat hij zonder schulden achter te laten, *Rome* kon verlaten. Het eerste kunstwerk, dat van Wijnen voor zijn' weldoener schilderde, bestond in verscheidene komische tooneelen uit de Roomsche schilderbent, waarin hij ook Overbeek en zich zelven afmaalde. Enkele dier tooneelen zijn door J. Pool gegraveerd en bij de liefhebbers van prentkunst in achting. Verdere levensberigten ontbreken.

WIJNPERSE (DIONYSIUS VAN DE), geb. te *Middelburg* 18 Maart 1724, † 8 Oct. 1808, gaf op de Lat. scholen aldaar veelvuldige blijken van vlijt, bezocht daarna de *Utrechtsche* hoogeschool, waar hij zich toelegde op de godgeleerdheid en wijs-

begeerte. Deze laatste trok vooral zijne toegenegenheid, met de daaraan verbondene wis-, sterre- en natuurkunde. Met lof verdedigde hij in 1745 eene verhandel. *De libertinismo* en 2 jaren later eene *De legum Dei physicarum et moralium harmonia*, waarmede hij den doctoralen graad in de philosophie verwierf. Om zich in de natuur- en scheikunde nog verder te bekwamen, begaf hij zich naar *Leijden*, ten einde de lessen van Musschenbroek en Gaubius bij te wonen. Tot proponent bevorderd, aanvaardde hij in 1749 het predikambt te *Baarland* in *Z. Beveland* en in 't volgende jaar te *Zierikzee*. Doch in 1752 werd hem eene andere loopbaan geopend. De academie van *Groningen* droeg hem het professoraat op in de wijsbegeerte, welke betrekking hij op zich nam met eene rede: *De emolumentis philosophiae e Christiana religione ortis*, terwijl men hem vooraf het doctoraat in de theologie had geschonken. Hier maakten zijne lessen zulk een opgang, dat uit alle oorden des lands jongelingen toestroomden om hem te hooren. Als rector hield hij op verzoek van curatoren in 1759 eene Lat. lijkrede op Anna, de wed. van pr. Willem IV, en bij 't nederleggen van 't rectoraat eene oratio: *De recentiorum meritis, speciatim Belgarum, in philosophiam naturalem.* In 1769 naar *Leijden* geroepen als hoogl. in de wijsbegeerte, wis- en sterrekunde, opende hij aldaar zijne lessen met eene rede: *De humanae naturae praestantia.* Hier maakte hij niet minder opgang dan te *Groningen*, waar men hem in 1772 trachtte terug te krijgen, door de aanbieding van een' leerstoel in de godgeleerdheid. Doch vruchteloos: *Leijden* zou getuigen van zijn' verhoogden roem; waar hij o. a. in 1779, toen hij als rector aftrad, sprak: *De recta philautia ejusque usu in vita et doctrina morali.* 's Lands regering raadpleegde hem en zijn' ambtgenoot Allamand in 1771, over de droogmaking van 't *Haarlemmer Meer*, waaromtrent zij eene gunstige memorie inbragten, als ook omtrent de ontlasting des waters door *Katwijk*, 25 jaren daarna in 't werk gesteld. In 1777 werden beide uitgenoodigd tot het onderzoek en de beoordeeling der stukken, omtrent de verdieping van het *IJ* en de beste middelen om de verzanding tegen te gaan. Zoo door uitgebreide kennis ten algemeenen nutte werkzaam, paarde hij aan helderen godsdienstzin en warme vroomheid, een kalm gemoed, ook te midden van schrik en beproeving. Bij de noodlottige ramp, die 12 Jan. 1807 *Leijden* trof, zat de grijsaard op zijne studeerkamer. Eensklaps ter neder geworpen door den schok, die zijne woning verwoestte, had hij zijn levensbehoud te danken, aan het blijven rusten der nederstortende balken op de boeken-

kasten, ofschoon ze hem elk oogenblik met verplettering bedreigden. Hij verloor zijne tegenwoordigheid van geest niet en berustte gelaten in zijn lot, tot dat zijn zoon gelegenheid vond hem uit zijne benaauwde stelling te verlossen. In 1805 werd hij met eene eervolle rust beloond, welke hij nog 3 jaren mogt genieten. Zijn voortreffelijk onderwijs en de uitgave van belangrijke schriften, waarin zijne scherpzinnigheid en geleerdheid uitblinken, hadden veel toegebragt tot opluistering der hoogeschool. Tot die schriften behooren o. a. zijne *Institutiones Metaphysicae et Logicae*, beide meermalen herdrukt, de laatste ook in 't Nederd. vert. en uit 's mans dictaten vermeerderd door prof. J. J. le Sage ten Broek. Zijn kabinet van naturaliën gaf hem aanleiding tot het schrijven van een stuk: *De oculo mundi* (een' veranderlijken lichtgroenen steen), geplaatst in de *N. acta phys. med. acad. nat. curios. T. III*, later vertaald in de *Natuurk. verhand.* te *Amst.* I (4) 78; en tot het leveren eener verhand. *Over het natif* (of gedegen) *ijzer*, in de *Natuurk. verhand. van de Bat. Maatsch. te Haarlem.* Verder gaf hij *Verhand. over de vergeeflijkheid der zonde*, naamloos uitgeg. te *Utrecht* in 1778. *Betoog der ware en eeuwige godheid van den Heere J. C. tegen hedendaagsche bestrijdingen*, door 't Haagsche Godgel. Genoots. met goud bekroond, 1794, ook in 't Eng. vert. Nog naamloos in 1805: *Eenige bespiegelingen der Kantische wijsgeerte door Eclecticus.*

WIJNPERSE (SAMUEL JOHANNES VAN DE), geb. te *Groningen* 11 Junij 1759, † 22 Nov. 1842 (omtr. de maand en 't jaar zijner geb. (elders anders opgegeven) volgen wij den naauwkeurigen Siegenbeek). Zijn vader, boven vermeld, gaf hem eene voortreffelijke opleiding in de philos. en godgeleerde wetenschappen. In beide maakte hij zulke vorderingen, dat curatoren der Gron. hoogeschool hem in 1789 met het professoraat in de wijsbegeerte begunstigden. Deze betrekking verwisselde hij eenige jaren later met die van predikant te *Amsterdam*, en was als zoodanig werkzaam tot in 1796, toen hij met velen zijner ambtgenooten werd afgezet, wegens de weigering om eene staatkundige verklaring te onderteekenen. Aan deze gedwongene rust werd hij in 1808 onttrokken door zijne benoeming tot buitengewoon hoogl. te *Leijden*, om zijnen hoog bejaarden vader in 't wijsgeerig onderwijs behulpzaam te wezen. Hij aanvaardde dien post met eene rede: *De amore Dei erga se ipsum, omnis inter homines juris omniumque nostrorum officiorum fonte.* Tot gewoon hoogl. der redeneer-, bovennatuur- en zedekunde bevorderd in 1805, sprak hij: *De vi et efficacia consuetudinis.* In deze betrekking arbeidde

hij tot in 1822, toen ligchaams-zwakheid en vooral de vèrregaande verdrietelijkheden, door studenten hem aangedaan, hem noodzaakten zijn ontslag te nemen. Behalve de gemelde *Orationes* en eene acad. diss. *De aestu marino*, heeft men van hem een: *Compendium philosophiae moralis;* twee door het Haagsche Gen. bekroonde verhand. 1) *Ten betoge dat de strafoefenende geregtigheid Gode waardig is*, 1798. 2) *Betoog over het eeuwig en onveranderlijk onderscheid tusschen zedelijk goed en kwaad*, 1799, en Eenige *Leerredenen*, eerst afzonderlijk daarna in één bundel uitgegeven. — Zijn broeder

WIJNPERSE (JACOBUS THIENS VAN DE), geb. in 1761, † 6 April 1788, had zich op de geneeskundige studiën toegelegd, was tot med. doctor bevorderd, doch mogt slechts 2 jaren de practijk in zijne geb.-stad uitoefenen. Van zijne kunde kunnen 3 bekroonde prijsverhandelingen bij het Prov. Utr. Genoots. getuigen, waaronder eene *Over den kinkhoest.* Ook heeft hij uitgegeven: *G. Hewsoni rubrarum sanguinis particularum etc. discriptio. L. B.* — *De sanguinis natura.* — En *Descriptio systematis lymphatici, cum praef. J. D. Hahn, cum icon. Traj.* 1783.

WIJS (ALBERT DE), geb. te *Amersfoort*, † te *Constantinopel* 21 Oct. 1568, ontving van zijne bemiddelde ouders eene wetenschappelijke opleiding. Om zich in de regtsgeleerdheid te oefenen, bezocht hij eenige buitenlandsche hoogescholen. De roem zijner kundigheden bezorgde hem toegang ten hove en onder de keizers Ferdinand I en Maximiliaan II, bekleedde hij den voordeeligen en vereerenden post van raad. Na verloop van 20 jaren bezocht hij zijne geb.-plaats met een vorstelijk gevolg; bij welke gelegenheid hij en de zijnen door de regering prachtig onthaald werden. Zijn erfdeel aan de vaderlijke goederen droeg hij aan zijne zuster op, terwijl de keizer hem later als zijn afgezant naar *Constantinopel* zond, alwaar hij stierf en te *Pera* in de kerk der Franciscanen, onder eene marmeren tombe begraven werd.

— (JACOB), geb. in 1791, † 17 Maart 1828, had zich te *Leijden* op de godgeleerdheid toegelegd; bekleedde onderscheidene standplaatsen als predikant o. a. te *Schiedam* en laatstelijk te *'s Hage*. Als ijverig Evang.-dienaar en als begaafd kanselredenaar verwierf hij zich een' welverdienden lof; terwijl zijne leerredenen zich onderscheiden door ernst, hartelijken toon, krachtigen, sierlijken en boeijenden stijl. Zulks bevestigen de door hem uitgegevene, zoo als *Zestal leerr. over den toekomenden staat. Schied.* 1821. — *Leerrede over de zaligheid der vroeg stervende kinderen. Ib.* 1821. — *Leerreden over Rom. IX, X en XI, in 2 dln. 's Hage* 1825. En zijne *Nagelaten leerr. Ib.* 1828.

WIJTEN (GERARD). Van dezen Soetermeerschen dichter weten wij niets anders te berigten, als dat hij verzen smeedde in den trant van zijn' vriend J. Cats, doch niet met diens geest. Men kan zich daarvan overtuigen door 3 zijner dichtstukjes, welke in 1650 te *Leijden* het licht zagen: 1) *Den lof van de herderinne Roselijne, haer toegeschreven van den herder Thitir enz.*, gedeeltelijk in proza. 2) *Hemelschen minnebrief, gesonden aen de herderinne Roselijne van den herder Thitir.* 3) *Het houwelijck van herderinne Roselijne en den herder Thitir, gegrond op Gods eere en de bevorderinge van haerder beijder salichheijt.* Ze hebben nooit een' herdruk beleefd, als die van J. Cats, en zullen dien wel nooit beleven.

WIJTHAMA (JELLE SIJBES VAN), geb. te *Sijbrandabuuren* in de eerste helft der 16de eeuw, was burgemeester te *Leeuwarden* en had als zoodanig zitting in de vergad. der Gedeputeerde Staten; hij werd in 1579 met Baerte Idsaerda naar *Utrecht* gezonden, om namens *Friesland* de ratificatie der nadere Unie over te brengen, welke hij ook geteekend heeft. In 1580 telde men hem onder de afgevaardigden namens de steden, die het innemen en slechten der blokhuizen te *Leeuwarden* en te *Harlingen* op de beste wijze bezorgden. In 't geslachtregister van Kronenburg bij Ferwerda, wordt hij beschreven als iemand, „die in alles bleek een ijverig patriot te zijn, van groote deug- „den, verstand en courage, dewelke in zeer gevaarlijke troebe- „len en beginselen der veranderingen in den staat der regering „des lands, niet heeft gevreesd, zijn goed en bloed in het uiter- „ste gevaar en zwarigheid te stellen voor het gemeene beste." Hij was gehuwd met Anna van Cronenburg.

WIJTMAN (MATHEUS), geb. te *Gorinchem* in 1650, † 1689, hield zich al vroeg bezig met teekenen en schilderen, onder de leiding van H. Verschuuring en later Joh. Bijlaert te *Utrecht*. Hij schilderde in den trant van G. Netscher uitvoerige gezelschaps-tafereeltjes, met zorgvuldig naar de natuur bewerkte achtergronden, uit schilderachtige landstreken bestaande; terwijl hij vervolgens zich bijzonder toelegde op het schilderen van bloemen en vruchten, waarin hij wel het meest zou hebben uitgemunt, indien hij niet in den bloei zijns levens ware gestorven.

WIJTTENBACH (DANIEL), werd geb. te *Bern* 7 Aug. 1746 en † 17 Jan. 1820. Zijn vader, die denzelfden naam voerde, was aldaar hoogl. in de godgeleerdheid en zorgde voor zijne wetenschappelijke opvoeding. Op zijn 10de jaar vertrok hij met zijn vader naar *Marburg*, die aldaar als hoogl. beroepen was. Hier genoot hij het bijzonder onderwijs van een huis-

leeraar, in de geschiedenis, aardrijkskunde, Lat., Gr. en Hebr. talen. Als student legde hij zich bijzonder toe op de wijsbegeerte en letteren, vervolgens ook op de godgeleerdheid, doch deze wetenschap bekoorde hem zoo weinig, dat hij zijne studiën alleen bepaalde bij de oude, inzonderheid bij de Grieksche letterkunde. Terwijl hij zich met Plato bezig hield, kwam hem toevallig het lexicon van Timaeus op dien wijsgeer in handen, uitgegeven met aanteek. door den beroemden Ruhnkenius. Hierdoor vatte hij zulk eene bewondering en eerbied voor dien hoogl. op, dat hij proeven verlangde te geven van zijne vorderingen, om zich bij dezen aan te bevelen. *Marburg* bood hem daartoe geene genoegzame hulpmiddelen, des vertrok hij in 1768 naar *Göttingen*, om in Heijne een' begunstiger voor zijne studiën te vinden. Deze verschafte hem wat hij wenschte; bragt hem, door zijne aanbeveling met Ruhnkenius in kennis, en raadde hem ook de studie der Lat. letteren aan, waarin hij tot nog toe te geringe vorderingen had gemaakt. In het volg. jaar zag zijne eerste proeve het licht, getiteld: *Epistola critica ad vir. cel. D. Ruhnkenium, super nonnullis locis Juliani imp., cui accesserunt animadversiones in Eunapium et Aristarchum.* De goedkeurende brieven van Ruhnkenius en Valckenaer lokten hem naar *Leijden*, waar hij in 1770 met minzaamheid werd ontvangen en alle pogingen in 't werk werden gesteld om hem aan *Holland* te verbinden. Daartoe bood zich de gelegenheid aan, toen hij, op aanbeveling der boven genoemde hoogleeraren, bij de kweekschool der Remonstranten te *Amst.* als hoogl. in de wijsbegeerte en letteren werd aangesteld. Hij aanvaardde dien post den 19 Nov. 1771 met eene rede: *De conjunctione philosophiae cum elegantioribus literis;* hield daarna ook lessen in de redeneer- en bovennatuurkunde, terwijl die in de Gr. taal kosteloos werden opengesteld ook voor andere letterminnende jongelingen. Na 8 jaren in deze betrekking te zijn werkzaam geweest, werd hem aan 't athenaeum aldaar het professoraat opgedragen in de wijsbegeerte en hij sprak den 25 Oct. 1779: *De philosophia auctore Cicerone laudatarum artium omnium procreatrice et quasi parente.* Hij verwisselde in 1785 dit professoraat met dat in de Gr. en Lat. letterkunde en geschiedenis, en hield eene rede: *De vi et efficacia historiae ad studium virtutis.* Na den dood van zijn' vaderlijken vriend Ruhnkenius herhaalden curatoren der Leijdsche academie hun aanzoek om zijne plaats te vervullen. Hieraan voldeed hij in 1779, en vereerde de nagedachtenis van zijn vriend door eene oratio: *De adolescentia D. Ruhnkenii, in exemplum proposita adolescentibus batavis bona-*

rum literarum studiosis; terwijl hem tevens het toezigt over de acad. boekerij werd opgedragen. Op 70jarigen leeftijd kende hem de wet op het hooger onderwijs eene eervolle rust toe. Uitvoeriger berigten omtrent dezen grooten geleerde levert zijn leerling G. L. Mahne in diens *Vita D. Wijttenbachii*, en een daaruit ontleend art. in het *Algemeen Woordenb. van Kunst. en Wet.* door G. Nieuwenhuis. De voornaamste zijner werken zijn: *Plutarchi liber de sera numine vindicta*, 1772 — *Bibliotheca critica*, 3 dln. in 12 stn. 1779—1808. — *Disputatio de unitate Dei*, bij 't Stolpiaansch legaat bekroond in 1779. — *Praecepta philosophiae logicae.* 1781. — *Disputatio de immortalitate animi*, 1783, bij Teijlers Godgel. Genootschap bekroond. — *Selecta principum historicorum Graecorum*, 1794, in 1808 herdrukt. — *Vita D. Ruhnkenii*, 1799. — *Plutarchi opera moralia. Oxon.* 1793—1800, in 5 dln., doch onvoltooid gebleven. — *Philomathia sive miscellanea doctrinae*, 3 stn. 1809—1817. Na zijn dood zag het licht zijn *Commentarius* op *Eunapius*, 1822, en Mahne gaf in 1824: *Lectiones quinque*, over de geschiedenis van 't leerstuk der onsterfelijkheid der ziel. —

X.

XAVERY (JEAN BAPTIST), in of bij *Antwerpen* geb. in 1697, † 19 Julij 1742 te *'s Hage*, oefende zich in de beeldhouwkunst in zijne geb.-stad en in *Italië*, vestigde zich daarna te *Amsterdam*, later te *'s Gravenhage*, en maakte zich grooten naam in 't vak, toenmaals door weinige N. Nederlanders uitgeoefend. Terwijl hij zich te *Amst.* ophield, knoopte hij vriendschap aan met onzen beroemden taalkenner L. ten Kate. Toen deze hem eens in zijn atelier een bezoek bragt, vond hij den kunstenaar verlegen, om een bliksem-schietenden Jupiter naar zijn zin te treffen; ten Kate, geen vreemdeling in de theorie der schilder- en beeldhouwkunst, vraagt daarop hamer en beitel en voltooit, tot groote verwondering van zijn vriend, den *Jupiter fulgans.* Bij zijn verblijf te *'s Hage*, waar hij zijn' besten leeftijd sleet, begeerden de nabestaanden van den beroemden griffier F. Fagel,

dat hij diens marmeren buste zou vervaardigen; maar wijl deze, meer dan eens geweigerd had zich te laten afbeelden, was die taak aan groote zwarigheden onderworpen; doch Xavery, die wist waar Fagel zich des Zondags bepaald in de kerk bevond, plaatste zich, verscheidene Zondagen achtereen, vóór hem, en door een gestadig aanzien prentte hij zich diens trekken zoo diep in 't geheugen, dat het hem gelukte, zijn wezen, volmaakt gelijkende, in marmer uit te houwen, tot groot genoegen van Fagel's vrienden. Onder de marmeren borstbeelden, door hem vervaardigd, behooren die van Willem IV en diens gemalin, in de Oranje-zaal van *'t Huis in 't Bosch;* de beelden van Diana en Apollo uit graauwen steen, in de waterkom op 't huis *Dukenborg* bij *Nijmegen;* het wit marmeren beeldwerk onder het orgel in de Groote Kerk te *Haarlem*, bestaande in de *Godvruchtigheid*, voorgesteld als eene vrouw in deftige kleeding, staande bij een altaar met de offerschaal in de hand. Twee andere vrouwen, de *H. dicht- en zangkunst*, worden afgebeeld als haren eerbiedigen dank aan de *Godvruchtigheid* betuigende; terwijl de *Eeuwigheid*, als een Engel boven de 3 levensgroote beelden zwevende, een kleed houdt, waarop het raadsbesluit tot stichting van dit kerksieraad, in de Lat. taal is uitgehouwen, Dan nog vindt men van hem o. a. op den voorgevel van *'t Haagsche* stadhuis standbeelden der *Regtvaardigheid* en der *Voorzigtigheid;* op de voorplaats van 't kasteel te *Breda* het *Standbeeld van Mars*, en op *'t Valkenhof* te *Nijmegen* dat van de godin *Flora.* In sommige kunstverzamelingen bewaart men boetseersels en beeldwerk van zijne hand. Op de verkooping der kunstwerken van Mevr. Hoggeur in 1817, werd een door hem uit ivoor vervaardigd groepje van 2 figuurtjes voor *f* 81.— verkocht en 12 uit palmhout gesneden beeldjes voor *f* 410. — Zijn zoon

XAVERY (JACOB) koos een ander kunstvak en legde zich onder de leiding van zijn voogd Jacob de Wit, toe op het schilderen van allerlei onderwerpen, zoo als historien, landschappen, zeehavens, dieren en bloemen, ook basreliefs in den smaak van zijn meester. *Amsterdam*, *'s Hage, Breda* en *Parijs* waren de plaatsen, waar hij eenigen tijd werkzaam was. Zijn voornaamste patroon was de heer Braamkamp en vele zijner teekeningen en schilderstukken worden in voorname kabinetten bewaard. Sommige zalen, kamers en koetsen zijn fraai door hem beschilderd. Noch zijn' geb.- noch zijn sterfjaar staan ons opgeteekend.

IJ.

IJK (CORNELIS VAN), een scheepstimmerman te *Amsterdam*, die reeds op zijn 12de jaar door zijn vader, grootvader en ooms in dit vak was onderwezen. Gedurende vele jaren oefende hij zich daarin, verwierf groote kunde en bekwaamheden, bragt van tijd tot tijd zijne opmerkingen op 't papier en zond ze later in 't licht onder den titel: *De Nederlandse scheepbouwkunst opengestelt, vertoonende na wat regel of evenredenheid in Nederl. meest alle schepen werden gebouwd; midsgaders masten, seilen, ankers, touwen enz. daar aan gepast; soo uit de schriften van ouder als jonger bouwmeesters, als ook bij eigen ondervindinge; tot nut van alle jonge bouwmeesters en knegten* enz. *Delft voor J. ten Hoorn te Amst.* 1697 in fol. met vele pl. Hij begint met de arke Noachs; spreekt vervolgens over de zeevaart der Tyriers, Carthageners, Egyptenaars, Grieken enz. Daarna geeft hij berigten van de barken der Chinezen, Siamezen en van de onderscheidene schepen in *Azia* en *Europa;* handelt bijzonder over de Carakken der Portugeezen, de Galeijen in de *Middellandsche Zee*, de Yacht en andere schepen der Engelschen, en eindigt met de Kamelen op *'t Pampus*, door Meeuwes Mz. Bakker uitgevonden. Men heeft een uittreksel van dit werk in 't Fransch vertaald, met stukken uit andere Nederd. schrijvers als Witsen, Allard enz. *Amst.* 1719. De waarde van van IJk's werk kunnen wij niet beoordeelen.

IJLPENDAM (JACOB VAN), zie op ILPENDAM, deel II, bl. 3.

IJNTEMA (JACOB WIJBRAND), geb. te *Amsterdam* in 1779, † 16 Febr. 1858 op zijn buitenverblijf te *Arnhem*, was, even als zijn vader, boekhandelaar, uitgever en redacteur der bekende *Vaderlandsche Letteroefeningen*, welke zich reeds meer dan 100 jaren staande houden. Hij heeft in dat Tijdschrift vele verzen, veelal van luimigen aard, en inzonderheid puntdichten medegedeeld, ook wil men, dat eenige recensiën van zijne hand zijn. Hij beleed de Doopsgezinde godsdienst, was bezield door een' bijzonderen werkzamen geest, en in de Nederl. letterkunde niet onervaren.

IJPELAAR (ABRAHAM), geb. te *Amsterdam* 3 Mei 1736, † 6 Dec. 1811, werd door zijn vader opgeleid tot het diamantzetten, welk beroep en het handeldrijven in diamanten hij gedurende eenige jaren heeft uitgeoefend. Al vroeg was de lust in hem wakker om de natuurlijke historie der insecten na te

sporen. Hij besteedde zijne uren van uitspanning aan het lezen van Leeuwenhoek, Swammerdam en andere schrijvers over zijn geliefkoosd onderwerp. Hierdoor kwam de wensch in hem op, de beschrevene wonderen in natura te aanschouwen. In kennis geraakt met de H. H. de Mol en van der Hagen, die zich bezig hielden microscopische voorwerpen te vervaardigen, besloot hij ook daaraan zijne krachten te beproeven. Hij bragt het tot zulk eene hoogte, dat de voorwerpen, door hem bewerkt, die van zijne voorgangers overtroffen. Hij slaagde bijzonder in het anatomiseren van kleine insecten, maakte daardoor vele verborgenheden voor het gewapend oog zigtbaar, waaraan niemand zijner voorgangers schijnt gedacht te hebben. Hij had intusschen het diamant-zetten laten varen, en een handel ter zee ondernomen, maar onze oorlog met *Engeland* in 1780 bragt hem zulke zware slagen toe, dat hij zich genoodzaakt zag van zijn' kunst-arbeid een middel van bestaan te maken. Ten dien einde met zijn' voormaligen leerling M. Sas (zie op dat Art. deel II, bladz. 778) zich verbindende, kreeg hun werk meer eene geregelde en fabrijkmatige strekking. De hoogl. Rossijn te *Utrecht* en andere beroemde mannen, bewonderden met regt de hooge en zeldzame bekwaamheden van onze kunstenaars. De Duitsche geleerde Nemning, die hen te *Amst.* met een bezoek vereerde, zegt van IJpelaar: „hij vervaardigt alle soorten van transparente en opaque microscopische voorwerpen, beoefent deze genoegen en nut aanbrengende bezigheid meer dan 50 jaren en heeft zich door vlijt en nijverheid in dat vak alom beroemd gemaakt. Men vindt verzamelingen bij hem van 10 tot 1000 guldens." — Aangemoedigd door zoovele blijken van goedkeuring, zetteden zij hun werk niet slechts voort met inspanning, ijver en taai geduld, maar stelden ook alle pogingen in 't werk, om meer en meer ontdekkingen te doen, welke zij het kunstminnend publiek konden aanbieden.

YPEY (NICOLAAS), geb. te *Bergum* in 1714, † 14 Junij 1785, bezocht in 1732 de Franeker hoogeschool, alwaar hij zich gedurende 5 jaren op de wiskunde en wijsbegeerte toelegde, daarna nog 2 jaren te *Leijden* en eenigen tijd te *Parijs*, alwaar hij met onderscheidene geleerden in betrekking kwam, o. a. met B. Bélidor, die hem inlichtte omtrent de vestingbouwkunde. Naar zijn vaderland teruggekeerd in 1741, was hij steeds in 't gevolg van den prins van Oranje W. K. H. Friso, om dien te onderrigten in de werkzaamheden der genie, volgens de beginselen van den beroemden Coehoorn. Twee jaren later werd hij aangesteld tot lector in de wiskunde te *Franeker*,

één jaar later tot buitengewoon hoogl. in die wetenschap, en tot gewoon hoogl. den 3 Maart 1747, waarbij in 1754 de titel gevoegd werd van hoogl. in de vestingbouwkunde. Toen hij het professoraat als gewoon hoogl. aanvaardde, sprak hij *De munimentis.* Hij schreef een voortreffelijk werk: *Grondbeginselen der kegelsneden. Amst.* 1769, opgedragen aan zijn' leerling Pibo Steenstra. De Staten van zijn gewest bedienden zich van zijne kunde bij de raming der belastingen, waarop ook zijne oratie doelt, gehouden als aftredend rector in 1764: *De ordinariorum tributorum natura optimoque ea exigendi modo.* Omtrent de begrooting der bondgenootschappelijke behoefte van 't gemeenebest, ontwikkelde hij zijne gedachten in eene verhand. *Over de quota's der 7 Vereen. Prov.* enz. *Harl.* 1784; terwijl men ook zijn raad innam wat den waterstaat en het dijkwezen betrof. Toen in 1774 veler gemoederen zich met bijgeloovigen angst vervulden over de rampen, die op den zeldzamen zamenstand van planeten tegen den 8 Mei zouden volgen, vervaardigde Ypey op verzoek der Staten eene teekening met een geruststellend sterrekundig berigt, 't welk bij publicatie ter bedaring der gemoederen werd afgekondigd. Bij de Holl. Maatsch. van wetensch. te *Haarlem* zond hij eene verhand. in: *Over de beginselen op welke het problema is gegrond, om een gegeven veelhoek met het meeste voordeel te versterken,* 1757, gevoegd in het 3de deel harer werken. Later zond hij als lid verscheidene verhandel. in bij die maatsch., o. a. *Over de profilen der vestingen.* 1758. — *Oplossing van 3 vraagstukken in de vestingbouwkunde.* 1760. — *Over eenige sterrekundige stoffen.* 1765. — *Over de voor- en nadeelen, die men door een werk op verschillende wijzen te maken verkrijgt.* 1770. Hij huldigde de verdiensten van den grooten Menno Coehoorn bij 't nederleggen van het 3de rectoraat 1770, met eene rede: *Commentarius de rebus gestis M. Coehorni,* ook in 't Nederd. vert. met aanteek. *Fran.* 1772. De laatste redevoer., als rector door hem gehouden, handelde: *De munimentorum utilitate ac praecipuis rationibus, quare pleraque opera obsessa brevi expugnantur, nec non de locis, in quibus condenda sunt, ut magnifica defensione diu propugnari possint.* 1784.

YPEY (ADOLPHUS), zijn zoon, geb. te *Franeker* 14 Junij 1749, † 27 Febr. 1820, begon zijne academische loopbaan in 1762, werd 5 jaren later bevorderd tot A. L. M. et Philos. doctor, met eene diss. *De igne,* en door de Staten van *Friesland* ter aanmoediging beloond met eene premie van *f* 250. Daarop zette hij zijne geneeskundige studiën voort, en promoveerde als med. doctor in 1769 met eene diss. *De putredine.* In zijne geb.-

stad gevestigd, verkreeg hij weldra eene uitgebreide practijk, en door den roem zijner bekwaamheden een lectoraat in de botanie te *Franeker* in 1772, waarbij 4 jaren later gevoegd werd dat van medicinae legalis en in 1779 van anatomiae. Intusschen schreef hij eene verhand. *Over de opslurpende tepelen der plantgewassen*, door de Holl. Maatsch. van wetensch. te *Haarlem* opgenomen in 't 14de deel harer werken, met ééne plaat. Daarna zond hij als lid aan die maatsch. in 1775: *Waarnemingen over eenige stoffen die de verrotting bevorderen of tegenstaan*, en later *Aanmerk. over de ademhaling* enz. 1782. De stukken, die hij leverde in tijdschriften en jaarboeken, kan men vermeld vinden in *'t Woordenboek van kunsten en wetensch.* van G. Nieuwenhuis, als ook zijne bekroonde verhandelingen. Dat zijne studie zich niet slechts tot het medische en botanische vak bepaalde, blijkt uit zijne: *Verhand. over de zeedijken in 't algemeen, en die der 5 deelen in 't bijzonder. Harl.* 1777. — *Over den juisten tijd en geboorte der Texelsche zeegaten, derzelver voornaamste veranderingen, en den invloed daarvan op de Zuiderzee en het IJ, en op de zeewieringen der provincien, aan die wateren palende*, met goud bekroond door de Holl. Maatsch. in 1781. En *Over de beste, zekerste en minst kostbare middelen, om door afleid. des strooms den buitendijk van de Zuriger-oord te beveiligen, en de aanwinst van strand aldaar te bevorderen.* 1790. In 1785 vereerde men hem met het professoraat in de wis- en krijgsbouwkunde, tevens met den titel van med. en anatom. prof. Door zamenloop van omstandigheden had zijne inhuldiging als zoodanig eerst plaats in 1788, met eene rede: *De Frisiae salubritate nativa, optimaque eandem conservandi augendique ratione.* De veranderingen, die het jaar 1795 baarde, hadden zijn ontzet van 't hoogleeraarsambt, als vriend van 't huis van Oranje, ten gevolge. Hij vestigde zich hierna als geneesheer te *Amsterdam*, tot men hem in 1805 in zijne eer en waardigheid herstelde te *Franeker* als med. imprimis pathologiae et praxeos professor, welk ambt hij aanvaardde met eene rede: *De praecipuis quae, nostra imprimis aetate inclaruerunt, medicorum systematibus.* Ook hij moest in het lot deelen, dat de Friesche hoogeschool, — die hem gekweekt, vereerd, verloren en herkregen had, — in 1811 trof, toen ze werd opgeheven. Doch de Leijdsche academie benoemde den zoo kundigen man als opvolger van N. Paradijs, in 1812, en hij aanvaardde aldaar het professoraat in de geneeskunde met eene oratio: *De incrementis quae a medio inde seculo XVIII cepit medicina.* Ook hier werden zijne uitgebreide kundigheden op prijs gesteld. Behalve de reeds genoemde

schriften, vermelden wij nog zijne: *Introductio in materiem medicam. L. B.* 1799. — *Systematisch handboek der beschouwende en werkdadige scheikunde*, 1804—18, in 8 dln. — *Primae lineae pathologiae generalis.* 1815. — *Principia anatomico-physiologica.* 1817. — En *Institutiones medicinae practicae.* 1819.

YPEY (ANNAEUS) en niet Adolph of Nicolaas, gelijk sommigen zijnen voornaam schrijven, werd geb. te *Leeuwarden* 27 Sept. 1760 en † 5 April 1837. Hij verkreeg daar zijne eerste wetenschappelijke opleiding op de Lat. scholen, en vertrok in 1778 naar *Franeker*, om daar zijne theologische studiën te beginnen. Na deze volbragt te hebben, toonde hij bij het kerklijk onderzoek zoo vele bekwaamheden, dat men groote verwachtingen van hem koesterde; hij werd dat zelfde jaar 1784, als pred. beroepen bij de Herv. gemeente van *Jutrijp* en *Hommerts.* Na op nog 2 Friesche standplaatsen te zijn werkzaam geweest, nam hij in 1793 het beroep aan naar *Gapinge* in *Walcheren*, waar hij slechts eenige maanden vertoefde, om in Maart van 't volgende jaar naar *Sas van Gent* te verhuizen. Intusschen was die plaats door de Franschen zoo deerlijk geteisterd, dat onze leeraar er noch kerk noch pastorij vond. Dit drong hem zijn verblijf te *Middelburg* te nemen en daar hij onbemiddeld was, zijn tijd aan de studiën te wijden en als schrijver op te treden, waardoor hem later een hoogere werkkring werd geopend. In 1795 zag hij zich aangesteld tot pred. te *Ethen* en *Drongelen* in *N. Braband*, waar hij vertoefde tot in 1799, toen de roem zijner geleerdheid hem te *Harderwijk* een leerstoel bezorgde in de kerkelijke geschiedenis, waar hij in 1800 eene openlijke rede hield: *De vera religione, humanitatis sensui ubivis gentium exitando apprime accommodata.* Ofschoon geen theol. doctor, gaf hij echter afzonderlijk theologische lessen, en nam — na het vertrek van Pareau — met J. Clarisse het Oostersch op zich, terwijl hij op zijn verzoek van het openbare predikwerk werd ontslagen. Als rector sprak hij eene redevoering: *Qua ostenditur religionis opinionem apud omnes gentes iisdem niti fundamentis*, die echter niet gedrukt is. Bij het opheffen der Geldersche academie in 1812, benoemde hem de grootmeester der keizerlijke universiteit tot hoogl. in de theologie te *Groningen*, welke betrekking hij het volgende jaar aanvaardde met eene: *Oratio de studiis theol. dogmaticae recte regendis*, ook in 't Nederd. vert. In al deze betrekkingen oogstte hij grooten lof in, niet alleen door zijn braaf en opregt gedrag, maar ook door zijne werkzaamheid en geleerdheid, die hij ten toon spreidde in zijne lessen en in zijne schriften. Hij ontving in 1831 zijn

emeritaat, doch volhardde in zijne studiën tot aan zijn dood. Als verlicht en zelfstandig godgeleerde openbaart hij zich in zijne werken, wel hier en daar ontsierd door te groote omslagtigheid, maar zich kenmerkende door een' rijken schat van kennis. Zijn eerste kerk-historisch werk was eene *Beknopte letterk. gesch. der systhematische godgeleerdh. Utr.* 1798, in 3 dln. Zijne *Gesch. der Christ. kerk in de* 18*de eeuw*, in 12 dln. zal altijd als een belangrijk werk geschat worden, even als zijne *Gesch. der Nederl. Herv. kerk* in 4 dln., uitgegeven met J. J. Dermout, wiens stijl men in den tekst onderkent, en dien van Ypey in de *Aanteek.* Dan leverde hij nog gewigtige bijdragen tot de algemeene of de Nederl. kerkgesch., door zijn vervolg op: Hamelsveld's *Algem. kerkel. gesch. der Christenen. — Beknopte gesch. van de Herv. der Chr. kerk in de* 16*de eeuw. — Gesch. van het patronaatregt, anders genoemd kollatie-regt, in verband met het Christelijk kerkbestuur. Breda* 1829, in 2 dln. — *Historisch berigt van de overgave der Augsburgsche geloofsbelijdenis. Gron.* 1830. — Ook op het gebied der Nederl. taal- en letterkunde was hij geen vreemdeling, blijkens *Taalkund. aanmerk. over verouderde en min verstaanbare woorden in de Staten-overzett. des Bijbels*, en het met W. C. Ackersdijk geleverde *Vervolg. — Beknopte Gesch. der Nederd. taal*, in 2 dln. *Utr.* 1812 en *Gron.* 1832. Ook in het *Taalkund. Magaz.* van A. de Jager vindt men o. a. *Proeven van taalk. uit een in het oud Nederd. geschreven werk van den Carolingischen tijd (Psalmen)* I 65 enz., vervolgd door J. Clarisse. Als kanselredenaar bezat hij minder gaven, waarom misschien ook maar enkele zijner leerred. het licht zien. Op het einde van zijn' levensloop gaf hij nog een belangrijk werk uit met Mr. H. O. Feith: *Oudheden van Groningen en het Goorregt. Gron.* 1836.

IJSBRANDS (EKO), reeds vermeld op **E. ISBRANDI**, deel II bl. 9.

— (JOHANNES), geb. te *Groningen* in 1621, † 1679, had tot vader Hieronimus IJsbrands, die in den bloei zijner jaren stierf, na een man te zijn geweest van veel invloed, die met lof onderscheidene bezendingen had volbragt. Johannes betrad de letterkundige loopbaan, en verkreeg op de hoogeschool van zijne geb.-stad het doctoraat in de wijsbegeerte en dat in de regten te *Orleans*. Hij had zich bijzonder de lessen zijner meesters en die van zijn' stiefvader Tobias Iddekinghe ten nutte gemaakt, zoodat hem spoedig na zijne terugkomst in zijne geb.-plaats, eenige stedelijke posten werden opgedragen. Ook werden later eenige staatscommissiën door hem bekleed; en terwijl zijne bekwaamheden in de vergadering der Staten-Generaal uitblonken,

werden hem de neteligste en belangrijkste zaken toevertrouwd. Hij stond in hooge achting bij den raadpensionaris J. de Witt; werd in 1656 met van Dorp, G. van Slingelandt en de Huijbert naar het *Noorden* gezonden om aldaar den vrede te sluiten, terwijl hij alleen eene zending naar den keurvorst van *Brandenburg* en later eene buitengewone aan den koning van *Zweden* volbragt in 1665, en 2 jaren later gebruikt werd in den handel over het drievoudig verbond (*triple alliance.*) Met van Beverningk, Nassau Odijk en van Haren trok hij in 1673 naar *Keulen*, om over den vrede te handelen, welke handel daarna vruchteloos te *Nijmegen* werd voortgezet. Hierna tot gewestelijke ambten geroepen, nam hij die met trouw en wijsheid waar. Als geleerd bevorderaar der geleerden en ijverig bezorger der Groninger academie wordt hij bijzonder geprezen in een fraai programma van den hoogl. H. Eijssonius; en tevens voorgedragen als even beminnelijk om zedelijke hoedanigheden, als roemwaardig om het nuttig gebruik van zijne uitstekende verstandelijke vermogens.

IJSSELSTEIN (CHRISTOFFEL VAN), heer van *IJsselstein* en drost van *Bedbur*, een basterdzoon van Wennemar van *Egmond*, had het verbond der edelen onderteekend, en het land verlaten, waar men zijn leven en vrijheid belaagde. Hij bleef echter in verstandhouding met prins Willem en het heil van 't vaderland standvastig behartigen. Bij de Spanjaarden stond hij in een slecht blaadje, blijkens het verbod der Engelsche koningin, dat hem uit haar rijk weerde, ofschoon wij niet vinden, dat *Alba* een vonnis tegen hem geveld heeft. Bij den prins van Oranje en de andere Nassauers genoot hij aanzien en vertrouwen. Hij was achtereenvolgens gouverneur van *Heusden*, *Venlo* en *Geertruidenberg*, in welke laatste stad hij dien post bekleedde sedert 1574. Als kolonel voerde hij het bevel over 6 vaandels, waarmede hij zich naar *Amsterdam* begaf, om deze stad den Spaanschen te ontweldigen. Verder liet hij zich in 1581 door die van *Overijssel* bewegen om een' aanslag te wagen tegen *Goor*, welke ongelukkig afliep. Hij was gehuwd met Magdalena van Alendorp, bij welke hij in 1593 drie zonen naliet.—

— (WILLEM REINIER VAN), geb. te *Delft* 8 Dec. 1766, † 27 Nov. 1831, had zich op een onzer hoogescholen, op de godgeleerdheid toegelegd en zag zich in Mei 1792 te *Cillershoek* als pred. bij de Herv. gemeente bevestigd, en hoezeer hem ook later 3 andere standplaatsen werden aangeboden, verkoos hij zijne dagen aldaar te slijten; waartoe zijne zwakke gezondheid en het verlies van vrouw en kind het hunne hebben bijgedra-

gen. Ofschoon kundig en werkzaam, kon hij uit bescheidenheid er niet toe komen, om eenige vruchten van zijn arbeid op zijn' naam het licht te doen zien. Hij leefde stil en besteedde zijn' tijd, behalve aan 't herderlijke werk, aan het zamenstellen van oorspronkelijke, of het vertalen van uitheemsche werken, die wij echter niet kunnen aanduiden, wijl ze naamloos zijn uitgegeven, behalve eene *redevoering*, door hem in 1815 gehouden op de algem. vergadering van 't zendeling-genootschap: en éénе *Voorlezing*, geplaatst in de *Vaderl. Letteroefeningen* van 1825.

YVON (PIERRE), geb. te *Montauban* in 1647, † 1707, was een leerling van den beruchten mystieken separatist J. de Labadie, die ook in ons vaderland zijne rol heeft gespeeld. Yvon volgde hem in 1666 naar *Middelburg*, waar hij met Labadie, du Lignon en Menuret eene verbindtenis sloot, om zich zelven dagelijks meer te heiligen, de wereld en hare begeerlijkheden te verzaken, anderen tot vroomheid te bewegen, en zoo, in weerwil van allen tegenstand, naar eene geheele verbetering bij zich en anderen te streven. Tot medehelper van Labadie aangesteld, deelde hij ook in diens lot van afzetting door de Waalsche synode, in 1669 te *Dordrecht* gehouden. Na den dood zijns meesters stond hij aan het hoofd der Labadisten, trouwde met eene jonkvrouw van Sommelsdijk; begaf zich uit *Altona* met zijne aanhangers naar *Wieuwerd* in *Friesland*, waar hij in 1707 stierf. Van zijne schriften schrijven wij slechts eenige titels af: *Impietas convicta a P. Yvone pastore eccles. reformatae, quae ex mundo retracta Wiwerde, in Frisia, nunc collegitur. Amst.* 1681, ook in 't Fransch vertaald. — *Essentia religionis Christ. patefacta, seu doctrina genuina ac plena omnium foederum Dei. Prope Hamb.* 1673. — *Emmanuel ou la connaissance de J. C. notre Seigneur. Amst.* 1683. — *Oprecht verhael van het leven, en gedrag, en gevoelen van wijlen J. de Labadie*, uit 't Fr. vert. *Ib.* 1754. — *Examen der 21 artikelen, rakende de gemeenschap der Gereform. kerken;* en and. stukjes meer.

YVOIJ (MAXIMILIAAN VAN HANGEST-GENLIS gezegd D'), geb. te *Asperen* in 1621, † 1686, uit een oud adelijk geslacht uit *Picardië* afkomstig, zoo wel in *Frankrijk* als in de *Nederlanden* met aanzienlijke leenen begunstigd, trad al vroeg in onze krijgsdienst, en zag zich weldra verheven tot den rang van kapitein, en in 1660 als Lt. gouverneur geplaatst in 't prinsdom van *Oranje*, onder een kapitein-generaal den graaf van Donia. Zes jaren later vinden wij hem vermeld als ingenieur en inspecteur-generaal in al de domeinen van 't huis van Oranje, terwijl hem

in 1664 de republiek van *Geneve* het versterken en verbeteren der stads werken opdroeg. Hierbij maakte hij zich zoo verdienstelijk, dat men hem eene gouden medaille schonk, ter zijner eer geslagen en hem en zijnen nakomelingen met het burgerregt van *Geneve* begiftigde. In 1673 stelde men hem aan tot kwartier-meester-generaal van de legers der Vereenigde Staten. Hij onderscheidde zich bijzonder bij de belegering van *Grave*, weshalve de stadhouder zijn pensioen verhoogde, de survivance van zijne compagnie op zijn' zoon deed overgaan en hem begunstigde met het kanukkikaat in 't capittel van *Wijk bij Duurstede*, terwijl de Staten hem een geschenk gaven van *f* 3000. Hij stierf op zijne terugreis uit *Zwitserland* in zijn jagt, liggende voor *Keulen*, toen hij de titels voerde van kwartiermeester-generaal des legers, kolonel der infanterie, inspecteur-generaal van 's lands fortificatiën, kommandeur van *Schenkenschans* enz., enz., waar hij ook begraven is.

YVOIJ (FREDERIK THOMAS VAN HANGEST-GENLIS, gezegd D'), heer van *Bijderen* en *Spreeuwenstein*, geb. te *Geneve* 18 Febr. 1663, † 24 Oct. 1727, was op zijn 10de jaar reeds kapitein in Nederl. dienst, nam als kwartiermeester-generaal in 1703 deel aan het gevecht bij *Ekeren*; het plan van het terrein aldaar en te *Orderen*, dat voorkomt in 't werk van Rousset, *Oorlogskund. beschrijv. van de veldslagen en belegeringen des prinsen Eugenius, Oranje-Nassau, Vriesland en Marlborough*, is door hem vervaardigd. De generaal Slangenburgh, — door wiens beleid vooral de roem der Nederl. wapenen te *Ekeren* was gehandhaafd, — geeft in zijn verslag aan de Staten-Generaal te kennen: geene woorden genoeg te weten te vinden, om de diensten in 't licht te stellen, hem bewezen door het beleid, de dapperheid en den goeden raad van den kolonel en kwartiermeester-generaal, den Nederl. baron d'Yvoij. Er bestaat een H. S. van hem, dat van zijne krijgstactiek getuigt, getiteld: *Mémoire concernant le siege de Tournay*, dat hij bijwoonde in 1709. Onder zijn bestuur en dat van zijn' broeder den Lt. kwart.-meest.-generaal, werd in 1712 *Denain* door veldwerken omringd, die ten doel hadden om de troepen te beschermen tegen vijandelijke partijen, inzonderheid tegen uitvallen der Fransche bezetting van *Valenciennes*. In hetzelfde jaar als generaal-majoor het bevel voerende in *Quesnoi*, verdedigde hij die vesting op eene voortreffelijke wijze, liet ter bemoediging der bezetting papieren noodmunten slaan, met zijne wapens bestempeld, hield die verdediging van den 18 Sept. tot den 4 Oct. moedig vol, toen hij de plaats aan de Franschen moest overgeven. In 1715 vinden wij hem terug als

kommandant van *'s Hertogenbosch*, alwaar hij overleed en begraven werd in de kapel tot *Nieuland.*

IJZENDOORN (GIJSBERT VAN), zie op ISENDOORN, deel II, bl. 9.

Z.

ZAAGMOOLEN (MARTINUS), waarschijnlijk een Amsterdammer, van wien wij niets anders weten te berigten, als dat hij de schilderkunst beoefende, ofschoon met geen meesterlijk penseel. Hij vervaardigde een groot stuk, verbeeldende *het laatste oordeel* met eene menigte groote en kleine beelden van menschen en engelen, volgens Houbraken alle zoo bleek geschilderd, dat ze wel schimmen geleken. Men wil dat hij de leermeester is geweest van den beroemden en geestigen plaatetser Jan Luiken en als zoodanig verdient hij hier vermelding.

ZAAN (WILLEM VAN DER) trad al vroeg in zeedienst en onderscheidde zich weldra zoo door zijne dapperheid, dat men hem tot den rang van kapitein bevorderde. Hij woonde in 1653 den zeeslag bij omstreeks *Nieuwpoort* tegen de Engelschen, waarbij hij één hunner schepen in den grond boorde. Onder den vice-adm. de Ruiter, bij diens expeditie naar de Barbarijsche kusten, kommandeerde hij een schip van 150 man en 46 stukken geschut en gaf meer dan één bewijs van edele stoutmoedigheid. Bij een' kruistogt op de roovers met 2 schepen in 1655, maakte hij jagt op 3 Turksche, waarvan er 2 verbrand werden en het 3de 't gevaar ontvlugtte. In 't begin van 't volg. jaar zond de Ruiter hem met de Wildt naar *Messina*, *Napels* en *Livorno*, om de aldaar gereed liggende koopvaarders naar 't vaderland te geleiden; welken last hij roemrijk volbragt; terwijl hij in 1657 op een togt tegen de Fransche vrijbuiters zich zoo mannelijk kweet, dat de raad ter admiraliteit te *Amsterdam* hem met eene gouden keten beschonk. Daarna stond hij de Ruiter kloekmoedig bij in al diens ondernemingen in de *Middellandsche Zee*, waarvan de vermelding der bijzonderheden ons te ver van ons bestek zou afleiden; ook staan die met de bedrijven van den

grooten admiraal in zulk een naauw verband, dat wij den lezer naar diens levensbeschrijving van G. Brand moeten verwijzen. Wij stippen dus even die togten aan, waarin hij zich bijzonder onderscheidde, waartoe behoort zijne deelneming aan de luisterrijke onderneming van de Ruiter in 1659 naar 't *Noorden*, om *Denemarken* bij te staan tegen *Zweden;* en 2 jaren later, in de hoedanigheid van schout-bij-nacht, aan diens expeditie tegen de Turksche roovers, waarbij hij gelegenheid vond 36 christenen uit hunne slavernij te verlossen en een Turk zich met zijn schip aan hem overgaf, waardoor 21 christenslaven hunne vrijheid erlangden. Aan den roemvollen togt van de Ruiter naar *Kaap Verd* in 1664, nam hij een werkzaam deel, als ook aan diens aanslag op *Kormantijn* op de kust van *Guinea*, waarvoor hij bij zijne terugkomst in 't vaderland, met een' gedenkpenning en gouden keten vereerd werd. In 1666, na zijne herstelling uit eene zwaarmoedige ziekte, nam hij het bevel op zich van het oorlogschip *de Beschermer*, waarmede hij den beroemden 4daagschen zeestrijd tegen de Engelschen bijwoonde, en den vijand veel afbreuk deed, o. a. door 't veroveren van het schip *de Zevenwouden*, vroeger door de Engelschen ons ontnomen. Met het zijne, bijna reddeloos geschoten, geen kans ziende zich met 's lands vloot te vereenigen, nam hij, zonder uitdrukkelijke order, de koers naar *Goeree*, in plaats van naar *de Wielingen*, tot rendez-vous bepaald. Dit werd hem zoo zeer ten kwade geduid, dat men hem verwees in eene boete van *f* 3000. Ofschoon zeer gevoelig over dezen onverdienden smaad, toonde hij er toch geen kwaad bloed over, maar bleef zijne krachten en leven wijden aan 't vaderland. Nog in Aug. van 1666, als schout-bij-nacht in 't eskader van den Lt. adm. Tromp, gelukte het hem een' Engelschen brander, die op de voorste schepen van Tromp afkwam, in den grond te schieten. Na den gelukkig uitgevoerden aanslag op *Chattam*, bleef hij met 7 schepen kruisen tusschen *Harwich* en *'s Konings diep*, om den vijand alle mogelijke afbreuk te doen. In Junij van 1668 zond hem de admiraliteit te *Amst.* als kommandeur over 9 oorlogschepen naar *de Straat*, met last om in de *Spaansche* en *Middellandsche Zee* de Turksche roovers te bevechten. Op den 17den Maart van 't volg. jaar raakte hij met een' Algierschen kaper in gevecht, waarbij een ponds kogel hem zoodanig trof dat er de dood op volgde. Hoezeer men zijne dapperheid en verdiensten eerde, blijkt uit 't sierlijk marmeren gedenkteeken, voor hem opgerigt in de Oude kerk te *Amst.*, welks opschrift o. a. gewaagt van 5 gouden ketenen, hem geschonken.

ZAAREDAM (J. en P.), zie op SAENREDAM, deel II, bl. 762.

ZACHTLEVEN (CORNELIS), geb. te *Rotterdam* in 1606, bij anderen SAFTLEVEN genoemd, maakte zich verdienstelijk in 't schilderen van gezelschappen van boeren en soldaten in kroegen en wachthuizen en van kaartspelers en tabaksrookers in den trant van Adr. Brouwer. Meermalen stoffeerde hij den voorgrond van eerstgenoemde stukken met krijgswapentuigen en kleederen. Ook schilderde hij binnenhuizen naar de wijze van D. Teniers met allerhande huis- en bouwgereedschappen. Ofschoon goed gecomponeerd, hebben zijne stukken doorgaans een geelachtig koloriet. Zijne geëtste prentjes, bestaande uit karikaturen enz., worden zeer gezocht. — Zijn broeder

— (HERMAN), geb. te *Rotterdam* in 1609, † 1685, overtrof hem in de kunst. Hij was een leerling van J. van Goijen, doch heeft zich voornamelijk zelf gevormd door beoefening der natuur. Zijne stukken bestaan meestal uit landschappen en riviergezigten met schepen, stiptelijk naar 't leven gevolgd. Ofschoon men reeds in zijne eerste de hand van den meester herkent, dragen zijne latere daarvan nog meerdere blijken. Zij kenmerken zich door dunne en heldere verschieten, zuivere luchten, een zedig koloriet en zijn woelig en sierlijk gestoffeerd. Met zwart krijt vervaardigde hij onderscheidene teekeningen, ook prenten op eene schilderachtige wijze geëtst en gegraveerd, die nog duur worden verkocht. Hij sleet zijne meeste dagen te *Utrecht*, waar hij ook overleed. Het Amst. museum prijkt met 3 zijner Rijngezigten en dat van van der Hoop met een riviergezigt, rijk gestoffeerd. Vondel vereerde hem met een krachtig lofgedicht.

ZACUTO of ZACUTUS LUSITANUS, werd geb. te *Lissabon* in 1575 uit een oud adelijk geslacht, en † 21 Jan. 1642 O. Stijl te *Amsterdam*. Zijn overgrootvader Abraham Z. was een geleerde Jood, geb. te *Salamanca*, die in 1492 uit de Staten van Ferdinand en Isabella gebannen werd. Hij onderscheidde zich in *Portugal* door zijne ervarenheid in de chronologie, historie en vooral in de astronomie, en schreef een geleerd werk, getiteld: *Juchasin* of Judeesche chronologie van de schepping der wereld tot op 5260, of naar onze jaartelling 1500. Onze Zacuto werd in de R. K. godsdienst opgevoed en, daar hij buitengewoon veel geest aan den dag legde, in de Lat. taal en fraaije letteren onderwezen. Hij maakte weldra zulke vorderingen, dat hij de hoogescholen te *Salamanca* en *Coïmbra* kon bezoeken, om zich op de wijsbegeerte en geneeskunde toe te leg-

gen. Gedurende dien tijd verloor hij zijne ouders, 't welk hem in een' behoeftigen toestand bragt. Desniettemin legde hij zich met te meer ijver op zijne studiën toe, en had naauwelijks den leeftijd van 20 jaren bereikt, of hij verkreeg te *Siguenza* den doctoralen graad. Hij vestigde zich als geneesheer te *Lissabon*, waar hij eene gelukkige practijk uitoefende, tot in 1625, toen koning Filips IV bevel gaf, dat alle Joden zich uit *Portugal* moesten verwijderen. Ofschoon hij nu wel schijnbaar de christel. godsdienst beleed, was hij toch bevreesd in handen der Inquisitie te vallen. Daarom nam hij nog in 't vermelde jaar de wijk naar *Amsterdam* en trad niet lang daarna in de gemeenschap der Joden. Zijne ervarenheid in de geneeskunde blonk hier niet minder uit dan in *Lissabon*, zoodat hij van geringen en aanzienlijken aangezocht werd. Zijne bijzondere zorg voor de armen, die hij kosteloos hielp en nooit te vergeefs zijne hulp liet inroepen, zijne zachte en bevallige manieren, zijn ordentlijk gedrag bezorgden hem algemeene liefde en achting. Hij stond in briefwisseling met de geleerdste artsen van zijn' tijd zoo in *Portugal*, *Spanje*, *Duitschland*, *de Nederlanden* enz., o. a. met onzen beroemden J. van Beverwijck, die hem een Grieksch vers toezond voor een zijner werken. In zijn antwoord daarop, slaan wij een blik in zijn karakter, daar hij o. a. te kennen geeft, — na veel tot lof van den Dordschen geneesheer gezegd te hebben, — „de liefde verblindt mij niet, noch lust tot pluijm„strijcken, waer van ick altijt gelijck als van een doodelijcke „sieckte eenen afkeer gehad hebbe; mijn gemoedt komt over„een met mijne lippen, mijn schrijven met mijn gevoelen, en „mijn tonge met mijn hert." Zijn voornaamste werk is: *De medicorum principum historia libri sex* etc. *Amst.* 1629. Met 4 boeken door hem vermeerderd. *Ib.* 1637. Het 9de boek, *in quo ponitur curatio muliebrium morborum*, wordt bijzonder geroemd. Wanneer hij bij vrouwen geroepen werd, was hij altoos vergezeld van eene eerbare Hollandsche vrouw, die tevens het Portugeesch verstond. Hierdoor ontdekte hij verscheidene bijzonderheden, die de schaamte voor hem verborgen zou hebben. Zijne werken zijn later verzameld uitgegeven.

ZANDIJK (NICOLAAS VAN) of SANDIJCK of ZANDWIJK, was baljuw van *Voorne* en *den Briel*, toen hij het verbond der edelen onderteekende, waardoor hij zich een vonnis van Alba op den hals haalde, waarin hij tevens beschuldigd werd, 2 paarden ten dienste van Brederode onderhouden en de beeldenbrekers van *den Briel* met raad en daad bijgestaan te hebben. Hij was een zwager van Jasper van Treslong en had in 1555

zijne aanstelling tot baljuw van koning Filips II ontvangen voor den tijd van 6 jaren; mits daarvoor jaarlijks ten voordeele des konings betalende 800 ponden van 40 grooten Vlaamsche munt, en onder voorwaarde, dat hij van nu af, tot 's konings behoeve leenen zou de som van 1200 gelijke ponden eens, in handen van den ontvanger-generaal Lieven Wouters, welke echter afgelost zouden worden van zijne pacht van 6 jaren, elk jaar even veel, en 't overschot indien hij voor het einde der 6 jaren stierf, aan zijne erfgenamen zou betaald worden. Ten tijde zijner bediening had hij gedurig hevige geschillen met het stadsbestuur, nu over de aanstelling van een schout, dan over 't verkiezen van een' bijzonderen ontvanger over 't land van *Voorne*, dan weder over de verkiezing van wethouders en het ter markt brengen van koorn in *den Briel*, en verder wederom over het stellen van zekere berigten in handen van zijn' opvolger, tegen eenige gevangenen ingewonnen. Al deze berigten pleiten niet voor zijn zacht humeur; men schijnt er uit te moeten opmaken, dat hij stijfhoofdig, wrevelig en woelziek van geest was, doch ook aan den anderen kant, dat hij het regt krachtdadig handhaafde, waarvan veelvuldige bewijzen in de stads boeken voorkomen. Bovendien is het niet onwaarschijnlijk dat hij reeds vóór 't verbond der edelen ingenomen was met de leer der Hervormden, wijl gedurende zijn baljuwschap, niemand wegens zijne godsdienstige gevoelens gestraft is, wel onder zijn opvolger. Zijne gematigde denkwijze zal hem overigens hebben aangespoord, om zulke medehelpers in zijn post te erlangen, die met hem dezelfde gevoelens aankleefden, o. a. Pouwel Pietersz., die in 1569 wegens zijne Hervorm. gezindheden op de galeijen gebannen werd, en Ewout Cornelisz., zijn schout, die tegelijk met hem door den bloedraad werd gebannen, wijl hij het geuzenteeken had gedragen. Ofschoon van zijn ambt verlaten, bleef van Zandijk in *den Briel* wonen, tot op de komst van Alba in de *Nederlanden*. Werwaarts hij toen gevlugt is, is onbekend. Zijne goederen werden verbeurd verklaard, en zijn naam wordt nog genoemd in 1573.

ZANTEN (JACOB VAN) (door Glasius verkeerd Jan genoemd) was in 't begin der 18de eeuw Doopsgezind leeraar te *Haarlem*, waar hij tevens de geneeskunst uitoefende en meermalen deken geweest is van 't genootschap der geneesheeren. Hij maakte zich bij de Doopsgezinden bijzonder verdienstelijk door zijne vertaalde schriften. Uit het Engelsch leverde hij: *Hist. van het Symbolum, of geloofs formulier der Apost. met oordeelkund. aanmerk. Haarl.* 1707. — *Verhandel. over Gods voorwetenschap en*

's menschen vrije werking. Amst..... — *Oorzaken van 't verval der Christel. godvruchtigheit, of eene onzijdige beschouw. van den Christl. godsdienst. Ib.* 1718 en J. Gale's werk: *Aanmerk. over den kinderdoop. Leijd.* 1741, met eene voorr. ter wederlegging eens briefs van den Remonstr. leeraar H. Hillers te *Hoorn*. Slechts één oorspronkelijk werk wordt van hem vermeld, getiteld: *Den ganschen plicht van een Christen. Haarl.* 1715. Ook vertaalde hij uit 't Lat. van J. Dolaeus: *Verhand. van de genezing en verzagting der jicht door het drinken van melk. Ib.* 1709. Uit het Fr. van F. Carpentier: *Het leven van Socrates, en verscheijde tractaeten over dezelve. Ib.* 1710 (het oorspronkelijke was reeds te *Parijs* uitgegeven in 1650). Ook bragt hij Milton's *Verloren Paradijs* over in Nederd. rijmlooze verzen. Hij was een vriend van H. Schijn, dien hij aanspoorde tot het schrijven van zijne *Historia Mennonitarum*, 2 vol. *Amst.* 1723 en 1729.

ZEEBERG (ADRIAAN VAN), geb. in 1746, † 1824, van wiens vroegere lotgevallen ons geene berigten zijn onder de oogen gekomen, was pensionaris van *Haarlem*, in die voor ons vaderland zoo noodlottige dagen van 1786 en 87. Hij behoorde tot de zoogenoemde Patriotsche partij, maar onderscheidde zich door zijne gematigdheid, waarom hij ook het voorstel van meditatie bij den raad van state ondersteunde. Dit deed hem de volksgunst, waarin hij vroeger gedeeld had, verbeuren, en hij werd nu voor een heftig aristocraat uitgekreten, vooral in het toen krediethebbende volksblad: *de Politieke Kruijer*. Na den inval der Pruisen in 't najaar van 1787, werd hij van zijn ambt ontzet, en na 1795 bemoeide hij zich weinig met de staatkunde; maar als man van letteren en als hoofd van Teijlers stichting, toonde hij hare belangen te handhaven, zelfs tegen Napoleon, wiens onderzoek naar de inkomsten dier stichting hij behendig wist te ontduiken.

ZEELANDER (ABRAHAM LION), geb. te *Amsterdam* 30 Dec. 1789, † 16 Dec. 1856, was een leerling van den graveur J. E. Marcus, behaalde in 1807 en in 1814 den eereprijs bij de Amst. maatschappij der teekenkunst: *Kunst zij ons doel*, terwijl eene prent, door hem naar eene schilderij van P. Wouwerman vervaardigd, door de Nederl. Huishoudel. Maatsch. ter aanmoediging met 4 ducaten werd beloond. Op de Amst. tentoonstelling in 1816 zag men van hem eene plaat naar Teniers; later op onderscheidene nog vele andere, o. a. een binnenhuis naar G. Dou; 2 landschappen naar A. Brondgeest, een binnenhuis naar Noël, 2 paarden naar Overbeek, en 6 landschappen met beelden, door hem naar 't leven geteekend en gegraveerd.

In enkele jaargangen van den *Muzen-almanak* vervaardigde hij fraaije plaatjes. Sedert 1843 hield hij zich bezig met het in koper brengen (in omtrek) der galerij van koning Willem II. Hij bezat eene groote vastheid en vaardigheid in 't voeren van het graveerstift, terwijl zijn degelijke arbeid werd opgemerkt, hem een' welgevestigden naam, en de onderscheiding van de benoeming tot ridder der orde van de Eikenkroon verwierf.

ZEEMAN (R.), zie NOOMS, deel II, bl. 427.

ZEEUS (JACOB), geb. te *Zevenbergen* 14 Febr. 1686, † 27 Nov. 1718, genoot van zijne ruim bemiddelde ouders eene beschaafde opvoeding. Zijn vader, die de burgermeesterlijke waardigheid bekleedde en den vluggen geest van zijn zoon opmerkte, gaf toe dat hij te *Dordrecht* bij A. Houbraken de teekenkunst leerde. De aanleg voor de dichtkunst, die zich al meer en meer bij hem ontwikkelde, werd tevens door dezen zijnen leermeester aangekweekt en geleid. Naar *Klundert* gezonden, om zich in de wiskunde te oefenen, maakte hij daarin zulke vorderingen, dat hij een examen als landmeter kon afleggen. Na het verlies van zijn vader in 1703, kwam hij op 't kantoor van den procureur Voorhof in zijne geb.-plaats, waar hij later, tot aan zijn' dood, het beroep van notaris en landmeter bleef uitoefenen. Inmiddels had hij niet verzuimd, in uren van uitspanning de dichtkunst bij de hand te nemen. Zijne woonplaats leverde hem weinig gelegenheid, om daaromtrent raad en onderrigting te erlangen, zoodat hij zijn' smaak door zelfoefening en het lezen van goede dichters moest vormen. Gelukkig raakte hij in vriendschap met P. Nuijts, officier der vrijheid *Etten*, *Leur* en *Sprundel*, insgelijks een beoefenaar der dichtkunst, die slechts een paar uren van hem afwoonde. Aan dezen had hij veel te danken, ook zijne kennismaking met IJsbr. Vincent en andere leden van 't Amst. dichtgenootschap: *Nil volentibus arduum*, als ook met sommige dichters te *Rotterdam*. Hij heeft in 't hekeldicht bijzonder uitgemunt blijkens vooral zijn *Wolf in 't schaepsvel*, 1711, dat spoedig werd nagedrukt, waarvan in 1715 een 2de druk verscheen en een 3de in zijne *Overgebleven gedichten*, 1737. In dit stuk trekt hij vooral te velde tegen de geestelijken, zoodat hij daarom in den smaak valt van W. Geijsbeek, die in zijn *Biogr. Woordenb. v. Nederd. dichters*, verscheidene brokken er uit aanhaalt. In zijne *Gedichten* en *Overgebl. Gedichten*, die 2 kwarto dln. beslaan, is veel, dat op geene onderscheiding aanspraak kan maken, evenmin als zijn treurspel *Otho*. Zijn hevig geschil met P. A. de Huijbert, heer van Cruiningen, schijnt W. Geijsbeek onbekend ge-

weest te zijn. Deze had in de voorrede van zijn blijspel *de Gewaande Astrologist* beweerd: „dat Vondel het tooneel niet ver„stond, en geene kennis bezeten heeft van de eenheid van tijd, „plaats en geschiedenis, nevens andere regels, die voorname„lijk in een treurspel moeten waargenomen worden;" waarop een dichtstuk volgde van Zeeus *De zangberg in gevaar*, bestaande uit 10 coupl., waarin hij Vondel's eer handhaaft; gelijk ook zijn vriend P. de Bije deed in een dichtstuk: *De zangberg buiten gevaar*, en A. Nachtegaal. De heer van Cruijningen vatte hierop vuur en nam den geesel der satire ter hand (in den smaak van *Le chef d'oeuvre d'un inconnu*) in een' *brief aan den geleerden, roemruchtigen Dr. Chrisosthomus Matanasius*, *'s Hage* 1715, (den pseudoniem van M. de Saint-Hyacinthe, die genoemd werk in *den Haag* schreef en uitgaf in 1712, bevattende een' omslagtigen commentarius van een Fransch straatliedje *L'autre jour Colin malade* enz., om die geleerden ten toon te stellen, die lijvige commentariën op oude schrijvers maakten, welke slechts kleine toelichting behoefden, en vele bekende zaken in een omslag van geleerdheid begroeven). De beroemde van Effen en 's Gravesande hebben tot dat werk ook bijdragen geleverd. Nog dat zelfde jaar gaf de Huijbert: *De zangberg ontzet, zegezang. Versiert met Zeeusche lappen* en een allegorisch plaatje, onder den naam van L. van der Spits, waarin hij uit Zeeus gedichten alle oneigenaardige en verkeerde uitdrukkingen te pas brengt en ten toon stelt, o. a. zijne ongelukkige vertaling van Juvenalis *Satire* III, vers 207:

„*Et divina opici rodebant carmina mures*,"
in: „*Terwijl de muren vast dien grooten rijkdom schonden*,"

het woord *mures* door *muren* in plaats van *muizen* vertalende. Hierover krijgt Zeeus nog meer op zijn brood door een *Brief van Dr. Chris. Matanasius aan den vernuftigen Papirius Carpitanus* enz. *Ib.* 1716. Wij zouden te veel plaats behoeven, indien wij alle stukken, welke op dezen twist betrekking hebben, met den hoofdinhoud wilden vermelden; ze zijn verzameld in een zeldzaam werk, getiteld *Poëten oorlog* in 1715 en 16. Alleen willen wij nog gewagen van *De zangberg gezuivert*, *Muizenzang*, met aanmerk. van Opsonius Mero, Biberius, Edax, enz., door de zorg en arbeid van C. Matanasius, en een afbeeldsel van den grooten Parnas bullebak Saccharias Klistorinus enz., duidelijk het portret van Zeeus, als een apotheker uitgedost, met een stamper en spuit, met een keten van pillen om den hals, „waar„aan een riddervlies van witte zuiker hing," met de afbeelding van een muis. „Een blinkend panser van marsepijn, met

„ een vergulde korst, beschutte zijn vereelde borst; terwijl „ een groene krans van uitgeleezen kruiden en versche zenuw-„ blaên zijn blonde lokken drukte." Zeeus' kort daarop volgende dood maakte een einde aan dezen onzaligen oorlog, waarin zich ook J. de Haes gewikkeld had met zijn: *Kneppel onder de hoenders.*

ZEEUW (JACOB DE), zoo genoemd naar de provincie zijner geboorte, leefde in 't midden der 15de eeuw, en verwierf door zijne geleerdheid de priesterlijke waardigheid, voor dat hij de daartoe vereischte jaren bereikt had. Tot prior aangesteld in 't maagdenklooster te *Bajum*, nam hij dien post met onbaatzuchtigen ijver waar, doch haalde zich zoodanig den haat van R. Gabbinga, een edelman, op den hals, dat hij op raad der zusters, het klooster verliet. Om aan zijne zucht tot letteroefeningen te kunnen voldoen, begaf hij zich naar *Leuven*, waar hij zich op de regtsgeleerdheid toelegde, en na daarin den doctoralen graad verkregen te hebben, nam hij het bestuur op zich der kerk van *Sexbierum*, bezocht gedurig het kapittel van *Lidlum* en maakte zich bemind door zijne groote milddadigheid. Op aanbeveling van den abt van *Mariëngaarde*, koos men hem tot pastoor te *Leeuwarden;* doch de weelde en wulpsche danspartijen onder de burgers veroorzaakten hem zoo veel smart, dat hij met verlangen naar de stille kloostercellen uitzag. Hieraan werd voldaan door zijne verkiezing tot Abt van het Praemonstrenser klooster te *Lidlum.* Niet langer dan 4 jaren was hij hier werkzaam en maakte zich verdienstelijk door het klooster van de groote schulden te ontheffen, waarmede het belast was. Zijn zwak en waterzuchtig gestel noodzaakte hem zijn ontslag te nemen, waarna hij te *Medum* zijne overige dagen in eenzaamheid sleet. Hij had niet lang genot van deze rust; want hij stierf kort daarop in 1492, en vermaakte aan zijn klooster 300 goudguldens, terwijl zijn lijk te *Lidlum* begraven werd.

ZEGERS VAN WASSENHOVEN (GHILAIN), uit een oud Vlaamsch geslacht. Zijn vader Guillaem Z, ridder heer van *Wassenhoven*, was ambachtsheer van *Arentsberge* en *Ammers*, raad des konings in *den Haag*, en † in 1564. Hij (de zoon) stond niet in gunst bij den hertog van Alba, en wordt in het vonnis, tegen hem geveld ten jare 1568, waarbij hij verbannen en zijne goederen verbeurd verklaard werden, beschuldigd, dat hij met zijn broeder Jan (die volgt) en W. van Treslong, over tafel te *Voorburg*, in tegenwoordigheid van een priester, schandelijke en lasterlijke taal tegen 't oude Roomsch-Kat. geloof en de godsdienst zou gevoerd hebben; dat hij naar alle vermoedens deel had ge-

nomen aan het breken van een beeld in de kerk van 't gemelde dorp; dat hij de verworpene en verfoeijelijke predikatiën der Calvinisten had bijgewoond, en zelfs met zijn broeder de eerste preek op de ruiterkamp bij de vaart van *Delft* aangehoord; dat hij verkeering had gehouden met Sonoij, van Haeften en van Binkhorst, die onder de verbondene edelen behoorden en groote begunstigers der ketters waren; dat hij hun teeken op de borst had gedragen, ten blijke dat hij tot hun' aanhang behoorde; en eindelijk dat hij geweigerd had den gevorderden eed te doen, gelijk door de edelen, die katholijk waren, in *Holland* geschiedde, en uitdrukkelijk aan zich behouden, de wapenen niet te willen opvatten tegen de Herv. godsdienst of zijn geweten. In hoever deze beschuldigingen waar of valsch waren, ligt buiten ons onderzoek, gelijk ons ook niet is gebleken of hij uit zijne ballingschap is teruggekeerd en welke zijne verdere lotgevallen geweest zijn. — Zijn broeder

ZEGERS VAN WASSENHOVEN (JAN) deelde met hem in hetzelfde lot; ook hij werd in Maart van 1568 door Alba en zijn' raad uit 's konings landen gebannen met verbeurdverklaring van al zijne roerende en onroerende goederen. In het vonnis worden zijne euveldaden breed uitgemeten. Men hield hem verdacht van deelgenootschap aan de verbindtenis der edelen, wijl hij zich in hunne bijeenkomsten liet vinden; sterk had gedrongen op het teekenen van zeker geschrift van Lodewijk van Nassau, 't geen waarschijnlijk het dubbel der gemelde verbindtenis was; doorgaans gewapend reed naar de preek der ketters en hunne leeraars aan zijne tafel noodigde; te *Delft* het nachtmaal hield, naar de wijze der Calvinisten; den nieuwen eed van getrouwheid weigerde, even als om van elke verbindtenis tegen den koning afstand te doen, waartoe de landvoogdes hem zoo menigmaal had aangemaand. Zijne goederen, zoo wel als die van zijn' broeder, werden werkelijk aangeslagen. De rekenkamer te *'s Hage* magtigde in April van 1570 den baljuw van *Wassenaer*, tot het verheffen van een achterleen, 't geen weleer aan J. Zegers had behoord, wegens de vroegere beroerten nog voortvlugtig, doch uithoofde der verbeurdverklaring aan den koning vervallen. Hij schijnt getrouwd geweest te zijn met Margaretha Oem van Wijngaerden tot *Kroonestein*, dochter van Jan Oem van W., baljuw van *den Haag* en van Katharina van Zijll.

ZELDAM GANSWIJK (D. J. TEN), geb. in 1792, † 1855, bekleedde den post van griffier bij de provinciale staten van *Z. Holland*, later dien van directeur des postkantoors te *Dordrecht*. Hij gaf een werk uit, getiteld: *Bijdragen tot de gesch.*

van het staatsbestuur in ons vaderland en meer bijzonder in Z. Holland, gedurende de jaren 1813 *tot* 1815, waarvan slechts het 1ste deel en het 1ste gedeelte van 't 2de verschenen is. Of de hoop van den berigtgever in de *K. en Letterbode van* 24 *Febr.* 1855 vervuld is: dat de uitgave voltooid mag worden uit de geschiedenis der administratie, die men moeijelijk van eene andere zijde zou kunnen kennen, is ons onbekend.

ZELHORST (MATTHIAS). Van dezen Gelderschman deelt Foppens in zijne *Bibliotheca Belgica*, pag. 880, ons het berigt mede, dat hij gedurende 31 jaren in 't dorp *Hengelo* in het graafschap *Zutphen*, als predikant bij de Gereformeerde gemeente werkzaam was; maar door de bijzondere genade Gods van zijne dwaalleer was teruggekomen en zich begeven had in den schoot der Roomsch-Kat. kerk, d. 6 Julij 1645, op 59jarigen leeftijd; dat hij daarna een vroom leven heeft geleid te *Dusseldorp*, en van zijne bekeering verslag gegeven in een werkje getiteld: *Den Catholijcken Gereformeerden predicant, ofte den onverwachten weghweijser tot de Catholijcke waerhijdt*, enz. *Antw.* 1649 en 1658, in 8vo.

ZERBOLT (GERARD), zie op ZUTPHEN (G. VAN), bl. 510.

ZEVECOTIUS (JACOBUS) of JAKOB VAN ZEVECOTE, geb. te *Gend* 16 Jan. 1596, † 17 Maart 1642, gaf al vroeg blijken van zijne liefde voor de letteren. Op zijn 16de jaar schreef hij al Lat. verzen, die de bewondering van deskundigen verwekten. Hij bezat bij eene zwakke gezondheid een driftig en vurig karakter, waardoor hij wel eens tot uitersten oversloeg. In liefde ontstoken tot eene Gendsche schoone, bezong hij haar in Nederd. verzen, onder den naam van Thaumantis. Hare ontrouw trof hem diep, zoodat hij in eene vlaag van zwaarmoedigheid de monnikskap aannam in het klooster der Augustijnen, waar hij zijne letteroefeningen had begonnen. Doch die kap heelde zijne wonden niet; een zwervend leven (dacht hij) zou hem rust verschaffen. Naauwelijks 20 jaren oud, in 1616, nam hij den pelgrimsstaf in de hand en ging op reis. Hij trok door *Lorraine*, langs den oever des *Rijns* naar *Basel;* over de *Alpen* naar *Milaan;* bezocht *Bologne*, *Florence*, enz., tot dat hij eindelijk *Rome*, het doel zijner reis, bereikte. (Anderen laten hem 8 jaren later die reis ondernemen). Hij hield zich daar niet lang op, maar keerde naar zijn vaderland terug over *Genua* en *Lyon*, gaf eene dichterlijke beschrijving van zijn' togt, in eene Lat. elegie aan Justus Harduin, die Ph. Blommaert ons mededeelt in zijne *Verzamel. van alle de Nederd. gedichten van J. van Zevecote. Gend* en *Rotterd.* 1840. Andere berigtgevers verschillen

hier met Blommaert, laten hem te *Leuven* studeeren in de letteren, wijsbegeerte en regtsgeleerdheid, welke laatste hij aldaar in practijk bragt, na 't verkrijgen der doctorale waardigheid; doch daar hem het advocatenleven niet behaagde, nam hij zijne toevlugt tot den geestelijken staat en begaf zich eerst later op 28jarigen leeftijd naar *Italië*. Na te *Gend* en te *Brussel* een korten tijd het professoraat der rethorica in de collegiën der Augustijnen te hebben waargenomen, vertrok hij in 1623 naar *Leijden*, om zijn vriend en bloedverwant D. Heinsius te bezoeken, die gedurende het bestand in 1612 te *Gend* vruchtelooze moeite had in 't werk gesteld, om zijn' neef met zich naar *Leijden* te nemen, ten einde hem aldaar zijne studiën te doen voortzetten. Hij, arm aan middelen, maar rijk aan talenten en kundigheden, werd er met open armen ontvangen. Kort daarop legde hij openlijk belijdenis af van de godsdienst der Hervormden, wier gevoelens hij waarschijnlijk op zijne reizen had leeren kennen. Op aanbeveling van P. Cunaeus benoemden Curatoren der Geldersche hoogeschool hem in 1626 tot professor in de welsprekendheid en geschiedenis. Men kent uit zijne gedichten zijn' gloeijenden haat tegen *Spanje;* toen dus in 1629 de Spanjaarden en Croaten, onder den graaf van Monticuculli, onverwachts in de *Veluwe* vielen en *Harderwijk* bedreigden, zag men Zevecotius in 't geweer op de wallen en zijne stadgenooten door woord en daad aanmoedigen. In Lat. verzen, door J. Schrassert aangehaald in zijne *Beschr. v. Harderw.* 2de dr. II, 144 enz., roemt hij de dapperheid der magistraat, en elders die der burgers: „Nu eerst zag de Maraan dat hij nog niets „overwonnen had, en in onze stad eerst merkte hij met man- „nen te doen te hebben." Op nieuw beoefende hij hier de regtsgeleerde studiën met dien gelukkigen uitslag, dat men hem in 1635 te *Leijden* het doctoraat in dat vak verleende. Hij was gehuwd met Maria Wouters, die hem een' zoon en eene dochter schonk. Zijne groote dichterlijke verdiensten zijn door onze voornaamste letterkundigen in een helder daglicht gesteld. Zijne Lat. treurspelen *Rosimunda* en *Maria Stuarta* zagen reeds het licht in 1621 en 1623. Het eerste maakte opgang en werd in 't Vlaamsch overgebragt door W. Caudron en op vele schouwburgen vertoond. Het 2de gaf hij daarna den naam van *Maria Graeca*, in de 2de uitg. zijner Lat. gedichten te *Antw.* in 1623; de eerste verscheen onder den titel *Jacobi Z. Gand. ord. erem. s. Augustini poemata. Gand.* 1622; eene 3de te *Amst.* in 1640. In vloeijende Nederd. verzen schreef hij zijne *Emblemata ofte sinnebeelden, met dichten versiert en and. verscheijden dichten*

enz. *Amst.* 1638. — *Verachtinge des doots, uit 't Lat. v. D. Heinsius. Leijd.* 1625. — *Belegh van Leijden, treurspel. Ib.* 1626. — *Ontset van Leijden, blij-eindich spel. Harderw.* 1630. Als hoogl. schreef hij staatkundige aanmerk. op een gedeelte van *Suetonius* en *Florus*, waarin hij zijn haat tegen *Spanje* lucht gaf. — *Observata politica ad C. Suetonii Julium Caesarem. Amst.* 1630. — *L. A. Flori rerum Rom. libri IV accedunt J.. Zevecotii J. U. D. observationes maxime politicae. Harderw.* 1633, eene 2de uitg. te *Amst.* in 1638. Paquot I, 59, schrijft hem nog een Lat. treurspel toe: *Esther*, te *Antw.* gedr. zonder jaarmerk, als ook 3 Lat. werken, die nooit het licht zagen. — Zijn zoon

ZEVECOTIUS (DANIEL), geb. te *Harderwijk* in April 1627, † 1661, had niet lang genot van de vaderlijke leiding; hij oefende zich op de hoogeschool zijner geb.-stad in de wijsbegeerte en geneeskunde. Zijne bekwaamheid in de eerstgenoemde wetenschap, waarin hij ook den doctor. graad verkreeg, deed hem aldaar (1657) in aanmerking komen als opvolger van G. van Isendoorn; doch eerst het volgende jaar, zag hij zijn' wensch gedeeltelijk bekroond door de benoeming tot buitengewoon hoogl. in de wiskunde, waarbij men hem later eene vaste bezoldiging toelegde. De academie mogt zich slechts 3 jaren in zijn licht verheugen. Geene schriften zijn ons van hem bekend.

ZEIJST (NICOLAAS VAN), geb. in 1563, † 1617, was raad en pensionaris van *Leijden*, waarschijnlijk zijne geb.-plaats, en sedert 1599 secretaris van curatoren der hoogeschool aldaar. Hij wordt geprezen om zijne kunde, ijver en uitstekende deugden, en als iemand die in de staatsvergaderingen met even groote wijsheid als vrijmoedigheid zijne stem uitbragt. Als zoodanig beschrijft hem H. de Groot in een' brief aan den hoogl. P. Cunaeus, den schoonzoon van v. Zeijst, welke voorkomt in *P. Cunaei epistolae, editae a P. Burmanno*, p. 100, waarin men p. 122 enz. ook een' brief van van Zeijst aan Cunaeus vindt, die blijken draagt van zijne ervarenheid in de Lat. taal.

ZIERIKZEE (JOHANNES AEGIDIUS VAN) werd aldaar geb. in de laatste helft der 12de eeuw, en van daar ook wel AEGIDIUS WALACRENSIS genoemd. Men roemt hem als ervaren in de goddelijke en menschelijke wetenschappen. Hij verkreeg welligt den titel van *jurus utriusque doctor* te *Parijs*. Hij trad in de toen nog jeugdige orde der Premonstrenser monnikken en bekleedde in 1214 te *St. Pieters Leeuw* in *Z. Braband*, — de hoofdplaats van 33 parochien, — de waardigheid van plebaan. Bij de partijwoede tusschen de zoogenoemde Blauwvoetinen en Ysengrinen of Ingrekijnen, bleef hij geen werkeloos toeschou-

wer van de jammeren, daaruit ontsproten, maar bragt het zijne bij tot bevrediging. Aan eene bende gewapenden, die de omstreken van *Veurne* verwoestten, stelde hij voor, om aan de kruistogten deel te nemen, en hunne wapenen liever tegen Sarraceenen dan tegen hunne geloofsgenooten te wenden. Dit vond ingang, te gereeder, daar Aegidius beloofde, zich aan hun hoofd te zullen stellen. Met hen en vele Premonstrenser kloosterlingen, ondernam hij de reis te land in Junij 1217, — dus niet met de kruisvaarders, die onder graaf Willem van *Holland* dat jaar de *Maas* uitzeilden. Bij de belegering van *Damiate* (zoo treffend door Tollens bezongen) vond hij gelegenheid zich bijzonder te onderscheiden. Ofschoon biechtvader van den pauselijken legaat, den beruchten Petrus Pelagius Galvani, bisschop van Alba en kardinaal, verhinderde deze geestelijke betrekking hem niet, met pantser en helm gewapend den vijand onder de oogen te zien en de zijnen aantemoedigen. Oliverius o. a. geeft eene omstandige beschrijving van Aegidius' dapperheid en beradenheid, bij zekere gelegenheid aan den dag gelegd, en medegedeeld in het belangrijk stuk van G. H. M. Delprat in de *Bijdr. voor vaderl. gesch. en oudheidk. verz. door I. A. Nijhoff*, *V* (1) 75 enz., waarin tevens eene *bijdrage* geleverd wordt *tot de gesch. der inneming van Damiate in* 1219. Men vermoedt dat hij tot die 10 kruisvaarders behoorde, welke onder 't oog der Sarraceenen de schipbrug bestormden, en die 4 der vaartuigen, op welke zij steunde, als buit in het leger der Christenen voerden. Bij die gelegenheid schonk men hem den bijnaam van *Miles albus* of *le Blanc Gens-d'arme*. De brief, dien hij schreef 4 dagen na het innemen van *Damiate*, 10 Nov. 1219, is nog voorhanden, en wordt ook door Wagenaar, *Vad. hist.*, *II*, 349, aangehaald. Hierin verhaalt hij in vrij goed latijn, de voornaamste bijzonderheden, daarbij voorgevallen, verzwijgende het krachtige aandeel dat hij er in had genomen. In Sept. 1222 verliet hij *Palestina* en begaf zich naar *Rome*, waar paus Honorius III hem met buitengewone vereering ontving, en hem onbeperkte volmagt verleende, om door prediking het volk tot deelneming aan de kruistogten op te wekken. Met welk een uitslag, staat niet vermeld. Eenige jaren later vinden wij hem te *Gend*, zich met vuur en kracht verzettende tegen de hebzucht der woekeraars. In 1226 verkozen hem de Premonstrenser kloosterlingen te *Middelburg* tot abt; welke betrekking hij 4 jaren later verliet om dezelfde te aanvaarden in 't hoofdconvent der Premonst. monniken te *Vicogne* in *Henegouwen*. Voor zich zelven streng, was hij mild en toegevend van

beginselen omtrent anderen; maar had in zijne laatste standplaats weinige rustige dagen, tot hij de eeuwige rust inging den 26 Maart 1237.

ZIERIKZEE (AMANDUS VAN), zoo genoemd naar de plaats zijner geboorte, alwaar hij in de laatste helft der 15de eeuw het eerste levenslicht zag. Hij legde hier de eerste gronden zijner taalkennis, oefende zich vervolgens te *Leuven* in de oude, Hebr. en Chald. talen, bijzonder in de theologie. Overgegaan in de orde der Franciscanen, stelde men hem te *Leuven* aan tot lector in de godgeleerdheid, daarna tot provinciaal zijner orde. Als zoodanig was hij eenige jaren werkzaam, toen hij tot het openbaar onderwijs in de theologische wetenschappen terugkeerde, en overleed den 8 Junij 1534. Hij schreef onderscheidene theologische werken, thans van geen belang. Weinig bekend is zijn werkje: *Chronica compendiosissima ab exordio mundi usque ad annum dom.* 1534. *Antv.* 1534, waaraan is toegevoegd: *De* 70 *hebdomadibus Danielis liber I.* Hij noemde deze kronijk de jagt of den toetssteen der historische waarheid, uit andere schrijvers zamengesteld. Boxhorn noemt het een vrij behagelijk en geleerd werkje; doch in hoe ver het op de Nederl. geschiedenis betrekking heeft, bleef ons onbekend.

ZIESENIS (ANTHONIJ), geb. in de stad *Hanover* 26 Dec. 1731, † 25 Maart 1801, leerde aldaar de beginselen der teekenkunst; begaf zich ter verdere oefening naar *Hamburg* en in 1757 of 58 naar *Amsterdam*. Hier hield hij zich bezig op de teeken-academie met het teekenen en boetseren naar 't naakt model; terwijl hij intusschen het onderwijs genoot van de beeldhouwers van Daalen en Herman. Na zijn huwelijk met A. Rulofs, vestigde hij zich te *Amst.*; behoorde tot de mede-directeuren der gemelde academie; zag zich aangesteld tot stadsbeeldhouwer, alsmede der admiraliteit en van de O. Ind. Comp. Door vlijtige oefening ontwikkelde zich van dag tot dag zijn smaak, en mogt hij als verdienstelijk beeldhouwer een' rijken oogst van roem inzamelen. De sieraden aan de Muiderpoort te *Amst.* zijn van zijne hand, als ook de beelden Melpomene en Thalia in den schouwburg aldaar. O. a. vervaardigde hij ook voor den raadpensionaris Stein, 2 levensgroote steenen beelden, voorstellende *de vrede* en *de vrijheid*; het gedenkteeken voor den schout-bij-nacht Bentinck in de N. kerk; het groot frontespice van 't Werkhuis, van 't Maagdenhuis en de groep boven het oude mannen- en vrouwenhuis; voorts het praalgraf voor den baron van Essen in de kerk te *Barneveld* en eene marmeren buste van den hoogl. Camper in de groote kerk te

Leijden. Van de 10 kinderen bleven hem na den dood zijner vrouw 3 zonen en 2 dochters over. — Een dier zonen

ZIEZENIS (JOHANNES), geb. te *Amsterdam* 5 Junij 1770, † 22 Jan. 1799, werd door zijn' vader tot hetzelfde vak bestemd, waarin deze zoo zeer uitmuntte, bezocht vlijtig de teeken-acad. en genoot het onderwijs der kunstschilders J. Andriessen en A. de Lelie. Op zijn 15de jaar was hij reeds lid dier academie en behaalde bij haar achtervolgens 3 eereprijzen. Hij maakte daarbij snelle vorderingen in de beeldhouwkunst, waarbij hij de natuur tot model koos, en zou het daarin welligt tot nog grooter volmaaktheid gebragt hebben dan zijn vader, indien hij eene reis naar *Italië* had kunnen doen, en zijne verzwakkende gezondheid hem niet had gedrongen, den beitel te laten varen en zich alleen tot de teekenpen te bepalen. — Zijn broeder

— (BARTHOLOMEUS WILHELMUS HENRICUS), geb. te *Amsterdam* in 1762, † 1 Mei 1820, werd tot de bouwkunst opgeleid, waarbij hij zich tevens oefende in de teeken- en beeldhouwkunst. Hij huwde de beroemde tooneelkunstenares Wattier. Tot architekt van 's lands gebouwen aangesteld, vestigde hij zich te *'s Hage.* Tot de door hem daargestelde gebouwen behoort o. a. de Luthersche kerk aldaar. Hij was lid van 't kon. Nederl. instituut.

ZJERMES (ADAM KARELSZ. VAN) bloeide omtrent het midden der 17de eeuw als tooneelspeler op den Amsterdamschen schouwburg. Hooft, Brandt, van Baerle, Anslo en anderen zijn uitbundig in zijn' lof. Hij was de leermeester van Francius in de uiterlijke welsprekendheid en sprak op het tooneel de lijkrede uit van Brandt op Hooft, waardoor hij zoo vele harten trof. Hij heeft ook 3 tooneelstukken vervaardigd: 1) *De vervolgde Laura*, 1647. 2) *De klagende Kleazjenor en Doolende Doristee*, 1660, beide uit het Fransch van Rotrou. 3) *Eduard, of de standvastige weduwe*, 1670; alle bij elkander herdrukt te *Leijden* in 1715. Deze stukken zijn beneden het middelmatige en misschien de opdragten van eenig belang, als bijdragen tot de geschiedenis der kabaalzucht, afgunst en kunstnijd der dichters en tooneelspelers van dien tijd.

ZILLESEN (CORNELIS), geb. in 1734, † 25 Mrt. 1826, is ons anders niet bekend dan als schrijver van onderscheidene werken, die betrekking hebben tot de geschiedenis, staathuishoud- en waterbouwkunde. Wij geven van sommige de titels: *Onderzoek naar de oorzaken van de opkomst, het verval en herstel der Vereen. Nederl.* 1782—84, in 6 dln., waarop hij in 1796

liet volgen: *Wijsgeerig onderzoek wegens Neêrlands opkomst, bloei en welvaart en het daarop gevolgd verval en middelen van herstel.* Zijne kleine staatkundige schriften, die een' patriottischen geest ademen, laten wij onvermeld. Zijne: *Geschied. der Vereen. Nederlanden van* 1793—98, in 6 dln. 1798—1803, draagt te zeer de anti-stadhouderlijke kleur, om onpartijdig te zijn. Meer belangrijk is zijne uitvoerige *Beschrijv. van den watersnood in* 1799. Hoe hij het welzijn des vaderlands behartigde, toonen zijne werken over den waterstaat, in welke wetenschap hij beter te huis was, dan in de geschiedenis. Hij schreef een: *Wis- en natuurkundig onderzoek van de oorzaken der menigvuldige en allerschadelijkste rivier-overstroomingen, welke sedert het jaar* 1784, *door ijsverstoppingen zijn voorgevallen*, 1820. — *Verhandel. over den tegenwoord. ongunstigen waterstaat in 't noordelijk gedeelte van 't koningr. der Nederl.* 1823. — *Iets over de natuurlijke oorzaken der steeds toenemende zee-overstroomingen op de kusten der noordel. deelen onzes rijks*, 1825. Hij was lid der Holl. Maatsch. van wetenschappen te *Haarlem* en van 't Bat. Genootschap der proefondervind. wijsbegeerte te *Rotterdam*. — Zijn zoon

ZILLESEN (WILLEM JAN), geb. te *Rotterdam* in 1774, † 5 Sept. 1834, volbragt zijne acad. studiën te *Leijden*, waar hij doctoreerde in de letteren. Vervolgens was hij rector der Lat. scholen te *Middelburg*, *Arnhem*, *Rotterdam* en *Amsterdam*. In de eerstgemelde stad werd hem ook het professoraat in de welsprekendheid en de Gr. taal opgedragen, welke betrekking hij in 1803 plegtig aanvaardde. Zijne redevoer., bij die gelegenheid gehouden, schijnt niet gedrukt; 3 andere zijn ons bekend onder de titels: *De accurata linguae Graecae Latinaeque disciplina ad formanda puerorum ingenia accommodatissima. Arnh.* 1810. — *De belli Gallici laudibus, ejusque vi et efficacia ad ingruentem barbariem propellendam. L. B.* 1814. — *De munere rectoris gymnasii literarii. Amst.* 1820. De goede vertaling uit 't Engelsch van Middleton's *Leven van Cicero. Haarl.* in 3 dln. is van zijne hand. In 1810 kwam hij te *Harderwijk* in aanmerking, om H. Bosscha als hoogl. in de hist. welsprekendheid en Gr. letterkunde op te volgen, toen, op voorspraak van Kemper, J. ten Brink gekozen werd. Hij was lid van 't Zeeuwsche en Prov. Utrechtsch Genootschap en sedert 1813 van de Maatschappij van Nederl. letterk. te *Leijden*.

ZOESIUS (GERARDUS) of ZOES of SOUSIUS, uit een aanzienlijk geslacht te *Amersfoort*, dat eenige geleerde mannen heeft opgeleverd. Hij trad ten jare 1598 te *Doornik* in de orde der Jezuiten. Als zeer ervaren in zijne moedertaal, heeft hij vele

schriften in 't Vlaamsch vertaald uitgegeven, dikwijls met een' gefingeerden naam. Burman geeft, in zijn *Traj. Eruditum*, p. 463 enz., eene breede lijst zijner uit het Lat. vertaalde werken, maar niet de Nederd. titels. Zoo doet ook Glasius in zijn *Godgel. Nederl.* in voce G. Zoes. Wij zien er niet het minste nut in, die over te nemen. Hij stierf te *Mechelen* den 21 Sept. 1628.

ZOESIUS (THOMAS), geb. te *Amersfoort*, begaf zich naar *Leuven*, om zich op de regtsgeleerde wetenschappen toe te leggen, waarin hij de daaraan verbondene graden verkreeg. Zijne ongemeene blijken van kunde in 't behandelen van regtszaken, bezorgde hem de waardigheid van raadsheer aan 't prov. hof te *Utrecht*. De burgerlijke tweespalt aldaar bewoog hem zijn ambt en zijne woonplaats te verlaten. Op voorspraak van P. Buijs verkreeg hij in 1584 het buitengewoon professoraat in de regten te *Leijden*, zeer tegen den zin der burgemeesters, die hem verdacht hielden van vijandelijke gezindheid tegen de Herv. godsdienst, daar het niet bekend stond of hij bij eede den koning van *Spanje* had afgezworen. Later bevorderde men hem tot gewoon hoogl. in 't genoemde vak, tot in 1593, toen hij op zijn verzoek een eervol ontslag kreeg en naar *Duitschland* reisde, waar hem te *Wurtemberg* het hoogleeraarsambt in de regtsgeleerdheid werd opgedragen, en hij stierf in 1598. Hij was gehuwd met eene dochter van den beroemden E. Leoninus, bij welke hij een' zoon naliet. Hij schreef een *Commentarius in codicem*. Siegenbeek vermeldt hem in zijne *Gesch. der Leidsche hoogeschool*, II T. en B. 68, onder den naam van *T. Sosius*, waardoor hem de weg versperd werd, om bovenstaande bijzonderheden uit Burman's *Traj. Erud.* en uit Kok's *Woordenb.* te vernemen.

— (NICOLAUS), geb. te *Amersfoort* 5 Augustus 1564, † 21 August. 1625, vervolgde, even als zijn onderstaande bloedverwant, zijne taalkundige studiën te *Leuven*, waar hij tevens de regtsgeleerdheid beoefende en daarin den doctoralen graad verkreeg. Onder de vrienden, die hij zich door zijne kunde en zijn' overgang tot den geestelijken stand verwierf, telde hij ook Joh. van de Wille, bisschop van *Doornik*, dien hij als secretaris op zijne reis naar *Rome* vergezelde. Na zijne terugkomst verkreeg hij van dezen het kanunnicaat en officiaat der kerk van *Doornik*. Na het overlijden van zijn' vriend, omstreeks 1592, stelde men hem aan tot kerkelijken raadsheer en requestmeester bij den hoogen raad van *Mechelen*. Zijn ijver en trouw bezorgden hem in 1615 den bisschoppelijken stoel te

'*s Hertogenbosch*, dien hij ruim 10 jaren bekleedde. Hij bevorderde door zijne kunde en middelen verscheidene inrigtingen; o. a. de kweekschool, aldaar opgerigt door L. Mets; het stichten van een theol. collegie te *Leuven*, ter eere van St. Willebrordus en C. Barromaeus, waartoe hij bij uitersten wil vele goederen beschikte. Zijne zinspreuk was: *ex momento aeternitas*. Wij vinden slechts van hem vermeld een werkje ter vereering van zijn' weldoener geschreven en getiteld: *Vita Joh. Venduilli, episcopi Tornacensis. Duaci* 1598.

ZOESIUS (HENRICUS), geb. te *Amersfoort* in 1571, † 1627, legde aldaar de eerste gronden van taalkennis; begaf zich vervolg. naar *Leuven*, om zich te oefenen in de Grieksche taal, de wijsbegeerte en de regtsgeleerdheid. In deze laatste verkreeg hij den graad van Baccalaureus; en vond gelegenheid met den heer van *Couwenburg*, graaf Christoffel van Etten, eene reis naar *Spanje* te doen. Hier vertoefde hij eenigen tijd op de hoogeschool te *Salamanca*, in dien tijd vooral beroemd om hare regtsgeleerde professoren. Hij verwierf zich aldaar vele vrienden, die zich verwonderden, dat een jongeling als hij zoo vele ervarenheid aan den dag legde in de regtsgeleerde wetenschappen. Naar 't vaderland teruggekeerd in 1603, werd hij te *Leuven* tot licentiaat in de regten verheven; en 3 jaren later tot hoogl. in de Gr. taal. Ondanks de algemeene goedkeuring, welke zijne lessen in dit vak mogten wegdragen, sloeg hij na verloop van 6 maanden eene andere loopbaan in. De aartshertog Albertus namelijk schonk hem aldaar een' leerstoel in de regten, nadat hij eerst den doctoralen graad verkregen had. Hij kweet zich met zoo veel lof in deze betrekking, dat men hem in 1619 tot opvolger van P. Gudelinus, die met veel toejuiching de *Pandecten* had verklaard, benoemde. Zijne voorlezingen verschaften hem niet minder roem dan zijn' voorganger. Na 8 jaren in dezen post te zijn werkzaam geweest, overleed hij d. 16 Febr. 1627, als rector der academie en te midden der vreugdebedrijven over haar 2de jubelfeest. Na zijn dood kwamen zijne dictata in 't licht, o. a.: *De jure feudorum. Lov.* 1641. — *Commentarii ad pandectas. Ib.* 1655 en elders. — *Comment. ad institutiones imperiales. Ib.* 1562. — *Comm. ad decretales epistolas Gregorii IX. Ib.* 1647 en *Colon.* 1683 en 1692.

ZOET (JAN), geb. te *Amsterdam* in 1614, was oprigter van een genootschap van dichters of eene rederijkerskamer aldaar, genaamd: *De Wijngaardranken*, tot zinspreuk voerende: *Liefde boven al*, die met de Haarlemsche kamer *De witte Angelieren*, onder de spreuk: *In liefde getrouw*, naar de wijze der rederij-

kers gedichten wisselde en vragen voorstelde of beantwoordde. Zijne dichtstukken zijn meermalen uitgegeven onder den titel: J. Zoet's *Uitstekendste dichtkunstige werken*, voor 't eerst in 1675. Daarin komt o. a. voor een misselijk zamengelapt tooneelstuk: *Hemel en Hel*. Overigens is er in den ganschen bundel niets te vinden wat dichterlijk kan genoemd worden, maar veel wat den hypocondrist zou kunnen genezen. Hij was gehuwd met eene Machteld Klaasse van Medemblik, die hem het leven tot eene hel maakte; en toch dacht hij niet te zullen sterven, maar deel te hebben aan het duizendjarige rijk, 't welk nog in zijn tijd op aarde zou gesticht worden. Hij behoorde dus tot de *Chiliasten*, die nog niet zijn uitgestorven. Dat hij misgerekend had, bleek den 11 Jan. 1673, toen hij den weg van alle vleesch ging.

ZOETE (JOOST en FILIPS DE), zie op SOETE, deel II, bl. 909.

ZON (FRANS VAN), zie op SONNIUS, deel II, bl. 916.

— (PETRUS DE WACKER VAN), geb. te *Amsterdam* 9 Aug. 1758, uit een oud aanzienlijk geslacht, † in Dec. 1818, leidde eerst een ambteloos leven, doch werd later secretaris van den hoogen raad van adel. Hij heeft zich min of meer naam gemaakt door zijne schriften, meestal naamloos uitgegeven, of onder den een of anderen naam, veelal van *Bruno Daalberg*. Het eerste werk, zoo ver wij weten, dat hij uitgaf in 1786 onder den naam van *Anonymus Belga*, was de *De Adel*, waarin hij toont niet met den adel te zijn ingenomen. Hij wordt gehouden voor den redacteur van een weekblad *De prullemand* en *Apollo*, waarvan slechts eenige nummers het licht zagen. Voorts was hij schrijver van eenige luimige en geestige romans, vol van levendige karakterschildering en diepe menschenkennis: *Willem Hups*. — *De 32 woorden, of de les van Kotzebue*. — *De Steenbergsche familie*. — *Jan Perfect*. — *De Overijsselsche predikantsdochter*. Bovendien gaf hij: *Nog wat lectuur bij de ontbijt- en de theetafel den prof. van Hemert aangeboden*. En *Bijdragen tot de geschiedenis der Kruisvaarten*, door Mr. P. D. W. V. Z., *'s Hage*, waaruit blijkt dat hij Juris utriusque doctor was. Hij klaagt in eenige regels achter 't titelblad: „dat het „weinige (N.B.!) dat hij ooit in 't licht heeft gegeven, door „de beoordeelaars van den Nederlandschen letterarbeid allergestrengst is behandeld: een werkje onder hetzelve, voorbeelde„loos uitgekreten" enz.

ZONNENBERG (WILLEM VAN), zie op SONNENBERCH (W. V.), deel II, bl. 915.

ZORG (HENDRIK MARTENSZ.), geb. te *Rotterdam* in 1621, † 1682. Zijn vader Marten Klaasz. Rokes was marktschipper van *Rotterd.* op *Dordrecht*, zoo vlijtig en eerlijk in zijn bedrijf, dat hij het grootste vertrouwen verwierf; zoodat, als er iets van aangelegenheid moest besteld worden, men doorgaans zeide: „geef het maar aan Zorg mede!" Dezen bijnaam nam later de zoon als een' eerenaam over. Hij was zijn' vader behulpzaam in diens beroep; doch zucht voor de schilderkunst openbaarde zich bij hem meer en meer. In zijne rusturen, zat hij met de teekenpen of 't penseel in de hand. Om nu de natuur door kunst te beschaven, genoot hij het onderwijs van D. Teniers en W. Buitenweg, welke meesters hij geene schande aandeed. Weldra kon hij in de kunst op eigen wieken drijven, en ofschoon hij na den dood van zijn vader diens bedrijf had overgenomen, wist hij steeds nog tijd uit te breken, om aan zijne geliefkoosde neiging te voldoen. Zijn smaak viel eerst op het afbeelden van gezelschappen, van boeren-binnenhuizen en keukens, daarna op het schilderen van woelige marktplaatsen, met eene menigte beeldjes en stalletjes met fruit, wild, vogels, visch, enz., uitvoerig en geestig. Zijne vele stukken getuigen van een malsch penseel, aangenaam koloriet en keurigheid van uitvoering, zoodat ze nog duur betaald worden, o. a. gold een Boerenkeuken met 5 figuren *f* 1150. Als verdienstelijk worden inzonderheid vermeld: 2 Italiaansche markten, met uitstallingen op den voorgrond, terwijl men in deze kunststukken wat kleur en schilderwijze betreft, veel overeenkomst vindt met die van T. Wijk. In 't museum van van der Hoop te *Amst.* ziet men van hem eene vischmarkt, rijk gestoffeerd, op paneel.

ZOUTMAN (PIETER), zie op SOUTMAN, deel II, bl. 919.

— (JOHAN ARNOLD), geb. te *Reeuwijk* bij *Gouda* 10 Mei 1724, † 7 Mei 1793, trad al vroeg in zeedienst en klom door alle rangen heen tot de waardigheid van vice-admiraal ter admiraliteit van *Amsterdam.* Zijne vroegere bedrijven staan ons niet opgeteekend; maar wel de onsterfelijke roem, dien hij verwierf door dapperheid en beleid in den bekenden zeeslag op *Doggersbank* tegen de Engelschen, op Zondag d. 5 Aug. 1781, met de vloot waarvan hem het opperbevel was toevertrouwd, voerende als schout-bij-nacht het schip de *admiraal de Ruiter* van 64 stukken. Deze slag, waarin de eer der Nederl. vlag luisterrijk werd gehandhaafd, is zoo dikwijls beschreven en bezongen, dat men ons de beschrijving er van wel zal schenken. Tot vice-admiraal verheven, beschonk men hem tevens met een gedenkpen-

ning, gouden degen en eene jaarwedde van *f* 2400. Daarna heeft hij zijne dagen in rust gesleten. Den 14 Mei 1846 werd hem ter eere te *Geertruidenberg* een gedenkteeken opgerigt.

ZOVITIUS (JACOBUS) werd geb. te *Dreischor* bij *Zierikzee* in 1511, en van daar ook wel genoemd DRIESCHARUS of TRITURBIUS. Waar hij zijne studiën in de oude talen en geschiedenis heeft begonnen en voortgezet, staat ons niet geboekt. Wij vernemen wel uit zijne schriften, dat hij daarin bijzonder heeft uitgemunt. Hij stond eenigen tijd aan 't hoofd der scholen te *Hoogstraten* en te *Breda*, alwaar hij in den bloei zijner jaren stierf in 1536. Behalve een paar schoolboeken: *Adagia Latino Belgica*, en met Seb. Heijden: *Colloquiorum puerilium formulae Lat. et Gallicè*, te *Parijs* herdrukt in 1633, heeft men van hem een school-drama, getiteld: *Ruth. Comoedia. Antv.* 1532. — *Didascalus. Comoedia. Ib.* 1534, herdrukt in 1540. — *Ovis perdita, Com. sacra. Ib.* 1539 en 41. Al deze stukken zijn geschreven in een' lossen en bevalligen stijl en werden meer dan eens door de schooljeugd gespeeld. Ook zou hij *Carmina varia* en eenige Lat. en Nederd. spreekwoorden hebben uitgegeven.

ZUBLI (AMBROSIUS JUSTUS), geb. in 1751, † 9 Oct. 1820 te *Vlaardingen*, heeft zich op den Nederl. zangberg bekend gemaakt door *Twee Bijbelsche dichttafereelen*, 1784; door 3 tooneelstukken uit het Fransch van Ducis: *Hamlet*, 1786. — *De edelmoedige dragonder*, 1790, — en *Gessner*, *of het Zwitsersch huisgezin*, 1801, alle meermalen op den Amsterd. schouwburg vertoond. Na de omwenteling van 1794 betrad hij de staatkundige loopbaan in onderscheidene betrekkingen. In 't begin van 1798 vervaardigde hij een' krachtigen *Lierzang aan het Bataafsche volk*, waarin veel dichterlijks steekt. Later zond hij nog in 't licht een *Lierzang aan Leijdens burgerij in* 1807, tot troost en opbeuring in de ondergane ramp. — *Dichttafereel van den winter*, *storm en overstroomingen in* 1809, in 3 zangen. En laatstelijk *Nederland verlost in* 1813, in 3 zangen. Deze laatste stukken ademen een' gemoedelijken godsdienstigen geest. C. L. Vitringa in zijn *Gedenkschrift*, II, 325, noemt hem: een beschaafd, wetenschappelijk man, verdienstelijk dichter, wegens zijne bezadigde en heldere denkwijze, zijne gematigde, tot vereeniging leidende en vaderlandslievende beginselen, een der achtenswaardige leden der nationale vergadering.

ZUIDEWIND (HENDRIK VAN ENS, gezegd) is vergeten geplaatst te worden op Art. ENS. — Hij bekleedde, even als Maarten van Rossem, de waardigheid van maarschalk van *Gelderland* onder hertog Karel; was vooral bij de Hollanders en

Brabanders zeer gevreesd, „even als een onweder of donder," zegt Slichtenhorst. Hij had zich met een aantal kloekhartige Gelderschen op het kasteel *Pouderoijen* genesteld, van waar hij gedurig rooftogten ondernam in *Holland*, en o. a. *Bodegraven*, dat de brandschatting weigerde te betalen, in den asch legde. Zijn naam alleen verwekte een algemeenen schrik en het slot *Pouderoijen* werd *Duivels nest* genoemd. Om aan deze gewelddadigheden een einde te maken, besloot Jan van Egmont, stadhouder van Holland in 1507, op kosten van dat gewest en die van *'s Hertogenbosch*, de sterkte te belegeren. Die van binnen, ofschoon minder in getal dan die van buiten, wisten elken aanval moedig af te slaan, en deden menigen *Hollander* in het gras bijten. Toen dus hertog Karel met zijne bende tot ontzet aanrukte, nam graaf Jan met de zijnen de vlugt, met achterlating van geschut en legertrein. Een Zeeuw, Adr. van Baerland, zegt bij deze gelegenheid, dat de Hollanders een geslacht van menschen waren, meer geschikt om kroesen uit te lekken, dan om de wapens te voeren. Hertog Karel, die de geaardheid van zijn' maarschalk kende, stond hem een gedeelte van den behaalden buit af. Zuidewind, hierdoor aangemoedigd, versterkte zijn slot, deed de kranken en gekwetsten elders henenvoeren en zorgde voor een' goeden voorraad van krijg- en mondbehoeften. Nu ging het weer los op plunderen en brandschatten, nog erger dan vroeger. Hierdoor vond zich keizer Maximiliaan opgewekt, om graaf Rudolf van Anholt last te geven, met eene geduchte krijgsmagt het gevaarlijke roofnest op nieuw aan te tasten. Hij had ten dien einde te *'s Hertogenbosch* 12 groote stukken doen vervaardigen, en aan deze (profaan genoeg!) de namen der 12 Apostelen gegeven; daarbij was hij voorzien van eenige steen-stukken, welke (volgens Slichtenhorst) „de zwaarste steenen en bouten omhoog en zonder feijl „op de bestemde plaats nederschoten, met zulk een kracht, dat „in weinige dagen schier alle daken en zolders van 't slot in duigen vielen." — Den maarschalk ontzonk echter de moed niet; maar als een leeuw, wiens nest men aanvalt, hield hij zich staande, tot dat hij door het nederstorten van een' zwaren balk zoo zeer werd getroffen, dat hij er het leven bij inschoot (1508). De bezetting, daardoor moedeloos, gaf zich op billijke voorwaarden over. Het slot werd daarna in zijne vorige sterkte herbouwd, doch in 1672 gesloopt.

ZUIDHOFF (MARTEN JELLEN), geb. te *Zuiderhuizen* in *O. Friesland* 6 Dec. 1737, † 21 Junij 1817, werd door zijne godvruchtige ouders tot het schoolambt bestemd. Hij legde zich

met zooveel ijver op de daartoe noodige wetenschappen toe, dat hij reeds op zijn 17de jaar aangesteld werd tot schoolmeester en voorzanger te *Loppersum* in *O. Friesland.* In 1762 beriep men hem als meester en organist te *Weender* en in 1774 te *Greetzijl.* Bij zijne buitengewone ervaring in de hoogere rekenkunde, voegde hij ook vele bekwaamheid in de muzijk, waarvan hij tevens de theorie verstond, speelde meesterlijk het klavier en had ook goede vorderingen gemaakt op de viool en dwarsfluit. In 1776 benoemd tot corresponderend lid van 't Hamburger genootschap der mathematische wetenschappen, was hij 3 jaren later mede-oprigter van 't Amsterd. genootschap: *Een onvermoeide arbeid komt alles te boven.* In 1785 tot schoolonderwijzer en organist te *Bonda* beroepen, bedankte hij wegens de geringheid van het tractement voor dien post in het daarop volgende jaar en begaf zich naar *Groningen*, waar hij lessen gaf in de hoogere rekenkunde, waaruit velen een nut trokken, dat zij nog na zijn dood dankbaar erkenden. Door de prov. regering werd hem in 1789 te *Veendam* de post van schoolmeester en voorzanger opgedragen, waarbij hij later (1806) ook het secretariaat waarnam van het daar gevestigde departem. der Maatsch. tot Nut van 't Algemeen. Niettegenstaande zijne veelvuldige bezigheden, wist hij nog tijd te vinden tot het opstellen der volgende werken: *Rekenkundig mengelwerk.* — *Rekenkundige bijzonderheden.* — *Weegkunst met praktijk.* — *Meetkundig rekenboek*, allen te *Gron.* gedrukt. — *Arithmetica of rekenkunst voor beginnende leerlingen. Ib.* 3de en verm. druk in 1810. Hij heeft ook eenige rekenkund. opstellen in H. S. nagelaten, en onderscheidde zich zoowel door werkzaamheid, als door braafheid.

ZURCK (EDUARD VAN), conrector te *Haarlem*, gaf in 1693 aanteek. op uitgelezene redevoeringen van Cicero, in 1696 op Horatius in den smakeloozen trant van Minellius. Meer eer legde hij in door zijn werk *Codex Batavus*, waarvan in 1757 te *Leijden* een 4de druk verscheen. Levens-bijzonderheden zijn ons van hem niet bekend.

ZURENDONCK (S), zie SURENDONCK, deel II, bl. 992.

ZUTPHEN (GERARD VAN), zoo genoemd naar de plaats zijner geboorte, leefde in 't midden der 14de eeuw en wordt wel eens met den volgenden (zijn naamgenoot) verward. Hij was voor zijn tijd een uitstekend geestelijk geleerde, ervaren in de wijsbegeerte, theologie en welsprekendheid, en behoorde tot de orde der Reguliere kanunniken. Hij bekleedde een' leerstoel bij de kapittelschool te *Keulen*, en leefde nog in 1390, en heeft

de volg. schriften nagelaten: *Quaestiones sententiarum notabiles.* — *Sermonum Variorum liber unus.* — *Quaestiones quodlibetariae.*

ZUTPHEN (GERARD VAN), bijgenaamd *Zerbolt*, geb. te *Zutphen* in 1367, † 4 Dec. 1398, begaf zich, na eerst de scholen in zijne vaderstad bezocht te hebben, ter uitbreiding zijner kennis buiten 's lands, en kwam na langdurige reizen te *Deventer* in het beroemde Fraterhuis van G. Groote, waar hij met Florentius Radewijn een hartelijk vriendschapsverbond sloot. Hier vond hij gelegenheid zijne wetenschappelijke studiën, waarvoor hij met hart en ziel was ingenomen, uittebreiden en in praktijk te brengen. Ofschoon een geordend geestelijke, wilde hij toch Florentijns stichting tot geene godsdienstige orde hervormen, maar was er op uit, om de beoefening der H. Schriften meer algemeen te maken en niet langer binnen de kloostermuren gesloten te houden. Het Latijn, waarin de Bijbel vertaald was, was geene zoo heilige taal, dat men hem niet in de landtaal voor de leeken mogt overzetten. Naar zijn inzien moesten ook deze die schriften kunnen lezen, er uittreksels uit maken, boeken over schrijven, de uitspraken der kerkvaders met elkander vergelijken, en hunne spreuken verzamelen. Daartoe wenschte hij de scholen der broederschap ingerigt te zien. Geene kerkelijke banden mogten er gelegd worden, en zij, die het kloosterleven verlangden, konden te *Windesheim* bij *Zwolle* daaraan voldoen. Op zijne terugreis uit *Drenthe*, bezocht hij in dat klooster zijne voormalige leerlingen, doch werd er door eene zware ziekte aangetast, die hem in 't graf sleepte op 31 jarigen leeftijd. Hoe kort die levensloop ook zijn mogt, heeft hij toch een zaad gestrooid, waaruit later de plant der Hervorming is opgeschoten. Van zijne schriften zijn slechts uittreksels overgebleven, of hier en daar een handschr. bewaard. Van de eerste geeft Revius in *Dav. Illust.* p. 41 etc. er een paar, over het nut om de H. Schrift in de landtaal te lezen en over het uitspreken van gebeden in dezelfde taal, waarvan iets wordt medegedeeld in Delprat's *Broederschap v. G. Groote*, 2de uitgave, 349 enz., terwijl de bibliotheek te *Wiesbaden* eenige opstellen van zijne hand bewaart.

— (HENDRIK VAN), wiens geslachtsnaam was MÖLLER of MOLLERUS, welken hij later verwisselde, door zich te noemen naar de plaats zijner geboorte — eene gewoonte door velen gevolgd, — werd geb. in 1488 en † 11 Dec. 1524. Op 16 jarigen leeftijd bezocht hij het Augustijner klooster te *Wittenberg*, waar hem de post van lector werd opgedragen, waarna hij als plaatsvervangend prior te *Keulen* in het klooster der genoemde

orde optrad. In het jaar 1516 ontmoeten wij hem als prior in een dergelijk klooster te *Dordrecht.* Hier openbaarden zich zijne meer verlichte denkbeelden omtrent de kerkhervorming, hem welligt door *Luther* te *Wittenberg* ingeprent; zoodat zijne vrienden het geraden rekenden, hem naar *Antwerpen* over te plaatsen in de betrekking van onderprior. Hij vond hier in den prior Jac. Sprenger een vriend en voorstander zijner gevoelens, waarom het geene verwondering baart, dat hij, met diens toestemming, in datzelfde jaar *Wittenberg* bezocht, om met Luther andermaal in aanraking te komen. Men bevorderde hem hier tot Baccalaureus in de godgeleerdheid, na zijne gevoelens in 32 theologische stellingen onbewimpeld te hebben blootgelegd. Hij keerde in 1522 naar de *Nederlanden* terug, bragt een kort bezoek aan zijne kloosterbroeders te *Dordrecht*, en begaf zich daarop naar *Antwerpen.* Hier waren, na Sprenger's dood, de hekken verhangen; doch hij schroomde niet, om het licht dat in hem was opgegaan, te laten schijnen voor zijne medebroeders en hun moed in te boezemen om pal te staan in den strijd voor de waarheid en het geloof. Hij gaf daarvan een sprekend voorbeeld, door den 29sten Sept. van 't genoemde jaar digt bij 't klooster in de Munt te prediken. Dit kwam naauwelijks ter oore van den opperkettermeester van der Hulst, of aanstonds werd het bevel uitgevaardigd hem gevangen te nemen. In den kerker voorloopig ondervraagd, oordeelde men hem des doods schuldig; doch uit vrees voor het volk zou het vonnis te *Brussel* voltrokken worden. Zoodra het volk hiervan de lucht kreeg, schoolde het bijeen voor zijne gevangenis, liep de deuren open en gaf hem aan zijne ordebroeders terug. Nog 3 dagen vertoefde hij bij hen, en bereikte daarna met groot levensgevaar de stad *Bremen*, waar mannen van aanzienlijken stand hem uitnoodigden het woord Gods te verkondigen. Deze wisten, na veel tegenstand, te bewerken, dat hij als leeraar eene aanstelling kreeg bij de *Anscharikerk* aldaar. In Nov. 1524 achtte hij zich verpligt, hoe veel gevaar er ook mede verbonden was, eene roeping naar *Meldorf*, in het gewest *Dithmar* gelegen, gehoor te geven. Hoe sterk hem die van *Bremen* zulks afrieden, hij sprak: „Omdat ik het hier goed heb, mag ik niet langer „blijven, maar gaan waar kruis is, om daarin mijnen Heer na „te volgen." Niettegenstaande het met zware straf bedreigd verbod, om Hendrik te laten prediken, trad hij te *Meldorf* op en predikte over Luc. XXI: 25—36 en nog dien zelfden dag over Rom. XV: 1. In den nacht van den 10 Dec. van zijn bed geligt, nadat men zijn gastheer, den pastoor Boje, uit het

venster had geworpen, moest hij, slechts met een dun hemd bedekt, in de gure koude den ruwen stoet onder allerlei mishandelingen vergezellen naar *Heide*, waar men hem, ten huize van een priester, in een kelder sloot, bewaakt door dronken boeren. Ten vure gedoemd, moest hij nog vooraf allerlei mishandelingen verduren. Eene edeldenkende vrouw bood eene aanzienlijke som, om zijne executie een paar dagen uit te stellen, doch te vergeefs. Het vuur tot den brandstapel werd ontstoken; het doofde tot tweemaal toe uit. De lijder werd op een ladder gebonden zoo stijf, dat het bloed uit neus en mond vloeide. Meer dan 20 wonden, hem toegebragt op het smeulend vuur, maakten nog geen einde aan zijne duldelooze smarten, tot eindelijk de slag met een' vuisthamer op de borst hem deed sterven. Nadat men de handen en voeten van 't lijk had afgehouwen, werd het op de kolen geworpen en de gemelde leden des anderen daags, op Zondag den 12 Dec., in een oven tot asch verbrand.

Wie huivert niet bij het lezen dezer martelingen, niet eens in al hare kleuren medegedeeld! Doch wie gevoelt zich daarentegen niet aangenaam verrast, als hij hoort, dat op de plaats zelve, waar Hendrik den marteldood onderging, den 25 Junij 1830 een eenvoudig monument werd ontbloot, met het opschrift aan de eene zijde: Dem Glaubenshelden Heinr. v. Zutphen, geb. 1488, gest. 11 Dec. 1524. Op de andere zijde de vermelding, dat de gemeente van *Heide* dit gedenkteeken heeft opgerigt. Meerdere bijzonderheden omtr. hem zijn te vinden in van Herwerden's werkje: *Het aandenken van H. van Zutphen onder zijne landgenooten vernieuwd.* 1840.

ZUIJLEN VAN NIJEVELT (w), zie op NIJEVELT, dl. II, bl. 436 en 437.

— (HUGO, BARON VAN), geb. te *Rotterdam* 7 Julij 1781, † 18 Maart 1853, was één der 8 zonen van den president wethouder dier stad Jacob v. Z. v. N. en door zijne moeder Adriana Maria Cornets de Groot, een afstammeling van den uitstekenden Hugo de Groot. Hij verkreeg te *Utrecht* den doctoralen graad in de regten, met een *Specimen*, *exhibens observationes quasdam de munere legatorum*, 1803, dat geroemd wordt om bondigheid, keurigheid van stijl en taal, scherpzinnigheid en vernuft. Niet lang was hij als advocaat bij 't hof te *Arnhem* werkzaam; want in Julij 1805 vertrok hij met den ambassadeur G. Brantsen, met den rang van kapitein bij den generalen staf, naar *Parijs*, als particulier secretaris van legatie, en moest eenige maanden later aan Schimmelpenninck de noodlottige tij-

ding brengen, dat Napoleon zijn' broeder Lodewijk tot Koning van *Holland* verheven had. In Maart 1807 werd hij aangesteld tot secretaris van legatie, later tot chargé d' affaires te *Madrid*. Aldaar aangekomen met den gezant C. A. Verhuell, broeder van den admiraal van dien naam, trachtte hij aanstonds zich met al de zaken, die hier voor zijne rekening lagen, en met de Spaansche taal en zeden bekend te maken. Hij was er getuige van jammerlijke omwentelingen, van verraad en moord, en verliet *Spanje* in 1810, toen het heldhaftige pogingen aanwendde om het Fransche juk af te werpen. In het volg. jaar bij keizerlijk besluit aangesteld tot adjunct-maire te *Rotterdam*, kwam hij in vriendschapsbetrekking met G. K. van Hogendorp, dien hij belangrijke stukken mededeelde, waardoor hij hem en anderen bezielde om *Spanje's* voorbeeld te volgen. Welk deel hij genomen heeft aan den oorsprong en verbreiding der gezegende omwenteling in 1813, is uit hare geschiedenis bekend; daar zijn naam tevens vermeld staat onder de leden van het nieuw stedelijk bestuur te *Rotterdam*. Bij besluit van 11 Jan. 1814, werd hij aangesteld tot commissaris diplomatiek bij de kommanderende generaals der geallieërde en der Holl. troepen in *Belgie*, tot aanmoediging der goede gezindheid van de ingezetenen van dat land. Door den naijver en argwaan der Engelschen mislukten zijne pogingen, zoodat men hem terugriep en (13 Jun. 1814) met eene buitengewone zending naar *Zweden* vereerde. Daar aan het hof zag hij zich met onderscheiding behandeld, niet slechts om zijne waardigheid, maar ook om zijne verwantschap aan den beroemden H. de Groot, wiens naam en verdiensten in *Zweden* nog niet vergeten waren. Na het doel zijner zending, om de oude banden van vriendschap en handelsverkeer tusschen de beide staten te vernieuwen, bereikt te hebben, verliet hij in Febr. 1816 het Noorden, om als gezant te *Madrid* op te treden, en te onderhandelen over een defensief verbond ter beteugeling der toenemende zeerooverijen van de Barbarijsche staten *Algiers*, *Tunis* en *Tripoli*. Ook met onvermoeide wakkerheid zorgde hij voor de belangen van den handel. Tot herstel zijner gezondheid verwijderde hij zich in den zomer van 1821 voor eenige maanden uit *Spanje's* hoofdstad en reisde over *Grenoble*, *Turin*, *Florence* en *Rome* naar *Napels*. In het najaar teruggekeerd, was een langer verblijf in *Madrid* onraadzaam wegens de schriktooneelen die daar in Julij 1822 voorvielen. Na eene afwezigheid van ruim 6 jaren, kwam hij in 't vaderland terug; trad den 12 Maart 1823 in den echt met jonkvrouwe Cornelia Adriana Boreel, en sleet

dat en 't volg. jaar in rust ten huize zijner schoonmoeder op *Waterland* bij *Velzen* en op het kasteel *Middachten* bij zijn zwager den graaf van Reede. De gewigtigste zending, die hij ooit volbragt, was die naar de Verhevene Porte in 1825, toen de Grieken, door de Westersche mogendheden bijgestaan, het Turksche juk afschudden, en Diebitsch zijne overwinningen tot bijna voor de poorten van *Constantinopel* uitstrekte. De vertegenwoordigers van *Engeland*, *Frankrijk* en *Rusland* vertrouwden hem, met voorbijgang der gezanten van *Oostenrijk* en *Pruissen*, na hun vertrek, de bescherming hunner landgenooten toe, en gedurende 18 maanden wist hij zich door kalme beradenheid, onwankelbare standvastigheid en groote menschenkennis, dat vertrouwen waardig te gedragen, zoodat zijn naam steeds met luister zal pralen in de jaarboeken der Europesche diplomatie. Naauwelijks in 1829 in 't vaderland teruggekeerd, wachtte hem eene onaangename zending naar de Londensche conferentie, en van Dec. 1830 af, tot het voorjaar van 1833, bragt hij daar een tijd door vol onvruchtbaren arbeid en inspanning, vol kwelling, kwade trouw en beginselloosheid, zoo noodlottig voor ons vaderland. Na zijn gewenscht ontslag werd hij benoemd tot minister van staat. Behalve dat hij het *interim* van 't buitenlandsche ministerie waarnam; de te *Wiesbaden* in 1839 gesloten conventie wegens de regten der Nassausche agnaten bijwoonde en eene buitengewone zending volbragt naar *Brussel* en *Parijs* om de troonsbeklimming van Willem II aan te kondigen, nam thans zijne diplomatische loopbaan een einde. Een andere vereerende werkkring opende zich voor hem, die van minister der Hervormde Eeredienst. In 1848 trad hij eervol uit deze betrekking, en sleet zijne overige dagen des zomers in de omstreken van *Haarlem* op *Duin en Berg*, of wel op *Meervliet* nabij *Velzen*. Hij kenmerkte zich door menschlievendheid en nederige godsvrucht. Hij beschonk het Kon. Nederl. Instituut, behalve met andere Spaansche werken, met de kostbare verzameling van Abreu, in 12 folianten, bevattende de tractaten en andere overeenkomsten aangaande de internationale betrekkingen van *Spanje* sedert 1598. 's Konings kabinet van penningen te *'s Hage* verrijkte hij met eene aanzienlijke bijdrage van Grieksche munten, Persische, Arabische, Turksche en andere gesneden steenen. Ook 's rijks museum van oudheden te *Leijden* ontving van hem eenige belangrijke Grieksche oudheden, die te *Santorino* (*Thera*) gevonden waren. Mogten zijne gedenkschriften het licht zien, zij zouden niet slechts zijn' roem verhoogen, maar ook allerbelangrijkste bijdragen leveren tot de geschiedenis van het zoo

gewigtige tijdvak, dat hij beleefde. Behalve het een of ander stuk in den *Nederlander*, bestaat er van zijne hand een niet in den handel verkrijgbaar *Memorandum betrekkelijk zijne diplom. verrigtingen in Junij, Julij en Aug.* 1831, *als mede-plenipotentiaris ter Londensehe conferentie*, 1853, ter wederlegging van eene eerroovende aantijging in 't Fransche werk van den graaf van der Duijn en van den baron van Grovestins.

ZUIJLEN VAN NIJEVELT (P. H. Baron VAN), geb. in 1783, † in Jan. 1825 te *Utrecht*, betrad de militaire loopbaan, woonde onderscheidene veldtogten bij, zoo als in *N. Holland*, in *Spanje* als ritmeester bij den staf van den generaal Chassé; en werd gekwetst in 't gevecht bij *Mesa de Ibor*, den 17 Maart 1809, waarbij zich de Hollanders zeer onderscheidden. Kort daarop bevond hij zich als chef van den staf der Holl. brigade te *Madrid* en hing, in een schrijven aan den minister van oorlog, een akelig tafereel op van den toestand, waarin de troepen aldaar verkeerden. Niet alleen *Spanje*, maar ook *Rusland* en *Duitschland* kunnen zijne krijgsdaden getuigen. In 1815 vinden wij hem terug als kolonel bij den staf des generaals de Perponcher, en onder de gekwetsten bij *Waterloo*. Hij verkreeg na zijne herstelling het militair kommandement van 't Groot-hertogdom *Luxemburg*, waar het luchtgestel echter zeer nadeelig op zijne gezondheid werkte, zoo dat hij tot aan zijn' dood in een' kwijnenden toestand verkeerde. Hij was een vlijtig en kundig beoefenaar der natuurkundige wetenschappen; en maakte zich bekend door thermo-electrische proefnemingen, eerst met den hoogl. G. Moll en den heer A. van Beek, en later alleen in *Luxemburg* in 't werk gesteld. Ze zijn opgenomen in de *Algem. Kunst- en Letterb.*, als ook in de *Bibliothèque Universelle* en Gilberts *Annalen der Physiek*. Hij bezat nevens vele verdiensten, een braaf en beminnelijk karakter.

ZWAAN (MARTINUS DE) of SWAAN, geb. te *Amsterdam* 4 Jan. 1651, † 30 Maart 1713, wijdde zich aan den geestelijken stand, verkreeg de priesterlijke ordening in 1677 en werd 2 jaren later pastoor te *Assendelft*. Toen het collegie, *De hooge heuvel* genoemd, in 1683 van *Keulen* naar *Leuven* werd overgebragt, benoemde men hem tot president daarvan, en in deze betrekking was hij ijverig werkzaam tot in 1692, toen hij, naar zijn vaderland teruggekeerd, het pastoorschap waarnam in *den Hoek* te *Haarlem*. Als doctor in de theologie muntte hij boven vele zijner ambtgenooten in geleerdheid uit; zag zich als neef van den pauselijken vicaris Coddaeus in de toenmalige kerkelijke twisten betrokken; van daar dat men hem 2 geschriften

toekent ter verdediging van de regten des Haarlemschen kapittels, van 't welk hij deken was, namelijk: *Motivum juris*, en *Refutatio responsi*, welke echter anderen aan Z. B. van Espen toekennen. Voor zijn' dood moet hij zich met de pauselijke kerk verzoend hebben.

ZWAERDECROON Senr. (HENRICUS) of SWAERDECROON, zoon van Bernardus Z., leermeester van Floris II van Pallant, graaf van *Culemborg*, aan wien deze waarschijnlijk zijne gematigdheid in de godsdienstige geschillen te danken had, welke hem wel eens in de verdenking bragt, dat hij tot de gevoelens der Arminianen overhelde. Omtrent dezen BERNARDUS, rector der Leijdsche en Utr. Lat. scholen, komen eenige berigten voor van J. J. Dodt van Flensburg in het *Tijdschrift: Utrecht voorheen en thans*, 2de serie, 2de jaarg. 1845. — HENRICUS, te *Leijden* geb., was aldaar conrector der triviale school, vervolgens van 1634—1651 rector te *Rotterdam*, waar hij zich naam maakte door zijne overzettingen van sommige classici, o. a. van *Terentius*. *Rott.* 1648, daarna 3 malen herdrukt, terwijl hij ook als Lat. dichter bekend staat volgens *'t Kerk. archief* van Kist en Roijaards, VII 255. — Zijn kleinzoon en naamgenoot

— (HENRICUS), geb. te *Rotterdam* in 1660, vertrok in 1684 als adelborst met den commissaris-generaal A. van Rheede naar *Batavia*. Deze stelde hem 2 jaren later aan tot boekhouder en daarna tot onderkoopman, terwijl hij vervolgens in 1689 en 94 den rang van opper- en eerste koopman bekleedde. Hij bezat bij eene fraaije en edele gestalte, vele verdiensten. Toen een voornaam regeringslid te *Batavia* hem den last opdroeg, om zekere jonge dame ten huwelijk te vragen, gaf deze te kennen: „indien gij voor u zelven deze vraag deedt, zou ik met „mijn antwoord niet verlegen zijn." Het ontbrak hem niet aan bevordering, want op 't einde van 1694 werd hij als kommandant naar *Jaffana-patnam* op 't eiland *Ceylon* gezonden en van daar in 1699 als directeur naar *Suratte*. Hier gaf hij zulke sprekende proeven van bekwaamheid in 't behandelen van zaken, dat de gouverneur van Oudshoorn hem bij zijne terugkomst in 1703, aanstelde tot eerste secretaris der hooge regering. Tot buitengewonen raad van *Indië* geroepen, was hij in die waardigheid werkzaam tot in 1715, toen hij tot gewoon raad werd aangesteld; en in 1720 gehuldigd als gouverneur-generaal. Zijn bewind kenmerkt zich door enkele bijzonderheden; door de hulp aan den Javaanschen keizer bewezen in het dempen van een opstand, door 2 zijner broeders tegen hem verwekt; door den eersten koffijboom op *Java* te planten; door het fnuiken

eener uitgebreide zamenzwering van zekeren rijken Mesties P. Erberveld; door het wederregtelijk verbeurdverklaren van 2 W. Ind. Comp. schepen, die onder 't bevel van den beroemden adm. J. Roggeveen van de expeditie ter ontdekking van onbekende landen te *Batavia* ter reede kwamen; en door den handel der Chinezen op *Java* te bevorderen. Na groote schatten verzameld te hebben, legde hij 8 Julij 1725 zijn post neder, vertrok naar zijn buitengoed te *Cadauwang*, dat hij met groote kosten had verfraaid, en waar hij zijne vrienden gul onthaalde. Men roemt zijne minzaamheid, geestigheid en beschaafdheid, terwijl het zijner schranderheid en vaardigheid gelukte, verscheidene takken van koophandel te herstellen.

ZWARTENHOND (JOACHIM HENDRIKSZ.), geb. te *Amsterdam* in 1566, † 5 Junij 1627, verloor zijne ouders, die van geringen stand waren, toen hij elf jaren oud was, en nam later den naam aan van Zwartenhond, naar het uithangbord van 't huis, waarin hij het eerste levenslicht aanschouwd had. Hij verkoos de zeedienst tot zijn loopbaan, eerst als zwabber of schippersjongen, op onderscheidene schepen. Gevangen genomen door de Spanjaarden in 1588, werd hij op eene galei geplaatst, die tot de zoogenoemde onoverwinnelijke vloot behoorde. Het gelukte hem te ontvlugten en met een Hollandsch schip *Zeeland* te bereiken. Hier gaf hij verslag van de Spaansche zeemagt, die in aantogt was, waarop de admiraal M. Zegersz. met 36 schepen uitzeilde om de haven van *Duinkerken* te bezetten, ten einde Parma met zijne vloot niet zou uitloopen. Onder dezen admiraal trad hij in dienst, en vond gelegenheid den vijand zijns vaderlands te bestrijden. Daarna verkoos hij de dienst te land onder Jhr. J. van den Ende, te *Naarden* in bezetting, waarna hij onderscheidene veldtogten bijwoonde, en blijken gaf van dapperheid, elders uitvoerig vermeld. Wederom in zeedienst getreden onder den bovengemelden adm. Zegersz., deed hij met dezen een' togt naar *Rochelle*, waarbij zijn leven groot gevaar liep, maar zijne kloekmoedigheid hem redde. De admiraliteit te *Amst.* erkende zijne verdiensten, door hem eerst tot luitenant en weldra tot kapitein te bevorderen. In 1599 woonde hij als zoodanig den togt naar *Cadix* bij, onder den Lt. admiraal P. van der Does. Genoodzaakt met geringen voorraad en vele zieken naar het vaderland terug te keeren, gaf hij, bij *'tKanaal* gekomen, het bevel, om indien ze soms door een' vrijbuiter werden aangetast, de eene helft van 't kruid in de broodkamer te brengen, en de andere helft in de kruidkamer te laten, om in beide de lont te steken, als er geen kans was

zich te verdedigen. Het kwam niet tot dit uiterste, want hij wist met zoo veel beleid en moed 2 aanvallen af te slaan, dat hij behouden in 't vaderland aankwam. Al de togten, die zijn' roem verhoogden, hier aan 't licht te brengen, ligt niet in ons bestek; wij verwijzen daarom den lezer naar Kok's *Vaderl. Woordenb.*, of naar het 8ste deel der *Levensbeschr. van eenige Nederl. Mann. en Vr.* bl. 1—44, uit Kok's *Wb.* letterlijk overgenomen. Tot vice-admiraal bevorderd in 1603, ondernam hij een 2den togt naar de *W. Indiën* en hielp de baai *Todos los Sanctos* veroveren; vestigde zich in 1608 te *Amsterdam* en bleef een rustig leven leiden tot in 1620, wanneer hij onder den admir. Haultein, met een eskader in zee stak om eene koopvaardijvloot te geleiden. In 1621 tot admiraal verheven, nam hij het bevel op zich over 3 oorlogschepen en 32 koopvaarders. Op deze reis, die lang duurde, behaalde hij 16 Oct. 1622 eene volkomene overwinning op de Spaansche vloot en kwam 14 Nov. van dat jaar in *Texel* binnen. Prins Maurits en de Staten huldigden zijne trouw en dapperheid en de reeders schonken hem eene gouden keten, ter waarde van *f* 700. De aanbiedingen, welke de koningen van *Denemarken* en *Zweden* hem deden om in hunne dienst over te gaan, wees hij grootmoedig van de hand en sleet zijne overige dagen in Nederl. hoofdstad onder de achting en liefde zijner stad- en landgenooten.

ZWEERTS (CORNELIS), geb. te *Amsterdam* in 1669, leefde nog in 1736, en was de zoon van Hieronymus Sweerts, door ons vermeld op dat Art. Waarom zijne nakomelingen de S in eene Z verwisseld hebben, is ons onbekend. Oudtijds was men zoo bijzonder naauwkeurig niet in de spelling der namen. Hij was een beoefenaar der muzijk, der schilder- en dichtkunst, stond in betrekking met de voornaamste dichters van zijnen tijd; heeft onderscheidene rijmwerkjes uitgegeven, die zich niet verheffen boven het middelmatige. De volledige lijst daarvan staat achter zijne: *Zede- en zinnebeelden over koning Davids harpzangen*, met pl. *Amst.* 1707 en 1764. Bovendien heeft hij eenige tooneelstukken berijmd: *Jacoba van Beijeren*, 1691. — *Apollo en Dafne*, 1697. — *De verliefde Grijn bedrogen*, 1722. — *De verliefde rijkaart*. — Zijn zoon

— (PHILIP) was notaris in zijne geb.-stad *Amsterdam*, en beoefende insgelijks de dichtkunst, even als zijn' vader en grootvader, maar ook niet stout noch krachtig, evenmin als zijn' vriend H. G. v. Vrijhoff, wiens *Nagel. Gedichten* hij in 1754 uitgaf. Men heeft van hem onderscheidene treurspelen, zoo als: *De beloonde deugd, of gestrafte wreedheid*, 1723. — *Semiramis*

of de dood van Ninus, 1729 en 1745, dat de anderen overtreft.— *Scipio*, 1736, en eene vertaling van Voltaire's *Merope*, 1746. In zijne *Gedichten*, welke in 1759 het licht zagen, vindt men het hofdicht *Scheibeek*, meer belangrijk om de historische merkwaardigheden dier landhoeve, dan om de gelikte verzen. Hij vertaalde uit het Fransch van du Bos: *Oordeelkundige aanmerk. over de poëzij en schilderkunst.*

ZWIETEN (BOUDEWIJN, ADRIAAN, GILLES en GERARD VAN), zie deze vier op SWIETEN, deel II, bl. 1009 en 1010.

ZWOL (CHRISTOFFEL VAN), geb. te *Amsterdam* in de laatste helft der 17de eeuw, † 12 Nov. 1718, kwam in 1683 te *Batavia*, waar hij geplaatst werd als adsistent bij de geheimschrijvers van den gouv.-gen. Camphuis; 3 jaren later werd hij bevorderd tot boekhouder, in 1690 tot eerste klerk van 't bestuur; in 1696 tot secretaris bij van Oudshoorn. In deze betrekking was hij werkzaam tot in 1708, toen hij benoemd werd tot buitengewoon en 2 jaren later tot gewoon raad van *Indië*. Na van Riebeek's dood zag hij zich den 17 Nov. 1713 verheven tot den hoogen rang van gouverneur-generaal. Kort, maar weldadig was zijn bestuur. Meer regent dan koopman, dwong hij de Chinezen, die uit hun land op *Batavia* voeren, de thee op een' lageren prijs dan vroeger af te leveren; waarop deze door den keizer naar huis werden opontboden, 't geen de belangen der O. I. Comp. een' zwaren slag toebragt. Hij stuitte de schandelijke winsten van eenige monopolisten, die zich den alleenhandel van den opium hadden toegeëigend. En niettegenstaande de schade, door het vertrek der Chinezen veroorzaakt, en den oorlog op *Java* en op de kust van *Malabar*, rezen de schuldbrieven der Comp. 10 ten 100, en de winst was in 't eerste jaar zijner regering wel 10 milliocnen hooger, dan bij zijn' voorganger. Bij zoo veel lust tot werkzaamheid en ijver om de belangen zijner meesters te behartigen, paarde hij groote regtvaardigheid, zonder terugstootende gestrengheid, zocht zich niet te verrijken; leefde matig en ingetogen en wist zijne gedachten op eene naauwkeurige wijze in schrift uit te drukken.

ZIJL (GERRIT VAN), ridder uit een adelijk Leidsch geslacht, stond zeer in gunst bij hertog Willem VI, die hem onderscheidene ambten toevertrouwde. Niet minder deelde hij daarna in Jacoba's gunst, de dochter des hertogs, die hem aanstelde tot kapitein in *Rotterdam*. Na de verzoening van Jacoba met Filips van Bourgondie, benoemde zij hem in 1427 onder de 9 raden, die hare zaken zouden besturen. Hij wilde wegens zijne getrouwheid aan de gravin, bij Jan van Beijeren geene opdragt

vragen van de verkregene heerlijkheid van *Purmerend*. In deze zijne getrouwheid lag welligt de reden opgesloten, dat hij onder de regering van Filips in het een of ander ambt geplaatst werd, voor 1434, toen hij de gemelde heerlijkheid terug ontving en zich tot raad en kamerling van den vorst benoemd zag, die hem met andere edelen en raden in 1441 naar *Middelburg* ontbood, om den grafelijken eed voor hen af te leggen. Bij zijn' dood den 11 Maart 1463, liet hij een' verwarden boedel na, hebbende vroeger de heerlijkheid *Purmerend* verkocht aan Jan van Montfoort. Zijne echtgenoote was Aleid Eggerts, bij welke hij een' zoon en 2 dochters naliet.

ZIJL (PETRUS VALKENDAAL VAN) werd geb. te *Utrecht* uit rijke en aanzienlijke ouders, in 't 1ste gedeelte der 15de eeuw. Na in zijne vaderstad de gronden gelegd te hebben zijner taalkundige studiën, begaf hij zich buiten 's lands; vertoefde o. a. een' geruimen tijd aan de hoogeschool te *Rostock*, waar hij Baccalaureus werd in de godgeleerdheid. In zijne geb.-stad teruggekeerd, trad hij in de orde der Reguliere kanunniken en eindigde zijne dagen (1485) als prior in een klooster zijner orde, thans het burger-weeshuis. Hij vermaande o. a. de kloosterbroeders dat het gevaarlijk was eene vrouw aan te zien, als zijnde de deur der hel. *Kerkel. Archief*, V, 306. Hij was een arbeidzaam man en naar den smaak dier tijden, niet van geleerdheid ontbloot. Men heeft van hem o. a. *Explanatio in libros sententiarum.* — *V. et N. Testamentum per vocabula sub ordine Alphabeti distinxit.* — *Quastiones de malo.* — *Sermones variae de tempore et sanctis.*

— (OTTO VAN), waarschijnlijk uit hetzelfde geslacht, geb. te *Utrecht* 30 Julij 1588, † 12 Aug. 1656, bezocht reeds op zijn 8ste jaar de Lat. school en oefende zich later in 't Grieksch en 't Hebreeuwsch. Hierop begaf hij zich naar *Leuven* om in de wijsbegeerte en theologie te studeren in het collegie *de Valk*, waar zijn medestudent Jansenius, — later de beroemde bisschop van IJperen, — hem raadde, om in de orde der Jezuiten te treden, waaraan hij in 1606 gehoor gaf en er zich aan verbond door het afleggen der 4 geloften. Volgens het gebruik dier orde, belastte men hem met het onderwijs in de letterkunde. Daarna zond men hem naar *Roermond* in 1613, om de rhetorica te onderwijzen. Vervolgens werd hij aangesteld tot rector van 't Jezuiten-collegie te *'s Hertogenbosch* en te *Gend*, doch hield zich veelal te *Brussel* op, waar men hem als bijzonder welsprekend gaarne hoorde. Hij woonde ook te *Rome* de 10de algemeene vergadering zijner orde bij, en men wil dat hij o. a.

een' prins van *Tweebruggen* in den schoot der R. Kat. kerk zou teruggebragt hebben. Hij was een geleerd man, ook in de Lat. dichtkunst niet onervaren, blijkens zijn *Cameracum obsidione liberatum. Antv.* 1650, ook opgenomen in den *Parnassus societatis Jesu. Francof.* 1654. Hij zond o. a. in 't licht: *Ruraemunda illustrata. Lov.* 1613. — *Hist. miraculorum B. Mariae Sylvaducensis, etc. Antv.* 1632. — *Vita et res gestae S. Xenophontis, et filiorum ejus Joannis Arcadii* etc., opgenomen in de *Acta Sanct.* van Bolland, Jan. 26, Tom. II.

ZIJL (GERARD PIETERSZ. VAN), onder de schilders van zijnen tijd veelal bekend bij den naam GERARDS. Hij was een leerling van Ant. van Dijk, en leefde in de eerste helft der 17de eeuw, heeft zich in zijne beste jaren te *Londen* opgehouden, om zich onder van Dijk's leiding nog verder in de kunst te bekwamen. Hij volgde dan ook zoo zeer den trant zijns meesters, dat men hem *van Dijk in 't klein* noemde. Na diens dood begaf hij zich naar *Amsterdam* in 1655 of 58, vermoedelijk zijne geb.-stad, alwaar hij in de *Hartestraat* zijne kunst uitoefende. Zijne stukken verbeelden vrolijke gezelschappen van mannen en vrouwen, meestal naar 't leven afgebeeld; ook binnenhuizen met moderne beeldjes uit den fatsoenlijken stand, waarin de vrouwelijke figuren met hare schoone blanke handjes bewonderd worden. Zijn schilderstuk van den *Verloren zoon*, op het tijdstip dat deze, te paard gezeten, afscheid neemt van zijn' vader, op wiens gelaat bekommering en angst treffend staan uitgedrukt, wordt *en* om de teekening *en* om het helder gloeijend koloriet *en* om de schitterende kleeding, voor een zijner meesterstukken gehouden.

ZIJLL (CORNELIS VAN), geb. te *Oudewater* in 1629, † 16 Oct. 1688, heeft waarschijnlijk zijne acad. studiën in de geneeskunde te *Utrecht* voltooid en is aldaar 9 Julij 1658 tot med. doctor bevorderd. Ter uitoefening der practijk vestigde hij zich te *Harderwijk*, en werd, naar het toenmalig gebruik, van 1663 tot 1671 onder de burgers der academie gerekend. In den tijd, die er verliep tusschen het hoogl.-ambt van Cochius, gestorven in 1669, en N. Hoboken, die zijn' post in 1670 aanvaardde, vervulde hij bij den senaat de taak van promotor; en verkreeg van curatoren de vergunning om in zijn vak collegie te mogen houden. Den 7 Maart 1672 kreeg hij aldaar eene aanstelling tot buitengewoon hoogl. in de geneeskunde, en 3 jaren daarna het gewoon professoraat. De toenmalige toestand des vaderlands had ook een' nadeeligen invloed op den bloei der Geldersche hoogeschool. Hij bekleedde 3 malen het acad.

rectoraat en betoonde daarbij zoo veel beleid en overredingskracht, dat hij het vertrouwen zijner ambtsbroeders genoot. De orationes, door hem bij die gelegenheid gehouden, staan niet opgeteekend.

ZIJNEN (LOURENS VAN DER HEGGE), geb. te *Delft* in 1798, † 14 Sept. 1855, ontving zijne eerste opleiding tot het geneeskundige vak aan het militaire hospitaal te *'s Hage* en onder den hoogl. de Riemer en den chirurgijn Brugmans. Daarna maakte hij zich in *den Haag* verdienstelijk als een uitstekend heelkundige, niet slechts practisch, maar ook theoretisch. In het tijdschrift *Boerhave*, in 1838 en 39 te *Amst.* uitgegeven, vindt men onderscheidene opstellen van zijne hand, o. a. *Laat ontstane en langdurige gevolgen van hoofdbeleediging.* — *Iets over de hoogstgevaarlijke en oogenschijnlijk doodelijke wonden, welke echter zonder nablijvende gebreken volkomen genezen zijn.* — *Verwonding der linker handpalm, aneurysma spurium consecutivum, genezen door kreosot.* — *Aderlating in de vouw van den elleboog, kwetsing der armslagader enz.* — *Over de tenotomie of doorsnijding der pezen.* — Ook in het *Nederl. Lancet*, in dezelfde jaren te *Utrecht* uitgekomen, plaatste hij eene: *Waarneming van eene te zamengestelde hazenlip, met een beenuitwas*, enz.

ZIJP (JAN VAN) heeft welligt zijn naam ontleend aan de de plaats zijner geboorte of die zijner voorvaders. Wij weten niets anders van hem te berigten, dan dat hij op *Java* op eene verdienstelijke wijze onze letterkunde handhaafde. In welke betrekking hij te *Batavia* werkzaam was, is ons mede onbekend. Hij bragt de proza-overzetting van zijn vriend en kunstgenoot H. T. Terkamp van het Oostersche minnedicht *Bara's klagt over het afzijn van haren minnaar Assedin*, over in vloeijende verzen en gaf ze uit te *Batavia* in 1774. „De inhoud" — zegt W. Geijsbeek — „heeft eene verwonderenswaardige overeenkomst met het *Hooglied* van Salomo." Er bestaan ook nog eenige losse dichtstukjes van hem, welke hem eene plaats op Nederl. zangberg waardig maken.

